NOVISSIMVS
COLLEGII
COMPLVTENSIS
FR. DISCALCEATORVM
B. M. V. DE MONTE CARMELI,
ARTIVM CVRSVS,

Ad breuiorem formam collectus, & nouo ordine, atque faciliori ſtylo diſpoſitus.

Per R. P. F. IOANN. AB ANNVNTIATIONE
in Salmanticenſi eiuſdem Ordinis Collegio ſacræ Theologiæ Lectorem.

Complectens octo libros Phyſicorum Ariſtotelis, juxta miram Angel. Doct. D. THOMAE, doctrinam.

CVM PRIVILEGIO.

PATAVII, MDCLXXV.

Typis Petri Mariæ Frambotti Bibliopolæ.

SVPERIORVM PERMISSV.

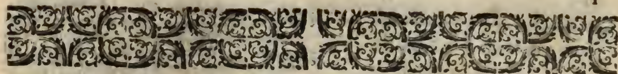
2

INDEX

Disputationum, & Quæstionum, quæ in hoc Physic. Tractatu continentur.

II. Vtrum

COLLE-

COLLEGII COMPLVTENSIS FR. DISCALCEATORVM B. M. V. DE MONTE CARMELI, ARTIVM CVRSVS.

PHYSICA.

DISPVTATIO I.

PROŒMIALIS TOTIVS PHILOSOPHIÆ.

HILOSOPHIÆ nomen, propriè loquendo solùm significat amorem, & studium sapientiæ; vsu tamen Doctorum pro ipsa sapientia communiter vsurpatur. Nam cùm Pythagoras interrogatus à Leontio Phlyasiorum rege, quam scientiam profiteretur? modestè respondisset, se non esse sophum, *hoc est sapientem; sed* philosophum, *id est, sapientiæ amatorem: adeò eius dictum placuit, vt ex tunc alij sapientes philosophi fuerint appellati, vt tradit D. Thom.* 1. Metaph. lect. 2. *Quare sicut sapientia, ita etiam Philosophia multipliciter accipitur. In primis enim sumitur pro collectione omnium scientiarum, eo planè modò, quo Iustitia solet denotare vniuersitatem virtutum. Qua ratione definita est à Stoicis,* esse rerum humanarum, & diuinarum cognitionem: *appellaturquè* scientia entis, & veritatis cognitio: *& solet in scientiam naturalem, moralem, & rationalem tripartiri. Deinde strictiùs accipitur pro solis illis habitibus, qui nudæ veritatis contemplationi insistunt; & sic sumpta diuisa est ab Aristot.* 6. Metaph. cap. 1. *in Metaphysicam, Mathematicam, & Philosophiam naturalem, iuxta tres abstractiones à materia, quas exposuimus in libris Posteriorum. Vltimò vsurpatur duntaxàt pro scientia, quæ substantijs rerum cognoscendis vacat: quo pacto complectitur Metaphysicam, quæ contemplationi nobilissimarum substantiarum incumbit, & ideò primæ Philosophiæ insignitur titulo: atque Philosophiam naturalem, quæ substantias corporeas contemplatur, & nomen commune Philosophiæ ex communi Auctorum acceptione, iam diù sibi vendicauit. Et* Philosophia *hoc posteriori modo sumpta spectat ad præsens institutum, & de illa exindè sermo nobis erit.*

QVÆSTIO I.

De obiecto Philosophiæ.

MEritò ab hac quæstione præsentem disputationem ordimur, quia cuiusuis habitus quidditas desumenda est, per habitudinem ad proprium obiectum, tanquam ad propriam mensuram, & specificatiuum: quod proinde debet ante alia certò præfigi, vt in alijs, quæ ad habitum pertinent, possimus majori cum claritate procedere. Ad intelligentiam autem eorum, quæ nunc dicemus, recolenda sunt ea, quæ in Logica statuimus circa distinctionem obiecti materialis, & formalis, adæquati, & inadæquati, principalis, & minus principalis, rationis *qua*, & *sub qua*: quibus suppositis haud difficilis erit huius dubij resolutio.

§. I.

Defenditur D. Thomæ Sententia.

1 PRiusquàm conclusionem statuamus, breuitèr prænotare oportet, quod nomine *entis mobilis* (de quo præsens difficultas præcipuè procedit) intelligitur id, quod habet in se primam radicem motus strictè dicti: quod re ipsa coincidit cum corpore de prædicamento substantiæ, siue ex materia, & forma essentialiter constituto. Huiusmodi enim corpus dicitur propriè ens mobile: quia potest esse subiectum, & principium primum motus intrinseci, & physici, vt *infrà* latiùs constabit. Vndè à ratione entis mobilis propriè accepti excluduntur, tùm accidentia, tum Angeli: illa quidem, quia nequeunt esse primum subiectum motus: isti verò, quia sicut æquiuocè dicuntur esse in loco, sic etiam dicuntur æquiuocè moueri, vt ostendit D. Thom. 1. *par. q.* 52. & 53.

Ens autem mobile appellatur etiam *substantia naturalis*, & coincidit re ipsa cum illa: quia ly *naturalis* adiunctum substantiæ, non significat rationem oppositam enti supernaturali: qua ratione *substantia naturalis* ambit omnem substantiam creatam, etiam spiritualem. Sed sumitur ex communi acceptione Doctorum pro substantia habente in se principium motus, & quietis, siue pro substantia composita ex materia, & forma, quæ dicuntur natura, vt dicemus *lib.* 2. huius Operis. Quo pacto idem est *substantia naturalis*, ac *ens*, vel *corpus mobile*, vt satis ex se liquet. His suppositis.

2 Dicendum est primò, quod loquendo de obiecto Philosophiæ secundum rem, tàm corpus mobile, aut naturale, quàm ens, vel substantia mobilis, aut naturalis, conuenientèr assignatur. Hæc assertio est communis inter Doctores, & probatur primò ab auctoritate: quoniam Aristot. docet aliquandò obiectum Philosophiæ esse ens mobile, vt 6. *Metaph. text.* 1. aliquandò verò esse corpus naturale, vt 1. *de Cœlo text.* 1. aliquandò autem esse substantiam naturalem vt, *loco cit.* ex 6. *Metaph.* & idem videre est apud D. Thom. pluribus in locis, quæ passim lector offendet: ergo omnia, quæ in assertione recensuimus, sunt re ipsa idem. Patet consequentia: nam alias Philosophus, & D. Thom. inconsequentiæ, atque inconstantiæ arguerentur; siquidem modo vnum, & modo aliud determinarit esse obiectum Philosophiæ. Quod etiam satis apparet ratione desumpta ex his, quæ prælibauimus: nam *naturale*, & *mobile* significant corpus habens in se naturam, siue primum principium motus: sed idem significatur per ens, vel substantiam naturalem, aut mobilem: ergo hæc omnia idem re ipsa sunt; ac proinde, loquendo de obiecto quoad rem significatam, nihil refert, quod vnum, vel alterum assignetur. Minor liquet: quia differentia inferior addita rationi superiori restringit illam ad supponendum pro constituto per differentiam, & ideò idem significatur per ens rationale, ac per animal rationale: ergo quamuis ens, & substantia latiùs pateant quàm corpus; nihilominùs, vt determinantur per ly *mobile* aut *naturale* pro eodem supponunt.

Id verò, quod tot, & diuersis nominibus insignitur, esse obiectum *quod* adæquatum, siue rationem *quæ* Philosophiæ, sic ostenditur: nam conueniunt illi tres conditiones obiecti attributionis, quas in Logica *disp.* 1. *q.* 2. statuimus: ergo est proprium, & adæquatum obiectum Philosophiæ. Consequentia patet ex ibidem dictis: antecedens autem suadetur: quia in primis ens mobile continet omnia, de quibus Physicus tractat, vt aliqualitèr ad se referibilia, sunt enim, vel species, vel principia, vel effectus entis mobilis, vt constabit discurrenti per singula. Deinde præcipua in Philosophia cura est circa prædicti entis cognitionem, vt apparebit ex processu istius operis, cuius omnes quæstiones ad perfectam dicti obiecti notitiam ordinantur. Denique Philosophia vnitatem, & distinctionem specificam ab eo mutuatur, vt constat ex dictis in Logica *disp.* 19. *q.* 4. Nulla igitur conditio propria obiecti attributionis deficit *enti mobili* (quod etiam est *ens*, & *substantia naturalis*) respectu Philosophiæ.

3 Dicendum est secundò, attentis omnibus, conuenientiùs significari obiectum Philosophiæ nomine *entis mobilis*, quàm quouis alio. Hanc conclusionem defendunt communiter Thomistæ, & meritò: quia traditur ab Angelico Doct. in proœmio huius Operis *lect.* 1. his verbis: *Hic autem est liber Physicorum, cuius obiectum est ens mobile simpliciter. Non dico autem corpus mobile: quia omne mobile esse corpus, probatur in hoc libro: nulla autem scientia probat suum obiectum.* Idem docet 6. *Metaph. lect.* 1. & *opusc.* 42. *cap.* 4.

Ex quibus depromitur hæc ratio: quia obiectum Philosophiæ debet esse principium *quod*, & radicale motus: ergo id conuenientiùs dicitur Philosophiæ obiectum, cui absque vlla dubitatione, vel controuersia conuenit ratio talis principij: sed hæc competit enti, & non alijs: ergo conuenientissimè asseritur ens mobile pro obiecto Philosophiæ. Suadetur, & explicatur minor: quoniam dubitari potest, an omne principium motus physici debeat necessariò esse corpus, & id probatur ipsis libris Physicorum; cum tamen citra omnem controuersiam sit debere esse ens. Similiter non est ita exploratum, an natura sit principium motus, & ideò ostenditur in 5. Physic. ergo esse principium motus conuenit certissimè enti; secus verò aliis. ¶ Accedit ratio D. Thom. quia nulla scientia probat suum obiectum: sed omne mobile esse corpus, vel substantiam naturalem probatur in Philosophia: ergo non ita congruè designatur pro eius obiecto corpus mobile, aut substantia naturalis, sed magis ens mobile.

4 Obijcies primo: differentia meliùs adiungitur generi proximo, quam gradui superiori: melius enim explicatur homo per animal rationale, quam per ens rationale: ergo obiectum Philosophiæ aptius explicatur per substantiam mobilem, quam per ens mobile; siquidem substantia est genus proximum, quod per *mobile* contrahitur. ¶ Respondetur, antecedens esse verum secundum se, & cæteris paribus: in præsenti autem non sunt cætera paria, vt patet ex dictis: quare neganda est consequentia.

Objcies

Obijcies secundò: quamuis mobilitas vtcumque prius conueniat enti, quam corpori; mobilitas tamen physica, quæ sola respicitur per se à Philosophia, vnicè conuenit corpori: nihil enim potest moueri physicè, nisi corpus: ergo obiectum Philosophiæ conuenientiùs explicatur per corpus mobile, quàm per ens mobile. ¶ Respondetur, quod licèt motus physicus perfectè cognitus nequeat alijs, quam corpori attribui: nihilominùs perfecta notitia ipsius motus pendet ex cognitione naturæ, & corporis: quæ non est adeò euidens esse mobilia, sicut omne mobile esse ens: & idcircò ens mobile pro obiecto Philosophiæ aptiùs designamus.

5 Dicendum est tertiò, obiectum principale Philosophiæ esse hominem. Probatur conclusio; quia ex obiectis inadæquatis alicuius habitus illud dicitur principaliùs, quod alijs in dignitate præcellit: sed inter obiecta inadæquata Philosophiæ nobilissima species est homo: ergo se habet, vt obiectum principale, cuius proindè notitia aliorum cognitioni præfertur.

6 Vltimò asserendum est, rationem *sub qua* genericam huius habitus esse abstractionem à materia singulari; specificam verò esse prima principia, ex quibus procedit. Hæc assertio suppositis his, quæ diximus in Logica *disp.* 19. *qu.* 4. satis superquè constat: quare in ea suadenda non immoramur. Solùm obseruandum est, prima principia propria Philosophiæ esse materiam, & formam, siue rationem naturæ, quæ in vtraque inuenitur, & est ipsa mobilitas radicalis. Quibus omnibus non possumus nunc maiorem lucem afferre; cùm hæc dependeat omnino ex ijs, quæ infra latè dicenda sunt.

§. II.

Proponitur duplex opinio contraria.

7 B. Albertus M. *tractatu* 1. suæ Philosophiæ, & alij, quos refert Rubio in præsenti, defendunt obiectum formale Philosophiæ esse corpus mobile; non verò ens mobile. Quorum placitum potest suaderi: quia illud est obiectum *quod* alicuius habitus, cui ratio *sub qua* talis habitus conuenit per se primò, & immediatè: sed mobilitas radicalis, quæ est ratio *sub qua* respectu Philosophiæ, conuenit per se primò, & immediatè corpori mobili, non verò enti mobili: ergo illud est obiectum *quod* Philosophiæ, non autem hoc posteriùs. Minor constat: quia ideò ens mouetur, quia corpus mouetur: ergo mobilitas radicalis non conuenit immediatè enti, sed corpori.

Respondetur negando minorem: quia licèt mobilitas radicalis conueniat enti ratione corporis, enti tamen mobili conuenit omninò immediatè, & ratione sui: eò quod secundum rem idem est ens mobile, ac corpus mobile: quia differentia inferior iuncta conceptui vniuersali trahit illum ad standum pro gradu inferiori, quem ipsa constituit, vt supra diximus in prima conclusione.

Sed replicabis: quoniam mobilitas radicalis, quæ est ratio *sub qua* Philosophiæ, melius explicatur per corpus, quam per ens mobile; siquidem plura sunt entia mobilia, & non motu physico, vt Angeli: ergo aptiùs exprimitur obiectum *quod* Philosophiæ per corpus mobile, quam per ens mobile.

Huic replicæ satis constat ex dictis: quia *mobile* in præsenti non supponit pro eo, quod potest moueri vtcumquè, quo pacto conuenit substantijs spiritualibus; sed stat pro principio motus physici, siue naturalis, qua ratione in solis corporibus inuenitur. Sed quia certum est, omne mobile esse ens, & non est ita exploratum, quod sit corpus, cùm hoc demonstretur in ipsa Philosophia: idcircò asserimus, obiectum huius scientiæ nomine entis mobilis aptiùs designari.

8 Secunda opinio tenet, substantiam naturalem esse obiectum Philosophiæ. Sic Scotus, & alij relati à Masio in præsenti. Probatur primò ex Aristot. 6. *Metaph. cap.* 1. vbi inquit, Philosophiam naturalem versari circa substantiam naturalem. ¶ Ad hoc tamen facilè occurritur: nam Philosophus loquitur de obiecto secundum rem, quod libenter concedimus esse substantiam naturalem, vt liquet ex prima nostra assertione.

Deindè arguitur ratione: quoniam illud est obiectum adæquatum scientiæ, quod radicat omnes passiones, quas de obiecto scientia demonstrat: sed passiones, quas Philosophia probat de suo obiecto, conueniunt substantiæ naturali, secùs verò enti mobili: ergo &c. Minor quoad primam partem satis liquet: nam passiones, quas Physicus demonstrat, sunt motus, & quies, quarum radix est substantia naturalis; cùm habeat in se naturam, quæ definitur esse principium motus, & quietis. Secunda pars etiam probatur: quia idem nequit radicare passiones oppositas; sed ens mobile est principium motus: ergo non est principium quietis.

Respondetur negando minorem quoad secundam partem: quoniam ens mobile est idem re ipsa cum substantia naturali: & ideò quod conuenit vni, debet etiã, secundum rem, alteri conuenire. Et probatio inducta nullius roboris est: nam mobile radicaliter potest etiam esse radicaliter quiescibile; atque ideo principium motus, & quietis: sicut idem homo, qui est radicaliter risibilis, est simul flebilis per modum radicis; quamuis ad actus flendi, atque ridendi dentur distinctæ potentiæ proximæ.

9 Tandem arguitur: quia in obiectis assignandis debet omnis æquiuocatio vitari; cùm ex eorum positione scientiarum notitia dependeat: atqui ens mobile non parum æquiuocationi subiectum est: ergo minùs congruè designatur pro obiecto Philosophiæ. Probatur minor: quia ens mobile potest sumi, vel pro ente mobili radicaliter, vel pro ente mobili formaliter, & per consequens stat æquiuocè.

Respondetur negando minorem: nam cùm ens mobile assignatur pro obiecto Philosophiæ, iam ex communi vsu Doctorum ly *mobile* vsurpatur pro mobili radicaliter: quod satis est ad æquiuocationem vitandam. Eadem autem, imò maior æquiuocatio latet in *substantia naturali*: quoniam *naturale* aliquandò sumitur, prout est idem ac essentiale: sæpè verò vsurpatur, vt distinguitur contra liberum: & non semel accipitur pro eo, quod non est violentum: interdum autem, vt opponitur supernaturali. Vndè, attentis omnibus, congruentiùs designamus pro obiecto Philosophiæ ens mobile, quàm substantiam naturalem.

QVÆSTIO II.

An Philosophia sit scientia vera, & vna in specie, atque Metaphysicæ subalternata.

AB hac quæstione breuitèr nos expediemus, quia eius resolutio constat maiori ex parte ex ijs, quæ in Logica *disp.* 19. *quæst.* 4. stabiliuimus: quibus suppositis.

10 Dicendum est primò, Philosophiam esse veram scientiam: Sic Aristot. 6. *Metaph. cap.* 1. *& lib.* 11. *cap.* 6. vbi etiam D. Thom. *lect.* 7. Ratio est satis perspicua: quia

quia scire est rem per suam causam cognoscere ex Arist. 1. *Poster. cap.* 1: sed in Philosophia plura cognoscuntur per suam causam, vt cùm ostendimus, mixta esse corruptibilia, quia constant ex contrarijs, & terram esse grauem propter densitatem, & multitudinem materiæ, &c. ergo Philosophia est vera scientia.

Obijcies: scientia agit de rebus necessarijs, & perpetuis: sed Philosophia tractat de rebus subiectis mutationi: ergo non est scientia. ¶ Respondetur, scientiam non versari circa suum obiectum, vt stat sub exercitio existendi, qua ratione est contingens; sed respicit illud secundum suam essentiam acceptum, quo pacto fundat propositiones æternæ veritatis. Et ita contingit in Philosophia: quia non minùs necessarium, & infallibile est, plures res naturales, quas Physicus speculatur, esse mutabiles, & corruptibiles, quam Angelum esse incorruptibilem.

11 Dicendum est secundò, Philosophiam esse scientiam speculatiuam. Ita Philosophus, & D. Thom. *in locis citat.* Probatur: quia ille habitus, cuius proprius finis est veritatis cognitio, est speculatiuus, vt diximus *in Log. disp.* 1. *quæst.* 6. sed finis Philosophiæ naturalis est veritatis cognitio: ergo est scientia speculatiua. Minor liquet: nam Philosophus non ordinat contemplationem rerum ad opus, sed in ea sistit, & quiescit.

Sed obijcies primò: Philosophia agit de Deo, vt auctore naturæ, & de eius attributis: sed per huiusmodi notitiam excitatur voluntas ad amorem Dei; ergo Philosophia est practica. Probatur consequentia: nam habitus excitans, & dirigens ad opus debet inter practicos numerari. ¶ Respondetur, Philosophiam non contemplari Deum, ad excitandum illum affectum; sed duntaxat, vt assequatur veram notitiam illius, quatenus auctor naturæ est. Quocirca talis affectus est præter intentionem huius scientiæ, atque ideò insufficiens ad eam constituendam in esse practicæ.

12 Secundò obijcies: Medicina est vera pars Philosophiæ: & tamen est scientia practica: ergo Philosophia adæquatè accepta nequit esse speculatiua. Maior probatur; quia Medicina agit de quodam ente naturali, videlicet de corpore humano, vt est mobile ad sanitatem: ergo est pars Philosophiæ, quæ versatur circa ens naturale. Minor etiam constat, tùm ex Aristot. 6. *Metaph.* tùm quia finis Medicinæ est opus, nimirùm restitutio sanitatis.

Respondetur ex D. Thom. *opusc.* 70. *q.* 5. *art.* 1. *ad* 4. *& ad* 5. negando maiorem: quoniam licèt idem materialiter homo, qui est obiectum Medicinæ, sit etiam pars entis naturalis, quod contemplatur Philosophia; nihilominùs non attingitur sub eadem ratione formali ab vtroque habitu: quia Philosophus attingit hominem, quatenus est ens naturale, siue mobile à natura: sub qua ratione non respicitur à Medico; sed quatenùs per artem est mobile ad sanitatem: quæ rationes sunt valdè diuersæ, ac subindè sufficientes ad specificandum distinctos habitus. Accedit, hominem, vt sanabilem per artem non esse partem subiectiuam entis naturalis vt sic: quod requirebatur, vt Medicina esset pars subiectiua Philosophiæ: sed tantùm addere differentiam accidentalem obiecto Philosophiæ, scilicet sanabilitatem per artem. Quare sicut Perspectiua, cuius obiectum, nempè linea visualis, addit differentiam accidentalem lineæ secundum se, quæ est obiectum Geometriæ; non est pars huius scientiæ; sed alius habitus longè diuersus, quamuis ei subalternatus: sic Medicina non est pars Philosophiæ, sed distincta scientia, illi tamen subalternata: quia ex conclusionibus Philosophiæ procedit Medicus, vt proprias de suo obiecto passiones demonstret.

Replicabis: vnitas specifica scientiæ sumitur ex vnitate principiorum, quandò scilicet, deriuantur ex alijs, vel ex alterutris intra eandem abstractionem à materia: sed principia Medicinæ deriuantur à principijs Philosophiæ intra eandem abstractionem à materia; cùm vtriusque obiectum à sola materia singulari præscindat: ergo Medicina non est scientia adæquatè à Philosophia distincta; sed quædam illius pars subiectiua.

Respondetur, maiorem verificari, quandò vtraque scientia est speculatiua: secùs verò, si vna sit practica: tunc enim distinguuntur plusquam duæ scientiæ speculatiuæ. Et ratio est: nam differentia, quæ sumitur ex fine per se intento, & ad quem scientia per se ordinatur est valdè vniuersalis, & consequenter potens refundere in habitus diuersitatem, nedum specificam, verùm etiam genericam. Finis autem scientiæ speculatiuæ est recta cognitio proprij obiecti: finis verò scientiæ practicæ est opus: quare licèt principia vnius deriuentur ex principijs alterius, & contineantur intra eandem abstractionem, nequeunt non essentialiter distingui. Et hoc pacto se habent Philosophia, & Medicina, quæ proindè distinguuntur, vt duo habitus adæquatè diuersi: ex quibus vnus alteri subalternatur. Vbi obserua, Medicinam communiter diuidi in theoricam, & practicam: quod non ideò est, quia aliqua pars Medicinæ sit simpliciter speculatiua; sed quia illa minus, quàm aliæ partes approximatur curationi. Videatur Angel. Doctor *opusc. citato*.

13 Dicendum est tertiò, Philosophiam, vt comprehendit libros Physicorum, de Generatione, de Anima, & parua naturalia esse vnam scientiam in specie infima. Fundamentum sumitur ex dictis *in lib. Posterior.* quoniam vnitas specifica scientiarum attenditur penès rationem *sub qua* proprij obiecti: sed omnia de quibus in diuersis libris disserit Philosophus, cadunt sub eadem indiuisibili ratione *sub qua*, nempè sub mobilitate radicali: ergo Philosophia est vnicus habitus in specie infima.

14 Dicendum est vltimò, Philosophiam non esse scientiam propriè subalternatam Metaphysicæ. Hanc assertionem statuimus in Logica *disput.* 19. *quæst.* 1. quoniam scientia propriè subalternata est illa, cuius objectum addit differentiam accidentalem obiecto subalternantis, ex quo fit, subalternatam non posse probare suas conclusiones, nisi dependenter à subalternante: atqui obiectum Philosophiæ addit differentiam essentialem obiecto Metaphysicæ, & illa ostendit suas conclusiones independenter ab illa: ergo Philosophia nequit subalternari rigorosè Metaphysicæ: sed solùm impropriè, quatenùs ens mobile, quod est obiectum Philosophiæ, est pars subiectiua entis, quod Metaphysica contemplatur.

Ex hactenùs dictis, possumus colligere essentialem definitionem Philosophiæ, quæ est hæc: *Philolosophia est scientia entis mobilis.* Circa quam, quia satis ex se patet, nihil addendum occurrit præter ea, quæ diximus in Logica *disp.* 1. *quæst.* 5. quò remittimus lectorem.

QVÆSTIO III.

De fine, & partitione Philosophiæ.

15 SI de fine Philosophiæ, atque omnibus scientijs communi loquamur, certum est consistere in perfectione, siue rectitudine intellectus circa verum, quod est proprium obiectum illius. Finis autem particularis Philosophiæ est contemplatio, & recta cognitio entis mobilis. Quod satis constat, tùm ex his, quæ diximus in Logica, tùm ex se: quoniam finis scientiæ speculatiuæ est rectitudo cognitionis circa proprium obie-

ctum: Philosophia autem est scientia speculatiua, vt statuimus *num.* 11. ergo. Accedit, Philosophiam non esse scientiam ancillarem, sed principalem: quæ proindè non debet ordinari ad finem alterius scientiæ; sed perfectioni circa proprium obiectum per se primò inuigilat.

Circa partitionem Philosophiæ obseruandum est, scientiam diuidendam esse, sicut obiectum, de quo tractat, vt docet Aristot. 3. *de Anima*, *textu* 38. Ens autem mobile, quod est Philosophiæ obiectum, potest multipliciter sumi. Primò secundum se, non descendendo ad aliquam particularem speciem. Secundò prout diuiditur in corpus ingenerabile, nempè cœlum, & in corpus generabile, nimirùm sublunare. Porrò sublunare partitur in simplex, quod est elementum; & in mixtum, quod videlicet ex elementis componitur. Rursus mixtum diuiditur in mixtum imperfectum, qualia sunt nix, & grando; & in mixtum perfectum: quod iterum bipartitur in mixtum perfectum inanimatum, vt aurum v.g. & in mixtum animatum, vt homo, & equus.

16 Igitur de ente naturali secundum se, & quatenùs explicatur per accidentia communia omni corpori, tractat Philosophus in octo libris Physicorum. In libris autem de Cœlo, huius naturam & motus speculatur. Notitiam verò mixtorum omnium perfectorum, & imperfectorum, demptis animatis, in libris de generatione, & Meteororum comprehendit. Deniquè in libris de Anima insistit animantium cognitioni, quæ proinde est nobilissima pars inter cœteros tractatus Philosophiæ.

Obijcies: ens mobile in communi est obiectum adæquatum totius Philosophiæ: ergo nequit pertinere ad vnam illius partem, videlicet ad octo libros Physicorum; siquidem obiectum totius habitus latiùs patet, quam obiectum cuiusdam partis.

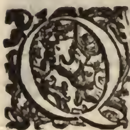
Respondetur, ens mobile aliter pertinere ad partem Philosophiæ, quæ complectitur libros Physicorum, & aliter ad totam Philosophiam. Quoniam ad illam spectat, quatenùs præcisè est explicabile per principia communia motus, & dicit communem, & præcisum gradum substantiæ corporeæ: ad totam autem Philosophiam pertinet, secundum quod complectitur, non solùm prædictum gradum corporis, sed etiam omnes species illi inferiores, & explicatur per omnia principia, tùm communia, tùm specialia. Vndè Philosophus in libris Physicorum solùm exponit passiones entis mobilis in communi; in omnibus verò alijs libris explicat etiam passiones particulares, quæ conueniunt prædicto enti, prout in suis inferioribus inuenitur. Ex quibus satis apparet, non confundi obiectum adæquatum totius Philosophiæ cum quadam portione illius.

17 Obseruauit autem Aristoteles in omnibus his libris methodum compositionis, iuxta quam proceditur ab vniuersalibus ad particularia: qui ordo aptissimus est ad tradendas disciplinas, & intellectui nostro apprimè conformis. Procedimus enim in cognoscendo a pura potentia ad actum perfectum, siue à cognitione confusa ad cognitionem distinctam: vndè opus est, quod nobis priùs occurrant ea, quæ plùs potentiæ includunt, ac proindè secundum se sunt minus cognoscibilia; posteriùs verò ea, quæ sunt magis nota, vtporè quæ important maiorem actualitatem. Vniuersalia autem sunt valdè potentialia, & confusa; sicut materia prima, quæ, quia est pura potentia, est secundum se summè ignota; particularia verò plus participant de actu, & sunt magis distincta, sicut quia Deus est actus purus, ideò est summè intelligibilis. Quapropter necessè est, quod intellectus procedat ab vniuersalibus ad minùs vniuersalia, sicut ab eo, quod est magis notum ipsi intellectui, licèt sit minus notum secundum se, ad id quod est notiùs secundum se, sed minus notum respectu nostri. Propter quod oportet eandem methodum in tractandis scientijs obseruare: eamquè Aristot. in his quę ad Philosophiam spectant, amplexus est.

LIBER I.

PHYSICORVM.

VEMADMODVM scientia, qua ens naturale contemplatur, adæquatè accepta dicitur Philosophia: ita sumpta secundum diuersas sui partes, differentes denominationes sortitur. Hi verò Physicorum libri, quos exponere paramus, peculiari titulo insigniuntur: nam inscribuntur de physico auditu, siue de naturali auscultatione. Aristoteles enim duo genera librorum protulit in lucem: alterum exotericum, nempè facilioris styli; ad quorum proindè intelligentiam non est adeò necessarium præceptoris subsidium: alterum subtilioris doctrinæ, & phrasis magis recondita; quos propterea appellauit acromaticos, seu auscultatorios: quia postulant à discipulis maiori cum attentione audiri, & à magistro profundiori studio explicari. De quo videri possunt Plutarchus in vita Alexandri, *& Clemens Alexandrinus* lib. 5. stromat. *Quocircà hi octo Physicorum libri, cùm posterioris generis sint, meritò de physico auditu, siue de naturali auscultatione appellantur. In eorum autem expositione, cui deinceps insudabimus, non libet textum Philosophi adducere, & scholijs illustrare: cùm quia id ita præstitit Angelicus Doctor, vt nihil in hac parte desiderari videatur: cùm quia quidquid luce, aut discussione eget, corpori disputationum inseremus, retinentes vbiquè, quoad fieri possit, ordinem, quem Philosophus in his libris obseruauit.*

DISPVTATIO II.

De principijs entis naturalis in communi.

METHODVS compositionis, qua Arist. in tradenda hac scientia processit, expostulat, vt priùs de principijs entis naturalis in communi acceptis instituamus sermonem, & posteà disseramus de eisdem seorsim, & in particulari.

QVÆSTIO I.

Quæ sit essentia primorum principiorum entis naturalis.

OMittimus in præsenti quæstionem *an est*, & à *quid sit* exordimur: existentia enim principiorum entis naturalis est omninò certa; cùm experimentò constet, quod existat ens naturale, siue substantia corporea. Neque procedit difficultas de quibusuis principiis, sed de his solùm, quæ sunt simpliciter prima: siue in ordine ad *fieri* compositi, siue in ordine ad *esse* illius.

§. Vnicus.

Enodatio difficultatis.

1 DIcendum est, prima principia entis naturalis esse ea, *quæ nec fiunt ex alijs, neque ex alterutris; sed omnia fiunt ex ipsis*. Hæc definitio traditur ab Arist. hic *cap. 5. text. 42.* & D. Thom. *ibidem lect. 10.* admittiturquè communiter à Doctoribus. Cuius bonitas facilè ostenditur: quoniam prima principia nequeunt fieri ex aliis; alioqui iam non essent prima: neque valent fieri ex alterutris, id est, ex se inuicem: aliàs essent, & non essent prima; nam contra rationem primi principii est, quod ex alio fiat, vt patet ex terminis. Rursus de ratione principij est, quod ab eo aliquid procedat: & consequenter ad essentiam primorum principiorum entis naturalis spectat, vt omnia entia naturalia fiant ex ipsis. Hoc autem explicatur sufficienter per adductam definitionem: & aliàs nihil continet, quod redundet: ergo est legitima.

2 Obijcies primò: quidquid conuenit rationi communi, debet etiam conuenire omnibus particularibus sub illa contentis, iuxta illud: *Quidquid prædicatur de subiecto*, &c. sed nulla sunt prima principia in particulari, ex quibus omnia entia naturalia fiant: ergo nec primis principijs in communi acceptis competit, quod omnia fiant ex ipsis. Suadetur minor: quia ex principijs v. g. aquæ solùm fit aqua, & ex principijs ignis duntaxat ignis originatur.

Respondetur, illam particulam, *Omnia fiunt ex ipsis* intelligendam esse per distributionem accommodam ipsis principijs: ita quod omnia entia naturalia in communi

muni considerata, fiant ex primis principijs eodem modo sumptis, videlicet in communi; ex eisdem verò contractis ad aliquod genus, vel speciem fiant omnia entia naturalia illius generis, vel speciei. Quod proculdubiò saluatur: siquidem ex materia, & forma absolutè acceptis fiunt omnia entia naturalia: & ex materia, & forma ignis fit ignis; & ex materia, & forma aquæ resultat aqua; & sic de alijs. Et quamuis prædicata realia, quæ conueniunt rationi superiori, prout abstrahit ab inferioribus, debeant etiam cuilibet inferiori competere: non tamen oportet quod prædicatum conueniens rationi superiori, prout includit omnia sua inferiora, dicatur de quolibet particulari seorsim sumpto. Hac enim de causa diuersitas sexuum, quæ conuenit naturæ humanæ in communi, minimè competit cuicumque indiuiduo v. g. Petro. Esse autem id, ex quo omnia entia naturalia fiunt, competit primis principijs hoc posteriori modo consideratis; nimirùm quatenus includunt omnia prima principia particularia. Quare opus non est, quod omnia entia naturalia fiant ex quolibet principio determinato, nisi iuxta distributionem explicatam: quatenùs sicut ex omnibus primis principijs entis naturalis fiunt omnia entia naturalia; sic ex talibus principijs talia entia resultent.

3 Obijcies secundò: forma substantialis est primum principium entis naturalis: & nihilominùs fit ex alio: ergo prædicta definitio nequit adaptari omni definito. Minor liquet: quia forma materialis educitur de materia, & fit ex sui priuatione, vt infra declarabimus.

Respondetur ex Aristot. 8. *Metaph. cap.* 1. *fieri simpliciter*, & vt *quod* solùm conuenire composito: cùm partes non habeant esse, sed totum: fieri autem, & esse debent sibi mutuò correspondere. Quando autem in adducta definitione dicitur, quod prima principia non fiunt ex alijs, neque ex alterutris, intelligendum est *simpliciter*, & vt *quod*: eo planè sensu, quo entia naturalia dicuntur fieri ex ipsis. Si enim loquamur de fieri secundum quid, hoc est, cum addito, & vt *quo*, non repugnat vnum primum principium fieri ex alio: & hac ratione forma materialis fit ex materia, sicut ex subiecto, & ex priuatione, sicut ex termino *à quo*.

Tertiò obijcies: per illam particulam *ex ipsis* positam in definitione, vel significatur habitudo partis componentis, vel habitudo termini *à quo*: primum duntaxat competit materiæ, & formæ; non verò priuationi: secundum autem conuenit soli priuationi, secus autem materiæ, & formæ: ergo nequit in eodem, & vero sensu applicari omnibus primis principijs.

Respondetur, illam particulam non importare determinatè habitudinem partis, vel termini *à quo*; sed solam habitudinem principij ab ijs determinatis principiandi modis præscindentem: & sic semper vsurpatur in eodem sensu, valetque proindè cuilibet principio adaptari. Ex quibus omnibus relinquitur perspicuus sensus prædictæ definitionis; est namquè huiusmodi: Prima principia sunt, quæ non fiunt ex alijs: neque ex alterutris *simpliciter*, & vt *quod*: omnia tamen entia naturalia, atque habentia esse simpliciter fiunt ex ipsis per distributionem accommodam vnicuique principio, nimirùm, vel tanquam ex subiecto, vel tanquam ex actu dante speciem, vel tanquam ex termino à quo.

4 Inquires, an Aristot. comprehenderit sub adducta definitione omnia principia cuiuscumque entis naturalis, etiam incorruptibilis, quale est cœlum? ¶ Respondetur affirmatiuè: tùm quia id satis indicat horum librorum inscriptio; est enim de rerum omnium naturalium primis principijs. Tùm, & præcipuè, quia ad eandem scientiam pertinet agere de essentia, & de proprietatibus ab ea dimanantibus, vt docet Aristot. *lib.* 1. *de Demonstrat. cap.* 1. sed in his libris (quibus aditum præstat illa definitio) agit Philosophus de affectionibus communibus corpori cœlesti, & sublunari, nempè de motu, tempore, loco, &c. ergo definitum huius definitionis complectitur omnia principia cuiuscumque entis naturalis.

Nec refert si cum Soto opponas, quod Aristot. in præsenti, *cap.* 7. *tex.* 8. dixerit principia, de quibus locutus fuerat, esse principia earum rerum, quæ oriuntur, & intereunt: ergo non comprehendit principia entis incorruptibilis. Maximè quia cùm cœli non fiant ex priuatione sui (siquidem eorum materia non potuit esse sub priuatione formæ, quam habet) sequeretur, quod inter prima principia hîc definita non comprehenderetur priuatio: hoc autem est contra communem sensum Doctorum: ergo.

Non inquam refert: quoniam licèt Aristot. dixerit se egisse de principijs rerum, quæ oriuntur, & intereunt; nihilominùs non asseruit se de ijs duntaxàt disseruisse; neque id asserere potuit, cùm sermonem texuerit de materia, & forma: quas certum est esse principia entis naturalis incorruptibilis. Id autem, quod additur, nullius roboris est: quia quamuis sub tradita definitione priuatio fuerit comprehensa; tamen non oportet, quod omnia principia omnibus entibus conueniant, sed alia alijs. Quare materia, forma, & priuatio sunt prima principia, ex quibus omnia corpora sublunaria resultant; materia verò, & forma, priuatione seclusa, concurrunt ad fieri, vel potiùs ad constitutionem cœlorum.

QVÆSTIO II.

Quot sint principia entis naturalis.

ENs naturale potest considerari dupliciter: nimirùm *in fieri*, & *in facto esse*. Primo modo acceptum importat sui ipsius generationem, siue instantaneam mutationem, media qua resultat: posteriori autem modo sumptum dicit se ipsum iam genitum, & ex suis partibus constitutum. Quare ad perfectiorem difficultatis resolutionem, eam in vtroque sensu decidemus.

5 Dicendum est, principia entis naturalis *in fieri*, siue, quod idem est, principia generationis esse tantùm tria, videlicet materiam, formam, & priuationem. Ita Aristot. *in hoc lib. cap.* 7. *text.* 67. & D. Thom. *ibidem*, & *opusc.* 31. & communiter Doctores. Probatur breuiter: nam principia intrinseca mutationis sunt tantùm tria, scilicet terminus à *quo*, terminus ad *quem*, & subiectum vtrique commune, cùm mutatio sit quidam transitus subiecti à *non esse* ad *esse*, vt docet D. Thom. 1. *p. q.* 45. *art.* 2. *ad* 2. sed generatio entis naturalis per se loquendo, saltem secundum communem rerum ordinem, est mutatio substantialis, media qua transit materia prima à *non esse* formæ genitæ ad *esse* illius: ergo tria tantùm sunt principia generationis, siue entis naturalis in fieri: ex quibus materia habet rationem subiecti; priuatio termini à *quo*; & forma termini *ad quem*.

6 Dicendum est secundo, principia entis naturalis in *facto esse*, hoc est, principia compositi substantialis esse duo tantùm, nempè materiam, & formam. Sic docet Aristot. *loc. citat. text.* 66. asserens principia entis naturalis esse quodammodo duo, & quodammodo tria: nam primum verificatur, loquendo de ente naturali in *facto esse*; posterius autem, loquendo de eodem in *fieri*. Ratio conclusionis est perspicua: quoniam ea sunt principia entis naturalis in facto esse, quæ manent transacta generatione, & ex quibus ipsum intrinsecè componitur.

ponitur: atqui hoc solùm conuenit materiæ, & formæ, vt ex se liquet: ergo principia entis naturalis in facto esse sunt tantùm duo.

§. vnicus.

Diluuntur plura argumenta aduersus primam assertionem.

Plura argumenta contra priorem conclusionem se se offerunt: ex quibus alia videntur probare, quod principia generationis sint pauciora tribus; alia autem, quod sint plura. Quibus, vt cum maiori claritate occurramus, priùs diluemus ea, quæ ad primum genus spectant: deindè alia, quæ ad secundum pertinent, subijciemus, & enodare curabimus. Illud tamen ante alia obseruandum est, nomine principij in præsenti non intelligi principium vtcumquè acceptum: hac enim ratione euidens est, principia generationis esse plura tribus: siquidem quælibet causa habet rationem principij; & causa quadruplex est, nempè finalis, efficiens, formalis, & materialis. Vndè tantùm loquimur de principijs generationis primis, & intrinsecis: vt magis ex solutione argumentorum constabit.

7 Arguitur primò: nam priuatio nequit esse principium generationis: ergo huius principia sunt pauciora tribus. Suadetur antecedens: tùm quia de ratione principij est influxus in principiatum: constat autem priuationem non posse influere; cùm sit nihil, vel ens rationis. Tùm etiam, quia principium debet coëxistere principiato: sed priuatio non est in instanti generationis; siquidem tunc primò desinit esse, adueniente forma denuò genita: ergo priuatio nequit esse principium generationis.

Respondetur negando antecedens: cuius prima probatio minimè vrget, quia licèt influxus sit de ratione principij, quod simul est causa, vel pars componens; non tamen est de conceptu principij vniuersaliter sumpti. Priuatio autem exercet munus principij, non per modum partis, vel causæ; sed solum per modum termini à *quo*: qui concurrendi modus non enti, siue carentiæ reali, qualis est priuatio, potest conuenire. Per quod patet ad secundam probationem: quoniam quod inchoat generationem per modum termini à *quo*, non debet illi coëxistere; sed potiùs ad primum illius esse deficere. Priuationi autem non competit alia principij ratio, nisi per modum termini à *quo*: cui proinde sufficit, quod immediatè præcesserit in materia.

8 Arguitur secundò: quia forma non est principium generationis: ergo. Probatur antecedens, tum quia id, quod terminat generationem nequit esse illius principium; siquidem principium præcedit generationem, & terminus illam subsequitur: sed forma est terminus ad *quem* generationis: ergo non est principium illius. Tùm præterea; nam ideò compositum substantiale nequit esse principium generationis, licèt sit terminus præcipuè intentus, quia illam subsequitur, & fit per eam: sed hoc etiam conuenit formæ materiali: ergo. Tùm deniquè, quoniam sicut per generationem producitur forma genita, sic etiam fit, & resultat priuatio formæ præëxistentis: & tamen huic non competit ratio principij: ergo nec formæ.

Respondetur negando antecedens: & ad primam probationem dicendum est, formam esse principium generationis, quatenùs per se, & essentialiter inspicitur per modum termini specificatiui. Porrò quamuis terminus *ad quem* mutationis sit posterior ea, quoad exercitium, & in genere causæ efficientis, illam nihilominùs præcedit in genere causæ formalis, cùm illi speciem transfundat. Quocircà non deest formæ, prioritas requisita ad rationem principij. Vndè constat ad secundam probationem: nam compositum denuò genitum, licèt principaliter intendatur, non specificat generationem, nisi quatenùs formam includit, & ab ea mutuatur speciem, ac proindè non est principium, sed principiatum. Ex quibus etiam diluitur vltima probatio: quoniam priuatio formæ præexistentis, quæ per generationem resultat, non specificat eam, neque intenditur per se; sed fit per accidens ob incompossibilitatem duarum formarum in eadem materia; & ideò non valet sortiri conditionem principii.

9 Arguitur tertiò, ostendendo plura esse principia generationis, quam tria, quæ hactenùs recensuimus: quoniam generans est per se, & essentialiter principium generationis: ergo hæc vendicat plura principia, quam tria. Antecedens probatur, tùm quia generatio est productio geniti, quæ sine generante non valet esse, aut intelligi. Tùm quia generatio est aliquid creatum, ac proindè intrinsecè pendet ab agente. Tùm deniquè, quia generatio est mutatio, ad quam indispensabiliter requiritur mutans.

Respondetur, generationem substantialem bifariàm accipi: primò pro mutatione instantanea, qua materia prima transit à non esse formæ ad esse illius: & de ea sic sumpta loquimur in præsenti: quia Philosophus agit de rebus prout mutationi substant. Secundò sumitur pro actione alteratiua, quæ prædictam mutationem inducit. Vndè ad argumentum dicimus, quod licèt generatio, vt actio, respiciat per se generans, vt sui principium; nihilominus vt mutatio ab hoc respectu, saltem immediatò, præscindit, cùm eius adæquata ratio consistat in eo, quod sit transitus materiæ à priuatione ad formam: & sic solum respicit generans tanquam principium remotum. Per quod patet ad primam illius antecedentis probationem. Ad secundam dicimus sufficere, vt generatio in esse mutationis sit quid creatum, quod saltem identicè, & mediatè respiciat agens. Ad tertiam respondetur, mutationem actiuam, siue actionem non posse intelligi absque agente, quod est principium illius immediatum. Mutatio autem passiua, in qua generationis essentia consistit, tantum respicit immediatè *subiectum*, terminum *à quo*, & terminum *ad quem*. Quare vel præscindit omninò à respectu ad mutans; vel illud respicit dumtaxat mediatè, & remotè: quod satis non est ad rigorosam rationem principij, de quo in præsenti.

10 Quartò arguitur: nam forma præexistens in materia est verum principium generationis: ergo datur aliud principium præter ea, quæ numerauimus. Probatur antecedens: quoniam ideò priuatio est principium generationis, quia habet rationem termini, *à quo* progreditur generatio: sed hoc etiam competit formæ præexistenti; siquidem materia non potuit esse absque forma, & hæc per subsequentem excluditur: ergo. ¶ Confirmatur primò: quoniam generatio cadaueris est per se à forma viua: quoniam illius forma nequit introduci, nisi in materia prius informata forma viuentis: ergo forma præexistens est per se principium huius generationis. ¶ Confirmatur secundò: quia generatio formæ accidentalis pendet per se à forma accidentali præexistenti, vt tradit Arist. *in hoc lib. cap. 5. text.* 43. ergo idem dicendum est de generatione substantiali.

Respondetur negando antecedens: quoniam licèt forma debeat præexistere in materia; id tamen non exigitur per se ad generationem. Hæc enim, cum sit transitus subiecti à *non esse* ad *esse*, æquè benè fieret, quantum est de se, etsi materia non præexisteret sub alia forma; sed tantùm sub priuatione formæ generandæ. Quapropter

priua-

priuatio est principium generationis; secùs verò forma præexistens. Requiritur tamen, quod materia fuerit sub aliqua forma: non quidem propter conceptum generationis; sed ob debilitatem materiæ, quæ aliter nequit existere.

Ad primam confirmationem negandum est antecedens: nam posset Deus communicare materiæ formam cadauericam, etsi in ea non præcessisset forma viuentis: quo tamen casu cadauer non denominaretur mortuum, quia hæc denominatio sumitur à forma cadauerica, non vtcumque, sed quatenùs connotat præcessisse formam viuam in materia. Ratio autem, quare forma viuentis præcedit de facto formam cadaueris, non est quia hæc per se petat fieri ex illa; sed quoniam dispositiones viuentis facilè alterantur; atque ideò, quando v. g. comburitur viuens, priùs corrumpitur, quàm ignis producat omnes dispositiones requisitas ad inducendam suam formam. Quare ne materia maneat absque omni forma, inducitur per accidens forma cadaueris, vsque dum subiectum disponatur sufficienter ad formam ignis.

Ad secundam confirmationem dicimus, quod forma accidentalis, quando producitur per motum, fit per se ex termino *à quo* positiuo, siue ab alia forma contraria: id tamen non exposcit, cùm resultat per instantaneam mutationem. Generatio autem substantialis non est motus, sed mutatio: vndè ex hac instantia minimè labefactatur nostra assertio; sed magis robur assequitur.

11 Deniquè arguitur: quia ad generationem substantialem requiritur vnio inter materiam, & formam, & dispositiones accidentales, quibus materia præparatur ad susceptionem formæ: ergo principia generationis sunt plura tribus.

Respondetur negando consequentiam: quia vnio inter materiam, & formam est causalitas, per quam vtraque exercet munus principij: vndè non constituit principium diuersum ab illis, sed reducitur ad eas. Ob quam etiam rationem dispositiones accidentales non important principium distinctum à materia: quia se tenent ex parte eius, & pertinent ad genus causæ materialis: & ideò vt idem principium cum materia, quam disponunt, computantur.

Dices: priuatio etiam se tenet ex parte materiæ: ergo, vel non constituit differens principium, vel dispositiones accidentales illud debent constituere. ¶ Respondetur negando consequentiam: quoniam priuatio, licèt se teneat ex parte materiæ, non est causalitas eius; sed habet rationem termini *à quo* respectu generationis. Qui modus concurrendi adeò distinguitur ab eo, quo materia concurrit, vt meritò constituat distinctum generationis principium. Dispositiones autem accidentales non concurrunt, nisi determinando, & præparando materiam: quo circa ad illam debent reduci. Accedit, dispositiones accidentales non requiri essentialiter ad generationem: potest enim intelligi, & dari diuinitùs absque illis; at priuatio indispensabiliter exigitur ad illam, vt mutatio est, qua ratione de ea loquimur in præsenti.

QVÆSTIO III.

An principia entis naturalis sint contraria, & prima contraria.

TItulus quæstionis intelligendus non est de contrarietate propriè sumpta: hanc enim inter substantias minimè interuenire constat ex dictis in Logica. Vsurpatur ergo contrarietas in præsenti largè, & minus propriè: qua ratione solùm importat incompossibilitatem inter aliqua, & mutuam expulsionem ab eodem subiecto.

12 Dicendum est primò, principia entis naturalis in facto esse, nempè materiam, & formam non esse contraria. Hæc assertio est communis, & facilè ostenditur: quia contraria mutuò se destruunt: sed forma non destruit materiam, neque è contra; sed potiùs forma materiam exornat, & hæc illam recipit, & amplectitur: ergo materia, & forma non contrariantur. Vndè etiam deducitur, nullam interuenire contrarietatem inter materiam, & priuationem; siquidem hæc recipitur in illa, sicut in subiecto sibi connaturali.

13 Dicendum est secundò, principia entis naturalis in fieri, nimirùm formam, & priuationem, esse non solùm contraria, sed prima contraria. Hinc conclusionem statuunt Aristot. & D. Thom. *cap.* 5. & Doctores communiter admittunt. Prima illius pars satis est manifesta: quia nomine contrarietatis nihil aliud intelligimus in præsenti, quàm aliquorum repugnantiam, & incompossibilitatem in eodem subiecto: sed hæc conuenit priuationi, & formæ: ergo. Minor constat: nam terminus à *quo*, & terminus ad *quem* cuiuscumque mutationis habent mutuam incompossibilitatem, & repugnantiam; cùm vnus excludatur per alium: constat autem priuationem formæ genitæ esse terminum à *quo* generationis; formam autem esse terminum ad *quem*: ergo nequeunt non gaudere contrarietate.

Secunda autem pars (quæ non ita liquidò apparet) sic suadetur: quoniam principia opposita, quæ non fiunt ex aliis, vel ex alterutris; sed omnia fiunt ex ipsis, sunt prima contraria: atqui priuatio, & forma sunt principia opposita, & non fiunt ex aliis, vel ex alterutris; sed omnia fiunt ex ipsis: ergo priuatio, & forma sunt prima contraria. Consequentia est legitima: Minor liquet ex dictis, siquidem priuatio, & forma mutuò sibi repugnant, & aliàs sunt prima principia, de quorum ratione est, quòd non fiant ex aliis, vel ex alterutris; sed omnia fiant ex ipsis. Maior autem sola explicatione indiget: etenim vnumquodque fit ex suo contrario, vt dicitur in hoc libro, & docet D. Thom. 1. *part. quæst.* 46. *art.* 1. *ad tertium*. Ergo prima contraria, non solùm habent oppositionem omnibus contrariis communem, sed insuper important, quod non fiant ex aliis, vel ex alterutris; sed omnia fiant ex ipsis. Sicut quia de ratione principii est, quod aliquid fiat ex ipso; prima principia debent esse, quæ non fiunt ex aliis, vel ex alterutris, sed omnia ex ipsis fiant.

Dices: quando ex homine pallido fit cadauer pallidum, de nouo producitur pallor: & tamen non fit ex suo contrario: ergo falsò asseritur vnumquodque ex suo contrario produci. ¶ Respondetur, prædictam propositionem intelligendam esse, quando aliquid generatur, & terminat mutationem per se sui; secus verò si fiat per accidens, & comproducatur ad productionem alterius. Pallor autem cadaueris non terminat motum ratione sui; sed comproducitur ad fieri formæ cadauericæ: vndè mirum non est, quod non fiat ex suo contrario.

14 Aduersùs secundam partem huius assertionis obijcies: quoniam illa debent esse prima contraria, quibus conuenit prima, & formalis contrarietas: sed hæc reperitur inter primas qualitates v. g. inter calorem, & frigiditatem; non autem inter priuationem, & formam, vt satis ex se liquet; ergo priuatio, & forma non sunt prima contraria.

Respondetur, quod nomine contrarietatis non intelligitur in præsenti contrarietas strictè sumpta, quam tantemur substantiæ repugnare, & primis qualitatibus conuenire: sed intelligenda venit repugnantia, & incompossibi-

possibilitas duorum in aliquo subiecto. Quam quia primò reperimus inter formam substantialem, & illius priuationem, idcircò asserimus cum Aristot. illa esse prima contraria.

Replicabis: nam in quolibet genere datur vna prima contrarietas, vt inquit Philosophus *in hoc lib. text.* 50. *&* 56. & consequenter in quolibet genere erunt aliqua prima contraria: ergo si in prædicto sensu, & in proprietate loquimur de primis contrarijs, iam prima contrarietas non erit propria priuationis, & formæ substantialis, sed in alijs etiam generibus inuenietur.

Respondetur, Aristotelem loqui de oppositione priuatiua, quæ inter species cuiusuis generis reperitur: quia species imperfectior comparatur ad perfectiorem, sicut priuatio ad formam, vel habitum. Porrò hæc oppositio priuatiua meritò appellatur prima respectiuè ad alias oppositiones, siue repugnantias, quæ intra idem genus cum ipsa continentur: nam omnes aliæ contrarietates reducuntur in oppositionem inter priuationem, & formam, sicut in vniuersaliorem repugnantiam, quæ in cæteris includitur. Primitas autem absoluta, facta comparatione inter contrarietates, quæ in omnibus prædicamentis reperitur, atque attentis omnibus, solùm conuenit contrarietati inter priuationem, & formam substantialem; secus verò ijs contrarietatibus, quæ inter priuationem, & formas accidentales intercedunt. Et ratio est: quoniam illa est prima contrarietas, primitate absolutè, & simpliciter tali, quæ est causa omnium aliarum contrarietatum, easque in cæteris generibus radicat: constat autem, omnem contrarietatem inter accidentia repertam radicari in substantia, ab ea dependere, & ortum ducere: vndè contrarietas concurrens ad fieri substantiæ, nequit non per modum radicis primæ comparari ad alias contrarietates, cùm ergo oppositio inter priuationem, & formam substantialem concurrat per se ad generationem substantiæ completæ, vt constat ex *suprà* traditis, optimo iure munus, & nomen primæ contrarietatis sortita est.

DISPVTATIO III.

De materia prima.

POSQVAM tractauimus de principijs entis naturalis in communi acceptis, rectus ordo postulat, vt de eisdem singillatim sumptis instituamus sermonem. Et quia materia prima aliorum fundamentum est, ideò ab ea exordium auspicamur.

QVÆSTIO I.

An sit, & quid sit materia prima.

1 DIcendum est primò, materiam primam verè dari in rerum natura. Hæc assertio communis est, non solùm, inter Philosophos, sed etiam apud sanctos Patres, quorum plures refert Masius *cap.* 9. *sect.* 2. *quæst.* 1. Et suadetur breuiter, & efficaciter: quoniam in qualibet mutatione datur subiectum, quod transit de non esse ad esse: sed generatio substantialis est quædam mutatio substantialis: ergo assignandum est subiectum illius. Tùm vltra: vel hoc subiectum supponit aliud, vel non, si hoc posteriùs dicatur: ergo est primum subiectum: ergo datur materia prima. Patet hæc vltima consequentia: quia nomine materiæ primæ nihil aliud intelligimus, nisi primum subiectum generationis substantialis, & formæ, quæ per illam inducitur. Si dicatur primum, inquirimus, an illud subiectum supponat aliud, vel sit primum: & cùm in causis per se subordinatis impossibilis sit processus in infinitum, necessariò sistendum est in aliquo subiecto, quod proindè erit primum, atque ideò materia prima, vt constat ex dictis.

Circumloquitur autem Aristot. Materiæ primæ naturam, dicendo, *quod ita se habet ad formas substantiales, sicut æs, vel lignum ad artificiales.* Quod etiam tradit D. Thom. *opusc.* 31. §. 1. Vbi non accipitur *æs*, aut *lignum*, quatenùs in ordine substantiali sunt entia completa; sed quatenùs comparata ad genus artificiale, sunt pura potentia ad formas, & actus illius ordinis. Vndè sensus est, quod quemadmodum lignum v. g. nullam ex se importat figuram artificiosam; habet tamen capacitatem, vt illam recipiat beneficio artis; sic materia prima est subiectum existens in pura potentia ad formas substantiales.

Vndè intelligitur definitio, quæ traditur ab eodem Philosoph. *cap. vlt. huius libri, text.* 81. & materiæ naturam apprimè manifestat: *Materia est primum subiectum vniuscuiusque, ex quo aliquid fit, cùm insit; non secundum accidens.* In qua ly *subiectum* gerit vices generis: quia in ea ratione conuenit materia prima cum materia secunda, siue cum composito, quod sustentat formam accidentalem. A quo distinguitur per ly *primum*, vt ex se constat. Per illam autem particulam *cùm insit* excluditur priuatio: hæc enim licèt sit terminus à *quo* generationis; nequit tamen constituere compositum, vt pars intrinseca: quod conuenit materiæ, & significatur per ly *insit*. Vltimò additur *non secundum accidens*; quibus verbis denotatur, quod ex materia, & forma resultat vnum ens per se.

2 Obijcies primò: quia de ratione primi subiecti est, quod sit substantia: sed materia prima non est substantia, vt constat ex Aristot. 7. *Metaph. text.* 8. dicente; *Materiam primam per se ipsam, neque esse quid, neque quantum, neque quale, neque aliud eorum, quibus ens determinatur*: ergo nequit esse primum subiectum.

Huic obiectioni occurrit Angelicus Doct. *ibidem lect.* 2. dicens: *Philosophum solùm velle, quod oportet subiectum mutationis, & motus alterum esse, per se loquendo, ab vtroque terminorum motus. Vndè cùm materia sit primum subiectum, substans non solùm motibus, qui sunt secundum qualitatem, quantitatem, & alia accidentia, sed etiam mutationibus, quæ sunt secundum substantiam: oportet, quod materia sit alia secundum suum essentiam ab omnibus formis substantialibus, & earum priuatio-

uationibus, & non solùm, quod sit aliud à quantitate, qualitate, & alijs accidentibus. Ex ijs autem minimè excluditur, quod materia sit substantia per modum subiecti, quod substat mutationibus, & terminis earum.

Obijcies secundò; nam materia solùm est ens in potentia, vt docet D. Thom. 1. *p. q. 5. art. 3. ad 3.* ergo actu est nihil: ergo nec datur in rerum natura, nec valet veri subiecti conditionem sortiri.

Respondetur, quod licèt materia prima sit ex se pura potentia, nihilominùs quamdiù datur à parte rei, est ens actu per existentiam emendicatam a forma: quod duntaxat intendit S. Doct. *loco citato*. Pro cuius intelligentia est obseruandum, *ens* dici ab actu existendi; *rem* verò ab entitate, seu quidditate. Vndè quia materia non habet existentiam à se; sed participatam à forma; idcircò appellatur ens in potentia, licèt verè habeat realitatem, & sit aliquid substantiale. Quod satis expressit D. Th. *quæst. 3. de Veritat. art. 5. in fine*, vbi inquit: *quod etsi materia non habeat propriè essentiam; attamen est pars essentiæ.*

4 Vltimò oppones: quoniam si semel materia prima est primum subiectum, per hoc solùm eius quidditas sufficienter explicatur, vt consideranti constabit: ergo supra adducta definitio est vitiosa, cùm aliæ eiusdem particulæ sint superfluæ.

Respondetur negando consequentiam: nam cùm materia prima ob suam potentialitatem sit valdè ignota, potuerunt citra vitium claritatis gratiâ, reliquæ particulæ collocari in eius definitione. Quod satis colligitur ex nominibus, quæ Auctores frequenter multiplicant, vt materiæ primæ propriam conditionem manifestent. Appellatur enim: *Chaos, mater, matrix, turpis, malefica, per se ignota, tenebræ, & propè nihil.* Vocatur *chaos*: quia confusè respicit formas. *Mater*: quia est principium passiuum generationis. *Matrix*: quia in suo quasi gremio recipit, & conseruat formas. *Turpis*: quia omni actu caret; decor autem est per actum. *Malefica*: quia ob insatiabilem potentialitatem appetit nouas formas, & machinatur destructionem eius, quam possidet, vt alias nanciscatur. *Per se ignota, & tenebræ*: quia non est cognoscibilis, nisi per formam. Deniquè dicitur *propè nihil*: quia est pura potentia, atque ideò parùm à nihilo distat. Quæ omnia ex ijs, quæ in in hac disputatione dicemus, maiorem lucem accipient.

QVÆSTIO II.

An materia prima sit potentia pura, & nullum includens actum.

SVpponimus in præsenti, materiam primam non esse actum primum, & informantem; hoc enim soli formæ substantiali competit: nec actum secundum, & accidentalem: nec actum existentiæ, vel subsistentiæ; cum materia ad omnes istos actus supponatur. Sed procedit difficultas de quodam alio actu entitatiuo, qui à materia nullo modo distinguatur; sed eius entitatem transcendat. Autumant enim plures Doctores, actum hunc esse ita vniuersalem, vt nulla entitas realis possit dari expers illius: quod in præsenti discutiendum est.

§. I.

Defenditur sententia D. Thomæ.

5 DIcendum est, materiam primam secundum suam essentiam nullum actum includere, sed esse potentiam omnino puram. Hæc est Aristot. vt statim ponderabimus: quam perspicuè tradit Angelicus Doctor pluribus in locis, & præcipuè 1. *contra Gent. cap 43.* vbi hæc habet. *In rebus inuenitur aliquid, quod est potentia tantùm, vt materia prima; & aliquid, quod est actus tantùm, vt Deus; & aliquid quod est actus, & potentia, vt res cæteræ.* Vndè hanc sententiam tutantur communiter Thomistæ, quibus ex extraneis adhærent Fonseca, Conimbricenses, & alij.

Probatur primò ratione simul, & auctoritate: quoniam essentia materiæ primæ consistit in eo, quod explicatur per eius definitiones, & descriptiones traditas ab Aristot. & receptas communitèr à Doctoribus: sed eæ non attribuunt materiæ aliquem actum: ergo materia prima secundum se accepta est pura potentia, & nullum includit actum. Minor constat ex dictis quæstione præcedenti, maximè ex illa comparatione, qua vtitur Philosophus, vt quidditatem materiæ exponat; nimirum quod ita se habet materia prima in ordine naturali, sicut lignum in genere artificiali: constat autem lignum secundum se acceptum non includere vllum actum artificiosum; sed esse in potentia ad illos: ergo definitiones, & descriptiones, quibus Aristot. explicat materiæ quidditatem nullum actum præ se ferunt; sed potiùs puram, & summam potentialitatem.

Respondebis, definitionem explicare specialem, & propriam conditionem definiti; secùs verò conceptus communes, & transcendentes: vndè cum actus entitatiuus transcendat per omnes res; propria autem ratio materiæ primæ consistat in eo, quod sit potentia receptiua formarum: meritò in eius definitionibus non fit mentio actus, sed potentiæ; quamuis re ipsa actum entitatiuum includat.

Sed contra: quia ratio transcendens est, realitèr loquendo, talis iuxta talitatem rei, & vltimæ differentiæ, per quam transcendit: & ideo ens in substantia est substantia, in accidenti accidens, in actu actus, &c. sed materia prima secundum propriam rationem est potentia: ergo omnis ratio per eam transcendens est potentia, & non actus. ¶ Confirmatur, & explicatur: nam repugnat, conceptum potentiæ imbibi transcendentaliter in aliqua entitate, quæ secundum suam propriam rationem non dicat aliquem specialem potentialitatis modum, sicut quod ens transcendat aliquid, quod secundum vltimam sui differentiam non sit ens: ergo pariter repugnabit, quod conceptus actus transcendat per entitatem, quæ secundum propriam rationem non est actus, sed potentia: atqui propria ratio materiæ primæ consistit in eo, quod sit potentia, vt liquet ex illius definitione, & descriptione: ergo minimè imbibitur in ea aliquis actus per modum transcendentis.

6 Secunda, & principalis ratio nostræ assertionis est huiusmodi: quoniam omnis actus, vel est informans, vel per se subsistens: sed neuter competit materiæ primæ: ergo hæc est pura potentia, & caret omni actu. Minor constat: nam in primis materia est primum subiectum: ergo nequit esse actus informans, de cuius ratione est, quod supponat, & actuet subiectum. Deindè actus per se subsistens antecellit in perfectione actum informantem: ergo, cum materia ob suam imperfectionem nequeat esse actus informans, minus poterit esse

actus

actus per se subsistens.

Respondebis, materiam primam esse actum entitatiuum, & posse dici actum subsistentem: actum quidem, quia per suam entitatem explet suam possibilitatem, seu potentiam obiectiuam, & implicat, quod potentia expleatur, nisi per actum; subsistentem verò, quoniam est primum subiectum, quod non dependet ab alio sustentante. Nec hinc sequitur, quod sit perfectior, quam actus informans, siue forma substantialis: nam licèt actus subsistens completus, & spiritualis, qualis est Angelus, sit nobilior actu informante; secùs verò actus subsistens, qui per modum partis, & subiecti comparatur ad informantem: & hoc pacto materia prima habet rationem actus subsistentis.

Sed contra arguitur, & simul detegitur debilitas præcipui fundamenti aduersæ opinionis, cui fidit responsio nuper adducta: quoniam licèt verum sit, potentiam receptiuam actus non posse expleri, nisi per ipsum actum: tamen potentia obiectiua non petit necessariò expleri per actum; sed aliquando expletur per illum, aliquando verò per realem potentiam positam extra causas. Et ratio est: quia potentia obiectiua nihil aliud importat, quàm non repugnantiam essendi in tota entis realis latitudine; sed intra latitudinem entis stat vera potentia realis absque vllius actus inclusione: ergo potest expleri potentia obiectiua per positionem huius potentiæ, & si nullum actum includat. Probatur minor: quoniam ens reale diuiditur immediatè, & adæquatè in actum, & potentiam 6. *Metaph. text.* 4. *& lib.* 9. *text.* 1. sed membra diuidentia includunt diuisum, & opponuntur formaliter inter se: ergo intra latitudinem entis realis stat potentia realis, quæ excludat omnem actum: sicut stat actus realis, qui excludit omnem potentiam, Quod perspicuè docet D. Thom. *loco supra citato num....* Vndè sicut possibilitas actus expletur per actum: ita possibilitas potentiæ debet expleri per hoc, quod ipsamet potentia ponatur extra causas: eadem quippè est res, quæ substat possibilitati, & posteà mandatur executioni.

Nec refert si dicas, tot modis dici actum, quòt dicitur potentia: & consequenter, cuilibet potentiæ reali debere aliquem actum respondere. Quapropter potentia obiectiua materiæ primæ nequit non respicere aliquem actum: qui non est alius, quam entitas eiusdem materiæ exercita, seu posita extra causas. ¶ Non inquam, hoc refert: quoniam potentia obiectiua non est vera, & rigorosa potentia; sed duntaxat quædam non repugnantia ad essendum intra latitudinem entis realis, & denominatio extrinseca desumpta à potentia actiua illius agentis, quod illam rem producere valet. Vndè cùm hic possit efficere non solùm actum, sed etiam potentiam; sequitur quod potentia obiectiua non semper respiciat actum: sed si fuerit potentia ad actum, explebitur per actum: si autem ad potentiam, explebitur per hoc, quod ipsamet potentia collocetur extra causas.

§. II.

Respondetur argumentis Aduersariorum.

7 Oppositam sententiam amplectuntur Scotus *in* 2. *dist.* 12. *quæst.* 1. Suarez *disp.* 13. *Metaph. sect.* 1. & alij plures. Probatur primò: quoniam, vt inquit D. Thom. *quæst.* 3. *de Veritate art.* 5. ad primum, licèt materia prima sit informis, tamen inest ei imitatio primi entis: sed primum ens, nempè Deus, est actus purissimus, ergo materia prima habet aliquem actum, per quem illi assimiletur.

Respondetur negando consequentiam: quoniam materia prima non imitatur Deum sub ratione actus; sed sub ratione entis, & substantiæ: quamuis enim in Deo omnia sint simplicissimus, & purissimus actus; nihilominùs materia ex parte sua potest imitari Deum sub vno munere, quin eum participet sub alio: sicut etiam in Deo omnia sunt substantia; & tamen accidens imitatur Deum sub conceptu entis, licèt substantia non sit.

8 Secundò arguitur, quia materia prima est pars actualis compositi; siquidem illud actu componit, & constituit: sed implicat, quod pars actualis non includat actum, vt constat ex ipsis terminis: ergo materia dicit aliquem actum saltem entitativum.

Huic argumento (quod ex æquiuocatione procedit) respondetur animaduertendo, partem dici actualem dupliciter: primò quia re ipsa componit: secundò quia intrat compositionem actuando, siue determinando potentiam, atque ideò per modum principij constitutiui. Vt pars sit hoc posteriori modo actualis, debet esse actus: cæterùm ad hoc, quod dicatur pars actualis priori modo, non requiritur quod sit actus, vel includat actum, sed sufficit, quod connotet existentiam, licèt aliundè emendicatam. Existentia enim connotata, quælibet pars, quantumuis ex se potentialis, est re ipsa pars actualis; cùm in actu exercito intret constitutionem compositi. Quare cùm materia prima non componat per modum formæ, & actus, cuius est constituere, & actuare; sed solùm per modum potentiæ, & subiecti, cuius est actualitatem recipere: non oportet quod sit ex se actus, sed sufficit, quod mutuetur speciem à forma, & existentiam à toto. His namquè connotatis, erit pars actualis, idest, pars componens in exercitio, te ipsa, & in actu; licèt non per modum actus.

9 Tertiò arguitur: quia quod est actu bonum, est actu ens, siquidem bonum coincidit cum ente perfecto, de cuius ratione est actus: atqui materia prima est actu bona, vt docet D. Thom. 3. *contra Gentes*, *cap.* 20. ergo importat ex se aliquam actualitatem.

Respondetur primò, quod sicut materia dicitur ens actu, non quidem, quia sit actus, sed quia re ipsa est ens: ita appellatur actu bona, non quia includat aliquem actum; sed quia re ipsa, & in exercitio aliquam bonitatem importat per modum puræ potentiæ. ¶ Addendum est (& sit secunda solutio) quod licèt materia prima non dicatur bona, bonitate finis, quæ coincidit cum entitate perfecta, & includente actualitatem; attamen potest dici bona bonitate vtilitatis, & medij, cùm conducat ad constitutionem compositi: ad quod tamen non requiritur, quod sit actus; sed sufficit esse veram, & realem potentiam, licèt puram. Id namquè expostulat ipsa constitutio compositi substantialis. Quapropter quamuis materia non dicatur ens absolutè, sed cum addito, nimirùm ens in potentia; eoquod ens dicitur ab actu existendi, qui non conuenit materiæ primæ ex se: potest nihilominùs appellari bona absolutè; & sine addito, quia conducit ex se ad constitutionem compositi; & *bonum etiam in ordine consistit*, vt ait D. Thom. *loc. cit.* in argumento.

Sed dices: bonum est passio entis: ergo eo modo est aliquid, & dicitur bonum, quo est, & appellatur ens: sed materia est bona actu, & absolutè: ergo eodem modo debet esse, & dici ens. ¶ Respondetur, passiones absolutas conuerti cum ente, non solùm quoad rem, sed etiam quantùm ad modum denominandi: passiones autem, quæ respectiuæ sunt, & connotant aliquid extrinsecum, conuerti quidem quoad rem; secùs verò quoad modum denominandi. Vndè materia sicut ex proprijs meritis non est ens in actu, siue per modum actus: ita nec est bona in actu, aut per modum actus; sed per modum bonæ, & puræ potentiæ. Potest tamen, licèt non dica-

dicatur absolutè ens, appellari bona absolutè propter ordinem, quem dicit ad actum, & connotando existentiam: hæc enim connotatio est ad minùs de ratione boni, eo quod bonum est passio entis participaliter sumpti.

10 Vltimò arguitur: nam id, quod omninò est in potentia, est re ipsa nihil in se ipso, cùm solùm dicatur ens, quia potest ab agente produci: vt patet in creaturis possibilibus, quæ absolutè sunt nihil in se ipsis, licèt sint aliquid in potentia: constat autem, quod materia prima non est purum nihil: ergo non est pura potentia, sed imbibit aliquem actum.

Respondetur, quod dupliciter potest aliquid appellari ens in potentia: vno modo, quia solùm est in potentia obiectiua, siue in statu possibilitatis, & hoc est nihil in se ipso: alio modo, quia est potentia subiectiua, & receptiua actuum, & formarum; & istud connotando existentiam aliundè emendicatam est aliquid in se, & importat veram, & exercitam entitatem. Vndè cùm materia prima dicatur ens in potentia, non priori modo, sed posteriori; minimè infertur, quod sit omninò nihil, neque etiam sequitur, quod sit actus: nam inter actum, & purum nihil datur medium, nimirùm pura potentia realis.

QVÆSTIO III.

An materia prima habeat vnitatem specificam.

AD intelligentiam, & resolutionem huius difficultatis obseruandum est ex doctrina D. Thom. 1. p. q. 16. art. 7. ad 2. & opusc. 31. vnitatem specificam esse duplicem; aliam positiuam, & aliam negatiuam. Tunc aliquid est vnum vnitate specifica positiua, cùm habet ex se aliquod principium, per quod constituatur in determinata specie; quo pacto homo dicitur vnus specificè, quia habet animam rationalem, ex qua eius specificatio desumitur. Tunc autem dicitur aliquid vnum vnitate specifica negatiua, quando caret ex se omni principio, per quod, vel trahatur, & determinetur ad vnam certam speciem; vel per quod plurificetur in plures; sed negatiuè se habet ad vtrumque. Quod potest declarari exemplo immensitatis, & æternitatis: nam quod habet ex se principium coëxistendi omni loco, & tempori, dicitur immensum, & æternum positiuè, vt Deus: quod verò non habet ex se principium, per quod determinetur ad vnum specialem locum, & tempus, vel ad plura, appellatur immensum, & æternum negatiuè, vti se habent vniuersalia. Qua distinctione supposita, haud obscurè apparet legitima huius difficultatis decisio.

§. I.

Statuitur vera sententia.

11 DIcendum est, materiam primam non habere ex se vnitatem specificam positiuam, sed tantùm negatiuam. Sic docent Aristot. 2. de Anima text. 2. & 8. Metaph. cap. 1. & D. Thom. ibidem, & loco citato ex prima parte, vbi inquit; *Materia prima dicitur esse vna, non quia habet vnam formam, sicut homo est vnus ab vnitate vnius formæ; sed per remotionem omnium formarum distinguentium*. Quare hic modus dicendi communis est apud Thomistas, quos proindè non referimus in particulari.

Prima assertionis pars, in qua est potissima difficultas, sic probatur: quia non potest dari vnitas specifica absque differentia metaphysica; siquidem per hanc contrahitur genus, & constituitur species: sed materia prima secundum se considerata caret omni differentia metaphysica: ergo non habet aliquam speciem positiuam. Probatur minor: nam conceptus metaphysicus fundatur supra entitatem physicam, & ab ea desumitur: sed differentia est actus metaphysicus: ergo desumenda est ab actu physico; atqui materia est pura potentia physica, & nullum includit actum, vt constat ex dictis *quæst. præcedenti*: ergo secundum se accepta caret omni differentia metaphysica.

Confirmatur, & explicatur: nam quia genus est conceptus potentialis metaphysicus, ideò desumi debet ab aliqua potentialitate physica: quam quia Deus nequit habere, non valet in genere constitui: ergo pariter vbi repugnat actus physicus; non potest excogitari cum fundamento actus metaphysicus, siue differentia, ex qua consurgit species positiua: sed materia prima non habet ex se vllum actum physicum: ergo caret, quantùm est de se, omni specie positiua. Quare sicut in Deo ob summam eius actualitatem non datur compositio ex genere, & differentia; ita à materia prima ob summam ipsius potentialitatem similis compositio debet excludi; quoniam hæc constitutio ex actu, & potentia metaphysicis æquè, licèt ex diuerso capite, repugnat puræ potentiæ, ac actui puro. Et quemadmodum Deus se toto ab omni alia entitate differt: ita materia per totam suam quidditatem ab alijs rebus essentialiter distinguitur. Secunda autem pars conclusionis facilè ostenditur: quoniam, vt supra prænotauimus, tunc aliquid est vnum specificè negatiuè, quando non habet ex se principium, per quod determinetur ad vnam, vel plures species: sed materia prima caret hoc principio; ergo est vna specificè negatiuè: Minor liquet ex proximè dictis: nam principium vnitatis, & pluralitatis specificè est actus: materia autem caret omni actu: ergo.

12 Ex ijs infertur primò, materiam primam ex suis meritis non habere vnitatem numericam positiuam, sed tantùm negatiuam. Ratio est: quia vnitas specifica, & numerica debent inter se proportionari: sed materia prima non habet vnitatem specificam positiuam, sed solùm negatiuam: ergo non est vna numero positiuè, sed solùm negatiuè.

Infertur secundò, materiam primam secundum se non esse vnam vnitate generica positiua, sed duntaxàt negatiua. Quoniam licèt genus desumatur à potentialitate physica, tanquam à prima radice; petit tamen aliquam actualitatem in re: vt sic possint distingui duo conceptus essentiales, & se inuicem formaliter excludentes, è quibus vnus habeat rationem contrahibilis, & generis; alter verò sit contrahens, & differentia. Materia autem est simplex, & pura potentia physica, & caret omni actu; atque ideò nequit gaudere vnitate generica positiua, sed tantùm negatiua, vt de vnitate specifica dictum est.

Infertur tertiò, omnem vnitatem positiuam, siue generica, siue specifica sit, conuenire materiæ primæ ex communicatione formæ, cui vnitur. Quod satis colligitur ex dictis, nam materia prima à parte rei existens, habet vnitatem genericam, specificam, & numericam; cùm sit pars compositi substantialis, in quo omnes eæ vnitates reperiuntur, vt patet in Petro; cuius materia pertinet intrinsecè ad animal, hominem, & hoc indiuiduum. Constat autem, quod hoc non conuenit materiæ primæ ex suis meritis; siquidem considerata secundùm propria prædicata negatiuè se habet ad omnes has vnitates, & ad nullam determinatur: ergo aliundè has vnitates sortitur, nimirùm genericam, & specificam

forma substantiali; numericam verò ex sigillatione ad certam quantitatem.

13 Infertur quartò, vnitatem positiuam, quam materia prima sortitur à forma, esse essentialem illi consideratæ, quatenùs pertinet ad ordinem existendi practicum, & vt fiat proximè capax existentiæ: ei verò sumptæ secundum se non esse essentialem; nec tamen appellandam esse omninò accidentalem, & extraneam, sed potiùs valdè connaturalem. Fundamentum est satis manifestum, quoniam materia prima nequit existere, nisi priùs habeat vnitatem positiuam: ergo prædicta vnitas est illi omninò essentialis, si consideretur, quatenùs est proximè capax existentiæ. Porrò vnitas proueniens ab actu connaturalissimo nequit esse omninò extranea, & accidentalis; sed potiùs debet dici valdè connaturalis: sed forma substantialis est actus valdè connaturalis materiæ, & in quem ipsa maximè inclinat: ergo licèt vnitas positiua deriuata à forma non sit essentialis materiæ primæ consideratæ secundum se, & præcisæ ab existentia; attamen non est appellanda accidentalis, & omninò extrinseca; sed debet dici connaturalis materiæ.

Infertur vltimò, eandem entitatem materię primę habere successiuè diuersas vnitates positiuas, & specificationes intrinsecas: nullamquè in hoc implicationem inuolui. Quoniam & si res habens ex se vnitatem specificam positiuam nequeat successiuè ad varias species trahi; id autem, quod ex se solùm gaudet vnitate negatiua, vnitatem verò positiuam sortitur à forma, tot vnitates potest successiuè mutuari, & in tot species transferri, quot fuerint formæ, quibus vniri, atque substare valet. Cùm ergo materia solùm sit vna negatiuè, & queat ab vna forma in alteram transmutari; mirum non est, quod successiuè plures species, & vnitates sortiatur.

§. II.

Refertur opinio contraria cum suis argumentis.

14 Contraria sententia docet, materiam primam habere ex se vnitatem specificam positiuam illi intrinsecam, & essentialem; alias verò specificationes conuenientes ei per coniunctionem ad formas, esse illi accidentarias, & extraneas. Ita Suarez *disp.* 13. *Metaph. sect.* 5. & alij plures. Quorum placitum potest suaderi primò: quia quælibet potentia desumit speciem positiuam ab actu sibi adæquato, & quem respicit per se primò: sed omnis materia sublunaris respicit per se primò, vt actum adæquatum formam amissibiliter informantem in communi sumptam: ergo omnis materia sublunaris habet eandem speciem positiuam.

Confirmatur: quia materia sublunaris conuenit omninò cum materia cœlesti in ratione puræ potentiæ; & ab illa distinguitur essentialiter, per hoc, quod cœlestis respicit, vt actum adæquatum formam inamissibilem; sublunaris verò amissibilem: ergo conueniunt in genere, & distinguuntur specie: & consequenter quælibet habet vnitatem genericam, & specificam.

Respondetur, respectum puræ potentiæ, & in pura potentialitate consistentem, neutiquam sufficere, vt potentia capiat speciem positiuam ab actu sibi adæquato; quia in tali respectu nulla actualitas intelligitur, sine qua impossibilis est vnitas specifica positiua. Quare cùm materia prima respiciat hoc modo suum actum adæquatum, nullam speciem positiuam per huiusmodi respectum consequitur. ¶ Ad confirmationem dicendum est, conuenientiam inter materiam primam cælestem, & sublunarem non esse vniuocam, sed analogam: ac proindè distingui se totis. Et ratio est: quia vt detur aliqua ratio simpliciter abstracta, in qua duo vniuocè conueniant, necessarij sunt duo conceptus, quorum vnus habeat rationem potentiæ contrahibilis, & alter rationem actus contrahentis, & determinantis. Constat autem ex hactenùs dictis, materiam primam esse totius actualitatis expertem. Quare non adest fundamentum requisitum ad hoc, vt ex duabus materijs abstrahamus simpliciter aliquam rationem: sed ad summum poterimus concipere eas secundum aliquam proportionalem conuenientiam, non cognoscendo explicitè disconuenientiam simpliciter, quæ actu ibidem includitur. Vndè sicut duæ vltimæ differentiæ distinguuntur se totis, quia sunt conceptus impartibiles in alios duos conceptus, nimirùm contrahibilem, & contrahentem: ita repugnat, quod in materia distinguantur duo conceptus, & consequenter, quod è duabus materijs abstrahatur ratio, quæ sit simpliciter vna, & in qua vniuocè conueniant; sed distinguuntur se totis ob eandem proportionabiliter rationem.

15 Arguitur secundò: quoniam vnitas est passio entis: sed materia prima habet ex se entitatem positiuam: ergo & vnitatem positiuam; ergo est vna specificè positiuè. Probatur hæc vltima consequentia: nam esse vnum specificè idem est, ac esse vnum essentialiter: ergo si materia prima secundum suam essentiam est vna positiuè; etiam erit vna positiuè in specie.

Respondetur, vnitatem, quæ est passio entis, non esse genericam, specificam, aut numericam; sed solùm analogicam: quam materiæ primæ libenter concedimus: est enim quædam potentia, & entitas substantialis ab omnibus alijs huius vniuersi rebus distincta. Hinc tamen minimè colligitur, vnitatem specificam positiuam eidem, attribuendam fore: quoniam ad speciem positiuam requiritur, quod constituatur ex genere, & differentia, siue ex potentia, & actu metaphysicis: quæ compositio omninò repugnat puræ potentiæ, qualis est materia prima.

16 Arguitur tertiò: quia materia prima habet ex se vnitatem numericam positiuam: ergo etiam est vna specificè positiuè; cùm vnitas specifica debeat numericæ proportionari. Suadetur antecedens: nam compositum singulare, vt tale, non consurgit, nisi ex partibus singularibus, & habentibus vnitatem numericam: sed Petrus v. g. est vnum compositum singulare positiuè: ergo eius materia habet ex se vnitatem numericam positiuam. ¶ Confirmatur: quia distinctio supponit vnitatem vniuscuiusque extremi: sed materiæ sublunares ex proprijs meritis distinguuntur numero positiuè: ergo quælibet habet ex se vnitatem numericam positiuam. Minor probatur: quia materia Ioannis, & materia Petri se ipsis numero distinguuntur: aliàs duæ formæ substantiales illorum hominum reciperentur in eadem materia: quod est absurdum.

Respondetur negando antecedens: cuius probatio non vrget, quia vt aliqua pars per modum primi subiecti, & puræ potentiæ intret compositionem totius indiuidui, non petit habere ex se vnitatem numericam positiuam; sed sufficit, quod possit illam aliundè recipere. Et ita contingit in materia prima: quæ ex se solùm est vna numero negatiuè; habet tamen capacitatem recipiendi ex alio principio vnitatem numericam positiuam. Vndè etiam soluitur confirmatio: quamuis enim omnis materia prima sublunaris considerata secundum se sit vna numero negatiuè; cùm, inspectis præcisè suis meritis, careat omni principio distinctionis numericæ positiuæ: nihilominus numquam datur à parte rei secundum ea præcisè, quæ illi ex proprijs meritis competunt. Nam sicut sortitur speciem positiuam à forma: sic etiam mutuatur vnitatem, & distinctionem numericam positiuam

per

per habitudinem ad formam, vel quantitatem, quibus subest: & sic semper habet à parte rei vnitatem numericam positiuam, per quam vna portio materiæ secernitur ab alijs. Quocircà non sequitur, quod anima Ioannis, & anima Petri sint in materia omninò eadem; sed solùm infertur, quod sint in materijs, quæ secundum se sunt vna, & eadem materia negatiuè: attamen à parte rei sunt positiuè plures.

17 Vltimò arguitur; quoniam si materia prima secundum se accepta, solùm haberet vnitatem specificam negatiuam, deberet reduci ad aliquam speciem positiuam, siquidem omne negatiuum trahitur ad suum positiuum: atqui materia prima non valet ad vllam speciem reduci: ergo non est vna specificè negatiuè; sed positiuè. Probatur minor: nam in primis nequit reduci ad speciem subalternam corporis; cùm ipsa habeat vnitatem atomam, nec valet reuocari ad aliquam speciem infimam hominis v. g. vel equi; cùm non sit maior ratio, quare spectet ad vnam, & non ad aliam.

Respondetur negando minorem, & ad probationem dicendum est, materiam primam non reduci ad aliquid positiuum positiuè, eo modo, quo species imperfecta reducitur ad perfectam; sed reduci negatiuè. Quapropter quatenùs non est vna genericè positiuè, potest tamen hanc vnitatem habere; debet reduci ad speciem subalternam corporis: quatenus verò caret omni vnitate specifica positiua, & nihilominùs valet omnes specificationes successiuè recipere; debet per reductionem negatiuam in omnibus speciebus infimis collocari. Quamuis enim non habeat simul, nisi vnam speciem positiuam, eam nimirum, quam illi impertitur forma, cui actu subest; attamen ex se habet capacitatem ad omnes formas, ad nullamque determinatur; atque ideò in omnium illarum speciebus debet negatiuè, & per non repugnantiam constitui.

QVÆSTIO IV.

Vtrum materia prima habeat ex se propriam existentiam.

POstquam statuimus, materiam primam non habere ex se aliquem actum ad essentiam pertinentem; recto ordine progredimur ad inuestigandum, vtrum vendicet sibi propriam actualitatem existentiæ, quæ essentiam illius subsequatur.

§. I.

Eligitur pars negatiua.

18 DIcendum est, materiam primam nullam ex se habere existentiam; sed existere per existentiam à forma, & composito emendicatam. Sic docet D. Thom. *quæst. 4. de potentia, art. 4. in corpore* his verbis: *Quidquid in rerum natura inuenitur actu existit: quod quidem non habet materia, nisi per formam, quæ est actus eius.* Et 1. 2. q. 94. *art. 5. ad 2.* inquit: *Idem est esse formæ, & materiæ, & hoc quidem est esse compositi.* Quod frequenter repetit pluribus alijs in locis. Vnde hæc sententia perpetuà fuit, & constans in schola Thomistica.

Probatur ratione primò: quoniam si materia, & forma haberent proprias existentias, essent plura entia in actu: siquidem idem est ens in actu, ac ens existens: sed ex pluribus entibus in actu nequit fieri vnum ens per se, vt communiter docent Philosophi: ergo compositum substantiale resultans ex materia, & forma non esset vnum ens per se: consequens est omninò absurdum: ergo materia prima non vendicat sibi peculiarem existentiam; sed existit per existentiam totius compositi.

Respondebis, quod licèt ex duobus entibus existentibus per existentias totales, & completas non valeat fieri vnum ens per se; bene tamen ex pluribus entibus in actu, si existant per existentias incompletas, & partiales, quarum vna habeat rationem perfectibilis, & potentiæ; alia verò sit perficiens, & actus. Hoc autem modo se habent existentiæ propriæ materiæ, & formæ: atque ideo fieri potest, quod compositum substantiale sit ens per se, quamquàm consurgat ex materia, & forma existentibus diuersis existentijs.

Sed contra: nam implicat, vnam existentiam se habere, vt potentiam respectu alterius existentiæ: ergo repugnant existentiæ partiales, ex quibus resultet vna existentia totalis, & per se; perseitate physica. Consequentia patet: nam perseitas, & totalitas physica important compositionem ex actu, & potentia. Antecedens autem probatur in primis ex D. Thom. *quæst. 7. de potentia art. 2. ad 9.* vbi inquit: *Neque intelligendum est, quod ei, quod dico esse, aliquid addatur, quod sit eo formalius ipsum determinans, sicut actus potentiam*, & *quæst. vnica de Anima art. 6. ad 2.* ait: *ipsum esse est actus vltimus, qui participabilis est ab omnibus; ipsum autem non participat*: ergo ex mente S. Doctoris implicat, quod vna existentia habeat rationem potentiæ respectu alterius. Quod deinde ostenditur ratione ex ijs auctoritatibus desumpta: quoniam eadem res, & in eodem ordine nequit esse simul actus, & potentia: hac enim ratione forma substantialis non potest esse potentia in linea essentiæ, quia est actus in hoc ordine; licèt aliàs in linea existendi sit potentia: sed existentia substantialis est vltimus actus totius lineæ substantiæ; & ideò hoc ipso, quod res existat est perfectè producta, & vltimò terminata: ergo implicat, quod existentia comparetur per modum potentiæ ad aliam existentiam. Vndè sicut repugnat, quod ex duabus formis substantialibus, quæ sunt actus primi, componatur alia forma: ita à fortiori implicat compositio vnius existentiæ ex alijs duabus, quia existentia est actus vltimus.

Confirmatur primò: quia repugnat, quod ratio inferior, & vltima sit imperfectior, quam conceptus superior, & communis; siquidem hic habet rationem actus, illa verò rationem potentiæ: atqui existentia ex communi conceptu existentiæ est actus, & valdè perfectus: ergo repugnat existentia, quæ secundum propriam, & particularem rationem sit potentia, & perfectibilis ab altera existentia.

Confirmatur secundò: quoniam terminus caret ea diuisibilitate, & compositione, quæ conuenit rei terminatæ, vt patet in linea, quæ ideò caret diuisibilitate versus latitudinem, quia terminat superficiem hoc pacto diuisibilem: sed existentia est terminus naturæ: ergo caret ea diuisibilitate, & compositione, quæ conuenit composito substantiali: hoc autem est diuisibile in actum, & potentiam: ergo implicat existentia composita ex duabus existentijs se habentibus per modum potentiæ, & actus.

19 Secundò probatur nostra conclusio alia ratione principali, quæ præcedenti multum lucis, ac roboris conciliat: quoniam si materia prima haberet ex se propriam existentiam, esset existens pro illo priori, quo præcedit formam, & compositum: sed hoc implicat: ergo non gaudet propria existentia. Maior non indiget probatione: quia non solùm admittitur; sed etiam defendi-

tur ab Aduersarijs. Minor autem suadetur: quoniam nulla res potest absolutè, & simpliciter existere, vsque dum sit extra omnes causas, & dependentiæ modos, à quibus in existendo dependet: nam cum existentia sit ratio formalis constituendi rem extra causas, vltimò, complete, & in statu sistentiæ, & quasi in quiete; non potest res existere prius quàm omnes causæ, à quibus dependet, peruenerint ad vltimum sui exercitium; & consequenter vsque dum omnes dependentiæ modi fuerint exhausti: sed materia pro illo priori, in quo præintelligitur formæ, & composito non est extra omnes causas, & dependentiæ modos, à quibus depender in existendo: ergo in illo priori non existit, sed est in via ad existendum. Suadetur minor: nam materia prima dependet in existendo à composito, & forma: ab illo quidem, quoniam materia non fit propter se, sed propter compositum; à forma verò, quia ab ea recipit primam actualitatem, sine qua nequit peruenire ad actualitatem existentiæ, quæ est vltima: atqui pro priori ad formam, & compositum non potest materia esse, aut intelligi extra causalitates, & dependentias eorum; cùm forma, & compositum nondum intelligantur: ergo pro illo priori non est extra causas, à quibus in existendo dependet.

Confirmatur: quia si materia prima pro priori ad compositum, & formam existeret, non dependeret ab illis in existendo: ergo posset, naturaliter loquendo, existere in rerum natura extra compositum: siquidem quælibet res potest naturaliter existere absque ijs, à quibus in existendo non dependet: consequens est omnino absurdum, vt constabit ex dicendis *quæst. seq.* ergo materia prima pro illo priori non existit, & consequenter nullam vendicat sibi peculiarem existentiam.

20 Dices sequi ex hac ratione, quod compositum substantiale non sit existens pro priori, in quo præintelligitur accidentibus ad suum esse, & perfectionem naturaliter, requisitis; siquidem etiam dependet ab eis in existendo, cùm nequeat absque illis naturaliter existere: consequens est falsum, cum existentia accidentium supponat necessariò existentiam substantiæ: ergo &c. ¶ Respondetur negando sequelam: nam existentia compositi est vltimum eius complementum intra lineam substantiæ: vndè sicut qua parte est vltimum, debet aduenire post omnia alia proprij generis; sic quatenùs est terminus substantialis debet præire existentiam accidentium: & per consequens prius est, quod compositum simpliciter existat, quam quod accidentia existentiam sortiantur. Nec inferas vlterius sequi ex ijs, quod possit compositum substantiale naturaliter loquendo absque accidentibus existere, & reperiri: quoniam, vt substantia nequeat ab accidentibus denudari, satis est, quod dependeat ab eis, vt determinantibus, & disponentibus materiam; quamuis non dependeat ab illis, sicut à præexistentibus ante illam. Itaque vt substantia dependeat in existendo ab accidentibus sufficit, hæc esse priora in disponendo, licèt non in existendo.

§. II.

Soluuntur argumenta contraria.

21 AFfirmatiuam partem propugnant Scotus, Gabriel, Gregorius, & alij Nominales: illisque contentere Suarez *disp.* 13. *Metaph. sect.* 4. Rubio hic *tractat.* 1. *quæst.* 3. & alij plures Moderni. Quorum placitum suadetur primò: quoniam quæ habent diuersum *fieri*, etiam habent distinctum *esse*; siquidem *fieri* ordinatur ad esse: sed materia, & forma equi habent diuersum *fieri*: ergo materia exsistit per esse distinctum ab existentia formæ. Minor constat: quandoquidem illa materia fuit producta per creationem, & in principio mundi: forma verò postea producta est per eductionem.

Respondetur, maiorem solùm verificari in ijs, quæ habent distinctum fieri per se, & ratione sui terminant productionem; secùs verò in his, quæ producuntur per aliud, siue ad productionem alterius. Porrò materia prima non terminauit per se primam actionem, per quam primò accepit esse; sed comproducta est ad productionem compositi: & ideò nullam vendicat sibi propriam existentiam, sed est in rerum natura pro coëxistentia in toto. Diuersa tamen est existentia, quam modo habet materia sub forma equi ab ea, quam primò habuit sub forma elementi, in quo fuit concreata: nam cùm existat ad existentiam compositi, iuxta variationem istius variatur illius existentia. Minimè autem existit per existentiam distinctam ab existentia formæ equi, quandiu est sub illa: quia ad hoc opus erat, vt fieret per propriam actionem ad eam per se terminatam: quod materiæ neutiquam competit.

22 Secundò arguitur: quia tunc aliquid generatur, & corrumpitur, quando accipit de nouo existentiam, vel eam amittit: sed si materia prima solùm existeret per esse compositi: quando istud generatur, vel corrumpitur, acciperet nouam existentiam, & pristinam amitteret: ergo generaretur, & corrumperetur: consequens est omninò falsum; eo quod materia est ingenerabilis, & incorruptibilis, vt infrà constabit: ergo materia habet propriam existentiam diuersam ab existentia compositi.

Respondetur, ad generationem requiri, quod res, quæ modo accepit esse, fuerit priùs sub non esse; & similiter ad corruptionem desiderari, vt id, quod modò est, ita amittat esse, quod aliud esse in eodem instanti non recipiat: nam generatio est transitus de non esse ad esse; & corruptio est transitus de esse ad non esse. Hoc autem non conuenit materiæ primæ: quia nunquam potest esse absque omni forma, atque ideò per generationem compositi non transit à non esse ad esse; neque per corruptionem illius transit ab esse ad non esse; sed semper transit ab vno esse ad aliud esse; quæ à diuersis formis, & in diuersis compositis materiæ communicantur.

23 Tertiò arguitur: quoniam existentia cuiuslibet rei non distinguitur ab eius entitate: sed materia prima gaudet entitate diuersa ab entitate formæ: ergo habet existentiam ab existentia formæ distinctam. Probatur maior: nam existentia est ratio formalis constituendi rem extra nihil: sed quælibet res ponitur extra nihil per suam essentiam, & entitatem; & non per aliquid à se distinctum: ergo existentia non distinguitur ab essentia, siue entitate rei.

Hoc argumentum destruit statum præsentis quæstionis, quæ locum minimè habet, nisi supponatur, vel admittatur; saltem disputationis gratia, distinctio inter essentiam, & existentiam: quam aliàs satis superque ostendere solent Thomistæ. Si enim existentia ab essentia rei non distinguatur, opus non est difficultatem huius quæstionis discutere: cùm aliàs ex vniuersaliori principio constet, quamlibet rem, atque ideo materiam gaudere propria existentia, cum habeat essentiam, quæ iuxta hunc dicendi modum ab existentia non differt. Nihilominùs respondetur ad argumentum negando maiorem: ad cuius probationem dicendum est, rem dupliciter constitui extra suas causas, siue extra nihil: vno modo vitaliter, & incompletè; alio modo completè, vltimò, adæquatè, & in statu sistentiæ. Qui effectus, siue modi essendi extra causas sunt valdè diuersi, & consequenter possunt, & debent à diuersis principijs oriri. Porrò existentia non vtcumque est ratio formalis constituendi rem extra causas; sed eam constituit perfectè, vltimò, &

& adæquatè: quia est vltimus terminus lineæ substantiæ, ac proinde terminat vltimò generationem, & constituit rem in statu quietis, & sistentiæ. Essentia autem, cùm sit magis potentialis, solùm constituitur per se ipsam vialiter, & incompletè extra nihil: eò quod præcedit originè existentiam, atque ideò præsupponitur ad illam, non quidem vt in actu simpliciter; sed magis sicut potentia, & in genere causæ materialis. Quæ adhuc munera minimè præstare valeret, nisi tunc connotaret existentiam, quæ in eodem instanti reali adest, & à qua sicut à termino, & vltima actualitate dependet. Videatur D. Thom. *1. p. quæst. 3. art. 4 & quæst. 44. art. 1. & quæst. 54. art. 1.*

24 Vltimò suadetur hæc opinio: quia quælibet causa est prior suo effectu: sed materia prima est causa formæ, & compositi, vt ex se constat: ergo est prior illis: ergo pro illo priori habet propriam existentiam. Probatur hæc secunda consequentia: quoniam pro illo priori nequit existere per existentiam formæ, & compositi, quæ nondum existunt: ergo existit propria existentia. ¶ Confirmatur: nam priùs est, quod causa secunda producatur; quam quod causet: ergo priùs fit materia, quam influat in formam, & compositum: sed omnis productio terminatur ad existentiam: ergo materia pro priori ad formam, & compositum recipit existentiam ab agente, à quo producitur.

Respondetur ad argumentum concessis maiori, minori, & prima consequentia, negando secundam: quoniam licèt causa efficiens præsupponatur existens ad suum effectum, eo quod vnumquodque operatur secundum quod est in actu: causa tamen materialis solùm petit existentiam in illo instanti reali, in quo causat; sed pro illo priori; in quo suam causalitatem exercet, sufficit, quod intelligatur extra nihil essentiæ, & in via, seu tendentia ad existentiam. Cuius ratio est: quoniam materia prima pro illo priori id debet habere, quod communicat composito: atqui solùm communicat propriam entitatem, quæ consistit in ratione puræ potentiæ tendentis ad existentiam: ergo pro illo priori non præintelligitur actu existens, sed in via ad existentiam; quamuis verè existat in toto illo instanti reali per existentiam compositi. Ad hæc: materia in illo priori causat per modum puræ potentiæ nudæ ab omni actu, & receptiuæ, tum formæ, cùm existentiæ: aliàs esset ens in actu, & vltimò terminata per existentiam, ex qua proinde non posset fieri vnum ens per se, quale est compositum: ergo pro illo priori solùm importat suam entitatem, vt proximè capacem recipiendi, media forma, actualitatem existentiæ: non verò sub exercitio existendi.

Ad confirmationem dicimus, quod licèt actio productiua communiter existentiam termino; attamen non debet eam producere, nisi in vltimo sui exercitij: quoniam sicut existentia est prior in intentione, ita debet alia subsequi in executione. Quapropter existentia non intelligitur, vsque dùm materia, forma, & compositum sint extra nihil: omnia quippè ista debent attingi, vt causalitas efficientis exhauriatur; & perueniat ad vltimum sui. Vndè quamuis materia prima in illo instanti reali existat; nihilominùs pro illo priori naturæ, pro quo præcedit formam, & compositum, non intelligitur existens: quia adhuc non est extra omnes causas, & dependentiæ modos, cum forma, & compositum à quibus materia dependet, nondum intelligantur exercuisse suas causalitates. Habet ergo pro illo priori suam entitatem essentiæ, per quam terminat initiatiuè, & vialitèr actionem agentis, & concurrit ad constitutionem compositi: est tamen in progressu ad existentiam, quam media forma, & composito, in eodem instanti reali ab efficiente participat.

QVÆSTIO V.

An materia prima possit per diuinam potentiam existere sine forma.

EX dictis quæstione præcedenti constat, materiam primam non posse existere naturaliter absque forma; cùm per eius existentiam existat: videndum tamen superest, verum, nulla præsupposita forma, possit præternaturaliter existentia communicari materiæ. Quam difficultatem, cuius aliàs resolutio non obscurè apparet, ideò excitamus; quia ex illius decisione conditio, ac natura materiæ amplius innotescet.

§. I.

Aperitur, & defenditur mens D. Thomæ.

25 DIcendum est, quod implicat materiam existere absque forma. Hanc sententiam proponit, & defendit ex professo Angel. Doctor *quodlib. 3. art. 1. & 3. 1. p. q. 66. art. 1, & 3. contra Gent. cap. 4.* Quem concorditer sequuntur eius discipuli. Probatur primò ratione ex citat. locis desumpta: quia si materia existeret sine forma, esset in actu sine actu: sed hoc implicat: ergo, & antecedens, ex quo deducitur. Sequela ostenditur: nam in primis esset in actu; siquidem existeret: & deindè non esset in actu, cùm careret forma substantiali; quæ est actus proprius materiæ: ergo esset in actu sine actu.

Respondent Auctores contrarij, concedendo sequelam in hoc sensu, quod materia esset in actu existentiæ: & non in actu formæ substantialis: in quo nullam inueniunt contradictionem. Quamuis enim implicet esse in actu existentiæ absque actu existentiæ: quia esset affirmatio, & negatio eiusdem, & secundum idem; nulla tamen datur contradictio in eo, quod sit in actu existentiæ, & non in actu formæ, propter oppositam rationem, vt consideranti constabit.

Sed contra: quoniam implicat dari actum existentiæ, absque actu formæ: ergo si materia existere, sine forma, esset, & non esset in actu existentiæ, quæ est implicatio intenta à D. Thom. Consequentia est eu dens & antecedens, ostenditur: nam actus vltimus alicuius lineæ nequit dari absque actu primo eiusdem lineæ: hac quippè ratione operatio, quæ est actus vltimus lineæ operatiuæ, supponit indispensabilitèr potentiam operatiuam, quæ est actus primus: sed in linea substantiæ forma est actus primus, & existentia est actus vltimus: ergo implicat dari actum existentiæ absque actu formæ.

Confirmatur primò: quia ordo essentiæ, & ordo existentiæ distinguuntur adæquatè, & ille est prior natura, ad istumquè essentialiter præsupponitur: sed repugnat subordinationem essentialem inter hos ordines adæquatè acceptos reperiri; nisi eadem subordinatio inter actus eisdem correspondentes, & proprios seruetur: ergo actus essentiæ indispensabiliter supponitur ad actum existentiæ: atqui sola forma est actus ordinis essentialis; existentia verò est actus ordinis existendi; ergo implicat, quod detur existentia absque forma.

Confirmatur secundò: quia illud, quod est summè potentiale, nequit attingere maximam actualitatem, nisi per actualitatem mediam; neque actum vltimum, nisi per actum primum: constat autem materiam primam esse summè potentialem; cum sit potentia pura, nullum

ex se includens actum: existentia autem inter omnes formalitates creatas est maximè actualis; cùm sit vltimus terminus lineæ substantiæ, vt *supra num.* 18. vidimus ex D. Thom. ergo repugnat, quod materia prima perueniat ad actum existendi, nisi per formam substantialem, quæ est actualitas intermedia, & actus primus: hæc quippè constituit extrema illa, quæ ex se adeò distant, proportionata, & vnibilia, cùm excedat in actualitate materiam, & ab existentia excedatur, ac proinde sit medium quoddam inter vtramque.

Confirmatur tertiò: quoniam ideò repugnat, vt communiter docent Thomistæ; essentiam diuinam sub munere speciei intelligibilis vniri intellectui Beatorum non perfuso lumine gloriæ, quia intellectus creatus in linea intelligibili est pura potentia, & essentia Dei est perfectissimus actus: ac proinde, vt detur debita proportio inter intellectum creatum, & essentiam diuinam, debet constitui lumen gloriæ, quod habeat actualitatem admixtam potentialitati, ac proinde valeat eleuare, & proportionatum reddere intellectum ad illam vnionem: sed materia prima est pura potentia, & existentia est actus perfectissimus: ergo nequeunt vniri, nisi mediante forma, quæ comparatur ad materiam per modum actus, & ad existentiam per modum potentiæ, atque ideò mediat cum debita proportione.

26 Secundò probatur assertio nostra alio fundamento, quod ab inconuenienti desumitur: nam implicat aliquid à parte rei contineri sub determinato genere, & non sub determinata specie: sed si materia prima existeret sine forma, esset actu intra certum genus, & non intra certam speciem: ergo nequit absque forma existere. Probatur minor: quia in primis esset sub genere corporis, & substantiæ: cùm sit quædam entitas substantialis ordinata ad componendum corpus: rursus non esset actu sub aliqua determinata specie; siquidem nullam ex se habet specificationem, vt supra ostendimus *quæst.* 3. sed eam adæquatè mutuatur à forma, cui tunc non subesset, vt supponitur: ergo esset actu intra certum genus, & non intra certam speciem.

Respondet Rubio *quæst.* 5. quod licèt ens completum, & ex se indiuiduum nequeat esse sub certo genere, quin sit etiam sub determinata specie; benè tamen materia prima, quæ non est indiuiduum; sed sola pars indiuidui. ¶ Sed hoc nullius momenti est, & facilè refellitur: nam ideò nequit dari in rerum natura indiuiduum completum sub genere, & non sub specie, quia inter principia generis, & principia indiuidui compleri mediant principia specifica: sed generaliter loquendo inter gradum genericum, & inter vnitatem numericam mediat gradus specificus; aliàs destrueretur coordinatio prædicamentorum: ergo implicat aliquid singulare, & indiuiduum siue completè, siue inadæquatè, quod sit in rerum natura sub certo genere, & sub nulla certa, & determinata specie contineatur.

§. II.

Diluuntur fundamenta contrariæ opinionis.

27 Opposita nostræ assertioni sententia defenditur ab omnibus ferè Doctoribus *supra num.* 21. relatis, & potest suaderi primò: quoniam quod Deus producit media causa creata, quæ non est de essentia effectus, potest se ipso causare: sed Deus communicat materiæ primæ existentiam, media forma, quæ est extra conceptum existentiæ, cùm ab ea realiter differat: ergo poterit absque interuentu formæ existentiam materiæ communicare. ¶ Confirmatur: quia existentia solùm est effectus secundarius formæ substantialis: sed hic potest à Deo suppleri, vt constat in Christo domino, cuius humanitas non existit per existentiam propriam; sed diuinam: ergo.

Respondetur, quod licèt forma substantialis non sit pars, vel prædicatum intrinsecum existentiæ, attamen essentialiter præsupponitur illi, vt constat ex hactenùs dictis: quod sufficit, vt nequeat existentia absque forma communicari materię. Vndè sicut quantitas est extra essentiam albedinis; & nihilominùs implicat corpus, quod absque quantitate sit album: & sicut intellectus distinguitur realiter ab intellectione; & tamen repugnat, quòd quis intelligat absque intellectu: eo quod illa ad hęc indispensabiliter supponuntur, vt principia, vel ad minùs, vt dispositiones: sic implicat, quod materia existat sine forma, licèt hęc sit extra conceptum existentię, sufficit enim ad hanc repugnantiam, quod comparentur inter se per modum actus primi, & vltimi, & per modum effectus primarij, & secundarij. Per quod etiam satisfit confirmationi: nam pręsupposita forma, & effectu primario, potest impediri, aut suppleri existentia naturalis, quę est effectus secundarius, vt contingit in humanitate Christi. Cęterùm dari effectum secundarium absque primario, & actum vltimum sine primo (quod contingeret si materia existeret sine forma) contradictionem inuoluit, vt ostensum a nobis est.

28 Arguitur secundò: quia magis dependet accidens à substantia, quam materia à forma: sed potest accidens existere sine substantia, vt patet in Eucharistia: ergo potest diuinitùs materia existere sine forma. Maior videtur certa: nam quò aliquid est magis dependens, eò est imperfectiùs: sed accidens est imperfectiùs, quam materia: ergo magis dependet accidens à subiecto, quam materia à forma.

Respondetur negando maiorem: quoniam magis dependet potentia pura, quę est quid incompletum, à forma, siue actu primo, à quo accipit esse; quam actus accidentalis, qui in suo genere completus est, dependeat à substantia. Quocircà nulla est implicatio in eo, quod accidens separetur à subiecto; plures autem reperiuntur in eo, quod prima, & pura potentia vniatur immediatè vltimo actui, & quod detur actus vltimus sine primo. Neque probatio maioris vrget: nam maior dependentia solum arguit maiorem imperfectionem, quando cætera sunt paria: quod non contingit in præsenti; cùm materia sit substantia, quæ ex genere excedit accidentia.

29 Arguitur tertiò: quia materia prima realiter distinguitur à forma, & est prior, quam illa: ergo poterit ab ea separari, & sic separata in rerum natura consistere. Probatur consequentia: tùm quia signum distinctionis realis inter aliqua est possibilis eorundem separatio. Tùm quia priùs, in eo, quod tale, non dependet à posteriori.

Respondetur negando consequentiam, quam, inductæ probationes minimè euincunt: non prima, quia licèt omnia, quæ separari queunt, debeant realiter distingui: attamen non omnia, quæ distinguuntur realiter, possunt separari, vt patet in quantitate, & figura: plus enim requiritur ad separationem, quam ad distinctionem: siquidem illa addit supra istam independentiam, & carentiam connexionis inter extrema. Nec secunda probatio vrget: quoniam licèt id, quod omnibus modis est priùs, quam aliud, possit ab eo separari; secùs verò, quod habet prioritatem in vno genere, & est posterius in alio. Materia autem ita præcedit formam in genere causæ materialis; quod tamen est ea posterior, & ab illa dependens in genere causæ formalis: atque

ideo

ideò non valet ab omni forma nudata existere in rerum natura.

30. Vltimò arguitur: quia id, quod habet propriam ideam, potest per se fieri, & existere; cùm idea sit exemplar rei, vt producibilis: sed materia prima habet ideam distinctam ab idea formæ, & compositi: ergo potest, saltem diuinitus, recipere existentiam à Deo independenter ab illis. Minor probatur: tùm quia asseritur à D. Thom. *q. 3. de veritate art. 5.* Tùm etiam, quia materia distinguitur à forma, & composito: ergo habet exemplar distinctum ab ideis eorum. Tùm denique, quia quod est per se intelligibile, habet per se ideam: sed materia prima est per se intelligibilis; siquidem intelligibilitas est passio entis, & materia prima est substantia, siue ens per se: ergo &c.

Respondetur primò negando minorem cum D. Th. *1. p. q. 15. art. 3.* vbi, vt obseruat Caiet. retractauit sententiam, quam docuerat *loco citat. de veritat.* Nam intellectio est quædam adæquatio actualissima inter intellectum, & rem intellectam, vi cuius transformatur intellectus in ipsum obiectum intelligibile: vndè sicut ex parte intellectus requiritur aliqua actualitas, ita ipsum intelligibile debet aliquam rationem actus habere, vt possit intellectionem terminare. Materia autem non habet actum vllum à se, sed illum à forma participat; & ideò non est intelligibilis ratione sui, sed duntaxat ratione formæ, & per habitudinem ad illam. Quando verò asseritur, intelligibilitatem esse passionem entis, intelligendum est de ente per modum actus, vel includente actum; non autem de eo, quod in pura potentia consistit, qualis est materia prima: hoc quippè solùm potest intelligi ob inclusionem, vel connotationem actualitatis, quam aliàs mutuatur à forma. Quare cùm id, quod non est per se intelligibile, non habeat per se ideam; ideò hæc materiæ primæ deneganda est. Ex quibus sufficienter occurritur omnibus probationibus in fauorem minoris inductis. ¶ Secundò, & faciliùs respondetur, quod esto materia prima habeat ideam diuersam ab idea compositi, & formæ; nihilominùs per illam non repræsentatur factibilis, nisi dependenter à forma. Quapropter ratione rei faciendæ nequit Deus vti idea materiæ, quin simul coütatur idea formæ, & compositi: sicut ob eandem rationem non valet vti idea compositi, nisi vtatur simul idea materiæ: nimirùm quia, etsi hæc realiter distinguantur, habent tamen necessariam connexionem quoad fieri, & esse.

QVÆSTIO VI.

Vtrum materia prima sit ingenerabilis, & incorruptibilis.

AD difficultatis intelligentiam, & quæstionis resolutionem obseruandum est, quatuor esse gradus incorruptibilitatis. *Primus* est sine dependentia ab aliquo extrinseco: & hic est propriùs Dei. *Secundus* cum dependentia, sed à solo Deo: qui propriè reperitur in Angelis. Et neutro ex iis modis potest materia dici incorruptibilis; cùm dependeat non solùm à Deo, sed etiam à forma, & composito. *Tertius* contingit, quando id, quod ex se est corruptibile, conseruatur à Deo impediente causas corruptionis. Quo pacto dubium non est, materiam primam posse dici incorruptibilem; siquidem liberum est Deo conseruare quamcumque creaturam. *Quartò* dicitur aliquid incorruptibile, quando dependet, non solùm à Deo, sed etiam ab aliis causis, quæ tamen nequeunt naturaliter impediri: & ideò petit ex natura sua cōncursum Dei, vt continuò conseruetur. Et in hoc sensu dubitamus, an materia prima sit ingenerabilis, & incorruptibilis.

31 Dicendum est, materiam primam esse ingenerabilem, & incorruptibilem. Hanc assertionem statuit Philosophus *in hoc lib. capit. 9. textu.* 82. & probat his verbis: *Incorruptibilem, & ingenitam necesse est ipsam esse: si enim fiat, subijci aliquid oportet primum, ex quo inexistente fiat: hoc autem est ipsius natura: quare erit antequam fiat.* Idem tradit Angel. Doct. *ibidem, & 1. p. q. 46. art. 1. ad 3.* Et est commune Philosophorum placitum, quos proinde superuacaneum esset referre.

Probatur ratione Arist. quę potest ad hanc formam reduci: quoniam quod generatur, fit ex pręsupposito subiecto; & quod corrumpit relinquit suum *non esse* in subiecto: eo quod generatio est transitus de *non esse* ad *esse* ex pręsupposito subiecto; & corruptio est transitus de *esse* ad *non esse*, aliquo permanente subiecto: atqui materia prima est primum subiectum, quod omni generationi, atque corruptioni substernitur: ergo implicat, quod generetur, aut corrumpatur; aliàs esset ante sui productionem, & permaneret post destructionem sui. Ad hęc: quod generatur, & corrumpitur habet *esse*, & *non esset* in subiecto: sed materia non est in subiecto; cùm sit subiectum primum: ergo non valet generari, & corrumpi.

32 Sed obiicies primò: subiectum generationis, & corruptionis denominatur ab eis: ergo est, & dicitur generabile, & corruptibile: sed materia prima subiicitur generationi, & corruptioni; ergo generatur, & corrumpitur.

Respondetur, quasdam formas esse, quę pręcisè respiciunt subiectum, cui proinde communicant omnem suam denominationem, vt contingit v. g. in quantitate; aliàs verò esse, quę respiciunt non solum subiectum, in quo sunt; sed etiam terminum, quem producunt: & eę aliam denominationem conferunt subiecto, & aliam termino. Vndè cùm generatio, & corruptio, sint huius posterioris generis, possunt, & debent aliter denominare materiam; & aliter compositum; illam enim denominant mutatam, quia verè transit à termino *à quo* ad terminum *ad quem*, istud verò denominant genitum, aut corruptum, quia est, quod nouo incipit, vel desinit esse.

Obiicies secundò; si materia prima esset incorruptibilis, excederet in perfectione compositum substantiale; quandoquidem hoc est corruptibile; & entitas incorruptibilis perfectior est illa, quę subiacet corruptioni; consequens est absurdum; ergo & antecedens. ¶ Respondetur negando sequelam; quia incorruptibile tunc est perfectiùs, quam corruptibile, quando cętera sunt paria; quod in pręsenti non contingit; nam cum compositum sit ens completum, & per se subsistens, nequit non materiam, quę est pars eiusdem compositi, & existit ratione illius, excedere in perfectione.

Denique obiicies; homo denominatur materialis à materia, quamuis habeat aliam partem spiritualem; ergo si materia est incorruptibilis, potiori iure dicetur homo incorruptibilis; cum aliàs eius forma nequeat subiacere corruptioni. ¶ Sed hoc facilè diluitur ob manifestam disparitatem; materiale quippè habet rationem mali; esse verò incorruptibile est quoddam bonum: vnde cum bonum debeat esse ex integra causa, malum autem ex quocumque defectu, meritò homo denominatur materialis ob vnam partem materialem, & nequit dici incorruptibilis, quamuis vtraque eius pars incorruptibilis sit. Sufficit enim coniunctionem, siue nexum illarum partium esse separabilem, & corruptibilem, vt totum eandem subeat denominationem; nam hoc ipso, quod

vno

vnio partium queat rescindi, iam compositum valet absolutè deficere.

QVÆSTIO VII.

De appetitu materiæ ad formas.

DVplicem appetitum distinguunt communiter Philosophi, innatum videlicet, & elicitum. Ille est inclinatio quædam rebus impressa, qua in proprium bonum suaptè natura, & seclusa cognitione, propendunt: qualis est inclinatio grauis ad centrum. Iste verò est actus potentiæ appetitiuæ, quo tendimus in bonum apprehensum per sensum, vel intellectum. De quo videatur D. Thom. 1. *p. q.* 19. *art.* 1. *& quæst.* 61. *ad* 2. In præsenti autem supponimus, appetitum elicitum non posse conuenire materiæ primæ, cùm sit incapax cognitionis: sed dubitamus vtrum habeat appetitum innatum ad formas, & qualis, quotuplexque sit hic appetitus.

§. I.

Elucidatur placitum commune.

33 DIcendum est, materiam primam habere appetitum naturalem ad formam substantialem. Hanc assertionem docet Aristot. *in hoc lib. textu* 82. vbi inquit, *materiam appetere formam, sicut turpe pulchrum.* Cui subscribunt D. Thom. 1. *p. q.* 59. *art.* 2. & communiter Philosophi.

Probatur ratione: quia quælibet res fertur appetitu innato, siue inclinatione naturali in bonum sibi proportionatum, & necessarium, vt docet D. Thom. 1. *p. q.* 5. *art.* 1. sed forma substantialis est bonum proportionatum materiæ, eique maximè necessarium; cùm illi speciem, & existentiam communicet: ergo materia prima tendit in formam appetitu innato. Adde, appetitum eò vehementiorem esse, quò appetens habet maiorem perfectionis indigentiam: constat autem ex supra dictis, quod materia habet maximam indigentiam formæ; siquidem non valet absque illa in rerum natura consistere: vndè nequit non in eam vehementi appetitu ferri.

34 Inquires primò, quid sit, aut importet hic appetitus materiæ? Respondetur, hunc appetitum non importare solam entitatem materiæ primæ: alioqui quandiù persisteret eadem materia, perseueraret idem appetitus: quod est falsum; quandoquidem materia non tendit in formam, quam semel habuit. Importat igitur appetitus iste materiam primam in rectò, connotando tamen in obliquo, tùm formam substantialem, tùm dispositiones, & actionem agentis, medijs quibus tendit in consecutionem, aut conseruationem prædictæ formæ. Est enim hic appetitus ordo materiæ ad formam, non quidem speculatiuus, sed practicus, & respiciens executionem. Vndè qua parte importat ordinem, nequit in rectò acceptus à materia distingui; cùm hæc per se ipsam respiciat formam, & ad illam ordinetur: qua verò parte hic appetitus est practicus, debet connotare agens, & dispositiones ab ea inducendas, medijs quibus executioni mandatur. Et quia variato obliquo in esse obliqui, debet etiam variari rectum formaliter in esse recti; tametsi in esse rei materialiter persistat eodem modo: ideò iuxta diuersam connotationem formarum, necesse est diuersos appetitus in materia distingui, quamuis hæc semper eadem materialiter, & entitatiuè perseueret, vt magis constabit ex dicendis.

35 Inquires secundò, quotuplex appetitus in materia distinguendus sit? Respondetur ex Doctrina Diu. Thom. 1. *p. q.* 19. *art.* 1. quod *quælibet res per suam formam naturalem hanc habet habitudinem, vt quando non habet ipsam tendat in eam, & quando habet ipsam, quiescat in ea: & hæc habitudo ad bonum in rebus carentibus cognitione vocatur appetitus naturalis.* Appetitus autem tendens in bonum absens appellatur desiderium; quandò verò fertur in bonum habitum, dicitur complacentia, & fruitio. Vndè in materia debemus admittere duplicem appetitum, videlicet desiderium, quo tendit in formam nondum habitam; & fruitionem, & complacentiam, qua quiescit in forma habita, vel respicit eam, quam possedit. Quæ omnia possumus illustrare exemplo appetitus eliciti: experimur namque, quod in rem amatam absentem, quam apprehendimus vt futuram, propendimus per desiderium; in illud autem bonum, quod habemus, vel habuimus, tendimus per complacentiam: ergo cùm appetitus innatus dicatur per comparationem, & analogiam ad elicitum, eadem proportione, tàm in materia, quàm in alijs rebus inanimatis distinguendus est.

Sed obseruai materiam primam non habere hunc appetitum, nisi respectu formarum, quas naturaliter consequi valet. Et ratio est perspicua: quoniam cùm hic appetitus sit practicus, & à Deo inditus, nequit tendere in rem, quæ non possit consequi viribus naturæ; aliàs frustraneus esset. Cui doctrinæ minimè contradicit D. Thom. 1. *p. q.* 76. *art.* 1. *ad* 6. vbi docet, animam rationalem separatam à materia habere inclinationem naturalem ad vnionem cum illa; ex quo videtur colligi, quod etiam ex parte materiæ detur appetitus ad vnionem cum eadem anima; licèt talis vnio sit impossibilis viribus naturæ. Non enim hoc sequitur: quoniam naturale, & supernaturale potest sumi dupliciter. primò absolutè, & simpliciter, vt contingit quando aliquid est naturale, aut supernaturale, tàm ex parte principij, quàm ex parte termini: quo pacto generatio equi ab equo dicitur naturalis; & similiter productio gratiæ, supernaturalis appellatur: Secundò modo potest aliquid dici naturale ex parte termini producti; supernaturale autem ex parte principij producentis, sicut illuminatio cæci est naturalis ex parte termini, nempè visus, cum hic sit quædam entitas naturalis; dicitur verò supernaturalis ex parte principij, cum causa, à qua procedit, supernaturalis sit. Et hoc posteriori modo appetitus animæ separatæ ad corpus appellatur à D. Thom. naturalis, nimirum ex parte termini, eò quod res appetita, nempè vnio, est aliquid entitatiuè naturale; nequit tamen appetitus ille dici naturalis ex parte principij, cum illa vnio solùm possit fieri à Deo operante supra vires, & exigentiam naturæ: atque ideò cognitio, qua cognoscitur possibilitas relationis, & ad quam sequitur ille appetitus, debet esse entitatiuè supernaturalis. Vndè minimè sequitur, quod ex parte materiæ detur appetitus naturalis ad eam vnionem.

§. II.

Refertur negatiua sententia.

36 DIuus Iustinus Martyr in confut. dogmatum Aristot. & Auicenna *lib.* 1. *suæ sufficientiæ cap.* 2. defendunt contrariam nostræ assertioni sententiam. Quæ potest suaderi primò: quia si materia prima haberet appetitum ad formam, appeteret omnes formas; cùm non sit maior ratio vnius, quàm alterius, & omnes possint materiam perficere: sed materia non habet appetitum

tum ad omnes formas: ergo non appetit formam. Minor probatur: quia appetitus innatus, cùm sit inditus à Deo, nequit esse de re impossibili: atqui impossibile est, quod materia recipiat omnes formas possibiles, siquidem istæ sunt infinitæ syncategorematicè: ergo materia non appetit omnes formas.

Respondetur negando minorem: quoniam licèt materia prima nequeat peruenire ad actualem, & vltimatam, vt sic dicamus, receptionem infinitarum formarum; nihilominùs verè habet potentiam ad recipiendum successiuè, & syncategorematicè formas infinitas: quandoquidem ex formis possibilibus, quæ infinitæ in multitudine sunt, nulla est, quæ non possit materiæ communicari. Vndè materiæ appetitus non est appellandus frustraneus: nam frustraneum dicitur, quod non consequitur suum finem, quandò, vbi, & eo modo, quo debet. Materiæ autem non debetur, quod sit in satiato esse per formam; sed solùm in satiari: quem proinde finem ipsa appetit sub prædicto modo, dùm appetit omnes formas possibiles. Cæterùm hunc finem ipsa continuò consequitur: quandoquidem continuò recipit formas, per quas semper est in satiari, etsi non sit in satiato esse.

37 Secundò arguitur: quoniam id, quod appetit aliquid, conatur ad eius consecutionem; ad hoc enim confertur appetitus naturalis, nempè vt incitamentum sit, quo ad quærendum bonum pungamur: sed materia prima non adhibet vllum conatum: ergo non habet appetitum. Minor videtur certa: nam conari est agere: materia autem, cùm sit pura potentia, agere nequit; sed purè passiuè se habet: ergo. ¶ Respondetur negando minorem: quia ad verum conatum non requiritur aliqua operatio; sed sufficit propensio, & habitudo ad bonum, & aliquis influxus pro eius consecutione requisitus. Quæ omnia competunt materiæ primæ; siquidem est potentia ordinata ad formam, & concurrit ad illius productionem, vel vnionem per modum principij passiui: quocircà non debet ex hac parte dictus appetitus ab ea relegari.

38 Tertiò arguitur: nam appetitus naturalis debet esse ordinatus, & conformis rectæ rationi, siquidem est impressus ab auctore naturæ, & per eius cognitionem dirigitur: vndè ex vi illius nequit appeti forma imperfectior, cum destructione, aut separatione perfectioris: sed ex nostra doctrina sequitur, materiam primam, etiam dùm est sub forma omnium nobilissima, nempè anima rationali, appetere alias formas ignobiliores: ergo vel nostra doctrina est falsa, vel talis appetitus non est naturalis. ¶ Confirmatur primò: quia minus bonum comparatum maiori habet rationem mali: ergo si materia appeteret formas imperfectas cum expoliatione ab anima rationali, appeteret quoddam malum: quod appetitui naturali, vtpote recto, contradicit. ¶ Confirmatur secundò: quia nulla pars appetit appetitu innato destructionem totius, cùm pars ex natura rei ordinetur ad totum, sicut ad finem: sed si materia prima appeteret formam, appeteret destructionem totius: ergo nequit habere appetitum ad nouas formas. Minor liquet: quandoquidem nequit haberi noua forma absque expulsione præcedentis, atque ideò sine corruptione compositi.

Respondetur ad argumentum, quod potest materia prima citra omnem inordinationem, vel defectum, qui auctori naturæ attribuatur, appetere formas minus perfectas, etiam dùm possidet animam rationalem. Et ratio est: quia maius bonum est respectu materiæ, transmigrari ab anima rationali ad formas minus perfectas, quam sine hoc appetitu possidere animam rationalem, à qua aliquando deserenda est: nam si hanc amitteret, & aliam non acquireret, necessario abiret in nihilum, quandoquidem minimè valet absque omni forma in rerum natura consistere. Quarè vt propriæ indigentiæ conuenienter subueniat, debet adhuc sub anima rationali existens in alias formas propendere; à quibus, anima recedente, speciem, & esse sortiatur. Maximè, cùm formæ, quæ sunt in esse entis imperfectiores, quàm anima rationalis, illam possint excedere in esse formæ, seu in vi informandi, sub qua ratione respiciuntur, & appetuntur à materia. Constat quippè formas lapidum, & metallorum diuturniores esse in actuando materiam, & constituere composita, quæ minùs subiacent mutabilitati, & corruptioni, quàm homo per animam rationalem constitutus. Anima enim licèt in se immortalis sit, actuat tamen ex natura rei, & informat dependenter à pluribus dispositionibus, quæ de facili alterari queunt, & quibus corruptis, ipsa deserit materiam. Quapropter consonum rationi est, vt materia prima actuata per animam rationalem habeat appetitum ad alias formas. Per quod etiam patet ad primam confirmationem.

Ad secundam dicendum est, quod licèt materia prima, quatenùs est pars actualis, & particularis huius compositi v. g. hominis, non appetat eius corruptionem; attamen quatenùs est pars huius vniuersi, & causa materialis omnium generationum, valet optimè appetere, saltem secundario, decisionem particularis compositi, in quo actu existit. Cuius ratio est satis manifesta: quoniam bonum commune, seu vniuersi alijs particularibus præferendum est. Porrò ad vniuersi bonum conducit corruptio huius, & illius compositi particularis, cùm mundi pulchritudo ex varijs generationibus, atque corruptionibus resultet, iuxta illud *Ecclesiast. 1. Generatio preterit, generatio aduenit*. Quocircà potest materia, & debet appetere nouas formas cùm desitione compositi, sub quo existit. Accedit, composita naturalia esse ab intrinseco corruptibilia: & ideò si nouæ, & continuæ generationes non succederent, consequens esset, vt per continuas corruptiones res naturales omninò perirent, ac proinde, & pulchritudo vniuersi. Cui malo occurrit materia appetendo nouas generationes, & formas, etiam cum destructione antiquarum.

QVÆSTIO VIII.

An materia sit prima radix corruptionis.

POstquam ostendimus, materiam primam habere appetitum ad formam, meritò inuestigamus, an, & qualiter sit radix corruptionis; quoniam hoc posterius ortum ducit ex illo appetitu. Supponimus autem principia corruptionis esse materiam, formam, & priuationem: siquidem corruptio est transitus materiæ ab *esse* ad *non esse*: & consequenter, tàm materia, quàm forma debent munus radicis erga corruptionem sortiri. Difficultas verò est, an facta comparatione inter materiam, & formam, conceptus radicandi, & inferendi corruptionem materiæ principaliter, & attentis omnibus, debeat attribui.

39 Dicendum est, principium radicale corruptionis, & omninò primum esse materiam primam, non verò formam substantialem. Hæc assertio deducitur ex Aristot. *in hoc lib. cap. vlt.* & D. Thom. 2. *contra gent. cap.* 55. & est satis communis inter Doctores. Probatur ratione: quoniam illud est præcipuum principium radicale corruptionis, cui tanquam radici principaliter attribuitur principium corruptionis proximum: sed qualitates contrariæ, quibus medijs fit proximè corruptio, potius tribuuntur materiæ, quàm formæ: ergo. Probatur minor: tùm

tùm quia licèt eæ qualitates recipiantur in toto composito: attamen prima ratio illas recipiendi non est forma, sed materia: cùm hæc sit prima potentia, & primum subiectum in genere substantiæ. Tùm etiam, quia licèt forma exigat contrarias qualitates, illas tamen petit, quatenùs conducunt ad eius conseruationem, aut ornatum; non vero quatenùs afferunt corruptionem: quinimò, si posset, hanc imperfectionem ab illis abijceret, vt se perpetuò conseruaret, & à corrumpentibus tueretur. Vndè accidentia illa sub munere corrumpendi nequeunt non reduci in materiam, sicut in primam sui radicem. Ad hæc: priuatio, quæ maximè ad corruptionem desideratur, cum sit terminus, & complementum illius, non se tenet ex parte formæ dantis esse; sed potiùs ex parte materiæ: ergo licèt vtraque ad corruptionem concurrat; materiæ tamen in hac parte primas concedere necessum est.

40 Obijcies primò: Ideò materia prima appetit nouam formam, & concurrit ad corruptionem compositi, quia non satiatur à forma sub qua existit: si namque forma vndequaquè illam satiet, minimè appetit aliam formam, vt patet in materia, & forma cœlestibus: ergo in formam non satiantem, vt in primam radicem, corruptio substantialis reuocanda est.

Respondetur negando consequentiam: nam licèt negatio satietatis requiratur, vt materia sit principium corruptionis, nihilominùs munus primariæ radicis potiùs materiæ non satiatæ, quàm formæ non satianti, debet attribui: Tùm ob rationem dictam. Tùm quia materia sublunaris ex se, atque propriæ naturæ relicta petit non satiari per formam, & exigit actus, à quibus aliquando deseratur: cùm hòc conducat ad perfectionem vniuersi. Forma autem nec valet, nec debet satiare materiam: attamen, quantum est ex se, minimè propendit in destructionem compositi, sed magis illi obluctatur: siquidem in proprio esse ab illius conseruatione dependet. Tùm, & præcipuè, quia forma concurrit ad corruptionem solùm negatiuè, nempè non satiando materiam: hæc verò concurrit positiuè; videlicet sustentando qualitates contrarias, quatenùs corruptiuæ sunt, & recipiendo priuationem, per quam corruptio completur. Nomen autem radicis concursum positiuum importare videtur: quocirca in officio corrumpendi materia longo interuallo superat formam.

41 Obijcies secundò, quia si compositum destrueretur principaliter ratione materiæ, non posset non illa esse corruptibilis; *nam propter quod vnumquodque tale, & illud magis* ex Aristot. 1. *de Posterior. analys. cap.* 2. consequens est absurdum, vt constat ex dictis *quæst.* 6. ergo materia prima non est principalis radix corruptionis. ¶ Confirmatur primò: quia vnum oppositum non est radix sui oppositi: sed materia est incorruptibilis: ergo non est radix corruptionis. ¶ Confirmatur secundò: quoniam vbi affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis ex Aristot. 1 *Posterior.* atqui causa essendi in actu non est materia, sed forma: ergo prima radix non essendi, non debet attribui illi, sed huic.

Respondetur, maximam illam solùm tenere, quandò potest fieri reflexio eiusdem nominis comparatiui supra absolutum, vt si dicas: *Luna est lucida propter solem: ergo sol est magis lucidus*, benè valet: quia verificatur absolutum, nimirùm solem esse lucidum. E contra si dicas: *Iudex punit reum propter iustitiam. ergo magis punit iustitiam*, non tenet consequentia: quia non verificatur absolutum, nempè, quod puniat iustitiam: sic in præsenti, licèt compositum corrumpatur propter materiam, minimè infertur materiam esse magis corruptibilem, quoniam absolutè non est corruptibilis.

Ad primam confirmationem respondetur, materiam non esse principium corruptionis, quatenùs incorruptibilis est; sed sub alia ratione, videlicet quatenùs habet priuationem, & appetitum formæ incompossibilis cum ea, cui actu subest. ¶ Ad secundam dicendum est, negationem, seu exclusionem formæ esse ipsam corruptionem in facto esse, radix tamen huius *non esse* minimè potest esse ipsa forma, sed debet esse materia: eo quod recipit in se, tùm ipsum *non esse*, tùm qualitates corruptiuas, quibus forma præexistens corrumpitur.

42 Vltimò oppones: si materia sublunaris reciperet formam cœlestem, compositum inde resultans esset incorruptibile, è contra verò si materia cœlestis actuaretur forma sublunari: totum ex illis compactum subiaceret corruptioni: ergo radix corruptionis non est materia, sed forma. Probatur consequentia: nam illa est causa per se, & adæquata alicuius effectus, qua posita ponitur effectus, & ablata aufertur, vt inquit Aristot. 1. *Posterior. cap.* 10. ergo si posita forma corruptibili, sequitur corruptio, & ablata aufertur, radix eius debet in formam reduci, & non in materiam. ¶ Hæc difficultas propriam sedem habet in *lib. de Cælo*. Respondetur tamen verosimiliùs esse compositum in vno, & altero casu corruptibile fore, ob maximam improportionem inter partes, ex quibus coalesceret. Vtrobique autem materia prima radicis titulum vendicaret: cùm ob rationes hactenùs traditas: cùm quia appeteret actum sibi proprium, & consequenter machinaretur corruptionem, vel ad minùs separationem extranei. Videatur Iauelus 8. *Metaph. quæst.* 14.

DISPVTATIO IV.

De forma substantialis.

POst notitiam materiæ primæ, quam dedimus *disputat. præced.* statim occurrit formæ substantialis cognitio, cui elucidandæ præsens disputatio deseruiet, vt sic essentia, tàm compositi substantialis, quàm generationis, cognitis illorum principijs perfectè habeatur.

QVÆ-

QVÆSTIO I.

An sit, & quid sit forma substantialis.

1 Dicendum est primò, dari formas substantiales. Hæc conclusio est Aristot. *in hoc lib.* & D. Thom. *opusc.* 45. adeòque communis inter Philosophos, vt superuacaneum foret aliquem in particulari referre. Probatur primò ex Concilio Lateran. 3. sub Leone X. *sessione* 8. *& Clementina vnica de summa Trinit.* in quibus definitur, dari animam rationalem, quæ sit vera forma corporis. Vndè irrefragabile depromitur argumentum: nam si in homine datur anima rationalis, quæ sit vera pars: ergo præter animam, designanda est alia pars, quæ sit primum subiectum, & pura potentia; aliàs non poterit ex illis resultare vnum ens per se, qualis est homo: atqui hæc pars nequit, saltem naturaliter, per se sola existere: ergo quandò anima rationalis separatur, informatur alia forma substantiali denuò adueniente. Cùm igitur eadem ratio inueniatur in corruptione cæterarum formarum, planè infertur possibiles esse formas substantiales, & de facto existere.

Confirmatur, quia omnia entia naturalia sunt certæ, & determinatæ speciei, & inter se essentialiter distinguuntur: ergo datur in eis aliquod principium intrinsecum, & substantiale, à quo eorum species desumatur; quippè cùm euidens sit, specificationem substantiæ non posse ab accidentibus prouenire: sed hoc principium substantiale, nequit esse materia; cùm in illa omnia entia naturalia conueniant: ergo designandum est aliud principium, quod formam substantialem appellamus.

2 Dicendum est secundò, essentiam formæ consistere in eo, quod sit *Actus primus corporis*. Nam quemadmodum materia est prima potentia substantiæ corporeæ; ita forma est primus actus illius. Quod clariùs apparebit exponendo singulas prædictæ definitionis particulas. Per ly *actus* conuenit forma substantialis cum omni alio actu, & distinguitur à materia prima, quæ est pura potentia, & nullum actum includit. Per ly *primus* differt, tùm ab actibus accidentalibus, quorum nullus potest esse primus; siquidem aduenit substantiæ existenti, ac proindè in actu constitutæ: tùm etiam ab alijs actibus, vel terminis substantialibus quales sunt subsistentia, & existentia: ij enim sicut supponunt essentiam, ita supponunt formam substantialem, per quam illa constituitur. Deniquè per li *corporis* denotatur, formam substantialem esse actum incompletum, respicientem ex natura sua aliam compartem, videlicet materiam, atque ordinatum ad constitutionem compositi. Vndè satis distinguitur à formis separatis, quales sunt, spiritus Angelici: qui licèt actus sint, attamen non ordinantur ad corpus. Ex quibus liquet, prædictam definitionem esse legitimam, cùm satis explicet essentiam definiti: & non includat aliquid, quod redundet.

Hinc facilè intelligentur plura nomina, quibus hoc nobile substantiæ principium solet insigniri. Appellatur enim frequenter *forma*, *mens*, *ratio*, *exemplar*, *character*, *vnum*, *& pulchrum*: quibus titulis eius naturam, & excellentiam aperimus. Nam quia format, & polit ruditatem materiæ, dicitur *forma*: quia est quædam diuinæ mentis adumbrata similitudo, vocatur *mens*: quia definitio, & eius partes referuntur ad illam sicut ad causam, appellatur *ratio* siue definitio: quia est id, quod agens naturale sibi imitandum proponit, nominatur *exemplar*: quia cuicumque enti imprimitur, quasi nota, per quam ab alijs entibus discerni queat, *character* nuncupatur: quia vagam materiæ conditionem ad certam speciem trahit, *vnum* appellata est: & deniquè pulchræ, siue formosæ nomenclatura illustratur, quia & deformem materiam exornat, & maximam pulchritudinem vniuerso inuehit; dùm eius partes egregia facie condecorat, & mira varietate distinguit.

3 Sed aduersus hactenus tradita, obijcies primò: proprium accidentis est recipi in subiecto: ergo si forma recipitur in materia, nequit esse actus substantialis. ¶ Secundò: calor, & frigiditas, & aliæ primæ qualitates appellantur ab Aristot. formæ substantiales elementorum: & tamen sunt actus accidentales: ergo forma non est actus substantialis. ¶ Tertiò: forma non est actus carens omni potentialitate; aliàs esset actus purus: neque componitur ex actu, & potentia; aliàs non esset simplicior quam totum: ergo nullo modo est actus. ¶ Quartò: si forma esset actus materiæ, esset minùs substantia, quam materia; siquidem substantia dicitur à substando, & materia pluribus substaret, quam forma, cùm substaret eidem formæ. ¶ Quintò: si forma esset actus corporis illi communicans vnitatem, & perfectionem, esset magis vna, & perfectior, quam compositum: nam propter quod vnumquodque tale, & illud magis.

Hæc tamen leuioris negotij sunt, & facilè eliduntur: nam ad primum respondetur, actum accidentalem esse in subiecto non vtcumque, sed per inhærentiam, & recipiendo *esse* ab illo: forma verò substantialis non est actus inhærens; sed informans, & tribuens esse materiæ. ¶ Ad secundam dicimus, Aristot. loqui de elementis, quatenùs sensibilia, & contraria proximè sunt: quo pacto primæ qualitates meritò dicuntur formæ substantiales eorum, id est, formæ essentiales eorum, sumendo, quod frequenter fit, substantiam pro essentia rei: quoniam prædictæ qualitates sunt de essentia elementorum, quatenùs proximè sensibilia, & contraria sunt. ¶ Ad tertium dicendum, formam substantialem non esse compositam ex actu, & potentia physicis; sed esse actum simplicem. Ex quo non infertur, quod sit actus purus: hic enim nec componitur, nec ordinatur ad compositionem; forma verò respicit compositum, vt vera pars illius, recipitquè in eo existentiam, & accidentia: quod actui puro repugnat. ¶ Ad quartum negatur sequela: quia nobilitas substantiæ non sumitur à substando vtcumque; sed ab actualitate, & modo substandi: in quo forma longè materiæ præstat, vt ex se liquet. ¶ Ad vltimum dicendum est, axioma illud procedere quàndo, id quod est commune causæ & effectui, conuenit eis eodem modo: quod minimè verificatur in præsenti; cùm forma sit vna, & perfecta solum vt *quo*, compositum verò est vnum, & perfectum, vt quod.

QVÆSTIO II.

An forma substantialis educatur de potentia materiæ.

Legitima huius difficultatis resolutio omninò dependet ex perfecta notitia eductionis, & conditionum, quæ ad ipsam requiruntur. Quamobrem opus est, naturam eductionis describere, illiusquè conditiones designare, priusquam ad quæstionis decisionem accedamus.

§. I.

§. I.

Prælibatur, quid sit eductio.

4 PRimò supponendum est, formas, quæ includuntur in materia prima, sicut in causa materiali, propriè dici in eius potentia receptiua contineri: quemadmodum illud, quod potest ab efficiente produci, continetur in eius potentia actiua. Et ratio est, quia omnis effectus continetur in sua causa, & iuxta modum illius: vndè quia efficiens influit prout est in actu; materia autem prout est in potentia, meritò effectus dicitur contineri in agente sicut in potentia actiua; in materia verò sicut in potentia passiua, atque receptiua. Vt autem aliqua forma præcontineatur in materia, sicut in causa, debet habere esse ipsi materiæ immersum, eiquè obligatum: non verò eleuatum supra conditiones illius. Forma quippè habens esse supra conditiones materiæ, etsi possit ei communicari; minimè tamen ab illa comprehenditur, vt ex se liquet.

Secundò obserua, tunc formam habere *esse* materiæ immersum, quando nec habet, nec habere potest ex natura sua *esse* extra materiam, & ab ipsius influxu independens. Porrò ad dignoscendum huiusmodi *esse*, attendendum est, qualiter forma operetur: nam cùm operari sequatur ad esse, modus operandi debet modo essendi respondere, & illum manifestare. Vndè si omnes formæ operationes dependeant à materia, atque exerceantur per organum corporale, prædicta forma nequit non habere *esse* materiæ immersum; si verò aliqua formę operatio sit spiritalis, & materiæ non communicans, talis forma necessariò eleuatur in suo esse supra conditiones materiæ, in qua proinde non poterit contineri, & comprehendi.

5 Deindè animaduertendum est, continentiam hanc formæ in potentia materiæ, quam hactenùs exposuimus, esse indispensabiliter requisitam, vt forma dicatur educi. Impossibile enim est aliquid extrahi ex principio, in quo aliquo modo non supponitur præcontentum. Sed cùm materia prima sit pura potentia passiua, non potest eductio formæ reduci ad exercitium absque actione agentis, quod formam è gremio materiæ eruat in lucem. Porrò hæc actio debet simul attingere formam, & eam subiecto communicare, atque vnire; nam cùm forma educibilis in suo *esse* dependeat à materia, debet pariter in suo *fieri* dependere ab illa; ac proinde fieri non solùm ex influxu efficientis, sed etiam ex concursu materiæ. Influxus autem materiæ nequit non includere vnionem; aliàs materia influeret in formam non vnitam sibi, quod est impossibile: quocirca actio eductiua attingit formam vniendo eam ad materiam.

Vndè fit, & benè nota, eductionem importare, saltem per se loquendo, veram, & realem transmutationem materiæ, per quam transeat à priuatione ad formam, ex vi ipsius actionis eductiuæ. Quod docet Diu. Thom. 2. *contra Gen. cap.* 86. *&* ratione satis manifesta suadetur: quoniam actio eductiua non producit materiam primam; aliàs non foret generatio, sed creatio, quandoquidem materia solùm valet fieri per creationem: ac proinde opus est, quod ad eductionem præsupponatur materia per aliam actionem producta. Constat autem, materiam primam non posse, saltem per se loquendo terminare propriam actionem: nam fieri ordinatur ad esse, quod est proprium duntaxat tótius compositi, & non materiæ, vt liquet ex supra dictis. Quamobrem si ad eductionem supponitur materia producta, necessarium etiam est, quod præsupponatur existens sub aliqua forma diuersa ab illa, quæ per eductionem producitur, & consequenter sub reali priuatione istius. Vndè necessariò sequitur, quod cùm ei forma per eductionem communicatur, transeat à reali priuatione, sub qua præexistebat, ad formam de nouo eductam; ac proinde quod realiter transmutetur. Actio igitur educens formam necessariò habet, per se loquendo, transmutare materiam.

Ex quibus liquet, in quo consistat eductio, & quas exigat conditiones: nam educi formam nihil aliud est, quam quod forma contenta in potentia materiæ, fiat existens ex vi actionis transmutantis ipsam materiam. Quo supposito, haud obscurum erit determinare, quæ formæ educantur, & quæ non. Sed vt maiori distinctione procedamus, obseruandum vltimò est, formas alias esse substantiales, & alias accidentales. Rursus formæ substantiales aliæ constituunt corpora simplicia, qualia sunt cœli, & elementa; aliæ constituunt corpora mixta, seu habentia contrarias qualitates, qualia sunt homo, equus, arbor; & omnia sublunaria præter elementa. In præsenti ergo quæstione, solùm agemus de formis mixtorum; de aliis autem in sequentibus disputabimus.

§. II.

Stabilitur communis sententia, & ab impugnationibus vindicatur.

6 DIcendum est primò, animam rationalem non educi de potentia materiæ. Hæc conclusio est omninò certa, quam tradit D. Thom. 1. *p. q.* 90. *art.* 2. & eam possumus breuiter ex prænotatis ostendere: quoniam forma, quæ non præcontinetur in materia, nequit ex eius potentia educi: atqui anima rationalis non præcontinetur in materia, sed habet esse supra materiam eleuatum, vt constat ex eius operationibus, nempè intelligere, & velle, quæ sunt purè spirituales, cùm in Deo, & Angelis formaliter reperiantur: ergo. Ad hæc: forma, quæ educitur ex materia, producitur, vt illi vnita, atque ideò non fit vt *quod*; sed solùm vt *quo*, & dependenter à toto composito: sed anima rationalis habet esse vt *quod*, per se subsistens, & independenter à corpore: ergo non fit per eductionem, sed ex vi actionis ad eam per se terminatæ, videlicet per creationem.

7 Dicendum est secundò, formas substantiales aliorum mixtorum præter hominem educi de potentia materiæ. Sic docent communiter Philosophi, quos proindè non oportet referre. Probatur ratione: quia formam educi est produci ex vi actionis transmutantis materiam, ac proinde supponentis materiam sub priuatione formæ denuò factæ, quam eidem vnit, & communicat: sed totum hoc reperitur in productione harum formarum: ergo educuntur. Minor liquet: quoniam in primis materia, antequam fiant mixta, supponitur producta sub formis elementorum: rursus ex mixtorum formę sunt materiales, ac proinde contentæ in potentia materiæ, ab eaque in suo fieri dependentes: ergo fiunt per actionem materiæ transmutatiuam, & ex vi eiusdem transmutationis.

8 Sed quamuis istæ assertiones sint adeò certæ; nihilominùs aduersus illas, potest argui primò: quoniam nihil potest inde educi, vbi prius non continebatur: sed formæ substantiales non continentur in materia: ergo non educuntur ex illa. Minor probatur: tùm quia materia prima est pura potentia: ergo nequit includere actum, qualis est forma. Tum quia plures formæ substantiales sunt contrariæ, & repugnantes; ergo nequeunt esse

esse simul in potentia materiæ. Tùm deniquè, quia ex opposito fieret, materiam non esse entitatem simplicem, sed valdè compositam; siquidem tot, & adeò diuersos actus includeret.

Respondetur, formas substantiales non præcontineri in materia prima, tanquam in actu formali, aut virtuali; hæc enim continentia est propria causæ efficientis: sed includi in illa, sicut in pura potentia passiua. Contra quam præcontinentiam nulla ex inductis probationibus vrget: non prima, quia etsi materia prima non valeat habere ex se actum in actu; benè tamen in potentia; cùm sit potentia ad habendum actum. Non secunda: quoniam licèt formæ oppositæ, prout sunt in actu, habeant mutuam repugnantiam; secus autem prout sunt in potentia: hoc enim modo sumptæ non distinguuntur ab entitate materię, in qua præexistunt. Non deniquè tertia: nam cùm prædictæ formæ non sint in actu, nec distinguantur à materia, nullam queunt facere compositionem.

9 Secundò arguitur: quia formæ substantiales fiunt per creationem: ergo non educuntur. Suadetur antecedens: nam id creatur, quod fit ex nihilo sui: sed omnis forma substantialis fit ex nihilo sui: ergo creatur. Probatur minor: quoniam ideò forma non fieret ex nihilo sui, quia fit ex materia: at hoc non obstat; siquidem materia non est aliquid intrinsecum formæ: sed ab illa distinguitur adæquatè: ergo forma substantialis fit ex nihilo sui. ¶ Confirmatur, & explicatur: nam quod forma præcontineatur in potentia agentis, & inde per actionem extrahatur, non impedit formæ creationem, eò quod fit ex nihilo suæ entitatis: sed forma non præsupponit aliquid suæ entitatis in materia: ergo creatur; etsi fuerit præcontenta in potentia illius.

Respondetur, formam substantialem hoc ipso, quod præcontineatur in potentia materiæ, & ab illa in suo fieri, & esse dependeat, non posse terminare per se actionem; sed necessariò, saltem naturaliter, comproduci ad productionem compositi. Porrò compositum supponens materiam primam productam per aliam actionem nequit terminare creationem; cum non fiat ex nihilò, sed ex materia, quæ est intrinseca pars illius. Vndè formæ materiales non creantur, sed fiunt per actionem productiuam totius, quæ est rigorosa eductio: quandoquidem attingit formam transmutando materiam, quam pręsupponit. Ceterum pręcontinentia formę in potentia agentis non impedit, quod habeat *fieri*, & *esse*, vt *quod*; & consequenter, quod possit produci independenter, tum à subiecto, tum à composito, proindeque per rigorosam creationem.

10 Tertio arguitur: nam anima rationalis habet *esse* dependens à materia: & tamen non educitur: ergo nulla forma quatumuis materialis sit, educitur de materia. Probatur maior; tum quia anima non producitur, nisi in materia disposita; quod non potest aliundè prouenire, nisi quia in suo esse dependet ab illa. Tùm etiam, quia anima non producitur, nisi vnita materiæ, & exercens rationem formæ: ergo non fit, vt *quod*, sed tantùm, vt *quo*, & dependenter à toto. Tum deniquè, quia intimior est animæ effectus proprius formalis, quam operatio; quippè cùm effectus formalis sit ipsa forma communicata subiecto: sed anima rationalis dependet in suo effectu formali à materia, siquidem *esse* hominem, qui est proprius effectus formalis animę rationalis, omninò à materia dependet: ergo etiam dependet in *operari*, & consequenter in *esse*.

Respondetur negando maiorem: & ad primam probationem dicendum, quod licèt anima in suo esse non dependeat à materia; attamen est vera forma corporis: obidquè producitur, vt simul cum materia constituat vnum ens per se. Quamobrem non producitur extra materiam, nec in illa, vtquedum in vltimatè disposita, & quasi exigens, & determinans instans, in quo anima illi communicanda est. Vndè materia non comparatur ad animam rationalem, vt causa materialis, à qua in suo *fieri*, & *esse* dependeat; sed duntaxat, se habet, vt occasio exigens animę creationem à Deo. ¶ Ad secundam respondetur, animam priusquam vniatur, & exerceat officium formę, produci per propriam actionem, quę illi communicat *esse*, vt *quod*. ¶ Ad tertiam concedimus effectum formalem intimiorem esse formę, quam eius operationem: nihilominùs ex illo non potest colligi, an forma dependeat in suo esse à materia vel non; siquidem hic effectus semper inuoluit informationem ipsius materię, atquè ideò non valet ab ea pręscindere. Cęterùm quando forma est talis conditionis, vt possit naturaliter ab informatione materiæ absolui, satis liquido deprehenditur prædictam formam in suo *esse* à materia non dependere; cum valeat esse extra illam; & ita contingit in anima rationali.

QVÆSTIO III.

Vtrum formæ cælorum, & elementorum fuerint eductæ.

Ex dictis quæstione præced. facilè erat colligere decisionem præsentis difficultatis; illam tamen speciatim agitamus cùm, vt intelligentia eductionis dilucidior habeatur, cum vt nonnulla Iuniorum argumenta extricemus.

§. I.

Eligitur pars negatiua.

11 Dicendum est primò, formas cœlorum non fuisse productas per eductionem. Hæc conclusio desumitur ex sacra scriptura; nam *Genesis* 1. dicitur; *In principio creauit Deus cælum, & terram*. Quod testimonium, vt benè obseruat Montesinus 1. 2. *q.* 112. *disp.* 32. *num.* 34. de vera, & rigorosa creatione accipiunt communiter sancti Patres, à quorum sensu recedendum minimè est. Tradunt etiam hanc assertionem Aristot. *in lib. de Cælo*, vbi statuit cœlum esse ingenerabile; & D. Thom. 1. *p. q.* 46. *art.* 3. *& q.* 65. *art.* 3. Quos sequuntur communiter Thomistæ, & ex extraneis Suarez. 1. *Metaph. disp.* 15. *sect.* 2. cum alijs pluribus.

Probatur ratione primò; quoniam forma cœli comproducta est ad productionem totius; sed cœlum factum est per creationem; ergo forma cœli concreata est, & non educta. Maior probatur; quia forma cœli est materialis; constat autem formam materialem, saltem per se loquendo, & citra miraculum (quo pacto supponendum est ab omnibus, prima corpora fuisse producta, nec enim absque fundamento oportet ad miracula recurrere) non produci, nisi per *fieri* totius; siquidem *fieri* ordinatur ad *esse*, & eæ formæ non vendicant *esse* proprium; sed existunt ad existentiam compositi; ergo forma cœli comproducta est per eandem actionem, qua cœlum est productum. Minor autem suadetur; tum quia cœlum est ingenerabile, & incorruptibile, vt communiter docent Philosophi; ergo non fit per generationem, sed per creationem. Tùm etiam, quia illud propriè creatur, quod non fit ex præsupposito subiecto; sed cœlum non fuit factum ex pręsupposito subiecto; cùm materia tunc

fuerit primò producta; ergo cœlum factum est per rigorosam creationem.

Respondebis, materiam primam cœlorum productam fuisse per peculiarem, & sibi propriam actionem, ac proindè cœlum fieri ex subiecto præsupposito, saltem pro aliquo priori naturę; quod satis est, ne totum dicatur fieri ex nihilò. ¶ Sed hæc solutio facilè refellitur: quoniam licèt materia prima possit diuinitùs, & per accidens fieri per actionem ad se vnicè terminatam; attamen per se loquendo, & attentis naturis rerum) quas in prima productione inuertere non oportuit) nequit fieri, nisi per actionem productiuam totius compositi: quandoquidem eius est *fieri*, cuius est *esse*; hoc autem competit per se composito; secùs verò partibus materialibus; ergo materia cœlorum non terminauit propriam actionem; sed comproducta est ad productionem totius.

Vndè magis roboratur nostra conclusio; quoniam per vnam, & eandem actionem producuntur cœlum, & materia cœli; atqui materia solùm potest fieri per creationem; cùm nullum præsupponat subiectum, ex quo fiat: ergo cœlum fuit creatum; sed implicat, quod totum simpliciter sit creatum, & quod eius forma sit educta; ergo formæ cœlorum non fuerunt productæ per eductionem.

12 Secundum, & præcipuum fundamentum nostræ sententiæ sumitur ex dictis *quæst. præced.* & potest ad hanc formam reduci; quoniam formam educi est produci per realem transmutationem materiæ; sed in productione formę cœlestis nulla fuit materię transmutatio; ergo forma cœli non fuit producta per eductionem. Suadetur minor; nam ad realem transmutationem materię requiritur, quod transeat à priuatione ad formam; atqui materia non transiuit à priuatione formę cœli ad illam habendam; siquidem in nullo instanti fuit absque omni forma, & forma cœlestis fuit prima, vt supponimus; ergo materia non fuit realiter transmutata in productione prædictę formæ.

Occurrunt Aduersarij huic argumento dicendo, quod licèt materia prima non fuerit in aliquo instanti reali sub priuatione formę cœlestis, nihilominùs illam habuit pro aliquo priori naturę; quandoquidem pro illo priori, pro quo prę intelligitur ad formam substantialem, non intelligitur habere formam, ac proindè concipitur sub formę priuatione. Quod satis esse putant ad hoc, quod materia transeat in eodem instanti à priuatione ad formam, & consequenter, vt trasmutetur. Quoniam etiam in qualibet generatione substantiali debet in eodem instanti dari terminus à *quo*, qui est priuatio; constat autem, priuationem non esse pro toto instanti reali; cùm pro illo instanti sit realiter forma; atque ideò videtur sufficere, quod priuatio supponatur pro aliquo priori naturæ.

13 Sed contra: nam eductio realis est, saltem per se loquendo, vera, & realis transmutatio materiæ, vt constat ex dictis quæst. præced. ergo importat transitum à priuatione reali ad formam: quemadmodum enim mutatio petit transitum a priuatione ad formam, & mutatio per intellectum requirit transitum à priuatione per intellectum; ita mutatio realis consistit in transitu materiæ à priuatione realiter habita ad ipsam formam habendam: atqui materia cœlestis non fuit realiter sub priuatione formæ: ergo non est realiter transmutata in productione prædictæ formæ. Minor liquet: quia implicat, quod subiectum sit in eodem instanti reali informatum, & priuatum forma: sed materia cœli in omni instanti reali fuit sub forma: ergo in nullo instanti habuit priuationem eius. ¶ Confirmatur: quia minima duratio realis est vnum instans temporis: ergò quod non durat saltem pro vno instanti, non potest durare realiter: & consequenter, quod priuatio præintelligatur pro aliquo priori naturæ, non sufficit, vt detur priuatio realiter; sed solùm per intellectum, & consequenter erit insufficiens ad transmutationem realem, qualis in reali eductione debet, per se loquendo, interuenire.

Nec illa, quæ pro se affert hæc solutio, ipsi conferunt præsidium: quoniam licèt materia prima in generatione substantiali pro aliquo priori intelligatur, sine forma negatiuè, idest non intellecta forma genita; quia materia, quantum est de se, non habet illam: nunquam tamen in illo instanti intelligitur positiuè sub priuatione formæ, quam in eodem instanti recipit; siquidem nihil est designabile in eo instanti, pro quo forma substantialis non existat realiter, cum minima duratio sit vnum instans. Terminus autem à *quo* generationis non est materia prima prout, quantum est de se, negatiuè se habet ad formas; nam etiam, quandò est sub termino *ad quem* potest sic concipi; sed est priuatio realis formæ, quæ de nouo fit: quam priuationem nequit materia habere in eodem instanti, quo gaudet forma. Vndè ad rationem termini *à quo* generationis minimè requiritur, quod sit in instanti intrinseco generationis; sed sufficit, & requiritur, saltem per se loquendo, quod fuerit in tempore antecedenti.

Ex quibus inferendum, & dicendum est secundò, formas elementorum in prima sui productione non educi, sed creari. Hanc conclusionem docet D. Thom. *locis relatis num.* 11. quam etiam rationes hactenùs factæ satis liquidò comprobant: quamobrem in eis explicandis, vel enucleandis alijs non immoramur.

§. II.

Conuelluntur argumenta contraria.

14 Vasquez, & Molina 1. *p. q.* 45. *art.* 1. cum alijs Modernis, quos refert, & sequitur Rubio *tractatu* 2. *de forma quæst.* 2. affirmant, formas cœlorum, atque elementorum fuisse productas per eductionem. Pro qua sententia arguitur primò: quia id, quod fit dependenter à materia, non creatur, sed educitur; cùm non fiat ex nihilò, sed ex materia: at formæ cœlorum habuerunt in suo *fieri* dependentiam à materia: ergo non fuerunt productæ per creationem, sed per eductionem. Minor ostenditur: nam *esse*, & *fieri* debent proportionari: sed formæ cœlorum dependent in *esse* à materia; siquidem sunt materiales: ergo etiam habuerunt dependentiam ab ea in suo produci.

Respondetur, ad eductionem non sufficere, quod res facta dependeat à materia; sed requiri, quod prępuponat materiam tactam per distinctam actionem, & sub reali priuatione formæ generandæ, vt sic detur realis transmutatio, qualis ad eductionem per se requiritur, quod minimè inuenitur in productione formarum cœlestium. Itaquè aliud est, quod *fieri* terminatiuè sumptum, idest res facta, dependeat ex parte sua à materia, aliud autem, quod *fieri* actiuè acceptum, idest actio producens, dependeat saltem concepta per modum transeuntis à subiecto præsupposito in attingentia termini. Primum minimè sufficit ad eductionem: tum quia aliàs nullum corpus posset, etiam per diuinam potentiam, creari; quandoquidem ex parte sua dependet à materia. Tum, quia intellectus Angeli fuit concreatus per creationem terminatam primariò ad essentiam (superfluum quippe foret ponere vnam actionem terminatam ad naturam, & alteram ad proprietates: nam qui dat formam, dat consequētia ad formam) & tamen ipse intel-

lectus ex parte sua dependet ab essentia, sicut à subiecto, extra quod nequit, saltem naturaliter, fieri, aut existere: ergo quod *fieri* terminatiuè sumptum dependeat à materia, vel alio subiecto, neutiquam impedit creationem, & arguit eductionem. Secundum autem sufficit, & requiritur; sed minimè reperitur in productione formæ cœlorum: quoniam actio attingens effectiuè materiam, nequit ab aliquo subiecto dependere realiter, vel ex nostro modo concipiendi; cùm materia prima sit primum subiectum, quod proindè non supponit aliud, nec ad sui productionem supponitur productum, vt constat ex terminis. Vndè cùm cœli, & eorum formæ terminauerint eandem actionem, per quam creata est materia, nequaquam potuerunt ab ea dependere in suo *fieri* adæquatè sumpto; atque ideò non fuerunt producta per eductionem, sed per creationem.

15 Arguitur secundò: nam forma cœli producta est ad productionem ipsius cœli: sed hoc non fuit creatum: ergo nec forma. Suadetur minor: nam creatio est productio rei ex nihilò: at cœlum non fuit productum ex nihilo, sed ex suis partibus; cùm vnumquodque fiat ex iis, ex quibus intrinsecè constituitur: ergo cœlum non fuit productum per creationem, sed alio modo.

Respondetur negando minorem, ad cuius probationem dicendum est, contra rationem creationis esse, quod compositum fiat ex partibus præsuppositis pro aliquo instanti reali, & productis per actionem diuersam: minimè tamen obsistere veræ creationi, quod compositum coalescat ex partibus, cum quibus producitur in eodem instanti, & per eandem actionem. Nam hoc ipso, quod eadem actio simul efficiat partes, & totum, nequit non habere pro termino *à quo* ipsum nihil, & consequenter est rigorosa creatio, & denominat terminum ad *quem* creatum. Quocircà cœli, & elementa, quæ hoc pacto terminarunt sui productionem, non sunt genita, sed creata; licèt ex parte rei factæ à suis partibus dependeant. Et si argumentum conuinceret, probaret vtique, Deum non posse aliquod compositum creare; quod incredibile est, & satis durum.

16 Tertiò arguitur: quoniam forma materialis, quæ fit per actionem diuersam, ac materia, non creatur, sed educitur; siquidem dependet in suo fieri ab illa, sicut à subiecto præsupposito: atqui formæ elementorum in sua prima productione factæ sunt per actionem distinctam, ac illorum materia: ergo fuerunt eductæ. Probatur minor: quia actio, quæ produxit illam materiam, modo perseuerat illam conseruando, cùm conseruatio sit continuata productio; actio verò, quæ effecit elementorum formas, cessauit, cùm ipsę formę, saltem secundum partes defecerint: constat autem non posse eandem actionem persistere, & cessare: ergo materia, & formę elementorum productę fuerunt actionibus diuersis.

Respondetur negando minorem, cuius probatio non vrget: quia si loquamur de tota materia, & de tota forma alicuius elementi v. g. terrę, sicut per eandem actionem attingentem compositum fuerunt in principio productę, sic per eandem actionem conseruatiuam totius, modò conseruantur in esse: si autem sermo fiat de illis partibus formę elementaris, quę propter actionem contrarij, corrumpuntur; dicendum est, quòd sicut istę partes pereunt, ita materia prima, quę illis substabat, definit conseruari per actionem antiquam, per quam, dùm erat sub forma elementi, conseruabatur: quoniam materia prima, nec fit, nec conseruatur, saltem per se loquendo, nisi ad fieri, & conseruari totius compositi, cuius actu est pars. Nec tamen sequitur, quod prędicta materia abeat in nihilum: quoniam conseruatur per actionem, quę composito denuò genito communicat existentiam; siquidem partes debent conseruari per actionem conseruatiuam totius. Huiusmodi autem actio non est propria agentis particularis; cùm istud nequeat materiam primam producere, vel existentiam toti composito, vt causa præcipua communicare: sed est actio propria Dei, à quo tanquam à causa principali *esse*, & *conseruari* rerum dependet.

Nec inferas (vt sic tacitam obiectionem hic insurgentem præoccupemus) ex eo, quod partes elementi sint generabiles, & corruptibiles, totum elementorum esse etiam generabile, & corruptibile, atque ideò productum fuisse per generationem. Quoniam elementa ex natura sua habent esse prima corpora, & principales partes huius vniuersi, atque insuper habent esse id, ex quo mixta producuntur. Vndè ex natura sua petunt secundùm se tota non corrumpi, ne dissoluatur harmonia mundi: & petunt corrumpi, secundùm aliquas partes, vt detur generatio mixtorum. Quapropter etsi totum elementum, & partes eius sint eiusdem rationis in esse rei; secùs verò in modo productionis, & desitionis, ob specialem rationem, quæ in ijs corporibus inuenitur. Et ideò non infertur elementum productum fuisse per eductionem; quia ad hoc requirebatur illud esse ex natura sua corruptibile, & generabile secundum se totum; quod falsum esse liquet ex dictis. Imò verò nulla elementi pars fuit tunc producta per eductionem: quamuis enim partes elementales seorsim sumptæ sint generabiles, & corruptibiles, attamen non terminarunt primam sui productionem, nisi ratione totius elementi, & quatenus stabant sub illo: atque ideò productæ fuerunt per creationem, sicut totum.

17 Vltimò possumus arguere in fauorem huius sententiæ: quia ad veram generationem non requiritur transmutatio materiæ: ergo ex eo, quod formæ cœlorum fuerint productæ absque materiæ transmutatione, minimè infertur non fuisse eductas. Antecedens ostenditur: quoniam, cùm corruptis speciebus sacramentalibus, producuntur vermes, talis productio est vera eductio, & generatio, eò quod agens naturale, à quo fit, nequit creare, sed tantùm educere: atqui ibidem non interuenit mutatio materiæ, siquidem non habuit priuationem formæ, sed eam in primo instanti recepit; ergo non est de conceptu generationis, quod sit transmutatio.

¶ Et confirmatur; nam gratia Angelorum fuit producta per eductionem; & tamen in eius productione non fuit transmutatio; ergo ex eo, quod in productione formarum cœlestium non interuenerit transmutatio materiæ, non rectè denegatur eductio. Minor constat, quia Angeli non habuerunt in vllo instanti priuationem gratiæ, sed illam receperunt in primo instanti suæ creationis, iuxta illud Augustini; *Et erat Deus in illis condens naturam, & largiens gratiam*: ergo habuerunt illam absque transmutatione; hæc quippe petit transitum à priuatione ad formam.

Respondetur ad argumentum admittendo, quod possit per accidens, & prę supposito miraculo, dari generatio substantialis, quin importet actualem, & exercitam transmutationem materię, vt contingit in generatione vermium ex speciebus sacramentalibus. Nam cùm materia panis fuerit conuersa in corpus Christi domini, & aliàs quantitas, quæ potuit sustinere alterationem ab agente naturali inductam, nequeat in se recipere formam substantialem ab eodem agente inducendam; fit quod in instanti corruptionis specierum producatur à Deo nuda entitas materię primę, vt in eodem instanti educatur ex illa forma vermis ab agente naturali. Quapropter non interuenit ibi transmutatio exercita; quandoquidem ante illud instans non fuit materia, & in illo instanti habet formam. Cęterùm totum hoc contingit per accidens, & ratione prę suppositi miraculi; nempè

ob absentiam substantiæ panis, quę, per se loquendo, debebat esse subiectum *quod* totius alterationis antecedentis; cuius proindè materia prçexisteret toto illo tempore sub priuatione formę educendę, eamquè in instanti generationis assequeretur cum actuali sui transmutatione. Constat enim, vt iam *suprà* expendimus *num.* 5. quod actio educens formam supponit subiectum eius productum per actionem distinctam: & cùm materia prima, per se loquendo, & attentis naturis rerum, nequeat fieri per actionem ad se vnicè terminatam; sed fiat per actionem productiuam totius compositi, cuius proprium est *fieri*, sicut & *esse*: opus est ad generationem, quod per se loquendo, supponatur materia existens sub alia forma, & per consequens sub priuatione formæ generandæ; ac proinde quod in eductione istius interueniat, per se loquendo, vera, & exercita transmutatio. Deus autem in prima rerum conditione non inuertit ordinem naturæ: & ideircò si in productione formarum cœlestium non fuit transmutatio, meritò colligimus non fuisse factas per eductionem: istam quippè transmutatio materiæ naturaliter, & per se loquendo indiuiduè comitatur.

Vndè satis constat ad confirmationem: quoniam essentia Angeli, quæ ad eius gratiam supponitur, potest, per se loquendo, terminare actionem propriam, & existere sub gratiæ priuatione: quod autem gratia in primo Angeli instanti producta fuerit, & consequenter, quod non præcesserit eius priuatio, nec ibi interuenerit transmutatio, fuit per accidens, & ex dispositione diuina; posset enim æquè benè fieri gratia post illud instans. Quamobrem etsi illa gratiæ productio non fuerit transmutatio, fuit tamen ex se actio transmutatiua, & idcircò sortitur naturam eductionis. Productio autem formarum cœlestium non fuit actu, nec aptitudine transmutatio materiæ: quoniam ab intrinseco petit, quod materia non fuerit sub alia forma, & quod non fuerit producta per propriam actionem: vndè nequit habere naturam eductionis.

QVÆSTIO IV.

An formæ accidentales educantur de potentia subiecti.

18 PRiusquam ad decisionem præsentis difficultatis accedamus, obseruandum est, formas accidentales esse in multiplici differentia: quædam enim sunt *connaturales* subiecto, & istæ iterùm bipartiuntur. Nam formæ accidentales connaturales, aliæ petunt fieri in eodem instanti, ac earum subiectum, & per eandem actionem: & huiusmodi sunt propriæ passiones, vti se habet intellectus respectu animæ; aliæ verò id non exigunt necessariò, & per se; licèt aliàs hæc simultas eis non repugnet: & eæ dicuntur accidentia communia, vt color respectu hominis. Deindè dantur formæ accidentales *violentæ*, quæ nimirùm ab extrinseco agente imprimuntur subiecto contra eius inclinationem: quo pacto se habet calor respectu aquæ. Aliæ prætereà sunt formæ *artificiales*, eæ videlicet, quarum principium est ars, vt forma cathedræ respectu ligni. Deniquè aliæ sunt formæ *supernaturales*, nempè, quę solum ab agente supernaturali produci possunt, vt gratia sanctificans, charitas, &c. Vndè per respectum ad has formas, & actus diuersæ potentiæ, siue capacitates distinguendæ sunt in substantia: siuè sint virtualiter diuersæ, siuè solùm importent diuersas eiusdem potentiæ terminationes: id tamen parum refert ad decisionem præsentis difficultatis. Quam ideò in particulari discutimus, vt eductionis perfectior notitia habeatur.

§. I.

Aperitur veritas duabus assertionibus.

19 DIcendum est primò, accidentia connaturalia subiecto, quæ eius essentiam in instanti suæ productionis comitantur, comproduci per actionem productiuam totius: & consequenter coëduci, si totum producatur per generationem, & concreari, si per creationem fiat. Hæc conclusio est communis inter Thomistas, & suadetur breuiter: quoniam qui dat formam, dat per eandem actionem consequentia ad formam: atqui huiusmodi accidentia consequuntur per se ad essentiam, siue subiectum: ergo producuntur ad productionem illius: ergo si illud generatur, fiunt per eductionem, & cùm creatur, producuntur per creationem.

Confirmatur, & explicatur: nam cùm subiectum est priuatum forma, eo ipso est consequenter priuatum omnibus accidentibus, quæ ad illam formam consequuntur; ergo quando forma fit ex sui priuatione, pariter eius accidentia debent fieri ex priuatione, & per consequens educi: si verò forma non educatur, non poterunt educi accidentia, quæ illam per se comitantur: atquè ideò huiusmodi accidentia coëducuntur, vel concreantur ad eductionem & creationem formæ, vel subiecti, quæ præsupponunt, & quibus in primo instanti connaturaliter insunt.

20 Nec refert si obijcies, subiectum formę v. g. equi esse solam materiam primam, quæ præcessit tempore ipsam formam, & fuit sub priuatione illius; subiectum autem proprietatum equi esse ipsum equum, qui non præcedit tempore suas proprietates, nec priuationem illarum habuit: ergo licèt forma educatur, non rectè infertur, proprietates eius educi. Patet consequentia: quia ad eductionem requiritur, quod in subiecto præcesserit priuatio eius, quod educitur. ¶ Respondetur enim, quod etsi subiectum immediatum horum accidentium non sit sola materia; attamen compositum, cui immediatè inhærent, integratur ex materia prima, sicut ex parte intrinseca, & essentiali; in qua simul cum priuatione formæ substantialis prçexistit, saltem radicaliter, priuatio horum accidentium. Quod satis est, ne dicantur fieri ex nihilo, sed potius ex subiecto, saltem partiali, & per transmutationem illius. Maximè quia cùm hęc accidentia non terminent propriam actionem, sed comproducantur cum toto; si istud fit per generationem, nequeunt illa creari, sed coëducuntur.

21 Dicendum est secundò, alias formas accidentales, quæ non nectuntur per se cum subiecto in primo instanti, fieri per eductionem; quamuis contingat quod in eodem instanti producantur. Deducitur hæc conclusio ex D. Thom. *quæst. vnica de virtutibus art.* 10. *ad* 13. & est communior inter Philosophos. Probatur ratione: quia forma, quę fit ex subiecto producto per distinctam actionem, & prçsupposito in aliquo priori *in quo*, fit per eductionem: atqui prædictę formæ accidentales sunt huiusmodi: ergo non creantur, sed semper educuntur. Minor suadetur: quoniam eæ formę non debentur subiecto in prima sui productione: ergo non fiunt ex vi eiusdem actionis, & per consequens supponunt illud factum per aliam actionem, & quantum est de se, in alio tempore productum; licèt per accidens in eodem instanti communicentur illi.

Confirmatur: nam illa forma educitur, quę fit ex vi actionis ex natura sua transmutatiuę, id est, quę potest subie-

subiectum transmutare; licèt per accidens nullam transmutationem inducat; quippè talis actio nequit esse creatio, cùm hęc ab intrinseco excludat omne subiectum, ex quo producat, & quod transmutet: atqui omnes istę formę accidentales producuntur per actionem transmutatiuam subiecti: ergo educuntur. Minor liquet: quia actio productiua harum formarum omninò contingentium, & conuenientium accidentaliter subiecto, supponit ipsum subiectum productum: & non habet necessariam cum illo connexionem: ergo, quantum est de se, potest illud realiter transmutare, quamuis per accidens non inferat in exercitio transmutationem; eò quod produxit contingentèr formam in primo instanti subiecti.

Vbi obserua discrimen inter eductionem formę substantialis; & accidentalis. Nam materia prima, quæ est subiectum formę substantialis, nequit se sola, naturaliter loquendo, produci per propriam actionem; sed fit ad productionem compositi. Vndè cùm subiectum eductionis debeat supponi productum per actionem distinctam, opus est, quod materia supponatur ad eductionem existens sub alia forma, & consequenter sub priuatione formę educendę. Quamobrem debet dari, vel prę supponi miraculum quoties non interuenit actualis, & exercita transmutatio materię in eductione formę substantialis, vt constat ex supra dictis. Cęterùm subiectum formæ accidentalis potest per se terminare propriam actionem, & productio prædictæ formæ potest citrà omne miraculum coniungi per accidens cum productione subiecti in eodem instanti: quamuis id non exigat per se. Vndè licèt eductio huius formæ sit, quantum est de se, actio transmutatiua; attamen non est miraculum, quod actu non inducat transmutationem: quoniam sicut non petit exerceri in eodem instanti, ita nec repugnat ei, quod exerceatur: sed vtrumque accidit illi. Hoc tamen sufficit, ne sit creatio: hæc quippè, nec transmutat, nec valet transmutare.

§. I.

Proponitur opinio contraria.

22 OPposita sententia tenens, solas formas accidentales connaturales subiecto produci per eductionem; secùs autem accidentia artificialia, supernaturalia, & violenta, tribuitur Ægidio *in 2. dist. 3. q. 2.* Soncin. *7. Metaph. qu. 8. &* alij. Potestquè suaderi primò: quoniam vt aliquid educatur de potentia subiecti, debet in eo præcontineri, sicut in causa: sed hæc præcontinentia solùm conuenit formis naturalibus; & non alijs: ergo illæ, & non istæ producuntur per eductionem. Probatur minor: nam causa naturaliter inclinatur ad effectus, quos continet, & ideò habet appetitum naturalem causandi illos: at substantiæ non inest inclinatio naturalis ad formas supernaturales, artificiales, & violentas; benè autem ad formas sibi connaturales, vt satis ex se constat: ergo istæ, & non illæ præcontinentur in subiecto, sicut in causa.

Respondetur negando minorem, ad cuius probationem dicendum est, causam materialem non inclinari in omnes effectus, quos continet, sed solùm in eos, qui sibi sunt connaturales: certum quippè est, calorem receptum in aqua (& idem est de alijs formis violentis) dependere naturaliter à subiecto, tanquam à causa materiali, cùm illi inhæreat, & ab eo *esse*, atquè indiuiduationem accipiat; & tamen est contra inclinationem eiusdem subiecti, seu materiæ.

Replicabis: quia forma non educitur de subiecto, quod nullum adhibet influxum, aut conatum ad eductionem: atqui subiectum non influit, nec conatur ad productionem formæ violentæ; sed potius obsistit: ergo forma violenta nequit educi. ¶ Sed hoc nihil est: quamuis enim subiectum formæ violentæ non adhibeat influxum spontaneum, & connaturalem ad productionem illius: attamen virtute agentis superioris, & superantis resistentiam passi compellitur ad præstandum concursum coactum, & violentum. Consistitque prædictus concursus in eo, quod non obstante inclinatione ad aliquam formam, recipiat, & sustentet formam contrariam, & sibi dissonam.

23 Secundò arguitur: quoniam gratiæ, & aliæ formæ supernaturales non educuntur de potentia subiecti: ergo solæ formæ connaturales subiecto producuntur per eductionem. Antecedens suadetur primò: quia forma educibilis ex aliquo subiecto nequit esse superioris ordinis, quàm subiectum; aliàs non poterit in eo præcontineri: atqui gratia est ordinis superioris, & diuini, subiectum verò est ordinis naturalis: ergo non valet ex illius potentia educi. *Secundò*: quia forma incorruptibilis est etiam ingenerabilis, & ineducibilis: sed gratia, ex se est incorruptibilis; cùm sit eiusdem speciei cum gratia Beatorum, quam certum est corruptioni nullatenus subiacere, ergo gratia est improducibilis per eductionem. *Tertiò*: nam productio gratiæ appellatur in diuinis litteris creatio, iuxta illud Psalm. *Cor mundum crea in me Deus*: constat autem creationem opponi eductioni: ergo. *Quartò*, & vltimò: quoniam id, quod infunditur subiecto, non extrahitur ab illo, nec educitur ex eius potentia: sed gratia, & alia dona supernaturalia infunduntur à Deo, vt docet Trident. *sess. 9. de Iustificat. cap. 7.* ergo prædictæ formæ non educuntur. Vndè efformari potest generale argumentum in fauorem huius sententiæ: quia formæ supernaturales dependent in esse, & fieri à subiecto, cùm accidentales sint: ergo si non educuntur, ideò est, quia non sunt eidem connaturales; sed eadem ratio militat in alijs formis, nempè artificialibus, & violentis; ergo nulla ex iis formis educitur, sed solùm illæ, quæ sunt connaturales subiecto.

Respondetur negando antecedens; & ad primam eius probationem dicendum est, duplicem potentiam in subiecto distinguendam fore, videlicet naturalem, & obedientialem. Illa est, quę respicit formas naturales, & subditur agenti naturali; illa verò ordinatur ad perfectiones supernaturales, quas per subiectionem ad agens supernaturale consequi potest. Et quamuis hæc potentia entitatiuè, & ex parte subiecti sit naturalis (circa quod modo præscindendum est) attamen est supernaturalis terminatiuè, eo quod respicit terminum supernaturalem. Quod satis est, vt dicatur, & sit vtcumquè supernaturalis; quoniam ratio potentiæ non consistit in entitate absolute accepta; sed respectiuè sumpta, per ordinem videlicet ad proprium actum, & agens, cui subiicitur. De quo videndus est Caiet. *tom. 3 Opusc. tract. 3. q. 2.* Quia ergo gratia non recipitur in creatura ratione potentiæ naturalis, sed ratione potentię obedientialis; potest optimè, licèt sit superioris ordinis, in hac potentia pręcontineri, & consequenter ex illa educi. Etsi enim id, quod continetur in alio, sicut in causa efficiente principali, non possit esse ordinis superioris ad illud; nihilominùs potest forma contineri in alio, sicut in causa materiali, quamuis sit ordinis superioris, si subiecto insit potentia obedientialis ad talem formam. Hæc quippè potentia ingreditur ordinem supernaturalem, & pertinet saltem inchoatiuè ad illum: quod satis, superquè est ad continentiam in genere causę materialis, quæ omnium imperfectissima est.

Ad secundam probationem respondetur, gratiam, tùm viæ, quam patriæ esse ex parte sua, & quantum est de se incorruptibilem; cùm hoc tamen discrimine, quod gratia viæ potest citra miraculum corrumpi; secus verò gratia patriæ. Quoniam esse formæ accidentalis dependet à subiecto, & à modo, quo recipitur, atque ab eo participatur: gratia autem viæ non dominatur voluntati plenè, & perfectè, atque ideò recipitur amissibiliter, & potest corrumpi; gratia verò Beatorum habet perfectum dominium supra eorum voluntates, & idcircò est incorruptibilis simpliciter. Vna tamen, & altera producitur per eductionem: quia ad hoc satis est, quod casu, quo destruantur, habeant *non esse* in subiecto, & desinant per corruptionem.

24 Pro cuius intelligentia obserua; quod dupliciter potest aliquid dici incorruptibile: vno modo ita, quod etsi Deus voluerit illud ampliùs non conseruare, nihilominus non resoluatur in aliquod subiectum, nec relinquat aliquid sui, sed omninò abeat in nihilum: quo pacto se habent Angelus, & materia prima. Et quod hoc modo est incorruptibile, est etiam ingenerabile, & ineducibile; cum nullum subiectum præsupponat, vt ex se liquet. Secundò dicitur aliquid incorruptibile, quia relictum suæ naturæ perpetuo durat; at si Deus voluerit illud non conseruare, tunc resoluitur in aliquod subiectum, à quo dependet, & relinquit suum *non esse* in illo. Et quod hac ratione vocatur incorruptibile, desinit per corruptionem propriè dictam; non verò per annihilationem: atque ideò debet etiam per generationem, siue eductionem produci. Gratia autem solùm hac posteriori incorruptibilitate gaudet: & ideò non creatur, sed educitur.

Tertia probatio facilè diluitur: nam productio gratiæ vocatur creatio, non physicè; sed moraliter: quoniam sicut creatio fit non ex præsupposito subiecto, ita gratia non confertur ex meritis præsuppositis. ¶ Ad vltimam dicendum est, quod ideò gratia, & alia dona supernaturalia dicuntur infundi, quia non continentur in potentia naturali subiecti; sed solùm in obedientiali: nec indè possunt extrahi viribus agentis naturalis, sed tantùm virtute Dei, vt agentis supra omnem exigentiam subiecti, atque naturæ.

QVÆSTIO V.

Vtrum possint plures formæ substantiales informare eandem materiam, & vna plures materias.

DVas formas substantiales dantes speciem atomam non posse naturaliter vniri eidem materiæ, traditur communiter à Philosophis, & à nobis supponitur in præsenti: quod satis attestatur corruptio formæ præexistentis ad introductionem alterius. Quarè solum reuocamus in dubium, an possint saltem per diuinam potentiam in eadem materia coniungi? Cui difficultati aliam annectimus satis affinem, videlicet vtrum possit eadem forma actuare materias numero diuersas?

§. I.

Decisio prioris difficultatis.

25 DIcendum est primò, implicare contradictionem, quod duæ formæ substantiales informent eandem portionem materiæ. Sic docet D. Thom. 1. p. q. 76. art. 3. & 4. & quodlib. 11. art. 6. vbi inquit: *Impossibile est in vno, & eodem esse plures formas substantiales.* Angelico Doctori subscribunt communiter eius discipuli.

Fundamentum est: quoniam repugnat, quod posita forma, & eius causalitate, non ponatur effectus illius; sed vna forma per suam causatem est causa expulsionis alterius formæ, atque informatio actualis est propria eius causalitas: ergo implicat, quod duæ formæ substantiales simul actuent eandem numero materiam; sed opus est, quod vna per sui exhibitionem expellat alteram. Minor, & consequentia constant, & maior etiam liquet: nam licèt, posita virtute, & omnibus requisitis ad actum primum pertinentibus, possit Deus impedire effectum, quatenùs suspendit causalitatem, & exercitium causæ; attamen posita causalitate, impossibile est, quod non ponatur effectus, vt constat in causa efficiente: intelligibile quippe est, quod agens agat, & quod aliquid non fiat: ergo repugnat, quod posita forma, & eius causalitate, suspendatur illius effectus.

Respondebis, maiorem esse veram, si intelligatur de effectu primario formæ; secùs autem vniuersaliter intellectam, & pro omni effectu secundario: constat enim, quod posita anima Christi domini, atque informatione illius, impeditum est, ne resultaret subsistentia, quæ est effectus secundarius formæ, & in cuius locum diuina subsistentia suffecta est. Expulsio autem præexistentis formæ est ad summum effectus secundarius formæ denuò vnitæ: tùm quia prius est, quod forma informet materiam, quam quod expellat ab ea aliam formam: tùm quia corruptio, & expulsio formæ non intenditur per se à natura. Quocircà poterit prædicta expulsio diuinitùs impediri, sicut alij effectus secundarij.

Sed contra arguitur, & aperitur vis nostræ rationis: quia implicat, quod forma substantialis communicet materiæ suum effectum formalem primarium, si simul, & semel eadem materia informatur per aliam formam; atqui implicat, formam vniri materiæ, & non communicare illi effectum formalem primarium, vt hæc etiam responsio admittit: ergo repugnat, quod forma vniatur materiæ in consortio alterius formæ substantialis: & consequenter implicat duas formas simul esse in eadem numero materia. Suadetur maior: quoniam in effectu primario formæ substantialis essentialiter clauditur, quod sit actus primus materiæ; siquidem effectus primarius formæ intrinsecè importat ipsam formam, quæ per suammet entitatem confert materiæ actualitatem simpliciter primam: constat autem esse contra rationem actus primi, quod alium actum in materia supponat; cum primum in aliqua linea non admittat aliud primum in eadem linea; vt patet in materia prima, quæ quia est subiectum primum, excludit aliud subiectum: ergo nequit forma substantialis in consortio alterius formæ substantialis communicare materiæ suum effectum proprium, & primarium.

26 Confirmatur, & explicatur primò: nam de ratione formæ substantialis est, quod conferat materiæ *esse* simpliciter: sed implicat, quod forma communicet *esse* simpliciter materiæ actuatæ per aliam formam: ergo non est possibilis coniunctio duarum formarum substantialium in eadem numero materia. Maior liquet: quia in hoc distinguitur forma substantialis ab accidentali, quod illa dat *esse* absolutè, & sine addito, quod est *esse* simpliciter, & ideò quando aduenit forma v. g. equi, dicitur sine addito, quod equus fit; è contra verò forma accidentalis solum queit conferre esse cum addito, quod est *esse* secundùm quid, qua ratione, quando equo aduenit v. g. albedo, non dicimus absolutè fieri equum, sed cùm

cùm addito, videlicet fieri album. Minor etiam liquet: quoniam materia actuata per vnam formam substantialem habet *esse* simpliciter: ergo repugnat, quod simul ab alia recipiat *esse* simpliciter: quemadmodum implicat fieri simpliciter, id quod iam est simpliciter factum. Nam cùm *fieri* ordinetur ad *esse*, ita debet repugnare, quod res habens *esse* simpliciter, simul ab alia recipiat esse simpliciter: quàm, quod res simpliciter producta, iterum in eodem instanti simpliciter producatur.

Confirmatur, & explicatur secundò: quia ad essentiam formæ substantialis spectat constituere, & componere vnum ens per se cum materia, cui vnitur: sed forma non valet constituere vnum ens per se cum materia actuata per aliam formam: ergo nequit illi vniri. Minor probatur: quoniam quod aduenit enti in actu, aduenit accidentaliter, & non potest constituere vnum ens per se; cùm illud supponat adæquatè constitutum: constat autem, quod materia actuata per vnam formam est ens in actu: ergo forma vnita materiæ actuatæ per aliam formam nequit componere vnum ens per se: Maximè, quia eadem numero materia nequit simul, & semel pertinere ad duo composita specie, aut numero diuersa: vndè cùm materia actuata per vnam formam sit pars intrinseca compositi constituti per talem formam; non poterit trahi ad aliud compositum constituendum per formam alteram; atque ideò ex forma, & materia per aliam formam actuata non valebit resultare vnum ens per se.

§. II.

Resoluitur posterior difficultas.

27 DIcendum est secundò, quod repugnat, eandem numero formam informare materias numero differentes. Hæc assertio est æquè communis inter Thomistas, ac præcedens, & satis colligitur ex dictis pro illa prima, quæ possunt etiam isti proportionabiliter applicari sub hac forma: nam ita se habet capacitas materiæ ad recipiendam formam, sicut capacitas formæ ad actuandam materiam: sed eadem numero materia non habet capacitatem ad recipiendum simul duas formas numero diuersas: ergo vna numero forma non habet capacitatem ad actuandum simul duas materias numero distinctas.

28 Deindè suadetur alia ratione: quoniam causa impotens naturaliter ad præstandum aliquem effectum; nunquam præstabit illum, nisi aliquid saltem diuinitùs, ei superaddatur; si enim nihil additur manet omninò inuariata, & per consequens sub eadem incapacitate, & impotentia: sed vna numero forma substantialis non potest naturaliter informare duas numero materias; & nequit ei aliquid diuinitùs addi, vt prædictum effectum conferat: ergo. Minor quoad primam partem est satis perspicua; quoad secundam autem probatur: quia vel ex forma, & illo superaddito fit vna, & eadem numero forma, vel non; si non: ergo non eadem numero forma informat duas numero materias. Si fiat: ergo sicut non est distincta forma, sed eadem facta maior; ita non valebit informare duas materias, sed solum maiorem materiam, quàm antea poterat. ¶ Ad hæc: forma informat per exhibitionem suæ entitatis: ergo si id, quod formæ additur sit specie, vel numero diuersum, non conducet, vt forma informet vllo modo materiam; si verò constituat eandem numero formam cùm præexistenti, conducet quidem vt actuet maiorem materiam, secus autem materiam numero differentem.

§. III.

Satisfit rationibus aduersis.

29 COntrariam nobis sententiam amplectuntur Greg. *in* 1. *dist.* 12. *qu.* 3. *art.* 2. Paludan. *in* 3. *dist.* 15. *quæst.* 2. quibus adhærent Suar. *dis.* 15. *Metaph. sect.* 10. *num.* 60. & alij Iuniores. Potestquè suaderi primò: nam ita se habet materia ad recipiendas formas, sicut se habet locus ad recipiendum, & circumscribendum corpora locata: sed licèt vnus numero locus nequeat simul amplecti duo corpora numero diuersa; potest tamen diuinitùs illa continere: ergo etsi eadem numero materia nequeat naturaliter recipere simul duas formas numero differentes; valebit tamen diuinitùs simul informari ab vtraque.

Respondetur omissa maiori, & concessa minori, negando consequentiam ob manifestam disparitatem: quoniam duo corpora possunt diuinitus penetrari, & consequenter fieri vnum in vbi locabili, & circumscriptibili; vndè prouenit quòd possint esse in vno loco, quia duo corpora penetrata non plus occupant, quàm vnum. Atqui formæ substantiales nunquam possunt penetrari in ratione formæ, nec fieri vna in vi informandi, atque in ratione actus primi; vt constat ex dictis pro conclusione; quamobrem implicat, quod recipiantur in eadem numero materia.

30 Arguitur secundò: quia maior oppositio datur inter calorem, & frigus, quàm inter duas formas substantiales; cùm illa sit rigorosa contrarietas, quæ substantijs neutiquam competit: atqui calor, & frigus possunt, saltem diuinitùs, in eodem subiecto coniungi: ergo potiori iure poterunt duæ formæ substantiales inueniri in eadem materia.

Respondetur negando maiorem: oppositio enim, siue incompossibilitas duarum formarum substantialium est virtualiter contradictoria, quæ contrariam longè antecellit: expositione quippè duarum formarum substantialium in eadem materia, infertur quamlibet ex illis esse, & non esse actum primum; dare, & non dare *esse* simpliciter; constituere, & non constituere vnum ens per se: quæ implicationes minimè vrgent in accidentibus contrarijs, vt satis ex se constat. Quare de essentia vnius contrarij non est actualis expulsio alterius contrarij, sed duntaxat, quod illud expellat in actu primo, & quantum est de se ab eodem subiecto: essentia autem formæ substantialis, & proprius eius conceptus destrueretur, si secum permitteret aliam formam in materia.

31 Tertiò arguitur; quoniam materia prima sublunaris est potentia ad plures formas: sed per receptionem vnius non amittit suam potentiam; cùm hæc ab eius entitate sit indistincta: ergo in eodem instanti, in quo habet vnam, potest recipere alias, ac proindè poterunt duæ formæ esse simul in eadem materia.

Huic argumento (quod si vrgeret, conuinceret non solùm posse coniungi in eadem materia duas formas; sed etiam infinitas: cùm materia sublunaris habeat capacitatem ad formas sine termino) respondetur, materiam primam non habere potentiam ad simultatem formarum, siue, quod idem est, ad plures formas simul, & in eodem instanti recipiendas; sed tantùm habere simultatem potentiæ, quatenùs per suam entitatem indiuisam queit recipere diuisiuè, & successiuè plures formas. Quare in eodem instanti, in quo habet vnam formam, retinet potentiam ad habendam aliam; non quidem in sensu composito alterius, sed solùm in sensu diuiso: hoc est retinet tunc potentiam ad habendam aliam formam pro alio

tunc,

tunc, vel pro eodem tunc, absolutè, & non componendo eam cum forma habita. Vndè ad argumentum in forma, concessis præmissis, & consequentia, quoad primam partem, neganda est quoad secundam: nam arguitur à sensu diuiso ad compositum.

DISPVTATIO V.

De alio principio entis naturalis, videlicet priuatione.

POST expositionem principiorum entis naturalis in facto esse, superest vt disseramus de priuatione, quæ est principium illius prout in *fieri*: quia sicut priuatio est ignobilior alijs principijs, sic ei vltimum locum post alia damus; maximè cùm nequeat cognosci, nisi per formam, qua priuat. Porrò quamuis possemus plura de priuatione tractare, vt puta, an sit ens reale, an distinguatur à materia, an sit principium generationis, an conueniat vniuocè cum materia, & forma in ratione principij, & alia id genus; nihilominùs quia resolutio illarum priorum quæstionum satis constat ex dictis, tam in Logica, quàm in hoc opere *disp.* 2. idcircò ab illis supersedemus inuestigantes præcisè, qualiter priuatio conueniat cum materia, & forma in principiando generationem.

QVÆSTIO VNICA.

Quam conuenientiam habeat, priuatio cum materia, & forma in ratione principij generationis.

1 DIcendum est primò, priuationem non conuenire vniuocè cum materia, & forma in ratione principij generationis. Hæc conclusio est communis inter Philosophos, & suadetur breuiter: quoniam enti, & non enti quatenus tali, non potest aliquid esse vniuocè commune, vt constat ex dictis in Logica: sed priuatio est non ens, & concurrit per modum non entis ad generationem entis naturalis: ergo nequit in ratione principij conuenire vniuocè cum materia, & forma, quæ sunt aliquid positiuum, & concurrunt ad generationem per influxum positiuum. Minor satis ex se constat, & insuper ostenditur: quia priuatio concurrit ad generationem per modum termini *à quo*: constat autem terminum *à quo* generationis consistere in *non esse*; quandoquidem generatio est transitus de *non esse* ad *esse*: ergo &c.

2 Sed oppones primò Aristot. 5. *Metaph. text.* 14. vbi appellat priuationem ens reale: ergo ex vi huius poterit vniuocè conuenire cum alijs in ratione principij. ¶ Respondetur ex D. Thom. 1. *p. qu.* 48. *art.* 2. *ad* 2. ens reale bifariam accipi: vno modo prout significat entitatem rei, & diuiditur in decem prædicamenta: alio modo prout fundat veritatem realem propositionum: Priuatio igitur dicitur ens reale hoc posteriori modo. nam sicut verè dicimus hominem esse animal, sic verè enuntiamus, hominem carentem visu esse cæcum. Sed non appellatur ens reale in prima, & rigorosa acceptione, quod requirebatur, vt conueniret vniuocè cum alijs in ratione principij.

Obijcies secundò: ens rationis, quod reuera est non ens, conuenit vniuocè cum ente reali in ratione scibilis; & ideò potest esse obiectum specificatiuum veræ scientiæ, qualis est Logica; ergo pariter priuatio, licèt sit non ens, poterit conuenire vniuocè cum ente reali in ratione principij. ¶ Respondetur negando consequentiam: & ratio disparitatis est, quod formalis ratio in ordine, & genere *scibilis* consistit in eo, quod aliquid habeat passiones, nam hoc ipso fundat veritates necessarias, quas scientia demonstret, & quæ sint obiectum complexum prædictæ scientiæ: ad quod de materiali prorsus est, quod essentia, & passiones sint aliquid reale, vel rationis per se autem est, quod detur connexio necessaria, siuè extrema sint realia, siuè rationis: & ideò ens reale, & rationis conueniunt vniuocè in ratione obiecti. Cæterùm materia, & forma concurrunt, vt entia positiua ad generationem, & influunt quatenus talia, priuatio verò concurrit per modum non entis: vndè cùm ens, & non ens in eo, quod talia, nequeant vniuocè conuenire, propterea ratio principij non valet priuationi, & alijs vniuocè conuenire.

3 Dicendum est secundò, conceptum principij conuenire analogicè materiæ, formæ, & priuationi: quæ analogia non est attributionis, sed proportionalitatis propriæ. Prima assertionis pars est satis perspicua: nam ratio principij non dicitur purè æquiuocè de principijs entis naturalis; quandoquidem hæc non sunt omnino diuersa prout significantur nomine *principij*; sed pertinent ad scientiam eandem, nempè Philosophiam: sed aliàs prædicta ratio non est vniuoca, vt constat ex nuper dictis: restat igitur, quod sit analoga. Secunda autem pars sic ostenditur: quoniam ad analogiam attributionis desideratur, quod minùs principalia analogata sint talia per extrinsecam denominationem, & dependentiam à primo: at ratio principij conuenit priuationi absolutè, & intrinsecè; neque in proprio sibi concursu, nimirum per modum termini *à quo* dependet, aut denominatur ab alijs principijs; cùm huiusmodi ratio, & modus concurrendi in eis non inueniatur, sed vnicè priuationi conueniat: ergo priuatio non conuenit cum alijs principijs per analogiam attributionis. Ad hæc: analogia proportiona-

litatis

litatis propriæ importat æqualitatem proportionum, licèt extrema, & excessus habeant inæqualitatem: constat autem, quod ratio principij conuenit priuationi, & alijs cum æqualitate proportionis; nam ita se habet priuatio ad principiandum ens naturale per modum termini *à quo*, sicut se habet forma ad illud principiandum per modum termini *ad quem*: ergo ratio principij conuenit eis per analogiam proportionalitatis propriæ.

Dices, illud, quod non est propriè ens, non valet esse propriè principium, nam ens est primum prædicatum, & ratio superior ad conceptum principij: atquè ideò remota ratione propria entis, debet ex consequenti ratio principij proprij remoueri: ergo cùm priuatio non sit ens, minimè poterit sortiri conditionem principii propriè dicti. ¶ Sed ad hoc facilè est occurrere: nam ratio entis solum est conceptus superior ad ea principia, quæ secundum suam vltimam differentiam exprimunt aliquid positiuum: ex quibus illa, quæ non fuerint propriè entia, non poterunt esse principia propriè. Cæterum principium per modum termini *à quo* non concurrit per aliquid positiuum; sed potiùs per modum *non entis*; cùm generatio sit transitus à *non esse* ad *esse*: quamobrem terminus *à quo* potest *esse* principium propriè, tametsi nullo modo sit ens, vel sit ens impropriè, & secundum quid. Hoc autem posteriori modo priuatio principiat generationem, & ideò licèt non sit ens, habet tamen propriam rationem principii.

DISPVTATIO VI.

De composito naturali, quod ex principijs intrinsecis resultat.

HABITA notitia principiorum entis naturalis, recto ordine progredimur ad disserendum de ipso ente naturali, quod ex eis coalescit, & constituitur: nam, cùm compositum sit finis suarum partium, non poterit non eius notitia refundere claritatem ipsis partibus, seu principijs.

QVÆSTIO I.

Vtrum ens naturale constituatur essentialiter ex materia, & forma.

IN composito naturali inueniuntur materia, & forma, vt ex hactenùs dictis satis liquet: difficultas tamen est, an vtraque pertineat ad essentialem illius constitutionem: quod in præsenti discutiendum est.

§. I.

Statuitur communis, & vera sententia.

1 DIcendum est, ens naturale componi ex materia, & forma, sicut ex partibus sibi essentialibus. Hanc conclusionem docent communiter S. Patres, Athanasius *in symbolo*, vbi ait. *Sicut anima rationalis, & caro vnus est homo; ita Deus, & homo vnus est Christus*. Constat autem, quod solus Deus non constituit Christum: ergo sentit, solam animam non constituere hominem: August. 19. *de Ciuit. cap.* 3. vbi inquit. *Homo neque est anima solùm, neque solum corpus; sed ex vtroque compositum*. Boëtius *lib. de duabus naturis*. D. Thom. 1. *contra Gentes cap.* 21. & 1. *p. qu.* 75. *art.* 4. Quibus etiam communiter consentiunt Philosophi.

Probatur primò: quia essentia hominis non saluatur in sola anima rationali: ergo materia pertinet ad essentiam hominis, & per consequens hoc ens naturale (& idem est de alijs) constituitur essentialiter ex materia, & forma. Antecedens suadetur: tùm quia si sola anima rationalis esset tota essentia hominis, sequeretur hominem esse immortalem; quandoquidem anima rationalis non corrumpitur, sed semper eadem perseuerat. Tùm etiam quia indè fieret vlteriùs, homines non esse resurrecturos in die iudicij; non enim potest resurgere homo, si essentialiter non est aliquid, nisi anima: quam certum est non cadere, aut mori, atque ideò non egere resurrectione. Tùm denique, nam ex opposito infertur, Christum dominum mansisse hominem in triduo suæ mortis, quippè Christus homo non est aliud, quàm Verbum, natura humana, & vnio: vndè si essentia hominis saluatur adæquatè in anima; cùm ista remanserit in illo triduo vnita verbo, necessariò persisteret in rerum natura Christus homo. At hæc omnia principijs rectæ fidei minimè cohærent, sed eis maximè refragantur: ergo essentia hominis non saluatur adæquatè in sola anima rationali.

2 Probatur secundò; quoniam essentia entis naturalis v. g. hominis, physicè loquendo, est illud, quod per physicam, & essentialem eius definitionem explicatur: sed in physica, & essentiali definitione hominis, quæ sic se habet: *Homo est constans ex corpore, & anima*, non solùm ponitur anima, sed etiam corpus, siuè materia, vt patet ex terminis: ergo homo constat ex vna, & altera, sicut ex partibus intrinsecis, & sibi omninò essentialibus. Dicere enim, quod corpus ponitur in hac definitione, non sicut pars intrinseca, sed tanquam extrinsecum additamentum, & connotatum, per quod exponitur definitum, alienum prorsus est à veritate: quippè talis definiendi modus est proprius accidentium, quæ sicut secundum totum suum esse dependent à substantia, ita debent definiri, & explicari per illam: vndè nequit adaptari homini, nec alijs substantijs, maximè si sint completa.

§. II.

Occurritur argumentis in contrarium.

3 SOlam formam esse totam entis naturalis quidditatem tenuerunt Auer. 7. *Metaph. comment.* 21. Iandunus *ibid. quæst.* 14. & alij. Pro quorum placito arguitur

guitur primò ex Aristot. *lib. 2. huius operis cap. 3. text.* 20. vbi formam appellat *ipsum quod quid erat esse rei*: ergo sentit, totam entis naturalis quidditatem sitam esse in forma. ¶ Confirmatur primò: nam secundum Aristot. forma est, quæ dat *esse* rei: ergo materia nequit pertinere ad ens naturale, tanquam quid essentiale, & intrinsecum. Probatur consequentia: quia iam daret *esse* composito, ac proinde non distingueretur à forma. ¶ Confirmatur secundò: quia ita se habet forma naturalis ad ens naturale, sicut forma artificialis ad artefactum: sed essentia entis artificialis, quatenus tale est, consistit in sola forma artificiali: ergo in sola forma naturali saluatur adæquata quidditas entis naturalis. Idquè insinuare videtur Philosoph. 7. *Metaph. text.* 41. vbi ait, quod materia se habet, vt *habens, deferens, & suscipiens essentiam*.

Respondetur, ideò Aristot. appellare formam quod quid est, quia est nobilior pars entis naturalis, ad cuius quidditatem, etsi materia pertineat, vt pars intrinseca; pertinet tamen, vt recipiens speciem à forma: atque ideò forma est origo totius specificationis. ¶ Ad primam confirmationem respondetur, quod quamuis materia prima intret essentiam totius compositi; attamen sola forma dicitur dare *esse*: quia hoc solùm attribuitur entitati a qua vltimò sumitur specificatio, & determinatio rei. ¶ Ad secundam neganda est maior: quoniam forma artificialis est entitas in suo genere completa; & ideò potest tota quidditas artefacti reduplicatiuè, vt talis in prædicta forma consistere: & idem contingit in formis accidentalibus naturalibus, album enim, teste Aristot. solam qualitatem significat. Forma autem substantialis est quid incompletum in genere substantiæ: vndè nequit esse adæquata quidditas entis naturalis, sed petit consortium materiæ. Verum quia hæc non dat speciem composito, sed eam à forma participat, idcircò quasi vehiculum essentiæ denotatur à Philosopho.

4 Secundò arguitur: nam idem est constitutiuum, & distinctiuum ex Aristot. 7. *Metaph. text.* 41. sed ens naturale per solam formam distinguitur ab alijs: ergo per solam formam adæquatè constituitur, ac proindè materia non spectabit ad essentialem eius constitutionem. Minor videtur perspicua, siquidem homo v. g. distinguitur à Leone per solam formam: materia quippè eiusdem rationis est in vtroque.

Respondetur, ad adæquatam quidditatem alicuius spectare, non solùm id, per quod distinguitur essentialiter ab alijs; sed id etiam, per quod conuenit essentialiter cùm eis: quandoquidem species, siue essentia rei ex genere, & differentia componitur. Quare licèt materia non pertineat ad costitutionem compositi per modum actus distinguentis (quem per antonomasiam appellat Arist. constitutiuum) pertinet tamen, vt subiectum prædicti actus, & tanquam prima radix gradus generici.

5 Tertiò arguitur: quia *esse* est propter *operari*: atqui sola forma est principium operandi: ergo sola forma est principium essendi, & sic erit tota quidditas. Minor liquet: nam vnumquodque operatur, prout est in actu, ac proinde solus actus est ratio agendi: constat autem, solam formam esse actum; secus verò materiam: ergo.

Respondetur, quod ad essentiam adæquatam compositi naturalis pertinet esse non solùm capax operandi, sed etiam recipiendi: quapropter ad intrinsecam, & essentialem eius constitutionem spectat, non solùm prima radix operandi, quæ est forma; sed etiam prima radix recipiendi, quæ est materia; licèt illa sit nobilior, quàm ista, eo quòd melius est agere, quàm recipere.

6 Vltimò, & vrgentiùs arguitur: quoniam si materia esset de essentia entis naturalis, hæc numerò materia esset de essentia huius numero entis, v. g. Petri: consequens est falsum; ergo &c. Probatur minor; tùm quia nequit eadem numero materia pertinere essentialiter ad duo composita numero diuersa: sed materia Petri est posteà materia cadaueris: ergo nequit spectare ad essentiam Petri. Tùm etiam, quia essentia rei debet esse fixa, & stabilis: sed hoc non conuenit huic numero materiæ Petri, siquidem continuò dilabitur per calorem naturalem: ergo. Tùm denique, quia aliàs in generali resurrectione non posset resurgere idem numero homo: nam fieri naturaliter potest, quòd eadem materia ad diuersos homines successiuè pertineat, vt patet in eis, qui humana carne vescuntur: ac proinde si hæc numero materia esset de essentia huius numero hominis; cùm eadem numero materia nequeat esse simul in duobus compositis, non possent illi homines simul resurgere, vel non essent ijdem numero, qui antea fuerant.

Huic argumento occurrit Suarez *disp. 5. Met. sect. 6.* negando sequelam: nam existimat hoc numero compositum v. g. Petrum non constare essentialiter ex hac numero materia; sed tantùm ex hac numero anima, & quacumque materia indifferenter. Vndè consequenter docet, ad resurrectionem eiusdem numero hominis sufficere, quòd resurgat cum eadem anima, & cum qualibet materia: eò quod hæc numero anima indifferenter se habet ad omnes materias sublunares.

Hæc tamen doctrina minimè nobis arridet: cùm quia non videtur cohærere principijs Philosophiæ, nam sicut se habet materia ad compositum, sic talis materia ad tale compositum; atqui compositum, resultans ex forma, & materia sublunari, nequit esse idem specie, si resultet ex eadem forma, & materia cœlesti, vt satis ex se constat: ergo nec valet esse idem numero compositum, si non est eadem numero materia. Nam quemadmodum se habet ad compositum sumptum secundum speciem materia accepta secundum speciem, aut quasi speciem: sic se habet hæc numero materia ad hoc numero compositum. Tum etiam, & præcipuè; quia nescimus prædictam solutionem componere cum principijs fidei: dicitur enim in symbolo: *Omnes homines resurgere habent cum corporibus suis*, & Iob 19. *Et in carne mea videbo Saluatorem meum*. Quod propriè nequit verificari, si homines resurgent cum quocumque corpore, vel quacumque materia sublunari. Nam sicut ad veritatem consecrationis panis nempè: *Hoc est corpus meum* non sufficit ponere ibi quodcumque corpus vnitum animæ Christi, sed necessarium est ponere illud met, quod natum est de Virgine: ita vt verificentur prædictæ locutiones, requiritur, quòd homo resurgat non cum quolibet corpore, aut materia indifferenter, sed cum eadem, quam habuit in vita.

7 Nec refert si dicas, quòd materia prima habet suam vnitatem numericam à forma, vel per sigillationem ad formam, & consequenter omnem materiam existentem sub eadem numero forma esse eandem numero materiam. Vndè semper verificabitur, hominem resurgere cum eadem numero materia, & carne, quam habuit in vita; siquidem resurget cum eadem numero anima, quæ quamcumque materiam sub se existentem, & à se sigillatam facit esse eandem numero.

Non, inquam, hoc refert: tùm quia Suarius attribuit materiæ primæ propriam vnitatem specificam, & numericam positiuam, vt supra vidimus *disp. 3. num.* 14. ergo si anima rationalis informaret portionem materiæ diuersam ab ea, quam actuauit in vita, non posset non recipi in materia numero diuersa ab illa, quam priùs informauit, atque ideò non resurgeret homo adæquatè idem numero. Tùm etiam, quia licèt omnis materia sublunaris secundum se accepta sit eadem negatiuè, & se habeat indifferenter ad omnes formas, illique, quantum est de

se,

se, possit substare; nihilominùs falsum est, quod postquam materia prima diuisa est in diuersas portiones, valeat secundum quamcumque portionem, cuicumque formæ subesse. Sed potiùs dicendum est, quòd sicut omnis materia sublunaris potest omnes formas recipere, ita è contrario, quælibet eius portio nequit actuari ab omnibus formis; sed solùm ab illis, quæ intra vnam, & determinatam collectionem continentur, & illi vt propriæ causæ materiali, saltem quoad vnionem correspondent, & sunt syncategorematicè infinitæ. Ita quidem vt nunquam eadem forma contineatur intra collectiones pertinentes ad diuersas materias; sed vna forma respiciatur ab vna materia, & alia ab altera. Implicat enim eundem numero effectum pendere, tàm simul, quàm diuisim à duabus causis totalibus, & eiusdem ordinis, vt *infrà* dicemus *disp.* 15. *num.* 11. & 19. Vndè repugnat, quod anima rationalis informet in die resurrectionis aliam materiam; nisi illam, quam informauit in vita, & ad cuius collectionem pertinet: aliàs idem homo penderet à duabus causis materialibus adæquatè diuersis. Et ideò si anima aliam materiam informaret, non resurgeret adæquatè idem numero homo: eò quod prædicta materia solùm habet vnitatem numericam per sigillationem ad formas, quæ intra collectionem sibi propriam continentur; ex quibus non fore illam animam, satis ostensum à nobis est.

8 Quare, relicta solutione hactenùs impugnata, respondetur ad argumentum concedendo sequelam, & negando minorem. Ad cuius primam probationem dicendum est, minimè repugnare, quod materia, quæ est de essentia entis naturalis per modum communis subiecti, & puræ potentiæ, pertineat successiuè ad distincta composita. Quoniam licèt huiusmodi pars sit eadem negatiuè, attamen mutuatur diuersas vnitates numericas positiuas à diuersis formis, quibus successiuè substat: & idcircò nunquam materia eadem numero positiuè spectat actu ad distincta composita.

Ad secundam respondetur ex D. Thom. 1. *p. q.* 119. *art.* 1. ad vltimum, quod licèt particulæ materiæ, quæ deperduntur actione caloris naturalis, & illæ, quæ acquiruntur per nutritionem sint materialiter diuersæ; nihilominùs materia prima Petri formaliter sumpta perseuerat semper eadem, & inuariabilis. Quoniam nouæ particulæ, quæ sub eadem forma succedunt, trahuntur ad naturam earum, quæ præexistunt, & cum illis identificantur, vt dicemus in lib. de Generat. Porrò essentia huius numero compositi corruptibilis non dependet ab ijs, vel illis particulis materiæ materialiter acceptis, nec expoicit omnem earum inuariabilitatem; aliàs ab ente incorruptibili non differret: sed solùm petit eandem numero materiam formaliter sumptam; & hanc, quandiù viuit, perpetuò retinet.

Ad tertiam respondetur ex eodem Angelico Doctore 4. *contra Gentes cap.* 81. negando sequelam: quia si caro alicuius comesta fuerit ab alio, illi in resurrectione tribuenda est, cuius animæ primò vnita fuit per generationem, secùs verò comedenti. Huic autem, si aliquid ex materia ad debitam proportionem necessaria defuerit, supplebitur ex alijs portionibus, quas in decursu vitæ habuit, & vi caloris naturalis amisit. Quod si contingat duos homines ex eadem portione materiæ conceptos fuisse, tunc prædicta materia inter vtrumque diuidetur, & vnicuique tribuentur aliundè aliæ portiones materiæ ad conuenientem staturam requisitæ, quas videlicet in hac vita acquisiuit, vel acquirere potuit per nutritionem. Et idem dicendum proportionabiliter est in alijs casibus, qui fingi possunt, vel contingere non repugnat metaphysicè. Adde tamen, quod supposito decreto futuræ resurrectionis, ad diuinam prouidentiam spectat, ita cuncta disponere, vt nunquam eadem materia in hac vita pertineat adæquatè ad duos homines, vt sic possit quilibet resurgere cum illa, ex qua componebatur, dùm viueret.

QVÆSTIO II.

Vtrum materia, & forma vniantur aliquo nexu ab eis distincto.

SVpposito, quod tàm materia, quàm forma ad constitutionem entis naturalis essentialiter pertineant, certum est, quod non constituunt illud, vt diuulsæ, & separatæ; sed potiùs quatenùs coniunctæ, & vnitæ. Difficultas autem haud leuis est, an possint inuicem copulari per suas præcisè entitates, & seclusa omni vnione media, quæ ab illis ante intellectum distinguatur. Ad cuius declarationem præsentem quæstionem excitamus.

§. I.

Eligitur communior opinio.

9 DIcendum est, materiam, & formam vniri per aliquem nexum ab eis, secluso intellectu, distinctum. Pro hac assertione stat D. Thom. 1. *p. qu.* 76. *art.* 1. *ad* 6. vbi docet ita se habere animam ad essendum in materia, sicut se habet corpus ad essendum in loco: sed corpus ponitur formaliter in loco per aliquid à se distinctum, videlicet per vbi: ergo sentit, animam non vniri seipsa materiæ, sed indigere aliquo superaddito, vt vniatur. Vndè hanc sententiam complectuntur Bañez super eundem articulum *dubit.* 3. *in solutione ad vltimum*, Cabrera 3. *p. q.* 2. *art.* 4. *disp.* 8. *num.* 27 inuenens hanc sententiam esse satis communem inter Thomistas. Quam ex extraneis amplectuntur Suarez 3. *p. q.* 2. *art.* 8. *disp.* 8. *sect.* 2. Vasquez, & alij complures.

Probatur ratione primò: quia illud, cuius essentia non consistit in aliquo actu, sed in potentia ad ipsum actum, nequit in prædicto actu formaliter constitui, nisi ei aliquid superaddatur: sed esto sit de essentia formæ substantialis, esse vnibilem materiæ; attamen non est de essentia illius esse actu vnitam: ergo, vt actu vniatur indiget aliqua vnione à se, & materia ante intellectum distincta. Maior constat: quia si nihil addideris illi essentiæ, manebit sicut anteà: ac proinde sicut antea solùm importabat potentiam, & non actum, ita eodem prorsus modo manebit in potentia, & non in actu. Minor etiam liquet: nam anima rationalis potest naturaliter esse extra materiam, & aliæ formæ queunt ab illa saltem diuinitùs separari: ergo licèt de earum essentia sit, esse vnibiles, non tamen esse actu vnitas.

Respondebis primò, aliquid superaddendum fore, vt materia, & forma vniantur in actu secundo: hoc tamen non esse aliquem nexum medium, & ab vtraque diuersum; sed solum extrinsecam connotationem præsentiæ, atque indistantiæ. Nam formam esse vnitam materiæ nihil aliud est, quàm forma materiæ communicata: & materiam vniri formæ non est aliud, quàm materiam formæ communicari: hoc autem non addit supra earum entitatem, nisi solam extrinsecam connotationem essendi in materia, vel sub forma: ad quod satis est præsentia, atque indistantia.

Sed contra: quia pro illo priori, pro quo anima rationalis terminat creationem, & præintelligitur ad actionem vni-

vnitiuam agentis naturalis, est præsens materiæ, & ab ea indistans: & tamen pro illo priori non est formaliter vnita, vt ex se constat: ergo, vt materia, & forma vniantur formaliter, insufficiens est illa extrinseca connotatio præsentiæ, & indistantiæ. ¶ Deinde: Angelus potest animam rationalem applicare corpori, & reddere illi præsentem: & tamen nequit eas vnire: ergo formam, & materiam esse formaliter vnitas aliquid importat, præter hanc mutuam, & extrinsecam connotationem: aliàs qui illam posset ponere, valeret consequenter partes effectiuè vnire.

10 Respondebis secundò, quod vt materia, & forma vniantur, requiritur causalitas, siuè actio agentis: nisi enim agens actiuè illas vniat, non poterunt ipsæ formaliter vniri: posita verò causalitate agentis, statim se ipsis vnientur per proprias entitates. Quoniam ideò secundum suam essentiam sunt tantùm vnibiles, & non vnitæ, quia secundum essentiam non connotant causalitatem agentis; vbi autem hæc in exercitio connotatur, se ipsis valent copulari ob maximam proportionem, & propensionem, quam habent ad constituendum compositum. Sunt quippè partes illius essentiales, & comparantur inter se per modum primæ potentiæ, & primi actus, inter quæ certum est, maximam coaptationem reperiri: atque ideò independenter ab aliquo modo, vel medio sibi superaddito vniri queunt. Maximè si omnes dispositiones determinantes, & præparantes materiam, positæ fuerint à generante. Quid enim ampliùs desiderari valet, vt forma communicetur subiecto, ad quod natura sua ardenter ducitur, & inclinat?

Sed hæc solutio haud melior est, quàm præcedens: quoniam licèt verum sit, & ab omnibus supponatur, necessariam esse actionem agentis, vt eæ partes intrinsicè adunentur; falsum tamen est, prædictæ actionis connotationem sufficere, vt sint intrinsecè vnitæ absquè aliquo addito, quod se teneat ex parte illarum. Tùm quia prædicta actio non est nexus formaliter vniens materiam, & formam, sed tantùm vnit actiuè: ergo nequeunt ab ipsa actione denominari formaliter vnitæ; sed aliquid aliud assignandum est, per quod vniantur formaliter: hoc autem non valet illarum entitatibus conuenire: nam aliàs hoc ipso, quod darentur in rerum natura, non possent non esse actu vnitæ; siquidem de essentia vnionis est, esse actuale vinculum extremorum. Tùm etiam, quia quidquid sit de eo, quod requiritur ex parte agentis, inquirimus an ex parte effectus, & in facto esse sufficiat ad vnionem materiæ, & formæ, quod dentur earum entitates indistantes & præsentes; an verò requiratur aliquid illis superadditum, & ab eis diuersum? si dicatur hoc vltimum: habemus intentum: si eligatur primum: iam relabitur hæc solutio in primam, quæ nuper à nobis impugnata est. Et insuper refellitur vtraque: quia repugnat dari ex parte effectus omnia requisita ad compositum, & non dari priùs natura causalitatem agentis, siue actionem vnitiuam, per quam omnia requisita ponantur: atqui possunt materia, & forma esse præsentes, indistantes, & dispositæ, quin priùs detur necessariò actio vniens; nam post hæc omnia posset Deus impedire vnionem, siue constitutionem, compositi: ergo aliquid deest ex parte effectus, vt eæ partes intrinsecè copulentur, quod proinde erit ab eis ante intellectum distinctum.

Confirmatur: quoniam hoc ipso, quod ad constitutionem v. g. hominis, præter materiam, & animam rationalem, requiratur saltem, vt connotatum actio agentis naturalis, nequit non desiderari ex parte effectus aliquid distinctum à materia, & forma, quod non potest esse aliud; quam vnio, vt ex se constat: ergo vnio nectens has partes distinguitur ab eis. Consequentia patet, & sequela ostenditur: nam prædicta actio est eductiua: ergo aliquid educit: sed non educit animam, nec materiam: cùm vtraque fiat per creationem: ergo educit modum vnionis, per quem inuicem copulantur.

Explicatur amplius: quia generans hominem attingit effectiuè vnionem inter materiam, & formam: sed actio agentis creati nihil efficit, nisi per eductionem, siuè ex præsupposito subiecto: ergo generans hominem educit vnionem: constat autem; neutram hominis partem esse educibilem: ergo vnio non est idem realiter cum extremis, sed distinguitur ab illis. ¶ Ad hæc: si anima denominaretur vnita formaliter à propria entitate, & non ab aliquo superaddito, solus ille agens diceretur vnire animam, qui produceret illius entitatem, in ipsumque prædicta denominatio reuocanda foret; siquidem denominatio non distinguitur entitatiuè, & ex parte tecti à forma denominante: sed solus Deus est, qui attingit entitatem animæ; secùs vero homo generans: ergo solus Deus diceretur vnire animam materiæ non autem generans: quod satis constat esse falsum; cum anima non vniatur materiæ ex vi actionis creatiuæ, sed per generationem naturalem.

11 Secundò probatur nostra conclusio: nam causalitas materiæ, & formæ debet ante intellectum ab eis distingui: sed causalitas earum est vnio vtriusque; siquidem per illam materia recipit, & forma actuat: ergo vniuntur per aliquem nexum ab eis realiter differentem. Maior suadetur: tum quia causalitas causæ efficientis, & finalis importat aliquid realiter diuersum ab ipsis: ergo etiam causalitas causæ materialis, & formalis, quæ imperfectiores, quam illæ sunt. Tùm etiam, quia causalitas cuiuslibet causæ creatæ est posterior, quàm causa, & dependet realiter ab illa; cùm ab ea habeat suam qualemcumque entitatem, non minus ac ipse effectus: ergo nequit non ab illa realiter distingui. Tum denique, quoniam identificare propriam causalitatem est proprium causæ infinitæ, qualis est Deus: qui idcircò non distinguitur à propria causalitate, quia in omni linea est actus purus, & infinitus: ergo cum materia, & forma sint causæ creatæ, & valdè imperfectæ, non poterunt identificare sibi vnionem, quæ est illarum propria causalitas. Per quod satis superquè eliduntur solutiones adhibitæ primæ rationi: quippe cùm recursus ad extrinseca connotata nequeat sufficere ad causalitatem propriam alicuius causæ; etsi alias aliquando sit sufficiens, & desideretur, vt aliqua denominatio noua communicetur ab antiqua, & præexistenti entitate.

§. II.

Proponitur opinio contraria.

12 Oppositum defendunt Caiet. 3. *p. q.* 2. *art.* 7. & 10. Aluarez *ibidem disp.* 13. & alij Probatur primo ex D. Thom. *in* 3. *dist* 2 *qu.* 2, *art.* 1. vbi ait: *In vnione humana natura ad diuinam nihil potest cadere medium formaliter vnionem causans; cui per priùs humana natura coniungatur, quàm diuina: sicut inter materiam, & formam nihil cadit medium in esse, quod per priùs sit in materia, quam forma substantialis.* Certum autem est, quod si daretur nexus medius, priùs esset in materia, quàm forma; siquidem esset, tùm causalitas propria materiæ, tum medium ad attingendam formam: ergo sentit S. Doctor, talem nexum non requiri. ¶ Confirmatur: quoniam 3. *contra Gentes cap.* 7. & pluribus alijs in locis asserit, actum, & potentiam sine medio vniri: sed materia est prima potentia, & forma primus actus, habentque inter se maximam coaptationem: ergo ex mente D. Thom. non egent nexu medio, & à se distincto, vt vniantur.

Rel-

Respondetur, duplex medium posse excogitari inter aliqua extrema: aliud quidem, quod habeat esse proprium, & vt *quod*: quo pacto bitumen nectens duos lapides mediat inter illos. Et huiusmodi medium, cùm sit rigorosè quoddam tertium, impedit immediatam, & mutuam communicationem extremorum: atque ideò ineptum est ad constitutionem vnius entis per se. Aliud autem medium est, quod non affert proprium esse; sed solùm mediat vt *quo*, siuè vt ratio formalis nectendi aliqua. Et tale medium, cùm nec extremum, nec tertium propriè sit, non tollit immediatam communicationem extremorum, quæ nectit: vt videre est in inhærentia quantitatis ad substantiam, quæ est modus accidentalis ab extremis ante intellectum diuersus; & nihilominùs impedimentum non est, vt quantitas vniatur immediatè substantiæ. Igitur Angelicus Doctor, in locis citatis solùm excludit à materia, & forma vinculum, & ligamentum habens esse vt *quod*, & per modum tertij, in quo extrema adunentur: minimè tamen remouet medium *quo*, & vniens per modum rationis formalis. Quod satis constabit perspicienti mentem S. Doctoris: quippè eò tendit, vt excludat medium impediens constitutionem entis per se, quale debet esse compositum ex materia, & forma resultans. Porrò medium impediens hanc constitutionem solùm est medium habens esse vt *quod*, & per modum tertij; secùs autem medium *quo*, & per modum rationis formalis.

13 Sed replicabis: quoniam D. Thom. asserit, ita se habere vnionem inter naturam humanam, & personam Verbi, sicut se habet vnio inter materiam, & formam: atqui humanitas, & Verbum vniuntur se ipsis, & absque omni nexu medio, siue vt *quod*, siue vt *quo*: ergo inter materiam, & formam non datur vllus nexus ab extremis ante intellectum distinctus. Consequentia patet, tùm à paritate: tùm à fortiori; quandoquidem maior proportio inuenitur inter materiam, & formam, quàm inter humanitatem, & Verbum. Minor autem ostenditur *Primò*: quia Verbum sine aliquo sibi superaddito vnitur humanitati; aliàs per hanc vnionem acquireret aliquid intrinsecum, & inexistens: ergo pariter humanitas vnitur seipsa verbo. *Secundò*: quia si daretur vnio distincta non posset esse naturalis, cum omnem naturam creatam excedat: neque supernaturalis; siquidem deberet identificari, cum substantia creata, nempè cum humanitate, cuius esset modus: implicat autem, quod supernaturale substantiæ naturali identificetur: ergo est impossibilis talis vnio media, & ab extremis distincta. *Tertiò*: quia prædicta vnio non requiritur ad hoc, quod humanitas denominetur vnita: ad hoc quippe sufficit actio vnitiua in humanitate recepta, & relatio vnionis, quæ manet actione transacta. *Quartò*, & vltimò: quoniam humanitas se ipsa vnitur cum propria subsistentia; siquidem hæc est modus, & modus nequit vniri medio alio modo, alias daretur processus in infinitum, sed personalitas Verbi supplet perfectissimè subsistentiam creatam: ergo vnitur humanitati absque nexu medio.

Huic replicæ (cui posset alias sufficienter occurri negando consequentiam ob notabilem disparitatem, quæ inter vtramque vnionem designari satis probabiliter galet) respondetur negando minorem. Ad cuius primam probationem dicendum est, Verbum diuinum, vt potè actum purum, esse quantum est de se, non solùm extremum vnibile, sed etiam ipsam vnionem, siuè extremum actu vnitum: & ideò non eget vnione sibi superaddita. Cæterum humanitas, ob oppositam rationem, solum habet ex proprijs meritis esse vnibilem in potentia: atque ideò necessum est, vt illi addatur modus, a quo dicatur intrinsecè vnita in actu. Maximè, quia relatio reperta in humanitate ad Verbum, & consequens hanc vnionem, nequit oriri, nisi ex mutatione alicuius extremi: vndè cùm Verbum sit extremum omninò immutabile, debet consurgere ex humanitatis immutatione. Porrò humanitas nequit formaliter immutari ab ipso Verbo; quia Verbum vnitur per modum puri termini: nec ab actione vnitiua, quia hæc, cum sit actus proprius Dei, debet esse formaliter immanens. Quare necessarius est modus vnionis ab humanitate distinctus, ipsam immutans, & fundans relationem ad Verbum. Obserua tamen, quod licèt nexus copulans aliqua extrema, soleat aliàs vtrumque intrinsecè afficere, & habere rationem actus respectu illorum; hic tamen vnionis modus adæquatè se tenet ex parte humanitatis, & terminatur ad Verbum.

Ad secundam probationem dicimus prædictam vnionem esse simpliciter supernaturalem, & minimè repugnare modum supernaturalem receptum in entitate naturali, & illi, saltem largè, identificatum: vt patet in corpore Christi, quod est substantia naturalis; & tamen in Eucharistia habet modum essendi supernaturalem.

14 Dices: impossibilis est substantia completa supernaturalis: ergo etiam repugnat modus substantialis supernaturalis. ¶ Respondetur negando consequentiam: & ratio disparitatis est, quod modus potest esse affectio substantiæ, & quid transcendentaliter respectiuum, ac proinde queit specificari ab aliquo extrinseco. Vndè potest esse supernaturalis, tum quia respicit terminum diuini ordinis, cùm quia est affectio adeò eleuata, vt nulli substantiæ creatæ, aut creabili debito connaturalitatis valeat conuenire. Cæterum substantia completa nec potest esse affectio alterius subiecti, nec valet specificari ab aliquo extrinseco, vt satis ex se constat: quamobrem si supernaturalis foret, non diceretur talis, vel ob terminum extrinsecum, vel ob excessum supra subiectum; sed quia excederet omnem naturam creatam, & creabilem. Huiusmodi autem excellentia repugnat creaturæ: atque ideò non est possibilis substantia completa supernaturalis, licèt modus supernaturalis ob oppositam rationem sit possibilis.

Ad tertiam probationem constat ex dictis ad primam: quoniam actio vniens, siue vnitio non vnit formaliter; sed tantum effectiuè. Relatio autem vnionis supponit extrema vnita, & consequenter non est ipsa vnio formalis, sed ex illius positione resultat.

Ad quartam probationem respondetur: primò negando antecedens, cuius probatio non vrget: quia solus modus, qui est formaliter ipsa vnio; nequit vniri per aliam vnionem, ne detur processus in infinitum: subsistentia autem creata, licet sit modus; attamen non est formaliter vnio: & idcircò valet vniri per alium modum vnionis. ¶ Secundò respondetur negando consequentiam: quia humanitas ex vna parte est de se naturaliter determinata ad propriam subsistentiam; & ex alia subsistentia non exercet rationem causæ, sed se habet, vt purus terminus naturæ: vndè non egent aliquo superaddito, vt vniantur, sed possunt se ipsis vniri. Humanitas autem non est de se determinata ad subsistentiam diuinam: & ideò debet habere aliquem modum, per quem trahatur, & determinetur ad esse personale Verbi. Nec hinc sequitur, quod subsistentia creata terminet perfectiori modo, quàm diuina: quoniam tota hæc perfectio continetur in personalitate Verbi sub altiori ratione, & talis modus non requiritur, vt se tenens ex parte verbi, nec illi confert aliquid, vt possit terminare naturam; sed adæquatè se tenet ex parte humanitatis illam modificans, & determinans ad esse personale diuinum.

15 Deindè suadetur hæc opinio: nam si materia, & forma non vnirentur se ipsis, sed per aliquem nexum sibi superadditum, sequeretur primò, aliquid requiri ad constitutionem hominis præter corpus, & animam: hoc autem

autem est contra Athanasium in illis verbis: *sicut anima rationalis, & caro vnus est homo* ergo non datur nexus medius. Sequeretur secundò, dari aliquam tertiam entitatem præter materiam, formam, & compositum: sed contrarium docet Philosoph. 2. *de Generat* ergo. ¶ Confirmatur: quoniam vt hæc vnio partibus sese vniat, non indiget alia vnione: alias procedendum esset in infinitum: ergo, vt forma, sese vniat materiæ, non indiget aliquo à se distincto. Patet consequentia: quia non minorem proportionem habet forma cum materia, ac ille modus vnionis cum re, quam nectit, & cui se communicat.

Respondetur ad argumentum, nullum esse inconueniens in eo, quod requiratur ad constitutionem compositi aliquid præter materiam, & formam, videlicet nexus earum. Porrò hoc vinculum non habet rationem partis, extremi, vel tertij; sed tantùm est quidam modus, vt liquet ex huc usque dictis. Contra quæ minimè procedit D. Athanasius, quia *ibidem* solùm enumerat partes hominis: hæc autem vnio non est pars; sed partium nexus. Maximè cùm anima, & caro non constituant hominem, nisi vnitæ: quocirca in adductis verbis posuit S. Doctor, saltem virtualiter, dictum modum. Vndè etiam patet ad auctoritatem Aristot. nam continet eundem sensum, & eodem modo exponenda est.

Ad confirmationem neganda est consequentia: quoniam sicut quantitas, quia est ratio formalis extendendi alia, non indiget alia ratione formali, à qua ipsa extendatur: & actio, quia est ipsum *fieri* effectus, se ipsa fit: & relatio, quia est ratio formalis referendi, non refertur per aliud, sed per se ipsam: ita quia vnio est ratio formalis vniendi extrema, non indiget alio modo, per quem vniatur. Hinc autem non rectè deducitur argumentum ad extrema ipsa: hæc quippè, quantumlibet maximam coaptationem habeant, & proportionẽ, tantùm sunt vnibilia, non verò ipsa vnio: atquè ideò exposcunt aliquod superadditum, vt nectantur actu. Sicut etiam intellectus potest esse omninò proportionatus in actu primo ad intelligendum aliquod obiectum, & consequenter ad vnionem intentionalem cum illo; & nihilominus implicat, quod in actu secundo absque intellectione intelligat, & vniatur. Et ratio est eadem vtrobique: nam ex eo quod materia sit proportionata formæ, & intellectus obiecto, solum sequitur, quod non egeant alio superaddito, per quod ad vnionem proportionentur: minimè tamen conuincit, non esse necessariam ipsam vnionem à se distinctam. Hæc enim est terminus prædictæ proportionis, & habitudinis extremorum; quę proinde nequit non ab eis distingui.

QVÆSTIO III.

An vnio nectens materiam, & formam sit vna, vel duplex.

SVpposito, quod partes compositi substantialis vniantur aliquo modo ab eis diuerso, statim inuestigandum se se offert, an prędictus modus sit vnicus, an verò ex duabus vnionibus partialibus componatur?

§. I.

Statuitur vera sententia.

16 DIcendum est, materiam, & formam vnico duntaxat vnionis modo inter se vniri. Sic docent communiter Auctores, qui prędictum modum admittunt, & quos dedimus *num.* 9. Suadetur ratione satis efficaci; quoniam vnicus modus sufficit ad vniendas duas partes: ergo superfluum est constituere duas vniones, aut duplicem vnionis modum. Consequentia liquet: nam frustra fiunt per plura, quę possunt fieri per pauciora. Antecedens verò probatur: quia quęlibet vnio est vinculum duarum partium, & oppositum nequit intelligi: ergo ad vniendas duas partes sufficit vna vnio.

Respondebis primò, quòd licèt ad vniendum vtcumque duas partes sufficiat vna vnio; nihilominùs ad immutandam vtramque partem duplex vnio necessaria est: eò quod vnio afficiens v. g materiam solùm se tenet ex parte illius, & terminatur ad formam: ac proinde debet alia vnio poni ex parte formę, quę terminetur ad materiam: vt sic vtrumque extremum immutetur, & dicatur intrinsecè vnitum. ¶ Sed hoc facilè refellitur: quia impossibile est, intelligere materiam vnitam formę, quin pariter forma intelligatur vnita, materię; sicut repugnat, quod vnum corpus sit indistans ab alio, & quod istud eodem modo non sit indistans ab illo: sed vt materia vniatur formę, sufficit vnica vnio: ergo eadem vnio sufficit, vt forma vniatur materię. Porrò partes vniuntur ob indigentiam, quam vna habet ab alia; atquè ideò vnio est complementum intrinsecum vtriusque: ergo si vna vnio sufficit ad vniendum duas partes, eadem vnio sufficiet, vt vtraque pars immutetur. Vndè nequè ex hoc capite opus est constituere duas vniones.

Secundò, & meliùs occurres nostrę rationi dicens, prędictum nexum non esse pręcisè vnionem inter materiam, & formam; sed esse etiam vniuscuiusque causalitatem: vndè debet constitui duplex vnio, cum ibi reperiatur duplex causalitas, nimirùm materialis, & formalis. ¶ Sed nec hęc solutio satisfacit, & breuiter impugnatur: quoniam materia, & forma causant in actu secundo, vt vnitę, & ratione vnionis: sed vnicus modus vnionis est sufficiens, vt vniantur: ergo etiam sufficit, vt proprias causalitates exerceant. Maior constat: quia materia causat, quatenus se communicat formę eam recipiendo; forma verò causat, quatenus se communicat materię illam actuando: sed hęc munera exercent per vnionem; siquidem hoc ipso, quod vniantur, materia recipit, & forma informat: ergo causant vt vnitę.

§. II.

Conuelluntur aduersantia fundamenta.

17 PRo contraria sententia constituente duas vniones realiter distinctas, refertur Durandus *in* 3. *dist.* 13. *q.* 3. In cuius fauorem arguitur primò: quoniam causalitas materię est illius vnio ad formam, & causalitas formę est eius vnio ad materiam: sed causalitates materię, & formę distinguuntur realiter: ergo non vniuntur vnico simplici nexu, sed duobus realiter distinctis. Minor probatur: tum quia materia, & forma sunt causę adęquatè distinctę, & pertinentes ad diuersa genera; ergo habent causalitates realiter, & adæquatè differentes. Tùm etiam, quia causalitas materiæ est receptio, causalitas verò formæ est informatio: sed actualis receptio non est actualis informatio; siquidem materia recipit, & non informat; forma autem informat, & non recipit; ergo eæ causalitates realiter distinguuntur. Tùm denique, nam materia per suam causalitatem causat in suo genere formam materialem, & rursus forma per suam causalitatem causat in suo genere materiam: sed implicat, quod aliquid causet per eandem causalitatem, per quam causatur; aliàs penderet ab eadem causalitate, quæ pendet ab

ipsa:

ipso: ergo causalitates materiæ, & formæ nequeunt non realiter distingui.

Respondetur negando minorem: quoniam non requiritur tanta distinctio inter causalitates, ac inter causas: cùm enim tendant per suos influxus, ad productionem eiusdem effectus, in quo omnino conueniunt, possunt, & debent habere maiorem vnitatem in suis causalitatibus, quam inter se. Vndè videmus, causalitatem finis non distingui realiter à causalitate efficientis, quod mouetur ab ipso fine: idem quippè amor est influxus finis, & efficientis, vt infra decemus. Idemquè asserendum est de materia, & forma: cùm non minus debeant adunari in entitate suæ causalitatis causæ intrinsecæ, quàm extrinsecæ.

18 Vt autem probationibus in oppositum occurramus, animaduertendum est, quod licèt vnio inter materiam, & formam sit realiter indiuisibilis; duplex tamen formalitas in illa distinguenda est: alia, per quam immediatè dependet à materia, & est influxus materiæ in formam; alia autem, per quàm dependet immediatè à forma, & est influxus formæ in materiam. Nulla quippè in hoc inuoluitur contradictio, vt patet in amore, per quem causant finis, & efficiens: nam idem amor est, qui fluit ab agente, & per quem agens mouetur à fine. Quod magis perspicuum fiet, considerando, quod causalitas cuiuslibet causæ concretiuè sumpta, importat, & implicat ipsam causam: vndè *recipere* dicit non solam vnionem, sed vnionem, & materiam; & similiter *informare* dicit non solam vnionem, sed vnionem, & formam: quare cum materia, & forma realiter distinguantur, necessum est, quod *recipere*, & *informare* differant realiter, saltem materialiter, & in concreto: & consequenter, quod licèt vnio sit realiter vna, tamen in munere causalitatis sit æquiualenter duplex, quandoquidem habet simul rationem receptionis, & informationis.

Ex ijs soluitur prima probatio, quoniam non requiritur, quod tanta distinctio intercedat inter causalitates, ac inter causas: & sic materia, & forma influere queunt per vnionem entitatiuè eandem, licèt penes formalitates diuersam. ¶ Ad secundam dicendum, receptionem, & informationem, si considerentur penès ea, quæ in recto important, esse entitatiuè, & realiter, eundem vnionis modum: distinguuntur tamen realiter, si sumantur materialiter, & in concreto: nam *recipere* importat materiam, vt causam, & non formam; *informare* autem dicit solam formam, vt causam, & non materiam. Et ideò verificatur, quod per eandem vnionem materia recipit, & non informat, forma verò actuat, & non recipit. Quemadmodum etiam finem mouere realiter distinguitur ab hoc, quod est agens agere: & tamen idem realiter est amor, qui vt se tenet ex parte finis, est finalizatio, & vt stat ex parte agentis, dicitur actio, siue efficientia.

Ad tertiam respondetur, nullam esse implicationem in eo, quod materia prima influat in formam, & dependeat ab ea per eundem modum entitatiuè, & quoad formalitates multiplicem. Et ratio est, quia non dependet à tali modo præcisè, & in abstracto considerato; sed ab eodem in concreto sumpto: quo pacto includit formam substantialem, a qua materia realiter distinguitur, & dependet. Vnde sicut eadem materia est simul in diuerso genere causæ, & effectus: ita prædicta vnio, quatenus recipitur in materia, & se tenet ex parte ipsius, dependet ab illa sicut à causa, cæterùm quatenus se tenet ex parte formæ, & habet rationem informationis respicit materiam, vt effectum, & est independens ab ea. Quæ possunt illustrari exemplo sæpius inculcato amoris, per quem influunt finalis causa, & efficiens.

19 Secundo arguitur: nam vnio inter materiam, & formam fundat diuersas relationes reales, quibus eæ partes inter se correferuntur: sed ratio fundandi diuersas relationes reales, nequit esse eadem realiter in vtroque extremo, vt statuimus in Logica: ergo vnio inter materiam, & formam non est vna realiter, sed duplex. ¶ Respondetur, quod si semel inter has partes dantur relationes reales (quod nec vacat, nec libet in præsenti examinare) vtraque recipitur in toto composito, sicut & reliqua accidentia; nullum enim videt immediatè afficere materiam primam, vt latè ostendemus *in libr. de Generat.* Rationes autem fundandi dictas relationes non sunt constituendæ in sola vnione abstractiuè accepta; sed in illa quatenus concernit entitates materiæ, & formæ, quas vnit. Vndè idem modus, vt se tenens ex parte formæ, constituit simul cum illa adæquatam rationem fundandi vnam relationem: vt autem se tenet ex parte materiæ, constituit simul cum ea integram rationem fundandi alteram rationem. Et ideò non sequitur, quod relationes realiter diuersæ habeant rationem fundandi omnino eandem; sed potius realiter distinctam.

20 Vltimo arguitur: quoniam in homine vnio inter corpus, & animam non est simplex, sed composita: ergo idem de alijs dicendum est. Probatur antecedens: quia si esset simplex vnio, vel foret spiritualis, vel corporea: si spiritualis, non posset afficere materiam; si corporea, non valeret attingere animam, ob manifestam vtrobique improportionem: ergo in homine non datur vnica, & simplex vnio, sed duplex, quarum vna est corporea, & se tenet ex parte materiæ; alia verò spiritualis, & se tenet ex parte animæ.

Respondetur negando antecedens, cuius probationi, vt obuiam iret Suarez *disp.* 15. *Metaph sect.* 3. elegit, prædictam vnionem esse spiritualem: negat tamen, quod non possit attingere, & nectere corpus. Quoniam si anima rationalis, non obstante sua perfectione, & spiritualitate, materiam actuat; potiori iure modus hic vnionis poterit materiam afficere, à qua etiam in fieri, & conseruari dependet. ¶ Cæterùm hæc doctrina sustineri non potest: tùm quia homo generans attingit, vt causa principalis vnionem inter animam, & materiam geniti: sed implicat, quod agens corporeum queat virtute propria, & corporea, qualis est potentia generatiua, efficere effectum simpliciter spiritualem: ergo dicta vnio spiritualis non est. Tùm etiam, quia licèt forma spiritualis fluida valeat dependere à subiecto corporeo; quia hoc ipso, quod fluxus sit, magis proportionari debet cum termino, ad quem ordinatur, quam cum subiecto, quod actuat: attamen forma spiritualis permanens non valet à corpore dependere; nam hoc ipso, quod permanens sit, debet cum subiecto proportionari, & recipi ad modum recipientis: atqui modus vnionis inter materiam, & animam non est quid fluidum, sed potius aliquid permanens, sicut ipse homo; & aliàs dependet à corpore, vt tradit ipse Suarez: ergo nequit esse spiritualis.

Quamobrem asserendum est, vnionem connectentem materiam, & animam rationalem esse simpliciter materialem, & corpoream: quoniam licet anima rationalis spiritualis sit, est tamen corporea vt *quo*, & vera forma corporis. Et cum vnumquodque recipiatur ad modum recipientis, consequens est, vt anima recipiatur in corpore modo corporeo, atque ideo coniungitur illi per vnionem materialem. Nec vrget probatio in contrarium: quia licet modus corporeus nequeat afficere substantiam spiritualem completam, qualis est Angelus; bene tamen formam spiritualem, quæ simul est forma corporis, qualis est anima rationalis: vt patet in potentijs sensitiuis hominis, & earum actibus, quæ licet quid corporeum, & materiale sint, non recipiuntur in sola materia prima, sed in toto composito, & per consequens

etiam tangunt, & afficiunt animam rationalem, vt subiectum *quo*.

QVÆSTIO IV.

An ens naturale distinguatur à suis partibus simul sumptis, & vnitis.

SVpponimus, vt ex se notum, quod compositum substantiale distinguitur à qualibet suarum partium seorsim accepta, imò etiam ab vtraque simul sumpta, non tamen inter se vnitis; quoniam addit supra illas sic acceptas modum vnionis pertinentem ad sui constitutionem, & quidditatem. Difficultas ergo in præsenti discutienda procedit, comparando compositum ad suas partes simul sumptas, & vnitas. Nomine autem compositi, vel entis naturalis intelligimus naturam totalem v. g. humanitatem, quæ materiam, formam, et vnionem simul importat.

§. I.

Defenditur pars negatiua.

21 DIcendum est primò, ens naturale non distingui à suis partibus simul sumptis, et vnitis. Sic docent Aristot. 5. *Metaph. text.* 31. *&* 4. *Physic. text.* 35. D. Thom. 1. 2. *q.* 13. *art.* 1. *&* 4. *contra Gentes cap.* 81. *ad* 2. vbi inquit: *De humanitate non est intelligendum, quod sit quædam forma consurgens ex coniunctione formæ ad materiam, quasi realiter sit alia ab vtraque.* Et reddens rationem subdit: *Quia cùm per formam materia fiat hoc aliquid actu, illa tertia forma non esset substantialis, sed accidentalis.* Vndè hæc sententia communior est inter Philosophos.

Primum, et præcipuum illius fundamentum est, quod proposuit Angel. Doctor in verbis relatis, et potest ad hanc formam reduci: nam materia, et forma vnitæ, seclusâ omni alia entitate sibi superaddita, constituunt vnum ens per se: sed non per simplicitatem, vt ex se liquet: ergo per compositionem: ergo compositum substantiale non distinguitur realiter à materia, et forma simul sumptis, et vnitis. Patet hæc vltima consequentia: quia totum nequit à partibus simul sumptis, et vnitis distingui distinctione excludentis, et exclusi; cùm partes essentialiter includat: sed tantùm posset distingui ab eis distinctione includentis, et inclusi, quatenùs aliquid adderet supra illas: ergo si materia, et forma vnitæ, seclusa omni alia entitate constituunt totum, et ens per se; impossibile, et inintelligibile est, quod totum distinguatur à partibus simul sumptis, et vnitis. Maior autem ostenditur: quoniam ex prima potentia, et actu primò vnitis constituitur vnum ens per se, vt tradit Philosoph. 2. *de Anima cap.* 1. *text.* 7. *&* 8. *Metaph. cap. vlt. text.* 15. constat autem materiam esse primam potentiam, et formam substantialem primum actum: ergo ex illis vnitis, secluso omni alio, constituitur ens per se.

Confirmatur, et explicatur: quoniam quod aduenit enti in actu, aduenit accidentaliter, et consequenter nequit constituere vnum ens per se: sed quidquid aduenit materiæ, et formæ vnitis, aduenit enti in actu: ergo non valet deseruire ad constitutionem entis per se: atque ideò ens naturale, quod debet esse ens per se, constituitur in esse talis præcisè per materiam, et formam vnitas, antecedenter, et independenter ab aliquo illi superaddito. Minor probatur: quia forma substantialis, cum sit primus actus, et simpliciter talis, hoc ipso quod vniatur materiæ, constituit se ipsa ens in actu: ergo quidquid aduenit materiæ, et formæ vnitis aduenit enti in actu.

22 Secundò probatur assertio alia ratione principali: quia si compositum substantiale importat aliquid realiter diuersum à partibus simul sumptis, et vnitis; inquirimus, an essentia compositi consistat adæquatè in solo eo, quod partibus superadditur, an verò constituatur ex illo superaddito simul cum partibus sumpto? Primum est omninò absurdum: nam essentia compositi physici nequit non includere partes; aliàs non erit entitas composita, sed simplex; si dicatur secundum: ergo tam ens naturale non distinguitur ab omnibus suis partibus simul sumptis, et vnitis, quandoquidem compositum non est aliud, quàm materia, forma, vnio, et hæc tertia entitas: quæ, cùm non sit ipsum totum, nequit non habere rationem partis, et intrare compositionem.

Confirmatur, euertendo præcipuum fundamentum Aduersariorum: nam si ob aliquam rationem totum deberet distingui à suis partibus simul sumptis, et vnitis, maximè quia coalescit, et resultat ex illis; et vnumquodque distinguitur realiter ab eo, ex quo resultat, et constituitur: sed hæc ratio est nulla: ergo. Suadetur minor: quia in opposita sententia compositum resultat ex materia, forma, vnione, et illa tertia entitate, quam Contrarij adstruunt: atqui non distinguitur realiter ab omnibus ijs simul acceptis; aliàs adderet aliquid supra illa, de quo fiet idem argumentum, et dabitur processus in infinitum: ergo ex eo, quod compositum coalescat ex materia, et forma vnitis, non rectè infertur, quod debeat realiter ab eis differre.

23 Dicendum est secundò, totum distingui à suis partibus simul sumptis, et vnitis distinctione rationis ratiocinatæ. Hæc autem distinctio non assimilatur ei, quæ inter animal, et rationale inuenitur: illa quippè importat duos conceptus simplices, & se formaliter excludentes, vt constat ex dictis in Logica: hæc verò id habere non potest, siquidem in conceptu totius compositi includitur, & implicatur conceptus partium. Vndè hæc distinctio similis est ei, quæ intercedit inter definitum, & illius definitionem: quæ tantùm est penes distinctum modum concipiendi, & significandi eandem rem. Nam quemadmodum definitio affert explicitè partes, quas definitum implicitè importat: ita partes simul sumptæ, & vnitæ explicant idipsum, quod compositum dicit sub quadam confusione. Ex quo oritur, quod diuersimodè concipiantur. Assertio sic explicata non semel insinuatur a D. Thom. & satis ex se est perspicua; Vndè in ea amplius elucidanda, vel roboranda non immoramur.

§. II.

Respondetur argumentis contrarijs.

24 COntrariam sententiam amplectuntur Scotus *in* 3. *dist.* 2. *q.* 1. Fonseca 5. *Metaph. cap.* 2. *q.* 2. *sect.* 2. Conimbric. 1. *Physic. q.* 1. *art.* 3. *cap.* 2. quibus nonnulli Thomistarum consentiunt. Probatur primò ex Aristot. 5. *Metaph. cap.* 14. *text.* 19. vbi ait: *sex non sunt bis tria, sed semel sex*; & *lib.* 7. *cap.* 17. docet *syllabam BA non esse B, & A. & lib.* 8. *cap.* 6. *text.* 15. *asserit totum esse aliquid præter partes*, ergo sentit, totum distingui à suis partibus simul sumptis, & vnitis.

Respondetur negando consequentiam, quam nullum ex adductis testimonijs euincit. Non primum: quia ibi Aristot. solum intendit, numerum senarium non compo-

poni ex duobus indiuiduis ternarij; sed esse speciem longè diuersam compositam ex sex vnitatibus coordinatis. In secundo solùm docet, syllabam *B A* non esse *B.* & *A*, præcisa vnione ordinis, qua componunt talem syllabam: nam etiam *A B* habet easdem literas, & tamen ob diuersum ordinem est syllaba distincta. Tertium denique procedit de composito, comparando illud, vel ad partes seorsim acceptas, vel ad easdem non vnitas. Vndè in nullo veritati à nobis stabilitæ præiudicatur.

25 Secundo arguitur: quia causa realiter distinguitur à suo effectu: sed materia, & forma simul sumptæ, & vnitæ sunt causa compositi: ergo distinguuntur realiter ab illo. Maior constat: quoniam inter causam realem, & eius effectum est relatio realis, quæ absque distinctione reali extremorum nequit consurgere. Minor etiam liquet: nam materia, & forma causant totum, quatenùs illud constituunt: atqui compositum non constituitur per partes diuulsas, aut solitariè acceptas; sed simul sumptas, & vnitas: ergo materia, & forma quatenùs simul sumptæ, & vnitæ causant compositum. § Confirmatur: nam vnumquodque distinguitur realiter ab eo, ad quod realiter ordinatur: sed partes simul sumptæ, & vnitæ ordinantur realiter ad compositum; cùm sit earum finis: ergo inter illas, & totum datur distinctio realis.

Vt huius argumenti difficultati, quæ non apparet leuis, perspicuè occurramus, obseruandum est, partes vnitas dupliciter posse considerari. Primò, quasi *diuisim*, ita vt vna sumatur in recto connotando aliam in obliquo; vel, quod idem est, ita vt quælibet dicat præcisè suam entitatem, & vnionem ad aliam compartem; non tamen simul cum alia parte comparetur ad totum: vt si dicas *forma, vt vnita materiæ*. Vbi sola forma habet rationem causæ, & refertur ex vi huius comparationis ad totum. Secundo modo possunt sumi *collectiuè*, quatenùs non solum important vnionem vtcumque; sed sub vna collectione, & per eandem comparationem sumptæ simul, & in recto referuntur ab intellectu ad compositum: vt si dicas, *materia, & forma vnitæ*. Partes autem, quamuis non causent totum, nisi vnitæ, nihilominùs non influunt in illud sumptæ posteriori modo, sed secundum priorem acceptionem. Et ratio est satis perspicua: quoniam materia non causat compositum, nisi in genere causæ materialis, in quo sola materia habet rationem causæ, ac proinde dicit duntaxat se ipsam in recto, non autem formam. Similiter forma solùm concurrit in genere causæ formalis, in quo certum est, solam formam habere rationem causæ, secùs verò materiam. Vndè sicut impossibile est, quod materia, & forma causent in eodem genere causæ: ita repugnat quod sint causæ, si vtraque sumatur in recto, & sub eadem comparatione: sed necessariò asserendum est, causam materialem esse solam materiam, & non formam; causam verò formalem esse solam formam, & non materiam.

Ex ijs ad argumentum facilis est occursus: respondetur enim materiam, & formam vnitas, sumptas simul in recto, & sub eadem collectione, & comparationis habitudine, non causare realiter totum compositum; sed esse prorsus idem realiter cum illo. Nec oportet, quod effectus distinguatur à suis causis intrinsecis, si simul in recto vtraque recipiatur, & sub eadem collectione: quia prout sic non sunt causæ, nec habent prædicto modo influere in compositum; sed sunt ipsummet totum, & ipsissima res constituta. Et in hoc sensu asserimus, compositum non distingui realiter à suis partibus simul sumptis, & vnitis. Quod si partes sumantur diuisiuè, & secundum priorem acceptionem nuper explicatam, causant realiter totum, & prout sic distinguuntur realiter ab eo. Euidens quippè est, totum differre realiter à causa materiali, quia hæc est sola materia, supra quam compositum addit formam; & etiam à causa formali, quæ est sola forma, supra quam addit materiam. Vndè sicut dicimus, quod totum distinguitur à suis partibus diuisim acceptis, non autem ab illis simul sumptis, & vnitis: sic asserimus effectum, nempè compositum substantiale, distingui à suis causis intrinsecis diuisim sumptis. Secùs verò si simul, & collectiuè considerentur. Et similiter quælibet pars diuisim accepta ordinatur realiter ad totum, sicut ad finem, à quo proinde debet distingui realiter: partes verò simul sumptæ non ordinantur ad compositum, sed sunt ipsum totum, & finis. Per quod etiam satisfit confirmationi.

26 Arguitur tertiò: nam plura attribuuntur realiter composito, quæ nequeunt competere partibus simul sumptis, & vnitis: quandoquidem totum est terminus generationis; non verò partes: totum est, quod operatur, secùs autem partes: passiones dimanant à toto, & non à partibus: ergo interuenit distinctio realis inter totum, & partes simul sumptas, atque vnitas. § Confirmatur: quia aliàs compositum physicum non distingueretur à toto per aggregationem: nam si totum physicum non distinguitur à partibus, sicut ipsæ partes sunt plura entia, sic totum erit vnum per solam aggregationem ex pluribus.

Respondetur negando antecedens: nihil enim tribuitur realiter composito, quod partibus illius simul sumptis, & vnitis realiter non conueniat. Verum quidem est, quod propter diuersum modum concipiendi, & significandi, quem in secunda assertione exposuimus, plura in communi modo loquendi tribuuntur composito, quæ expressè non prædicantur de partibus simul sumptis, & vnitis: cæterùm ex parte rei significatæ quidquid conuenit illi, ijs etiam realiter competit. § Ad confirmationem dicimus, totum physicum, & totum per aggregationem maximè dissidere: hoc enim est ens per accidens; quia eius partes sunt entia in actu, & completa, ex quibus resultare non valet vnum ens per se: illud autem non fit ex entibus completis, sed ex partibus rigorosis, se habentibus per modum potentiæ, & actus, atque ordinatis ex natura sua ad constitutionem entis per se: vndè ex eis debet vnum ens per se resultare, quod est totum physicum, siuè compositum substantiale.

LIBER II.

PHYSICORVM.

OST considerationem principiorum entis naturalis secundum se, siue in esse rei, *quibus elucidandis elaborauit Aristot.* lib. primo, *incipit in hoc secundo agere de eisdem principijs sumptis in* esse scibilis, *& quatenùs important rationem* sub qua *huius scientiæ: & ideò differit de* natura, *à qua dicitur ens naturale. Et quia in definitione naturæ ponitur, quod est causa; idcircò de causis latè tractauit, ostendens, & describens omnes causas, per quas, Philosophus procedere debet, vt passiones de proprio obiecto demonstret. Ob connexionem verò doctrinæ, insimulquè vt aperiret distinctionem causæ à casu, & fortuna, de ijs etiam sermonem instituit. Quæ omnia nouem capitibus ipse comprehendit, nosquè in sequentibus disp. breuiter complecti, atque illustrare curabimus.*

DISPVTATIO VII.

De Natura.

PRIMVM locum cum Aristot. in hoc libro damus considerationi naturæ: cuius existentia adeò dignoscitur experimento motuum, quorum ipsa principium est, vt superuacuum foret in ea rationibus ostendenda conterere tempus. Quamobrem quæstionem *an sit?* omittimus; & à quæstione *quid est?* disputationem ordimur.

QVÆSTIO I.

Quid sit natura?

1 DIcendum est. naturam esse *principium, & causam motus eius, in quo est primò, & per se, & non secundum accidens.* Sic expressè definit Aristot. *in hoc libro*, cui cęteri Philosophi communi conspiratione subscribunt. Oportet tamen singulas eius partes exponere, vt illius bonitas euidentiùs appareat.

In primis dicitur natura *principium*, in quo conuenit cum priuatione. Sed additur, quod sit, *causa motus*, per quod ab eadem distinguitur. Quoniam licèt priuatio valeat esse principium motus, cùm generatio ab illa, sicut à termino *à quo* procedat, quod satis est ad rationem principij; nequit tamen esse causa, eò quod ista debet habere influxum positiuum in effectum: quod non enti, qualis est priuatio, repugnat. Et quia natura debet positiuè concurrere ad motum, ideo dicitur, quod est non solum principium illius, sed etiam causa. Additur *motus*, & *quietis*, vt declaretur illud, respectu cuius habet natura rationem causę, & hoc non est aliud, quàm motus, & quies. Subsequitur deinde *eius in quo est*, videlicet ipsa natura: vt ostendatur, naturam debere esse principium non cuiuscumque motus, sed motus interni, siue intrinseci, hoc est motus existentis in ipso ente, cuius natura est pars. Ex quo deducitur, naturam solùm esse principium *quo* motus; principium autem *quod* est ipsum ens naturale, quod constituitur per naturam. Ponitur vlterius *primò* ad insinuandum, naturam esse radicale principium *quo* motus interni: per quod excluduntur alia principia proxima, & accidentalia. Pręterea additur ly *per se*: quia natura non solum est intrinsecum principium motus, sed etiam hoc ei competit essentialiter, & quatenùs tali. Tandem illa particula, *& non secundum accidens.* denotat distinctionem naturę ab arte. Solet quippè ars esse principium motus eius, in quo est, vt cùm Medicus sibi medetur: sed hoc est per accidens; accidit enim infirmum, qui sanatur, esse Medicum: & ideò non sanatur in quantum Medicus, sed in quantùm infirmus. E contra verò natura est per se principium motus eius, in quo est. Ex quibus etiam deducitur *ens naturale* esse illud, quod habet in se principium intrinsecum, & radicale eius motus, quo mouetur: illaquè dici ipsi connaturalia, quæ à prædicto principio intrinseco, & radicali deriuantur, quo pacto se habent plura accidentia, vt ex dicendis tota hac disputatione magis constabit.

§. I.

Occurritur pluribus obiectionibus.

2 Sed quatenùs adducta definitio sit adeò Aristot. & aliorum Philosophorum auctoritate munita, & rectæ rationi consona: plura tamen aduersùs illam se se offerunt argumenta, quæ diluere oportet, vt ex eorum enodatione profundum eius sensum altiùs calleamus. Ergo obijcies primò: de ratione causæ est, quod sit principium: ergo si in definitione naturæ ponitur, quod sit *causa*, superfluè ponitur ly *principium*: sicut si quis diceret, hominem esse viuens animal rationale, proculdubiò redundaret in illa particula *viuens*, quia viuens includitur in animali.

Respondetur, negando consequentiam: nam citra omne vitium potuit vtraque particula collocari in definitione naturæ, ad denotandum, quod natura in aliquibus est principium passiuum motus, & hoc declaratur per ly *principium*; in alijs verò concurrit actiuè, & hoc denotatur per ly *causa*: in quo sensu ratio principij non includitur in conceptu causæ, vt ex se liquet. Quam expositionem tradit D. Thom. in præsenti, & amplectitur Ferrara *quæst.* 1.

3 Secundò obijcies: elementum terræ habet in se naturam; & tamen nequit moueri, saltem secundum se totum: ergo non est de ratione naturæ, quod sit principium motus. E contrà verò cœlum est ens naturale: & tamen nequit naturaliter quiescere; quia vt ostendit Aristot. *in lib. de Cœlo* motus illius est perpetuus ex natura sua: ergo non pertinet ad conceptum naturæ esse principium quietis. ¶ Confirmatur: quia natura in hoc distinguitur à causis liberis, quod eæ possunt producere contraria; natura verò, vt est commune proloquium, determinatur ad vnum: constat autem motum, & quietem inter se contrariari: ergo non rectè dicitur in definitione naturæ, quod est principium motus, & quietis. Ad hæc: quies est carentia motus: sed carentia nequit esse propriè effectus; ergo impropriè dicitur, naturam esse respectu quietis causam, & principium.

Respondetur, naturam dici principium *motus*, & *quietis* non disiunctiuè, nec etiam copulatiuè; sed per distributionem accommodam. Vndè non oportet, quod natura sit in omnibus entibus naturalibus principium solius motus, vel in omnibus principium solius quietis; vel in omnibus principium vtriusque simul: sed sensus est, omnem quietem, & motum naturalem à natura procedere, sicut à primaria radice: ita nimirùm, quod natura in aliquibus sit principium solius motus, vt in orbibus cœlestibus; in alijs autem sit principium solius quietis, vt in globo terræ; in alijs denique sit principium, tàm motus, quàm quietis, saltem successiuè, vt in grauibus, & leuibus. Vndè nullum prædicta naturæ definitio incurrit vitium, vt patet etiam ex celebri illa animæ definitione: *Anima, est, qua viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus*. Cuius sensus non est, quamlibet animam debere habere vnam tantùm ex ijs operationibus, vel omnes simul: sed per distributionem accommodam exponenda est, ita videlicet, quod anima sit proprium principium harum operationum, siue inueniantur simul, siue diuisim.

Ad confirmationem dicendum, quietem esse in duplici differentia: alia enim est naturalis, qualis est quies lapidis in proprio centro: alia est violenta; qua v.g. idem lapis detinetur in loco superiori. Ex quibus quies naturalis minimè contrariatur motui naturali; sed potiùs est illius finis, terminus, & complementum; cùm motus sit medium ex natura sua ordinatum ad huius quietis consecutionem. Quies autem violenta est, quæ motui naturali directè contradicit, & aduersatur, quia est illius impedimentum. Quandò igitur natura dicitur principium *motus, & quietis*, intelligenda sunt hæc verba, non de motu, & quiete violenta, quæ motui opponitur; sed de motu, & quiete, naturali, qui est finis, & complementum motus. Vndè non sequitur, naturam esse principium contrariorum, sed esse principium finis, videlicet quietis, & etiam medij, nempè motus: medium autem, & finis ob necessariam subordinationem computantur, vt vnum.

Id verò, quod additur facilè diluitur: nam *quies* posita in definitione naturæ, non sumitur purè priuatiuè pro nuda carentia motus; sed sumitur pro positiua possessione termini, ad cuius assecutionem motus ordinatur. Huiusmodi autem quies, vtpotè cum aliquid positiuum sit, optimè potest à natura, sicut à principio procedere. Videatur D. Thom. 1. *p. q.* 73. *art.* 2. & 3.

4 Tertiò obijcies: natura est principium motus, qui recipitur in passo extrinseco, & omninò distincto: ergo non rectè limitatur natura per adductam definitionem, vt sit principium solius motus eius entis, in quo est ipsa natura. Suadetur antecedens: quia naturale est igni calefacere lignum sibi applicatum; ergo motus calefactionis procedit per se à natura ignis: & tamen ille motus non recipitur in igne, sed in ligno: ergo.

Respondetur quod *naturale*, alijs acceptionibus relictis, bifariam potest accipi: vno modo pro eo, quod est iuxta inclinationem rei, & ab illa procedit; quo sensu dicimus, naturale esse bono communicare se: alio modo prout est à natura, quatenùs natura est, & in præsenti definitur; quo pacto solùm comprehendit id, quod à principio sibi intrinseco ortum ducit. Natura enim non constituit ens purè motiuum, sed debet constituere ens mobile, quod est idem cum ente naturali: atquè ideò debet esse principium illorum motuum, à quibus compositum per naturam ipsam constitutum mouetur, non verò illorum, per quos mouet alia, & non mouetur. Calefactio ergo ligni solùm dicitur connaturalis igni secundum primam acceptionem: quod non sufficit, vt ille motus sit à natura, quatenùs natura est. Aliàs motus etiam violentus dicendus esset naturalis; calefactio quippè aquæ, quæ est simpliciter violenta, procedit ab igne iuxta propriam eius inclinationem.

5 Quartò obijcies: illud, quod primò conuenit alicui rei, nequit ei conuenire per accidens, sed debet conuenire per se: ergo cùm in definitione naturæ dicitur *primò*, & *per se*, nequit non vna ex ijs particulis redundare.

Respondetur negando consequentiam: quia ly *per se* non solùm significat, quod natura est intrinsecè, & essentialiter principium motus; sed etiam denotat, quod hoc conuenit ei ratione sui, & non ratione alicuius prædicati superioris. Plura enim competunt alicui essentialiter, quæ tamen non dicuntur de illo isto modo perseitatis, sed conueniunt ei per aliud: vt patet in homine, cui essentialiter conuenit esse radicaliter sensitiuum; & tamen hoc non conuenit illi, quia homo, siue per vltimam differentiam sui constitutiuam, sed id habet à gradu superiori animalis. Vndè quia proprium est naturæ esse principium radicale motus, & hoc habet ratione sui; idcircò dicitur, quod est principium motus non non solùm *primò*, sed etiam *per se*.

Dices: ergo saltem particula *primò* superfluit: quandoquidem, quod *per se* conuenit, *primò* conuenit. ¶ Respondetur negando sequelam: nam ly *primò* denotat, naturam esse principium radicale motus: quod non explicat sufficienter illa particula *per se*. Grauitas enim quatenus talis, hoc est, per se, & ratione sui est prin-

principium motus deorsum: & tamen non est principium radicale, sed solùm proximum. Quamobrem, vtraque particula in definitione naturæ meritò constituitur.

6 Vltimò obiicies: ars non est natura: & tamen potest esse principium, & causa motus eius, in quo est, primò, per se, & non secundum accidens: ergo tradita definitio conuenit aliis à definito. Probatur minor: nam ars saltandi est primò, per se, & non secundum accidens principium saltationis, quæ in ipso saltante est. ¶ Respondetur negando minorem, tùm quia ars non potest esse principium radicale prædicti motus, sed tantùm proximum: tùm quia ars non est causa motus interni sumpti secundum entitatem, sed præcisè quantùm ad modum: definitio autem satis apertè exposcit, & quod principium sit radicale, & quod concurrat ad entitatem actus, vel saltem ad modum illi entitati connaturalem, vt infra dicemus.

§. II.

Consectarium præcedentis doctrinæ.

7 Ex hactenùs dictis satis liquidò colligitur, traditam naturæ definitionem esse non solum legitimam, quod hucusque ostensum est; sed etiam essentialem, vt docent communiter Philosophi. Ratio est: quoniam illa definitio est essentialis, quæ datur per essentialia definiti: sed esse principium radicale motus, & quietis conuenit quidditatiuè naturæ; siquidem nullum accidens potest esse principium radicale motus; ac proinde hæc ratio debet conuenire naturæ ratione propriæ substantiæ, et essentiæ: ergo illius definitio, quæ per hæc munera traditur, est essentialis. ¶ Confirmatur: quia ens naturale, quatenùs tale, essentialiter est principium radicale *quod* motus interni; & ideò idem omninò est ens naturale, ac ens mobile: sed natura est id, per quod constituitur ens naturale: ergo natura est essentialiter principium radicale *quo* motus interni. Vndè, cum hoc explicetur per definitionem hactenùs illustratam, planè sequitur, illam esse quidditatiuam.

8 Sed obiicies primò: definitio tradita per effectus definiti nequit esse essentialis; eò quod effectus supponit causam in sua essentia adæquatè constitutam; sed hæc definitio explicat naturam per motum, & quietem, quę sunt effectus illius: ergo nequit esse quidditatiua. ¶ Respondetur hanc definitionem non dari per motum, & quietem, quæ sunt effectus naturæ; sed per esse principium radicale vtriusque. Licèt autem motus, & quies sint quid extrinsecum naturę, & eam supponant adęquatè constitutam; esse tamen radicem motus, & quietis non distinguitur realiter à natura, sed ei competit essentialiter.

Replicabis: nam id quod est absolutum non debet definiri per ordinem ad aliud: at natura est quid absolutum; cum sit substantia: ergo non potest quidditatiuè explicari per habitudinem ad motum. Maximè, quia licèt in definitione accidentis debeat poni substantia; in huius tamen definitione essentiali non est ponendum aliquod accidens: quia substantia secundum suam essentiam est independens ab accidentibus, & prior quam illa: vndè, cum motus sit accidens, & ponatur in definitione substantiæ, non potest hæc definitio esse essentialis.

Respondetur, rationem principij increatis non esse omnino absolutam, sed debere esse relatiuam, saltem transcendentaliter, & secundum dici: nomen autem naturæ significat substantiam non vtcumque, sed sub formalitate principij: vndè licèt substantia, quatenùs est essentia, debeat definiri omnino absolutè; attamen sub munere naturæ explicari quidditatiuè non valet, nisi per respectum ad motum, & quietem, quæ radicat. Quæ est doctrina D. Thom. in præsenti lect. 1. vbi inquit: *Ponitur autem in definitione naturæ principium, quasi genus, & non aliquid absolutum: quia nomen naturæ importat habitudinem principij.* Quę ex solutione ad sequentem obiectionem maiorem lucem accipient.

9 Obijcies secundò: definitio essentialis datur per id, quod primò conuenit rei definitę, cum essentia rei sit primum omnium, quę reperiuntur in illa: at esse principium motus, & quietis non est, quod primò conuenit naturę: ergo hęc definitio nequit esse essentialis. Minor videtur perspicua, quia in natura prius est, principium essendi, quam motus; sicut in ente naturali prius est *esse*, quam *moueri*. ¶ Confirmatur: quia ratio naturę solùm inuenitur in materia, & forma: atqui essentia formę adęquatè saluatur in eo, quod sit primus actus materię, sicut & essentia materię in eo, quod sit primum subiectum: ergo esse principium motus, & quietis non spectat ad quidditatem naturę.

Respondetur, quod in eadem entitate substantię duo conceptus virtualiter diuersi, & se excludentes distinguendi sunt: alter, qui dicitur essentia, per quem pertinet ad ordinem essendi: alter vero, qui dicitur natura, sub quo pertinet formaliter ad ordinem mobilium. Et quamuis ex ijs conceptus essentiæ sit absolutè prior, & ad illum conceptus naturæ in eadem entitate subsequatur: nihilominus, loquendo de natura sub conceptu naturæ, vt in præsenti consideratur, nihil in ea prius, vel intimius reperitur, quam esse principium radicale motus, & quietis; siquidem per hanc rationem in tali naturæ conceptu constituitur, quocircà cum adducta definitio id explicet, nequit non esse quidditatiua. Et idem asserendum est proportionabiliter de composito substantiali: nam licet in eo, absolute loquendo sit prius *esse*, quam *moueri* radicaliter, attamen loquendo de illo sub reduplicatione entis naturalis, & pertinentis ad ordinem mobilium, primum, quod in eo inuenitur est mobilitas radicalis: esse quippe non spectat formaliter ad hunc ordinem; sed tantum præsupponitiue, quatenus pertinet ad alium ordinem, nempe essendi, qui antecedit ordinem mobilium. Per quod etiam constat ad confirmationem: nam illæ definitiones competunt materiæ, & formæ quatenus important essentiam, & spectant ad ordinem essendi: si vero definiendæ forent sub conceptu naturæ, non alia definitione quam ea, quæ tradita est ab Aristot. deberent essentialiter definiri.

10 Infertur etiam ex dictis, formam totalem v. g. humanitatem, vel equinitatem, non esse propriè, & rigorosè naturam, neque sub adducta definitione comprehendi. Quod tradunt, & probant Aristot. in præsent. *text.* 11. & D. Thom. *ibidem* ijs verbis; *Posset aliquis credere, quod, quia materia dicitur natura, & etiam forma, quod compositum possit dici natura: quia substantia dicitur de materia, & de forma, & de composito; sed hoc excludit dicens, quod compositum ex materia, & forma non est ipsa natura, sed est aliquid à natura; quia natura habet rationem principij, compositum verò habet rationem principiati.* Vndè quando humanitas (& idem est de alijs formis totalibus) appellatur natura, non sumitur *natura* pro primo principio motus interni, quo pacto de ea loquimur in præsenti, sed vsurpatur pro *quidditate*, & *essentia*. Quod satis est perspicuum, nec habet contra se aliquod argumentum, cui opus sit specialiter satisfacere.

QVÆ

QVÆSTIO II.

An materia prima, & forma materialis sint natura.

EXplicata sufficienter quidditate naturæ, inuestigare oportet quibus conueniat naturæ ratio: quod hac, & sequenti quæstione præstare curabimus.

§. I.

Deciditur quæstio aliquibus assertionibus.

11 DIcendum est primò, materiam primam esse verè, & simpliciter naturam. Sic expressè docet Aristot. *in præsenti text.* 11. vbi hæc habet: *Vno igitur modo natura sic dicitur prima vniuscuiusque subiecta materia; alio autem modo forma, & species.* Et idem docent D. Thom. *ibidem*, & communiter Philosophi. Fundamentum est: quia materia est principium, & causa motus, & quietis eius, in quo est, &c. sed in hoc consistit propria naturæ ratio: ergo materia est verè, & propriè natura. Maior ostenditur: nam motus naturalis, sicut recipitur in composito, vt in subiecto adæquato, & *quod*; ita recipitur in materia, sicut in subiecto *quo*; cùm ipsa sit prima ratio recipiendi, ergo materia est principium, & causa radicalis in suo genere motus entis, in quo est.

Confirmatur: quia sicut compositum substantiale, quatenus importat essentiam totalem, coalescit ex essentijs partialibus; ita quatenus dicit naturam totalem debet componi ex partialibus naturis; cùm semper sit tale per compositionem: ergo sicut materia habet rationem essentiæ, saltem partialiter; sic debet habere veram rationem naturæ.

12 Dicendum est secundò, omnem formam substantialem materialem esse verè, & propriè naturam. Hanc assertionem tradit Aristot. in præsenti, & *lib. de partibus animalium cap.* 10. & alibi sæpè: quam etiam amplectuntur D. Thom. & communiter Doctores. Ratio est satis perspicua: nam nulla datur forma materialis, quæ non sit principium, & causa motuum eius entis, quod constituit: ergo omnis forma materialis habet rationem naturæ. Suadetur antecedens discurrendo per singulas formas: quia si forma fuerit sensitiua, qualis est forma equi, est principium, & causa motus progressiui, & omnium sensationum, si autem fuerit vegetatiua, qualis est anima plantæ, est principium motus nutritionis, & augmentationis; si vero fuerit forma inanimata, qualis est forma lapidis, est principium motus sursum, vel deorsum, & quietis naturalis in centro: ergo nulla est forma materialis, quæ non sit principium, & causa alicuius motus, & quietis eius entis, in quo est ipsa forma.

13 Suadetur deinde eadem assertio specialiter in illis formis, quæ animæ communiter nuncupantur, & concurrunt actiuè ad suos motus: nam vt inquit Aristot. 8. *Physic. text.* 27. *totum animal natura se ipsum mouet*: sed mouere seipsum importat principium actiuum: ergo formæ, quæ fuerint principium actiuum motuum eius entis, in quo sunt, erunt verè, & propriè natura. ¶ Confirmatur primò: quia viuentia, quatenus talia, habent verè, & propriè naturam; alias sola inanimata illa gauderent, quod ex se apparet absurdum: sed viuentia in hoc distinguuntur à non viuentibus, quod illa habent in se principium actiuum motus; secus verò ista: ergo principium actiuum motus entis, in quo est ipsum principium, qualiter se habent formæ animatæ, est propriè, & simpliciter natura. ¶ Confirmatur secundò: quia huiusmodi formæ sunt verè principium actiuum illorum motuum, qui reperiuntur in entibus per ipsas constitutis, influuntque in illos primò, & per se: ergo nullum apparet rationabile fundamentum, quare debeat excludi à propria ratione naturæ.

14 Dicendum est tertiò non requiri ad hoc, vt forma habeat rationem naturæ, quod concurrat actiuè ad motum; sed sufficere concursum eius passiuum. Hæc est Aristot. *in hoc lib.* & D. Thom. *lect.* 1. illamque tradunt communiter Interpretes. Probatur ratione primò: quia cui competit definitio, conuenit necessariò ratio, siue essentia definita, vt ex se liquet: sed vt tota definitio naturæ conueniat formæ, non requiritur, quod influat actiuè in motum; sed satis est, quod concurrat passiuè: ergo. Minor probatur quoad illas particulas *principium*, & *causa*, de quibus duntaxat poterat esse difficultas: nam ratio causæ, & principij verè, & propriè saluantur in principio passiuo; aliàs causa materialis non haberet propriè rationem causæ, & principij: ergo definitio naturæ conuenit formæ, etsi non concurrat actiuè ad motum, sed tantùm passiuè. Ad hæc: materia nequit concurrere actiuè ad motum, sed solum passiuè: & tamen conuenit ei propria ratio naturæ, vt supra ostendimus: ergo vt forma sit verè natura, satis est, quod concurrat passiuè ad motum.

15 Secundò probatur eadem conclusio: quoniam cœlum est verè, & propriè ens naturale, ac proinde eius forma est verè natura: sed forma cœli non est principium actiuum motus, quo cœlum mouetur: ergo vt forma sit natura, non petit necessariò esse principium actiuum motus. Minor constat: quia esse principium actiuum motus eius entis, in quo est, solùm conuenit animæ, seu formæ viuenti; vt tradit Aristot. 8. *Physic. cap.* 4. sed cœlum non est animatum, vt iam tenet concors Philosophorum sententia: ergo forma cœli non influit actiuè in motum illius. Maior autem ostenditur: tùm quia sic docet Aristot. 1. *de Cœlo cap.* 2. & *lib.* 7. *Metaph. cap.* 2. Tùm etiam, quia obiectum Philosophiæ debet esse ens naturale, vt supra statuimus *disp.* 1. at cœlum pertinet per se ad obiectum Philosophiæ, & de eo egit Aristot. *in quatuor libris*: ergo cœlum est ens naturale. Tùm denique quia ens naturale est idem ac ipsa, ac compositum substantiale ex materia, & forma coalescens: sed hoc conuenit cœlo; idque satis euidenter colligitur ex eo, quod habeat quantitatem, & alia accidentia corporea: ergo ratio entis naturalis nequit non in cœlo inueniri.

§. II.

Referuntur contrariæ opiniones, & earum argumentis occurritur.

16 PRima sententia primæ nostræ assertioni contraria, negat materiam primam esse naturam. Ita Vallesius *contron.* 11. ad Tyrones. Probatur primò: quia materia nequit esse causa motus: ergo non est natura. Antecedens suadetur: nam materia nequit esse causa, nisi materialis, & per modum subiecti: at nec hoc modo est causa motus; siquidem hic non recipitur in materia, sed in composito: ergo materia nequit esse causa motus. ¶ Respondetur, quod licet materia non sit subiectum *quod* motus: est tamen subiectum *quo*: quia per modum primæ potentiæ, & radicis tribuit composito naturali, quod sit subiectum aptum ad recipiendum: & hoc satis est ad rationem naturæ.

17 Argu-

17 Arguitur secundò: quia ita se habet forma substantialis ad ens naturale, sicut forma artificialis ad artefactum: sed in artificialibus sola forma est ars: ergo in naturalibus sola forma est natura, secus verò materia. ¶ Confirmatur: quia natura est id, per quod ens naturale distinguitur ab artificiali: sed solùm distinguitur per formam, non verò per materiam: ergo ratio naturæ non competit materiæ, sed formæ. Minor probatur: nam eadem materia prima ligni manet in statua: ergo ens naturale, & artificiale non distinguuntur per materiam.

Respondetur ad argumentum negando consequentiam: & ratio disparitatis est, quod forma artificialis est verum accidens, ac proinde eius subiectum debet esse substantia, & consequenter non potest esse ars: natura autem per modum formę non excludit à subiecto, quod sit substantia; ac proinde, tàm materia, quàm forma queunt habere naturæ rationem; siquidem hæc est propria substantiæ partialis. ¶ Ad confirmationem neganda est minor: quoniam materia propria, & immediata artefacti non est materia prima, sed totum compositum substantiale, quod dicitur materia secunda: vndè ens naturale, & artificiale nequeunt conuenire in materia.

18 Arguitur tertiò: quoniam si materia prima esset natura, sequeretur, nullum motum fore violentum: consequens est absurdum: ergo. Sequela ostenditur: nam ille motus dicitur violentus, qui est contra inclinationem naturæ; atqui nullus est motus, qui aduersetur inclinationi materiæ: ergo si hæc est natura, nullus motus erit violentus. Probatur minor: tùm quia materia est de se indifferens ad omnes motus, & nullum sibi peculiariter determinat: ergo nullus est contra inclinationem illius. Tum etiam, quia materia prima inclinatur in omnes formas: ergo inclinatur in omnes motus ab eisdem dimanantes: ergo sicut quælibet forma est connaturalis materiæ, ita etiam omnis motus: ac proinde si materia est natura, nullus motus erit violentus.

Respondetur negando sequelam, quam probatio minimè euincit: nam vt motus sit simpliciter violentus, satis est, quod sit contra inclinationem, tùm formæ, quæ est natura partialis, & nobilior pars compositi substantialis, tum naturæ totalis, quæ ex materia, & forma resultat. Vnde quamuis motus v. g. lapidis sursum, nullo pacto esset contra inclinationem naturæ, quæ est materia: adhuc tamen esset simpliciter violentus, cùm opponatur inclinationi formæ, & naturæ totalis lapidis, vt ex se liquet. Ad inuestigandum autem, cum aliquis motus violentus sit, potius attendi debet ad formam, quæ est natura propria entis naturalis, quàm ad materiam primam, quæ, quantum est de se, est quid commune, & nullam peculiarem inclinationem determinat. Quibus etiam addendum est primò, quod licet materiæ primæ secundum se acceptæ nullus motus aduersetur; ei tamen quatenùs peculiariter determinatur & sigillatur ad aliquam formam, violentus, & contrarius est ille motus, qui huius formę acquisitioni, vel possessioni repugnat; nam ratione illius sigillationis incipit materia habere particularem inclinationem. Addendum est secundo, aliquos esse motus, qui non ordinantur ad acquisitionem formæ substantialis, qualis est ille v. g. quo ferrum recipit figuram artificiosam; & huiusmodi motus nequeunt esse iuxta propriam inclinationem materiæ; cum non conducant ad illius finem, nimirum ad possessionem, & consecutionem formarum: quocirca violenti dici possunt, tam respectu materiæ, quam compositi.

19 Secunda sententia, quæ nostræ secundæ conclusioni opponitur, tenet formas animatas, v. g. animam plantæ, vel equi, quæ concurrunt actiuè ad motum, non habere propriè rationem naturæ. Pro hac refertur B. Albertus 2. *Physic. tract.* 1. *cap.* 1. Et potest suaderi: quia de ratione naturę est, quod sit dumtaxat principium passiuum motus. Sed ex formæ concurrunt actiuè ad motum: ergo nequeunt habere rationem naturæ. Probatur maior: tùm quia Aristot. 2. *Physic. cap.* 7. probat, Deum non spectare ad obiectum Philosophiæ, quia non habet in se principium motus, siue naturam. Sed Deo non deest principium actiuum motus, sed solùm passiuum: ergo natura solùm constituitur per esse principium passiuum motus. Tum etiam, quia esse principium actiuum, & passiuum sunt rationes inter se oppositæ: sed de ratione naturæ est esse principium passiuum motus: ergo est contra eius rationem concurrere actiuè ad illum.

Confirmatur: quia natura est determinata ad vnum: at anima v. g. equi, quatenùs est principium actiuum, concurrit ad plures, & diuersos motus; vt præter alios constat in motibus progressiuis: ergo forma, quæ est anima, nequit esse propriè natura.

Respondetur ad argumentum negando maiorem: & ad primam illius probationem dicendum est, esse contra rationem entis mobilis, quod sit purè actiuum, & nullum habeat in se principium passiuum, siue receptiuum motus: Et hac ratione probat Philosophus, Deum non pertinere ad obiectum Philosophiæ: quia videlicet non habet rationem entis mobilis, cùm sit actus purus. Hinc tamen non infertur, conceptum naturæ adæquatè, & vnicè constituendum fore in solo principio *quo* purè passiuo; nam ad constitutionem entis mobilis, etiam intrare potest principium actiuum motus, nempè anima; connotando principium purè passiuum, videlicet materiam. ¶ Ad secundam dicimus, naturam secundum conceptum communem naturę solùm importare, quod sit principium radicale motus interni: quæ ratio suo modo abstrahit à principio purè passiuo, & à principio simul actiuo. Quare licèt rationes actiui, & passiui sint oppositæ, solùm conuincitur, materiam, & animam esse naturas inter se diuersas: cum qua diuersitate stat saluari in vna, & altera communem conceptum naturę. ¶ Ad confirmationem respondemus, satis superque esse ad veritatem illius proloquij, quod natura operetur absque indifferentia, electione, & libertate: quamuis autem anima equi sit principium plurium motuum; omnes tamen producit absque libertate: & idcirco ex vi huius non debet excludi à conceptu proprio naturæ. Sed de illo axiomate infra iterum dicemus.

20 Tertia opinio tertiæ conclusioni aduersa docet, requiri indispensabiliter ad hoc, vt forma habeat rationem naturæ, quod sit principium actiuum motus. Ita Valquez 1. 2. *disp.* 25. *cap.* 4. Et probatur primò: quia natura debet concurrere ad motum per modum primi principij, & radicis illius, vt constat ex eius definitione: at hoc nequit competere formę, quę non concurrit actiuè ad motum, sed purè passiuè: ergo ad rationem formæ, quæ est natura, pertinet indispensabiliter concursus actiuus. Minor suadetur: quia primum principium passiuum est materia: ergo forma, si concurrat solùm passiuè, non valet esse primum principium. ¶ Confirmatur: quia forma, vt forma, non habet rationem potentiæ, sed actus: ergo si forma, quatenus talis, est natura, debet concurrere ad motum per modum actus, atque ideo agendo.

Respondetur, subiectum proximum passiuum, & susceptiuum *quod* motus esse compositum substantiale: quod à duplici principio *quo* constituitur in esse talis, nempe à materia, sicut a primo subiecto; à forma autem, sicut à dante actualitatem requisitam ad suscipiendum motum: eò quod motus, cum sit accidens, & habeat esse secundum quid, debet supponere esse simpliciter, & sub-

substantiam adęquatè constitutam. Vndè sicut materia, & forma concurrunt ad constitutionem entis naturalis, & quælibet suo modo habet rationem primi principij: ita vtraque valet esse primum principium motus; etsi vna, & altera passiuè se habeat ad illum: quoniam adhuc passiuè concurrunt modo valdè diuerso, materia videlicet passiue recipiendo, forma verò passiuè sustentando. Per quod etiam patet ad confirmationem: quia licèt forma sit actus respectu subiecti; est tamen potentia respectu motus, & illum recipit, vt *quo*.

21 Secundò arguitur: quia de ratione entis naturalis est, habere in se aliquod principium actiuum motus: sed hoc principium nequit esse materia, vt ex se liquet: ergo de ratione formæ constitutiuæ entis naturalis est, quod sit principium actiuum motus. Probatur maior: quia cœlum non est ens naturale, nec illius motus est naturalis: sed circa hoc nequit designari alia ratio, nisi quod cœlum non habet in se principium actiuum ad se mouendum: ergo de ratione entis naturalis est habere in se principium actiuum motus. Maior huius vltimi syllogismi suadetur: tùm quia omnis motus naturalis est ad acquirendam aliquam perfectionem: sed cœlum nullam ex motu perfectionem consequitur: ergo illius motus non est naturalis. Tùm etiam, quia si motus cœli est ei connaturalis, quies quam habebit post diem iudicij, erit illi violenta: consequens est fallum; siquidem illa quies in perpetuum durabit, quod est contra rationem violenti: ergo.

Respondetur negando maiorem primi, & secundi syllogismi. Ad primam autem probationem in contrarium respondetur, quod licèt motus localis rectus, sit ad acquirendam aliquam ipsius mobilis perfectionem: eò quod ex natura sua ordinatur ad constituendum mobile in proprio loco, extra quem est, quandiù sic mouetur: attamen motus circularis, qualis est motus proprius cœlorum, id non exposcit; tùm quia non est ad locum, sed circa locum: tùm, quia non ordinatur ad perfectionem mobilis, sed aliorum, vt statim dicemus. Ad secundam probationem neganda est sequela: quoniam illa quies erit à Deo; ac proinde non erit violenta, sed iuxta inclinationem vniuersalem, quę cuiuis creaturę inest ad obediendum auctori naturæ: cui cedunt alię particulares inclinationes. Quod magis perspicuum fiet, si animaduertamus, cœlum non appetere motum propter ipsum motum, cùm iste sit actus imperfectus; sed inclinatur in illum, vt deseruiat hominum generationi, & aliorum, quæ ad hominem ordinantur: is quippè est finis prædicti motus pręfixus à Deo. Et quia, impleto electorum numero oportet humanam propagationem cessare: idcircò cessabit etiam in cœlo inclinatio ad motum, per quem hominum generationi deseruiebat. Quare post diem iudicij inclinabitur in quietem, & hæc erit illi connaturalis. Neque insolens, aut nouum est, quod duo contraria conueniant connaturaliter, saltem successiuè eidem subiecto; sed potiùs hoc non semel contingit, vt risus, & fletus hominis attestantur.

QVÆSTIO III.

An anima rationalis sit natura.

NOn procedit præsens difficultas circa animam nostram, quatenùs vegetatiua, & sensitiua est, habetquè conuenientiam cum formis, de quibus hucusque actum à nobis est: constat quippè ex dictis pars affirmatiua; cùm sub hac consideratione militet eadem ratio in ista, ac in aliis animabus. Vocamus autem in dubium, an secundum suam vltimam differentiam, & quatenùs rationalis est, habeat propriè rationem naturæ: quod in præsenti determinare curabimus.

22 Dicendum est, animam nostram, quatenùs rationalis est, esse verè, & propriè naturam. Ita cum Arist. In præsenti docent communiter Philosophi, quos proinde non est necessarium referre. Probatur ratione: quoniam anima rationalis, quatenùs talis, est vera forma hominis: ergo vt rationalis, est verè, & propriè natura. Consequentia constat, quia vt docet Arist. natura propriè dicitur de materia, & forma, quæ sunt partes entis naturalis: constat autem hominem esse verè, & propriè ens naturale: ergo eius propria forma est verè, & rigorosè natura. Antecedens autem suadetur: tùm quia sic definitur in Concilio Viennensi sub Clemente V. & in Lateranensi sub Leone X. Tùm etiam, quia homo quatenùs rationalis est, & in vltima specie constituitur, debet habere aliquam formam: sed non habet aliam, nisi animam rationalem quatenùs talem: ergo hæc etiam secundum vltimum gradum est vera forma hominis.

23 Secundò probatur ratione desumpta ex D. Thom. 1. *p. q.* 75. *art.* 2. *ad* 2. quia anima nostra, vt rationalis, est principium *quo* motus interni: ergo est verè natura. Consequentia liquet ex supra dictis. Antecedens verò suadetur: nam risus, fletus, admiratio, & locutio sunt motus interni, & connaturales homini, vt homo est: ergo datur in homine aliquod radicale principium *quo* horum motuum: sed hoc non est aliud, quam anima rationalis secundum suam vltimam differentiam: ergo anima nostra, vt rationalis, est principium *quo* motus interni.

§. vnicus.

Refelluntur rationes aduersæ.

24 OPpositam opinionem tuentur Auicenna 1 *sufficientiæ cap.* 5. & B. Albertus M. *lib.* 1. *Physic. tract.* 1. *cap.* 2. Quæ potest probari primò ex Arist. *in hoc lib. cap.* 1. vbi docet formam, quæ est natura, debere esse in subiecto; sed esse in subiecto est proprium formæ materialis, atque ideo nō potest conuenire animæ nostrę cum spiritualis sit: ergo anima nostra non est natura. ¶ Confirmatur ex eodē Philosopho *in hoc lib. text.* 12 vbi determinat, formam, quæ est natura, non posse separari à materia: & ratio est satis manifesta; natura enim debet esse principium motus physici, siue materialis; quod non competit formæ separatæ à materia, vt ex se liquet; constat autem, animam nostram esse separabilem à materia: ergo nequit habere propriam rationem naturæ.

Respondetur, formam materialem esse illam, quæ in fieri, & esse dependet à materia: formam verò illam, quæ ita informat materiam, vt ab illa non dependeat, non esse materialem, sed spiritualem, & per se subsistentem. Et quia hoc posteriori modo se habet anima nostra, ideò potest esse informatiuè in materia, sortitique veram conditionem naturæ; quin vllam in se ipsa materialitatem incurrat.

Ad confirmationem dicendum est, Aristot. solùm intendere, quod forma separabilis non sit natura, quatenus est formaliter separabilis, siue ob ipsum statum separationis. Per respectum quippè ad talem statum non est principium motus Physici; sed habet conuenientiam cum Angelis, qui entia naturalia non sunt. Hinc autem minimè sequitur, quod anima nostra in statu coniunctionis ad corpus non sit verè natura; cum tunc habeat elicere motus propriè naturales, vt supra diximus. Imò verò etiam in statu separationis, & secundum se accepta, qua ratione abstrahit ab vnione exercita, retinet veram

ratio-

rationem naturæ: quoniam adhuc est vera forma hominis, et per consequens radicale principium motus, licèt neutrum munus tunc actu exerceat.

Dices: de ratione naturæ est, quod possit naturaliter esse principium motus physici, etsi actu non concurrat ad illum: sed anima nostra in statu separationis non habet potentiam naturalem, vt concurrat ad motus physicos: ergo non conseruat propriam rationem naturæ. Minor liquet: nam forma nequit esse principium motus physici, nisi vnita corpori: atqui anima semel separata nequit naturaliter reuniri materiæ: ergo nec actu, nec aptitudine naturali queit esse principium motus physici.

¶ Respondetur sufficere ad hoc, vt anima separata sit verè natura, quod secundum se sit propria forma entis naturalis, nempè hominis, & quod debito tempore fuerit vnita materiæ, vt videre est in potentia nutritiua, et augmentatiua Beatorum, in quibus non est frustrà, nec desinit esse talis, quamuis ad actum nequeat naturaliter reduci: sufficit enim, quod debito tempore habuerit suum exercitium.

25 Arguitur secundò: nam forma, quæ est natura, producitur per eductionem: sed anima nostra non educitur, vt constat *ex dictis disp. 4. num. 6* ergo non est natura. Probatur maior: quia forma, quæ est natura, debet produci per naturam, seu viribus naturæ: hæc autem non producit, nisi educendo; cùm semper agat circa subiectum præsuppositum: ergo.

Respondetur negando maiorem, quia formam naturalem educi non est de ratione naturæ; sed magis est imperfecta conditio illius, à qua anima nostra ob suam excellentiam absoluitur. Nec probatio inducta vrget: ad hoc quippè, vt anima rationalis sit in potestate naturæ, quantùm requiritur ad rationem formæ naturalis, opus non est, quod possit ab agente naturali produci; sed sufficit, quòd valeat illius viribus materię communicari, et vniri. Quoniam agens naturale non respicit animam rationalem propter se ipsam; sed propter compositionem, et existentiam totius entis naturalis, nempè hominis: quem finem sufficienter consequitur vniendo illam materię, quamuis ipsam absolutè non producat.

26 Arguitur tertiò: quia natura debet esse principium motus physici, siuè naturalis: sed motus, qui procedunt ab anima nostra, quatenùs est rationalis, non sunt physici: ergo anima sub hac ratione non est natura. Probatur minor: quia intellectio, et volitio sunt operationes conuenientes animę, quatenùs rationalis est: sed eę operationes nequeunt habere rationem motus physici; cùm in Deo, et Angelis reperiantur: ergo motus proprij animæ nostrę, quatenùs est rationalis, non sunt physici, et naturales.

Ad hoc argumentum occurri poterat *ex supra dictis num. 23.* nam anima nostra, quatenùs rationalis est, non solum est principium intellectionis, et volitionis; sed etiam admirationis, et aliorum actuum, quos ibi recensuimus, et physici, siuè naturales sunt. Quod satis erat, vt anima secundum suum vltimum gradum esset natura: neque enim adest aliqua ratio, vel auctoritas conuincens, quod omnes actus procedentes à forma, quę est natura, debeant esse physici: sufficit enim, si plures id habeant.

¶ Respondetur tamen negando minorem absolutè, et ad illius probationem dicendum est, quod licèt intellectio, et volitio sint ex genere suo operationes independentes à corpore, subindequè non sint naturales; nihilominus quando eliciuntur ab anima corpori vnita, habent dependentiam ab ipso corpore saltem indirectè, tanquam à ministrante, et disponente: eo quod elici non possunt in hac vita, nisi dependenter à ministerio sensuum, vt latè ostendemus *in lib. de Anima*. Et hoc sufficit, vt dictę operationes sint, et dicantur motus physici, oriunturquè ab anima nostra quatenùs natura est, et corpori communicat. In cuius signum videmus Arist. *in lib. 3. de Anima*, tractasse de anima nostra, quatenùs est principium intellectionis dependentis à phantasmate. Prędicti autem libri sunt pręcipua pars Philosophię, quę attingit, vt proprium obiectum ens naturale, et quę naturam concernunt; vndè intellectio, quatenùs à phantasmate pendet, subit verè conditionem motus naturalis.

Sed replicabis: quoniam ad hoc, vt forma sit natura, requiritur quod sit principium motus naturalis, non solùm quoad modum, sed etiam quantum ad substantiam; aliàs ars cantandi, quæ est principium modi cantus, foret natura, quod est absurdum: sed esto, quod intellectio huius status secundum aliquem modum sit naturalis, siue dependens à corpore; nihilominùs secundum substantiam accepta nequit à corpore dependere, cùm spiritualis sit: ergo anima nostra non habet rationem naturæ in eliciendo intellectionem, etiam pro hoc statu. Imò verò quicumque modus afficiens intellectionem debet esse spiritualis, sicut ipsa: ergo conducere non valet ad hoc, quod intellectio habeat motus physici rationem.

Respondetur, omissa maiori, negando minorem: etenim non solùm aliquis modus intellectionis huius status est naturalis, sed etiam ipsa intellectio quoad entitatem: quia eo modo operatio est, & dicitur naturalis, quo dependet à corpore, siue à ministerio sensuum, ab hoc autem ministerio non solùm dependet aliquis modus intellectionis, sed etiam ipsa intellectio, vt de ipsa secundum entitatem dicenda est naturalis. Et si enim operatio spiritualis nequeat dependere à corpore, sicut ab organo, vel subiecto; benè tamen, sicut ab obiecto, & ministrante, iuxta illud: *Oportet intelligentem phantasmata speculari*. Quamobrem anima nostra, non solum in aliis motibus, sed etiam in intellectione præsentis status explicat, veram, ac propriam conditionem naturæ: ad hanc quippe sufficit esse principium motus corporei; vel spiritualis dependentis ministerialiter, & dispositiuè à corpore. Per quod illud, quod de arte tangitur, facilè euanescit: nam in operatione artificiosa solus modus est ab arte, entitas vero tota est naturalis, & à diuerso principio: vnde ratio naturæ nequit in prædicta operatione attribui arti. At intellectio huius status fit ab anima, vt vnita corpori, & per sensus, & organa corporalia disponente ad eandem intellectionem; quæ sunt propriissima munia naturæ: quocirca non solum quoad modum, sed etiam quantum ad substantiam est naturalis.

27 Vltimò arguitur: quoniam natura est determinata ad vnum, iuxta commune Philosophorum proloquium; quod licèt non in operationibus, in modo tamen operandi saltem verificandum est: at anima nostra, quatenus rationalis est, non habet determinationem in operatione, cum plures, ac diuersos actus eliciat; nequè in modo operandi, siquidem operatur cum indifferentia, & libertate: ergo anima nostra secundum vltimum, & proprium gradum nequit esse natura.

Respondetur, determinationem in modo operandi non esse de conceptu naturæ in communi, sed solùm conuenire naturæ, prout inuenitur in speciebus ignobilioribus, & caret ea excellentia, quæ animæ nostræ competit. Solet vero frequenter nomen genericum imperfectioribus speciebus attribui: quo pacto *animalis* nomen sæpius accommodatur brutis; & *naturæ* nomen vilioribus naturis applicatur. In quo sensu accipitur natura, cùm communiter dicitur, *naturam esse determinatam ad vnum*.

QVÆ-

QVÆSTIO IV.

Qualiter natura dicatur de materia, & forma.

POstquam ostendimus, conceptum proprium naturæ saluari in materia, et forma, videndum restat, an conueniat illis vniuocè, an verò analogicè: quod hic breuitèr discutiendum est.

28 Dicendum est, materiam, et formam non conuenire vniuocè in conceptu naturæ, sed solum analogicè: sic docet Aristot. *in hoc lib. cap.* 1. vbi loquens de forma inquit: *Atquè natura magis hæc est, quam materies: vnumquodque enim tunc magis dicitur, cùm est actu, quam in potentia.* Quæ verba sic elucidat Angelicus Doct. *lect.* 2. *quia vnumquodque magis dicitur secundum, quod est actu, quam secundum quod est in potentia; ideò forma, secundum quam est aliquid ens naturale in actu, magis est natura, quam materia, secundum quam est aliquid naturale in potentia.* Vbi analogiam inter materiam, et formam satis apertè adstruunt, et vniuocationem excludunt. Idem docent Auerr. *in hoc lib. text.* 2. Albertus 2. *Physic. tract.* 5. *cap.* 3. et alij, quos refert, et sequitur Masius hic, *quæst.* 12.

Fundamentum principale huius assertionis desumitur ex ijs, quæ suprà diximus *disp.* 3. *quæst.* 3. potestquè ad hanc formam reduci: quoniam materia, et forma essentialiter distinguuntur: ergo si conueniret vniuocè in ratione naturæ, talis conuenientia non foret specifica, et atoma; sed tantùm generica: atqui nulla ratio generica potest propriè de materia prædicari: ergo materia, et forma non conueniunt vniuocè in conceptu naturæ. Minor suadetur: quia ratio generica solùm abstrahit à speciebus: sed materia prima nequit esse species adhuc partialiter; siquidem caret omni actu physico, à quo desumitur actus metaphysicus, siuè differentia, per quam species constituitur: ergo nulla ratio generica potest propriè prædicari de materia. Vndè sicut duæ vltimæ differentiæ distinguuntur se totis, quia sunt conceptus simplices: ita materia se tota debet à forma distingui, eò quod ob suam summam potentialitatem, nequit fundare duos conceptus, nempe vnum potentialem, in quo conueniat cum forma, & alium actualem, per quem distinguatur ab illa.

29 Contrariam nihilominùs sententiam secutus est Sotus *in præsenti quæst.* 2. Et potest suaderi primò: quia materia, & forma non distinguuntur in ratione principij motus, quatenus præscindit à principio actiuo, & passiuo: & deindè addunt peculiares differentias, quibus intra illam rationem secernuntur: ergo ratio naturæ dicitur de eis vniuocè. Patet consequentia: nam ideò animal dicitur vniuocè de homine, & equo, quia conueniunt in ratione communi animalis, & distinguuntur per proprias differentias constitutiuas. ¶ Confirmatur: quia ratio partis physicæ dicitur vniuocè de materia, & forma; cum pars solum dicat rationem componentis abstrahendo a modo componendi per modum potentiæ, vel actus: atqui partes physicæ entis naturalis, quatenus tales, habent rationem naturæ: hæc igitur prædicatur vniuocè de materia, & forma.

Ad hoc tamen argumentum, & confirmationem satis constat ex fundamento, quod prò nostra assertione expendimus: nulla quippè ratio potest abstrahi à materia, & forma, quæ sit vna simpliciter, & ex parte rei conceptæ; sed tantùm secundum quid, & penes explicitum. Quoniam pura potentia physica est impartibilis in duos conceptus, quorum aliquis habeat rationem actus, & differentiæ simpliciter. In ipsa enim ratione, in qua materia concipitur conuenire cum forma, distinguitur simpliciter ab illa ex parte rei conceptæ: quod proprium analogorum est.

30 Secundò arguitur: nam quando aliqua inferiora participant rationem communem, & vnum in ea participanda, non dependet ab alio, possunt, & debent fundare conuenientiam vniuocam; siquidem ratio superior æqualiter descendit ad illa: sed materia prima per suam essentiam, & non per participationem à forma habet esse naturam; & idem est de forma comparatiuè ad materiam: ergo vniuocantur in conceptu communi naturæ.

Respondetur, argumentum solùm probare, quod inter materiam, & formam præter analogiam attributionis, quam Philosophus, & D. Thom. indicant verbis supra relatis, detur, etiam analogia proportionalitatis propriæ in participando proprium conceptum naturæ: quoniam hæc analogia expostcit, quod ratio analoga inueniatur intrinsecè, & propriè in analogatis, & non causatur per dependentiam, sed potiùs, ob æqualitatem proportionum, vt patet in ratione principij, quæ dicitur de corde, & de fundamento. Cæterùm ad vniuocationem insuper desideratur, quod ratio communis, & superior abstrahat simplicitèr à differentijs, easquè obiectiuè actu non includat. Quod minimè reperitur in proportionalitate propria; cum intimè claudat differentias, supra quas fundantur proportiones: nec in materia, & forma; siquidem illa fundare non valet duos conceptus, abstractum videlicet, & contrahentem. Sed per id ipsum, in quo conuenit secundum quid cum forma, distinguitur simplicitèr ab ea. Videantur quæ diximus *in Logica disp.* 10. *quæst.* 4.

QVÆSTIO V.

De distinctione inter naturam, & artem.

AD completam notitiam naturæ oportet, vt etiam disseramus de ea per comparationem ad artem. Duo autem sunt, quæ præcipuè possunt, & debent in hac parte discuti, & quæ magis conducere queunt ad naturæ cognitionem, nimirùm an natura, & ars distinguantur, & vtrum hæc possit efficere opera illius. A quibus tamen breuiter nos expedire curabimus: quoniam non multi ponderis, sunt, & facilè colliguntur ex dictis.

31 Dicendum est primò naturam, & artem inter se distingui. Ita Aristot. *in hoc lib. cap.* 1. cui consentiunt omnes Philosophi. Ratio est satis perspicua: quia de ratione naturæ est, quod sit primum, & radicale principium motus, vt constat ex eius definitione: sed ars, cùm sit accidens, solum potest habere rationem principij proximi: ergo ars realiter distinguitur à natura. ¶ Confirmatur: quoniam substantia, & accidens nequeunt esse realiter idem: sed natura est substantia; cùm sit pars intrinseca entis naturalis: ars verò est entitatiuè accidens; siquidem supponit ens naturale adæquatè constitutum: ergo ars, & natura non possunt esse realiter idem.

Sed obijcies: si darentur duo corpora, in quibus omnia naturalia essent æqualia, vnum tamen esset planum, & alterum sphæricum, & proijcerentur eodem impetu ex aliquo loco, velocius moueretur sphæricum, quam planum, vt constat experientia: sed hæc inæqualitas non est à natura; siquidem in omnibus naturalibus sunt æqualia: ergo est ab illa figura artificiosa: iam ergo ars potest esse

esse primum principium motus.

Respondetur, hanc obiectionem minimè conuincere artem esse principium motus quoad substantiam, sed tantùm disponere ad modum motus, videlicèt ad velocitatem. Nam per figuram rotundam magis vniuntur partes, et sic redduntur aptiores ad scindendum aërem: quapropter corpus sphæricum mouetur velociùs, quàm angulare, eo quod est meliùs dispositum. Neutrobi tamen illa figura influit in substantiam motus: sed id tribuitur substantiæ, sicut principio radicali, & grauitati, tanquam principio proximo. Ad rationem autem naturæ requiritur influxus radicalis in motum secundum substantiam acceptum. Ex quibus facilè occurritur alijs instantijs, quæ nostræ assertioni possent opponi: diluuntur enim eodem modo.

32 Dicendum est secundò, artem non posse efficere per se opera naturæ. Hæc conclusio est æquè certa, ac præcedens, & suadetur: quoniam opera naturæ sunt formæ substantiales, & accidentia, quæ illas consequuntur: sed ars non valet efficere hæc: ergo nequit influere per se in opera naturæ. Minor liquet, quia in primis non potest illa efficere virtute propria; siquidem non continet ea formaliter, vel eminenter: deindè non valet illa efficere instrumentaliter, & in virtute naturæ; cùm non sit instrumentaria virtus illius: hæc quippè ratio solùm competit accidentibus naturalibus, quæ fluunt ab ipsa natura: ergo nullo pacto valet producere directè, & per se formas substantiales, & earum accidentia.

33 Dicendum est tertiò, artem posse concurrere ad opera naturæ indirectè, idest, applicando actiua passiuis. quæ proindè opera non erunt ab arte, sed à virtutibus naturalibus applicatis per artem. Sic docent D. August. 10. *de ciuitate Dei, cap.* 11. D. Thom. 2. 2. *q.* 77. *art.* 2. & communiter omnes Theologi, ac Philosophi. Fundamentum est: nam supposita rerum naturalium perfecta scientia, qualis in dæmonibus reperitur, potest optimè ars applicare virtutes naturales corporum, in quibus effectus naturales continentur, proprijs passiuis: sed omnis causa naturalis debitè applicata producit necessario suum effectum: ergo ars, etsi non directè, potest tamen applicatiuè concurrere ad effectus in naturalibus seminibus præcontentos.

Confirmatur primò: nam *Exod.* 7. Magi, siuè sapientes Ægyptiorum ediderunt per artem magicam serpentes, non quidem apparentes, vt nonnulli exponunt, sed veros, vt docet D. Thom. *quæst.* 6. *de Potentia art.* 8. *ad* 8. sed id factum est per aliqua semina, quæ habebant vim putrefaciendi virgas, & conuertendi in serpentes; quæ semina cognouere, & collegere Magi operatione Dæmonum, vt idem S. Doctor exponit: ergo ars, applicando actiua passiuis, valet concurrere ad opera naturalia. ¶ Confirmatur secundò experientia, & exemplo artis Medicinæ, per quam virtutes naturales herbarum, & lapidum ita humanis corporibus applicantur, vt salus deperdita restituatur ad statum pristinum, vel meliorem: ergo ars per modum applicantis concurrit ad naturales effectus. ¶ Confirmatur tertiò: nam pulli gallinacei generantur naturaliter medio calore gallinę: & tamen pullarij arte, & industria queunt in lucem edi per applicationem aliorum corporum calidorum ad oua: ergo ars concurrere potest applicatiuè ad opera naturæ.

34 Dices: si per artem possent fieri saltem applicatiuè propria opera naturæ, posset fieri verum aurum, & argentum per artem chimicam, consequens est falsum: ergo. Suadetur minor: quoniam Ecclesia in Extrauaganti *Spondet*. prohibet vendere prædictum aurum pro vero, & declarat, quod vendentes illud tenentur ad restitutionem: at certè, si prædictum aurum esset verum, licitum foret illud vendere pro tali, nec vlla restitutionis obligatio consurgeret: ergo non est verum, sed apparens, & fucatum.

Respondetur primò negando sequelam: quia vt docet D. Thom. *in* 2. *dist.* 7. *q.* 3. *art.* 1. *ad* 3. *Quædam formæ substantiales sunt, quas nullo modo ars inducere potest: quia propria actiua, & passiua inuenire non potest; sed in his potest aliquid simile facere: sicut Alchimistæ faciunt aliquid simile auro, quantum ad accidentia externa; sed tamen non faciunt verum aurum: quia forma substantialis auri non est per calorem ignis, quo vtuntur Alchimistæ; sed per calorem solis in loco determinato, vbi viget virtus mineralis. Et ideò tale aurum non habet operationem consequentem speciem.* ¶ Secundò potest responderi concedendo maiorem, & negando minorem: quia non apparet implicatio in eo, quod per artem chimicam fiat verum aurum, applicando actiua passiuis, vt contingit in alijs effectibus, quos nuper recensuimus. Et huic parti fauet idem Angelicus Doct. 2. 2. *q.* 77. *art.* 2. *ad* 1, vt ibi obseruat Caietanus. Nec vrget probatio in contrarium: quoniam licèt non repugnet fieri verum aurum per artem; attamen nunquam, vel rarò fit: & sæpissimè est aurum falsum, atque adulterinum: quocirca Ecclesia rationabiliter vsum prædictæ artis prohibuit. In rebus enim moralibus ad communiter, & per se loquendo contingentia attendendum est; non verò ad illa, quę sunt per accidens, & rarò contingunt.

DISPVTATIO VIII.

De Causis in communi.

ABSOLVTIS ijs, quæ pertinent ad cognitionem naturæ, de quibus agit Aristot. In prima parte huius libri, recto ordine procedimus ad secundam eius partem, in qua disputat de causis. Harum autem notitia Philosopho est apprimè necessaria: quia sunt media, per quæ scientia ista effectus naturæ inuestigat, & ad suas conclusiones procedit. Sed priusquam de causis in particulari sumptis agamus, ipsarum in communi notitiæ incumbendum est; vt compositionis methodum sequamur, quam in præsenti Aristot. obseruat.

QVÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit causa.

QVoniam existentia causæ est satis ex se nota; ideò relinquimus quæstionem *an est*, & quæstionem *quid est* discurere paramus. Sed ante decisionem illius obseruandum est, causam aliquando sumi impropriè; & nimis ampliter pro quolibet principio: quo pacto Aristot. 2. *Metaph. cap. 2. text. 11.* priuationem *causam* vocauit. Aliquandò verò sumitur nimis strictè, & solam causam effectiuam comprehendit: qua ratione D. August. *lib. 83. quæst....* dixit, *Omnis causa efficiens est*. In præsenti autem sumitur medio modo, quatenùs neque ad omnia principia, etiam priuatiua se extendit; neque ad solum principium efficiens restringitur: sed amplectitur omne principium, quod verè, & realiter influit. Et de causa sic accepta inuestigamus, *quid sit*; Porrò quidditas cuiuslibet rei debet per eius definitionem exponi. Mirùm autem est, quot, & quam diuersas naturæ definitiones finxerint Iuniores, qui veneranda antiquitatis decreta fastidiunt, & stimulantem nouitatum famem satiare in omnibus auent. Illis tamen relictis, eam tantùm definitionem exponere curabimus, quam frequenter tradit Doctor Angelicus; qui veritatis facem nobis vbique præfert.

§. I.

Proponitur legitima causæ definitio.

1 DIcendum est primò, causam optimè explicari definitione, quam proponit D. Thom. *in hoc lib. 2. lect. 11.* dicens: *Causa est, ad quam sequitur esse alterius*: *& in quæst. 10. de Potentia art. 1. ad 3.* vbi inquit: *Causa est, ad quam sequitur aliud*. Eandem admittunt non solum Thomistæ, sed etiam D. Bonauent. *in 2. dist. 20. art. 2.* Toletus 2. *Physic. cap. 3. quæst. 1.* & alij.

Pro cuius explicatione obseruandum est primò, de ratione causæ esse, quod habeat verum, & realem influxum in effectum: per quod distinguitur à communi conceptu principij; hoc quippè non exposcit necessariò influxum realem, sed solum importat ordinem habitudinis, siuè originis. Vndè priuatio potest habere rationem principij, vt supra diximus *disp. 5. num. 3* nequit tamen esse causa: eo quod non valet positiuè influere in principiatum, cum sit quædam carentia ¶ Secundò notá, non quemcumque influxum principij esse sufficientem ad constituendum proprium conceptum causæ; sed insuper requiri, quod inferat veram, & rigorosam dependentiam termini à principio. Qua ratione, licèt Pater æternus influat in Filium; quia tamen Filius non dependet à Patre: ideò nec iste est causa, nec ille effectus.

Porrò ad hoc, quod influxus afferat dependentiam principiati à suo principio, necessarium est, quod importet in vtroque naturam specie, vel numericè diuersam. Quoniam, supposito influxu reali vnius in alterum, solum potest excludi dependentia vnius ab alio per identitatem in esse, cum qua non compatitur dependentia realis in natura. Quamobrem id, quod dependet ab alio, debet in suo *esse* ab illo distingui, & diuersam naturam importare: nam idem à se ipso nequit realiter dependere. Et sicut quia Deus habet *esse* à se, nequit dependere ab alio; ita è contra quidquid habet *esse* ab alio, ab eoque in ipso *esse* distinguitur, non dicere realem dependentiam ab illo. Vndè quia diuinæ personæ important eandem naturam, & esse, ideo licèt vna procedat ab alia, & habeant rationem principij, & procedentis; nequeunt tamen esse causa, & effectus: quoniam absque distinctione in esse impossibilis est dependentia, quam necessariò effectus dicit à causa. Quæ omnia optimè complexus est S. Doctor 1. *p. q.* 33. *a.* 1. *ad* 1. dicens: *Vndè hoc nomen causa videtur importare diuersitatem substantiæ, & dependentiam alicuius ab altero: quam non importat nomen principij. In omnibus enim causæ generibus, semper inuenitur distantia inter causam, & id, cuius est causa secundum aliquam perfectionem, aut virtutem.*

Tertiò obseruandum est ex eodem D. Thom. 1. *p. q.* 31. *art.* 2. *ad* 2. quod genus neutrum, quale est ly *aliud* positum in definitione causæ, quo pacto vsurpatur etiam ly *alterius*, importat diuersitatem in *esse*, siuè natura. *Neutrum genus (inquit) est informe, masculinus autem est formatum, & distinctum, & similiter fæmininum: & ideò per neutrum genus significatur essentia communis; per masculinum autem, & fæmininum aliquod suppositum determinatum in communi natura. Vndè etiam in rebus humanis, si quæratur quis est iste? Respondetur, Socrates. Si autem quæratur quid est iste? Respondetur, animal rationale. Et ideò, quia in diuinis distinctio est secundum personas, non autem secundum essentiam, dicemus, quod Pater est alius à Filio, sed non aliud: & è conuerso dicemus, quod sunt vnum, sed non vnus.*

2 His suppositis apparet, quam legitima sit definitio causæ tradita à D. Thom. & quam benè explicet definitum. Quod perspicuum fiet percurrendo singulas illius particulas: nam in primis per illam particulam relatiuam *ad quem* circumloquutus est D. Thom. rationem principij, quæ est superior ad omnes causas, & in qua conuenit causa cum priuatione, & alijs principijs, quæ non sunt veræ causæ: & ideò prædicta particula vicem generis sortitur. Per ly autem *sequitur* (quod ex communi Doctorum vsu non importat sequelam Logicam, sed physicam; & cum vero influxu) differt causa à priuatione: quia licet hæc possit esse principium v. g. generationis, nequit tamen influere in illam. Denique per ly *esse alterius*, vel *esse aliud* explicatur peculiaris, & proprius influendi modus, qui causam constituit, nempè cum distinctione in *esse*, & consequenter cum dependentia principiati à suo principio. Vndè per hanc particulam excluduntur à conceptu causæ principia illa, quæ non communicant diuersum esse, & naturam: qualiter se habent Pater æternus respectu Filij, & Pater, ac Filius respectu Spiritus Sancti. Quæ omnia satis liquido constant ex ijs, quæ proximè prælibauimus.

Ex quibus breuiter suadetur assertio, quam supra proposuimus; quoniam ea definitio est legitima, & optima, quæ conuertitur cum suo definito, & est clarior quam illud, ac nihil habet redundans, & superfluum: sed huiusmodi est definitio causæ tradita à D. Thom. vt constat ex præmissa eius expositione; ergo, est legitima.

3 Sed objicies: ad *esse* Patris æterni sequitur *esse* Filij; siquidem Pater influit *esse* in suppositum Filij: & tamen Pater æternus non est causa Filij: ergo ad rationem causæ non sufficit, quod ad illam sequatur *esse* alterius: atque ideo prædicta definitio causæ est insufficiens, diminuta, & conuenit alijs à definito.

Respondetur; quod quamuis Pater æternus influat *esse* in aliud suppositum, attamen non communicat *esse aliud*, nec *esse alterius*; eo quod non communicat filio aliam naturam numero, vel specie diuersam, sed eandem prorsus, quam in se habet. Ad rationem autem causæ requiritur diuersitas in natura; quoniam, hac di-

stinctione sublata, nequit dari dependentia, quam influxus proprius causæ essentialiter importat, & quæ in definitione causæ exprimitur per ly *sequitur esse alterius, vel esse aliud*, vt constat ex dictis. Vndè in hoc sensu negandum est, quod ad *esse* Patris æterni sequatur *esse alterius*, vel *esse aliud*, quia *esse* naturæ est omninò idem in Patre, & Filio. Nec obest (vt tacitæ obiectioni occurramus) quod esse personale Patris, & esse personale Filij realiter distinguantur. Non, inquam refert: nam prædictum esse personale non est terminus formalis generationis, sed solum esse naturæ. Dependentia autem termini à suo principio desumenda est ex ipso formali termino productionis: & ideò requiritur, quod terminus formalis communicationis realiter distinguatur à principio: quod minimè reperitur in diuinis: & consequenter non datur ibi proprius conceptus causæ, & effectus.

§. II.

Statuuntur causarum genera.

4 Dicendum est secundò, quatuor esse genera causarum nempè materialem, formalem, efficientem, & finalem. Ita Aristot. *in hoc lib. c. 3.* & est communis Peripateticorum consensus. Fundamentum desumptum ex D. Thom. *opusc. 31.* potest ad hanc formam reduci: quoniam compositum naturale non fit ex nihilo: siquidem virtute naturæ ex nihilo nihil fit; ergo fit ex aliquo præsupposito subiecto, quod nomine materiæ intelligimus; & consequenter datur causa materialis. Porro materia est pura potentia, ac proinde non valet impertiri speciem, & complementum composito naturali: ergo præter materiam ponenda est forma, quæ prædictam speciem, & actualitatem essentialem communicet; atque ideò admittenda est causa formalis. Nulla autem res potest se ipsam efficere; aliàs esset antequam esset: ergo præter causas intrinsecas, materiam videlicet, & formam, debet necessariò dari causa extrinseca, quæ partes vniat, & compositum actiuè constituat; & hæc appellatur efficiens. Et cùm omne agens, nisi casu, & temerè operetur, influat propter aliquem finem, & ex motione illius, necessariò admittenda est causa finalis. Sed præter hæc, quæ recensuimus nihil aliud desideratur, vt fiat compositum substantiale, in cuius constitutione plura, quàm in alijs effectibus concurrunt: ergo dantur, & sufficiunt quatuor causæ, nimirùm materialis, formalis, efficiens, & finalis.

5 Contra hanc conclusionem aliquæ possent formari obiectiones, ad ostendendum conceptum causæ non posse conuenire materiæ, & formæ: ab illis tamen proponendis, vel enodandis consultò in præsenti abstinendum duximus, vt aptiori methodo eis occurramus in illis quæstionibus, vbi de vniuscuiusque causæ ratione tractandum est. Solum potest nunc opponi, quod adducta diuisio videtur insufficiens: quoniam obiectum scientiæ est vera causa illius, cùm illi speciem transfundat: & tamen non continetur sub aliquo genere ex enumeratis; quandoquidem non potest habere rationem subiecti, vel formæ respectu scientiæ, neque est causa efficiens, vel finalis respectu illius, vt patet in ente rationis, quod est obiectum Logicæ, & cui vterque influendi modus repugnat: ergo proposita diuisio non complectitur omnem causam. ¶ Confirmatur: quia idea, siue exemplar est vera causa eorum, quæ fiunt per artem: & nihilominùs influit diuerso modo, ac influunt quatuor causæ supra adductæ: ergo illa diuisio causæ est insufficiens.

Respondetur ad obiectionem negando minorem: quia obiectum spectat ad genus causæ formalis: scientia enim habet suam essentiam proportionatam, ac commensuratam obiecto, & iuxta exigentiam illius. Vndè obiectum est mensura, & radix habitus, à quo respicitur, illumquè distinguit ab omnibus alijs habitibus, & entitatibus. Et cum specificare, & distinguere sint propria munia formæ, nequit non obiectum formæ rationem, & causalitatem induere: non quidem formæ intrinsecæ, sed extrinsecæ; eò quod specificat habitum non informando eum, sed terminando habitudinem illius. Nec refert, quod definitio causæ formalis, quam Aristot. tradit *in hoc lib. cap. 3. text. 28.* nequeat omninò obiectis adaptari: quia ibi loquebatur de causa formali, non in tota sua latitudine, quo pacto etiam obiecta complectitur; sed tantùm de causa formali intrinseca. Vndè etiam infertur, diuisionem causæ supra adductam non fieri in membra infima, & atoma, sed magis in species subalternas, quæ rursus possunt in alias species diuidi. Efficiens enim diuiditur in principale, & instrumentale: in vniuocum, & æquiuocum &c. causa etiam materialis diuiditur in receptiuam, & dispositiuam: & eadem ratione causa formalis diuiditur in intrinsecam, cuiusmodi est forma substantialis, & in extrinsecam, qualiter se habet obiectum. Per quod etiam constat ad confirmationem: nam idea est causa formalis extrinseca, vt infra ostendemus *disp. 9. quæst. 3.*

QVÆSTIO II.

Vtrum omnis causa sit prior suo effectu.

Ad perfectè cognoscendum, in quo consistat propria ratio causæ, multum conducet decisio præsentis quæstionis: quam proindè immediatè annexímus præcedenti.

§. I.

Stabilitur communis sententia.

6 Non possumus hanc difficultatem exactè determinare, nisi præhabita notitia duplicis prioritatis, *in quo* videlicet, & *à quo*. Illud dicitur prius prioritate *in quo*, quod præcedit aliud duratione, vt contingit quando vnum existit, alio adhuc non existente: qua ratione Aurora est prior, quam meridies. Ad quam prioritatem reducitur prioritas *in quo* rationis, siue per intellectum: quæ contingit, cùm aliqua sunt simul in eodem instanti reali; in quo tamen intellectus distinguit plura signa, siue instantia rationis: in quorum vno intelligit vnum obiectum, non intelligendo aliud; quo pacto priùs intelligimus essentiam diuinam, quam eius actum liberum coëxistant realiter simul. Prioritas *à quo*, quæ etiam appellatur prioritas naturę, & causalitatis consistit in eo, quod vnum realiter dependeat ab alio, & non è contra; & ob id dicitur prioritas independentiæ. Vndè licèt aliqua duo sint in eodem instanti reali, imò in eodem signo rationis; nihilominùs id, quod non dependet, dicitur secundum illam rationem *prius*, id verò, quod dependet, appellatur *posterius*. Quare in hoc genere prioritatis non valet hæc consequentia; A est prius natura, quam B: ergo A in illo priori est sine B. sed ita debet inferri; A est prius natura, quam B; ergo in eo genere, seu priori A non dependet a B, sed B, dependet ab A. Quæ duo prioritatis genera maximè obseruanda

da sunt; ex illorum quippè ignorantia, & indistinctione, non leuis confusio suboriri solet inter arguendum; quam facilè dimouet quisquis distinctionem propositam altè penetrat.

7 His suppositis dicendum est, omnem causam actu causantem esse priorem effectu prioritate *à quo* siue naturæ; non verò prioritate *in quo*, siue temporis. Hæc est Aristot. *in hoc lib.* & D. Thom *lect. 6.* & communis inter Philosophos. Posterior assertionis pars est per se manifesta: quoniam in eodem instanti, in quo causa influit, debet dari aliquid reale, quod terminet illius influxum; aliàs quomodo influet? sed hoc, quod terminat influxum causæ est illius effectus, vt de se constat: ergo causa actu causans, & eius effectus sunt in eodem instanti reali, & consequenter causa actu causans, non valet præcedere suum effectum prioritate *in quo*, siue temporis.

Prima verò eiusdem conclusionis pars sic ostenditur: nam causa in eo, quod causa, non dependet ab effectu; effectus autem, in eo quod talis, dependet à causa: ergo causa actu causans est prior effectu, prioritate *à quo*, siue naturæ causalitatis, & independentiæ. Antecedens est certum, & consequentia euidens ex ijs, quæ prænotauimus. § Confirmatur: quia effectus essentialiter importat dependentiam à causa, vt supra ostendimus num. 1. Sed non dependet à causa actu causante, vt à priori *in quo*, siue ab existenti in alia duratione: ergo dependet ab ea, vt à priori *à quo*, siue naturę.

§. I I.

Refertur Soncinatis opinio.

8 Contra nostram conclusionem sentit Soncinas 5. *Metaph. quæst. 7.* nullam concedens prioritatem causæ respectu effectus. Pro qua opinione arguitur primo: quia relatiua sunt simul natura: sed causa actu causans, & illius effectus sunt formaliter relatiua: ergo sunt simul natura, & consequenter causa non erit prior, quam effectus, prioritate à quo, siue naturæ. Probatur minor: quoniam totum esse causæ est in ordine ad effectum, & non potest absque illo intelligi: hoc autem est proprium relatiuorum: ergo.

Respondetur, quod causa actu causans non constituitur formaliter in esse talis per relationem prædicamentalem ad effectum, eò quod huiusmodi relatio est purus respectus; atquè ideo nequit proprium causæ, aut causalitatis conceptum constituere. Potest tamen causa dicere habitudinem transcendentalem ad effectum: cui optimè potest conuenire prioritas *à quo*, siue naturæ; etsi inter relatiua prædicamentaliter, quatenus talia, debeat dari omnimoda simultas. Nec refert, quod causa actu causans non possit intelligi sine effectu: ad hoc enim sufficit habitudo transcendentalis; & non arguit prædicamentalem respectum: vt patet in actu producente ens rationis, qui non potest cognosci, non cognito ente rationis; ad quod tamen non refertur prædicamentaliter, sed solum transcendentaliter.

9 Secundo arguitur: quoniam ad realem prioritatem requiritur realis distinctio; implicat enim, quod aliquid sit realiter prius, & posterius se ipso: sed causa v. g. materialis non distinguitur realiter à suo effectu: ergo non est prior natura, quam ille. Suadetur minor: nam effectus proprius materiæ nihil aliud est, quam ipsa materia, vt communicata composito: sed hic effectus non distinguitur ab ipsa materia prima, vt causante, siquidem materia causans, dicit se ipsam cum modo communicationis, siue vnionis: ergo effectus causæ materialis non distinguitur realiter ab illa. Quod argumentum fieri etiam potest in effectu causæ formalis, vt consideranti constabit.

Respondetur negando minorem; quia implicat saluari verum conceptum causæ, & effectus absque aliqua distinctione reali inter vtrumque. Est enim de conceptu effectus realis dependentia à sua causa, vt supra statuimus *num. 1.* repugnat autem, quod aliquid dependeat realiter à se ipso: atquè ideò nequit dari vera causalitas inter ea, quæ omnimoda identitate gaudent. Quocircà, vel asserendum est, materiam non esse causam materialem, quod est absurdum; vel debet concedi, quod realiter distinguitur à suo effectu: id quod verum est, nec opposita probatione labefactatur. Pro cuius luce habendum est præ oculis, quod cum materia prima (& idem de forma proportionabiliter intelligendum est) non causet, nisi vt vnita, quilibet verus illius effectus (quidquid sit de forma materiali, quam aliàs supponimus esse effectum materiæ, atque distingui ab ea realiter, & adæquatè) debet esse aliquod concretum: vndè sicut effectus albedinis est esse album, ita effectus materiæ est esse materiale. Porrò *esse materiale* aliquid præter materiam præcisiuè sumptam importat: dicit enim formam, & compositum: ac proinde debet à materia singillatim sumpta ante intellectum distingui. Vndè cum dicitur, effectum materiæ non distingui a materia communicata, intelligendum est de distinctione excludentis, & exclusi; secùs autem de distinctione includentis ab incluso. Quamuis enim *esse materiale*, quod est effectus materiæ, illam non excludat, sed intrinsecè claudat; ab ea tamen distinguitur ante intellectum, cùm addat aliquid reale supra entitatem illius.

Quare ex eo, quod causa intrinseca causet dando se tantùm sequitur, quod per sui exhibitionem, siue communicationem concurrat ad suum rigorosum effectum, nempè compositum, quod ex suis partibus, tanquam ex causis intrinsecis, constituitur. Ex quo tamen solùm habetur, quod materia pertineat ad essentiam proprij; & rigorosi effectus, cui se communicat; non verò, quod ab eo non sit distincta. Quamobrem licèt materia, vt causans non distinguatur realiter à se ipsa; differt tamen realiter à concreto, siue composito, cui vt proprio effectui communicatur. Et quod de materia diximus, formæ etiam, & cuiuis causæ intrinsecę applicandum est.

10 Tertiò arguitur: nam quod est prius natura quàm aliud, potest ab eo realiter separari; quandoquidem prioritas naturæ est prioritas independentiæ: at non omnis causa potest separari ab effectu: ergo non omnis causa est prior natura, quam ille. Minor liquet in materia prima, quæ est inseparabilis à proprio effectu, nimirùm à composito, quod constituit.

Respondetur negando maiorem vniuersaliter intellectam: quoniam licèt illud, quod est ita priùs natura, quam aliud, vt in nullo genere sit posteriùs eo, & ab illo dependens, possit realiter separari ab ipso; id tamen, quod ita est prius in vno genere, vt in alio sit posterius, nequit realiter separari: quoniam ad hanc separationem requiritur independentia absoluta, siue in omni genere. Vndè mirum non est, quod materia nequeat separari à composito: etsi enim præcedat illud in genere causæ materialis, est tamen posterior ipso in genere causæ finalis, & in existendo; cùm ordinetur ad ipsum tanquam ad finem, quo mediante, participat existentiam. Videantur supra dicta *disp. 3. quæst. 5.* Quod si hinc inferas causas, adinuicem esse causas, non solum inficias, non ibimus; sed id à nobis astruendum est infra *disp. 15. quæst. 2.* & ideo circa hoc in præsenti non immoramur.

11 Arguitur vltimo: quoniam si causa esset prior natura, quam effectus; etiam esset prior natura, quam pro-

pria causalitas: quandoquidem sicut effectus dependet à causa, sic etiam causalitas debet ab ea dependere: consequens est falsum: ergo. Minor ostenditur: nam forma materialis non præcedit propriam causalitatem, nempè informationem: tùm quia non est prius in se, quam informet; aliàs esset forma per se subsistens. Tùm etiam, quia si præcedit propriam informationem, in illo priori, vel est per se, vel in alio? si per se; ergo est forma subsistens. Si in alio: ergo informat; & per consequens pro priori ad informationem informabit: quod est manifesta implicatio. Dicendum igitur videtur, quod forma materialis non est prior natura, quam causalitas illius.

Respondetur, admittendo sequelam, & negando minorem; ad cuius probationem dicendum est, formam materialem esse priorem propria causalitate, nempè informatione. Nec hinc sequitur, quod pro illo priori sit per se subsistens: quoniam vt sit principium propriæ causalitatis, non prærequirit existentiam, vel subsistentiam pro illo priori, in quo influit; sed satis est, quod importet in illo actualitatem essentiæ, & quod habeat existentiam in toto instanti reali. Vndè soluitur prima probatio in contrarium.

Ad secundam dicendum est, formam in illo priori, in quo præcedit, tam causalitatem, quam effectum, nec esse in subiecto, nec esse per se; sed neutrum explicare, & ab vtroq. præscindere. Et ratio est: quia hoc complexum, *forma pront in illo priori* reduplicat ea, quæ competunt formæ in genere causæ formalis, ad quod pertinet illa prioritas: formam autem esse, vel non esse in materia, & ab ea dependere, non spectant ad genus causæ formalis, sed ad genus causæ materialis; quapropter forma in illo priori non explicat dependentiam à subiecto; licèt illam habeat in alio genere pro toto instanti reali. Vndè vanè quæritur, an pro illo priori sit, vel non sit in subiecto: quia illa prioritas non est prioritas essendi, vel non essendi in subiecto, & dependendi ab eo: hoc quippè pertinet ad genus causę materialis; sed est prioritas informandi, in qua non exprimitur dependentia à subiecto. Nec tamen infertur, quod forma sit per se subsistens; cùm propter supra dicta ad primam probationem; cùm quia ad hanc denominationem non sufficit non exprimere dependentiam à subiecto, sed magis requiritur, quod negetur, & positiuè excludatur; hoc autem non competit formę materiali, quia in toto illo instanti habet dependentiam à materia; licèt illam non explicet in illo priori, in quo causat. Optimè quippè componuntur hæc duo, nempè quod forma in toto instanti reali sit simul in diuersis generibus causa, & effectus; & tamen quod in illo priori, vel genere, in quo est causa, non sit effectus; quia licèt idem possit esse causa, & effectus; repugnat tamen esse causam, secundum quod est effectus, vel è conuerso.

QVÆSTIO III.

An omnis causa sit perfectior suo effectu.

12 Aristot. *in postprædicamentis cap. de Priori* docet, omne, quod est perfectius alio, esse prius illo; & ideò postquam ostendimus, omnem causam præcedere suum effectum prioritate naturæ, videndum etiam est, vtrum illi præeat prioritate dignitatis, & & perfectionis. In qua difficultate supponimus, vt omninò certum, quod causa sub munere, & exercitio causæ vincit effectum sub officio, & consideratione effectus; quoniam causa, quatenus talis, importat independentiam; effectus verò in esse talis nequit à dependentia, & subordinatione absolui; quare cùm independentia explicet nobilitatem; dependentia autem exprimat imperfectionem, nequit non conceptus causæ conceptum effectus in perfectione anteire. Quo sensu D. August. *lib. 83. quæst.* 2 dixit: *Omne, quod fit, ei, à quo fit, par esse non potest.* Vertimus autem in dubium, an considératis causa, & effectu materialiter, & quoad entitatem, & quasi in actu primo, debeat causa effectum excedere in perfectione. In quo etiam certum est, quod effectus comparatus cum omnibus suis causis, tàm extrinsecis, quàm intrinsecis, nequit omnes collectiuè acceptas in perfectione separare; quandoquidem euidens est, nihil esse in effectu, quod non participet à suis causis. Debet igitur, vt quæstio locum habeat, fieri comparatio inter effectum, & causas singilatim sumptas, quo pacto difficultatem hanc determinabimus.

§. I.

Prima conclusio pro causis intrinsecis.

Ex ijs, quæ proximè prælibauimus, satis liquidò deprehenditur, compositum substantiale collatum cum omnibus suis causis intrinsecis simul, & collectiuè acceptis non esse perfectiorem illis: tùm quia secundùm hanc considerationem non distinguitur realiter ab eis, vt supra statuimus *disp. 6. quæst. 4.* ac proindè non valet eas excedere in perfectione; cùm nihil sit perfectius se ipso. Tùm etiam quia compositum non habet formaliter entitatem, vel perfectionem, nisi à causis, ex quibus intrinsece constituitur: ergo impossibile est, quod excedat in perfectione, vel entitate omnia illa, ex quibus coalescit, si collectiuè accipiantur. Vndè solùm superest, vt effectum comparemus cum qualibet ex causis intrinsecis speciatim sumpta, & quatenùs in suo genere influit: in quo sensu.

13 Dicendum est primò, effectum proprium, & rigorosum causarum intrinsecarum, videlicet compositum substantiale, esse perfectiorem qualibet causa intrinseca sigillatim accepta. Sic docent communiter omnes Doctores, & ratio est manifesta: quia compositum substantiale comparatur ad causas intrinsecas, sicut totum ad suas partes: sed totum excedit quamlibet suarum partium; cùm supra eam addat aliam: ergo effectus rigorosus causarum intrinsecarum, nempè compositum substantiale, excedit in perfectione quamlibet illarum singulariter acceptam.

Sed obijcies primò: compositum, siuè concretum accidentale v. g. album non excedit in perfectione propriam causam materialem, nempè subiectum: ergo effectus non est perfectior qualibet ex suis causis intrinsecis. Suadetur antecedens: quia concretum accidentale non potest excedere subiectum, nisi ratione alicuius formæ accidentalis, quam addit supra illud: atqui perfectio illa, quam forma accidentalis formaliter importat, solet contineri eminenter in subiecto: ergo concretum accidentale non est perfectius, quam illius subiectum, siue materia. ¶ Respondetur negando antecedens, & ad probationem neganda etiam est minor: quoniam subjectum continens eminenter aliquam formam non potest illam recipere secundum esse formale: eò quod vnumquodque recipit secundum quod est in potentia: qua ratione quia sol est eminenter calidus, nequit recipere calorem in se, sed illum producit in alijs. Vndè si forma accidentalis recipitur in aliquo, manifestum est, quod in eo non præexistebat eminenter sub altiori ratione; sed solum radicaliter imp...

Qua-

Quamobrem concretum accidentale est perfectiùs, falsem secundum quid, quam subiectum, ex quo resultat.

14 Obijcies secundò: compositum substantiale non est perfectiùs, quam forma: ergo non excedit suas intrinsecas causas in particulari acceptas. Antecedens probatur: quia compositum supra formam substantialem solùm addit materiam primam: sed materia non dicit aliquam perfectionem; sed potiùs est radix omnium imperfectionum, quæ composito conueniunt: ergo istud non est perfectius, quam forma. ¶ Confirmatur: nam eò creatura est perfectior, quò magis assimilatur Deo: sed forma substantialis similior est Deo, quam compositum: ergo illi præstat in perfectione. Suadetur minor: quia Deus est actus purissimus: constat autem formam substantialem esse duntaxat actum; compositum verò includere potentiam, scilicet materiam primam: ergo forma est similior Deo, quam compositum.

Respondetur ad obiectionem negando antecedens, quod probatio inducta non euincit: quia licèt materia prima sit origo plurium imperfectionum, aliquam tamen perfectionem dicit, quam composito communicat. Vndè sicut entitas compositi non est à sola forma, sed etiam à materia; ita etiam suam perfectionem non à sola forma, sed ab vtraque, licèt inæqualiter deriuat. Quapropter si materia deesset, insufficiens foret forma substantialis ad perfectionem propriam compositi: nam perfectum est, cui nihil deest: multum autem deesset ad compositum, si sola materia deficeret.

Ex quibus etiam patet ad confirmationem: impossibile enim est, quod forma sit perfectior quam totum: cùm istud contineat in se formæ entitatem, & perfectionem, siue magna sit, siue non. Ad probationem autem in contrarium dicendum est, quod licèt forma, quæ est substantia completa, & per se subsistens, vti se habet Angelus, sit Deo similior, & consequenter perfectior, quam compositum substantiale; non tamen forma, quæ est quid incompletum in genere substantiæ, qualis est omnis forma, quæ constituit totum physicum: hæc enim est simpliciter imperfectior, quam totum. Et ratio est quia Deus non est actus vtcumque, sed importat omnem plenitudinem essendi, & ad nihil extra se ordinatur: compositum autem substantiale est ens completum, per se subsistens, & habens rationem finis respectu partium: forma verò illius est quid incompletum, & ordinatur ex natura sua ad totum, vt ad finem: quarè, attentis omnibus, magis assimilatur Deo compositum, quam forma; illamque simpliciter in perfectione superat.

§. II.

Secunda conclusio pro causa efficienti.

15 Dicendum est secundò, causam efficientem aliquando esse perfectiorem suo effectu, aliquando eiusdem perfectionis, & aliquando minus perfectam. Hæc assertio, quæ est communis inter Philosophos, suadetur, & simul explicatur: etenim causa efficiens diuiditur in principalem, & instrumentalem, & rursus principalis alia est vniuoca, & alia æquiuoca: sed causa efficiens principalis, si est æquiuoca, est perfectior effectu; si verò vniuoca, est eiusdem perfectionis ac ille; instrumentalis autem est minus perfecta: ergo &c. Probatur minor: nam causa principalis æquiuoca est illa, quæ producit effectus diuersæ rationis, sibique inferiores, vt sol se habet ad aurum; vniuoca verò est eiusdem speciei cum effectu, ob idque appellatur vniuoca, quo pacto se habet equus generans ad equum genitum; instrumentalis autem est, quæ attingit effectum altiorem se, qua ratione comparatur semen ad prolem: ergo agens æquiuocum excedit effectum, vniuocum exæquatur ei, & instrumentale illi cedit.

16 Obijcies primò: homo tardi ingenij non rarò generat filium ingenij perspicacis: & tamen est causa efficiens vniuoca respectu illius: ergo effectus potest excedere suam causam principalem vniuocam. ¶ Respondetur, quod si ex parte geniti inueniatur maior perfectio substantialis, & indiuidualis, quoad animam, vel intellectum, illa reuocanda est in Deum, qui solus producit animam. Quod si excessus consistat in meliore complexione, vel in aptiori dispositione organorum, debet reduci in concursum aliarum causarum, quæ simul cum patre ad generationem fœtus concurrunt: vt puta in benignum aspectum siderum, optimam temperiem loci &c. Vndè concessis maiori, & minori neganda est consequentia obiectionis; eò quod ad rationem causæ vniuocæ solùm attinet producere effectum eiusdem speciei: in qua ratione illi coæquatur, quoad perfectionem, vt ex se liquet.

17 Obijcies secundò: species intelligibilis concurrit, vt causa effectiua principalis ad intellectionem: constat autem intellectionem esse perfectiorem specie, cùm illa sit actus vitalis, hæc verò quid exanime: ergo valet effectus excedere causam principalem. ¶ Respondetur, speciem intelligibilem non influere in intellectionem se sola, sed simul cum intellectu, cui subordinatur, & cum quo vnam adæquatam causam principalem constituit. Porrò intellectio, quatenùs solùm exprimit habitudinem ad obiectum, & conuenientiam cum intellectu actuato per speciem intelligibilem, nihil habet, per quod intellectum, & speciem excedat: & ideò dependet ab eis, sicut à causa principali effectiua. Si verò sumatur quatenùs explicat maiorem actualitatem supra principium proximum, illi in perfectione præfertur: at hoc pacto, nec speciem, nec intellectum respicit, vt causam præcipuam, sed in Deum principaliter reuocanda est.

18 Obijcies tertiò: animalia genita ex putrefactione v. g. mures, & vermes producuntur tanquam à causa principali à virtute cœlorum: non enim designari potest alia causa particularis principalis, à qua fiunt: & tamen sunt perfectiores quam illa: ergo. Minor ostenditur: nam forma horum animalium est vitalis; non autem forma cœlorum: sed quælibet forma vitalis excedit inanimatam, cum sit altioris gradus quam illa: ergo talia animalia sunt perfectiora virtute cœlorum. ¶ Huic obiectioni sic respondet D. Thom. 1. *p. q.* 7. *art.* 3. *ad.* 3. *Dicendum, quod corpus cæleste, cùm sit mouens, motum habet rationem instrumenti, quod agit in virtute agentis principalis, & ideò ex virtute sui motoris, qui est substantia viuens, potest causare vitam.* Mouens autem principale, in cuius virtute potest cælum vitam attingere, vel est Angelus, vel est solus Deus, vt tradit idem S. Doct. *quæst.* 3. *de potentia art.* 11. *ad.* 12. *&* 13.

19 Vltimò oppones: ex accessu asini ad equam generatur mulus, qui est perfectior secundum speciem quam asinus: ergo potest effectus superare in perfectione causam, à qua principaliter fit. ¶ Respondetur negando consequentiam: nam excessus specificus muli supra asinum reducitur in auctorem naturæ, sicut in causam particularem principalem: ad ipsum quippe spectat supplere suo concursu similes defectus agentis particularis creati. Neque nobis arridet illorum doctrina, qui prædictum excessum reuocant in equam; quoniam in generatione animalium solus masculus influit actiuè proximè; mater verò tantùm concurrit passiuè, videlicet ministrando materiam, vt docet D. Thom. 3. *p. q.* 32. *art.* 4.

§. III.

pria causalitas: quandoquidem sicut effectus dependet à causa, sic etiam causalitas debet ab ea dependere: consequens est falsum: ergo. Minor ostenditur: nam forma materialis non præcedit propriam causalitatem, nempè informationem: tùm quia non est prius in se, quam informet; aliàs esset forma per se subsistens. Tùm etiam, quia si præcedit propriam informationem, in illo priori, vel est per se, vel in alio? si per se; ergo est forma subsistens. Si in alio: ergo informat; & per consequens pro priori ad informationem informabit: quod est manifesta implicatio. Dicendum igitur videtur, quod forma materialis non est prior natura, quam causalitas illius.

Respondetur, admittendo sequelam, & negando minorem: ad cuius probationem dicendum est, formam materialem esse priorem propria causalitate, nempè informatione. Nec hinc sequitur, quod pro illo priori sit per se subsistens: quoniam vt sit principium propriæ causalitatis, non prærequirit existentiam, vel subsistentiam pro illo priori, in quo influit; sed satis est, quod importet in illo actualitatem essentiæ, & quod habeat existentiam in toto instanti reali. Vndè soluitur prima probatio in contrarium.

Ad secundam dicendum est, formam in illo priori, in quo præcedit, tam causalitatem, quam effectum, nec esse in subiecto, nec esse per se; sed neutrum explicare, & ab vtroq. præscindere. Et ratio est: quia hoc complexum, *forma prout in illo priori* reduplicat ea, quæ competunt formæ in genere causæ formalis, ad quod pertinet illa prioritas: formam autem esse, vel non esse in materia, & ab ea dependere, non spectant ad genus causæ formalis, sed ad genus causæ materialis; quapropter forma in illo priori non explicat dependentiam à subiecto; licèt illam habeat in alio genere pro toto instanti reali. Vndè vanè quæritur, an pro illo priori sit, vel non sit in subiecto: quia illa prioritas non est prioritas essendi, vel non essendi in subiecto, & dependendi ab eo: hoc quippè pertinet ad genus causę materialis; sed est prioritas informandi, in qua non exprimitur dependentia à subiecto. Nec tamen infertur, quod forma sit per se subsistens; tùm propter supra dicta ad primam probationem; tùm quia ad hanc denominationem non sufficit non exprimere dependentiam à subiecto, sed magis requiritur, quod negetur, & positiuè excludatur; hoc autem non competit formę materiali, quia in toto illo instanti habet dependentiam à materia, licèt illam non explicet in illo priori, in quo causat. Optimè quippè componuntur hæc duo, nempè quod forma in toto instanti reali sit simul in diuersis generibus causa, & effectus; & tamen quod in illo priori, vel genere, in quo est causa, non sit effectus; quia licèt idem possit esse causa, & effectus; repugnat tamen esse causam, secundum quod est effectus, vel è conuerso.

QVÆSTIO III.

An omnis causa sit perfectior suo effectu.

12 Aristot. *in postprædicamentis cap. de Priori* docet, omne, quod est perfectius alio, esse prius illo; & ideò postquam ostendimus, omnem causam præcedere suum effectum prioritate naturæ, videndum etiam est, vtrum illi præeat prioritate dignitatis, & perfectionis. In qua difficultate supponimus, vt omninò certum, quod causa sub munere, & exercitio causæ vincit effectum sub officio, & consideratione effectus; quoniam causa, quatenus talis, importat independentiam; effectus verò in esse talis nequit à dependentia, & subordinatione absolui; quare cùm independentia explicet nobilitatem; dependentia autem exprimat imperfectionem, nequit non conceptus causæ conceptum effectus in perfectione anteire. Quo sensu D. August. *lib. 83. quæst. 2* dixit: *Omne, quod fit, ei, à quo fit, par esse non potest.* Vertimus autem in dubium, an considerata causa, & effectu materialiter, & quoad entitatem, & quasi in actu primo, debeat causa effectum excedere in perfectione. In quo etiam certum est, quod effectus comparatus cum omnibus suis causis, tàm extrinsecis, quàm intrinsecis, nequit omnes collectiuè acceptas in perfectione superare; quandoquidem euidens est, nihil esse in effectu, quod non participet à suis causis. Debet igitur, vt quæstio locum habeat, fieri comparatio inter effectum, & causas singilatim sumptas, quo pacto difficultatem hanc determinabimus.

§. I.

Prima conclusio pro causis intrinsecis.

EX ijs, quæ proximè prælibauimus, satis liquidò deprehenditur, compositum substantiale collatum cum omnibus suis causis intrinsecis simul, & collectiuè acceptis non esse perfectiorem illis: tùm quia secundù hanc considerationem non distinguitur realiter ab eis, vt supra statuimus *disp. 6. quæst.* 4. ac proindè non valet eas excedere in perfectione; cùm nihil sit perfectius se ipso. Tùm etiam quia compositum non habet formaliter entitatem, vel perfectionem, nisi à causis, ex quibus intrinsece constituitur: ergo impossibile est, quod excedat in perfectione, vel entitate omnia illa, ex quibus coalescit, si collectiuè accipiantur. Vndè solùm superest, vt effectum comparemus cum qualibet ex causis intrinsecis speciatim sumpta, & quatenùs in suo genere influit: in quo sensu.

13 Dicendum est primò, effectum proprium, & rigorosum causarum intrinsecarum, videlicet compositum substantiale, esse perfectiorem qualibet causa intrinseca sigillatim accepta. Sic docent communiter omnes Doctores, & ratio est manifesta: quia compositum substantiale comparatur ad causas intrinsecas, sicut totum ad suas partes: sed totum excedit quamlibet suarum partium; cùm supra eam addat aliam: ergo effectus rigorosus causarum intrinsecarum, nempè compositum substantiale, excedit in perfectione quamlibet illarum singulariter acceptam.

Sed obijcies primò: compositum, siuè concretum accidentale v. g. album non excedit in perfectione propriam causam materialem, nempè subiectum: ergo effectus non est perfectior qualibet ex suis causis intrinsecis. Suadetur antecedens: quia concretum accidentale non potest excedere subiectum, nisi ratione alicuius formæ accidentalis, quam addit supra illud: atqui perfectio illa, quam forma accidentalis formaliter importat, solet contineri eminenter in subiecto: ergo concretum accidentale non est perfectiùs, quam illius subiectum, siue materia. ¶ Respondetur negando antecedens, & ad probationem neganda etiam est minor: quoniam subjectum continens eminenter aliquam formam non potest illam recipere secundum esse formale: eò quod vnumquodque recipit secundum quod est in potentia: qua ratione quia sol est eminenter calidus, non recipere calorem in se, sed illum producit in alijs. Vndè si forma accidentalis recipitur in aliquo, signum manifestum est, quod in eo non præexistebat eminenter, sub altiori ratione: sed solum radicaliter imperfecte,

Quan-

Quamobrem concretum accidentale est perfectiùs, saltem secundum quid, quam subiectum, ex quo resultat.

14 Obijcies secundò: compositum substantiale non est perfectiùs, quam forma: ergo non excedit suas intrinsecas causas in particulari acceptas. Antecedens probatur: quia compositum supra formam substantialem solùm addit materiam primam: sed materia non dicit aliquam perfectionem; sed potiùs est radix omnium imperfectionum, quæ composito conueniunt: ergo istud non est perfectius, quam forma. ¶ Confirmatur: nam eo creatura est perfectior, quò magis assimilatur Deo: sed forma substantialis similior est Deo, quam compositum: ergo illi præstat in perfectione. Suadetur minor: quia Deus est actus purissimus: constat autem formam substantialem esse duntaxat actum; compositum verò includere potentiam, scilicet materiam primam: ergo forma est similior Deo, quam compositum.

Respondetur ad obiectionem negando antecedens, quod probatio inducta non euincit: quia licèt materia prima sit origo plurium imperfectionum, aliquam tamen perfectionem dicit, quam composito communicat. Vndè sicut entitas compositi non est à sola forma, sed etiam à materia; ita etiam suam perfectionem non à sola forma, sed ab vtraque, licèt inæqualiter deriuat. Quapropter si materia deesset, insufficiens foret forma substantialis ad perfectionem propriam compositi: nam perfectum est, cui nihil deest: multum autem deesset ad compositum, si sola materia deficeret.

Ex quibus etiam patet ad confirmationem: impossibile enim est, quod forma sit perfectior quam totum; cùm istud contineat in se formæ entitatem, & perfectionem, siue magna sit, siue non. Ad probationem autem in contrarium dicendum est, quod licèt forma, quæ est substantia completa, & per se subsistens, vti se habet Angelus, sit Deo similior, & consequenter perfectior, quam compositum substantiale; non tamen forma, quæ est quid incompletum in genere substantiæ, qualis est omnis forma, quæ constituit totum physicum: hæc enim est simpliciter imperfectior, quam totum. Et ratio est quia Deus non est actus vtcumque, sed importat omnem plenitudinem essendi, & ad nihil extra se ordinatur: compositum autem substantiale est ens completum, per se subsistens, & habens rationem finis respectu partium: forma verò illius est quid incompletum, & ordinatur ex natura sua ad totum, vt ad finem: quarè, attentis omnibus, magis assimilatur Deo compositum, quam forma, illamque simpliciter in perfectione superat.

§. II.

Secunda conclusio pro causa efficienti.

15 Dicendum est secundò, causam efficientem aliquando esse perfectiorem suo effectu, aliquando eiusdem perfectionis, & aliquando minus perfectam. Hæc assertio, quæ est communis inter Philosophos, suadetur, & simul explicatur: etenim causa efficiens diuiditur in principalem, & instrumentalem, & rursus principalis alia est vniuoca, & alia æquiuoca: sed causa efficiens principalis, si est æquiuoca, est perfectior effectu; si verò vniuoca, est eiusdem perfectionis ac ille; instrumentalis autem est minus perfecta: ergo &c. Probatur minor: nam causa principalis æquiuoca est illa, quæ producit effectus diuersæ rationis, sibique inferiores, vt sol se habet ad aurum; vniuoca verò est eiusdem speciei cum effectu, ob idque appellatur vniuoca, quo pacto se habet equus generans ad equum genitum; instrumentalis autem est, quæ attingit effectum altiorem se, qua ratione comparatur semen ad prolem: ergo à se ens æquiuocum excedit effectum, vniuocum exæquatur ei, & instrumentale illi cedit.

16 Obijcies primò: homo tardi ingenij non rarò generat filium ingenij perspicacis: & tamen est causa efficiens vniuoca respectu illius: ergo effectus potest excedere suam causam principalem vniuocam. ¶ Respondetur, quod si ex parte geniti inueniatur maior perfectio substantialis, & indiuidualis, quoad animam, vel intellectum, illa reuocanda est in Deum, qui solus producit animam. Quod si excessus consistat in meliore complexione, vel in aptiori dispositione organorum, debet reduci in concursum aliarum causarum, quæ simul cum patre ad generationem fœtus concurrunt: vt puta in benignum aspectum siderum, optimam temperiem loci &c. Vndè concessis maiori, & minori neganda est consequentia obiectionis; eò quod ad rationem causæ vniuocæ solùm attinet producere effectum eiusdem speciei: in qua ratione illi coæquatur, quoad perfectionem, vt ex se liquet.

17 Obijcies secundò: species intelligibilis concurrit, vt causa effectiua principalis ad intellectionem: constat autem intellectionem esse perfectiorem specie, cùm illa sit actus vitalis, hæc verò quid exanime: ergo valet effectus excedere causam principalem. ¶ Respondetur, speciem intelligibilem non influere in intellectionem sola, sed simul cum intellectu, cui subordinatur, & cum quo vnam adæquatam causam principalem constituit. Porrò intellectio, quatenùs solùm exprimit habitudinem ad obiectum, & conuenientiam cum intellectu actuato per speciem intelligibilem, nihil habet, per quod intellectum, & speciem excedat: & ideò dependet ab eis, sicut à causa principali effectiua. Si verò sumatur quatenùs explicat maiorem actualitatem supra principium proximum, illi in perfectione præfertur: at hoc pacto, nec speciem, nec intellectum respicit, vt causam præcipuam, sed in Deum principaliter reuocanda est.

18 Obijcies tertiò: animalia genita ex putrefactione v. g. mures, & vermes producuntur tanquam à causa principali à virtute cœlorum: non enim designari potest alia causa particularis principalis, à qua fiant: & tamen sunt perfectiores quam illa: ergo. Minor ostenditur: nam forma horum animalium est vitalis; non autem forma cœlorum: sed quælibet forma vitalis excedit inanimatam, cum sit altioris gradus quam illa: ergo talia animalia sunt perfectiora virtute cœlorum. ¶ Huic obiectioni sic respondet D. Thom. 1. p. q. 7. art. 3. ad. 3. *Dicendum, quod corpus cæleste, cùm sit mouens, motum habet rationem instrumenti, quod agit in virtute agentis principalis, & ideò ex virtute sui motoris, qui est substantia viuens, potest causare vitam.* Mouens autem principale, in cuius virtute potest cœlum vitam attingere, vel est Angelus, vel est solus Deus, vt tradit idem S. Doct. *quæst. 3. de potentia art. 11. ad. 12. & 13.*

19 Vltimò oppones: ex accessu asini ad equam generatur mulus, qui est perfectior secundum speciem quam asinus: ergo potest effectus superare in perfectione causam, à qua principaliter fit. ¶ Respondetur negando consequentiam: nam excessus specificus muli supra asinum reducitur in auctorem naturæ, sicut in causam particularem principalem: ad ipsum quippe spectat supplere suo concursu similes defectus agentis particularis creati. Neque nobis arridet illorum doctrina, qui prædictum excessum reuocant in equam; quoniam in generatione animalium solus masculus influit actiuè proximè; materia verò tantum concurrit passiuè, videlicet ministrando materiam, vt docet D. Thom. 3. p. q. 32. art. 4.

§. III.

§. III.

Vltima conclusio pro causa finali.

10 DIcendum est tertiò, causam finalem, per se loquendo, esse perfectiorem suo effectu, siue ijs, quæ sunt ad finem. Hæc assertio est æquè communis, ac præcedentes, & facilè potest ostendi, quoniam finis est appetibilior ijs, quæ sunt ad finem; siquidem hæc appetuntur propter illum; appetibile autem coincidit cum bono, seu perfecto, cùm omnia appetant bonum, & perfectum; ergo causa finalis est, per se loquendo, perfectior suo effectu, siue ijs, quæ sunt ad finem. Ad hæc; finis in modo causandi subordinat sibi ea, quæ sunt ad ipsum; sed per se loquendo, imperfectiora subijciuntur magis perfecto, & non è contra; alias esset inordinatio peruersa; ergo effectus proprius causæ finalis est, per se loquendo, imperfectior quam finis.

Diximus, *per se loquendo*, quia aliquando actiones nobilissimæ in fines vilissimos ordinantur, vt constat in eo, qui audit sacrum, vt furetur. Hoc tamen non contingit *per se*, id est seruato recto ordine rerum; imò potius in hac deordinatione consistit peccantis peruersitas. Quarè non repugnat, sed frequentiùs euenit, quod finis non sit in re perfectior ijs, quæ ordinantur ad ipsam. Semper tamen in apprehensione appetentis est perfectior, quàm illa, quæ propter ipsum amantur: eò quod attentis omnibus, habetur, vt conuenientior; licèt in re decipiamur; bonum autem idem est, ac conueniens; & ideò finis ex modo proprio influendi præcellere debet effectum. Quomodo autem id, quod à parte rei est minus perfectum possit per modum finis in præstantiorem effectum influere; & an effectus causæ finalis possit realiter coincidere cum ea, vel debeat ab ea distingui, infrà declarabitur *disp.* 14. vbi de causa finali ex professo agendum est.

DISPVTATIO IX.

De causis materiali, & formali.

HABITA notitia causarum in communi; oportet vt descendamus ad considerationem earum in particulari. Priùs tamen agemus de intrinsecis, quàm de extrinsecis, eò quod illæ intimiùs se habent ad constituendum ens naturale, quod Philosophus contemplatur. Quia tamen, suppositis ijs, quæ hactenùs statuimus, pauca discutienda supersunt circa istas causas, idcircò de vna simul, & altera agemus in hac disputatione, eamquè breuiter absoluemus.

QVÆSTIO I.

Per quid materia, & forma causent.

SVpponimus in præsenti, quod tàm materia, quàm forma habent vim ad causandum, illamque aliquando in actu secundo exercent: dubitamus autem, per quid eæ causæ constituantur in actu primo fœcundæ, & quasi potentes ad influendum in effectum; & quænam sit causalitas, per quam reducuntur ad exercitium.

¶ Dicendum est primò, materiam, & formam per suasmet entitates substantiales habere in actu primo vim ad causandum. Hæc assertio desumitur ex Aristot. 8. *Metaph. cap.* 6. & D. Thom. 1. *p. quæst.* 76. *art.* 7. & est communis inter Doctores. Videatur Suarez *disp.* 13. *Metaph. sect.* 8. Fundamentum est; quoniam materia causat in actu secundo, quatenùs recipit formam; & hæc causat, quatenùs actuat materiam: ergo materia per id constituitur potens in actu primo ad causandum, per quod potest recipere formam; & forma per id constituitur potens in actu primo ad causandum, per quod valet materiam informare; atqui materia per suam entitatem queit recipere formam; & forma per suam entitatem potest informare materiam; ergo vis causatiua, per quam eæ causæ constituuntur in actu primo, non distinguitur ab earum entitate.

Confirmatur, & explicatur; quia si aliquid superaddendum foret materiæ ad illam constituendam in actu primo, vel esset substantiale, vel esset accidentale; neutrum dici potest: ergo. Minor ostenditur; nam in primis nequit esse accidens, quia id, per quod prima potentia substernitur actui substantiali, debet esse quid substantiale; aliàs non poterit resultare vnum ens per se. Deinde non potest esse substantia, nam hæc adæquatè diuiditur ab Aristot. in tres entitates, nempè in materiam, formam, & compositum, tanquam in membra omninò exhaurientia diuisum. Non igitur excogitari valet aliquid, quod superaddatur materię, eamque constituat in actu primo; & eadem ratio militat in forma, vt consideranti constabit.

Obijcies; materia non potest proximè vniri formę, nisi prius disponatur, & determinetur ad illam; sed disponitur non per suam entitatem, sed per aliqua accidentia ei superaddita; ergo materia constituitur in actu primo proximo per aliquid distinctum à se. ¶ Respondetur ex D. Thom. *loco supra cit.* negando consequentiam, quia licèt materia prima egeat accidentibus, quibus disponatur, & trahatur ad peculiarem formam; attamen forma non recipitur in ipsis accidentibus, nec in eis medijs, vt subiecto *quò*, & ratione recipiendi; sicut accidentia corporea recipiuntur in substantia media quantitate; sed recipitur immediatè in materia prima; sicut in potentia omninò proxima; & sibi proportionata. Accidentia verò, quę preparant materiam, si fuerint antece-

dentia, recipiuntur in composito corrumpendo, v. g. in ligno: si verò concomitantia, recipiuntur in toto composito denuò genito v. g. in igne, qui fit ex ligno, vt fusiùs dicemus *in lib. de Generat.* Vndè semper saluatur, quod materia prima per suam entitatem sit potens ad recipiendum, & consequenter ad causandum.

Dicendum est secundò, causalitatem materiæ, & formæ, per quam in actu secundo, siuè in exercitio influunt, esse modum vnionis, quo inuicem copulantur. Hæc conclusio satis superquè constat *ex dictis disp. 6. quæst. 3.* nam vt ibi ostendimus, eatenus causant eæ causæ, quatenùs vna recipit, & alia informat: sed hoc ipso, quod vniantur, materia recipit, & forma informat: ergo causalitas, per quam influunt in actu secundo, est earum vnio. Nequè oportet in hoc ampliùs immorari: sed examinandum est sub qua ratione vnio harum causarum subeat officium causalitatis: quod quæstione sequenti decidemus.

QVÆSTIO II.

An vnio materiæ, & formæ secundum omnia, quæ dicit, sit causalitas illarum.

PRo tituli intelligentia, & quæstionis resolutione animaduertendum est, materiam primam per suam vnionem tria munera exercere, videlicet recipere formam, limitare illam, & constituere totum. Hæc autem munera, siue conceptus solùm distinguuntur virtualiter, vel per intellectum, obseruantquè inter se ordinem, ratione cuius constituunt vnam causalitatem adæquatam: nam eadem vnio, quatenus est vis, & limitatio formæ, ordinatur ad constitutionem compositi, quod intenditur principaliter, & per modum finis. Vbi autem vnum est propter aliud, ibi non sunt plura, sed vnum, vt frequenter repetit D. Thomas: ideoquè prædicta tria vnionis munera constituunt vnam causalitatem adæquatam, non solum ob realem identitatem, qua gaudent; sed etiam propter subordinationem, quam seruant. Et quod de vnione, prout se tenet ex parte materiæ diximus, idem proportionabiliter intelligendum est, quatenus se tenet ex parte formæ, nam etiam forma per vnionem tria officia exercet, nimirum actuare materiam, limitare illam, & constituere compositum, quæ etiam habent inter se aliquam subordinationem, vt ex se constat. Inquirimus igitur, an vnio, prout prædicta tria munera complectitur, sit propria causalitas causarum intrinsecarum; an verò secundum vnum præcisè munus.

2 Dicendum est, vnionem inter materiam, & formam, esse illarum causalitatem, secundum omnia tria munera, quæ nuper exposuimus. Sic docent communiter Thomistæ. Suadetur ratione: quoniam sub illa ratione vnio est causalitas harum causarum, sub qua est verus earum influxus in effectum; causalitas quippè nil aliud est quam influxus; siuè concursus causæ: atqui vnio inter materiam, & formam sumpta secundum prædicta tria munera est earum verus, & realis influxus in effectum: ergo secundum omnia ea munera est causalitas earum. Minor solùm indiget expositione; etenim materia per suam vnionem acceptam sub expressione receptionis, & limitationis influit in formam, vel secundum entitatem acceptam, vel saltem quoad vnionem; & per eandem vnionem sub expressione constitutionis sumptam concurrit ad compositum: constat autem formam, & compositum esse effectus materiæ in genere causæ materialis: ergo materia per vnionem sumptam secundum illa tria munera concurrit ad proprium effectum. Idemquè proportionabiliter reperitur in forma, vt consideranti constabit. Quia tamen hæc munera vnionis solùm distinguuntur per intellectum, & aliàs habent subordinationem supra explicatam, idcircò non conferunt multiplicis causæ denominationem materiæ, neque formæ; sed materia constituta in exercitio per omnes illas formalitates vnionis est vna, & eadem adæquata causa materialis, & similiter forma per easdem constituta est solùm vna adæquata causa formalis.

3 Aduersus illam assertionem opinantur, licèt ex diuersis capitibus B. Albertus Mag. *in hoc lib. tract. 2. cap. 1.* Fonseca *5. Metaph. cap. 2. quæst. 2. sect. 3.* & alij: quorum nonnulli sentiunt, vnionem duntaxat esse causalitatem materiæ, quatenùs est receptio formæ; alij verò quatenùs solùm est constitutio compositi; alij denique asserunt, causalitatem materiæ esse primariò in ordine ad formam, & secundariò in ordine ad compositum. Nullum tamen est pro his dicendi modis vrgens fundamentum, quod vel nostram assertionem labefactet, vel facilè non diluatur ex dictis.

Oppones tamen primò: causalitas causæ intrinsecæ solùm est respectu effectus, quem intrinsecè componit: atqui materia est causa intrinseca, & non componit formam, sed compositum: ergo vnio solùm est propria causalitas materiæ, quatenùs præcisè est compositi constitutio. ¶ Respondetur, materiam primam non ideò dici causam intrinsecam, quia sit pars intrinseca cuiuscumque effectus, qui ab ea dependet: sed quia id habet respectu compositi, ad quod, tàm causalitas materiæ, quàm intentio generantis principaliter ordinantur. Id tamen non tollit, quod materia per eandem vnionem concurrat ad fieri, & esse formæ materialis, & ad vnionem spiritualis; & consequenter, quod talis vnio importet multiplicem virtualiter formalitatem, ex quibus integratur vna causalitas adæquata.

Oppones secundò: materia prima est pura potentia, & vt talis causat: ergo eius causalitas desumenda solum est per respectum ad actum, quem recipit, nempè formam; ergo vnio est causalitas materiæ, quatenus præcisè habet rationem receptionis. ¶ Ad hanc obiectionem constat ex proximè dictis: nam causalitas primæ, & puræ potentiæ, non solùm est in ordine ad actum, quem respicit, sed etiam ad compositum, quod constituit: recipit enim formam, vt componat totum.

Oppones tertiò: sicut est proprium causæ formalis dare, sic est proprium causæ materialis recipere: at materia non recipit compositum, sed solam formam: ergo vnio est causalitas materiæ per ordinem ad formam, secus verò ad totum. ¶ Respondetur, proprium esse formæ, non solùm dare, sed etiam componere, & constituere: ac proindè idem proportionabiliter dicendum est de materia. Vndè obiectio solum conuincit, quod via originis, & in exercitio causent, primò formam, vt dans, & materia, vt recipiens: id tamen neutiquam tollit, quod ordine intentionis, & dignitatis totum sit earum effectus primarius, ad quem proindè illarum causalitates primariò tendunt.

Oppones quartò, repugnat formam limitari per id, per quod perficitur: sed forma materialis perficitur per hoc, quod sit in subiecto; aliàs non appeteret esse in illo: ergo non limitatur per hoc, quod recipitur in eo, ac proindè causalitas materiæ, quæ est receptio formæ, non erit limitatio illius. ¶ Confirmatur: quia materia cælestis solùm potest recipere formam Cælestem; ergo hæc non limitat potentialitatem propriæ materiæ, & consequenter vnio formæ ad materiam non est causalitas formæ, quatenùs est materiæ limitatio.

Respondetur, formam materialem secundum se acce-

ptam

ptam, non determinate certam aliquam portionem materiæ, sed indifferenter se habere ad omnes; per hoc autem, quod actu, vel aptitudine proxima recipiatur in determinata materia, fit determinata pars huius compositi, & nequit aliam materiam adæquare: vndè contrahit quandam limitationem. Quia tamen per hanc vnionem, ex qua eius limitatio oritur, consequitur statum sibi connaturalem, & existentiam, quam aliàs consequi naturaliter nequit; ideò etiam, dum limitatur, perficitur intra proprium genus, videlicet formæ receptibilis in materia: quamuis in ratione formæ, prout abstrahit ab vnibili, & non vnibili, limitetur, & contrahatur. § Ad confirmationem dicendum est, quod licèt materia cœlestis sit determinata ad formam cœlestem secundum genus, nihilominùs ex se non est determinata ad hanc, vel illam numero formam; sed habet quandam amplitudinem, & indifferentiam: vndè hoc ipso, quod vniatur huic numero formæ, limitatur, atque determinatur per illam.

QVÆSTIO III.

Vtrum effectus primarij harum causarum distinguantur realiter ab illis?

EX dictis, tàm in præsenti disputatione, quàm *disputatione 6. quæst. 4.* satis liquidò deducitur, effectus primarios materiæ, & formæ distingui, saltem formaliter, ab eis. Difficultas autem est, vtrum differant realiter: Procuius luce animaduertere oportet, quod compositum substantiale (quod est præcipuus effectus, in quem omnes causæ, tum extrinsecæ, tum intrinsecæ collimant) potest bifariam ad causas intrinsecas comparari. Primò absolutè, ita vt secundum se totum comparetur cum vnaquaque causa singillatim accepta: vt si totus homo, & secundum se totum referatur ad materiam. Secundò cum præcisione: ita vt non comparetur ad prædictas causas, nisi consideratum secundum ea præcisè, quæ ab vnaquaque participat: vt si homo consideratus secundum esse materiale, quod habet à materia, eidem materiæ comparetur. Et licèt hæc difficultas sit materiæ, & formæ communis; nihilominùs, vt confusionem vitemus, eam in speciali circa materiam versabimus: illius autem resolutio formæ proportionabiliter applicanda est.

§. I.

Tribus conclusionibus expeditur difficultas.

4 DIcendum est primò, compositum substantiale, absolutè loquendo, esse effectum materiæ primæ. In hac conclusione conueniunt vnanimiter Philosophi. Et probatur primò, excludendo simul motiuum ad asserendum oppositum: quoniam vt aliquid sit absolutè effectus alicuius causæ, non desideratur, quod totum, & totaliter dependeat ab illa, hoc est, quod dependeat ab ea in omni genere causæ, & secundum omnem rationem, quam in se habet; sed sufficit, quod dependeat ab ipsa in determinato genere, & quod ab illa participet ea, quæ ad tale genus spectant: atqui totum compositum substantiale dependet prædicto modo à materia: ergo compositum substantiale est absolute effectus illius. Maior liquet exemplis; nam in primis finis est vera causa: & tamen non influit efficiendo, recipiendo, vel informando; sed tantum finalizando, & mouendo: ergo vt effectus attribuatur absolutè alicui causæ, sufficit quod dependeat ab ipsa in proprio genere talis causæ; quamuis in alijs generibus non dependeat. Deinde homo generans est vera causa totius hominis geniti: & nihilominus non producit materiam, vel animam; sed solum earum vnionem: ergo vt totus effectus dicatur esse ab aliqua causa, opus non est, quod recipiat ab ea, quid quid habet in se; sed sufficit recipere illa, quæ sunt propria talis causę. Minor etiam constat: quia materia prima causat componendo, & se communicando: sed componit totum compositum, & se communicat illi: ergo licèt totum compositum non dependeat à materia totaliter, seu in omni genere; dependet tamen in genere causę materialis, & participando ea, quę sunt propria illius.

5 Dicendum est secundò, compositum substantiale absolutè consideratum distingui realiter à materia, seu causa materiali. Hęc conclusio est ęquè communis, ac pręcedens, & potest facilè ostendi: quoniam tunc aliquid distinguitur realiter ab alio, quando includit illud, & addit supra ipsum aliquam entitatem: sed compositum substantiale absolutè consideratum includit materiam, & supra ipsam addit entitatem formę: ergo compositum substantiale absolute consideratum distinguitur realiter à materia, seu causa materiali. Hęc autem distinctio non est excludentis, & exclusi; sed includentis ab incluso, vt satis ex se liquet.

Dicendum est tertiò, compositum substantiale consideratum pręcisè secundum ea, quę habet à materia, non distingui realiter entitatiuè ab illa, sed solum realiter modaliter. Probatur ratione: quia illud, quod compositum cum pręcisione sumptum habet à materia, non distinguitur realiter entitatiuè ab illa, sed tantum realiter modaliter: ergo compositum consideratum secundum ea pręcisè, quę habet à materia, non differt ab ipsa realiter entitatiuè, sed modaliter pręcisè. Consequentia est manifesta. Antecedens autem ostenditur: quia illud, quod compositum habet à materia, nihil aliud est, quam esse materiale, vel ipsa materia, vt sibi communicata: atqui materia, vt communicata non distinguitur realiter entitatiuè à se ipsa, sed tantùm modaliter: eò quod, vt communicata addit dumtaxat modum vnionis supra seipsam: ergo illud, quod compositum habet à materia, non differt ab illa realiter entitatiuè, sed pręcisè realiter modaliter.

§. II.

Respondetur argumentis in contrarium.

6 COntra doctrinam modò stabilitam duę solent referri sententię. Prima negat absolutè, distinctionem realem inter causas intrinsecas, & earum effectus primarios. Quę potest probari: quoniam materia prima v. g. non causat per veram actionem, sed communicando suum esse entitatiuum intrinsecum, & intrinsecè: atqui esse entitatiuum materię non distinguitur realiter ab illa: ergo neque effectus eius primarius. ¶ Confirmatur primò: nam si compositum, secundum quod est effectus materię, distingueretur realiter ab ea, maximè quia supra materiam addit id, quod participat à forma: at sic est, quod compositum non est effectus materię secundum ea, quę habet à forma; sed secundum illud, quod participat à materia: quod, vt probatum est, ab ipsa materia non differt. ergo compositum, secundum quod est effectus materię, non distinguitur realiter ab illa. ¶ Confirmatur secundò: quia si eę causę intrinsecę distinguerentur realiter à suo effectu, possent separari realiter

tet ab illo, maximè cùm forma abstrahitur à materia, & existit extra subiectum; sed impossibile est, causas intrinsecas reperiri sine effectu, vt docent communiter Philosophi: ergo non distinguuntur realiter ab illo.

Ad argumentum respondetur, esse entitativum materiæ posse dupliciter considerari: primò secundum se, & præcisiuè à communicatione: & hoc pacto non est effectus materiæ: vndè mirùm non est, quod sit idem omninò cum illa. Secundò, quatenùs communicatur composito, & formæ, & hac ratione addit supra seipsum modum vnionis, & communicationis, ratione cuius distinguitur realiter modaliter à materia. Et eodem modo distinguitur ab ea compositum, si præcisè consideretur secundum esse materiale, quod à materia participat, vt vltima conclusione statuimus. Absolutè autem consideratum distinguitur ab ea realiter entitatiuè, vt diximus in secunda. ¶ Ad primam confirmationem constat ex dictis: nam compositum adæquatè sumptum est effectus materiæ in genere causæ materialis: & ita acceptum distinguitur ab ea realiter entitatiuè. Si autem sumatur secundum illam præcisam rationem, quam hæc confirmatio intendit, non distinguitur à materia entitatiuè: differt tamen modaliter ratione modi vnionis, quem addit supra materiam consideratam secundum se. ¶ Ad secundam dicendum est, axioma illud Philosophorum verificari de causis intrinsecis actu communicatis: quo pacto impossibile est absque communicatione, ac proindè absque effectu primario reperiri. Si autem diuidantur, & separentur, desinunt habere, sicut & communicationem, ita & effectum: hic autem dependet ab illis non divulsis, sed coniunctis, & vnitis.

7 Secunda sententia docet absolutè, causas intrinsecas distingui realiter à suo effectu primario. Et probatur primò: quia inter causam realem, & effectum realem datur ordo, seu relatio realis: sed nequit dari relatio realis absque reali distinctione inter extrema; ergo causæ intrinsecæ, & earum effectus, cùm sint propriè, & realiter tales, debent distingui realiter. Maximè, quia ex opposito fieret, quod idem esset realiter causa, & effectus, prius, & posteriùs dependens, & independens, quæ sunt absurda: ergo &c. ¶ Ad hæc tamen non oportet respondere: quia tantùm probant, assignandam esse distinctionem realem, inter causas intrinsecas, & compositum; quam libenter concedimus. An autem hæc sit entitatiua, an autem modalis? non est statuendum vniuersaliter; sed cum distinctione, qua in secunda, & tertia conclusione processimus.

Arguitur secundò, quoniam materia est vera causa formæ materialis, vt constat *ex dictis disp. 4. quæst. 2.* sed materia omninò realiter distinguitur à forma: ergo effectus proprius materiæ distinguitur omninò realiter ab illa.

Cæterùm nec illud argumentum impugnat nostras assertiones: nam quod materia differat omninò à forma, non excludit; quod materia distinguatur à composito, eo modo, quem assertiones describunt, vt consideranti constabit. Sed vt id, quod argumentum tangit, lucem accipiat: animaduertendum est ex D. Thom. *opusc.* 31. quod forma materialis est effectus materiæ, quatenùs ex ea educitur, & in illa sustentatur. Porrò forma, vt sustentata importat ipsam materiam, vt sibi communicatam: nam sicut materia, vt informata) quo pacto est effectus formæ) dicit formaliter formam sibi vnitam, non quidem per modum partis ex qua componatur, sed per modum actus, cum quo perficitur; ita forma, vt sustentata (qua ratione est effectus materiæ) importat materiam sibi vnitam, non quidem per modum partis, sed per modum subiecti, & fundamenti, cui innititur, Vndè cùm materia; vt communicata tantùm differat modaliter à se ipsa; sequitur, quod forma, vt sustentata (si sumatur cum præcisione secundum ea, quæ habet à materia) solùm realiter modaliter differat ab illa. Absolutè tamen forma materialis dicenda est effectus materiæ: quia absolutè nequit conseruari, nisi in materia sustenterur, & vt sustentata est proprius effectus eius.

Sed obijcies primò: nam etiam materia prima nequit conseruari, nisi vniatur formæ, & per eam actuetur: quod frequenter fit media actione agentis creati: ergo si forma dicitur absolutè effectus materię, quia nequit conseruari, nisi sustentata in illa; pariter materia erit absolutè, effectus, tunc agentis creati. ¶ Respondetur negando consequentiã, & ratio disparitatis est: nam materia debet absolutè præcedere actionem agentis creati, & effectum prouenientem à forma: vndè non est dicenda absolutè effectus eorum; sed tantum cum addito, nempè vt informata, & vnita: sicut anima rationalis est effectus hominis generantis, non absolutè sed quoad vnionem. Forma verò materialis absolutè supponit materiam, & ab ea dependet: vndè potest, & debet dici absolutè effectus illius.

Secundò obiicies sequi ex hac doctrina, quod forma materialis secundum se considerata sit effectus materię, non minus propriè, & rigorosè, ac ipsa forma, vt sustentata: quod tamen videtur absurdum. Sequela ostenditur: nam ideo forma materialis est propriè, & rigorosè effectus agentis creati, quia dependet à materia, & ab ea sustentatur; si enim hæc sustentatio, & dependentia secludantur, nequit forma esse effectus agentis creati, vt patet in anima rationali; atqui prædicta sustentatio immediatiùs, atquè intimiùs procedit à materia, quàm ab agente: ergo forma materialis, nedum vt sustentata, sed etiam considerata secundum se est propriè, & rigorosè effectus materiæ.

Respondetur negando sequelam. Ad cuius probationem neganda est consequentia: & ratio disparitatis est, quòd in effectu proprio, & rigoroso alicuius causæ debet splendere modus proprius causandi talis causæ: causa autem intrinseca (qualis est materia) causat per sui exhibitionem, & imbibendo se in effectu; quare, cùm in forma materiali, vt sustentata implicetur materia prima se communicans per modum fundamenti; in eadem verò forma secundum se considerata non includatur materia: sequitur, quòd forma, vt sustentata sit propriè, & rigorosè effectus materiæ; non autem forma considerata secundum se. Causa autem extrinseca non causat per sui exhibitionem, sed media actione: vndè satis est, quod educat formam, vt hæc, tàm vt substentata, quàm secundum se, sit in rigore effectus proprius agentis.

Dices: effectus, qui absolutè dependet ab aliqua causa, debet procedere ab ea secundum modum proprium causandi illius; ergo si forma materialis considerata secundum se non dependet à materia secundum modum proprium, quo materia causat; sequitur, quod sic considerata non sit effectus materiæ, nedum propriè, verùm nec absolutè. Quod tamen est falsum; cùm forma materialis sit, absolutè loquendo, effectus materiæ, vt supra diximus. ¶ Respondetur, non esse necessarium, quod in omni effectu absolutè tali alicuius causę explicetur modus proprius causandi prędictę causę; sed sufficere, quod ille modus splendeat in ea ratione, ob quam effectus causę attribuitur. Forma autem materialis ideò est effectus materię, quia nequit absolutè fieri, vel conseruari, nisi innitatur in ea; & nęc sustentatio est ratio omnis alterius dependentiæ. Quare cùm in forma, vt sustentata explicetur, & splendeat modus proprius, quo materia causat, videlicet per exhibitionem suæ entitatis; hoc satis, superquè est, vt forma materialis secun-

eundum se considerata, sit absolutè effectus materiæ; quamuis non cum eadem proprietate, & rigore, ac ipsa vt sustentata.

QVÆSTIO IV.

Vtrum idea, siue exemplar sit vera causa formalis.

QVæstionem hanc ideò præsenti disputationi annectimus, quia Aristotel. 5. *Metaph. text.* 2. causam formalem, de qua hactenùs dictum est, diuidit in formam intrinsecam, quam vocat speciem, & in extrinsecam, quam appellat exemplar. Vndè ob connexionem doctrinæ, & quia non alius aptior in hoc opere locus tractandi præsentem difficultatem occurret, illam hic decidemus. Sed priusquam vlteriùs progrediamur, oportet aliqua prælibare, ex quibus huius dubii resolutio dependet.

§. I.

Explicatur, quid sit idea.

8 DIvus August. *lib.* 12. *de Ciuitate Dei, cap.* 25. & D. Thom. *quæst.* 3. *de veritate. art.* 1. definiunt ideam, siue exemplar, per hoc, quod sit *Forma, quam aliquid imitatur ex intentione agentis determinantis sibi finem*. Per illam particulam *Forma*, denotatur conuenientia, quæ inter ideam, & alias formas inuenitur. Triplex quippè forma solet distingui: alia *ex qua*, siue *per quam*, & est illa, per quam res in suo esse, seu speciè constituitur; vt anima se habet ad hominem: alia *à qua*, & est illa à qua effectus progreditur, sicut à principio agendi; vti comparatur calor ignis ad calorem ligni, quem producit: alia denique *ad quam*, & est illa, ad cuius similitudinem fit effectus, quo pacto se habet idea, siuè exemplar ad artefactum. In definitione igitur ideæ ponitur ly *Forma* loco generis, in quo conuenit cum aliis formis nuper explicatis: à quibus tamen differt per subsequentes particulas. Nam per illa verba *quam aliquid imitatur*, explicatur peculiaris modus, quo idea concurrit ad suos effectus, & per quem distinguitur ab aliis formis: aliæ enim influunt efficiendo, vel componendo; idea verò per hoc, quòd alia ipsam imitentur. Hæc autem imitatio non debet esse à casu, & per accidens; qualiter imagines depictæ ab artifice solent præter eius intentionem non rarò aliorum similitudinem referre: hoc enim neutiquam sufficit ad veram rationem exemplaris; sed requiritur, quòd sit forma, ad quam agens per se respiciat, quamque imitetur ex intentione alicuius finis. Et ad hoc significandum adduntur illa verbis: *ex intentione agentis determinantis sibi finem*. Ex quibus etiam liquidò deprehenditur, ideam solum habere locum in agentibus per intellectum; secus verò in agentibus naturalibus, v. g. in igne: nam cùm idea habeat sortiri rationem obiecti cogniti, & respici ex intentione alicuius finis, minime reperiri potest, nisi in cognoscentibus ipsum finem sub ratione talis: quod solum est agentium per intellectum, vt ex se liquet.

Vbi obserua, ideam non esse entitatem rei, quæ ad extra producitur, quatenùs denominatur cognita ab artifice, vt nonnulli autumant: exemplatum quippè debet assimilari suo exemplari, siuè ideæ, quam imitatur, & exprimit: idem autem non potest verè assimilari sibi ipsi; cùm similitudo realis exposcat necessariò extrema ante intellectum distincta: atque ideò exemplar nequit consistere in ipsomet artefacto, vel exemplato, prout cognito ab intellectu. Potest autem declarari, in quo consistat idea, dicendo esse verbum mentale repræsentatiuum alicuius rei, quatenùs exprimit habitudinem imitabilitatis ad ipsam rem, vt ad effectum externum ideatum, vndè idea supra esse entitatiuum, & intentionale verbi, vi cuius solum habet esse puram similitudinem rei cognitæ, addit habitudinem principii practici, & imitabilitatis ad rem quatenùs producibilem, vt exemplar domus ad domum.

9 Ex quibus deducitur, quod idea habet rationem causæ respectu ideati: & rationem innuit Angelicus Doct. 1. *p. q.* 44. *art.* 3. quoniam agens intellectuale non est determinatum ad vnum, sicut agens naturale; sed indifferenter se habet ad plura, quæ concurrere potest per intellectum, eò quod intellectus non est potentia determinata ad vnum: repugnat autem, quod effectus determinatus fiat ab agente indeterminato: vndè necessum est, quod agens per intellectum determinetur proprio, & intellectuali modo ad particularem effectum. Huiusmodi verò principium determinans non est scientia, neque ars, quia hæc sunt principia plurium, & oppositorum effectuum; cùm opposita ad eandem scientiam, & artem pertineant: ergo præter omnia hæc constituendum est exemplar, siue idea, quæ determinat quis, qualis, & quomodo producendus sit effectus. Quare cùm causa sit re ipsa id, à quo effectus dependet, non potest non idea veræ causæ rationem sortiri: id quod in præsenti supponimus: vertimus autem in dubium, ad quod genus causæ principaliter spectet.

§. II.

Vera D. Thom. Sententia duabus assertionibus explicatur.

10 DIcendum est primò, ideam influere in genere causæ efficientis, finalis, & formalis. Hanc conclusionem docet D. Thom. *quæst.* 3. *de Verit. art.* 1. defenduntquè Nazarius 1. *p. q.* 15. *art.* 1. *controuersia vnica*, & communiter Thomistæ. probatur quoad primam partem ex eodem D. Thom. 1. *p. q.* 45. *art.* 6 vbi ait; *Artifex per verbum in intellectu conceptum, & per amorem suæ voluntatis ad aliquid relatum operatur. Vndè, & Deus Pater operatus est creaturam per suum verbum, quod est filius, & per suum amorem, qui est spiritus sanctus*. Ex quibus verbis deducitur ratio conclusionis quoad illam partem: nam id, quod complet virtutem agentis, influit simul cum eo in eodem genere, id est, in genere causæ efficientis: atqui idea est forma complens virtutem agentis per intellectum; siquidem determinat indifferentiam illius: ergo idea influit in genere causæ efficientis. ¶ Ad hæc: omne agens intendit assimilare sibi effectum in forma, per quam agit: sed agens per intellectum intendit assimilare effectum ideæ, quam respicit, & imitandam sibi proponit: ergo idea est forma, per quam efficit agens intellectuale, & consequenter est forma actiua. Quo sensu D. Dionis. *cap.* 4. & 5. *de Diuinis nominibus* appellat, ideas diuinas effectrices rerum: & Arist. 7. *Metaph. text.* 23. dixit: *Sanitatem extra fieri à sanitate, quæ est in mente*.

11 Secunda etiam pars probatur auctoritate, simul & ratione eiusdem S. Doctor 3. *contra Gentes cap.* 19. vbi inquit: *Res omnes creatæ sunt quædam imagines primi agentis, scilicet Dei: agens enim agit sibi simile*: per-

perfectio enim imaginis est, vt repræsentet suum exemplar per similitudinem ad ipsum: ad hoc enim imago instituitur: sunt igitur res omnes propter diuinam similitudinem consequendam, sicut propter vltimum finem. Et quod Angelicus Præceptor docet de ideis diuinis, potest proportionabiliter ideis creatis applicari: nam bonitas, & perfectio ideati, in quantum talis, consistit in similitudine, & conformitate ad ideam: quanuis artifices, vt in plurimum, moueantur non à bonitate exemplaris, sed magis à perfectione, quam in effectibus exemplatis apprehendunt, & sibi præfigunt per modum finis: quod tamen non habet locum in Deo, qui minimè respicit tanquam finem perfectionem rei, quam producit, sed suam propriam perfectionem, vt ex se liquet.

Tertiam denique partem docet idem D. Thom. *loco cit. de Veritate*, vbi inquit: *Ideam esse formam, quam aspiciens artifex operatur*. Illamque expressè tradit Philosophus 5. *Metaph.* vt prælibauimus in primo quæstionis limine. Et à fortiori constabit ex ijs, quę dicemus pro conclusione sequenti.

12 Dicendum est secundò, proprijssimam, & essentialem causalitatem ideę pertinere ad genus causę formalis, non quidem intrinsecę, sed extrinsecę. Hęc est communis inter Thomistas, & probatur ratione: quoniam proprium formę est constituere effectum in determinata specie: at idea confert ideato propriam speciem; quandoquidem esse, & species istius sumitur per conformitatem ad illam, sicut ad sui regulam, & mensuram: ergo propria causalitas ideę pertinet ad genus causę formalis: cumquè non det speciem communicando seipsam effectui, sed per hoc, quod sit forma imitabilis, non potest habere rationem formę intrinsecę, sed extrinsecę.

Deinde suadetur conclusio: quia idea, cùm sit vera causa, vt supra pręnotauimus, debet per se primò ad aliquod causę genus pertinere: sed non pertinet per se primò ad genus causę materialis, efficientis, aut finalis: ergo spectat ad genus causę formalis, non quidem intrinsecę sed extrinsecę, eò quod impertitur speciem ideato, non informando illud, sed terminando eius imitabilitatem per modum regulę, & mensurę. Minor quoad primam partem non indiget probatione; siquidem idea, nec recipit, nec disponit materiam ad recipiendum, & consequenter nulla ratione potest esse causa materialis. Quoad secundam verò suadetur, tùm quia id, quod influit actiuè magis se tenet ex parte principij, quàm ex parte termini: idea autem per se primò concurrit, vt se tenens ex parte termini per modum formę, ad quam agens respicit; & ideò non consistit in specie impressa, sed in expressa, vt docet D. Thom. 1. *p. q.* 15. *art.* 1. ergo per se primò non pertinet ad genus causæ efficientis. Tùm etiam, quia causa efficiens est per se principium motus, vt infra ostendemus: atqui idea non influit per se primò in motum, sed solum secundariò, vel consequenter, vt docet D. Thom. 3. *p. q.* 78. *art.* 2. his verbis: *Forma artificialis est similitudo vltimi effectus, in quem fertur intentio artificis: sicut forma artis in mente ædificatoris est forma domus ædificatæ principaliter; ædificationis autem consequenter*: ergo licèt idea pertineat ad genus causæ efficientis, *vt supra* statuimus; eius tamen causalitas nequit per se primò in hoc genere exerceri. Tertia denique eiusdem minoris pars facilè ostenditur: quia licèt exemplar possit fundare causalitatem finalem, quatenus illius bonitas solet allicere artificem ad producendum artefactum; eius tamen modus proprius influendi non est allicere, sed formare ab extrinseco per sui passiuam imitationem: vnde videmus, quod in agentibus creatis non semper exemplar habet rationem finis: artifex enim non facit imaginem propter exemplar; sed magis attendit ad exemplar propter imaginem. Quod satis conuincit, propriam causalitatem ideæ non pertinere per se primò ad genus causæ finalis, siquidem frequenter influit, & non in illo. Restat igitur, quod licèt idea possit vtcumque influere in genere causæ efficientis, finalis, & formalis; eius tamen propria causalitas non pertineat per se primò nisi ad genus causæ formalis extrinsecæ.

§. III.

Conuelluntur aduersa fundamenta.

13 Contraria sententia docet, ideam non esse causam formalem, sed propriam eius causalitatem esse effectiuam. Hanc tenent D. Bonauent. *in* 3. *dist.* 11. *q.* 2. Scotus *in* 1. *dist.* 2. *q.* 2. quibus subscribunt Suarez *disp.* 25. *Metaph. sect.* 2. & alij. Probatur primò: quia si idea concurreret, vt causa formalis, maximè quia concurrit per modum obiecti cogniti, atque ideò mensurando, regulando, & conferendo speciem, quę sunt propria munia formę: atqui idea non influit per modum obiecti cogniti: ergo non habet rationem causę formalis. Suadetur minor: quia nullum obiectum diuersum ab artefacto influit in illud; vt patet in Angelis, qui ad formandum aliquas res artificiales non respiciunt ad aliud obiectum, nisi ad ipsas res, quas efficiunt; sed implicat, quod aliquid habeat rationem verę causę respectu sui: ergo, cùm exemplar sit vera causa, non poterit influere per modum obiecti cogniti.

Respondetur negando minorem, ad cuius probationem dicendum est, quod licèt exemplar habeat rationem obiecti cogniti, adhuc tamen distinguitur ab artefactis; quę ipsum imitantur: quoniam etsi illa ad vaguem exprimat, nihilominus non importat eorum entitatem in esse naturali, sub quo ipsa producuntur, sed in esse intentionali, sub quo ipsum habet influere: & consequenter gaudet sufficienti distinctione, vt possit sub ratione obiecti cogniti sortiri proprium officium causę.

14 Secundò arguitur: quia de ratione formę est constituere intrinsecè rem, cuius est forma, seu causa formalis: at exemplar est quid extrinsecum respectu effectus, ad quem concurrit, vt ex se constat: ergo non potest influere in genere causę formalis. ¶ Respondetur negando maiorem: quia licèt verum sit, quod forma intrinseca det esse intrinsecè se se communicando; id tamen non habet ex communi conceptu formę, sed quia est forma intrinseca. Vndè non tollitur, quod alia influant in genere causę formalis, licèt se habeant extrinsecè ad effectum, vt patet in obiectis habituum, quę in communiori Philosophorum sententia impertiuntur speciem habitibus in genere causę formalis, etsi extrinsecum quid sint respectu eorum.

15 Tertiò arguitur: quia ita se habet forma intellectualis, siue idea, in agentibus per intellectum, sicut forma naturalis in agentibus naturalibus: sed hęc solùm concurrit actiuè ad effectus agentis: ergo idea non habet rationem causę formalis, sed solum efficientis. ¶ Confirmatur: quia ars concurrit ad effectum quatenus dirigit, & ordinat ad illum mediante idea: sed ars concurrit in genere causę efficientis: ergo causalitas propria ideę pertinet ad hoc genus, & non ad causam formalem.

Respondetur, quod tam argumentum, quàm illius confirmatio solùm conuincunt, ideam influere in genere causæ efficientis, id quod libenter admittimus, vt patet ex dictis pro prima assertione. Minimè tamen suadent, quod ideæ causalitas per se primò ad tale genus pertineat: nam ad hoc oportebat, quod exemplar influeret immediatè, & per se primò in operationem: contrarium verò contingere ex eo liquet; quod exemplar non est

est exemplar operationis, sed operis; cùm idea exprimatur per artefactum: secùs verò per operationem, per quam artefactum fit. Et ideò, quidquid sit de proportione inter formam intellectualem, & naturalem, neganda est consequentia argumenti. Et ad confirmationem dicendum est, ideam vendicare sibi peculiarem influxum diuersum ab eo, quo ars concurrit: quare licet hæc solùm concurrat actiuè, potest tamen, & debet idea influere in genere causæ formalis.

DISPVTATIO X.

De causa efficiente.

SVPPOSITA iam notitia causarum intrinsecarum, sequitur, vt ad extrinsecas, efficientem videlicet, & finalem explicandas accedamus. Et licèt finalis sit prior, & nobilior in modo causandi, vt constabit ex dicendis; priùs tamen de efficiente sermonem instituemus: quia secundum suam causalitatem est nobis notior.

QVÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit causa efficiens.

EXistentia causæ efficientis est satis manifesta; cùm omnes videamus plures res ab alijs effici, seu produci: quapropter, prætermittendo quæstionem *an est*, naturam, & species causæ efficientis inuestigabimus.

§. I.

Declaratur quidditas causæ efficientis.

1 DIcendum est, causam efficientem esse: *Id, à quo primò incipit motus*. Sic eam definit Aristot. *in hoc lib. cap.* 3. cui subscribunt D Thom. & communiter Philosophi. Ad cuius definitionis intelligentiam obseruandum est, quod de inceptione motus possumus loqui, vel secundum ordinem intentionis, aut secundum viam executionis. Et in prima acceptione certum est, quod motus primò incipit à fine; cùm hic sit omnium causarum prior, & à quo efficiens mouetur, & in agendo dependet, vt docet D. Thom. 1. *p. q.* 5. *art.* 2. *ad* 1. *& art.* 4. Cæterùm via executionis efficiens est, quod primò influit, siue id, à quo, facta collatione inter alias causas, primò, & per se incipit motus. Nam materia nequit se mouere ad formam; cum sit omnis actiuitatis expers; forma etiam nequit se ipsam efficere, aut educere; cùm nihil sit causa sui: finis denique, seu compositum habet in executione rationem effectus: ergo oportet, quod adueniat efficiens, educens formam de materia, & illas vniens, vt sic resultet compositum, quod à natura intendebatur per modum finis: ergo in executione motus incipit per se primò ab efficiente.

Hinc apparet, quam legitima sit adducta definitio: quoniam ly *Id* importat rationem principij, & ponitur loco generis, nam in ea conuenit causa efficiens cum materiali, & formali, à quibus differt per subsequentes particulas, quæ proinde gerunt munus differentiæ: quia ly *incipit* sumitur in præsenti pro inceptione executiua, vt communiter interpretantur Doctores: & hoc pacto motus primò incipit à sola causa efficiente, vt liquet ex prænotatis.

2 Vndè facilè satisfiet nonnullis obiectionibus, quæ aduersus dictam definitionem possunt efformari. Nam primò oppones: causa secunda principalis est verè efficiens: & tamen non est id, à quo primò incipit motus: ergo adducta definitio non conuenit omni definito. Probatur minor: quia causa secunda non operatur, nisi dependenter ab influxu, & motione causę primę. ¶ Et confirmatur: quoniam instrumentum est causa efficiens, atque in hoc genere collocatur: & tamen ab eo non oritur primò motus, sed à causa principali, cui deseruit: ergo.

Respondetur, quod licèt motus non incipiat primò à causa efficiente secunda, si comparetur ad causam primam: benè tamen, si fiat comparatio ad alia genera causarum non efficientium; & hoc tantùm denotatur in prædicta definitione, vt eam explicando diximus. Præterquam quod causa secunda principalis est principium à quo primò executiuè incipit motus in ordine causæ proximæ, & particularis, independenter ab alia causa eiusdem ordinis, cui in agendo subordinetur: & hoc sufficit, vt ab ea absolutè primò incipiat motus. Dependentia enim ab alia causa vniuersali, sicut non tollit conceptum causæ principalis; ita neque quod motus primò incipiat ab ea. Per quod patet ad confirmationem: nam etiam ab instrumento incipit primò executiuè motus: cùm facta comparatione ad alia genera causarum: cum in proprio genere, causæ, videlicet efficientis ministerialis. Verum quidem est, instrumentum solum reductiuè spectare ad genus causæ efficientis: & sic nil mirum, quod hæc definitio vndequaque illi non conueniat.

3 Obijcies secundò Causa creans est potissima inter effectiuas: & tamen non est principium motus: ergo non est de ratione efficientis, quod ab eo incipiat motus. Minor patet: quoniam creatio nequit habere rationem motus; cùm sit productio entis ex nihilo, ac proindè nullum subiectum siuè mobile præsupponat. ¶ Respondetur, Arist. solùm definiuisse in præsenti causam efficientem, quæ ex præsupposita materia, & cum motu physico operatur, non verò, quę ex nihilo rem producit, qualis est causa creans. Addimus tamen ex prędicta definitione facilè formari aliam, quę ambiat omnem causam efficientem dicendo: *causa efficiens est, à qua primò incipit productio rei*: quę causæ creanti potest etiam adaptari.

adaptari, vt ex se constat.

Deniquè objicies: Natura est primum principium motus: & tamen non est de conceptu eius, quod sit causa efficiens, vt patet *ex dictis disp. 7. num.* 21. ergo hęc definitio conuenit alijs à definito. § Respondetur, naturam tantùm esse per se primò principium motus interni, vt constat ex illius definitione. Causa verò efficiens est id, à quo primò absolutè incipit motus, siuè internus sit, siuè externus. Deindè natura solùm est principium *vt quo* motus: id autem efficiens non expolcit, nec determinat: potest enim esse principium, tam vt *quo*, si fuerit forma; quam vt *quod*, si est suppositum. Vndè conceptus efficientis, & naturę satis ex ipsis definitionibus distinguuntur.

§. II.

Diuiditur causa efficiens multipliciter.

4 DIuidit Philosophus *in hoc lib. cap.* 3. causam efficientem in causam per se, & causam per accidens. Illa est, a qua, secundum quod talis, procedit effectus, sicut statuarius est causa statuæ. Hæc autem est, quæ vel per accidens coniungitur causæ per se, quo pacto musicus est causa statuæ; vel quæ casu producit effectum, vt contingit quando effectui per se intento coniungitur per accidens alius, vt si effodiens terram ædificandi gratia, inueniat thesaurum.

Rursus causa per se diuiditur in principalem, & instrumentalem. Principalis est, quæ propria virtute producit effectum, vt se habet pater respectu filij. Instrumentalis verò dicitur, quæ in virtute alterius, & vt eleuata attingit effectum. Quæ si fuerit coniuncta agenti principali, & in eodem supposito appellatur instrumentum coniunctum, vt manus in homine: sin minùs, dicitur instrumentum separatum, vt calamus. Priori modo se habet humanitas Christi Domini respectu verbi diuini ad sanctificandos homines; posteriori verò habent se omnia sacramenta; medijs quibus communicat nobis gratiam.

5 Deinde causa principalis diuiditur in primam, & secundam: in vniuersalem, & particularem: in vniuocam, & æquiuocam: in totalem, & partialem: in liberam, & necessariam: in subordinatam essentialiter alteri, & subordinatam accidentaliter. Causa *prima* est, quæ habet pro effectu ipsum *esse* absolutè, vel quæ à nemine dependet in essendo, & operando. *Secunda* autem ea dicitur, quæ dependet à prima, & habet pro effectu tale, vel tale ens. § Causa *vniuersalis* est, quæ plures, & diuersos specie producit effectus, vt sol. *Particularis* autem appellatur, quæ ad vnum speciei effectum determinatur, vt Leo. § Causa *æquiuoca est*, quæ producit effectum specie differentem ab ipsa, vt Deus. *Vniuoca est*, quæ attingit effectum eiusdem speciei cum illa, vt homo.

Causa *totalis* est illa, quæ non eget influxu, & concursu alterius eiusdem generis, & ordinis ad producendum effectum; sed in illo genere ipsum attingere valet, vt se habet leo producens alium leonem: quia licèt dependeat à materia, & forma, & à Deo, attamen in suo genere præbet concursum adæquatum. *Partialis* verò causa ea dicitur, quæ prædicto concursu indiget, vt duo homines coniuncti ad portandum lapidem, quem neuter absquè alio portare poterat. Horum autem actiones non sunt in esse entis partiales, neque comparantur per modum actus, & potentię: id enim est impossibile, vt supra insinuauimus *disp.* 3. *num.* 18, sed vnam actionem totalem constituunt duntaxat per aggregationem.

Causa *libera* est, quæ agit ex electione, & cum iudicio indifferenti ad vtrumque; quæquè proindè, positis omnibus requisitis ad operandum, potest operari, vel non operari. Causa verò *necessaria* est, quę ex naturę determinatione agit; & ideò positis omnibus requisitis, non potest non operari. § Causa *per se subordinata* est, quę indiget actuali influxu eius, cui subordinatur: quo pacto creatura in omni actione dependet a Deo. Causa autem *per accidens subordinata* illa appellatur, quę habuit in suo fieri dependentiam ab alia, à qua tamen in suis operationibus non dependet; sed influit absque actuali eius concursu: vti se habet filius, qui quanuis à patre dependeat, quatenus ab eo recepit suum esse; non tamen indiget actuali concursu illius vt operetur: & ideò, patre defuncto, potest operari, vt constat.

QVÆSTIO II.

Vtrum substantia creata sit causa efficiens immediatè operatiua.

DVpliciter potest intelligi, quod aliquid procedat immediatè à causa effectiua: vno modo, vt à principio *quo*, seu ratione proxima agendi, vti calefactio oritur à calore: alio modo, sicut à principio *quod*, seù supposito agente, vti illuminatio procedit à sole. Vndè quia suppositum solum inuenitur in genere substantię; accidentia enim existunt in alio: ideò supponimus in pręsenti, substantiam esse principium immediatum agendi, vt *quod*, idquè magis constabit ex dicendis tota hac disp. Quare solùm vocamus ad examen, vtrum substantia creata possit per se ipsam, vt principium *quo* immediatum aliquam actionem elicere; an verò ad omnem operationem efficiendam indigeat potentia accidentali, à se realiter distincta.

§. I.

Propugnatur Thomistica sententia.

6 DIcendum est, implicare contradictionem, quod substantia creata sit principium proximum, siuè potentia immediatè operatiua: sic docet Angel. Præceptor pluribus in locis, pręcipuè verò 1 *p. quæst.* 54. *art.* 1. & 3. *par. quæst.* 77. *art.* 3. & *in* 4 *dist* 12. *qu.* 1. Vndè hanc sententiam defendunt omnes Thomistę, Caiet. Bannez, & Zumel, 1. *p. quæst.* 54 *art.* 3. Capreolus, & Hispalen. *in* 4. *dist*. 12. *quæst*. 1. Ferrara 4 *contra Gent. cap.* 66. Quibus etiam consentiunt Toletus *quæst.* 2. *huius cap. concl.* 5. Fonseca 5. *Metaph. cap.* 2. *quæst.* 6. *sect.* 3. & alij plures.

Rationem fundamentalem huius assertionis proponit D. Thom. locis citatis: quę vt radicitùs penetretur, simulquè euasiones aduersariorum manifestè pręcludantur; duo inprimis statuere, atque munire studebimus è quibus totum robur nostrę sententię dependet. Primum sit, substantiam adęquatè sumere speciem ab esse, siue existentia. Quod satis ex se patet: tum quia substantia nequit ab aliquo extrinseco, id est, pertinente ad aliud pręd icamentum speciem sortiri: hoc enim est proprium accidentium, quę cum essentialiter sint entis entia, debent per se primò, ex communi accidentis

conceptu, ad substantiam ordinari, & consequenter specificari per respectum ad ipsam; à quibus certum est, quod substantia in modo specificationis, & definitionis differt. Tùm praeterea, quia potentia omnium absolutissima, & perfectissima, qualis est substantia, solum potest sumere speciem ab actu omnium absolutissimo, & perfectissimo, vti existentia est. Tùm deniquè, quia vbi est proprius actus, & per se intentus à natura, debet designari specialis potentia, quae ad illum essentialitèr ordinetur, vt ad proprium specificatiuum: sed actus existendi est omnium nobilissimus, ob idquè primò, & per se intentus à natura; cùm haec intendat res, non solùm, vt operentur; sed etiam, & maximè vt sint, quia secundum hanc rationem afferunt vniuerso magnam perfectionem: ergo debet ab ipsa natura aliqua specialis potentia institui, quae praedictam existentiam per se primò respiciat, ab eaquè consequenter, mediante hoc respectu, speciem adaequatè desumat: sed haec potentia nequit esse alia, quam substantia, vt ex se constat: ergo substantia adaequatè specificatur ab esse.

Secundum sit, potentiam immediatè operatiuam specificari adaequatè ab operatione. Ratio est: quoniam omne, quod est essentialiter respectiuum, speciem necessariò desumit ab eo, quod per se primò respicit, vt patet inductiuè in motibus, relationibus, & habitibus: sed potentia immediatè operatiua respicit essentialiter, vt terminum adaequatum operationem; cùm nihil aliud sit, quam quaedam tendentia habitualis ad illam: ergo speciem sortitur ab ea. Deindè specialis actus, & de primaria intentione naturae exposcit specialem potentiam, quae ad ipsum primariò ordinetur, & speciem desumat: atqui operatio est huiusmodi; cum maximè condecoret vniuersum: ergo specificat aliquam potentiam, quae non est alia, quam immediatè operatiua. Tandem: Idem est specificatiuum, & distinctiuum: at potentiae immediatè operatiuae distinguuntur essentialiter per respectum ad operationes; & ideò vbi sunt distinctae operationes adaequatae, ibi constituuntur diuersae realiter potentiae, vt dicemus *in lib. de anima*: ergo potentia immediatè operatiua specificatur adaequatè ab operatione.

7 Ex ijs formatur ratio D. Thom. nam distinctio realis potentiarum sumitur ex distinctione reali, & adaequata actuum, quos per se primò respiciunt: sed *esse*, & *operari* in creaturis sunt actus adaequati; & realiter diuersi; nequè possunt identificari, nisi in actu puro, qualis est Deus: ergo substantia, quae est potentia respiciens per se primò *esse*, distinguitur realiter à potentia immediatè operatiua, quae ordinatur per se primò ad operationem.

Confirmatur & explicatur: quia *esse*, & *operari* nequeunt comparari ad substantiam, vt duo actus primarij inadaequati; neque vt actus primarius, & secundarius, si semel substantia est immediatè operatiua: ergo substantia nequit attingere immediatè vtrumque: vndè cùm ordinetur immediatè ad *esse*; sequitur quod nequeat elicere immediatè operationem. Antecedens quoad primam partem suadetur: nam actus inadaequati, & primarij pertinent ad vnum, & idem genus, vt patet inductiuè in omnibus potentijs: vnde omnes actus potentiae intellectiuae sunt intellectiones, & pertinent ad idem praedicamentum qualitatis: & omnes actus primarij potentiae receptiuae v. g. materiae, sunt formae substantiales pertinentes ad idem genus substantiae: Nam vt optimè docet D. Thom. 1. *p. quaest.* 77. *art.* 1. actus, & potentia debent esse eiusdem generis, scilicet, vel substantiae, vel accidentis: vnde sicut repugnat, potentiam esse partim substantiam, & partim accidens, sic repugnat, quod actus primarius illi adaequatè correspondens spectet ad genus substantiae, & ad genus accidentis. Constat autem, existentiam substantiae, & operationem pertinere ad diuersa praedicamenta: ergo implicat, quod sint actus primarij, & inadaequati respectu substantiae, vel alterius potentiae.

Secunda verò pars eiusdem antecedentis facilè ostenditur: tùm quia potentia immediatè operatiua respicit per se primò operationem, & ab ea specificatur, vt diximus num. 6. sed est contra rationem actus secundarij specificari, aut respici per se primò: ergo substantia, si est immediatè operatiua, non potest respicere operationem, vt actum secundarium. Tùm etiam, quia actus secundarius attingitur sub eadem ratione, sub qua respicitur primarius, vt patet in charitate, quae respicit amorem proximi, vt actum secundarium: & ideò terminatur ad illum sub eadem ratione, ac terminatur ad primarium, qui est amor Dei, nempè sub ratione diuinae bonitatis: at substantia, si est immediatè operatiua, respicit esse, & operationem sub diuersa formali ratione: siquidem esse respicit in genere causae materialis, operationem verò in genere causae efficientis: ergo nequit attingere immediatè esse, & operationem, vt actum primarium, & secundarium.

§. II.

Occurritur duabus obiectionibus emergentibus.

8 Sed obijcies primò; sequi ex dictis, quod substantia non sit operatiua adhuc radicaliter: quod est manifestè falsum: sequela ostenditur: quoniam, si substantia esset radicaliter operatiua, respiceret esse, vt actum primarium, & operationem, vt secundarium: hoc autem dici non potest, quia vt est radicaliter operatiua, respicit sub diuersa formaliter ratione *esse*, & *operari*; siquidem *esse* respicit in genere causae materialis; *operari* verò in genere causae efficientis: ergo sicut ob hanc rationem nequit esse principium proximum essendi, & operandi, aut comparari ad haec, sicut ad actum primarium, & secundarium: ita neque erit principium radicale vtriusque.

Et confirmatur: quoniam sicut potentia proxima debet specificari ab operatione, & ideò nequit respicere illam, vt actum secundarium: ita etiam principium agendi radicale; siquidem illud nullo modo valet intelligi, aut definiri sine operatione, ac proindè in esse radicis operandi debet speciem ab operatione desumere: ergo si ob hanc rationem repugnat, substantiam esse immediatè operatiuam, pariter repugnabit, quod radicaliter operetur.

Respondetur ad obiectionem negando sequelam, quam probatio non euincit: quoniam substantia respicit operationem sub eadem formalissima ratione, sub qua attingit *esse*; imò ipsum est formalis ratio respiciendi operationem: nam operatio intenditur à substantia, quatenùs perficit, vel declarat perfectionem ipsius *esse*. Quia tamen haec perfectio nequit acquiri, nisi substantia per modum radicis influat actiuè in operationem: ideò consequenter respicit eam in genere causae efficientis. Hoc autem de materiali se habet, cum *esse* sit formalissima ratio attingendi effectiuè operationem. Quemadmodum enim Deus per eundem actum amoris attingit se ipsum, vt obiectum primarium, & creaturas, vt obiectum secundarium; licet hic actus communicet effectiuè creaturis bonitatem, quam ipsi Deo nequit impertiri: quia haec ratio termi-

nandi

mandi se effectiuè ad creaturas est materialis; formalissima verò ratio est diuina bonitas, quæ nobis innotescit per productionem creaturarum. Sic quod substantia attingat effectiuè operationem per modum radicis, quod munus non exercet respectu existentiæ; nullatenùs impedit, operationem esse actum secundarium: eò quod concursus ille effectiuus se habet de materiali, & formalissima ratio attingendi operationem est ipsum *esse*, quod respicitur primariò. Quod non sic contingeret, si substantia esset potentia immediatè operatiua: tunc enim operatio attingeretur per se, & sub distincta ratione formali.

Vndè patet ad confirmationem: licèt enim substantia sub munere principij radicalis operandi non possit intelligi, aut definiri absquè habitudine ad operationem: hoc non ideò est, quia respiciat operationem per se primò, vel ab illa specificetur, sed quia sub munere, & nomine radicis connotat specialiter suum actum secundarium, videlicèt operationem. Sortitur namquè nomen radicis per habitudinem ad eam, & ratione huius connotationis non potest intelligi, aut definiri sine illa. Cuius rei manifestam habemus instantiam in exemplo nuper adducto: nam amor diuinus sub conceptu effectiui nullatenùs valet intelligi, aut definiri absque creaturis; quas tamen respicit, vt terminum secundarium, à quo non capit speciem.

9 Secundò obijcies: calefactio v. g. distinguitur realitèr ab existentia caloris: & tamen calor per eandem potentiam, nempè per suam entitatem respicit immediatè existentiam, & calefactionem, quod etiam contingit in alijs accidentibus operatiuis: ergo etsi operatio distinguatur realiter ab existentia substantiæ; poterit hęc nihilominùs esse principium immediatum vtriusque.

Respondetur negando consequentiam: & ratio disparitatis est, quod calor, & quæcumque virtus immediatè operatiua respicit per se primò operationem; inexistentiam autem secundariò, & ratione illius. Hæc quippe virtus instituta est à natura, non vt sit; sed vt operetur: nam cùm substantia non possit immediatè operari, petit accidentia immediatè operatiua, quę proindè instituuntur à natura, non ratione sui, vel propter eorum *esse*; sed propter operationem. Eadem autem simplex potentia potest respicere immediatè, id est, non mediante alia facultate, plures actus; dummodò isti subordinentur inter se per modum actus primarij, & secundarij. Quo pacto nequeunt comparari ad substantiam existentia, & operatio immediatè profluens ab ea: quia tàm existentia, quam operatio respicerentur per se primò; cum vterque actus sit de primaria intentione naturę, deberetque proindè specificare potentiam, à qua immediatè respicitur. Supposita autem distinctione substantię à potentia immediatè operatiua, optimè componitur, quod substantia respiciat primariò *esse*, & secundariò *operari*; & è contra potentia immediatè operatiua attingat, vt actum primarium operationem, & inexistentiam, vt secundarium.

Sed replicabis: potentia immediatè operatiua respicit per se primò existentiam: sed aliàs attingit etiam primariò operationem: ergo non repugnat, quod hi duo actus respiciantur per se primò ab eadem potentia, & consequenter corruit totum fundamentum nostrę sententię. Minor, & consequentia patent, maior autem suadetur: tùm quia actus secundarius non pręcedit semper, & per se loquendo actum primarium: sed *esse* potentię immediatè operatiuę pręcedit ex natura rei operationem; siquidem priùs est esse in actu, quam agere; ergo existentia non comparatur ad dictam potentiam, vt actus secundarius; sed vt primarius. Tum etiam, quia operatio ordinatur ad aliorum vtilitatem; existentia verò per se primò est ob vtilitatem rei existentis, eiquè valdè intima: ergo accidens, etsi immediatè operatiuum, non minùs propendit in *esse*, quam in operationem: atque ideò respicit illud primariò.

Respondetur negando maiorem: & ad primam eius probationem dicendum est, quod licèt accidentia operatiua priùs habeant in executione inexistere, quam operari; non infertur, quod respiciant primariò inexistentiam. Nam actum esse primarium, aut secundarium regulandum est ex intentione naturę; non ex ijs, quę aliundè necessariò in executione accidunt. Constat autem, naturam instituisse accidentia operatiua propter substantiam, cui in agendo deseruiunt, & idcircò respiciunt primariò operationem, ab eaquè mutuantur speciem; licèt in executione priùs attingant existentiam: quia hęc est conditio per se necessaria ad operandum. ¶ Ad secundam dicimus, hęc accidentia instituta fuisse propter substantiam: vndè maiori conatu propendunt in operationem, quam in existentiam: quia substantia indiget illis, non vt sint: sed vt operationes eliciant. Qui modus attemperandi se substantię non est alienus, aut extraneus ijs accidentibus; sed valdè proprius, & intimus; cùm sumatur per respectum ad exigentiam substantię, cuius perfectionem respiciunt, vt proprium finem.

§. III.

Diluuntur argumenta opinionis contrariæ.

10 Oppositam sententiam defendunt Scotus *in 1. dist. 37. quæst. vnica* Durandus *in 2. dist. 1. quæst. 4.* Valles *controuers. 3. ad Tirones*, & alij plures. Pro qua arguitur primò: quia quęlibet res eodem modo se habet ad *operari*, quo se habet ad *esse*, eò quod operatio consequitur existentiam: sed forma substantialis est principium immediatum essendi: ergo, & operandi. ¶ Confirmatur; quia ideò materia est principium immediatum recipiendi, quia est prima potentia: sed forma est primus actus: ergo est principium immediatum agendi. Patet consequentia: quia sicut est proprium potentię recipere: ita & actus agere: & non minus perfectè concurrit forma ad proprios effectus, quam materia ad suos. ¶ Confirmatur secundò: quia forma substantialis est perfectior accidentali: sed hæc est principium immediatum producendi aliam sibi similem: ergo, & illa.

Respondetur prænotando, quod forma tripliciter potest intelligi, vt principium operandi. Primò immediatè, seu proximè tantùm: secundò radicaliter præcisè: tertiò radicaliter, & simul proximè, seu immediatè. Ex quibus primus modus agendi est nota magnæ imperfectionis; quia est proprius formæ specificabilis ab operatione, ad eamquè ordinatæ per se primò: quæ forma necessariò est accidentalis. Vltimus dicit perfectionem infinitam: quia solùm potest in ea forma inueniri, in qua identificantur realiter esse, & operari: quod est proprium solius Dei. Secundus autem medio modo se habet inter illos: quoniam dicit maiorem perfectionem, quam primus: & non pertingit ad excellentiam vltimi. Vndè debet esse proprius substantiæ creatę: quippè quę gradum medium tenet inter Deum, & formam accidentalem.

Hinc patet ad argumentum: dicimus enim, proportionem inter esse, & operari requisitam sufficienter saluari per hoc, quod forma substantialis sit primum prin-

principium operandi, sicut est principium primum essendi. Non tamen requiritur, quod sit etiam immediatum; imò hoc est impossibile propter ea, quæ hactenùs dicta sunt. ¶ Ad primam confirmationem negatur consequentia, tùm quia actus, qui recipitur immediatè in materia est substantialis, & eiusdem ordinis cum illa; operatio verò est actus accidentalis, ac proinde ineptus, vt specificet formam substantialem. Tùm etiam, quoniam materiam recipere immediatè formam non arguit in ea perfectionem infinitam; sed potiùs maximam illius potentialitatem, & imperfectionem: si autem forma esset simul principium radicale, & proximum operationis; necessariò foret perfectionis infinitę: quia in ea identificarentur realiter esse, & operari. ¶ Per quod patet ad secundam: nam forma accidentalis solùm concurrit ad productionem alterius per modum principij proximi; non autem, vt radicale: forma verò substantialis, si esset immediatè operatiua, vtrumque munus haberet.

11 Sed obijcies cum Valentia 1. *par. disp.* 4. *quæst.* 5. *puncto.* 3. quod coniunctum ex principio radicali, & virtute proxima operandi interse distinctis, non arguit perfectionem infinitam: ergo poterit vtraque ratio in eadem substantia creata adunari, quia ad infinitam perfectionem attingat. Solùm enim argueretur esse formalitèr substantiam, & habere eminentèr perfectionem cuiusdam accidentis, nimirùm potentiæ operatiuæ.

Respondetur cum Caietano. 1. *par. quæst.* 54. *art.* 1. negando consequentiam. Illa namquè, quæ sunt propria substantiæ, & accidentis, qualia sunt principium radicale, & virtus proxima, nequeunt adunari, nisi in actu puro: cùm enim importent rationes, & conditiones priuatiuè oppositas, solus actus infinitus potest esse causa identitatis illarum. Quod explicari valet exemplo: nam complexum ex existentia, & operatione realiter distinctis non dicit perfectionem infinitam: & nihilominùs solùm in entitate infinita possunt identificari existentia, & operatio. Vndè etiam impossibile est, quod in creatis potentia per se primò respiciens esse, qualis est substantia, attingat immediatè operationem: nam esse, & operari realiter diuersa, refundunt similem distinctionem in potentias, à quibus immediatè attinguntur.

12 Secundò arguitur: quia vna substantia producit aliam, vt ignis ignem: sed non producit illam mediante præcisè actione accidentium: ergo per actionem immediatè ab ipsa substantia fluentem. Suadetur minor: quia accidentia sunt essentialitèr imperfectiora, quam substantia: ergo, vel solùm concurrunt dispositiuè ad eam producendam; vel si concurrunt effectiuè non concurrunt sufficienti modo; sed indigent actuali concursu substantiæ.

Respondetur: quod licèt accidentia nequeant principaliter, seu virtute propria producere substantiam propter rationem in argumento tactam; possunt tamen illam attingere in virtute substantiæ, cui, vt instrumenta, deseruiunt, & subordinantur: ad hunc enim influxum, & productionis modum non requiritur, quod sint æqualis perfectionis cum substantia producenda. Cæterum vt hæc radicitus percipiantur; opus est altiùs ea examinare, & vtrinquè discutere: quod præstandum à nobis est duabus quæst. sequentibus.

QVÆSTIO III.

Quomodò accidens concurrat ad productionem substantiæ.

SVpponimus, accidentia concurrere aliqualiter ad productionem substantiæ: quod experientia ipsa conuincit, cùm nunquam videamus generari substantiam absque interuentu accidentium: vndè solùm est difficultas de qualitate concursus. Porrò tripliciter intelligere possumus, quod accidentia attingant substantiæ productionem: primò effectiuè principaliter: secundò effectiuè instrumentaliter: tertiò dispositiuè tantùm. Quare videndum est, quonam ex his modis accidentia se habeant in productione substantiæ.

§. I.

Enodatur difficultas duabus conclusionibus.

13 DIcendum est primò, accidentia concurrere non solùm dispositiuè; sed etiam effectiuè ad productionem substantiæ. Hæc conclusio est satis communis, non solùm inter Thomistas, sed etiam inter alios Philosophos. Probatur breuiter: quia substantia producit aliam ex vi alicuius principij proximè effectiui, seu virtutis immediatè operatiuæ: sed hoc principium, aut virtus proxima nequit esse substantia, vt constat *ex dictis quæst. præced.* ergo est accidens, igitur accidentia concurrunt ad productionem substantiæ, non solùm dispositiuè; sed etiam effectiuè.

Confirmatur: quia frequenter forma substantialis imperfectior expellit formam substantialem perfectiorem, & illam corrumpit, vt si viuens comburatur: ergo accidentia concurrunt actiuè ad introductionem vnius, & expulsionem alterius. Probatur consequentia: quia si forma substantialis imperfectior ageret per se ipsam, & similiter forma perfectior per se ipsam, resisteret, nunquam imperfectior deuinceret perfectiorem; nam excessus ille, cum sit essentialis, superari non valeret; ergo pugna hæc, vt sic dicamus, vel congressus non fit immediatè inter ipsas substantias, sed inter accidentia; potest enim contingere, quod accidentia formæ minùs perfectæ excedant in actiuitate accidentia formæ perfectioris, vt patet in exemplo adducto; ergo accidentia effectiuè concurrunt ad inductionem formæ, & productionem substantiæ.

14 Dicendum est secundò, accidentia non attingere effectiuè principaliter productionem substantiæ, sed solùm instrumentaliter: virtutem autem principaliter influentem esse formam substantialem. Hæc est Aristot. *in hoc lib. cap.* 7. & 1. *de generatione textu* 54. & 55. D. Thom. 1. *p. q.* 77. *art.* 1. *ad.* 4. & communis inter Theologos, & Philosophos.

Probatur ratione: quia actiones sunt propriæ suppositorum, seu subsistentium: sed sola forma substantialis est, quæ constituit suppositum: ergo ipsa est primum, & præcipuum principium operationum eius. Minor ex se liquet. Maior est autem Aristot. 1. *de Anima cap.* 4. & D. Thom. 1. *p. quæst.* 75. *art.* 2. & facilè ostenditur: quia operari consequitur ad esse: sed esse est proprium suppositi; cùm illud habeat esse per se: ergo actiones sunt propriæ suppositorum. Consequentia verò probatur: quoniam suppositum operatur, secundum quod est in actu: sed primus, & potissimus actus suppositi est

forma substantialis; quæ illud constituit, & ei largitur speciem; ergo hæc est primum, & principale principium operandi, maximè in productione alterius substantiæ; cùm hoc tamen discrimine à supposito, quod istud influit, vt principium *quod*; forma verò, vt principium *quo*.

Confirmatur, & explicatur: nam sicut vnumquodque recipit, secundum quod est in potentia, ita agit, secundum quod est in actu: sed materia, quia est prima potentia, est prima, & potissima ratio recipiendi: ergo forma substantialis, quia est primus actus, debet esse primum, & præcipuum principium agendi; nulliquè accidenti hæc ratio poterit conuenire. ¶ Accedit, quod si forma substantialis non esset primum, & principale principium operandi; frustra esset in composito in ordine ad *operari*, & solum ordinaretur ad esse, cùm alias nequeat esse virtus proximè operatiua; hoc autem est manifestè contra Philosoph. 2. de anima; vbi definiens animam, quæ est quædam forma substantialis, ait animam esse, qua non solùm *sumus*, & *viuimus*; sed etiam *qua primò sentimus, loco mouemur, & intelligimus*; ergo.

15 Secundum, & satis vrgens fundamentum nostræ assertionis est: quoniam causa efficiens principalis debet ad minùs esse eiusdem perfectionis cum effectu producendo: siquidem non eget eleuatione ad illum attingendum: sed nullum accidens est eiusdem perfectionis cum substantia: ergo non potest habere rationem causæ principalis in productione illius; sed solùm instrumentalis: ac proindè sola forma substantialis erit virtus principalis: siquidem non superest alias entitas, cui hoc possit attribui.

Respondebis primò, quod licèt accidens in esse entis sit minùs perfectum, quam substantia; potest tamen illam adæquare in esse productiui, & producibilis: quod sufficit, vt illam attingat per modum causæ principalis, & virtute propria.

Sed hæc solutio facilè impugnatur: nam virtus actiua fundatur, in entitate actuali, & ad illam consequitur: ergo ad ea duntaxat principaliter attingenda se potest extendere virtus causæ, quæ continentur in eius entitate formaliter, vel eminenter: nulla quippè assignabilis est regula metiendi, & determinandi sphæram virtutis actiuæ alicuius causæ, nisi præcontinentia formalis, aut eminentialis effectuum in actuali entitate illius: sed accidens non præcontinet in esse entis, siue in propria entitate substantiam eminenter, vel formaliter: ergo impossibile est quod illam adæquet in esse principij productiui. ¶ Accedit, quod si hæc solutio aliquam apparentiam haberet, nulla ratione posset conuinci falsitatis, qui asseretet totum hunc mundum productum fuisse à formica, sicut à causa principali: diceret enim illam esse minus perfectam in esse entis; eiusdem tamen perfectionis in esse productiui, & producibilis. Deindè ex productione vniuersi nullatenus nobis innotesceret summa Dei perfectio, tàm in esse causę, quàm in esse entis: quod est manifestè absurdum, & contra D. Paulum ad Romanos 1. vbi asserit ex creaturis deprehendi non solùm *virtutem* Dei; sed etiam *Diuinitatem*, quæ est perfectio eius in esse entis.

16 Respondebis secundò, quod licèt effectus, qui fit per se primò, debeat præcontineri in sua causa; secùs autem ille, qui fit per resultantiam ex alio: iste enim non addit difficultatem supra illum, à quo dimanat per naturalem sequelam: vndè sat erit præcontinere primum, vt producatur per resultantiam secundus. Porrò forma substantialis v. g. ignis hoc posteriori modo causatur, siquidem posita vltima dispositione antecedenti v. g. calore vt septem, naturali necessitate resultat. Quare cùm calor, vt octo possit directè, vt causa principalis producere calorem, vt septem, qui est vltima dispositio ad formam ignis, consequens est, vt possit principaliter, quamuis indirectè, attingere formam substantialem; licèt in eius entitate non contineatur.

Sed contra: quia forma substantialis, licèt in executione sit terminus secundarius, & producatur per resultantiam ex alio; attamen in ordine intentionis est terminus primarius; quia finis generationis est forma geniti: sed actiuitas formæ attingentis plures effectus commensuranda est cum eo, qui primò intenditur, & habet rationem finis: ergo causa, quæ non præcontinet terminum primarium intentionis, nequit attingere principaliter terminum primarium executionis sub ratione illatiui, & dispositionis: ergo accidens, cùm non præcontineat formam substantialem, non poterit attingere principaliter vltimam dispositionem ad eam, neque hanc ex consequenti, & per resultantiam producere.

Explicatur, & confirmatur: nam ea, quæ sunt ad finem, regulantur ex ipso fine: sed calor v. g. vt septem sub ratione dispositionis ordinatur ad formam substantialem, sicut medium ad finem: ergo virtus impotens ad producendam formam substantialem, non potest attingere illum calorem in esse dispositionis, & medij: atqui virtus accidentis non præcontinet formam substantialem, neque illam potest, vt causa principalis, producere: ergo improportionata est ad causandum calorem in esse dispositionis ad illam.

§. II.

Respondetur argumentis contra primam conclusionem.

17 Scotus, & alij Doctores relati *quæst. præced. num.* 10. denegant accidentibus omnem efficientiam respectu substantiæ; admittentes duntaxat in illis virtutem ad producendas dispositiones, medijs quibus, introducitur forma substantialis. Quorum præcipuum fundamentum est: quia id, quod est de se impotens ad producendum aliquem effectum, non potest illum attingere, nisi aliqua virtus ei superaddatur; alias manebit impotens sicut antea: sed accidens nequit ex se, seu virtute propria producere formam substantialem, vt constat ex nuper dictis; & alias non est communicabilis illi aliqua virtus, per quam valeat illam efficere; ergo accidens non concurrit ad productionem substantiæ effectiuè, sed solùm, dispositiuè. Probatur minor: nam si illa virtus est substantialis, non poterit recipi in accidenti; si autem fuerit accidentalis, inepta prorsus, & improportionata erit, vt per eam accidens eleuetur ad attingendam substantiam. Ideò namquè accidens ex se non potest efficere substantiam, quia est inferius illa: sed virtus accidentalis etiam est inferior, vt ex se constat: ergo inepta est, vt ex per eam eleuetur accidens ad productionem substantię.

Confirmatur: quoniam inter causam, & effectum debet dari proportio, ita vt ad eundem ordinem pertineant: & ideò vt sacramenta producant formam supernaturalem, nempè gratiam, debent eleuari per aliquid, quod sit eiusdem ordinis supernaturalis; sed accidens, & substantia sunt diuersi ordinis, & nulla virtus potest addi accidenti, quæ sit eiusdem ordinis cum substantia, vt constat ex argumento proximè facto; siquidem impossibile est virtutem substantialem recipi in accidenti: ergo impossibile est, quod accidens attingat effectiuè substantiam; sed solùm concurret ad eam dispositiuè.

Ad argumentum respondetur negando minorem: ad cuius probationem dicendum est, quod licet causa principa-

cipalis debeat esse eiusdem, vel maioris perfectionis, quam effectus producendus; id tamen non exposcit causa instrumentalis: siquidem ista, non tàm debet dici causa, quàm organum causæ principalis, cum qua vnum adæquatum principium agendi constituit. Quare satis est, quod subordinetur eidem causæ principali, vt possit in nomine, & virtute eius effectum se excedentem attingere: vt patet in semine animalis, quod inferius, & imperfectius est effectu, ad cuius productionem assumitur, & tamen illum attingit. Requiritur tamen aliqua virtus, per quam instrumentum de se impotens eleuetur, aliàs perseuerabit cum eadem impotentia, vt argumentum benè probat, & nos latiùs expendemus infra *disp. 12. q. prima.*

18 Porrò virtus, per quam accidentia eleuantur ad producendum substantiam, non est entitatiuè substantialis; sed accidentalis; continet tamen in virtute, & munere substantiam, à qua procedit; quia nihil aliud est, quam participatio quædam efficacitatis, & actiuitatis illius. Vndè habet esse supremam virtutem inter formas accidentales; quas proinde eleuare potest, vt producant instrumentaliter substantiam. Neque ipsa, licèt sit entitatiuè accidentalis, indiget alia virtute superaddita, per quam eleuetur; aliàs procederemus in infinitum; est enim ipsa actualis eleuatio, & ratio formalis proportionandi alia: atque ideò non eget vlteriori eleuatione, sicut licèt præmotio Dei sit aliquid creatum, quia tamen est ipsa applicatio virtutis actiuæ, vt operetur, nequit ad hoc alia applicatione indigere.

Huiusmodi autem virtus, per quam calor v. g. ignis eleuatur ad productionem alterius ignis; est quædam formalitas, quam ab instanti suæ productionis accepit; & ratione illius manet habitualiter, seu permanenter eleuatus ad productionem substantiæ. Quare calorem esse virtutem ignis, addit aliquid virtualiter distinctum ab eius entitate, ratione cuius habet maiorem vigorem, quam secundum se acceptus haberet. Si enim secundum sua prædicata essentialia consideretur non est determinatus, vel potens ad producendam substantiam; sed per coniunctionem ad illam redditur in se ipso virtuosior, & vigorosior. Vndè videmus, quod idem specie calor per coniunctionem ad diuersas formas substantiales producit distinctos effectus; nam coniunctus fæminæ producit lac, cuius productionem non attingit in viro, quamuis vtrobique sit eiusdem speciei. Fluit ergo à substantia aliqua virtuositas, seu vigor, cuius vi manet calor, & idem intellige de alijs virtutibus instrumentarijs eleuatus habitualiter à principio, vt possit in virtute substantiæ operari, atque illius effectus instrumentaliter attingere. Neque hinc sequitur, substantiam sic eleuantem calorem esse immediatè operatiuam; quia calor vna cum hac eleuatione fluit à substantia, non per actionem mediam, sed sequela naturali, vt dicemus *infra quæst. 5.*

Per quæ satis constat ad confirmationem: quoniam cum hæc formalitas eleuans accidentia contineat virtualiter efficaciam substantiæ, à qua fluit, & ordinetur ad productionem substantiæ; maximè accedit ad proprium ordinem, & perfectionem illius. Vndè licèt in esse entis sit accidens, & spectat ad diuersum ordinem, ac substantia; in munere tamen substantia est; siquidem eius vices gerit, & propterea debet ad illius ordinem reduci. Maximè, cùm hęc virtus sit suprema forma, quoad vires agendi inter accidentales; constat autem supremum infimi attingere infimum supremi; vndè eleuatio hęc pertingere debet, vtcumque ad ordinem substantiæ, & ad eius productionem defectiuo modo, hoc est, instrumentaliter concurrere. Videatur Nuño 3. p. q. 77. art. 3.

§. II.

Dissoluuntur argumenta aduersus secundam assertionem.

19 PEreyra 8. *Physic. cap.* 11. *&* 12. *&* 15. docet, formam substantialem nullo modo efficere alteram substantialem, sed sola accidentia ad id effectiuè concurrere, eaquè proinde esse causam principalem in tali productione. Probatur primò hæc opinio ex Arist. *lib. de sensu, & sensibili cap. de sapore*, vbi ait: ignem non agere, vt ignem, sed vt calidum: ergo sentit solùm calorem, per quem ignis constituitur in esse calidi, esse principalem, & adæquatam rationem agendi. ¶ Sed hoc testimonium parum vrget; nam Aristot. solùm intendit ignem sumptum secundum se, & vt destitutum calore non agere; sed indigere calore, vt virtute proxima, & instrumentaria ad generandum alium ignem: quod minimè aduersatur nostræ sententiæ.

20 Arguitur secundo: quia frequenter substantia generatur non ab alia substantia; sed à solis accidentibus: ergo hæc sunt causa principalis illius. Antecedens ostenditur, tùm in calore ferri candentis, à quo producitur ignis in stupa: tum in accidentibus Eucharistiæ; possunt enim accidentia vini conuertere in vinum guttam aquæ. Neque enim isti effectus possunt attribui alicui substantiæ; nam illa, in quam possent aliàs refundi, vel non existit, vel abest.

Respondetur negando antecedens: & ad primam instantiam dicimus, calorem ferri candentis agere instrumentaliter in virtute agentis principalis, videlicet ignis, à quo est productus: non secùs, ac si ibi adesset, vel esset ei vnitus: quia persistit ignis virtualiter in ipso calore: eo proportionali modo, quo in semine ab animali deciso perseuerat eius virtus actiua, licèt animal mortuum sit. Responderi etiam posset, in ferro candenti esse aliquas partes porosas verè, & substantialiter ignitas, à quibus stupa comburitur: quod satis indicant cineres, qui posteà apparent in ferro frigiditati restituto: nam hi nunquam generantur, nisi ad desitionem formæ ignis. ¶ Ad secundam instantiam satis constat ex nuper dictis: nam accidentia vini sunt virtutes eius in ordine ad conuertendam aquam in vinum: quare vinum conuersum in sanguinem Christi est, quod per modum causæ principalis efficit illam conuersionem medijs suis virtutibus instrumentarijs, nempè accidentibus, quæ perseuerant ibi.

21 Tertiò arguitur: quia calor, vt virtus ignis producit ignem: sed ex sua natura, & proprijs meritis, seu prædicatis est virtus ignis: ergo virtute propria, adeoquè vt causa principalis producit illum. ¶ Et confirmatur: nam virtus, quæ attingit principaliter vltimam dispositionem ad aliquam formam, attingit eodem modo ipsam formam: sed calor, vt septem producit, vt causa principalis calorem, vt septem, quæ est vltima dispositio ad ignem; ergo calor producit principaliter ignem. Probatur minor: nam calor, vt duo producit principaliter alium calorem, vt duo: ergo calor, vt septem producit principaliter calorem, vt septem: id quippè exposcit æqualitas proportionis.

Respondetur ad argumentum ex supra *num.* 18. calorem, qui est in igne, secundum suam speciem acceptum, non importare, quod sit virtus ignis: accidit enim ei, quod ad ignem coniungatur. Vndè cùm per hanc coniunctionem eleuetur, & reddatur virtuosior ad producendam substantiam; sit huiusmodi productionem non esse attribuendam calori, vt agenti præcipuo, sed igni, in

in cuius nomine, & virtute operatur. ¶ Esto tamen, quod calor esset essentialiter virtus ignis, solùm inde sequeretur, esse essentialiter instrumentum ignis, essentialiterquè in eius virtute operari: per quod tamen minimè habetur esse causam principalem, vel operari *virtute* propria, secundum quod ly *propria* excludit modum operandi in virtute alterius, vt ex se liquet. Et potest hoc declarari in quacumque virtute eleuatiua instrumenti: hæc enim essentialiter est virtus agentis principalis; & nihilominùs solùm instrumentaliter attingit effectum illius.

Ad confirmationem dicendum est, calorem vt septem esse vltimam dispositionem ad formam ignis: & idcircò sub hac ratione pertinere in esse producibili ad genus substantiæ, atquè ingredi ordinem illius. Vndè tantus calor ab ea duntaxat causa potest principaliter produci, quæ valet hoc modo producere formam ignis: quod nulli accidenti potest competere, vt supra diximus *num.* 16. Hæc autem ratio non habet locum in calore minus intenso, qualis est calor vt duo: ob idquè nequit ab eo desumi argumentum ad calorem vt septem: est enim quantum ad hoc manifestum discrimen, & disparitatis ratio.

QVÆSTIO IV.

Vtrum, vt accidens producat substantiam, indigeat speciali influxu substantiæ, cuius est virtus.

22 Licèt frequenter causa principalis sit talis naturę, vt nequeat absque instrumentis producere effectum; exhibet nihilominùs multoties specialem actionem, qua corroborat, vel dirigit instrumenta, quæ sine hoc concursu non valerent effectus productionem attingere. Quod apparet in pictore: hic enim non potest absquè penicillo imaginem depingere, & tamen, præter illius actionem, elicit pictor aliam, qua penicillum fulcit, & eleuat ad attingendum effectum artificiosum. Vndè licèt ex dictis in quæstionibus præcedentibus satis constet, quod substantia vtitur accidentibus, vt instrumentis ad producendum substantiam; adhuc tamen examinandum restat, an prædicta accidentia indigeant speciali concursu substantiæ, quo illorum actio confortetur. Quare in pręsenti inquirimus: an detur specialis quędam operatio entitatiuè accidentalis, quę ab entitate substantię immediatè oriatur, simulquè cum actione accidentium terminetur ad alteram substantiam producendam: qui substantię influxus, quia comitatur accidentium operationem, dicatur illam fulcire, & confortare. Siuè, quod idem re ipsa est, inquirimus, vtrum substantia, licèt non sit immediatè operatiua solitariè, id est, excludendo consortium accidentium; sit tamen (vt loquuntur quidam Iuniores) proximè operatiua socialiter, & cooperatiuè. Cuius difficultatis resolutio non obscurè apparet ex hactenùs dictis: eam tamen singillatim discutere placuit, vt aliquibus argumentis solutione dignis, cum maiori perspicuitate occurramus.

§. I.

Suadetur veritas Thomistica.

23 Dicendum est, substantiam non elicere aliquam actionem, quæ ab eius entitate immediatè exeat, & per quam confortetur influxus accidentium in productione formæ substantialis. Hæc conclusio est communis inter omnes Thomistas, quos retulimus *qu.* 2. *num.* 6. Et probatur primò ex iis, quæ ibidem statuimus: quoniam si daretur influxus iste confortatiuus, esset quædam actio immediatè profluens à substantia, vt explicant, & adstruunt Aduersarii: sed ab entitate substantiæ creatæ nulla actio potest immediatè prouenire; cùm hæc per nullam virtutem valeat esse potentia immediatè operatiua: ergo prædictus influxus est impossibilis, ac proindè superfluus ad hoc, vt accidentia attingant instrumentaliter substantiæ productionem.

Secundò probatur: quia vt accidens possit instrumentaliter producere substantiam non requiritur, quod sit eiusdem perfectionis cum illa; sed sufficit, quod subordinetur substantię, & in virtute eius operetur; sed ad hoc non requiritur specialis influxus confortatiuus elicitus à substantia: ergo non datur. Maior constat: nam instrumentum eleuatur ad producendum effectum altiorem se, ac proindè non requiritur, quod sit eiusdem perfectionis cum effectu: ergo sufficit, quod instrumentum subordinetur causæ principali; quia id, quod operatur in virtute alterius, potest instrumentalitèr, siuè inferiori modo, quidquid potest principaliter illa causa, cui in agendo subordinatur: ad hoc enim tribuitur eleuatio, vt ex se liquet, & constat inductiuè in omnibus instrumentis. Minor autem suadetur: quoniam accidentia inhærentia substantiæ habent per dimanationem ab ea, quod sint virtutes eius instrumentariæ, & ob hanc intimam coniunctionem efficaciam substantiæ consequuntur: sed, quod est virtus alterius, subordinatur ei in attingendo proprios effectus illius: ergo vt accidentia subordinentur substantiæ in attingendo effectum substantialem, non requiritur nouus, aut specialis influxus confortatiuus.

Confirmatur, & explicatur: quoniam accidentia oriuntur à substantia naturaliter, atque ideò secundum illum vigorem, & gradum confortationis, qui potest illis communicari: sed omnis vigor, quem in opinione contraria, participant accidentia ex nouo illo influxu confortatiuo substantiæ, potuit eis communicari à principio per dimanationem ab illa: ergo superfluus est nouus influxus, vt accidentia habeant de facto vigorem sufficientem ad producendam substantiam. Suadetur minor: quia prædictus vigor est entitatiuè accidentalis, nihilquè habet, per quod excedat ordinem virtutis instrumentariæ: ergo potuit, & debuit communicari accidentibus in prima sua productione; siquidem dimanant à substantia, vt sint virtutes instrumentariæ, & facultates proximæ illius. Maximè, cùm influxus iste confortatiuus non terminetur ad accidens producendo aliquid intrinsecum illi; sed tendat imediatè ad substantiam, quæ producitur: ergo accidens, posito hoc influxu, manet intrinsecè sicut antea, ac proindè solùm influit per vigorem communicatum illi à principio.

25 Tertium, & principale fundamentum nostræ sententiæ est; quia frequenter contingit generari connaturaliter substantiam sine influxu confortatiuo accidentium: ergo prædictus influxus nullibi est necessarius. Antecedens constat: quoniam in generatione viuentium generans, à quo est decisum semen, vel iam non existit in instanti generationis, vel perindè se habet, ac si non existeret, quia est distans, & absens à substantia genita, & consequenter nequit illam immediatè producere: & huiusmodi generatio connaturaliter sic contingit: ergo &c.

Respondebis, Deum supplere specialiter in hoc casu concursum illum confortatiuum, qui ex natura rei exigitur ad omnem generationem substantialem. ¶ Sed contra: quia ex hac euasione sequitur primò, nullum

viuens

viuens esse causam principalem alterius viuentis, siquidem non eleuat, vel confortat instrumenta modo sufficienti ad attingendum genitum. Sequitur secundò, generationem viuentium non esse vniuocam, destruique consequenter relationes paternitatis; & filiationis; cùm principium principaliter, & specialiter generans; quod esset Deus, distinguatur à genito in natura: sed hæc sunt manifestè absurda: ergo Deus non supplet aliquem influxum requisitum ad generationem viuentium. Probatur minor: nam viuentia perfectiùs generant, quam non viuentia: eò quod sicut perfectiora sunt in essentia, ita & in virtute operandi: sed non viuentia exhibent concursum requisitum ad generationem substantiæ, quam producunt, absque recursu ad specialem influxum Dei; & ideò sunt causæ principales suorum effectuum: ergo id à fortiori debet viuentibus conuenire.

Aperitur, & vrgetur vis huius impugnationis: quoniam causa principalis est illa, quæ per se, & connaturaliter loquendo, exhibet, omnem concursum in suo ordine requisitum, neque eget speciali influxu Dei proprium defectum suplentis: si enim ex se, & intra proprium ordinem deficit, iam non est causa principalis; sed à principalitate declinat: at viuentia iuxta suum connaturalem modum operandi nequeunt elicere illum influxum confortatiuum, qui ab ipsis immediatè fluat, & ad genitum terminetur; ergo, vel non possunt concurrere principaliter ad suas generationes, quod est apertè falsum; vel prædictus influxus confortatiuus superfluit, quod intendimus.

§ II.

Opinio Suarij cum suis fundamentis.

16 Oppositam sententiam tenet Suarez *disp. 18. Metaph. sect. 2.* cui subscribunt plures Moderni. Probatur primò ex Aristot. 2. *de Generat. text 44 & 45.* vbi reprehendit illos, qui concedebant accidentibus propriam efficaciam, & actionem, illamque denegabant formæ substantiali. *Quare (inquit) & isti ob id, & quia potiorem omittunt causam, haud rectè dicunt: quidditatem enim, formamque exterminant. Præterea potentias, atque vires corporibus tribuunt, per quas admodum instrumentaliter generant, eam quæ à specie sumitur, causam auferentes.* ¶ Confirmatur ex D. Thom. 3. p. q. 77. art 3. ad 2. vbi ait: *Ita actio formæ accidentalis dependet ab actione formæ substantialis, sicut esse accidentis dependet ab esse substantiæ: & ita sicut diuina virtute datur speciebus sacramentalibus, vt possint esse sine substantia, ita datur eis, quod possint agere sine forma substantiali, virtute Dei, à quo sicut à primo agente dependet omnis actio formæ, & substantialis, & accidentalis.* Ergo ex mente D. Thom. sicut esse accidentis distinguitur, & dependet ab esse substantiæ, ita actio accidentis distinguitur, & dependet ab actione aliqua propria formæ substantialis, & ab ea elicita immediatè: alias quantum ad operari nihil esset, quod Deus suppleret in mysterio Eucharistiæ; cùm accidentia, & illorum actio ibidem perseuerent.

Respondetur, quod Philosophus solùm reprehendit illos, qui denegabant omnem concursum effectiuum formæ substantiali, illum concedentes solis accidentibus, vel materiæ primæ informatæ primis qualitatibus. Nobis autem minimè opponitur: asserimus quippè accidentia, ita esse principium adæquatum agendi proximè, vt tamen forma substantialis sit potissima ratio agendi, & principale principium generationis substantialis. Vndè influxus substantiæ non confunditur cum influxu proprio accidentium, nam licèt non dentur diuersæ actiones, sed vna, & eadem operatio fit à substantia, & accidenti; respicit tamen substantiam, vt principium principale, & radicale; accidens autem, vt virtutem proximam, & instrumentariam, quæ subordinatur substantiæ in attingendo effectum substantialem.

Ad confirmationem dicendum est, Angelicum Doct. solùm intendere, quod Deus in mysterio Eucharistiæ supplet modum, quo substantia ante consecrationem concurrebat cum suis accidentibus, siuè virtutibus proximis ad productionem effectus substantialis. Etenim ante consecrationem substantia erat immediatum principium *quod*: quia inter ipsam, & actionem non mediabat aliquod principium *quod*; sed solùm principium *quo*, videlicet potentia proxima, seu virtus instrumentaria. Per acta verò consecratione, & absente substantia, sicut accidentia diuina virtute habent esse vt *quod*; ita eadem virtute agunt vt *quod*. Ille ergo modus, quo substantia influebat per modum principij *quod* immediati, suppletur à Deo: & tribuitur accidentibus, quod sint immediatum principium *quod*, & *quo*; licèt semper subordinentur substantiæ conuersæ, cuius sunt virtutes. Nec refert, quod D. Thom. distinxerit actionem formæ accidentalis ab actione formæ substantialis; nam ad veritatem huius locutionis sat est vna entitatiuè operatio, quæ vt respicit substantiam, tanquam principium principale, & radicale, dicitur actio formæ substantialis, vt autem elicitur ab accidenti, appellatur actio illius: & secundum hanc posteriorem rationem, quodammodò supponit se ipsam secundum primum munus acceptam, atquè dependet à se. Et quod S. Doctor non ampliùs intendat; patet, tum *ex dictis*, tùm *ex solutione ad 3.* quam immadiatè proponit, vt legenti apertè constabit.

27 Secundo arguitur ratione: quoniam, si substantia non præstat nouum influxum confortantem accidentia, solùm influet in effectum, quatenùs virtutes proximè agentes dimanarunt ab ea: sed hoc est re ipsa non influere; ergo, vt verificetur, substantiam concurrere effectiuè ad generationem substantialem, debet elicere immediatè aliquem concursum. Minor suadetur, tùm quia illa dimanatio iam præterijt: ergo substantia ex vi illius nihil de nouo influit. Tùm quia substantiam concurrere ad effectum accidentium ex eo, quod tales virtutes ab ea dimanarunt non est influere per se; sed ipsolùm remotè, & per accidens ad eum modum, quo vnus ignis concurrit ad effectus ignis à se geniti.

Respondetur negando minorem, quia eò ipso, quod accidentia dimanauerint à substantia, vt virtutes eius; ipsa est, quæ influit per modum causæ principalis medijs accidentibus: non quia exhibeat nouum, & immediatum concursum; sed quia illæ virtutes manent sufficienter, & habitualiter subordinatæ substantiæ, atquè ab ea ita eleuatæ, & confortatæ, vt earum actio tribuatur substantiæ, vt præcipuo principio, quod actu influit per actionem immediatè elicitam ab accidentibus. Vndè patet ad primam probationem. Ad secundam dicimus, concursum substantiæ, tametsi radicalem, non esse per accidens; sed præcipuum, & per se: eò quod actio immediatè fluens à virtutibus instrumentarijs attribuitur substantiæ, vt radici, cui actu subordinantur illæ virtutes, & à qua trahunt omnem vigorem. Quare exemplum ibi adductum non est ad rem: nam ignis genitus non est virtus, aut instrumentum ignis generantis, neque ei in agendo subordinatur.

28 Tertiò arguitur: quoniam accidentia per se sola, & absque actuali influxu substantiæ, cui inhærent, nonvalent vllo modo producere substantiam; siquidem ex vna parte non adæquant perfectionem illius, & ex alia non confortantur ab ea: ergo vt producant effectum sub-

substantialem, debet substantia elicere nouum concursum, quo fulciat eorum vires. § Explicantur hoc: nam vel solus influxus, qui immediatè fluit ab accidentibus, sufficit ad productionem substantiæ, vel non? si primum: ergo accidens est causa principalis substantiæ. Si secundum: ergo substantia debet immediatè concurrere, confortando accidentis operationem.

Respondetur, accidentia destituta ab influxu, substantiæ principaliter agentis, non posse attingere effectiuè productionem alterius substantiæ. Cæterùm illa accidentia, quę fluunt à substantia, vt virtutes eius instrumentariæ, nunquam destituuntur, neque destitui possunt illius influxu: quoniam semper, sunt virtutes substantiæ, ac, proinde illamet actio, quæ est actualis influxus accidentium, est etiam actualis influxus substantiæ, ab ea fluens sicut à principio præcipuo, & radicali. § Per quod patet ad illam difficultatis explicationem: dicimus namquè influxum prouenientem immediatè ab accidenti, quòd est virtus substantiæ, esse etiam actualem istius influxum: ac proinde sufficere ad effectum substantialem; quin hæc productio refundatur in accidens, sicut in causam principalem.

29 Quartò arguitur, quia anima influit immediatè in actiones vitales: ergo concurrit immediatè ad productionem substantiæ. Patet consequentia: nam productio substantiæ est actio eleuatior, & quę magis excedit vires accidentium; cùm eius terminus sit substantia. Antecedens autem suadetur: tùm quia aliàs non esset differentia inter actiones vitales, & non vitales, siquidem in has etiam influit substantia radicaliter. Ex quo vlteriùs fieret, quod sicut aliæ actiones sunt diuinitùs separabiles à substantia, vt constat in accidentibus eucharisticis, quæ separata à substantia possunt operari; ita etiam potentiæ vitales ab anima separatæ possent suas actiones elicere, & sic intellectus separatus videret Deum, quod proculdubiò est absurdum. Tùm etiam: quia quando vna potentia animæ intenditur in suo actu, alia remittitur in suo, vt si intellectus nimis contemplationi insistat, cessat, vel languescit operatio potentiæ decoctiuæ: sed hoc non prouenit ob defectum influxus radicalis; quandoquidem vtraque potentia est in anima, sicut in communi illarum radice: ergo contingit ex eo quod anima influit per actualem, & immediatum concursum in actiones vitales, qui influxus cùm sit finitus, quò magis propendit in vnam, eò magis remittitur circa aliam. Patet consequentia, quia non suppetit alia causa, in quam hunc effectum reuocare possimus.

Respondetur negando antecedens, quod prima illius probatio non euincit: nam licèt omnes actiones, tàm vitales, quàm non vitales, sint radicaliter à substantia; nihilominùs vitales egent actuali, & formali coniunctione ad principium radicale vitæ, vt possit in suo esse conseruari. Vita enim in actu secundo essentialiter exposcit vnionem exercitam cum substantia viuenti: cùm viuere sit moueri à se ipso, & idcircò potentiæ vitales ab anima separatæ nullam possunt elicere operationem vitalem. Potentiæ verò non vitales à subiecto sibi connaturali diuinitùs separatę possunt in operationem prodire: eo quod earum actiones non expostulant essentialiter habere coniunctionem exercitam ad substantiam.

Ad secundam dicimus, effectum illum non oriri ex eo, quod anima influat immediatè in operationes vitales; sed quia illius potentiæ in proprijs actibus egent communi aliquo alimento, cuius non suppetit copia actibus intensis vtriusque, saltem regulariter loquendo: ea propter actus vnius remittitur iuxta intensionem alterius. Quod contingit in casu argumenti: nam ad intelligendum requiruntur ex parte phantasiæ spiritus animales: hi autem fiunt ex alijs spiritibus vitalibus, quibus vtitur potentia decoctiua. Quare vbi magna spirituum animalium copia consumitur, vt contingit in ijs, qui vehementiùs contemplationi, aut studijs vacant, opus est spiritus vitales adeò minui, vt potentia decoctiua ob illorum defectum remittatur in suo actu, vel omninò cesset ab eo.

30 Vltimò arguitur: quoniam actio productiua substantiæ, nempè generatio, est actio distincta ab alteratione, siue productione accidentis: ergo licèt accidens possit hanc vltimam elicere absque actuali influxu substantiæ; primam tamen attingere non valebit, nisi substantia actu, & immediatè concurrat, fulciendo accidentis influxum. Patet consequentia: quia illa prior actio est nobilior quam secunda, cùm immediatè terminetur ad excellentiorem terminum, videlicet ad substantiam: ergo, vel nullo modo fluit ab accidenti; vel ad minus exposcit concursum immediatum, & actualem substantiæ, quo accidentium influxus confortetur.

Respondetur primò, admittendo generationem esse actionem realiter distinctam ab alteratione, & ad substantiam immediatè terminatam, propter quod solet appellari actio substantialis; quamuis entitatiuè accidentalis sit. Hinc tamen minimè infertur eliciendam esse à substantia, sicut à principio immediato: quia accidentia dimanarunt ab ea cum eo vigore, & proportione, vt possint hanc actionem immediatè elicere absque nouo, aut immediato influxu substantiæ, in cuius virtute operantur. Quare calor v. g. concurret, vt principium proximum adæquatum ad vtramque actionem; ad alterationem quidem seu calefactionem virtute propria; ad generationem verò substantialem, vt virtus instrumentaria substantiæ, quin hæc concurrat immediatè, vel tanquam principium proximum vnicum, & adæquatum, vel tanquam confortans accidentium instrumentarium influxum. Vterque enim concurrendi modus superfluit, imò repugnat, vt constat ex dictis.

Secundò, & meliùs respondetur, generationem sumptam in esse actionis non distingui realiter ab alteratione; sed esse ipsam actionem alteratiuam, quatenùs prouenit ab accidentibus, vt sunt virtutes substantiæ, & terminari ad vltimam dispositionem, ex qua per naturalem sequelam resultat forma substantialis. Quam doctrinam tradit expressè D. Thom. *opusc. 32. & quæst. vnic. de Anima art. 12.* Et ratio est satis perspicua: quia id ipsum debet calefactio v. g. habere in actu secundo, quod calor habet in actu primo: sed calor secundum suam speciem acceptus est productiuus alterius caloris; & vt est virtus substantiæ ignis, eique subordinatur, potest producere formam ignis, vt constat ex hactenùs dictis: ergo calefactio, vt oritur à calore, quatenus calor est, debet esse actualis productio caloris, seu actio alteratiua; & quatenùs fluit ab eodem calore, vt calor est virtus substantiæ, debet esse actualis productio formæ ignis. Quoniam calefactio secundum hanc vltimam rationem, solùm comparatur ad calorem, sicut ad virtutem instrumentariam; ignem autem respicit, vt causam principalem, quæ præcontinet formam generandam. Possemus quidem in præsenti modum hunc dicendi ampliùs elucidare, tùm fulciendo illum alijs rationibus cùm ab impugnationibus ipsum vindicando: modo tamen ab hoc consultò supersedemus, quia id latiùs præstabimus *in lib. de Generatione disp. 2.* Vbi ex professo discutiendum est, *quid sit generatio substantialis*, & resolutionem hic insinuatam pluribus prosequemur.

QVÆ-

QVÆSTIO V.

Qualiter passiones dimanent ab essentia.

PRopriectates, seu passiones, quæ essentiam consequuntur producuntur à generante per eandem actionem, qua essentiam attingit: nam qui dat formam, dat etiam preconsequentia ad formam. Quare illa actio, quæ respicit essentiam, siue substantiam, vt terminum primarium intentionis, extenditur ad passiones, sicut ad terminum secundarium. Et quia terminus secundarius resultat aliquo modo ex primario, ad cuius productionem comproducitur: ideò supponimus in præsenti, passiones dimanare ab essentia, & solùm dubitamus de qualitate, seu modo emanationis. Estquè præcipua difficultas: an proprietates oriantur ab essentia per actionem mediam distinctam realiter ab actione generantis, per quam essentiam producit.

§. I.

Resoluitur difficultas.

31 DIcendum est, dimanationem proprietatum ab essentia, non esse veram actionem distinctam ab actione generantis. Hanc conclusionem statuit D. Thom. pluribus in locis, & præcipuè 1. *p. q. 77. art. 6. ad 2. & ad 3. & art. 7. sequenti in corp.* vbi hæc habet: *sicut potentiæ animæ ab essentia fluit; non per transmutationem; sed per naturalem quandam resultationem. Ita est etiam de vna potentia respectu alterius.* Constat autem, quod voluntas, verbi gratia, non resultat ab intellectu per actionem mediam, & idem est de aliis potentiis: ergo ex mente S. Doct. dimanatio passionum ab essentia, non est vera actio. Vndè hic modus dicendi communis est inter Thomistas, quos proinde singilatim referre censemus superuacaneum. Illis etiam consentiunt ex extraneis Fonseca, 5. *Metaph. cap. 2. quæst. 6. sect. 5.* Conimbr. *lib. 2. de Anima cap. 3. quæst. 3. art. 3. ad primum.*

Fundamentum præcipuum est: quia si dimanatio primæ passionis esset vera actio, non posset non substantia respectu illius esse potentia immediatè operatiua; quandoquidem ante primam passionem nulla virtus accidentalis inest substantiæ, media qua possit operari: sed repugnat, substantiam esse immediatè operatiuam, vt constat *ex dictis quæst.* 2. ergo dimanatio primæ passionis ab essentia non est vera actio: cumquè cæteræ passiones possint dimanare, vt prima; sequitur, quod earum dimanatio nequeat veræ, & propriæ actionis conditionem sortiri.

Respondebis, quod licèt substantia nequeat immediatè agere, vt causa principalis; benè tamen, vt instrumentum: in dimanatione autem passionum essentia se habet, vt instrumentum generantis; & ideò nil mirum, quod influat immediatè per actionem à se elicitam. ¶ Sed hoc nullius momenti est, & facilè falsitatis conuincitur: quoniam instrumentum proprium debet habere aliquam actionem præuiam, & sibi propriam, ad quam comparetur, vt causa præcipua: & ideo licèt scissio, vt artificiosa, sit instrumentaliter à serra; vt scissio tamen & secundum se, est a serra, sicut à causa principali, vt constabit ex dicendis *disp.* 12. *q.* 2. at essentia, si concurret instrumentaliter ad producendum passiones, esset instrumentum propriè; siquidem non esset virtus instrumentaria generanti coniuncta: ergo iam esset immediatè operatiua absolutè, & per modum causæ principalis. Maximè, quia si substantiæ ob suam perfectionem repugnat elicere immediatè operationem per modum causę principalis, multo magis repugnabit eam elicere, vt instrumentum: quia hic modus operandi arguit maiorem imperfectionem.

32 Secundò probatur nostra sententia: quoniam si passiones fluerent ab essentia per actionem mediam distinctam ab actione generantis, non possent esse terminus secundarius istius: consequens est falsum: ergo &c. Minor constat: quia passiò habet necessariam connexionem cum essentiâ: ergo actio generantis, quæ attingit essentiam, vt terminum primarium, se extendere debet ad passionem, sicut ad terminum secundarium: sic enim contingit, quoties plures formæ, aut termini inter se hoc pacto concatenantur, vt inductiuè potest ostendi. Sequela verò probatur: nam terminus secundarius dimanat à primario: sed terminus, qui producitur per veram actionem ad ipsum solùm terminatam, non dimanat ab alio termino; sed est primarius terminus illius actionis, per quam immediatè fit: ergo si passiones producuntur ab essentia per actionem mediam ad ipsas vnicè, & immediatè terminatam, nequeunt esse terminus secundarius; sed sunt propriè, & rigorosè terminus primarius.

Respondebis, passiones ideò dici terminum secundarium, quia licèt terminent propriam actionem immediatè fluentem ab essentia; expostulant tamen actionem generantis: & hac posita, illa immediatè, & necessariò subsequitur. ¶ Sed contra: nam vel actio generantis attingit passiones, vel non? si primum: ergo superfluit actio secunda elicita ab essentia. Si secundum: ergo passiones non habent vllo modo rationem termini secundarij respectu actionis generatiuæ. Quod explicatur: nam posita visione beata, non potest non sequi amor beatificus: & hæc actiò essentialiter pendet ab illa: & nihilominùs amor beatificus nequit dici terminus secundarius intellectus; cùm sit extra sphæram illius: ergo quod vna actio supponat aliam, non sufficit, vt terminus primarius vnius dicatur terminus secundarius alterius; sed ad hoc requiritur, quod inter terminum, & terminum non detur actio noua, & distincta.

§. II.

Occurritur duabus quæstiunculis incidentibus.

33 INquires primò, qua ratione dicatur essentia principium effectiuum suarum passionum, vt loquuntur Diu. Thom. 1. *p. q.* 77. *art.* 6. & communiter Doctores; si nullam elicit actionem, qua dictas proprietates attingat? Respondetur, dimanationem passionum ab essentia non pertinere propriè, & strictè ad genus causæ efficientis; sed deficienter, & reductiuè, vt satis exprimit Angelic. Doct. loco citato his verbis: *Subiectum est causa proprij accidentis, & finalis, & quodammodo actiua*: vbi ly *quodammodo* est particula diminuens. Porrò, vt essentia appelletur principium effectiuum, vtcumque suarum passionum, plures suppetunt tituli. Nam essentia dicit necessariam habitudinem ad suam proprietatem: & ideò determinat causam generantem, vt per veram actionem talem proprietatem efficiat, & sibi communicet. Qua exigentia, & determinatione ex parte essentiæ sublata, quamuis generans produceret passionem in esse accidentis; secus verò in esse proprietatis. Vndè essentia non se habet tanquam principium purè materiale, & passiuum respectu suarum passionum; sed

induit

induit habitudinem causæ efficientis, quia determinat ad actionem effectiuam earum.

Deinde; quandò plura ordine quodam ab eadem causa procedunt, primum est aliquo modo causa secundi in eodem genere causæ: quia defert influxum causæ ad subsequentes effectus. Essentia autem, & proprietates procedunt à generante in ordine causę efficientis: actualitas quippè essentiæ defert actionem generantis ad suas passiones, quatenùs nequit generans producere proprietates, nisi præsupposita essentia; qua tamen producta, statim pullulant proprietates ex vi actionis generatiuæ. Quare passiones dependent ab essentia, sicut à termino priori, & existenti in actu. Proprium autem est causæ efficientis, vt condistinguitur ab alijs generibus causarum, influere in quantum existit in actu: causalitas enim materiæ, formæ, & finis non expostulat existentiam physicam sui principij, vt præsuppositam ad effectum. Quocircà essentia, quæ hoc pacto supponitur ad suas passiones, vt medium, quo causalitas agentis defertur ad illas, nequit non habere aliquo modo rationem principij effectiui respectu earum; tametsi nullam actionem eliciat.

Quæ omnia illustrari valent exemplo satis accommodato, desumpto ex D. Thom. *opusc.* 48. *tract.* 1. *cap.* 6. Nam in genere causę materialis dupliciter potest aliquid concurrere: vno modo recipiendo; alio modo disponendo ad receptionem v. g. cera est causa materialis figuræ, quia illam recipit: & etiam mollitudo ceræ concurrit in genere causæ materialis ad figuram, nam disponit ceram, vt conuenienter illam recipiat. Forma itidem substantialis dependet in genere causæ materialis à materia, & accidentibus: ab illa, sicut à subiecto, in quo recipitur; ab his autem, sicut à dispositionibus requisitis, vt connaturaliter recipiatur. Ex quibus modis concurrendi primus est proprissimè in genere causæ materialis; posterior verò est non ita rigorosè. Sic similiter potest dupliciter aliquid ad genus causæ efficientis pertinere: primò, quia per veram, & propriam actionem effectum attingit; quo pacto generans producit essentiam, & proprietates; secundò, quia est ratio, ob quam agens attingit effectum, & defert agentis causalitatem; & hac ratione comparatur essentia ad passiones, vt constat ex dictis. Vndè influxus eius erga passiones spectare debet aliquo modo ad genus causæ efficientis.

34 Inquires secundò, quidnam sit hæc emanatio passionum ab essentia, si semel non est actio. Respondetur, istam diminutionem, si sumatur actiuè: &: secundum ea, quæ solùm in recto, & formaliter importat, non distingui realiter ab essentia connotante actionem generantis ad se terminatam. Quia essentia per se ipsam postulat suas proprietates, defertque influxum generantis ad eas: in quo emanatio actiuè, & formaliter accepta consistit. Si autem dimanatio sumatur passiuè, non distinguitur à passionibus connotantibus, tùm essentiam illas petentem, tùm actionem generantis eas attingentem media essentia, vt termino primario. Quod potest explicari exemplo creationis, quæ non est actio media inter Deum, & creaturam: sed actiuè sumpta est ipse Deus; passiuè autem accepta non distinguitur à termino: sic, licèt passiones producantur à generante per veram actionem ad eas secundariò terminatam, dimanatio tamen earum ab essentia non est aliqua actio media, & interiecta, sed naturalis sequela hactenùs explicata. Et quæ diximus de essentia respectu passionum, applicanda proportionabiliter sunt primæ proprietati respectu secundæ, & huic respectu tertiæ, & sic de alijs: vtrobique enim militat eadem proportio, & ratio.

§. III.

Recentiorum fundamenta eliduntur.

35 Contraria sententia docet, essentiam producere suas passiones per veram actionem mediam. Sic Suarez *disp.* 18. *Metaph. sect.* 3. & alij ex Societate. Quam suadere conantur auctoritate D. Thom. 1. *p. q.* 77. *art.* 6. vbi docet essentiam esse principium productiuum suarum passionum. Cæterùm mens S. Doctoris contraria prorsus est huic modo dicendi: solùm namquè intendit, essentiam efficere suas proprietates per naturalem sequelam, vt constat ex dictis, & facilè deprehendet, qui ipsum legerit.

Arguitur deinde ratione primò: quia si resultantia passionum ab essentia non est vera actio, non erit sequela causalis; sed solùm illatiua consistens in eo, quod posito vno, ponatur aliud propter naturalem nexum inter vtrumque: at hoc non sufficit, vt essentia sit principium actiuum suarum passionum: ergo debet elicere veram actionem. Minor constat: quia posita materia cœli, necessariò ponitur forma: ergo sequela illatiua non sufficit, vt essentia dicatur principium effectiuum proprietatum. Maximè, quia si dùm producuntur passiones à generante, essentia nullam elicit actionem, erit vtique in puro otio: ergo non influet actiuè vlla ratione in suas proprietates.

Respondetur negando sequelam: quoniam licèt essentia non attingat passiones per actionem mediam; ad earum tamen productionem concurrit determinando generans per modum entis in actu, quod defert causalitatem agentis vsque ad terminum secundarium: quæ omnia sunt munia propria causæ efficientis, quamuis minus rigorosæ. Materia autem est pura potentia: & idcircò nequit vllo modo ad genus causæ actiuę spectare. Per quod patet ad id, quod additur: nam purum otium excludit omnem modum concurrendi actiuè: vndè cum essentia aliquo modo concurrat actiuè ad passionum resultantiam; nequit esse in puro otio, quando actu producuntur.

36 Arguitur secundò: quia instrumetum subordinatur illi agenti, à quo actiuè producitur, vel eleuatur: ergo si proprietates producuntur à generante per veram actionem, secùs autem ab essentia; erunt instrumenta generantis; & non substantiæ, cui insunt: consequens est manifestè falsum, siquidem per calorem ignis geniti non agit ignis generans, sed genitus, & per potentiam generatiuam, quæ est in filio, non generat pater, sed filius: ergo essentia producit, & eleuat suas proprietates per veram actionem.

Respondetur, quod quemadmodum si serra esset ex natura sua instrumentum v. g. Petri, quantumuis produceretur ab alio; semper esset instrumentum Petri, illique subordinaretur in agendo: ita quia calor ex natura sua subordinatur igni, à quo dimanat, vt virtus instrumentaria illius; ideò à quocumque producatur, erit virtus essentię, cui inest, licèt ab ea non fluxerit media actione. Vndè calor genitus subordinatur generanti, vt effectus suę causę; essentię verò, vel substantię, à qua fluit, vt virtus instrumentaria suæ radici, & causæ principali per illam operanti. Et ignis generans non intelligeretur satisfecisse suo muneri nisi constituisset calorem in esse virtutis instrumentariæ respectu ignis, qui de nouo generatur.

37 Arguitur tertiò: quia si passiones se ipsis, & absque actione media fluerent ab essentia, non possent ab ea separari; vel impediri earum dimanatio; hac quippè ratione

tione actio est inseparabilis ab agente, quia nimirùm se ipsa immediatè ab eo fluit, & sic vel nullo modo existet, vel debet fluere ab illo: consequens est falsum, vt patet in accidentibus eucharisticis, quæ separantur à substantia; ergo essentia efficit suas proprietates per veram actionem mediam.

Respondetur negando sequelam, quia passiones ad sui productionem præter concursum essentiæ petunt, quod actio generantis se extendat ad illas, sicut ad terminum secundarium. Vndè impedita actione quoad hanc extensionem, nequeunt passiones ab essentia dimanare: eatenùs quippe essentia est earum principium per dimanationem, quatenùs determinat generans ad productionem illarum, & defert eius influxum. Actio autem generantis licèt nequeat non producere terminum primarium; potest tamen non se extendere ad secundarium: & sic potest impediri resultantia passionum.

38 Vltimò arguitur: nam quando aqua calida reducitur ad pristinam frigiditatem, illa reductio habet rationem dimanationis, & resultantiæ; cùm frigiditas sit passio aquæ: sed emanatio illa est vera actio: ergo passiones fluunt ab essentia per veram actionem. Minor videtur certa: quia tunc incipit aliquid esse in aqua, quod antea non erat, & non incipit ad productionem alterius: ergo per actionem, & mutationem ad se terminatam.

Respondetur negando minorem, ad cuius probationem dicendum est, illam frigiditatem, seu frigiditatis intensionem produci à generante per veram actionem, non quæ eliciatur de nouo, sed quæ produxit aquam, ad quam per naturalem sequelam, sublatis impedimentis, sequitur illa frigiditas. Nam licèt hæc de nouo producatur, incipit tamen, vt complementum termini prius producti: & ideò non habet rationem termini per se nouam expostulantis actionem. Est enim aqua terminus primarius, in quo persistit virtualiter generatio præterita: & habet sufficientem determinationem, vt motis impedimentis frigiditas illa resultet. Quare existentia actionis generatiuæ in se ipsa solùm requiritur ad ponendum terminum primarium executionis, videlicet vltimam dispositionem ad formam: quippè cum, hac posita, cætera resultent naturali necessitate, & sequela propter connexionem cum illa. Vndè non requiritur actio noua immediatè fluens ab essentia aquæ, & terminata ad frigiditatem. Videndi sunt Caiet. & Nazarius, 1. *p. q.* 54. *art.* 3.

39 Neque refert si aduersus hanc solutionem obijcias primò; nam finito influxu agentis, non potest attingi aliquis effectus, nisi adsit noua actio: sed quando frigiditas recuperatur, iam generatio præcedens est finita: ergo non potest produci per illam, sed petit nouam, & distinctam actionem, cuius non est assignabile aliud principium, quam essentia aquæ: ¶ Secundò: quia frigiditatis recuperatio est verus motus, cùm sit à contrario: sed prima productio non fuit verus motus ergo frigiditas hæc in sui restitutione non dimanat ex vi actionis præteritæ. ¶ Tertiò: quia duplex accidens solo numero distinctum nequit produci per eandem actionem: sed frigiditas recuperata distinguitur numero ab ea, quæ in instanti generationis fuit producta; siquidem idem semel corruptum nequit reproduci viribus naturę: ergo noua frigiditas petit nouam, & diuersam actionem. ¶ Quartò: quia si datur in recuperatione illius frigiditatis noua actio ex parte Dei, debet etiam dari noua actio ex parte creaturæ; quandoquidem illa frigiditas non producitur à solo Deo: at ibi adest nouus concursus Dei; aliàs absque actuali, & nouo Dei influxu daretur aliquis effectus in rerum natura, quod est absurdum: ergo etiam datur noua actio ex parte creaturæ: cumque ista elici nequeat à generante, quod vel non existit, vel distat; opus est, vt immediatè sit ab essentia aquæ.

Non inquam hoc refert; nam ad primam obiectionem dicendum est, quod licèt actio generantis sit finita, & præterita in se; manet tamen virtualiter in termino primario, nempè in essentia, vt possit se se extendere ad terminum secundarium, videlicet ad passiones, vbi primum impedimenta resultantiæ illarum sublata fuerint. Incumbit enim generanti formam, conferre ex vi eiusdem actionis ea, quæ formam per se loquendo consequuntur in instanti generationis, tametsi ob aliquod impedimentum posteà resultent.

Ad secundam dicimus, frigiditatis recuperationem posse contingere absque motu, vt si non adsit in aqua calor sibi contrarius ex quo fiat. Esto tamen, quod ibi interueniat nouus motus, vt communiter contingit, ipse motus fit ex vi actionis generatiuæ. Nam sicut motus localis, quo lapis v. g. acquirit centrum, vel *vbi* sibi debitum in instanti generationis, tribuitur generanti lapidem, & fit ex vi actionis generatiuæ, quæ in lapide virtualiter perseuerat, vt dicemus infra *disp.* 26. *num.* 6. sic motus, quo aqua recuperat frigiditatem sibi debitam, est à generante ipsam aquam, & fit per actionem, qua aqua producta est. Neque infertur ex eo, quod detur nouus motus, interuenire ibi nouam actionem: quia, quia licèt omnis actio physica sit realiter identicè motus, vt infra dicemus *disp.* 17. *num.* 11. non tamen omnis motus est actio, sed potest ab ea separari, vt patet in exemplo adducto motus localis.

Ad tertiam respondetur, quod non semper noua frigiditas producitur, sed frequenter pristina frigiditas persistit, & adquirit nouam intensionem ex vi actionis antiquæ, qua producta est. Si tamen omninò periisset, resultaret noua, & distincta frigiditas ex vi eiusdem actionis generatiuæ. Nullatenùs quippè repugnat, eandem actionem attingere saltem successiuè plura accidentia solo numero diuersa, quotiès hæc termino primario debentur, vt constat in exemplo supra adducto: generans enim lapidem, ex vi actionis generatiuæ, producit omne *Vbi*, quod lapidi debetur, siuè in instanti generationis, siuè posteà acquiratur; & siuè vnum numero sit, siuè multiplex.

Ad quartam respondetur, omissa maiori, negando minorem: quia sicut actio agentis creati terminata ad essentiam extenditur postea ad attingendas passiones, vbi primum remouentur impedimenta ad eorum resultantiam: ita concursus diuinus, qua essentia, siue terminus primarius productus est, sufficit absque aliqua additione ex parte sui, ad attingendum effectum secundarium, qui postea denouo resultat. Quod à fortiori in actione diuina admittendum est: nam Deus agit ad extrà per actiones immanentes intellectus, & voluntatis: & ideò actio, qua produxit essentiam, manet formaliter in se ipsa, & se extendit, sublatis impedimentis, ad resultantiam passionum non minus, quam eas intulisset in instanti generationis, si abfuissent impedimenta. Sicut, quia amor diuinus terminatur ad Deum, sicut ad obiectum primarium, & ad creaturas, vt ad secundarium, potest absquè aliqua additione extendi, vel non extendi ad illas, & per hoc, quod extendatur nihil reale de nouo adquirit. Esto tamen, quod Deus ageret ad extra per actiones formaliter transeuntes; idem nihilominùs dicendum proportionabiliter esset: quoniam licèt illa actio transiret formaliter in se ipsa, persisteret tamen virtualitèr in termino primario, siuè in essentia aquæ, & amotis obstaculis, inferret passiones, sicut dictum est de actione agentis creati.

Quæ hactenùs statuimus de proprijs passionibus, proportionabiliter applicanda sunt illis accidentibus communi-

munibus; quæ rem genitam in instanti generationis indiuiduè comitantur. Non enim producuntur ab essentia per actionem mediam; sed fiunt consequenter à generante ex vi eiusdem actionis ad essentiam primariò terminatæ. Videantur supra dicta *disp.* 4. *num.* 4.

QVÆSTIO VI.

Vtrum accidens producat principaliter aliud accidens sibi simile.

POstquam ostendimus qualiter accidens se habeat in productione substantiæ, videndum est quomodo concurrat ad productionem alterius accidentis sibi similis in specie, & intensione. Si enim effectus sit maioris perfectionis specificæ, vel intensiuæ, aut induat rationem vltimæ dispositionis ad substantiam, iam constat ex dictis *quæst.* 3. attingi ab alio accidente instrumentaliter præcisè, & in virtute alterius principij. Quarè examinandum restat, vtrum possit accidens in aliquo casu habere rationem causæ principalis.

§. vnicus.

Statuitur vera, & communis sententia.

40 DIcendum est, accidens esse causam principalem alterius accidentis sibi similis. Sic docet D. Thom. 3. *p. q.* 62. *art.* 1. quem sequuntur eius discipuli & communiter Doctores, vt testantur Astudillo 2. *Physic. quæst.* 6. & Rubio *in hoc lib. tractatu de causa efficiente, quæst.* 5. Ratio est satis efficax; & perspicua: quoniam causa instrumentalis eleuatur ad attingendum effectum altiorem se: at calor v. g. non eget eleuatione ad producendum alium calorem eiusdem intensionis, cum hic non sit effectus altior illo, vt patet ex terminis: ergo accidens respectu alterius accidentis eiusdem rationis non habet rationem causæ instrumentalis, sed principalis.

Confirmatur primò: quia virtus, cui valdè assimilatur effectus, non concurrit ad eius productionem instrumentalitèr; cum instrumentum non intendat assimilare passum sibi, sed agenti principali in cuius virtute influit: constat autem inter duos calores v. g. vt quatuor, dari omnimodam similitudinem: ergo vnus producit alium non instrumentalitèr, sed principalitèr.

41 Dices, calorem productum excedere calorem producentem, non quidem entitatiuè; sed in modo operandi: quia calor producens dependet à substantia, cui inest: atque ideò operatur dependenter ab ea, & vt virtus instrumentaria illius. ¶ Sed contra: Forma substantialis dependet à supposito v. g. ignis, & concurrit per modum virtutis radicalis subordinatæ illi, vt agenti *quod:* & nihilominùs non influit instrumentalitèr ad productionem alterius ignis, sed per modum virtutis principalis, & rationis agendi præcipuæ; eo quod adæquat effectum in perfectione specifica: ergo, cum calor adæquat calorem in perfectione, tùm specifica, tum intensiua, debet illum producere per modum virtutis principalis proximæ; tametsi subordinetur substantiç, vt agenti *quod*, vel sicut radicali principio.

Confirmatur: quia si non esset possibilis substantia, & esset dabilis calor, posset producere calorem: neque enim apparet ratio ad oppositum: ergo de facto, & quando est coniunctus igni, producit illum, vt virtus proxima principalis. Probatur consequentia: quia indè colligimus, calorem virtualitèr existentem in sole attingere instrumentalitèr productionem ignis, aut aliorum effectuum substantialium, quia repugnante sole, non valeret eos producere: ergo è contra si calor posset producere calorem, etiam repugnante substantia; benè infertur, ipsum de facto in productione caloris sibi similis habere rationem causę proximę principalis.

42 Contrarius dicendi modus arrisit Fonsecę 5. *Metaph. cap.* 2. *quæst.* 6. *sect.* 6. & Conimbric. 2. *Physic. cap.* 7. *q.* 18. *art.* 3. *assertione* 5. suadetur primò: quia ratio virtutis operatiuę consequitur ad esse, & in eo fundatur: sed totum esse accidentis est esse entis, siuè substantię: ergo totum eius esse in ratione operatiui est esse virtutem substantię, ac proindè operari in virtute substantię, siue vt instrumentum illius.

Respondetur, requiri ad rationem virtutis instrumentaliter operantis, quod agat in virtute alterius non vtcumque; sed in ordine ad effectum altiorem se. Calor autem non respicit calorem eiusdem intensionis, vt effectum excedentem propriam virtutem: & ideò nequit comparari ad illum, vt instrumentum substantię. Dicitur autem virtus eius; quia non agit vt *quod*, sed vt *quo* per modum potentię proximę, & quia dependet à substantia, non quidem sicut ab agente eleuante; sed sicut à principio sustentante; & radicaliter influente. Vndè licèt ad igniendum forma substantialis concurrat principaliter, & calor solùm instrumentaliter; attamen ad calefaciendum vtraque principaliter concurrit, quamuis diuerso modo: quia forma substantialis influit principaliter radicalitèr, calor autem principalitèr proximè.

43 Secundò arguitur, quia repugnat dari duas causas totales, principales, & eiusdem ordinis, quæ attingant eundem effectum, vt dicemus, *disp.* 15. *q.* 3. sed substantia ignis est causa totalis, principalis, & particularis caloris à se producti: ergo repugnat quod calor concurrat ad eandem productionem per modum causæ principalis. ¶ Respondetur negando consequentiam, quia causa, & illius virtus agendi proxima non constituunt duas simpliciter causas, sed vnam; & ad eundem ordinem pertinentem. Quare ex igne radicaliter influente per formam substantialem, & ex calore agente vt *quo* principaliter proximè, eadem simpliciter causa constituitur. Sicut Deus, nostro modo intelligendi, habet rationem principij principalis suæ volitionis, ratione naturæ, & ratione voluntatis, quin hoc sit aliquod inconueniens. eò quod natura influit, vt virtus radicalis, voluntas autem vt virtus proxima; & neutra per modum virtutis instrumentariæ; hoc namque dedecet diuinam perfectionem.

QVÆSTIO VLT.

Quæ sit causalitas causæ efficientis.

HAbita notitia virtutis agendi, tàm radicalis, quàm proximæ, quibus agens constituitur in actu primo, rectus ordo postulat, vt explicemus causalitatem, media qua, se communicat, & influit in actu secundo. Circa quam difficultatem concors Doctorum sententia tenet, causalitatem efficientis esse, re ipsa, actionem, seu efficientiam, per quam effectus deriuatur, & egreditur ab agente; Dissidium tamen, quamuis non multi negotij, est inter illos: an hæc causalitas significetur melius per *actionem*, an per *agere*. Distinguuntur autem *actio*, & *agere* sicut abstractum, & concretum: nam actio significat, id medio quo effectus exit ab efficiente; agere verò concernit ipsum agens, & significat hoc, quod est agens habere, seu exercere actionem, vt expli-

cat D. Thom. de Veritat. q. 5. art. 5. ad 4. his verbis; *Agere secundum propriam rationem importat hoc, quod est habere actionem, seu actionem aliquam exercere.*

44 Dicendum est, causalitatem efficientis melius, & cum maiori proprietate explicari per agere, quam per actionem. Hæc assertio desumitur ex D. Thom. 3. *Physic. lect.* 4. vbi vt explicaret causalitatem causæ efficientis, vtitur hoc modo loquendi dicens; *Motiuum dici secundum potentiam; in quantum potens mouere: mouens autem in ipso agere, id est, in quantum agit actu.* Vnde hæc sententia frequens est inter Thomistas, vt testatur Iauel. 5. *Metaph. quæst.* 4. quibus etiam consentit Fonseca ibidem *quæst.* 13. *sect.* 3.

Probatur ratione: quia agens non est in actu secundo, nisi quatenus coniungitur cum actione, & per illam cum effectu: sed hoc explicatur dilucidè, & proprijssimè per *agere*; & non sic exprimitur per *actionem*, ergo. ¶ Confirmatur primò; quia causalitas est id, quo vltimò constituitur causa in actu causandi; sed *agere*, siuè exercere actionem est id, quod vltimò ponit causam actu efficientem; neque vltrà id potest excogitari aliud: ergo *agere* importat perfectè causalitatem agentis. ¶ Confirmatur secundò: quoniam agens non intelligitur producere effectum media actione, nisi quatenùs eam exercet; si enim per impossibile separaretur actio ab omni subiecto, nihil agens efficeret per illam: sed exercere actionem est *agere*: ergo perfectiùs, & vt ita dicamus, viuidiùs significatur causalitas efficientis per *agere*, quam per actionem.

45 Nec refert si cum Suario, *disp.* 18. *Metaph. sect.* 10. & alijs oppositum asserentibus obijcias primò: nam causalitas agentis est id, quo denominatur agens, & constituitur in esse talis; sed actio est huiusmodi: ergo actio est proprijssimè causalitas agentis. Minor constat: quia agens constituitur in esse talis per id, quo attingit effectum, tanquam per viam, & tendentiam ad illum: sed actio est via, & tendentia ad effectum: ergo ipsa constituit, & denominat agens. ¶ Secundò; quia si aliquid, præter actionem, esset causalitas agentis, vel illud antecederet actionem, vel illam consequeretur, aut se haberet ad eam purè concomitanter: non primum, quia ante actionem agens nullo modo influit: non secundum, quia ad actionem solùm sequitur effectus, & sic id, quod sequitur, nequit esse causalitas, quę est prior effectu: non denique tertium, quia tunc per accidens se haberet ad actionem, & consequenter ad causalitatem, quę indispensabiliter importat actionem: restat igitur, quod causalitas efficientis consistat vnicè, & adæquatè in actione.

Hęc, inquam non referunt: quia solùm probant, actionem esse re ipsa causalitatem agentis, id quod neutiquam negamus; cum *actio*, & *agere* se habeant sicut abstractum, & concretum; quę non distinguuntur ex parte rei, sed tantum ex modo significandi. Asserimus tamen causalitatem efficientis conuenientiùs significari per *agere*, quam per actionem, vt rationes à nobis factæ conuincunt. Neque oppositum suadetur dictis obiectionibus: nàm ad primam dicimus, causalitatem agentis esse actionem, non quidem in abstracto, quo pacto sumitur hoc nomen *actio*; sed quatenus in actu exercito concernit agens, qua ratione iam sumitur in concreto, & significatur per *agere*. ¶ Ad secundam dicimus, quod actio vt exercita, qua ratione est causalitas agentis, quodammodò sequitur ad se ipsam absolutè, & in abstracto acceptam. Nam sicut prius est, quod concipiatur forma, quam quod intelligatur coniungi per inhærentiam subiecto: sic priùs intelligitur, actio quam agens coniunctum illi, & per eam attingens effectum. Vndè non intelligitur completè causans per actionem absolutè sumptam; sed magis per exercere actionem, quod est *agere*: quia in ipso attingere effectum completur formalissimè causalitas efficientis.

DISPVTATIO XI.

De modo, quo causa prima concurrit ad operationes causæ secundæ, & necessariæ.

VIDIMVS disputatione præcedenti virtutes, & rationes agendi, quibus causa creata constituitur potens ad operandum. Videndum nunc est, an vltrà eas indigeat actuali concursu Dei, vt in actu secundo operetur. Porrò duplex concursus Dei communitèr distinguitur: alius, quo Deus applicat creaturam ad agendum, ob idquè appellatur præuius: alius, quo simul cum creatura influit immediatè in eius actiones, & effectus, qua ratione dicitur simultaneus. Et quia hic vltimus faciliùs ostenditur, & communitèr ponitur à Doctoribus; ab eo incipiendum nobis est: vt gradum per faciliora faciamus ad concursum præuium, qui pluribus subiacet difficultatibus, & de cuius necessitate acris concertatio est inter Auctores. Monemus verò ante omnia nos in tota hac disput. loqui de causis necessariis: disserere namque de liberis, Theologici negotij est, & nostrum superat institutum.

QVÆ-

QVÆSTIO I.

An causa secunda possit operari sine actuali, simultaneo concursu Dei.

1 DIcendum est, concursum Dei actualem, simultaneum, & immediatum esse necessarium ad omnes, & singulas creaturarum actiones. Sic docent communitèr Philosophi, & Theologi contra Durandum, *in 2. dist. 1. q. 5. & dist. 37. quæst. 1.* asserentem, Deum produxisse immediatè mundum cum omnibus suis causis; modò verò nihil agere, sed solum earum esse, & vires operandi conseruare: atquè ideò non concurrere immediatè ad actiones causarum secundarum; sed solum mediatè, quatenus ipsas causas produxit, & in esse conseruat.

Nostra tamen, & communis sententia facilè ostenditur: quoniam ens per participationem immediatè, & actualitèr dependet ab ente per essentiam, sicut à causa: sed etiam supposita productione causarum secundarum, omnis earum actio est ens per participationem: ergo dependet actualitèr, & immediatè ab ente per essentiam, nempè à Deo: ac proindè impossibile est, quod creatura operetur, quin Deus simultaneè, & immediatè concurrat ad eius operationem. Vt planè si ens per participationem produceretur independentèr ab actuali concursu Dei, posset etiam conseruari sine illo, quandoquidèm conseruatio est continuata productio, & fieri ordinatur ad esse. Ex quo vlterius fieret creaturam illam non posse annihilari; annihilatio enim nihil aliud est, quam suspensio concursus conseruatiui, quo creatura immediatè, & actualitèr habet continuò suum esse à Deo.

Confirmatur, & explicatur; quia prius quam Deus decerneret, vt creaturæ producerent suos effectus, habebat tale esse, vt ab eo, sicut à principio immediato, dependeret omne ens creatum in suo fieri, & esse; sed per tale decretum non est immutatus modus essendi Dei; siquidem per decretum liberum nequit immutari modus eius essendi naturalis: ergo de facto, etiam supposito illo decreto, & productione causarum secundarum; adhùc omnis actio, effectus, & formalitas creata dependet actualitèr, & immediatè à Deo: & consequentèr nulla actio poterit elici à creatura, nisi Deus immediatè concurrat ad illam. Maior patet: nam Deus pro illo priori æqualitèr respiciebat omne ens per participationem, vt causa omninò requisita ad eius fieri, & esse, & non respiciebat vnum effectum immediatius, quam alium, alias necessitaretur ad instituendum ordinem causarum secundarum: ergo comparabatur, vt causa immediata cuiuscunque entis creati.

2 Sed arguitur primò in fauorem Durandi; nam causa principalis attingit effectum virtute propria, & sine ope alterius: sed plures causæ creatæ sunt principales, vt constat: ergo non egent concursu Dei, nisi tantum mediatè, quatenus ab eo acceperunt esse, & virtutem operandi. Explicatur hoc: etenim non requiritur concursus immediatus duorum agentium, nisi concurrant partialitèr, vt duo portantes vnum lapidem; qui concurrendi modus non habet locum in præsenti; quia Deus nequit esse causa partialis: vel nisi vnum sit tantæ imperfectionis, vt non adæquet effectum: & neque hoc potest dici de omni causa creata; cum plures excedant effectum in perfectione: ergo nulla suppetit vrgens ratio, vt ponamus immediatum, & simultaneum concursum Dei ad omnem actionem, siuè effectum creaturæ.

Respondetur, quod ad rationem causæ principalis sufficit, & requiritur attingere effectum virtute propria, & sine ope alterius causæ particularis, & eiusdem ordinis; minimè verò exigitur, quod operetur independèter ab omni causa alterius ordinis, nisi causa principalis sit etiam prima, nempè ipse Deus. Intima quippè creaturarum constitutione clauditur, quod sicut in esse dependent à Deo; ita & illi, quantumuis causæ principales sint, subordinentur in operando: nam sicut sunt entia per participationem; ita etiam sunt causæ secundæ, seu per participationem, & dependentiam à prima. Nec tamen ex hoc amittunt principalitatem in suo ordine: quia ad hoc opus erat, vt eleuarentur ad effectus altiores se. Vnde hæc subordinatio creaturarum ad Deum sicut ad concurrentem simul, & immediatè cum illis, non constituit eas in esse instrumenti; sed competit omni causæ secundæ, quia secunda est; siuè principalis, siuè instrumentaria sit. Per quod patet ad explicationem argumenti: dicimus enim requiri concursum horum duorum agentium, non quia Deus sit causa partialis, vel quia creatura semper sit causa instrumentalis; sed quia quodlibet ens creatum, quamuis producatur à creatura sicut à causa principali, proxima, & particulari, debet nihilominus esse immediatè à Deo, sicut à causa prima, & vniuersali, à cuius dependentia nequit absolui. Itaquè causa particularis, si principalis est, petit operari sine ope alterius eiusdem ordinis; alias si eius concursum exposcat, erit partialis, vel instrumentalis: at in causis per se subordinatis, & diuersi ordinis, inferior quàmuis principalis, & totalis sit, non excludit consortium alterius superioris; quia solùm petit habere totalitatem in suo ordine.

3 Arguitur secundò; quia Deus, & creatura nequeunt concurrere ad eundem effectum per diuersas actiones; quia actiones diuersificantur per terminos, & ita si terminus est idem, non valet terminare actiones diuersas: neque possunt concurrere per eandem actionem; nam quæ agunt per eandem actionem, habent eandem virtutem agendi, vt constat in tribus diuinis personis producentibus Mundum; quod Deo, & creaturæ repugnat: ergo Deus non concurrit immediatè ad omnem effectum productum à creatura. § Confirmatur: quia Deus in agendo est independens a creatura: ergo si concurrit cum illa, prius natura attinget effectum, quam actio creaturæ ad illum accedat, & consequentèr nihil ei relinquet producendum: quod est absurdum.

Respondetur quod per eandem actionem possunt attingere effectum ea, quæ sunt diuersi ordinis, quin indè arguatur identitas virtutis; hæc enim solùm colligitur ex identitate actionis in suppositis, seu causis eiusdem ordinis, vt sunt personæ diuinæ. Adde, actionem creatam non esse elicitiuè à Deo, sed à sola creatura: Deus enim per actionem in ipso formalitèr immanentem attingit vt effectum, tùm actionem creaturæ, tùm terminum eius. Quia tamen hæc attingit ordine quodam, & terminum mediante actione creata: ideò dicitur, quod Deus, & creatura producunt terminum per eandem actionem creatam, quæ est à Deo effectiuè, & per modum termini; à creatura verò elicitiuè, & per modum causalitatis. § Ad confirmationem dicimus ex ea solum colligi concursum Dei esse independentem à concursu creaturæ; minimè verò inferri, quod effectus, seu terminus productus non fiat, & dependeat ab vtroque. Intimiùs ergo, & immediatiùs dependet effectus à Deo, quam à causa creata; sed hoc non probat, quod sit à solo Deo: quia vnus, & idem effectus potest esse à pluribus causis; & prius hoc est, magis, & intimius, dependere ab vna, quam ab alia.

QVÆSTIO II.

An causæ secundæ indigeant præuio concursu Dei, quo applicentur ad operandum.

PRæter illum concursum, quo Deus simul cum creatura influit in eius operationes, & effectus, docent communiter Thomistæ assignandum esse alium, quo influat in ipsam causam, & moueat eam ad operandum: qui communiter appellatur præmotio, & prædeterminatio physica: *præmotio* quidem, quia antecedit actionem creaturæ; *prædeterminatio* verò, quia non datur ad agendum, vel non agendum, sed ad hoc, vt causa secunda determinatè agat: *physica*, quia est verus, & realis influxus. Vndè in præsenti explorandum est, an sufficiat concursus Dei simultaneus, quem supra explicuimus, & statuimus; an verò prætet illum requiratur concursus præuius nupèr expositus.

§. I.

Defenditur sententia Thomistica, & auctoritate munitur.

4 DIcendum est, causam secundam necessariam indigere præmotione, siuè prædeterminatione physica, quo illam Deus applicat ad operandum. Hanc conclusionem docet sæpissimè Angelicus Doctor, atquè in eius propugnationem conspirant vnanimiter Thomistæ, quos proindè superfluum est recensere.

Probatur primò ex Aristot. 8. *Physic. textu.* 33. vbi agens de subordinatione agentis secundi, & necessarij ad primum agens, apertissimè docet nostram sententiam ijs verbis: *Vtrumque igitur mouere dicimus, & primum, & vltimum mouentium: sed magis primum: illud enim mouet vltimum; sed non hoc primum: & sine primo quidem vltimum non mouebit; illud autem sine hoc, vt baculus non mouebit, non mouente manu.* Vbi, vt vides, determinat, quod licèt causa prima, & secunda concurrant ad effectum; nihilominùs prima mouet secundam, & non è contra.

Respondent primò Aduersarij, Philosophum intelligendum esse de motione communiter dicta, quatenùs, scilicet, causæ secundæ producuntur, & conseruantur à prima. ¶ Sed contrà: quia Aristot. loquitur de causis secundis, non præcisè vt sunt entia per participationem, & dependent à Deo in essendo; sed quatenùs sunt causæ secundæ, & dependent à prima causa in operando: vndè infert dari vnum primum motorem, qui à nemine moueatur, & omnia moueat: sed per illam motionem communiter dictam non saluatur hæc dependentia, quam adstruit Philosophus: ergo dicta solutio est insufficiens. Minor constat, tum ex se: tùm quia Aristot. docet, quod sicut baculus non mouet, non mouente manu; ità causa secunda non mouet, nisi moueatur à prima; sed dependentia baculi à manu est in mouendo, & operando: ergo dependentia causarum secundarum à prima, de qua ibi expressè loquitur Aristot. est dependentia in operando; quamuis ortum trahat à dependentia in essendo.

5 Respondent secundò, ideò Aristot. asserere, quod Deus mouet causas secundas ad operandum, quia agit cum illis per concursum simultaneum. ¶ Sed contrà: quia Philosoph. intendit in his verbis explicare dignitatem primi motoris suprà secundum: sed hæc non saluatur in concursu simultaneo præciso à præuio: ergo non loquitur de concursu simultaneo. Probatur minor: nàm vbi datur mutua dependentia, & connexio duorum concursuum, non apparet excellentia vnus supra alium: sed inter concursum creaturæ, & concursum simultaneum Dei præcisum à præuio adest mutua connexio, & dependentia: ergo. Minor constat: quia sicut concursus creaturæ nequit dari sine concursu Dei; ità concursus Dei sub ratione simultanei nequit esse absquè concursu creaturæ: aliàs simultaneus non erit, sed alterius rationis. Quod magis apparet in actionibus vitalibus creatis, quas Deus nequit vllo pacto efficere absque concursu creaturæ: ergo ex vi solius concursus simultanei non splendet dignitas, & excellentia primi agentis suprà secundum, quam Aristotele in relatis verbis asseruit.

Deinde impugnatur hæc solutio: quoniam repugnat, quod Deus moueat aliquid, nisi agendo in illud; sicut repugnat, quod aliquis moueat, vel trahat nauim, nisi agendo in illam: sed Deus per concursum simultaneum non agit in causam creatam, sed in effectus illius: ergo per hunc concursum non mouet causam creatam; & sic neutiquam per illum saluatur, quod agens primum moueat secundum, vt disertis verbis tradit Aristot. ¶ Confirmatur primò: quia causam secundam moueri, est mutari, ac proinde est recipere aliquid, per quod aliter se habeat nunc, ac prius: sed Deus per concursum simultaneum nihil imprimit causæ secundæ, sed præcisè concurrit simul cum ea ad effectus illius: ergo Deus per concursum simultaneum nequit mouere causam secundam.

6 Respondent tertiò, quod licèt Deus solùm influat per concursum simultaneum; nihilominùs actio creaturæ prius est à Deo, quam à causa secunda: vndè per illam actionem, prout à Deo, mouetur causa secunda, & determinatur ad eliciendam eandem actionem, prout à se. ¶ Sed contrà: nàm implicat, quod causa moueatur realitèr, nisi per aliquid receptum realitèr in ea: sed calefactio, verbi gratia, (& idem est de omnibus aliis actionibus formalitèr transeuntibus) non recipitur in igne agente, sed in passo, vt demonstrabimus *disp.* 17. *n.* 15. & admittunt isti Iuniores: ergo causa secunda non mouetur, & determinatur realitèr per suam actionem, prout est à Deo: sed constituendum est aliquid præuium ad actionem, per quod determinetur causa secunda; siuè agat per actionem formalitèr immanentem, siuè per actionem formalitèr transeuntem: par quippè, quoad hoc, est omnium ratio.

Confirmatur: quoniam quando actio, & passio concurrunt in entitate eiusdem motus, prior est conceptus actionis, quam passionis; motus namquè mouentis antecedit actum mobilis *ex* 3. *Physic. text.* 18. sed priùs, quam creatura agat, mouetur à Deo: ergo illa passio, qua mouetur, non coincidit realitèr cum actione creaturæ; sed infertur ex alia actione, per quam Deus præuiè agit, determinando creaturam, vt propriam actionem secundum omnem realitatem eliciat. Et explicatur hoc: etenim *moueri ad agendum* significat, quod motio habet pro termino saltem *quo* actionem rei motæ, sicut moueri lapidem sursum, est habere pro termino, & effectu ipsum motum, & ascensum: sed actio, prout à Deo, non habet realiter pro termino se ipsam, prout à creatura; cum illi conceptus non sint realiter diuersi, sed in qualibet formalitate illius actionis intimè imbibatur, quod sit ab vtraque causa, prima videlicet, & secunda: ergo repugnat quod Deus moueat creaturam ad agendum, vt determinat Aristot. per eandem actionem elicitam à creatura.

Deniquè omnes istas euasiones, & alias, quibus Aduersarij vtuntur, futiles esse, & à mente Aristot. extraneas liquidè deprehendet, qui eius textum legerit, intimumquè

summque sensum tenuerit. Intentio quippè Philosophi eò collimat, vt ex motione causarum secundarum deueniamus ad vnum primum motorem: quod probat, *quia in causis* (inquit) *essentialiter subordinatis non est abire in infinitum*. Quæ ratio, si procederet de concursu præcisè simultaneo, nullius roboris esset: in agentibus namque simultaneè non inconuenit vt in infinitum syncategorematicè abeatur, vt si pondus nauis crescat, vt potest, in infinitum syncategorematicè, debet etiam numerus trahentium illam in infinitum augeri. Id autem in causis per se subordinatis, & quarum vna mouet alias, non est possibile: quoniam si sunt infinitæ, non dabitur prima, à qua incipiat motus cæterarum: & ita nulla mouebit. In causis verò purè simultaneè influentibus nulla mouet, aut determinat intrinsecè aliam; sed omnium concursus, siuè actiones tendunt directè ad effectum, vt patet in exemplo trahentium nauem. Maneat ergo, quod in sententia Aristot. primum agens concurrit cum secundo, non solùm simultaneè; sed etiam præuiè mouendo, atquè ideò per physicam prædeterminationem, seù præmotionem.

§. II.

Expenditur prima ratio pro vera sententia.

7 Secundò probatur ratione, quoniam nequit Deus causare actionem creatam, prout est à causa secunda, nisi præmouendo, & prædeterminando ipsam causam: sed Deus causat actionem creaturæ, prout est ab ipsa causa secunda: ergo nequit non Deus præmouere causas secundas ad operandum. Minor probatur: quia Deus causat quidquid est creatum: sed actio, prout à creatura, est aliquid creatum: ergo Deus causat illam actionem prout à creatura. Maior solùm eget declaratione: quia idem est actionem creatam, prout est à causa secunda, causari à Deo; quam quod Deus moueat causam secundam, & faciat, quod eliciat actionem: alioquin quamuis Deus causaret illam actionem absolutè; secus verò sub ratione, & expressione essendi à causa secunda. Sicut licèt creatura causet actionem, non tamen dicitur efficere illam, secundum quod actio est à Deo: non alia ratione, nisi quia non mouet, & determinat intrinsecè Deum ad operandum. Et similiter in duobus portantibus lapidem, quamuis vterque sit causa motus absolutè accepti; neuter tamen est causa motus, prout ille motus est ab alio: eò quod vnus non mouet, aut determinat intrinsecè socium, seu comportitorem, vt in illum motum influat: sed purè simultaneè se habent. Igitur vt Deus dicatur causa actionis creatæ, prout est à causa secunda, debet istam intrinsecè prædeterminare ad agendum.

Respondent Auctores contrarij negando minorem: quia licèt actio creaturæ realiter sit à Deo; non tamen prout est à causa secunda: quamuis enim vna actio possit esse à duabus causis; nihilominùs repugnat, quod secundum quod est ab vna, sit ab alia.

Sed hoc facilè refellitur: quoniam dependentia actionis creatæ à causa secunda, quam circumloquimur per ly *actio prout à causa secunda*, non est purum ens rationis; sed aliquid reale, & à parte rei exercitum, vt ex se constat: sed Deus influit in omnem formalitatem realem repertam in illa actione: ergo Deus causat illam actionem prout à creatura. Minor constat: quoniam Deus influit, vt causa vniuersalissima, ac proindè attingit effectum sub vniuersalissima ratione entis: sed quælibet formalitas realis reperta in illa actione habet rationem entis: ergo nulla est, quæ subterfugiat causalitatem diuinam. Quarè etsi in causis eiusdem ordinis repugnet actionem, prout ab vna, esse ab alia; non tamen in ijs, quæ sunt diuersi ordinis, & quarum vna alteri in agendo subordinatur: qualiter se habent Deus, & creatura.

Confirmatur: quoniam Deus attingit actionem vitalem creatam secundum rationem vitalitatis: sed actio hæc, vt vitalis est, importat essentialiter dependentiam à suo principio proximo, & intrinseco, nempè à causa secunda; cum vitalitas in hac dependentia consistat: ergo Deus causat actionem creatam, non solum quatenùs actio est ab ipso Deo, sed etiam in quantum fluit, & dependet à causa secunda. Maior est certa: quia actio vitalis, vt talis, exprimit magnam perfectionem: ergo secundum hanc rationem nequit non esse à Deo, qui est vita per essentiam, & principium omnis perfectionis.

8 Obijcies: Deus per concursum simultaneum attingit omnem formalitatem inuentam in operatione creaturæ: ergo *actio prout à creatura*, vel non reduplicat nouam formalitatem, vel illa causatur per concursum simultaneum, & consequentèr non exposcit alium concursum, quem appellamus præuium. ¶ Respondetur negando consequentiam: nam quod Deus attingat hanc formalitatem, siuè expressionem per concursum simultaneum; ideò est, quia hic concursus connotat concursum præuium, & datur à Deo, vt prædeterminante causam secundam: si enim Deus per præmotionem non faceret creaturam operari, non posset simultaneè, vel alio modo efficere operationem, prout à creatura. Et à simili constat in hac eadem materia: nam licèt creatura concurrat simultaneè cum Deo ad aliquam operationem; nequit tamen dici causa illius, prout est à Deo; quia non prædeterminat Deum ad operandum.

§. III.

Proponitur aliud fundamentum nostræ sententiæ.

9 Tertiò probatur: quia causa, quæ non præmouetur, & prædeterminatur ab alia, est primum mouens, & primum se determinans, & consequenter primum principium: sed repugnat, quòd causa secunda sit primum mouens, aùt primum principium, vt patet ex ipsis terminis: ergò repugnat, quod operetur, quin prius moueatur, & determinetur à prima causa.

Respondent primò Aduersarij, creaturam non posse habere rationem primi principij, & mouentis: quia non potest agere absquè concursu simultaneo Dei. ¶ Sed contrà: quia Deus nequit efficere actionem vitalem sine concursu creaturæ ad illam: & nihilominùs retinet rationem primi mouentis, quia non mouetur ab alio: ergo si creatura non præmouetur à Deo ad suas operationes, erit primum principium illarum; quamuis non possit agere sine concursu Dei. Hoc enim solùm arguit dari duo prima principia eiusdem actionis; & erit incidere in errorem Manichæorum, saltem ex parte. Videantur supra dicta à *num.* 5.

10 Respondent secundò, quod licèt causa secunda non moueatur à Deo; adhuc tamen nequit appellari primum mouens, vel primum principium; eo quod non habet esse à se; & hoc requiritur ad denominationem primi principij. ¶ Sed contrà; nam operari sequitur ad esse, & cum illo debet commensurari: ergo si causa secunda habet à se operari, vel esse actuale principium operationis, erit vtique ens à se, & principium primum operationis, vel si hoc illi repugnat, pariter repugnare debet, quod habeat operari à se, vel independenter à præmotione diuina,

Con-

Confirmatur primò: quoniam ideò Deus habet à se non solùm virtutem operatiuam; sed etiam esse actuale principium operationis, quia est ens à se: sed causa secunda non est ens à se: ergo non solùm nequit habere à se vires operandi; sed neque esse actuale principium operationis, vel hoc, quod est se determinare ad operandum: ac proindè necessaria est præmotio diuina, per quam determinetur.

Confirmatur secundò: quia esse principium actuale operationis est quid reale: ergo si causa secunda haberet à se esse principium actuale operationis, iam sub illa ratione esset ens à se. Antecedens est certum: quia esse principium habituale operationis est quid reale: ergo multo magis esse principium actuale operationis.

11 Respondebis, creaturam esse actuale principium operationis nihil aliud importare, quam eandem causam secundam, & eius actionem; vtramque autem pendere à Deo independenter à concursu præuio: actionem quidem per concursum simultaneum; causam verò per concursum conseruantem: atque ideò superfluam esse prædeterminationem physicam ad saluandam dependentiam, quam principium creatum actuale, & exercitum debet habere à Deo.

Sed excluditur hæc solutio: quoniam posset Deus conseruare ignem, & calefactionem absquè eo, quod ignis calefaceret: actio enim, quæ vitalis non est, potest conseruari à Deo independenter ab alio principio: ergo ignem calefacere, seu esse principium actuale, & exercitum calefactionis non dicit solum ignem, & calefactionem: aliàs existentibus igne, & calefactione, non posset non ignis calefacere: ergo præter concursum Dei conseruantem ignem, & attingentem calefactionem, requiritur alius concursus, per quem Deus faciat ignem calefacere, & quod calefactio sit ab igne. Explicatur hoc: quia esse principium actuale, & exercitum actionis est esse id, à quo dependet actio per indissolubilem nexum: sed ignis non importat ex se hunc nexum cum actione; nàm est ab ea separabilis, neque calefactio est ipse nexus; alias penderet realiter à se ipsa: ergo vltrà ignem, & calefactionem addendum est aliquid aliud igni, ratione cuius sit id, à quo calefactio dependet per indissolubilem nexum. Et idem est proportionabiliter in alijs causis secundis.

§. IV.

Roboratur vltimò sententia D. Thomæ.

12 Vltimò probatur nostra conclusio ab inconuenienti, quod declinare nequeunt Aduersarij, quamuis in omne latus se vertant: quoniam si Deus non præmoueret causam secundam ad operandum, concurreret simultaneè ad eius operationem cæco, & imprudenti modo: consequens est absurdum: ergo. Sequela ostenditur: nàm hoc ipso, quod non determinat efficacitèr causam secundam ad operandum, ignorat quando illa incipiat operari, & an exhibitura sit concursum simultaneum, nec ne; ergo ignorat, an suus concursus obtenturus sit finem, siuè effectum, prò quo exhibetur, vel non: ac proindè concurrit simultaneè, vel parat concursum simultaneum cæco, & imprudenti modo.

Occurrunt auctores contrarij dicendo, Deum per scientiam simplicis intelligentiæ cognoscere, quod causæ naturales necessariò operabuntur: quia natura est determinata ad vnum: & consequenter non temerè; sed sapientissimè exhibere concursum simultaneum, quamuis præuiè non determinet creaturam. § Sed hoc facilè refellitur: quoniam licèt causæ naturales, seclusis impedimentis, sint in suo ordine determinatæ ad operandum; attamen possunt impediri per alias causas liberas efficaciores: ergo nisi Deus efficacitèr applicet causas necessarias ad agendum, ignorat an influxuræ sint, vel non: atquè ideò imprudenti, & cæco modo præparat concursum simultaneum ad agendum cum illis.

13 Nec refert si respondeas, Deum per scientiam mediam præcognoscere, vitum causæ liberæ impeditur æ sint causas necessarias, vel non: ac proindè independenter à præmotione physica harum causarum scire, an sint exhibituræ suum concursum. Non, inquam hoc refert: nam scientia illa media (quam alias pluribus possemus euertere vt Diuis August. & Thomæ contrariam, maximè autem veritati) in opinione illam admittente, non est practica, aut factiua sui obiecti; sed illud præsupponit, & omnes dependentias essentialitèr requisitas ad existentiam eius: ergo si non requiritur præmotio physica, supponet hæc scientia Deum concurrentem cæco, & imprudenti modo. Probatur consequentia: quia ex vi huius modi concurrendi, videlicèt per nudum concursum simultaneum; vt præsuppositi ad scientiam mediam, non potest Deus scire, an creatura influxura sit, vel non, vt constat ex dictis: ergo si hæc scientia media supponit Deum concurrentem hoc modo, supponit illum concurrentem sine scientia, & prouidentia.

Quod magis explicatur: quia apud illos Auctores id, quod præsupponit scientiam mediam, non requiritur ad existentiam actionum causarum secundarum; cum ipsa scientia supponat suum obiectum, & omnes dependentias ad illius existentiam requisitas; sed apud illos concursus simultaneus primæ causæ collatus prudenti modo, & ex determinata intentione effectus, vt infallibilitèr ponendi, supponit scientiam mediam; ille verò, qui hanc scientiam antecedit, & requiritur ad existentiam obiecti, nequit esse ex prouidentia, & consilio, sed cæco, & ignoranti modo, vt constat ex dictis; ergo concursus Dei, qui requiritur ad effectum, est sine consilio, & prudentia; ille verò, qui est cum scientia, & deliberatione, non requiritur. Quo quid absurdius?

Confirmatur tota hæc ratio: quoniam hoc ipso quod Deus decernat concurrere v. g. cum igne, priùs quam actu concurrat, intelligitur cum fundamento in re virtus eidem in actu primo aliquo peculiari modo, quo non intelligeretur, si decreuisset non concurrere cum illo: ergo intelligitur specialis habitudo inter Deum, & ignem, quæ non esset, si Deus oppositum decreuisset: at nequit suboriri noua habitudo inter duo extrema sine mutatione vnius: ergo debet ignis in hoc casu intrinsecè præmoueri. Probatur hæc consequentia; quoniam inprimis repugnat Deum mutari; deindè mutatio ex parte temporis, vel alicuius extrinseci est insufficiens; cum quia posset Deus conseruare ignem, etiam si non esset tempus; cùm quia id solum, quod est intrinsecum, & inhærens, potest formalitèr immutare; ergo vt intelligatur specialis habitudo inter Deum, & ignem paratos in actu primo proximo ad influendum, debet ignis mutari per aliquid intrinsecum, quod cum antecedat actionem, appellatur proprissimè præmotio.

§. V.

Conuelluntur argumenta negatiuæ opinionis.

14 Contrariam sententiam defendunt plures Moderni; quam suadere conantur primò ex Arist. 3. *Physic. text.* 18. vbi loquens de causis secundis necessarijs docet, quod agens, vt agens, non mutatur; sed

sed si causa secunda egeret præmotione physica ad agendum; non posset non mutari: ergo hæc præmotio non est necessaria. ¶ Confirmatur: quia Aristot. frequentèr docet, causas necessarias esse omninò ex se determinatas ad operandum: ergo ex mente eius non requiritur aliqua præmotio, per quam determinentur.

Respondetur Aristot. solum intendere, quod agens, vt tale, non mutetur per actionem à se elicitam; minimè verò, quod agens creatum non moueatur à primo agente; cum id manifestè statuat 8. Physic. vt vidimus §. 1. Quare eius auctoritas retorqueri debet in Aduersarios: nam Philosophus docet, quod creatura mouetur à Deo ad agendum; & aliàs determinat, quod non mouetur per actionem ab ea procedentem: ergo sentit, quod mouetur per aliquid præuium ad actionem; & hoc intendimus. ¶ Ad confirmationem dicimus, causam secundam necessariam esse completam, & determinatam in suo ordine; indigere tamen applicatione causæ primæ: quia est agens secundum, & potest impediri per agentia libera, vt patet ex dictis.

15 Arguitur secundò: quia indigere motione, & applicatione facta à causa superiori est proprium instrumentorum: sed plures causæ secundæ sunt principales, illæ videlicet, quæ habent virtutem eiusdem perfectionis cum effectu producto: ergo non egent ad illius attingentiam præmoueri, & applicari per primam causam.

Respondetur proprium causæ instrumentalis esse moueri ad attingendum effectum perfectiorem se, atque excedentem propriam virtutem. Quare cum causæ secundæ non semper applicentur à Deo ad producendum effectus excedentes illarum perfectionem, non amittunt conceptum causæ principalis: tametsi applicantur à Deo ad agendum ob generalem rationem causæ secundæ: quæ sicut in essendo, ita in agendo dependet à prima. ¶ Adde, nullam causam creatam producere principalitèr existentiam effectus: quia neque virtus radicalis, neque virtus proxima est ita actualis sicut existentia: & ideò causa non habet ex se sufficientem actualitatem ad illam attingendam: existentia enim causæ, quæ sola est eiusdem perfectionis cum existentia effectus, non est actiua; sed habet rationem termini, & actualitatis essentiæ. Similiter creatura non attingit per modum causæ principalis rationem entis, quæ imbibitur in effectu: nam hæc ratio, vtpotè quantum est de se vniuersalissima, debet attribui tanquam causæ principali, vniuersalissimo principio, nempè Deo. Vnde causa secunda subit rationem instrumenti in attingentia existentiæ, & gradus entis: & sic nil mirum, quod applicetur, & præmoueatur à Deo in omni actione, cùm in ea existentia, & entitas inueniantur. Nihilominùs non est purum instrumentum: quia concurrit per modum causæ principalis ad effectum secundum speciem acceptum: ad quam rationem attingendam, non eget motione eleuante, & dante virtutem; sed solùm applicante, & inferente actionem.

16 Arguitur tertiò: quoniam absque concursu præuio saluatur omnis dependentia, quam causa secunda, & eius actio, & effectus debent habere à Deo: ergo hic concursus superfluè ponitur à nobis. Suadetur antecedens: quia hoc ipso, quod causa secunda nequeat agere sine concursu simultaneo Dei, iam dependet ab ipso in operando: & alias concursus simultaneus Dei attingit immediatè actionem, & effectum: ergo saluatur, quod hæc omnia dependeant à Deo, etiamsi remoueatur concursus præuius.

Confirmatur: nam concursus proprius causæ debet consistere in aliquo, quod habeat infallibilem connexionem cum actione causæ secundæ; itaut illo posito nequeat ista non poni: hoc autem conuenit concursui simultaneo, secus autem concursui præuio: ergo Deus non influit cum creaturis, nisi simultaneè. Minor quoad primam partem est euidens, implicat enim intelligere, quod Deus concurrit simul cum creatura, quin hæc concurrat simul cum Deo. Secunda verò pars etiam probatur, tùm quia concursus præuius est prius natura, quam actio creaturæ, & consequentèr est independens ab ea: ergo poterit ab illa separari. Tum etiam, quia Deus potest suspendere omne principium agendi ab actuali actione: sed quod præuiè imprimeretur creaturæ, esset principium actionis eius; ergò posset separari ab ipsa actione, & consequenter non habet infallibilem nexum cum illa.

Ad argumentum negatur antecedens, cuius probatiò facilè eliditur ex hactenus traditis: quoniam licèt per concursum simultaneum dependeat creatura in sua operatione à Deo; non tamen dependet in se ipsa, prout est actuale, & determinatum principium agendi. Quæ ratio, cùm sit aliquod prædicatum reale, necessariò debet esse à Deo influente per aliquem concursum. Præterquam quod actio creaturæ, *prout ab illa*, debet etiam esse à Deo: si autem Deus influeret solùm simultaneè, & in actionem; non autem præuiè, & in causam, attingeret quidem actionem absolutè, secus vero prout est à causa secunda. Vnde dixit eleganter Caiet. 1. 2 *qu.* 8. *art.* 5. quod si Deus non moueret solem ad illuminandum, non esset causa illuminationis solis, quamuis esset causa illius illuminationis, quæ esset à sole.

Ad confirmationem respondetur negando minorem quoad secundam partem, cuius prima probatio non vrget: plura enim sunt priora alijs, & independentia ab eis; à quibus tamen separari non valent, vt videre est in causa actu causante, quę est prior suo effectu, & ab illo independens: & nihilominùs nequit separari ab eo: aliàs non esset actu causans. Quod à fortiori dicendum est de præmotione physica; quia procedit ex voluntate efficaci Dei decernentis, quod causa secunda operetur; ac proindè habet infallibilem connexionem cum actione creaturæ per modum applicationis, quę reducit causam ad actum secundum. Quod si dicta operatio non sequeretur, creatura redderet voluntatem Dei inefficacem: quod est impossibile. Per quod respondetur secundę probationi; nam licet Deus possit omne principium operandi creatum suspendere ab actuali operatione, quando non est pręmotum efficaciter ad agendum; secus autem si efficaciter pręmoueatur, vel sit ipsa pręmotio; tunc enim nequit in sensu composito poni suspensio actus.

17 Vltimò arguitur: quia explicari nequit, quid sit ista motio, vel ad quod prędicamentum pertineat; ergo est impossibilis.

Respondetur primò motionem hanc esse applicationem efficacem causę secundę ad operandum, & habere esse fluens, viale, & incompletum; ac proindè non spectare per se ad aliquod prędicamentum, sed reduci ad prędicamentum termini, quem producit. Specialiter autem pertinet ad postprędicamentum motus; qua ratione D. Thom. frequentèr eam motum appellat: quia illud post prędicamentum complectitur, & motum, qui non est principium agendi, & motum, qui applicando potentiam actiuè, concurrit ad eius operationem; vterque enim est quid fluens, & viale. ¶ Respondetur secundò, quod hęc motio est quædam qualitas fluens, & habens modum motus; & idcirco non constituitur in specie potentię; sed spectat ad speciem dispositionis saltem reductiuè. Datur quippè, vt creaturam faciat infallibiliter operari, & prò determinata operatione; ob idque non habet esse permanens; sed simul cum ipsa operatione transit.

Dices; ideò calor, & alia quęuis potentia debet pręmoueri à Deo, quia est principium agendi creatum; sed hęc

hæc motio, siuè sit motus, siuè qualitas, est quid creatum: ergo vel debet præmoueri à Deo, & sic dabitur processus in infinitum, vel si non eget distincta motione, eadem ratione alia principia creata poterunt influere, quin præmoueantur.

Respondetur negando consequentiam: quoniam hæc motio est ipsa actualis applicatio, & subordinatio causæ secundæ ad primam, & sic non indiget alia præmotione: sicut quia relatio est id, per quod alia referuntur, non eget alia relatione, per quam ipsa referatur. Causæ autem secundæ non sunt ipsa præmotio; sed tantum sunt præmobiles à Deo. Maximè cum hæc qualitas, vel motus sit participatio efficacitatis, & actualitatis diuinæ, deferatquè imperium Dei ad creaturam: & ideò seipsa est efficax ad determinandum alia, absquè eo quod illi aliquid superaddatur ad præstandum hunc effectum: quia per se ipsam est actualis determinatio, & in hoc eius quidditas consistit.

18 Inquires, quis sit terminus, & effectus huius motionis? ¶ Respondetur, quòd sicut effectus productus à causa secunda fit ab illa *vt quod*; actio verò, per quam attingit effectum, fit, & egreditur solùm *vt quo*: ità effectus *qui* præmotionis in genere causæ efficientis est idem effectus creaturæ; terminus autem *quo* est actio eius. Quare eundem effectum habet hæc præmotio, siuè applicatio, ac causa præmota, & applicata. Diximus in *genere causæ efficientis*; nam in genere causæ formalis proprius, ac primarius eius effectus est reddere per se ipsam causam secundam efficaciter applicatam, & præmotam ad agendum. Et hæc de subordinatione, quam causa secunda necessariò habet ad primam in operando, intelligenda sunt. Quid autem circa liberas tenendum sit, non libet in præsenti determinare; quamuis non obscurè colligatur ex dictis. Videatur D. Thom. 1. *p. q.* 105. *art.* 5. *&* 1. 2. *q.* 9. *art.* 4. *&* 6. *& quæst.* 3. *de potentia art.* 7.

DISPVTATIO XII.

De instrumentis.

AD perfectiorem cognitionem causæ efficientis, opus est vt circà notitiam instrumentorum, quæ ad illam reducuntur, aliquantisper immoremur inuestigantes propriam illorum constitutionem. Quam in præsenti disputatione aperire elaborabimus.

QVÆSTIO I.

An instrumentum debeat moueri à causa principali.

INstrumentum aliud est naturale, nempè quod assumitur ad attingendum effectum naturalem excedentem eius virtutem, vt semen animalis ad prolem; aliud supernaturale, quo vtitur Deus ad producendum effectum excedentem vires naturæ, vt sacramentum ad gratiam; aliud artificiale deseruiens ad perficienda opera artis, vt serra ad scamnum. Præsens ergo difficultas procedit de instrumentis naturalibus; hæc enim pertinent ad physicam considerationem. Ob connexionem tamen doctrinæ, non nihil necessariò dicemus de alijs instrumentis, maximè soluendo argumenta. Nomine autem motionis intelligimus receptionem alicuius intrinseci, quod ab agente principali deriuetur in instrumentum, per quod eleuetur ad attingentiam effectus, qui proprias eius vires excedit.

§. I.

Propugnatur sententia affirmans.

1 DIcendum est, esse de ratione instrumenti moueri ab agente principali. Hanc conclusionem docet D. Thom. pluribus in locis, & præcipuè 3. *par. q.*... *art.* 4. *in corpore*, vbi inquit; *Instrumentum non operatur, nisi inquantum est motum à principali agente, & qu.* 27. *de veritate art.* 4. dicit; *Est ratio instrumenti, inquantum est instrumentum, vt moueat motum.* Quarè hæc sententia communis est inter discipulos S. Doctoris. Videantur Caietan. *loco citato ex* 3. *p.* Capreolus *in* 4. *dist.* 1. *p. qu.* 1. Nazarius 1. *p qu.* 45. *art.* 5.

Probatur ratione satis efficaci; quia de ratione instrumenti est eleuari ad attingendum effectum agentis principalis; sed non valet eleuari, nisi recipiat aliquid intrinsecum à causa præcipua deriuatum; ergo de ratione instrumenti est agere vt motum à causa principali. Maior constat; quia effectus agentis principalis excedit vires proprias instrumenti; ergo repugnat, quòd instrumentum illum producat, nisi eleuetur ad eius attingentiam. Minor etiam liquet; quia non est intelligibile, quod instrumentum eleuetur, nisi alitèr se habeat nunc, ac antea: sed implicat, quod alitèr se habeat, nisi recipiendo aliquid intrinsecum, per quod moueatur; quandoquidem alitèr se habere, & non mutari sunt prædicata manifestè repugnantia; ergo.

2 Nec refert si occurras primò cum aduersarijs dicendo, instrumenta eleuari per coniunctionem, & subordinationem ad causam principalem, quæ se tenet ex parte actus primi, & antecedit secundum; hæc autem subordinatio nihil ponit intrinsecum in instrumento; & ideò benè potest instrumentum eleuari à causa principali, & consequentèr attingere effectus illius; quamuis non participet ab ea aliquid intrinsecum; per quod moueatur.

Non, inquam, hoc refert; quoniam non possumus intelligere, quod instrumentum specialiter subordinetur agenti principali, & quod eodem prorsus modo se habeat sicut antea; ergo nequit eleuari siuè per subordinationem, siuè alio modo, absquè intrinseca mutatione.

Antece-

Antecedens suadetur, & explicatur in instrumentis diuinæ virtutis: nam eo ipso, quod aliqua creatura subordinetur specialitèr Deo, & Deus specialiter illi assistat in ordine ad productionem alicuius effectus, datur specialis habitudo eius creaturæ ad Deum, quæ non inuenitur generalitèr in omni creatura, vt ex se liquet: sed non potest dari noua habitudo inter duo extrema, eisdem permanentibus sicut antea; alias sine fundamento consurgeret: ergo cum Deus sit immutabilis, non poterit non immutari creatura, qua vtitur sicut instrumento: & consequenter fictitia, & vana est specialis, & noua subordinatio absque intrinseca mutatione instrumenti.

Confirmatur primò: quia instrumentum eleuatur à principali agente, & subordinatur illi, vt contineat aliquo modo eius effectum, & illum extra se emittat; hæc quippè munia sunt de conceptu cuiuscumque causæ efficientis, & sine ijs non est intelligibilis verus influxus: sed implicat, quod aliquid sine vlla sui mutatione verè & realiter contineat id, quod prius non continebat, vel quod emittat extra se id, quod in se nullo modo habet: ergo nequit instrumentum eleuari sufficienti modo per subordinationem, nisi per eandem recipiat aliquid intrinsecum.

Confirmatur secundò: quoniam instrumentum influit, vt causa distincta ab agente principali, licet ei subordinata: sed vt duo agentia concurrant vt duo, quamuis cum subordinatione vnius ad alium, requiruntur duæ virtutes habentes similem subordinationem: qua diuersitate sublata, nequeunt concurrere, vt duæ causæ, licet sint diuersa supposita, vt patet in personis Sanctissimæ Trinitatis: ergo virtus, per quam instrumentum constituitur in esse talis, distinguitur realiter à virtute existente in causa principali, ac proindè est intrinseca instrumento.

3 Respondebis secundò instrumenta non eleuari ad esse; sed solum ad operari: ac proindè non recipere aliquam virtutem intrinsecam, & pertinentem ad actum primum; hæc quippè pertineret ad ordinem essendi. ¶ Sed hoc effugium facilè præcluditur: quoniam hoc ipso, quod instrumentum eleuetur ad operandum, siuè producendum effectum, debet eum præcontinere aliquo modo prius natura, quam illum producat, seu extra se emittat: ergo debet prius constitui in actu primo, quam in actu secundo, & consequenter debet ei aliquid imprimi pertinens ad ordinem essendi, per quod constituatur in actu primo, & contineat effectum aliquo modò, hoc est, in ordine causæ instrumentalis.

Respondebis tandem, concedendo instrumentum eleuari per aliquid intrinsecum: hoc autem non esse aliquam virtutem pertinentem ad actum primum; sed esse ipsam actionem instrumenti, prout egreditur à causa principali. Nam istius concursu redditur illa actio vigorosior, & virtuosior, quam esset ex se: atque ideò non expostulat aliquam virtutem à se distinctam, & instrumento inhærentem, deriuatam à causa principali. ¶ Hæc tamen solutio non subsistit: quia id, in ordine ad quod requiritur eleuatio, nequit esse ipsa eleuatio, sicut id, ad quod datur virtus, non est ipsa virtus; sed terminus, vel effectus eius: atqui instrumentum indiget eleuatione ad eliciendam actionem instrumentalem, per quam attingit effectum principalem: ergo eleuatio nequit consistere in ipsa actione; sed distinguitur ab ea, & est principium illius.

4 Ex dictis à fortiori deducitur instrumenta diuinæ virtutis ad attingendum effectus supernaturales indigere aliqua virtute ordinis supernaturalis, per quam intrinsecè eleuentur, & constituantur in actu primo; repugnat enim, quod causa prodeat in actum secundum, nisi prius illum contineat in actu primo. Porrò in creaturis antecedenter ad eleuationem nihil est, per quod vltimatè, & cum sufficienti proportione effectus supernaturales contineant. Nam licet aliqui autument inesse omnibus rebus potentiam obedientialem; quæ sit proximè actiua effectuum supernaturalium, & per hanc, absque alia additione, constitui instrumenta diuinæ virtutis; id tamen falsitatis conuincitur. Tum quia Diuus Thom. 2. 2. *quæst.* 178. *artic.* 1. *ad* 1. & *quæst.* 6. *de veritate art.* 4. docet creaturam non posse eleuari ad attingenda omnia opera supernaturalia per aliquod habituale, & permanens: constat autem prædictam potentiam, quam aduersarij confingunt innatam rebus, fore permanentem: ergo. Tum etiam quia causa instrumentalis continet perfectionem effectus, & quo perfectior est iste, eò proportionabiliter crescit perfectio instrumenti: sed perfectio effectuum supernaturalium est infinita, saltem syncategorematicè: ergo si in rebus datur potentia, quæ sine aliqua additione possit omnes illos attingere, erit infinitè perfecta; quod est absurdum. Tùm denique: quia cuicumque virtuti sufficienter, & vltimò constitutæ in actu primo debetur concursus Dei ad actum secundum, & ad attingendum effectum: ergo si cuilibet creaturæ inest potentia obedientialis proximè actiua, per quam absque additione, & immutatione intrinseca constituatur in esse instrumenti diuinæ virtutis ad effectus supernaturales; omni creaturæ erit debitus concursus supernaturalis Dei ad patrandum opera supernaturalia, & miraculosa: quod proculdubio est maximum absurdum, & illi omnes Theologi reflagantur. Stet igitur prædictam potentiam fictitiam esse, & à modernis quibusdam absque maiorum auctoritate, & rationis pondere recenter inuentam: vt Thomisticæ, & communis sententiæ rationes eluderent. Id quod minimè assequuntur; sed dum à vero exorbitant in rebus minoris momenti, compelluntur postea in falsum adeò dicendi modum impingere.

§. II.

Respondetur argumentis opinionis contraria.

5 Opposita sententia negat esse de ratione instrumenti, quod eleuetur per aliquam virtutem intrinsecam communicatam à causa principali. Ita Suarez *disput.* 17. *Metaph. sect.* 2. quod postea *tomo* 1. *in* 3. *p. disput.* 31. *sect.* 5. extendit etiam ad instrumenta diuinæ virtutis in ordine ad effectus supernaturales, adstruens inesse cuicumque creaturæ potentiam obedientialem proximè actiuam ad cooperandum Deo in omni eo, quod non implicat contradictionem. Cuius placitum sectatores habet iuniores eiusdem instituti.

Suadetur primò: quoniam vel instrumentum per virtutem intrinsecam sibi communicatam redditur omninò proportionatum ad attingendum effectum, vel non? si primum: amittet munus instrumenti, & fiet causa principalis: sicut quia intellectus perfusus lumine gloriæ habet omnimodam proportionem ad visionem beatificam, idcircò est causa principalis illius. Si secundum: indigebit vlteriori eleuatione, & sic in infinitum, vsque dum habeat debitam proportionem ad attingendum effectum. Instrumentum igitur non eleuatur per aliquid intrinsecum; sed per nudam subordinationem ad agens extrinsecum. ¶ Confirmatur: nam si instrumentum attingit effectum per virtutem illi inæqualem, & inferiorem, ideo est quia ratione huius virtutis subordinatur agenti principali, in quo est virtus omninò adæquata, & proportionata: sed vt instrumentum subordinetur agenti principali non eget aliquo sibi superaddito: ergo non eleuatur

tur per aliquid intrinsecum, & deriuatum à causa principali. Minor probatur: tùm in calore naturali, qui per propriam entitatem subordinatur animali, in quo est, ad producendam carnem. Tùm in colore, qui se ipso subordinatur luci ad producendas species intentionales immaterialiores se.

Respondetur ad argumentum, quod duplex proportio distinguenda est in causa efficienti ad attingendum effectum. Nam alia adæquat omninò eius perfectionem, & consequenter constituit causam principalem: quo pacto intellectus fit proportionatus per lumen gloriæ ad eliciendam visionem beatam. Quam proportionem euidens est non posse adaptari instrumentis. Alia proportio est per modum tendentiæ, & viæ: qua ratione motus habet sufficientem proportionem ad attingendum terminum: licèt sit imperfectior, quam ille: & semen animalis est sufficienter proportionatum ad generandum animal; quamvis illud non adæquat in perfectione. Nam hæc proportio non expostulat fieri per æqualitatem; sed solùm per aliqualem imperfectam continentiam. Et hoc modo instrumentum proportionatur per virtutem intrinsecam sibi superadditam, quin opus sit procedere in infinitum; quia eo ipso, quod hæc virtus sit instrumentaria, habet necessariò hæc duo, nimirùm esse minoris perfectionis, quam effectus, atquè ideò non constituere causam principalem; & simul non indigere alia eleuatione, cum ipsa per se sit formaliter eleuatio. Instrumentum autem ante illam non est eleuatum, aut vltimò proportionatum; sed solum eleuabile: & idcircò eget aliquo sibi superaddito, per quod proportionetur ad attingentiam effectus.

Per quod patet solutio ad confirmationem: dicimus enim subordinationem constitutiuam instrumenti debere esse talis conditionis, vt per illam contineat effectum, saltem imperfectè. Id autem minimè competit, ante receptionem alicuius intrinseci denuò communicati, instrumentis rigorosis; quidquid sit de virtutibus instrumentarijs, qualis est potentia generatiua in animalibus: quæ quia sunt ipsa virtus agentis principalis, & non constituunt diuersam causam, fortassis agere possunt instrumentariè absque aliqua additione. Per quod poterat solui prima instantia: addimus tamen hoc, quod est calorem esse virtutem animalis addere aliquam formalitatem distinctam ab illo secundum suam speciem accepto: quæ licèt ex se sit fluens, habet nihilominus modum permanentis: & per eam manet calor habitualitèr eleuatus. Ad secundam dicimus, lucem non esse omnino extrinsecam colori; sed hunc formalitèr, & intrinsecè aliquid lucis participare. Sed de hac difficultate plura dicemus *in lib. de Anima disp.* 10. à quibus proindè abstinemus in præsenti.

6 Secundò arguitur: quia plura sunt instrumenta, quæ nequeunt recipere aliquid intrinsecum à causa principali: ergo non est de conceptu instrumenti agere vt motum. Suadetur antecedens pluribus instantijs: nam imprimis semen est instrumentum generantis: & tamen quando concurrit ad generationem, nequit sæpè sæpius aliquid recipere à generante; cum istud tunc, vel non sit existens, vel sit absens: ergo. Deindè phantasmata sunt instrumenta intellectus agentis ad producendas species intelligibiles in intellectu possibili: & tamen nihil intrinsecum participant ab intellectu agente; non quidem aliquid corporeum, cum id sit ineptum ad productionem effectus spiritualis, qualis est species intelligibilis; neque etiam spirituale, hoc quippè inhærere non valet subiecto corporeo, quale est phantasma: ergo. Et eadem difficultas expendi potest in sacramentis, quæ elementa corporalia sunt, & attingunt effectum spiritualem, nempè gratiam.

Respondetur negando antecedens, cuius primam probationem dissoluit D. Thom. *qu.* 3. *de potentia art.* 11. *ad* 5. his verbis: *Instrumentum tandiù ab agente principali moueri intelligitur, quamdiù retinet virtutem ab illo impressam. Vndè sagitta tandiù mouetur à proyciente, quamdiu manet vis impulsus proyicientis. Sicut etiam generatum tandiù mouetur à generante in grauibus, & leuibus, quamdiù retinet formam sibi traditam à generante. Vnde & semen tandiù intelligitur moueri ab anima generantis, quamdiù remanet ibi virtus impressa ab anima, licet corporaliter sit diuisum.*

Circa secundam instantiam examinandum erat, an phantasma concurrat effectiuè ad productionem speciei intelligibilis: an solùm materialiter dispositiuè. Quam difficultatem non libet versare in præsenti, quia propriam sedem habet *in lib. de Anima*, vbi *disp.* 20. illam ex professo extricabimus. Sufficiat dicere, quod si phantasma est instrumentum rigorosum, eleuatur per aliquod participium luminis deriuati ab intellectu agente, & in eo recepti per modum transeuntis, vt magis constabit ex dicendis.

Ad vltimam instantiam respondetur sacramenta eleuari per aliquid spirituale, & supernaturale, receptum in eis vialitèr, siuè transeuntèr, vt elegantèr docet Angelic. Doct. 3. *p. qu.* 62. *art.* 4. *ad* 1. vbi inquit: *Dicendum, quod virtus spiritualis non potest esse in re corporea per modum virtutis permanentis, & completæ. Nihil tamen prohibet in corpore esse virtutem spiritualem instrumentaliter: in quantum scilicet corpus potest moueri ab aliqua substantia spirituali ad aliquem effectum spiritualem inducendum. Sicut ipsa voce sensibili est quadam vis spiritualis ad excitandum intellectum hominis, in quantum procedit à conceptione mentis. Et hoc modo vis spiritualis est in sacramentis, in quantum ordinantur à Deo ad effectum spiritualem.*

7 Sed replicabis: implicat quod forma spiritualis dependeat in esse, fieri, & conseruari a subiecto corporeo: sed accidens dependet in esse, fieri, & conseruari à subiecto, cui inest: ergo repugnat, quod accidens spirituale recipiatur in subiecto corporeo.

Respondetur, maiorem esse veram loquendo de forma accidentali completa, & permanenti; secus verò, si intelligatur de forma viali, & per modum transeuntis. Cuius differentiæ ratio est: quoniam forma accidentalis completa, qua parte est accidens, dependet a subiecto, & qua parte est completa, & permanens commensuratur cum subiecto, & recipitur ad modum recipientis. Cæterùm forma vialis, & incompleta, licet quatenus est accidens dependeat a subiecto, attamen quatenus fluens est, & habet rationem viæ ad vlteriorem terminum spiritualem, non debet commensurari cum subiecto, sed cum forma spirituali, ad quam promouet illud, & sic euadit spiritualis. Porro hæc diuersitas inter accidens permanens, & transiens non desumitur ex maiori, vel minori duratione actuali: spiritualis quippè virtus, si fuerit completa, neque per vnum instans potest esse in subiecto corporeo, incompleta autem, & vialis potest per accidens existere in illo per multum tempus. Sed differentia desumitur ex eo, quod forma vialis habet rationem medij, & tendentiæ ad vlteriorem terminum, cum quo proindè commensurari simplicitèr debet in ratione corporeæ, vel spiritualis: quod non competit formæ spirituali completæ.

Quod potest vlterius explicari: etenim ex substantijs spiritualibus quædam sunt formæ completæ, vt Angelus, & illæ nequeunt dependere à corpore, neque recipi in illo: aliæ autem sunt incompletæ, vt anima nostra, & hæ licet repugnet dependere in suo esse à corpore, non tamen recipi in eo. Sic etiam in accidentibus spiritualibus datur sua latitudo: quædam enim sunt completa, & permanentia, quæ proinde commensurantur cum subiecto, & reci-

recipiuntur ad modum recipientis, atque ideò nequeunt inesse corpori. Alia verò sunt minus perfecta, incompleta, & habentia esse viale: & hæc solùm tangunt subiectum, quasi in transitu, & vt ipsum promoueant ad altiorem ordinem, & terminum: vndè possunt recipi in subiecto corporeo: quia non attingunt illud, quatenùs corporeum est, & distinctum à re spirituali; sed quatenùs habet potentiam obedientialem. Quæ licet intimè transcendat per corpus, & corporea sit; attamèn non competit corpori, qua corpus est, sed ex generali ratione entis creati, in qua conueniunt omnia entia spiritualia, & corporea. Quapropter deseruire potest ad receptionem accidentis spiritualis imperfecti, incompleti, & per modum transeuntis. Quæ omnia illustrari valent exemplo specierum intentionalium, quæ sunt immaterialiores quam medium; & nihilominus queunt recipi in eo: quia habent esse diminutum, & per modum transitus, ordinanturquè ad vltimiorem formam.

8 Vltimò arguitur: quia omnibus rebus inest potentia obedientialis proximè actiua ad cooperandum Deo in omni eo, quod non implicat: ergo vt sint instrumenta Dei, siuè ad effectus naturales, siue ad supernaturales, non indigent alia virtute, vel motione. Consequentia constat, & antecedens suadetur primò ex D. Thom. *in 4. dist. 8. quæst. 2. artic. 3. ad 4.* vbi inquit: *Sicut creaturæ inest obedientiæ potentia, vt in ea fiat quidquid creator disposuerit: ita etiam vt ea media fiat, quod est de ratione instrumenti*; ergo sicut in creatura datur potentia obedientialis immediatè passiua, sic etiam concedenda est potentia obedientialis immediatè actiua. *Secundò*: quia non minus subordinatur Deo genus causæ efficientis, quam genus causæ materialis: sed illud importat potentiam immediatè receptiuam: ergo illud importat potentiam immediatè actiuam in omni eo quod non repugnat. *Tertiò*: quia aliæ causæ per solam subordinationem ad Deum possunt præstare immediatè, & absquè aliquo sibi superaddito plures effectus, quos ex natura sua sibi relicta non valebant impertiri: vt patet in materia cœli, quæ potest per potentiam obedientialem recipere formam sublunarem, & in materia sublunari, quæ per eandem potentiam potest informari forma cœlesti, & in pabulo aliquo, quod valet per hanc potentiam mouere appetitum bruti, quamuis ex se non posset eum excitare.

Respondetur negando antecedens, & ad primam eius probationem dicendum est D. Thom. nequaquam docere, quod creatura habeat potentiam immediatè actiuam, & proximè continentem omnes effectus supernaturales; cum hanc expressè excludat *locis supra citat. num. 4.* Sed solùm intendit, quod inest creaturæ potentia obedientialis ad recipiendam eleuationem supernaturalem, per quam constituatur in actu primo proximo ad attingendum instrumentaliter effectum proprium Dei. Quod satis exprimunt verba S. Doctoris: nam postquam dixit creaturam habere potentiam, vt in ea fiat quidquid creator disposuerit, per quod significauit potentiam passiuam; statim subiunxit: *Ita etiam, vt ea media fiat, &c.* Nam ly *ea media* est relatiuum identitatis, & refert eandem potentiam obedientialem passiuam, de qua proximè loquebatur. Quare sensus est, quod licet potentia obedientialis creaturæ, immediatè solùm sit ad recipiendum formam, vel motionem, quam Deus illi imprimere voluerit; mediatè tamen potest etiam deseruire ad producendum effectus supernaturales. Sicut aqua per potentiam ad recipiendum calorem potest calefacere: quia ea mediante recipit formam, siue virtutem proximam, à qua elicitur actio calefactiua.

Ad secundam concessa maiori, & minori neganda est consequentia: & ratio disparitatis est, quod potentia actiua perfectior est, quàm potentia passiua: illa enim continet in actu suos effectus; hæc autem solùm dicit capacitatem, & potentialitatem ad eos recipiendos. Vndè potentia proximè actiua infinitorum effectuum supernaturalium nequit non esse infinita, & consequenter repugnat creaturæ. Quæ ratio non viget in potentia passiua, vt ex se liquet. Maximè, cum ex negatione potentiæ passiuæ inferatur, creaturam non esse plenè Deo subiectam in ordine supernaturali; siquidem non posset recipere formas supernaturales, medijs quibus in hoc ordine constituitur. Quod minimè sequitur ex negatione potentiæ obedientialis proximè actiuæ: nàm per potentiam passiuam potest creatura recipere virtutem supernaturalem actiuam, per quam producat effectum supernaturalem, quem Deus voluerit: ac proindè subordinatur illi, tam in patiendo, quàm in agendo.

Ad vltimam probationem negandum est antecedens: quia neque forma cœlestis potest informare materiam sublunarem; neque sublunaris cœlestem: cùm nulla potentia possit extrahi extra suum obiectum adæquatum. Et similiter obiectum, vel finis, quod ob defectum bonitatis non mouebat appetitum, non potest mouere illum, nisi ei superaddatur noua bonitas in re, vel in apprehensione.

QVÆSTIO II.

An sit de ratione Instrumenti habere virtutem sibi propriam, & actionem præuiam.

9 LIcèt ad Philosophum non pertineat agere de instrumentis diuinæ virtutis, non possumus tamen præsentem difficultatem absoluere, quin plura de illis inferamus: quoniam rationes, quas pro aduersa, & propria sententia expendemus, generales sunt, & vrgent in omni instrumento. Sed vt maiori claritate procedamus, animaduertendum est, quod duplex datur instrumentum, nimirum *quod*, & *quo*: illud est, quod eleuatur ad attingendum aliquid excedens proprias vires, vt semen animalis respectu fœtus; illud verò est virtus destinata à causa principali, per quam instrumentum *quod* constituitur in actu primo proximo, vt virtus impressa semini. Præsens autem difficultas non procedit circa instrumentum *quo*, seu virtutem eleuantem; hæc quippe nullam in se habet virtutem à se diuersam, & sibi inet præuiam, vt liquet ex terminis: sed solùm procedit de instrumento *quod*. Deindè præmittendum est, quod instrumentum *quod* est duplex, nempe proprium, & improprium: instrumentum propriè dicitur id, quod semel eleuatum, & constitutum per virtutem instrumentariam verè agit, vti se habet serra, & semen animalis: instrumentum verò impropriè appellatur illud, quod sustentat præcisè virtutem instrumentariam, per illam tamen non agit: atque ideò solùm est subiectum, vel medium, per quod virtus agentis principalis diffunditur: quo pacto se habet aër respectu specierum, quæ mittuntur ab obiectis. Præterea obseruandum est, quod nomine *virtutis propriæ* non intelligimus determinatè virtutem innatam, vel se habentem per modum proprietatis illius rei, quæ assumitur in instrumentum: sed illo nomine significamus quamcumque virtutem intrinsecam, etsi ab extrinseco fuerit communicata, dummodo sit distincta a motione, siuè eleuatione, per quam instrumentum actu eleuatur, & vltimò constituitur.

Deniquè nomine *actionis præuia* non significamus actionem realitèr distinctam ab actione illa, ad quam eliciendam instrumentum eleuatur, sed solùm actionem, quæ fit diuersa aliquo modo, nempè vel realitèr, vel modalitèr, vel virtualitèr ab actione principali, eamquè aliquo modo præcedat, vt magis constabit ex dicendis.

§. I.

Vera, & propria sententia Diui Thomæ statuitur.

10 Dicendum est, esse de ratione instrumenti *quod*, & propriè dicti, habere virtutem propriam, & actionem præuiam. Sic docet Angelicus Præceptor 3. *p. quæst.* 62. *artic.* 1. *ad* 2. his verbis: *Instrumentum habet duas actiones, vnam instrumentalem, secundùm quam operatur non in virtute propria; sed in virtute principalis agentis: alia autem habet actionem propriam, quæ competit sibi secundum propriam formam. Non autem perficit instrumentalem actionem, nisi exercendo actionem propriam: sicut securis scindendo artefactum.* Et 2. *contra gentes, cap.* 21. inquit: *Omne agens instrumentale exequitur actionem principalis agentis per aliquam actionem propriam, & naturalem sibi.* Idem tradit 1. *p. q.* 45. *art.* 5. *& de veritate quæst.* 27. *art.* 4. & alibi sæpè. Vndè hanc conclusionem docent communitèr S. Doctoris discipuli, quos proindè non referimus.

Probatur ratione: quia si instrumenta non haberent virtutem propriam, & actionem præuiam, per quas disponerent ad effectum principalis agentis, & illi cooperarentur, frustra agentia naturalia vterentur instrumentis: consequens est absurdum; cùm natura nil frustra agat: ergo de ratione instrumenti est habere propriam virtutem, & actionem præuiam. Sequela ostenditur: nàm virtus agentis principalis perfectius esse habet in illo, quam in instrumento: ergo si instrumentum non habet aliquam virtutem, & actionem, quibus aliquo modo concurrat, conducat, & cooperetur ad effectum principalitèr intentum, frustra assumitur ab agente naturali. Quid enim commodi ex vi talis instrumenti reportat? Ad hæc: si ex parte instrumenti, & antecedentèr ad motionem causæ principalis, non requireretur aliqua virtus, per quam concurreret, saltem initiatiuè, & dispositiuè, ad effectum præcipuè intentum, posset causa principalis vti indifferentèr quolibet instrumento, atquè ideò valeret v. g. penicillo secare, & serra pingere: hoc autem est manifestè absurdum: ergo dicendum est esse de ratione instrumenti habere propriam virtutem, & actionem præuiam.

11 Respondebis, hanc rationem solùm probare in instrumentis agentium naturalium, secus verò in instrumentis diuinæ virtutis: & consequentèr non conuincere vniuersalitèr, quod sit de ratione instrumenti habere virtutem, & actionem præuiam. Agentia quippè creata ob propriam indigentiam vtuntur adminiculo instrumentorum; & ideò mirum non est, si in instrumentis præsupponant aliquam virtutem, quæ ipsis subsidio esse possit: Deus autem non assumit instrumenta, quia eis indigeat; sed ob dignationem, & benignitatem, quam ostendit, dùm admittit consortium alicuius instrumenti in attingentia effectus, quem se solo valet absolute producere. Quare opus non est, quod in instrumentis Dei aliqua virtus præsupponatur: poterunt enim eleuari per diuinam motionem, etsi nullam ex se habeant vim, sed meram capacitatem passiuam.

Sed contra: quoniam licèt verum sit, quod creatura vtitur instrumentis ex indigentia, Deus verò ex dignatione: hinc tamen solùm habetur, quod Deus possit sine instrumento attingere idipsum, quod per instrumentum producit; imò verò, & quod valeat indifferenter quolibet instrumento quemcumque effectum efficere: in quo satis distinguitur ab agētibus creatis, vt ex se liquet. Minimè autem saluatur vera ratio instrumenti, etiam respectu diuinæ virtutis, nisi aliquam habeat ex se virtutem, qua possit vtcumque Deo cooperari, & ad præcipuum effectum, saltem remotè disponere: & quantum ad hoc non redditur rationabilis disparitas inter instrumenta Dei, & creaturæ. Quod sic ostenditur: nam ideò in instrumentis agentis creati requiritur aliqua virtus præuia, quia si omni virtute propria carerent, essent purum, & merum subiectum sustentans virtutem instrumentariam; atque ideò non daretur ibi proprium, & verum instrumentum *quod*, sed solùm virtus instrumentaria, innixa tamen alteri, vt puro subiecto sustentatiuo: atqui hæc ratio etiam militat in instrumentis diuinis: ergo nullum est verum instrumentum, ad cuius rationem non pertineat necessariò habere virtutem propriam. Minor constat: quia si id, quod recipit virtutem, & motionem Dei, nullam ex se habet virtutem, non comparabitur, vt agens; sed erit purum subiectum illius virtutis instrumentariæ, quæ nomine Dei operatur.

12 Confirmatur, & explicatur: quoniam instrumentum ideò eget eleuatione, & motione deriuata à causa principali, quia est instrumentum; hoc est, quia eleuatur, vt agens inferius ad attingendum causæ principalis effectum; ergo in instrumento distinguenda est duplex virtus; alia improportionata, & inferioris ordinis respectu effectus præcipui, ratione cuius virtutis instrumentum dicatur eleuabile; alia proportionata, & eiusdem ordinis, licèt non adæquans effectum, per quam instrumentum appellatur actu eleuatum: sed illa prior virtus est propria rei, quæ assumitur in instrumentum, & præcedit virtutem communicatam ab agente principali: ergo de ratione cuiuscumque veri instrumenti *quod*, vt condistinguitur à subiecto merò virtutis instrumentariæ, est habere virtutem præuiam, & sibi propriam.

Explicatur amplius: nam repugnat, quod creatura subordinetur Deo, vt agens secundum ad primum, & quod præmoueatur ad operandum, nisi priùs habeat aliquam virtutem operatiuam diuersam ab ipsa motione, eò quod prædicta subordinatio, & motio conuenit creaturæ, vt agenti secundo: sed instrumentum subordinatur agenti principali, vt agens inferius, & indiget motione, siue eleuatione, quia in genere causæ efficientis est quid improportionatum respectu effectus: ergo repugnat, quod recipiat per modum instrumenti motionem, siue eleuationem deriuatam à causa principali, nisi priùs habeat in se aliquam virtutem operatiuam, licèt improportionatam, & insufficientem respectu effectus principaliter intenti.

Itaquè agens secundum principale mouetur à Deo ad attingendum effectum non excedentem; & ideo talis motio non est eleuatio, sed applicatio virtutis: agens verò instrumentale mouetur à causa principali ad attingendum effectum eminentiorem; vndè prædicta motio non est pura applicatio, sed est motio eleuans, & confortēs vires instrumenti. Vtrobique autem requiritur aliqua virtus in agente, quod mouetur: nam sicut non potest moueri ad agendum, nisi id quod habet virtutem actiuam, & præmobilem; ita non potest eleuari ad operandum, nisi id, quod habet virtutem operatiuam, & eleuabilem. Maneat ergo esse de ratione cuiuscumque instrumenti, si verè, & propriè est instrumentum, quod habeat aliquam virtutem propriam, & præambulam respectu virtutis eleuantis, licèt stet discrimen intèr instrumenta, quibus vtitur Deus, & quibus vtitur creatura

tura, quod illius instrumenta debeant ex natura sua conducere, saltem inchoatiuè, ad effectum principalem, ad eumquè immediatè disponere: instrumenta verò Dei id necessariò non petunt, sed potest Deus vti qualibet virtute creata, etsi hæc ex natura sua nullatenùs conducat ad effectum principaliter intentum.

13 Nec refert si iis omnibus respondeas, haberi quidem ex illis, quod est necessaria aliqua virtus operatiua in re, quæ assumitur in instrumentum; minimè tamen conuinci, quod debeat indispensabiliter elici ab instrumento aliqua actio præuia, per quam disponat, & concurrat ad effectum principalem.

Non, inquam, hoc refert: quia si semel in instrumento requiritur virtus propria, & diuersa à virtute eleuatiua, nequit non requiri actio propria correspondens propriæ virtuti, quæ aliquo modo distinguatur ab actione correspondente virtuti eleuanti, illamquè præcedat. Tum quia, vt docet Diuus Thom. 3. *p. quæst.* 19. *artic.* 1. Vbicumque mouens, & motum habent diuersas formas, seu virtutes operatiuas, ibi oportet, quod sit alia operatio mouentis, & alia operatio propria moti: at in instrumento datur duplex virtus, alia eius propria, qua mouetur, & eleuatur: alia verò propria agentis principalis, quæ mouet, & eleuat: ergo ab instrumento debent elici duæ actiones, vel eadem actio, quæ sit formaliter, aut modaliter multiplex. Tùm etiam, quia ex suppositione, quod ad rationem veri instrumenti, requiratur aliqua virtus propria diuersa à virtute eleuante, vt hactenùs ostendimus, proculdubiò non debet esse otiosa, sed debet agenti præcipuo aliquo modo cooperari: aliàs prædicta virtus non erit necessaria in esse virtutis propriæ alicuius agentis, nempè instrumenti; sed solùm in esse entis, vel per modum cuiusdam dispositionis materialis: quod est absurdum. Tùm denique, quia sicut comparantur inter se virtus, & virtus, sic debent comparari actio, & actio, quæ illis virtutibus correspondent: sed ad constitutionem veri instrumenti in actu primo proximo requiritur duplex virtus, nimirùm vna propria, & alia communicata: ergo vt in actu secundo agat per modum instrumenti, opus est, vt eliciat duas actiones; vnam quidem sibi propriam, alteram verò propriam agentis præcipui: & consequenter sicut virtus propria instrumenti præcedit virtutem illi superadditam, ita actio propria debet esse præuia ad illam actionem, pro qua elicienda instrumentum eleuatur.

§. II.

Proponitur opinio contraria cum suis fundamentis.

14 ADuersus nostram conclusionem sentiunt Scotus *in 4. dist.* 1. *qu.* 1. Durandus *in 2. dist.* 1. *qu.* 4. Soarez *tom.* 1. *in 3. p. disp.* 31. *sect.* 8. & alij plures. Pro qua opinione arguitur primò: nam instrumentum, vt instrumentum est, solùm potest elicere actionem instrumentaliter, & in virtute alterius: sed si haberet propriam actionem præuiam, concurreret ad illam principaliter, & virtute propria: ergo non est de ratione instrumenti elicere actionem præuiam. § Confirmatur: quia actio præuia v. g. ferræ, vel distinguitur realiter ab actione artificis, vel non: si dicatur hoc vltimum; ergo non est præuia, quia nihil potest præcedere se ipsum: si asseratur primum; ergo prædicta actio non est propria instrumenti; hoc quippe mouet, vt motum à causa principali, & actio instrumenti est propria causę præcipuę.

Respondetur, quod instrumentum potest comparari ad duos effectus, nempè ad eum, qui eius vires non excedit; & ad illum, quem attingit in virtute causæ principalis, cui in agendo subordinatur. Instrumentum autem solùm constituitur in esse talis per habitudinem ad hunc posteriorem effectum: & ideò nullum est inconueniens, quod eliciat per modum causæ principalis actionem præuiam. Hæc quippè, propriè loquendo, non est actio instrumentalis, sed pręrequiritur ad hoc, quod instrumentum eliciat aliam altiorem actionem, per quam attingat effectum propriu n causę principalis. Vbi obseruа, quod non semel requiritur motio agentis pręcipui; vt res, quę assumitur in instrumentum, eliciat actionem pręuiam, & sibi propriam, vt patet in serra, quę nullo modo scindit, nisi moueatur ab alio, cęterum prędicta motio non est eleuatio conferens vires, sed solum est applicatio virtutis, quam habebat aliundè.

Ad confirmationem dicendum est, non requiri vniuersaliter, quod actio præuia distinguatur realiter ab actione principali; sed permissiuè se habere: aliquando enim distinguitur realiter, aliquando verò solùm distinguitur modaliter, vel formaliter. Et hoc posteriori modo comparatur actio propria serrę ad actionem artificis: non enim comparantur, vt scissio, & scissio; sed vt eadem actio secundum se, & modificata, siue artificiosa: nam scindere vtcumque est actio propria serrę, scindere verò artificiosè est proprium artificis. Priùs autem est, saltem ordine naturę, actio secundum se accepta, quam actio, vt modificata: quocircà benè saluatur, prędictam actionem esse pręuiam respectu actionis agentis principalis, etsi ab ea non distinguatur entitatiuè. Neque ex eo, quod virtus propria instrumenti distinguatur realiter a virtute eleuante sibi superaddita, sequitur quod debeant necessariò influere per actiones eodem modo distinctas: quoniam virtutes subordinatę, licèt sint realiter diuersę, queunt optimè influere per eandem entitatiuè actionem; virtus autem pręuia subordinatur virtuti eleuanti: & ideò possunt simul concurrere per eandem realiter actionem, quę prout correspondet virtuti propię instrumenti pręcedit quodam modo seipsam, vt est propria causę principalis.

15 Secundò arguitur: quia plura sunt instrumenta, tàm naturalia, quam artificialia, quę nullam habent ex se virtutem propriam, & actionem pręuiam: ergo non est de ratione instrumenti gaudere tali virtute, & actione. Antecedens suadetur pluribus instantijs: *Primò*, quia aqua calida instrumentaliter calefacit: & tamen certum est, quod aqua nullam habet ex se virtutem ad calefaciendum. *Secundò*, quia aër illuminatus illuminat postea per modum instrumenti; quamvis non habeat virtutem propriam ad productionem lucis. *Tertiò*, quia sigillum imprimit instrumentaliter figuram, licèt ex se sit prorsus expers alicuius virtutis in ordine ad hunc effectum. *Quartò*, quia phantasma, siue species expressa sensuum internorum attingit per modum instrumenti productionem speciei intelligibilis: & nihilominus nequit ex se habere virtutem ad producendum prędictum effectum; cum phantasma sit corporeum, & species intelligibilis sit spiritualis. *Vltimò*, quia in serra, quę est verum instrumentum, non est designabilis aliqua virtus sibi propria ad scindendum: non quidem quantitas, nec durities, nec figura, quoniam nullum ex ijs accidentibus est actiuum: non denique grauitas; nam hęc solum est principium motus deorsum: serra autem etiam scindit, quando mouetur sursum. Vndè videtur liquidò deduci, saluari veram rationem instrumenti, quamvis expers sit virtutis proprię, & actionis pręuię.

Respondetur negando antecedens, quod inducta exempla minimè conuincunt: nam in illis, in quibus salua-

sit vera ratio instrumenti, faciliè designatur virtus, & actio prçuia: quç verò carent omni virtute, & actione, non sunt vera instrumenta, sed nuda subiecta duntaxàt eius virtutis, quç illis innixa operatur: quod constabit respondendo ad singulas instantias. Ad primam dicimus, aquam calidam non esse instrumentum ignis ad calefaciendum: quod satis constat ex eo, quod calor receptus in aqua producit principaliter alterum calorem v. g. in manu, cùm vterque sit eiusdem speciei: est ergo aqua subiectum sustentans quandam virtutem, quç principaliter operatur. Et eodem modo soluitur secunda instantia. ¶ Ad tertiam respondetur, sigillum habere ex se virtutem ad diuidendam materiam, & hoc modo disponere ad figuram; quam inducit instrumentaliter. ¶ Ad quartam dicimus, quod non potest sumi in instrumentum actio, vel terminus actionis, quin necessariò sumatur ipsum agens, seu principium actionis, quod proinde habebit rationem instrumenti *quod*; actio verò, vel terminus illius solùm concurrent instrumentaliter, vt *quo*, & simul cum agente. Vnde, cùm phantasma sit terminus sensationis (si phantasma est verum instrumentum) potiùs concurrit instrumentaliter ad productionem speciei intelligibilis phantasia actu phantasians, quam phantasma ipsum: & ideò non oportet, quod phantasma sit principium alicuius actionis prçuiç distinctç ab illa, per quam producitur: hçc enim est actio propria phantasiç, quç assumitur in instrumentum. Neque obest, quod phantasia sit quid corporeum: nam sufficit esse radicatam in anima spirituali, vt possit productionis speciei spiritualis inchoatiuè seruire, ad eamque prçuiè disponere; etsi non valeat illam directè producere. De quo plura dicemus in lib. de anima. ¶ Ad vltimam instantiam dicendum est, figuram, duritiem, & grauitatem conferre virtutem serrç, vt possit applicata ab agente operari prçuiè, & dispositiuè ad scisionem artificiosam: nam illa acuties, seu figura dentium diuidit continuum; durities verò frangit partes illius, grauitas autem multum conducit ad hos effectus, siue serra moueatur sursum, siue deorsum, vt videre est in globo ferreo è tormento bellico immisso; nam quo grauior est, eò potentiùs diruit.

16 Tertiò, & vrgentiùs arguitur in instrumentis diuinç virtutis: quoniam Deus vtitur suis creaturis, vt instrumentis, non quia eis indigeat, sed vt suam benignitatem ostendat, dum eas admittit ad consortium propriæ actionis, & productionem excellentioris effectus: vnde potest assumere indifferenter quancumque creaturam in instrumentum: ergo nullam virtutem, vel actionem in suis instrumentis prærequirit.

Confirmatur primò: quia res corporea nullam habet ex se virtutem ad attingendum passum spirituale, & producendum in eo accidens ordinis diuini: atqui Deus vtitur rebus corporeis ad producendum in anima formam diuini ordinis, qualis est gratia, vt patet in sacramentis: ergo in instrumentis diuinæ virtutis non requiritur virtus, nec actio præuia.

Confirmatur secundò: nam in sacramentis, quæ consistunt in vsu, ipsa actio habet rationem instrumenti, vt in Baptismo ablutio, & in pœnitentia absolutio: constat autem actionem non habere virtutem, aut actionem præuiam: ergo eæ non requiruntur in instrumentis diuinæ virtutis. Et idem potest vrgeri in actibus internis Christi Domini, qui producunt in nobis instrumentaliter gratiam.

Confirmatur tertiò: quia passio Christi Domini est instrumentum attingens nostram iustificationem: & nihilominus non potest designari in illa vlla virtus propria, vel actio præuia; siquidem iam non existit realiter: ergo.

Confirmatur quartò: nam ossa Elisæi suscitauerunt latrunculum iuxta se positum: & tamen nequit explicari; quid præuiè operata fuerint in ordine ad illam resurrectionem: ergo non est de ratione instrumenti, quod præuiè operetur.

Confirmatur vltimò: quoniam non est intelligibile, quod actio præuia, & propria instrumenti conducat ad effectum principalem, nisi contingat passum in quo dictus effectus recipiendus est: sed hic contactus non requiritur in instrumentis Dei; siquidem verba consecrationis frequenter non attingunt panem aliquantulum distantem: ergo in instrumentis Dei non requiritur actio præuia.

17 Ad argumentum respondetur negando consequentiam: nam quamuis possit Deus operari, quin vtatur creaturis, vt instrumentis; nihilominùs hoc ipso, quod velit ipsas assumere in instrumenta, necessitatem sibi imponit seruandi propriam conditionem, & leges instrumenti. Hoc autem non est purum subiectum virtutis operatiuæ, sed debet ministrare, & seruire agenti principali; non quidem, vt medium, per quod virtus principalis diffunditur vsque ad effectum: quippe ratio solius medij constituit causam materialem, non efficientem; sed vt agens inferius, quod inchoatiuè saltem, & remotè conducat ad effectum principalem. Quare in instrumentis etiam diuinis, quibus aliàs Deus minimè indiget, requiritur virtus, & actio præuia, si semel influunt, vt vera instrumenta.

Ad primam confirmationem dicendum est, non esse necessarium in instrumentis Dei, quod per actionem præuiam attingant formaliter, & immediatè passum, in quo inducitur effectus principalis: satis enim est, quod illud attingant per actionem principalem, ad cuius participationem eleuantur. Quare sacramenta per actionem corporalem præuiam, & sibi propriam attingunt corpus; sed per aliam altiorem actionem, quam instrumentaliter eliciunt, attingunt animam. Adhuc tamen per actionem præuiam operantur circa passum principale aliquo modo, nimirùm virtualiter: quia per actionem præuiam determinant, & modificant actionem principalem, quæ prædictum passum attingit immediatè: hæc namquè actio, vt modificata sapit quodammodò conditionem actionis prçuiç. Quamvis enim actio Dei, vt est formaliter immanens nequeat in se modificari per actionem creaturæ; actio tamen Dei, quæ communicatur ipsi creaturæ, necessariò determinatur, & limitatur per aliam actionem præuiam; cùm eam necessariò præsupponat, vt leges instrumenti seruentur indemnes. Et hæc est ratio, ob quam nulla creatura possit esse instrumentum ad creandum: nam cùm actio principalis modificetur aliquo modo per actionem præuiam, euadit necessariò limitata, atque ideo nequit attingere ens in quantum ens: quod requirebatur ad creationem.

Ad secundam respondetur ex ijs, quæ supra diximus *num.* 15. ad quartam instantiam, quod cùm dicitur aliqua actio concurrere instrumentaliter, solùm concurrit vt *quo*: nam instrumentum *quod* est agens dictam actionem eliciens. Vnde in Baptismo instrumentum *quo*, seu actio præuia est ablutio; instrumentum verò *quod* est aqua abluens. Idemquè proportionabiliter de Christo Domino, & eius actibus dicendum est. ¶ Per quod soluitur tertia confirmatio: nam passio Christi solitariè accepta non est instrumentum physicum nostræ salutis, sed eadem, vt facit vnum cum ipso Domino; ac proinde, vt propriùs loquamur, instrumentum istud est Christus, vt patiens, & per actus internos acceptans, & offerens passionem. Vbi facilè est designare actionem præuiam. Porrò quamvis prædicti actus, & passio transierint in se ipsis, manent

tamen

támen virtualiter in suo termino, videlicet in sacris stigmatibus Christi: quod satis est, vt modò physicè instrumentaliter influant, vt dici solet de actione generantis residente virtualiter in essentia pro resultantia passionum.

Ad quartam dicendum est, quod si semel illa sacra ossa fuerunt instrumentum, non solùm morale, sed etiam physicum illius miraculi, haud arduum erit signate in illis virtutem aliquam actiuam, & actionem præuiam: habebant enim frigiditatem, quæ est principium infrigidationis. Et quamvis hæc actio non conducebat ex se ad patrandum illud opus; benè tamen ex ordinatione diuina, quatenùs modificabat actionem principalem, quæ hoc ipso, quod communicetur instrumento, debet ei accommodari, & expectare actionem illius.

18 Ad vltimam constat ex ijs, quibus dissoluimus primam: nam cùm Deus non vtatur instrumentis ob indigentiam, opus non est, quod actio præuia, & illorum propria attingat formaliter, & immediatè passum principale; sed sufficit contactus virtualis, vt supra exposuimus. Vt autem eliciant actionem principalem non requiritur indispensabiliter præsentia eorum ad passum, sed hæc conditio (quæ aliàs requiritur in agentibus naturalibus) potest optimè suppleri à Deo, qui est præsens omnibus rebus, & cui instrumentum in agendo subordinatur. Sicut etiam potentia locomotiua, quæ iuxta probabilem sententiam non distinguitur ab æstimatiua residente in capite, causat motum in pede, etsi ab eo distet, eò, quòd est illi præsens anima, in cuius virtute operatur. Et quia prædicta actio principalis modificatur per actionem præuiam, quæ illi supponitur; ideò solent Thomistæ dicere, quod instrumentum per actionem præuiam defert imperium, & efficaciam motionis Dei vsque ad passum, delatione scilicet virtuali: quatenus per actionem præuiam modificat, & determinat actionem principalem; quam Deus vult elici iuxtà naturam, & leges instrumenti hoc ipso, quod velit vti creaturis, vt instrumentis.

DISPVTATIO XIII.

De casu, fortuna, & fato.

VT causæ efficientis notitia perfectior habeatur, de fortuna, casu, & fato tandem disserendum est: quoniam hæc inter causas actiuas computantur, & nonnulla sibi vendicant peculiaria. In eis tamen explicandis parum indulgebimus calamo, eò quod non multi ponderis sunt; maximè verò, vt ad alia maioris momenti citiùs perueniamus.

QVAESTIO I.

Quid sint, & an sint fortuna, & casus.

1 NOn alia faciliori via vtrique quæstionis difficultati poterimus respondere, quam fortunæ, & casus definitionem adducendo, & explicando. Desumitur autem fortunæ definitio ex Aristot. *in hoc lib. cap. 5.* & potest ad hanc formam reduci: *Fortuna est causa efficiens per accidens ex electione in his; quæ sunt propter finem.* Per illam particulam *causa* denotatur, fortunæ rationem non consistere in illo effectu, qui præter spem, aut intentionem contingit, vt inuentio thesauri; sed potius in eo, quod est causa prędicti effectus. Additur ly *efficiens* ad significandum fortunam non causare recipiendo, informando, aut finalizando, sed illius influxum pertinere ad genus causę efficientis. Subsequitur ly *per accidens:* pro cuius particulę intelligentia obseruandum est, quod dupliciter accipi potest: vno modo, quatenùs aliquid per accidens coniungitur causę *per se* alicuius effectus, quo pacto si statuarius sit etiam musicus, potest dici; quod musicus est causa per accidens statuę: accidit enim causam per se statuę, nempè statuarium, esse etiam musicum. Altero modo quatenùs aliquid per accidens coniungitur effectui per se producto, & intento: qua ratione si quis, effodiendo terram ad ędificium, inueniat thesaurum, dicetur causa per accidens huius posterioris effectus: nam effectui per se intento, nempè effossioni, coniuncta est præter intentionem inuentio thesauri. Ly ergo *per accidens* positum in definitione fortunę, sumitur posteriori modo ad significandum, fortunam esse causam per se alicuius effectus, cui alius contingenter, & pręter intentionem adiungitur. Denique additur *ex electione in his, quæ sunt propter finem*, vt denotetur causam, quę fuerit fortuna, debere, agere liberè, & mouendo se in finem: non quidem intendendo effectum fortuitum: sed alium, cui fortuitus adiungitur: nam si ille non esset pręter intentionem, iam non esset fortuitus, nec causa subiret determinationem fortunę per habitudinem ad illum.

2 Ex quibus etiam deprehendi potest, quid sit *casus:* solum enim distinguitur à fortuna in eo, quod nomen fortunę duntaxàt conuenit causis liberis; casus verò nomen applicatur causis necessarijs, siue agentibus non ex electione; sed ex pura, & innata inclinatione naturę, quoties pręter effectum, in quem inclinant, attingunt alium, qui effectui per se inspecto contingenter adiungitur. Vnde fortuna, & casus conueniunt in omnibus illis particulis, *causa efficiens per accidens*: distinguuntur autem per subsequentes, *ex electione in his, quæ sunt propter finem*: istę enim solum adaptantur fortunę, vt constat ex dictis. Per quę satis constat ad primam partem quęstionis; & gradum facimus ad secundam.

3 Dicendum ergo est dari, fortunam, & casum

Sic docent Aristot. & D. Thom. in hoc lib. cap. 4. & communiter Philosophi. Probatur ratione: quia *fortuna* dicitur causa libera, quæ intendens vnum effectum attingit consequenter alium, qui contingenter, & præter intentionem coniunctus est effectui per se: & similiter *casus* appellatur causa necessaria, quæ inclinans per se in aliquem effectum attingit ex consequenti aliquid aliud contingenter proprio effectui adiunctum, vt constat ex modo præmissis, & ex communi Doctorum acceptione: atqui huiusmodi causæ non semel dantur: ergo verè dantur fortuna, & casus. Minor quoad fortunam liquet, tum in eo, qui effodiebat terram ad culturam, & inuenit thesaurum: accidit enim, quod effectui per se intento coniungeretur inuentio illa. Tùm etiam, quia si Deus mitteret Angelum ad destruendam aliquam ciuitatem ex intentione reducendi ciues ad concordiam, non reuelans tamen Angelo hanc intentionem; tunc destructio ciuitatis esset effectus per se intentus respectu Angeli; concordia verò subsecuta esset effectus fortuitus, & præter intentionem Angeli, atque ideò subiret iste denominationem *fortunæ* per ordinem ad illum. Quoad *casum* etiam constat eadem minor, tùm in equo verbi gratia, qui fugiens bellum, & cædem inuenisset pascua. Tùm in orbibus cœlestibus; nam contingere potest, quod vna virtus cœlestis humectet per se aërem, cui alia virtus exsiccando obuiet, & sic sequatur aliquis effectus tertius præter inclinationem vtriusque causæ. Videatur D. Thom. 3. *contra Gent. cap.* 86.

4 Sed oppones primò: D. Augustinus 1. Retract. cap. 1. se ipsum reuocat in eo, quod vsus fuerat nominibus *fortuna*, & *casus*: ergo signum est per talia nomina non significari aliquid, quod verè existat, & detur: alias non esset, cur magnus Parens illas voces refugeret, & alibi scripta retexeret.

Respondetur S. Doctorem minimè negare, quod dentur causæ particulares, quæ aliquos effectus præter intentionem, vel inclinationem attingant; quas in præsenti appellamus *casum*, & *fortunam*: sed solùm intendit excludere à mentibus Christianorum vsum harum vocum in ea acceptione, in qua frequentes erant apud Gentiles. Nam Ethnici obstupescentes effectus aliquos, qui præter spem ita contingebant, ac si essent pro votis meditati, id arrogabant supremo, ac abdito numini, quod *fortunam* dixerunt, eique thura, & aras consecrarunt. Hoc ergo damnat Augustinus, & meritò: quia licet respectu causarum creatarum dentur aliqui effectus casuales, & fortuiti, siue præter intentionem earum; nullus tamen est, quem Deus non præuideat, & per se intendat, aut saltem permittat: vnde prima causa nequit appellari *fortuna*. Quod optimè declarat D. Thom. 1. *p. quæst.* 116. *art.* 1. exemplo domini mittentis duos seruos ad aliquem locum; ita vt vnus non sciret de alio, & tamen dominus intenderet, vt sibi ipsi mutuò obuiam irent: tunc enim talis occursus esset fortuitus respectu vniuscuiusque serui, cùm illum non intenderet; respectu verò domini non esset fortuitus, sed per se: quia illum præuidebat, & intendebat.

5 Secundò oppones: omnis effectus habet causam per se: ergo nulla est causa per accidens, & consequenter non dabitur locus fortunæ, & casui. Antecedens suadetur: quia inuentio thesauri, quæ maximè videtur effectus fortuitus, habet causam per se, videlicet fossionem terræ in ea parte, in qua latebat thesaurus; nam ea posita, necessariò, & per se consequitur inuentio.

Respondetur negando antecedens: ad cuius probationem dicendum est, quod licet posita effossione in loco thesauri, sequatur inuentio illius; nihilominùs adhuc inuentio est per accidens; quoniam terram fodi, & esse ibi thesaurum contingenter coniunguntur, posset enim æquè benè terram effodi: etsi nullus ibi thesaurus esset. Præterquam quod prædicta inuentio dicitur effectus per accidens, quia respectu intendentis alium finem, v.g. agriculturam, vel ædificium, omnino contingenter sequitur inuentio thesauri: cùm non esset intenta, nec præuisa.

Sed replicabis: nam effectus fortuitus, qualis est thesauri inuentio, non habet aliam causam, nisi fortunam; nec ista, quatenùs talis, respicit alium effectum, nisi fortuitum: sed vbi datur hæc mutua habitudo inter causam, & effectum, nequit effectus euenire per accidens: ergo fortuna respectu effectus fortuiti non est appellanda causa per accidens, & consequenter nullus erit effectus, qui non vendicet causam per se.

Respondetur, quod vt aliquid dicatur causa per se, requiritur, quod ly *per se* cadat absolutè supra rationem causæ, & non præcisè ex suppositione aliqua accidentali, sicut ad hoc, quod actus sit necessarius, requiritur, quod habeat necessitatem absolutè, & non ex sola suppositione. Vnde sicut *amare* verbi gratia est actus simpliciter liber, & tamen ex suppositione, quod quis amet, *necessariò* ex suppositione amat; nec hinc sequitur, quod amor sit necessarius: ita inuentio thesauri est simpliciter fortuita, & per accidens respectu effodientis ad agriculturam, & tamen hoc ipso, quod effodiat in loco thesauri, necessariò inuenit illum: & ideò prædicta inuentio non est *per se* absolutè, quod requirebatur ad hoc, vt fortuna diceretur causa *per se*, sed est per se ex sola suppositione accidentali, atque ideò est simpliciter per accidens, & non respicit causam per se. Maximè, quia cùm dicitur, fortunam quatenùs talem respicere effectum fortuitum, fit reduplicatio supra ipsum conceptum causæ per accidens: vnde non sequitur, quod fortuna sit causa per se: sed solùm, quod per se sit causa per accidens.

6 Vltimò oppones: potest quis directus per artem magicam inuestigare, atque inuenire thesaurum: ergo inuentio thesauri habet causam per se: cum autem prædicta inuentio, vt potè effectus fortuitus, respiciat fortunam, sequitur, quod ista sit causa causa per se. § Sed hoc nihil est: quia admisso gratis antecedenti, prædictus effectus non foret fortuitus respectu Magi, vt talis, sed respiceretur, & intenderetur per se: vnde causa illius non esset fortuna, sed ars.

QVÆSTIO II.

Quid sit, & an sit fatum.

7 QVoniam prouidentia diuina, vt obseruat D. Thom. 1. p. quæst. 116. art. 2. exequitur suos effectus per causas intermedias, potest ipsa effectuum ordinatio dupliciter considerari: Vno modo ex parte ipsius Dei, & hac ratione dicitur *prouidentia*; alio autem modo, quatenus se tenet ex parte causarum secundarum, vt sunt dispositæ, & determinatæ à Deo ad productionem effectus, quo pacto prædictam ordinationem *fatum* appellamus. Vnde fit, quod duo sint necessaria ad constitutionem fati: primò enim requiritur ipsa entitas causarum secundarum, & hæc habet rationem materiæ: secundo requiritur ipsa coordinatio, & dispositio passiua causarum per respectum ad eundem effectum, & hæc se habet, vt forma. Quare sicut ad constituendum prædicamentum, non sufficit vnum prædicabile, sed requiritur quædam series, siue collectio prædicabilium: sic ad constitutionem *fati* non sufficit vna, aut altera causa secunda præordinata ad aliquem effectum, sed *re-*

quis

quiruntur plures causæ coordinatæ: atque ideò sicut in prædicamentis formalissimum est ordo, sic & in fato. Quod satis expressit Angelic. Doctor. *loco cit. ad 3.* dicens: *Fatum dicitur dispositio, non quæ est in genere qualitatis; sed secundum quod dispositio designat ordinem, qui non est substantia, sed relatio.* Ex quibus satis colligitur, quid sit *fatum*: & ideò ad secundam quæstionis partem transeundo.

8 Dicendum est, fatum sincerè intellectum dari in rebus. Hæc conclusio est communis inter Philosophos, & Theologos, & probatur breuiter: quia fatum est connexio, & ordo causarum secundarum ad producendum aliquem effectum ex ordinatione diuina, vt constat ex modo præmissis; nec aliud nomine *fati* intelligimus in præsenti: constat autem causas secundas esse dispositas, & præordinatas à Deo ad productionem suorum effectuum: ergo datur in rebus fatum.

Vnde infertur primò, quod si ordo causarum secundarum consideretur per habitudinem ad suum principiū, nempè ad diuinam prouidentiam, quæ est realiter vna, sic non erit, nisi vnicum fatum: si autem prædictus ordo concipiatur respectiuè ad causas medias, & earum effectus, sic erunt plura fata iuxta illud Poetæ: *Te tua fata trahunt*. ¶ Infertur secundò, non omnia subdi fato. Et ratio est perspicua: nam fati nomine intelligimus ordinem, & dispositionem causarum secundarum: atqui plures effectus fiunt à solo Deo absque interuentu aliarum causarum mediarum, vt creatio, iustificatio, glorificatio, &c. idemque proportionabiliter contingit in actibus voluntatis, qui fiunt ab ipsa voluntate ex præmotione solius Dei, & non ex impulsu alicuius agentis creati, & extrinseci: vnde sequitur, plures effectus non subdi fato. Illæ ergo res habent fatum; quæ fiunt à Deo, medio interuentu causarum secundarum, v. g. cœlorum, sicut pluvia, quæ concrescit in regione aëris per irradiationem solis; frondes, & flores, quæ media virtute plantarum germinantur; salus, & infirmitas, fœcunditas, & sterilitas agrorum, quæ dependent ab influxu orbium cœlestium, & varia concurrentia, atque temperie causarum. Videatur D. Thom. *q. cit. art. vltimo.*

9 Neque ijs, quæ hactenùs statuimus, contrarius est D. Gregorius *homil. de Epiphan.* dicens: Absit à fidelium cordibus, vt fatum esse aliquid dicant: quoniam solùm intendit excludere fatum eo modo, quo dari existimabant Philosophi Stoici, & hæretici Priscillianistæ, qui certas cœli, & astrorum imagines, ac figuras statuentes, talem vim illis inesse autumabant, vt nihil illas posset immutare, nihil earum potestatem valeret effugere, nihil deniquè posset accidere, nisi quod in ipsis fuerat præordinatum. Vnde superstitiosi Astrologi, siderum dispositione inspecta, futuros euentus, quos in cœli volumine legere se credebant, infallibiles & ineuitabiles prædicabant: quocirca terrores, imò & desperationem afferebant inscitæ plebeculæ. Et hinc *fatum* traxit etymol. nempe à *fando*: quia ea fato fieri dicebantur, aut fatis subesse, quæ aliquis inspiciens siderum vim fatus, siue prælocutus fuisset. Et *fatum* sic acceptum meritò negat, & damnat D. Gregorius: tùm quia tollebat libertatem actibus humanis: tùm quia repugnabat prouidentiæ diuinæ, quæ operari potest citra, imò & contra determinationem causarum secundarum: tùm quia excludebat omnia futura contingentia: tùm deniquè quia falso cœlis attribuebatur ineuitabilis potestas, cùm tamen eorum vis possit impediri, vel ob resistentiam passi, vel ob concursum alterius causæ, vel aliunde. Fatum ergo in prædicta acceptione nihil est, siquidem non datur: & in hoc sensu solent sacri Doctores illud acriter impetere. Quapropter diximus in assertione, fatum *sincere intellectum* dari in rebus.

DISPVTATIO XIV.

De Causa finali.

HABITA sufficienti notitia aliarum causarum; ad exponenda ea, quæ causa finalis sibi vendicat vltimò accedimus: tùm quia huius causalitas obscurior, & difficilior cæteris habetur; difficiliora autem vltimo loco tradenda sunt: tùm quia finis, sicut intentione primus, ita executione posterior est; atque ideò non incongruè extremum ei seruauimus locum.

QVÆSTIO I.

An finis sit vera causa realis.

DEcisio huius difficultatis exposcit, vt priùs explicemus naturam, & diuisionem finis: hinc enim facilè constabit, vtrum inter causas reales computandus sit.

§. I.

Prælibantur aliqua ad dubij resolutionem.

1 DVos fines, vel duplicem, vt propriùs loquamur, eiusdem totalis, & adæquati finis rationem distinguunt communiter Philosophi, nempè finem *cuius gratia*, & finem *cui*. Prior dicitur illud bonum, quod appetimus, & cuius ob amorem media eligimus, & assumimus: posterior appellatur illud suppositum, aut subiectum, cui desideramus bonum appetitum, vt ei applicandum. Sit exemplum in infirmo appetente sibi sanitatem: hæc enim appellatur finis *cuius gratia*, nam est bonum desideratum, ob cuius amorem infirmus assumit media, vt puta potionem amaram; ipse vero infirmus dicitur

dicitur finis *cui*, eò quod non respicit sanitatem vtcumque, sed tanquam bonum sibi, vt supposito applicandum. Vnde eæ rationes non constituunt diuersos fines, sed eundem finem totalem, & adæquatum: neutra quippe solitariè accepta mouet efficaciter appetitum, nisi coadiuvetur ab alia: non enim respicit infirmus se ipsum, vt finem *cui*, nisi vt perficiendum per sanitatem, quæ est finis *cuius gratia*; nec sanitas terminat amorem, nisi in quantum habet rationem boni respectu infirmi, & apprehenditur ipsi, vt sint *cui* coniuncta, vel coniungibilis. Quamobrem etsi aliquid præcisum à fine *cui* possit amari simplici quodam amore, & inefficaci; attamen vt intendatur amore efficaci, trahenteque voluntatem ad executionem mediorum, debet applicari alicui subiecto, vt fini *cui*, atque ideò vnum adæquatum finem cum illo constituere: non secus ac proportione seruata, solet obiectum adæquatum scientiæ integrari ex obiecto *quod*, & *quo*.

2 Solent deinde aliæ rationes in fine distingui, nempè *obiectiua*, & *formalis*: prior dicitur finis *qui*, posterior verò appellatur finis *quo*: desumiturque diuisio ex D. Thom. 1. 2. *quæst.* 1. *art.* 8. Finis *qui*, siue obiectiuus est res amata, & in qua ratio boni intenti inuenitur: finis verò *quo*, siue formalis est operatio, per quam prædictum bonum assequimur, & possidemus: qua ratione Theologi dicunt, Deum visum esse nostrum finem *qui*, & obiectiuum; visionem autem eiusdem esse finem *quo*, & formalem.

Sed magis celebris finis diuisio est illa, qua partitur in *vltimum*, & *proximum*. Ille dicitur, qui non ordinatur ad alium; hic verò appellatur; qui ordinatur ad vlteriorem. Quemadmodum enim causa efficiens diuiditur in primam, & secundam, quin ab hac auferatur conceptus veræ causæ efficiẽtis; eo quod esse primum principium operationis non est de ratione agentis vt sic, sed tantùm spectat ad agens primum: ita causa finalis (quæ efficienti correspondet, cùm omne agens respiciat aliquem finem) debet diuidi in vltimam, & proximam, quin ab ista auferatur, vt nonnulli arbitrantur, vera ratio finis; quia mouere absque subordinatione ad alium finem non est de conceptu finis in commune, sed talis finalizandi modus proprius est solius vltimi finis, nempè Dei. Quod satis deprehenditur in actibus virtutum moralium, verbi gratia, Temperantiæ, qui terminantur ad propria obiecta sub ratione boni honesti, atque ideò sub ratione finis: & tamen non attingunt illa vt vltimum finem; aliàs forent peccaminosi, cum prædicta obiecta sint aliquid creatum: attingunt ergo illa tanquam finem proximum, & cum subordinatione ad Deum, vt ad finem vltimum.

3 Neque hinc sequitur, rationem finis proximi confundi cum medio rigoroso: quoniam medium, quatenus tale, habet totum suum esse in ordine ad finem, propter quem eligitur, ratio autem finis proximi, siue intermedij est simpliciter absoluta, etsi importet simul respectum, & subordinationem ad vlteriorem finem. Vnde medium taliter attingitur propter finem, vt adæquata talis attingentiæ ratio sit ipse finis, vel ordo, siue conducentia medij ad finem: at finis intermedius, licèt influat dependenter à fine vltimo, habet tamen in se bonitatem, ratione cuius potest terminare intentionem. Id, quod satis explicatur exemplo causæ secundæ: huius enim adæquata ratio non consistit in sola dependentia, & subordinatione ad primam; sed etiam in influxu, atque dominio supra proprium effectum. Sic etiam ratio finis proximi sita non est in sola subordinatione ad finem vltimum; sed in hoc, quod vere alliciat per propriam bonitatem, alteri tamen subordinatam. Quare sicut inter conceptum causæ primæ, quæ agit, & nullo modo dependet, & conceptum puri effectus, qui præcisè dependet, & nullo modo agit, datur propria ratio causæ actiuæ secundæ, quæ simul agit effectum, & dependet à causa prima; ita quod vtrumque, nimirùm agere, & subordinari constituat causam secundam: sic præter rationem finis vltimi, qui finalizat, & nullo modo subordinatur, & præter rationem puri medij, quod fini subordinatur, & nullatenus finalizat, debet dari proprius conceptus finis intermedij, qui habeat finalizare media, & simul subordinari vltimo fini; ita vt vtrumque pertineat ad finis intermedij adæquatam constitutionem. In quo amplius non immoramur; quia huius doctrinæ, quæ communis est, maius examen pertinet ad 1. 2. vbi tractatur à Theologis. Illam tamen omninò prætermittendam non duximus, quoniam nonnullam conciliat claritatem iis, quæ exinceps statuemus.

§. II.

Respondetur quæsito.

4 His suppositis dicendum est, finem esse verè causam realem. Sic docent Aristot. 2. *Physic. text.* 29. D. Thom. *opusc.* 31. & communiter interpretes. Ratio est perspicua: nam causa reipsa est id, ad quod sequitur aliud per veram dependentiam: sed finis ita se habet: ergo est verè, & realiter causa. Minor constat in omnibus his, quæ fiunt gratia finis: cuncta quippè consecuntur ad finem intentum, & producuntur dependenter ab illo; cùm agens non communicet existentiam effectui, nisi moueatur à fine. § Confirmatur primò: quia bonum, cum quo ratio finis coincidit, absens causat desiderium, præsens verò gaudium: sed hi sunt effectus reales, vt experimento constat: ergo finis habet effectus reales, & consequenter est verè, & realiter causa. § Confirmatur secundo: quoniam propria causalitas finis est mouere per sui amorem; sed hæc motio est realis; siquidem absque vlla fictione trahimur à bono, illudque prosequimur: ergo causalitas finis est realis, & per consequens ipsa causa.

5 Sed oppones nobis Aristotelem 1. *de Generat. text.* 55. vbi asserit causalitatem finis esse motionem metaphoricam: ergo finis non est vera causa realis: hęc quippè vendicat sibi rigorosum influxum.

Respondetur, causalitatem finis non ideò appellari motionem metaphoricam, quia sit causalitas metaphorica; sed quia non est motus physicus, sed atractio quædam animalis, siue intentionalis. Vnde quia propriè mouere est aliquid efficere, ideò causa efficiens dicitur esse id, à quo simpliciter incipit motus: & è conuerso, quia finis non efficit, ideò non dicitur mouere absolutè, sed metaphoricè, & per analogiam ad causam efficientem. Hinc tamen non licet inferre, quod causalitas finis sit causalitas metaphorica: nam aliud est esse causalitatem, & aliud esse motionem; & stat benè, quod sit motio per metaphoram, & causalitas cum proprietate; siquidem non omnis causalitas est motio, sed potest conceptus veræ, & rigorosæ causalitatis saluari per hoc, quod sit finalizatio, informatio, vel receptio.

6 Deinde oppones: si finis esset vera, & realis causa deberet influere quando existit, vel quando non existit; inter hæc enim non datur medium: at finis nequit causare, quando non est, siquidem tunc est reipsa nihil; nec valet influere, quando existit, quandoquidem, obtento fine, cessat causalitas agentis, ac proinde, & motio finis: ergo finis non est vera causa. Ad hæc: causa refertur realiter ad effectum: sed si finis influeret, quando non existit, minimè posset referri realiter ad effectum; vt ex

vt ex se constat: ergo &c.

Respondetur, quod finis ex proprio modo causandi non petit necessariò existentiam physicam, & exercitam; sed satis est, si habeat existentiam intentionalem, & in apprehensione appetentis illum: influit quippe, vt desideratus, & alliciens ad sui consecutionem: ad quod non requiritur indispensabiliter exercitium existendi. Neque ex hoc sequitur, quod finis non sit causa realis: vt enim teneret illatio, oportebat quod finis nullo modo existeret. Id autem, quod additur, facilè diluitur: nam de conceptu causæ realis non est referri realiter ad effectum; maximè quando causa se habet, vt superior, & ad effectum non ordinatur, vt videre est in Deo, qui non refertur ad creaturas, quas producit. Quamobrem cùm finis ex modo proprio influendi causet, vt superior, & immotus; nec ordinetur ad effectum, sed hunc potiùs subordinet sibi, mirum non est, quod ad effectum realiter non referatur.

QVÆSTIO II.

Per quid finis constituatur in actu primo ad finalizandum.

DVo sunt, de quibus circa hanc difficultatem solet communiter dubitari. Primum est, an finis constituatur per solam rationem boni; an verò possit etiam constitui per rationem mali, ita quod malum sub ratione mali queat finalizare, siue allicere appetitum. Secundum est, vtrum finis moueat per illud esse reale, ad quod consequendum excitatur appetitus; an verò per illud esse intentionale, quod habet in apprehensione appetentis. Vtramque autem difficultatem sub vna quæstione coniungimus, cùm ob connexionem, quam habent; tum quia vnius decisio viam parat ad resolutionem alterius.

§. I.

Commune placitum statuitur.

7 DIcendum est primò, rationem formalem constitutiuam finis debere esse aliquam bonitatem, atque ideò malum sub ratione mali non posse subire proprium officium finis. Hæc est Aristot. *in præsenti cap. 3. text.* 31. D. Thom. 1. 2. *q.* 1. *art.* 1. *&* 3. *contra Gentes cap.* 2. *&* 3. D. Dionys. *lib.* 4. *de diuinis nominibus*, *&* D. August. *lib.* 2. *Confess. cap.* 6. *&* 8. Quibus subscribunt omnes ferè scholastici *in* 2. *distinctio n.* 46. *&* Theologi loco citato *ex* 1. 2.

Ratio fundamentalis est: quia finis, quatenùs talis, attingitur per amorem, & prosecutionem: cùm sit de ratione eius allicere, atqui malum sub ratione mali non mouet ad amorem, sed potiùs parit odium: ergo malum sub ratione mali non potest habere rationem finis, ac proinde licèt id quod proponitur vt finis, sit re ipsa aliquod malum; semper tamen allicit sub ratione, siue expressione boni, & conuenientis. Explicatur ampliùs: etenim vel malum attingitur per amorem, vel per odiū: si amatur, iam attingitur sub ratione conuenientis amanti, & consequenter sub ratione boni; siquidem idem est bonum, ac conueniens. Si autem displicet, ideò est quia bonum illi contrarium placet, & amatur; & ita bonitas, quæ est, v. g. in sanitate, mouet ad odium infirmitatis: ac proinde finis cuiuscumque actus voluntatis, debet constitui per rationem boni, saltem apparentis.

8 Dicendum est secundò, rationem formalem constitutiuam finis non esse apprehensionem; sed bonitatem, quæ apprehenditur, & per apprehensionem applicatur. Hanc assertionem statuit D. Thom. 1. *p. qu.* 80. *art.* 1. *ad* 2. *&* 1. *contra Gentes cap.* 75. *cui subscribunt Caiet.* 1. 2. *q.* 1. *art.* 1. Ferrar. 1. *contra Gentes cap.* 44. & communiter Doctores.

Probatur ratione primò: quia per id finis constituitur in esse finis, per quod allicit voluntatem: sed allicit per bonitatem apprehensam, non verò per apprehensionem: ergo bonitas est ratio constitutiua finis, non verò apprehensio. Minor liquet: quandoquidem infirmus non appetit apprehensionem sanitatis, sed bonitatem, quam apprehendit. ¶ Confirmatur: nam per id finis mouet, per quod, cum possidetur, satiat: at apprehensio boni non satiat, sed potiùs acuit desiderium; e contra verò bonum, quod apprehendebatur, satiat, quando possidetur: ergo finis non mouet per apprehensionem tanquam per rationem formalem; sed per solam bonitatem.

9 Probatur secundò: quia si finis in esse finis constitueretur formaliter per apprehensionem, tam actus, & potentiæ tendentes in finem, atque ab eo speciem accipientes variarentur secundum diuersitatem apprehensionis; quandoquidem variata ratione formali specificatiui, necessum est, quod diuersificetur species eorum, quæ ab illo specificantur: consequens est falsum: ergo apprehensio non est ratio formalis constituens finem. Probatur minor: tum ex D. Thom. *quæst.* 25. *de Veritate art.* 1. *ad* 6. vbi docet, *Quod diuersitas apprehensionum per accidens se haberet ad appetitiuas vires distinguendas, nisi diuersitati apprehensionis diuersitas apprehensorum coniungeretur*: ergo ex sola variatione apprehensionis non variantur potentiæ, aut actus tendentes in finem. Tùm etiam, quia charitas in via, & in patria est eiusdem speciei; & tamen cognitio, per quam attingitur finis, siue obiectum charitatis est diuersæ rationis: siquidem in via, est cognitio obscura, & in patria est cognitio clara: ergo non variatur finis in esse finis per solam diuersitatem apprehensionis. Quod satis expressit Angelic. Doct. 1. 2. *q.* 67. *art.* 6. *ad* 2. dicens charitatem non habere pro obiecto ipsam cognitionem; sic enim non esset eadem in via, & in patria.

Et possumus huius doctrinæ radicem detegere obseruando discrimen, quod datur inter intellectum, & voluntatem: ille enim trahit ad se obiectum attingendo illud, quatenùs habet esse intelligibiliter in anima; illa verò fertur ad ipsas res, prout sunt in se ipsis, vt ex communi sententia Philosophorum tradit D. Thom. *q.* 22. *de Verit. art.* 10. ergo ratio formalis, per quam res constituuntur in esse obiecti voluntatis, atque ideo in esse finis, est bonitas realis, quæ est in rebus, vel quæ apprehenditur esse; cognitio autem solùm est conditio, vel applicatio obiecti formalis ad voluntatem.

10 Dicendum est tertiò, apprehensionem finis esse conditionem necessariò requisitam, vt finis exerceat suam causalitatem. Sic docent Aristot. 3. *de anima cap.* 10. vbi asserit appetibile non mouere, nisi mente, aut imaginatione perceptum. D. August. *lib.* 10. *de Trinitat. cap.* 2. dicens: *Rem prorsus ignotam amare omninò nullus potest*. D. Thom. 1. *p. q.* 82. *art.* 4. quibus passim consentiunt alij Doctores.

Fundamentum est: quia finis mouet voluntatem sub ratione conuenientis: sed voluntas nequit cognoscere hanc conuenientiam; cùm sit potentia cæca: ergo opus est, quod alia potentia prædictam conuenientiam percipiat, eamque voluntati proponat: & per consequens cognitio finis erit conditio omninò requisita, vt hic suam causalitatem exerceat. Ad hæc: quælibet causa, vt

vt exerceat suam causalitatem debet aliquo esse gaudere: at finis; vt exerceat suam causalitatem alliciendo appetitum, non expolcit necessariò esse physicum, & exercitum: ergo petit ad minus esse intentionale, quod habet per apprehensionem: hæc igitur est conditio necessaria, vt exerceatur propria causalitas finis.

§. II.

Convelluntur opposita fundamenta.

11 CONtrariam primæ conclusioni opinionem dicuntur amplecti Nominales, quos refert Rubio hic *tract.* 5. *quæst.* 2. Et potest suaderi primò: quia cum aliquid odio habemus, non illud attingimus sub ratione boni, sed sub ratione mali: ergo motiuum odii est malum sub ratione mali: constat autem, motiuum actus habere rationem finis: ergo ratio constitutiua finis non est sola ratio boni, sed potest etiam esse ratio mali.

Respondetur, quod licèt obiectum proximum actus fugæ, qualis est odium, debeat esse malum sub ratione mali; finis tamen prædicti actus est bonum sub ratione boni. Quotiescumque enim voluntas recedit ab aliquo termino per actum fugæ, ideò recedit, vt accedat ad alium terminum, ad quem amore trahitur, atque afficitur; vt apparet in infirmo, qui ideo horret infirmitatem, quia amat salutem. Quamobrem finis, seu motiua ratio exercendi actum odij circa malum, vt malum, est bonitas finis, sub qua attingitur bonum, vt bonum: quod sicut allicit ad sui prosecutionem, ita mouet ad execrationem mali sibi oppositi.

12 Secundò arguitur: nam illi, qui se ex desperatione occidunt, appetunt vehementer *non esse*: sed nequeunt appetere *non esse* sub ratione boni: ergo appetunt illud sub ratione mali; & consequenter iam finis constituetur per rationem mali. Minor ostenditur: quia bonum est passio entis: ergo impossibile est, quod *non esse* habeat rationem boni: ergo se occidentes nequeunt appetere *non esse* sub ratione boni.

Respondetur negando minorem, & ad probationem in contrarium, omissis antecedenti, & prima consequentia, neganda est secunda: quoniam etsi *non esse* nullam importaret à parte rei bonitatem; potest tamen illam præ se ferre in apprehensione appetentis: quod satis est, vt appetitum alliciat. Quamuis enim ratio constitutiua finis in esse finis sit bonitas; nihilominùs non est necessarium, quod sit à parte rei coniuncta obiecto apprehenso, sed satis est, quod illi applicetur per apprehensionem, vt apparet in iis qui appetunt impossibilia, apprehensa tamen, vt possibilia. Vndè licèt in *non esse* nulla reperiretur bonitas: quia tamen se interficientes apprehendunt illud sub ratione sibi conuenientis, vel ad vitandam infamiam, vel ad fugiendam pœnam &c. ideo possunt appetere *non esse* sub ratione boni. Quare ex hac instantia nullum præiudicium infertur nostræ assertioni.

Diximus, etsi *non esse* nullam importaret bonitatem; quoniam licèt in *non esse* nequeat saluari ratio boni positiui, & quasi primarij; queit tamen saluari ratio boni priuatiui, & secundarij, quæ consistit in carentia alicuius mali. Et ideò beatitudo; quæ est summum bonum, vtramque boni rationem amplectitur, videlicet bonorum possessionem, atque malorum absentiam. Quamobrem licèt *non esse* sit metaphysicè malum; nihilominus sub ratione excludendi miseriam exprimit aliqualem rationem boni, & sub hac appetitur ab ijs, qui maximas miserias patiuntur, quales sunt damnati, & se occidentes. Quo sensu dixit Christus Dominus de Iuda proditore: *Melius erat ei, si natus non fuisset*: nempè quia *non esse*, vt dicit carentiam mali, bonum aliquod est, & melius quam ipsa miseria, licèt facta solùm comparatione inter *esse*, & *non esse* absolutè accepta, istud sit simpliciter malum.

13 Aduersus secundam assertionem opinantur Sonzinas 5. *Metaph.* Medina 1. 2. *q.* 1. *art.* 1. & alij asserentes apprehensionem esse rationem formalem finalizandi. Cui sententiæ suffragari manifestè videtur D. Thom. 1. *p. q.* 80. *art.* 2. *ad.* 1. vbi hæc habet *Appetibili non accidit esse apprehensum per sensum, vel intellectum; sed per se ei conuenit. Nam appetibile non mouet appetitum, nisi in quantum est apprehensum. Vnde differentiæ apprehensi sunt differentiæ appetibilis. Vnde potentiæ appetitiuæ distinguuntur secundum differentiam apprehensorum, sicut secundum propria obiecta.* Si enim appetibile non mouet, nisi quatenus apprehenditur, nec distinguit vires appetitiuas, nisi iuxta diuersitatem apprehensionum; sequitur necessariò, quod apprehensio sit ratio formalis constitutiua finis: quandoquidem prædicta munia propria sunt rationis formalis.

Respondetur tamen animaduertendo priùs, quod cognitio applicat, & proponit appetitui bonitatem obiecti, quæ est ratio formalis finalizandi: vnde si cognitio applicet distinctas bonitates, necessariò sequitur diuersitas in appetitu, vel in actibus eius: non quidem, quia hæc diuersitas sit ab apprehensione, tanquam à ratione formali; sed solum est ab illa applicatiuè. Quod potest declarari exemplo causæ efficientis: nam si Petrus v. g. applicet ligno ignem, sequitur calefactio; si verò applicet aquam, sequitur infrigidatio: hæc tamen diuersitas specifica effectuum non est reuocanda in Petrum, sicut in principium illius; sed debet reduci in ignem, & aquam, quæ applicantur à Petro. Ita pariter bonitas, quæ est ratio formalis constitutiua finis, mouet appetitum ad amorem, illumque specificat; & diuersa specificè bonitas in esse obiecti, expościt actus specie differentes: vt autem prædicta bonitas applicetur appetitui, debet apprehendi per cognitionem: & ideo vbi dantur diuersæ boni apprehensiones, opus est, quod sequantur diuersi affectus. Hæc tamen differentia in appetitu, non ideo oritur formaliter quia apprehensiones bonsint differentes; sed quia bona apprehensa sunt distincta in ratione obiecti, eo quod per diuersas apprehensiones possunt attingi diuersæ equidem boni conuenientiæ, atque voluntati proponi. Vbi bonitas se habet formaliter, cognitio verò bonitatis solum applicatiuè, vt constat exemplo efficientis.

Hinc satis liquido constat, quæ sit mens D. Thom. *loco cit.* solum enim intendit, quod ex diuersitate inter sensum, & intellectum optime colligitur distinctio inter appetitum rationalem, & sensitiuum: quoniam licèt cognitio sit solùm conditio necessaria, vt applicetur appetitui proprium obiectum; nihilominùs quando cognitiones sunt adeo diuersæ, potest idem obiectum cognosci, vt conueniens naturæ rationali, vel vt conueniens naturæ sensitiuæ, & consequenter sub ratione boni honesti, aut boni delectabilis. Quæ bonitates sunt ita distinctæ, vt necessariò postulent attingi, non solum per actus diuersos, sed etiam per distinctas potentias: quia sunt bonitates diuersi ordinis. Cæterùm huiusmodi potentiarum, aut actuum distinctio sumitur à bono, sicut à ratione formali; ab apprehensione autem, sicut à proponente, vel applicante.

14 Ex quibus sit primò, (vt sic aliquas obiectiones præoccupemus) quod si quis inuincibiliter ignoret, aliquem actum esse peccaminosum, illumque exerceat ob honestum finem, tunc prædictus actus erit moraliter bonus: non quidem, quia apprehensio fuerit ratio for-

malis prædicti actus; sed quia, mediante apprehensione, proponitur appetenti aliqua ratio boni, quæ illum actum specificat. ¶ Fit secundò, quod circa idem bonum, diuerso tamen modo apprehensum, videlicet vt absens, vel vt præsens, possint diuersi affectus exerceri, nempè desiderium, & gaudium. Ratio tamen huius differentiæ non est apprehensio; sed variantur specie affectus, quia per diuersas apprehensiones, eadem res proponitur sub diuerso modo conuenientiæ ad appetitum: atque ideò prædicta conuenientia, seu bonitas habet se formaliter, seu per modum motiui, apprehensio verò, solùm se habet applicatiuè, & per modum proponentis.

15 Adhuc tamen potest argui in fauorem huius opinionis: quoniam non semel id, quod est ens rationis, vt mons aureus, mouet appetitum ad amorem, & desiderium: sed ratio formalis, quæ tunc mouet, non est bonitas rei, quippè quæ in illa non est: ergo solùm est illa vana apprehensio, siue existimatio talis bonitatis. ¶ Confirmatur: quia finis habet rationem causæ, secundum quod est prior: sed solùm est prior secundum quod est in apprehensione; maximè vbi nullam à parte rei bonitatem habet: ergo per apprehensionem constituitur formaliter in esse causæ, & per consequens in ratione finis.

Respondetur ad argumentum negando minorem: nam semper ratio formalis, per quam finis mouet appetitum, est aliqua bonitas vera, & realis; licèt apprehensa in obiecto, vbi non est, & illi falsò applicata. Ex quo tamen non fit, quod apprehensio sit ratio formalis, sub qua finis excitat appetitum; sed tantùm sequitur, quod repræsentet bonitatem, & conuenientiam realem coniunctam obiecto, in quo minimè reperitur. Appetitus autem in prædicto casu non mouetur formaliter ab apprehensione, sed à bonitate reali falsò applicata alicui obiecto per apprehensionem. Quod ipsa experientia constat: si enim ab appetente montem aureum inquiratur, quare illum appetat? respondebit proculdubiò se illum appetere, quia magnas conuenientias ex illius possessione sperat sibi obuenturas. Vbi pro ratione formali appetendi, quæ est re ipsa ratio formalis finalizandi, non assignat apprehensionem; sed bonitatem, quæ apprehenditur. Neque hinc sequitur, quod finis in prædicto casu non sit causa realis: quia ad hoc satis est, quod ratio formalis, per quam mouet, sit bonitas realis; licèt non existat in obiecto ad extra. Sufficit enim, quod existat realiter in intentione: eò quod finis ad proprium influendi modum non exposcit existentiam physicam, sed duntaxàt intentionalem. Et quamuis apprehensio sit conditio, vt finis præcedat prioritate naturæ suum effectum; attamen per eandem bonitatem, per quam mouet, constituitur formaliter in esse prioris. Vndè patet ad confirmationem.

QVÆSTIO III.

Quidnam sit causalitas finis.

EXplicata iam virtute, per quam finis constituitur in actu primo ad mouendum appetitum, superest vt aperiamus, quænam sit causalitas, per quam illum mouet in exercitio, & trahit ipsum ad se. Supponimus autem ex Aristot. 1. *de Generat. text.* 55. huiusmodi causalitatem esse motionem metaphoricam: non quidem, quia realis non sit, sed quia non est effectiua, sed attractiua. Explicandum verò est, in quo consistat: idquè præstare curabimus in præsenti.

§. I.

Proponitur vera sententia.

16 DIcendum est, causalitatem finis esse amorem, quo appetitus tendit in ipsum finem: non, quatenùs amor dependet à voluntate, sed quatenùs dependet à fine, & est propter ipsum. Hæc conclusio est D. Thom. 1. *contra Gentes cap.* 75. vbi ait: *Causalitas autem finis in hoc consistit, quod propter ipsum alia desiderantur.* Quam etiam docent Auicenna, Scotus, Soncinas, Iauelus, & alij plures, quos refert, & sequitur Masius in præsenti *cap.* 3. *sect.* 4. *quæst.* 2.

Probatur ratione primò: quia per id finis mouet in actu secundo appetitum, per quod trahit illum ad se; siquidem motio, seu causalitas finis consistit in hac attractione: sed finis trahit appetitum ad se per amorem elicitum ab ipso appetitu; cùm hic trahatur ad bonum, quatenùs illud amat: ergo causalitas finis consistit realiter in amore, quo appetitus tendit in ipsum finem.

Confirmatur, & explicatur primò: quia sicut est proprium intellectus trahere, seu mouere ad se obiectum, ità est proprium voluntatis trahi, & moueri ab obiecto: intellectus enim attingit obiectum, prout illud habet intra se intentionaliter; voluntas verò fertur ad res, prout sunt in se ipsis: atqui per vnum, & eundem actum, nempè intellectionem, intellectus trahit ad se obiectum, & istud trahitur; ergo per eundem actum, videlicet amorem, debet finis trahere ad se voluntatem, & ista trahi: sed finem trahere voluntatem est propria finis causalitas: ergo causalitas finis consistit realiter in actu amoris. ¶ Confirmatur, & explicatur secundò: nam sicut causæ intrinsecæ, nempè materia, & forma, mutuò sibi correspondent; ita etiam inter causas extrinsecas, videlicet efficientem, & finalem debet dari mutua correspondentia: sed materia, & forma causant per eandem vnionem, nam hoc ipso quod vniantur, verificatur vnam recipere, & alteram informare: ergo finis, & efficiens debent influere per eundem amorem; quoniam etiam saluatur, quod per eundem amorem, & efficiens trahatur, & finis trahat.

17 Secundò probatur eadem conclusio: nam causalitas finis nequit in primis consistere in ostensione, siue exhibitione finis, quatenùs cognitus inuitat ex se appetitum ad sui amorem: sed neque consistere valet in aliquo reali deriuato ab ipso fine, & impresso appetitui antecedenter ad omnem appetitus actum; ergo consistit realiter in actu amoris, quo appetitus fertur in finem. Consequentia videtur legitima: quia non apparet, quid debeat designari pro causalitate finis præter ea, quæ recensuimus. Maior autem ostenditur: quia repugnat dari causalitatem causæ, quin aliquid realiter causetur in actu secundo, sicut implicat, quod aliquid sit causatiuum, & quod non correspondeat ei aliquid causabile: sed illa ostensio bonitatis finis potest dari, quin sequatur effectus proprius finis, nempè appetitum moueri; siquidem post cunctam ostensionem, & inuitationem illam potest voluntas respuere finem: ergo prædicta ostensio non est causalitas finis, sed requiritur per modum conditionis, ad hoc, quod finis constituatur in actu primo. Minor etiam liquet; quoniam nequit aliquid de nouo produci absque influxu causæ efficientis: ergo si finis imprimeret aliquid appetitui ante omnem eius actum, iam finis haberet rationem agentis respectu eius realitatis, aut motionis, quam imprimeret: consequens est omninò absurdum; quandoquidem causalitas finis non est efficere, sed allicere, & ideò appellatur motio metapho-

taphorica: ergo causalitas finis non consistit in aliquo deriuato à fine in appetitum, illique impresso ante omnem eius actum.

§. II.

Satisfit argumentis in contrarium.

18 Opposita sententia asserit, causalitatem finis consistere in aliquo antecedente actum voluntatis, nempè in hoc, quod finis se exhibeat illi præsentem, & quasi sollicitet amorem eius. Ita Conimbric. *in hoc lib. cap. 7. quæst. 21.* Quorum fundamentum est: quia hoc ipso, quod finis intelligatur excitare voluntatem ad sui amorem, intelligitur exercere propriam causalitatem, quæ in hac excitatione consistit: sed hoc ipso, quod finis propriam bonitatem repræsentet voluntati, illam excitat ad sui amorem, nam bonum sufficienter cognitum, nequit non ad sui amorem allicere: ergo causalitas finis consistit in prędicta ostensione, siue exhibitione propriæ bonitatis.

Respondetur negando minorem: quia vt constat ex dictis, tota illa repræsentatio pertinet ad actum primum, & requiritur ad hoc, quod finis constituatur proximè potens ad mouendam voluntatem. Sed minimè sufficit, vt finis, dicatur causare in actu secundo: quoniam postquam bonitas finis est proposita vndequaque voluntati, quoit ab ea absolutè reiici, & frequenter reijcitur, vt patet experimento. Vbi autem finis re ipsa non mouet appetitum, nequit intelligi exercere suam causalitatem.

19 Deinde arguitur contra nostram conclusionem: quoniam voluntas mouetur à fine, vt illum amet: ergo ante amorem elicitum à voluntate debet dari motio, & propria causalitas finis; & consequenter non poterit hæc consistere realiter in amore, quo appetitus fertur in finem.

Respondetur negando consequentiam: quia quando dicitur, *voluntatem moueri à fine, vt illum amet*, sensus est intransitiuus; cùm idem re ipsa sit, voluntatem moueri à fine, & voluntatem amare finem, vt patet ex supra dictis. Quamobrem non oportet, quod motio finis distinguatur realiter ab amore, quo voluntas fertur in finem, sed sufficit idem actus amoris, qui prout à fine est causalitas finis, & prout à voluntate est causalitas voluntatis, & effectus finis. Verum quidem est, quod prædicta motio, prout est à fine, præcedit aliquomodo seipsam, prout est à voluntate; quia priùs est finem mouere voluntatem, quam voluntatem tendere in finem; cùm ille finalizet, vt immotus, ista verò agat, vt mota à fine. Et propterea verificatur, quod voluntas mouetur à fine, vt illum amet.

20 Sed replicabis: quia creatura mouetur à Deo ad agendum, ideò debet præmoueri per aliquid distinctum realiter ab actione, quam ipsa creatura elicit: ergo pariter quia voluntas mouetur à fine, vt illum amet, debet præmoueri per aliquid realiter diuersum ab ipso amore.

Respondetur negando consequentiam: nam causa efficiens, & finalis se respiciunt, & mutuo sibi correspondent, atque idem realiter est finem attrahere, & voluntatem attrahi; & ideo vnus realiter amor sufficit ad vtrumque. Causa autem prima, & causa secunda non sic se habent; cùm vtraque sit causa efficiens: & ideò necessarium est, quod prȩmotio, qua causa secunda prȩmouetur, & actio, per quam producit effectum, distinguantur realiter inter se: quandoquidem non est idem realiter recipere præmotionem, & agerȩ effectum.

Adde primò, quod posita præmotione, potest absolutè non sequi actio creaturæ; id quod satis indicat distinctionem realem inter vtramque: at, posita motione finis, impossibile est, quod non detur amor; cum intelligibile sit, finem attrahere, & voluntatem non attrahi: & hoc indicat, tùm causalitatem finis consistere in ipso amore, tùm disparitatem inter causam finalem, & effectiuam mutuo se respicientes, & inter causam primam, & secundam motam à prima. Adde secundò, causam primam præmouere secundam in genere causæ efficientis: vnde qua parte causa prima est efficiens, debet aliquid efficere, & qua parte est prima, atque independens debet mouere creaturam ante actum eius: & ideò præmotio ad actionem distinguitur ab actione. Finis autem non mouet efficiendo, imò impossibile est, quod finis, quatenus finis, efficiat aliquid: quocirca repugnat causalitatem, siue motionem finis dari realiter ante omnem actum efficientis. Vndè vel motio finis non est realis, quod est absurdum; vel procedit etiam realiter a voluntate, & consequenter est ipse amor, quo voluntas fertur in finem. Illa ergo consequentia: Quia creatura mouetur à Deo ad agendum, ideo præmotio debet distingui ab actione creaturæ, tenet, & est legitima iuxta subiectam materiam. Ita verò: Quia voluntas mouetur à fine ad amandum, debet motio finis distingui realiter ab amore, non valet iuxta subiectam materiam, ob manifestam disparitatem, quam hactenùs sumus prosecuti.

21 Vltimò arguitur: quoniam causalitas cuiuslibet causæ debet realiter distingui ab eius effectu; cùm hic dependeat realiter à causa actu causante, ac proinde à causalitate, per quam causa in esse causantis constituitur: at amor elicitus a voluntate est effectus finis: ergo distinguitur realiter ab eius causalitate, quę consequenter non poterit consistere realiter in ipso amore. Minor liquet: nam id est proprius effectus finis, quod est propter finem, & ordinatur ad eum: hoc autem conuenit prædicto amori: ergo.

Respondetur negando maiorem vniuersaliter intellectam: nullum quippè apparet inconueniens in eo, quod idem sit realiter exercitium causæ, & effectus illius, vt videre est in actibus sensuum exteriorum, qui nullum terminum à se diuersum producunt, ac proinde simul sunt *fieri*, & *factum esse*, causalitas, & effectus. Quapropter non oportet ex vi huius, quod motio finis distinguatur realiter ab eius effectu; sed satis erit, quod ibi interueniat aliqua distinctio, & prioritas, quatenus eadem motio, vt est à fine, & causalitas illius, præcedit se ipsam sub munere, quod est exercitium voluntatis: & hoc posteriori modo habet rationem effectus respectu finis. Vnde hæc causalis est vera; quia voluntas mouetur à fine, ideo se mouet in finem; alias temere se moueret, quamuis eadem motio realis sit, per quam voluntas mouetur, & quasi patitur a fine, & per quam tendit actiuè in ipsum. Vt autem causa actu causans sit prior effectu, satis est, quod virtus, per quam actualis sit prior, quidquid sit de ipsa causalitate: nam etiam causa actu causans est prior, quam causalitas; cùm hæc à causa actu causante dependeat: & tamen causalitas non distinguitur, nec dependet realiter à se ipsa; sed à virtute causatiua actu causante.

DISPV

DISPVTATIO XV.

De causis ad inuicem comparatis.

POstquam considerauimus singulas causas absolutè, & secundum se acceptas, oportet easdem ad inuicem comparare: vt earum ratio vndequaque notior fiat.

QVÆSTIO I.

De perfectione causarum.

SVpponimus, vt omnino certum, quod si fiat comparatio causarum quoad existentiam, tunc primum locum habet efficiens: secundum finis totalis, siue compositum; tertium forma: & vltimum materia. Cuius ordinis ratio est perspicua: nam causa efficiens influit prout existens in actu, impertiturque existentiam alijs causis: ex quibus finis, seu compositum existit per se, & ratione sui; partes verò materiales existunt ratione illius: & facta comparatione inter eas, materia existit per formam: ergo omnes causæ seruant in existendo ordinem à nobis descriptum. Quare solùm remanet difficultas de præcedentia, & prioritate, quoad perfectionem: quam vt aperiamus cum maiori claritate, singilatim causas omnes comparabimus, & diuersis assertionibus dubium decidemus.

§. I.

Comparantur materia, & forma quoad perfectionem.

1 DIcendum est primò, formam esse perfectiorem materia: sic docens vnanimiter Doctores, & merito: quoniam sicut actus excedit potentiam, ita causalitas per modum actus perfectior est, quam causalitas per modum potentiæ: sed forma est actus, & influit actuando, materia autem est potentia, & causat recipiendo: ergo forma est perfectior causa, quam materia.

Sed objicies: facta comparatione inter duas causas, illa erit perfectior, à qua alia magis dependet: sed forma materialis magis dependet à materia, quam è contra: ergo materia est perfectior causa, quam forma. Probatur minor: quoniam forma materialis dependet à materia in sua essentia, & in toto suo esse; materia verò non habet à forma suam essentiam: sed duntaxàt determinationem ad certam speciem, & actum existentiæ.

Respondetur, formam dependere à materia maiori dependentia extensiua, & materiali; secùs autem intensiua, & quoad perfectionem: quoniam modus ille causalitatis, quem forma exercet erga materiam, longè excellentior est eo, quo materia influit in formam. Hæc quippè reddit materiam ex informi pulchram communicando ei speciem, & actualitatem: à qua ipsa vice versa deprimitur, & materializatur. Vndè ea, quæ à forma deriuantur in materiam, perfectiora sunt ijs, quæ forma à sola materia cum præcisione participat. Porrò perfectio causæ non debet regulari ex maiori dependentia effectus extensiua, & potentiali; sed ex intensiua, & quantum ad perfectionem.

§. II.

De excessu finis supra efficientem.

2 DIcendum est secundò, causam finalem nobiliorem esse efficiente. Hanc statuunt Aristot. *in hoc lib. text.* 30. D. August. 5. *de Ciuitat. cap.* 31. D. Thom. *in præsenti lect.* 5. *& opusc.* 31. *c.* 2. Quibus subscribunt communiter Interpretes, vti testatur Rubio *tract.* 8. *q.* 1. Probatur breuiter: quoniam conceptus causæ nobilior est, quam conceptus effectus; sed finis habet rationem causæ respectu causæ efficientis; hæc autem induit conditionem effectus respectu illius: ergò. Suadetur minor; quia efficiens non agit, nisi moueatur à fine; cùm influat propter aliquem finem: ergo facta collatione inter vtrumque, finis se habet, vt causa, & efficiens, vt effectus.

Respondebis primò, quod sicut efficiens non causat, nisi finis moueat; ita neque finis mouet, nisi efficiens agat: ac proinde parem esse vtriusque conditionem in modo causalitatis, & dependentiæ. ¶ Sed contra: nam licèt causalitas finis nequeat dari absque causalitate efficientis; nihilominus finis dat efficienti, quod agat, efficiens autem non dat fini, quod finalizet: agens enim mouetur à fine, cum agat propter ipsum; iste verò non influit propter agens; neque mouetur ab eo, vt ex se liquet. Vndè comparantur inter se, sicut causa prima, & secunda: quia sicut secunda mouetur à prima, illa verò non mouetur ab ea; licèt concursus causæ primæ cum secunda nequeat inueniri sine concursu illius: ita efficiens mouetur à fine, & non è contra; quamuis influxus finis non valeat dari sine causalitate efficientis. Quod docuit optimè D. Thom. *opusc. citat. his verbis: Efficiens non facit finem esse finem, & ideò non est causa causalitatis finis: id est non facit finem esse causam finalem. Finis verò est causa causalitatis efficientis: quia facit efficientem esse efficiens*: Quare finis in modo causandi nullam aliam supponit causam, sed influit, vt immotus, & tanquam causa prima; efficiens autem mouetur à fine, & sic habet rationem causæ secundæ respectu illius.

Respondebis secundò, non rectè colligi maiorem perfectionem causæ finalis supra efficientem ex eo, quod hæc habeat ab illa, seu in ordine ad illam suam causalitatem: nam etiam forma materialis habet à materia suam causalitatem: & nihilominus illam excedit in perfectione, vt diximus assertione prima. ¶ Sed contra: quia licet causalitas formæ dependeat à materia, sicut à subiecto; tamen forma ex se, et non à materia habet formalizare, & actuare materiam: finis autem non solùm influit in actionem, siue causalitatem causæ efficientis; sed etiam est causa huius, quod est agens

agere: cùm efficiens agat propter finem. Vnde causa efficiens in ipso munere, & exercitio causæ dependet à fine: atque ideò debet huic cedere in perfectione.

3 Sunt tamen aduersus nostram assertionem aliquæ obiectiones, quas oportet diluere. Oppones ergo primò: perfectio causę desumitur ex perfectiori modo causandi; sed causa efficiens causat per influxum realem, & naturalem, finis autem per motionem metaphoricam; siquidem non dat esse, sed mouet, & quasi rogat efficiens, vt illud communicet: ergo causa efficiens perfectior est, quam finalis.

Respondetur negando consequentiam: quia licèt modus influendi efficiendo excedat secundum quid modum causandi alliciendo, & finalizando; non tamen simpliciter: perfectio quippè causæ debet simpliciter attendi ex modo causandi cùm maiori independentia, & minori subordinatione. Efficiens autem, & finis ita se habent, quod quamuis efficiens immediatè, & per influxum naturalem cōmunicet esse; nihilominùs in agendo mouetur à fine, illiquè subordinatur, hic autem influit immotus: ac proinde causa finalis efficientem in excellentia modi influendi præcellit.

4 Secundò oppones: modus causandi fundatur in modo essendi: sed efficiens habet nobiliorem modum essendi, quam finis: ergo gaudet perfectiori modo causandi. Minor constat, tùm quia efficiens semper habet veram, & realem entitatem; finis verò frequenter habet esse fictum, existens duntaxat in existimatione. Tùm etiam, quia licèt finis habeat essentiam, & bonitatem realem; tamen ad exercendam propriam causalitatem non expolcit existentiam exercitam, & in re; sed solùm intentionalem, & in apprehensione.

Respondetur, causam, & modum causandi posse bifariam considerari: vno modo in esse entis, alio modo in esse causæ. Et quamuis conceptus causæ præsupponat conceptum entis; non tamen commensuratur cum modo essendi materialiter sumpto, sed cum modo essendi, prout fundat habitudinem ad effectum. Vndè contingere potest, quod aliquid sit perfectius in esse causæ, quamuis sit minus perfectum in esse entis: quoniam licèt vna ex ijs rationibus supponat aliam, & fundetur in ea; sunt tamen inter se satis diuersæ, & per ordinem ad diuersas regulas mensuranda est earum perfectio. Quod ostendi potest in materia prima, & potentiis immediatè operatiuis: hæc enim si comparentur in esse entis, materia proculdubio perfectior erit; cùm sit substantia, & potentia immediatè operatiua sit accidens: si autem comparentur in ordine causæ, nequit potentia immediatè actiua non excedere materiam; siquidem illa influit per modum actus, & dando esse, ista verò per modum potentiæ, & recipiendo.

Hinc ad obiectionem facilis est solutio: solùm enim probat, modum essendi causæ efficientis esse perfectiorem modo essendi causę finalis, si comparentur in esse entis & sumantur materialiter: minimè verò conuincit esse nobiliorem in ordine causæ, & prout fundat habitudinem ad effectum. Influere enim, vt causa immota, & absque subordinatione ad aliam, dicit nobiliorem modum causandi: & hic est proprius causæ finalis, & per ipsum excedit modum influendi cæterarum causarum; cùm omnes dependeant à fine, & fint propter eum. Quamuis enim efficiens vendicet sibi existentiam naturalem, finis vero duntaxat intentionalem; nihilominùs efficiens cum omni sua perfectione subordinatur in influendo fini; siquidem agit propter finem, & mouetur ab eo. In quo perspicuè elucet maior perfectio finis in genere causæ, & in modo causandi formaliter accepto, & prout spectat ad genus causæ.

§. III.

Vltima assertio ad complementum dubij.

5 Deniquè asserendum est, causas extrinsecas, nimirùm finem, & efficientem esse perfectiores intrinsecis, videlicet materia, & forma. Hæc conclusio est æquè communis, & certa, ac præcedentes, & suadetur: quoniam illud genus est nobilius, cuius suprema species excedit omnes species aliorum generum: sed suprema causa finalis, & efficiens, nempè Deus, excedit in perfectione causam materialem, & formalem: ergo finis, & efficiens sunt causæ perfectiores, quam materia, & forma. ¶ Confirmatur: nam materia, & forma sunt veræ partes, ordinanturquè ex natura sua ad compositum; atque ideò influunt, vt quid imperfectum, & incompletum, qui modus influendi repugnat Deo: modus autem causandi per modum finis, & efficientis non petit hanc imperfectionem; cùm non influant componendo, & sic potest Deo conuenire: ergo perfectiori modo influunt finis, & efficiens; ac proindè sunt nobiliores causæ.

6 Obijcies: Illa causa est perfectior à qua effectus magis dependet: sed compositum naturale magis dependet à materia, & forma, quam à fine, & efficiente: ergo materia, & forma sunt perfectiores in esse causæ. Probatur minor: quia quælibet res magis dependet ab eo, quod est sibi intrinsecum, quam ab extrinseco: sed materia, & forma sunt causæ intrinsecæ compositi naturalis; finis verò, & efficiens solùm influunt ab extrinseco: ergo compositum magis dependet à materia, & forma, quam à fine, & efficiente.

Respondetur negando minorem, cuius probatio nullius momenti est: quoniam finis, & efficiens causant non solùm compositum naturale, sed etiam materiam, & formam, ex quibus illud intrinsecè constituitur. Maior enim dependentia attenditur ex influxu vniuersaliori, & minus dependenti: finis autem, & efficiens causant compositum, & quidquid est in composito, absoluunturquè ab illis dependentijs, & imperfectionibus, quibus subiacent partes: quare maior est dependentia compositi à fine, & efficiente, quam à materia, & forma; siquidem ipsæ materia, & forma ab efficiente, & fine in influendo dependent. Vnde colligitur, causam finalem, & efficientem dici causas extrinsecas, non quia dependentia effectus ab eis sit quid extrinsecum effectui: sed quia terminus huius dependentiæ, siue habitudinis est extrinsecus. In quo distinguuntur hæ causæ à materia, & forma: ab ijs enim dependet compositum sicut ab aliquo sibi intrinseco, & se intrinsecè constituente. Cæterum ex hoc ipso arguitur imperfectio harum causarum, quæ necessariò influunt, vt partes, ac proinde vt quid incompletum, & imperfectum.

QVÆSTIO II.

Vtrum vna causa sit prior alia in causando.

Explicuimus ordinem, quem causæ obseruant, cùm in existendo, cùm in perfectione. Restat inuestigemus, an habeant aliquam prioritatem in causando: hęc enim est, ad quam potissimè in causis attendi debet.

§. I.

§. I.

Statuitur causas sibi inuicem esse causas.

7 DIcendum est primò, causas mutuò se causare; non in eodem genere, sed in diuerso: & consequenter quamlibet in suo genere esse priorem alijs. Ista assertio est commune Philosophorum axioma firmatum auctoritate Aristot. *in hoc lib. text.* 31. vbi D. Thom. *lect.* 5. & 5. *Metaph.* vbi S. Doct. *lect.* 2. Vndè in præsenti potiùs oportet eam explicare, quam plures probationes insumere: præcipuè quia *lib. de Generat. disp.* 2. eam magis illustrabimus exponendo qualiter accidentia, quæ dimanant à forma, possint ad eius introductionem disponere.

Igitur conclusio declaratur in hunc modum: nam vel loquimur de causis quoad esse, vel quoad causalitatem. Et quidem, si sermo de illis sit quoad esse: certum est, quod efficiens non recipit existentiam ab alijs causis, sed potiùs eam ipsis impertitur, & supponitur in actu independenter ab illis. At inter materiam, formam, & finem: totalem, siue compositum mutua causalitas, & dependentia reperitur in existendo. Quoniam materia dat formæ materiali esse sustentatum in ipsa: forma verò communicat materiæ actualitatem requisitam ad existendum: vtraque autem in suo genere præstat entitatem composito: à quo tamen in genere causæ finalis dependent: quia agens tribuens illis, quidquid habent, mouetur à fine, & influit ex intentione compositi. Quare in suo genere quælibet ex causis recensitis est prior alia; quamuis in alijs generibus sortiatur conditionem effectus: nam in genere v. g. causæ materialis omnia dependent à materia, ac proinde ipsa habet rationem causæ, & est prior: in genere autem causæ finalis materia, & forma dependent à composito, quod proinde secundum hanc rationem est prius: & sic de alijs: ergo istæ causæ, si conferantur quoad esse, exercent mutuam causalitatem, & dependentiam, explicatam.

Si autem loquamur de dependentia quoad causalitatem, inter omnes reperitur mutua dependentia: quoniam in generatione substantiali non moueret finis, nisi efficiens ageret, neque istud flueret, nisi materia reciperet, & forma informaret, & è contra. Quapropter eadem generatio, quæ est omnium causarum velut causalitas, media qua resultat effectus, & est propter finem, & exit ab efficiente, & educitur de materia, & specificatur à forma: ac proinde omnes hæ causæ in sua causalitate mutuò connectuntur, & dependent. Si autem hęc dependentia consideretur in vno genere, v. g. causæ finalis: tunc solus finis habet rationem causæ, & prioris: dependentia verò, quam ipse aliàs habet ab alijs causis, in isto genere non concipitur: sed prælcindit ab ea per abstractionem præcisiuam, & efficiens, materia, & forma non concipiuntur in hoc genere, vt causæ, sed solùm, vt effectus finis. Quia licèt re ipsa causæ sint, nihilominus non influunt in genere causæ finalis; sed aliàs in diuersis generibus: in quibus sunt priores, & finis sortitur statum effectus, exuitque conditionem, causæ quam in proprio genere vendicat.

8 Sed objicies primò, hinc sequi, quod idem respectu eiusdem sit notius, & ignotius, siquidem causa est notior effectu: atque ideò si possunt aliqua respectu eiusdem habere rationem causæ, & effectus, iam erunt notum, & ignotum respectu illius. Hoc autem est absurdum: nam dabitur circulus vitiosus in demonstrationibus: si enim materia est causa formę, & è contra, poterit demonstrari materia per formam, & forma per materiam; cùm omnis effectus demonstretur per suam causam: fietquè consequenter manifesta circulatio.

Respondetur ex Diu. Thom. 1. 2. *q.* 33 *art.* 4. *ad* 2. nullum esse inconueniens in eo, quod aliquid sit prius, & posterius, notius, & ignotius, secundum diuersas considerationes. Potest enim vnum esse ratio cognoscendi aliud in aliquo genere, & per illudmet cognosci in genere diuerso: ac proinde non est notum, & ignotum secundum eandem rationem. Quare circulum difformem non esse vitiosum; sed necessariò admittendum statuimus *in Logica disp.* 14. *quæst.* 6.

9 Objicies secundò: quidquid est causa causæ est etiam causa causati à tali causa, vt dicitur in lib. de causis: ergo si materia v. g. est causa formæ, & rursus forma est causa materię, sequitur, quod materia, sit causa sui; hoc autem est manifestè inconueniens: ergo absurdum est dicere, quod causæ mutuò dependent, & sunt sibi inuicem causę.

Respondetur, axioma illud solùm verificari quando causa, & causatum influunt in eodem genere causæ; secùs verò cùm id, quod causatur, influit in diuerso genere causæ, ac est illud, in quo causatum est. Vnde cum materia causet formam in genere causæ materialis, & dependeat ab ea, non in hoc genere, sed in genere causæ formalis minimè sequitur, quod materia sit causa sui. Ratiò autem huius doctrinæ sumpta ex D. Thom. 1. 2. *q.* 79. *art.* 1. *ad* 3. est: quoniam cùm aliquid causatur, & causat in eodem genere causæ, influit per illudmet, esse, secundum quod causatum est, atque ideo id, quod est causa illius, causat etiam quidquid intra idem genus dependet ab eo. Vt si ignis causat calorem in aqua, & rursus hic calor causet calorem in manu, benè sequitur, ignem saltem mediatè esse causam caloris in manu: quia tam ignis, quàm calor aquæ ab eo immediate productus influunt in eodem genere causæ efficientis. Cæterum vbi genus causæ variatur, tunc id, quod causatur, non influit secundum illud esse, secundum quod est causatum; sed secundum esse diuersum, vt constabit discurrenti per vniuersa causarum genera. Nam si comparentur efficiens, & finis, iste mouet, & influit secundum suam bonitatem intentionaliter existentem; causatur autem secundum suum esse naturale, & exercitum. Pariter si fiat collatio inter formam, & materiam, ista per suam entitatem potentialem causat formam sustentando per modum subiecti illam, à qua tamen dependet quantum ad speciem positiuam, & exercitium existendi; quare non causat, & causatur secundum eandem rationem, sed secundum diuersas. Ex quo non infertur, quod sit causa sui, neque aliud inconueniens.

§ II.

Declaratur ordo causarum in influendo.

10 DIcendum est secundò, quod licèt causæ habeant mutuam connexionem, & dependentiam in causando, vt constat ex nuper dictis; nihilominus finis est causa primò influens, deinde efficiens, postea materia, & vltimò forma sic D. Thom. 1. *p. q.* 5. *art.* 2. *ad* 1. & *art.* 4. *in corpore*. Probatur: quoniam finis influit, vt immotus, & nullam aliam causam supponens, ac proinde influendo præcedit alias causas: deinde materia, & forma non possunt se à nihilo extrahere; ob idque præsupponunt causam efficientem, quæ illas producat, & vniat: porrò agens creatum nequit formam producere, nisi ex præsupposito subiecto, seu materia; atque ideo hæc præsupponitur ad formam: denique compositum non valet resultare absque forma,

illud in determinata specie constituente: ergo omnes hæ causæ seruant in influendo, seu causando compositum illum ordinem, quem in assertione descripsimus.

11 Obijcies: hic loquimur de causis, vt causæ sunt: ergo impossibile est, quod secundum hanc considerationem seruent ordinem prioris, & posterioris. Probatur consequentia: nam quod concipitur, vt posteriùs, concipitur, vt dependens: sed repugnat, quod aliquid secundum munus causæ sit dependens: ergo repugnat, quod causa in esse talis seruet ordinem posterioris. Minor liquet: quia causa, vt causa est, dicit independentiam: ergo repugnat causæ, vt tali, quod sit dependens.

Respondetur, nos loqui de causis non absolutè acceptis, & secundum se, vel quatenùs vna præscindit ab alijs; sed sumptis per ordinem ad effectum. Quamuis autem causæ præcisè, vt tali repugnet, quod sit posterior, quia sub hac expressione solam independentiam importat, & influxum in proprio genere; minimè tamen repugnat, quod si causæ referantur ad effectum, influxus vnius cõcipiatur cum fundamento in re vt prior, quam influxus aliarum. Et ratio est satis aperta: nam licet effectus dependeat ab omnibus causis; nihilominùs prius, hoc est magis, & intimius, dependet ab vna, quam ab alia: ergo causæ ratione dependentiæ effectus ab eisdem, & per ordinem ad eum seruant influendo ordinem prioris, & posterioris. Maximè quia, etsi contra rationem causæ sit habere duntaxat rationem effectus, posterioris, & dependentiæ; minimè tamen repugnat, inuoluere aliquam dependentiam, & subordinationem ad aliam causam, vt constat in causa secunda respectu primæ, & in fine intermedio respectu vltimi. Et hoc pacto se habent istæ causæ: nam efficiens, materia, & forma dependent in ipso influere à fine, siquidem influunt propter ipsum: forma autem priùs concipitur exire ab efficiente, quam actuare, vel informare materiam; & sic de alijs. Quapropter in ipso munere causæ, licèt respectiuè ad effectum seruant ordinem prioris, & posterioris: non quia sub expressione præcisa causæ vna dependeat ab alia; sed quia influxus vnius priùs attingit effectum, quam influxus alterius, & intelligitur cum fundamento in re illum præcedere, vt patet in fine respectu efficientis, & satis liquet ex dictis.

QVÆSTIO III.

An vnus, & idem effectus possit simul produci à duabus causis totalibus, & eiusdem ordinis.

CErtum est, duas causas partiales eiusdem ordinis, vel duas totales diuersi ordinis, & inter se subordinatas posse attingere eundem effectum, vt constat in duobus portantibus idem pondus, & in causa prima, & secunda producentibus eandem rem. Quocirca difficultas deuoluitur ad causas totales, & eiusdem ordinis. Quæ licèt æquè militet, & posset discuti in omni genere causarum; quia tamen quoad causas materiales, & formales satis apparet eius resolutio *ex dictis disp. 4. q. 5.* & de causa finali idem, ac de efficiente dicendum est: ideo ex professo illam duntaxat versabimus circa causas efficientes.

S. I.

Eligitur pars negatiua.

12 DIcendum est, implicare contradictionem, quod idem numero effectus producatur simul à duabus causis totalibus, & eiusdem ordinis. Sic docet D. Thom. pluribus in locis, & præcipuè *1. p. q. 52. art. 3. & quæst. 3. de potentia art. 7. ad 11. art. 19. ad 1.* Vnde hic modus dicendi frequentior est inter Thomistas. Videantur Capreol. *in 2. dist. 20. quæst. vnica art. 3. ad argumenta Scoti contra 2. concl.* Ferrar. *3. contra Gentes cap. 68.* Iauel. *5. Metaph. quæst. 7.*

Probatur primò, quia si idem numero effectus simul produceretur à duplici causa totali, & eiusdem ordinis, penderet per se à qualibet illarum, & non penderet per se: sed in hoc clauditur implicatio contradictionis: ergo. Sequela quoad primam partem facilè ostenditur: nam effectus pendet per se ab eo, à quo habet totum suum esse: sed effectus haberet totum suum esse à qualibet ex illis causis, vt supponitur: ergo penderet per se à qualibet illarum. Secunda etiam pars suadetur: quoniam effectus non pendet per se ab eo, sine cuius influxu potest produci: sed effectus posset produci sine qualibet ex illis duabus causis; siquidem naturaliter loquendo solùm fit ab vna: ergo à nulla earum per se dependet.

13 Respondet Suarez, causam per se non esse illam, sine cuius influxu nequit effectus produci; sed illam, in cuius virtute continetur effectus, & à qua producitur, siue possit procedere ab alia, siue non. Vnde ly *per se* debet sumi duntaxat positiuè, non autem negatiuè; siue negando, & excludendo consortium alterius causæ.

¶ Hæc tamen expositio voluntaria est: quoniam dependere *per se* vnum ab alio, nihil aliud est, quam non posse, saltem naturaliter, esse sine illo: & sic forma materialis pendet per se à materia, quia non potest fieri, & esse sine illa; & è contra anima rationalis non dependet à corpore, quia naturaliter loquendo potest esse sine illo: sed effectus, qui procederet a duabus causis totalibus eiusdem ordinis, posset fieri naturaliter sine concursu illarum duarum causarum, & absque qualibet ex illis determinatè sumpta, vt ex se constat: ergo neque penderet per se ab illis simul concurrentibus, neque ab illis seorsim, & determinatè acceptis.

Quod potest amplius declarari, & vrgeri: nam effectus productus à duabus causis totalibus eiusdem ordinis, vel dependet per se ab illis simul sumptis: & hoc dici non valet; siquidem potest fieri ab vna tantum, atque istud est illi connaturalius. Vel dependet à quauis particulari, & in solidum: & neque hoc potest dici; nam sine concursu eius valet produci ab alia. Vel dependet indistinctè ab vna, vel ab alia, vel ab vtraque, eo modo, quo visio dependet ab oculo, siue sit dexter, siue sinister, siue vterque, & neque istud potest affirmari: quoniam effectus eatenus dependet à causa, quatenus ab ea accipit esse: sed non acciperet esse sub hac confusione, & indistinctione, vt sic dicamus, ab ista, vel ab illa causa, vel ab vtraque; sed determinatè à duabus causis simul concurrentibus: ergo nequit ab vna, vel ab alia indeterminatè pendere. Quod constat exemplo visionis: quoniam licet considerata visio in actu signato, & præcisè quoad speciem non dependeat determinatè ab isto oculo, sed ab vno, vel ab altero: attamen hæc numero visio executa, & existens per se dependet ab aliquo oculo determinatè accepto, ab eo videlicet, a quo fit. Et ratio est: quia effectus, vt tali est essentialis dependentia ab alio: ergo sicut effectus executus, & existens non

non eſt incertus, & indifferens; ſed certus, & determinatus; ita importat certam, & determinatam dependentiam ab vna, vel à pluribus cauſis: atque ideo ita fiet ab illis, vt non poſſit fieri, niſi ab eiſdem: ergo non rectè dicitur, quod ad dependentiam per ſe effectus à cauſa ſufficit contineri in ea, licèt poſſit naturaliter procedere ab alia.

14 Reſpondet ſecundò idem Suarius, effectum procedentem à duabus cauſis totalibus eiuſdem ordinis fieri per duas actiones totales eiſdem cauſis correſpondentes: atque ita prout fit ab vna per vnam actionem, ita per ſe, & indiſpenſabiliter pendet ab ea, vt nequeat fieri, aut pendere ab alia cauſa: quoniam licèt ab altera etiam producatur, non tamen fit per illam, ſed per diuerſam actionem.

Sed contra arguitur primò: quia repugnat naturaliter duo accidentia ſolo numero diuerſa eſſe in eodem ſubiecto, vt docet communis ſchola Thomiſtarum: ſed illæ actiones totales, ſi darentur eſſent eiuſdem ſpeciei, vt conſtat, & reciperentur in eodem ſubiecto, cùm ſint fieri eiuſdem effectus: ergo repugnat, quod idem effectus producatur per duas actiones totales eiuſdem ordinis. § Confirmatur: nam ideo nequeunt dari, ſaltem naturaliter loquendo duæ actiones totales eiuſdem ordinis, quia quælibet eſt totalis: ita vt per ſuammet entitatem ſit in actu ſecundo actuale exercitium impediendi aliam, ſicut virtus totalis eſt in actu primo virtus impeditiua alterius: quippe id ipſum præſtat actio in actu ſecundo, quod virtus in actu primo: ergo ſicut repugnat dari virtutem totalem ſine vi, & facultate impediendi aliam eiuſdem ordinis, ita repugnabit eſſe actionem totalem, & non eſſe ipſam actualem, vt ſic loquamur, impeditionem alterius: & conſequenter implicat dari ſimul duas actiones totales eiuſdem ordinis, & reſpectu eiuſdem effectus.

Secundò impugnatur eadem ſolutio: quoniam ſi idem effectus produceretur à duabus cauſis totalibus, & per duas actiones totales eiuſdem ordinis, per vnicum reſpectum, ſiue habitudinem reſpiceret vtramque cauſam, & vtramque actionem: ergo impoſſibile eſt quod dependeat ab vna cauſa ſub vna ratione, & ab altera ſub alia: & conſequenter non poteſt dici, quod effectus, prout fit per vnam actionem, dependeat ab vna cauſa, & quatenùs producitur per alteram actionem, dependeat ab altera cauſa totali, & eiuſdem ordinis. Patet conſequentia quia aliàs; effectus ille in ratione reſpiciendi non eſſet vnicus, & indiuiſibilis, ſicut ſi terminaret ſub diuerſa ratione, iam non eſſet vnus in munere terminandi. Antecedens autem ſuadetur: quia effectus reſpicit cauſas, ſicut terminat illarum influxum, & ita ſi habet vnam duntaxat rationem terminandi, etiam debet habere vnicam rationem reſpiciendi, & vnicum reſpectum: atqui illæ cauſæ, ſuppoſito, quod ſint eiuſdem ordinis, terminantur ad effectum ſub vna, & eadem ratione: ſi enim vna terminaretur ſub diuerſa, vel communiori ratione, iam non eſſet cauſa eiuſdem ordinis, ſed diuerſi, & ſuperioris: ergo pariter effectus reſpicit vtramque cauſam eodem reſpectu.

15 Explicatur hoc amplius, nam ille effectus terminans duas actiones totales, vel reſpicit illas ſub diuerſa ratione, vel reſpicit ſub eadem? ſi ſub diuerſa: ergo non reſpiciuntur, vt actiones eiuſdem ordinis, & rationis. Si ſub eadem: ergo non reſpiciuntur vt totales, & adæquatæ, ſed vt partiales: ſicut quia potentia viſiua reſpicit duas viſiones ſub eadem ratione illis communi, neutram reſpicit, vt totalem, & adæquatam. Ex quibus omnibus poteſt depromi alia ratio in fauorem noſtræ aſſertionis, quam ſatis ſit attigiſſe: nam duæ cauſæ totales nequeunt producere eundem effectum per duas actiones totales, vt conſtat ex nuper dictis; neque per vnicam, & indiuiſibilem actionem totalem, tùm quia duobus agentibus totalibus debent diſtinctæ, & totales cauſalitates correſpondere: tùm quia, deficiente concurſu vnius cauſæ, poſſet adhuc effectus produci per concurſum alterius, & conſequenter non influunt per eandem actionem: ergo implicat, quod duæ cauſæ totales producant ſimul eundem numero effectum. Id quod à fortiori conſtabit ex dicendis quæſt. ſequenti.

§. II.

Occurritur argumentis aduerſis.

16 Contra noſtram aſſertionem duplex eſt opinio: Prima aſſerit naturaliter eſſe poſſibile, quod vnus effectus procedat à duabus cauſis totalibus eiuſdem ordinis, ſic docent Nominales, vt refert Maſius hic *cap. 3. ſect. 5. q. 2.* Secunda tenet id repugnare naturaliter; non tamen ſupernaturaliter. Ita Suarez *diſp. 26. Metaph. ſect. 4.* cum alijs pluribus Iunioribus.

Probatur primo: quoniam duo luminoſa, vt quatuor poſſunt naturaliter applicari vni, & eidem ſpatio: ergo producent in eo, vt cauſæ totales proximæ eundem numero effectum v. g. lumen, vt duo. Probatur conſequentia: quia in primis ex parte medij nulla datur indiſpoſitio, aut reſiſtentia, vt supponitur: deinde vnum ex illis luminoſis non impedit aliud; cùm ſint eiuſdem virtutis, & vnum non præueniat aliud, ſed applicentur in eodem inſtanti, & in eadem diſtantia: denique non poſſunt concurrere partialiter; ſiquidem quodlibet habet ex ſe virtutem ſufficientem ad producendum lumē, vt duo, & agit quantum poteſt: ergo lumen, vt duo poteſt naturaliter produci à duplici cauſa totali eiuſdem ordinis.

Reſpondetur, impoſſibile eſſe naturaliter loquendo, quod idem corpus, & ſecundum eandem partem æquè diſtet à duobus luminoſis exiſtentibus in diuerſo loco: quoniam corpus eſt diuiſibile in plures partes, & conſequenter, ſecundum quaſdam eſt proximius vni luminoſo, & ſecundum alias alteri. Quare ſecundum vnam partem illuminatur ab vno, & ſecundum aliam ab alio, quia vtrumque agat in eodem corpore, & ſecundum eandem partem, ſed ſecundum diuerſas. Quia, cùm vnumquodque ex illis reſpectu partis, quæ ei magis appropinquatur, ſit agens fortius, impedit ne aliud producat lumen in eadem parte. Apparet tamen medium magis illuminatum: non quia lumen eius ſit magis intenſum; ſed quia magis extenditur, & diffunditur, quam ſi eſſet vnicum luminoſum. Cuius ratio eſt: quia luminoſum agit per lineam rectam, vt docet Ariſtot. *ſect. 15. problem. 9.* vnde ſolum emittit lumen verſus illas partes, quæ ſibi è regione opponuntur. Porro corpus illuminabile nunquam eſt ita perpolitum, quin habeat aliquas particulas magis prominentes, quæ conſequenter cauſent vmbram in alijs, & ſic impediant, ſaltem aliquo modo, illuminationem earum. Vbi autem aliud luminoſum ponitur quaſi à tergo, illuminat illas partes: & ob id apparet medium magis illuminatum, non quia habeat lucem magis intenſam, ſed quia illam recipit in pluribus partibus, & vt ſic dicamus, verſus omnia latus.

17 Sed contra (& arguitur ſecundo) poſſet Deus vtrumque luminoſum penetrare: ſed tunc æquè diſtarent à medio, & alias retinerent eandem virtutem: ergo poſſent producere eundem effectum: ac proinde poſſibile erit, quod ſaltem ſupernaturaliter, & ſuppoſito miraculo, idem effectus procedat à duabus cauſis totalibus,

& eiusdem ordinis.

Respondetur, quod cùm illa agentia sint eiusdem virtutis, & æquè distent à medio, nullum eorum aget: quia mutuo, & eisdem viribus se impedient: & consequenter à nemine eorum fiet illuminatio. Quod si Deus vellet, vt non obstante penetratione, & æqualitate virtutis illuminatio sequatur: tunc vel tantum concurret cum vno ex illis luminosis, quod ipse designare maluerit, vel si voluerit cum vtroque influere, & quod ab illis producatur effectus, applicabit illa ad illuminandum partialiter, & attemperando eorum actiones. Quare nunquam fiet etiam supernaturaliter, quod idem effectus sit à duabus causis eiusdem ordinis, quatenùs totales sunt; sed vel ab vna tantùm, vel ab vna, & alia partialiter influentibus. Neque responsio in prædicto casu est, voluntaria: quia satis superquè ostensum generaliter est, repugnare, quod duæ causæ totales, & eiusdem ordinis producant simul eumdem numero effectum.

18 Tertiò arguitur: quia plures sacerdotes possunt consecrare eandem numero hostiam, si simul proferant verba consecrationis, vt docet D. Thom. 3. *p.q.* 82. *art.* 2. sed ij sunt plures causæ totales illius effectus: ergo idem effectus potest produci à pluribus causis totalibus eiusdem ordinis. Minor videtur euidens: quia vnus sacerdos non consecrat vnam partem hostiæ, & alius aliam; sed quilibet totam hostiam: & aliàs vnusquisque est causa adæquata, & sufficiens; siquidem, quolibet in particulari deficiente, adhuc consecratio, subsisteret, & fieret ab alio: ergo.

Respondetur negando minorem, vel suppositum illius: quoniam sacerdotes simul consecrantes, licèt sint plura supposita, non sunt plura instrumenta formaliter, & propriè loquendo; sed sunt vnum in Christo, in cuius persona, & virtute consecrant, & cui in agendo subordinantur. Quoniam hoc ipso, quod agens principale sit vnum, & moueat ad eundem numero effectum; virtus instrumentaria, siue intentionalis est in hoc genere vna, & eadem formaliter in esse virtutis, quantumuis diffundatur per supposita materialiter diuersa. Vnitas quippè talis virtutis, sicut & eius esse, debet regulari per vnitatem agentis præcipuè, à quo deriuatur, & penès effectum ex cuius intentione confertur. Quare consecratio facta à pluribus sacerdotibus, non respicit vnumquemque ex illis, vt causam totalem, & sibi adæquatam; sed hoc pacto respicit collectionem omnium illorum, vel omnes, quatenùs sunt vnum in Christo, & influunt per modum vnius instrumenti. Et est de materiali, quod illa virtus instrumentaria communicetur vni, vel pluribus: quia siue sit in vno, siue in multis, concurrit formaliter eodem modo. Vnde prouenit, quod etiam, subtracto quolibet sacerdote, si virtus perseueret in alio, aut alijs, sit efficiens, sicut antea.

19 Vltimò arguitur: quia idem actus potest ordinari ad duos fines totales: ergo idem effectus poterit esse à duobus agentibus totalibus. Consequentia constat à paritate, & antecedens suadetur: nam potest quis deambulare, gratia tum sanitatis, cum inuisendi amicum; ita vt propter quemlibet horum finium exerceret deambulationem, etiam si alter deesset: ergo quilibet ex illis est finis totalis, & adæquatus deambulationis.

Respondetur negando antecedens, ad cuius probationem, dicendum est, fines illos esse partiales, & ex illis integrari vnum finem totalem. Quare ex vi illius volitionis, qua simul appetuntur, non sequeretur deambulatio, si alter eorum deficeret. Quando verò, deficiente vno, adhuc sequitur deambulatio, non est ex vi intentionis præcedentis ad vtrumque simul terminatæ; sed ratione nouæ volitionis, qua vnus in solidum, & per modum finis totalis accipitur.

QVÆSTIO IV.

An idem effectus possit fieri diuisim à pluribus causis totalibus.

POstquam ostendimus repugnare, quod idem effectus fiat simul a pluribus causis totalibus eiusdem ordinis; disquirendum est, an id sit possibile saltem diuisim: ita videlicet, quod effectus, qui hic, & nunc procedit ab illa causa v.g. à Petro, possit produci à Paulo, si sub eisdem circunstantijs influeret. Cuius difficultatis resolutio, non obscurè apparet ex dictis quæst. præcedenti; nam quæ ibidem diximus ad ostendendum, quod effectus penderet, & non penderet per se à qualibet ex illis causis, possunt huic difficultati adaptari, vt considerans deprehendet. Malumus tamen claritatis gratia dubium illud sigillatim discutere, tùm vt implicationem circa hoc in causis vniuocis ostenderemus: cùm vt euerteremus peculiare fundamentum Aduersariorum. Quidquid autem de causis vniuocis, & particularibus dictum fuerit, poterit æquiuocis, & vniuersalibus cum proportione applicari.

§. I.

Defenditur sententia D. Thomæ.

20 DIcendum est, repugnare, quod idem effectus fiat diuisim à duabus causis totalibus, & vniuocis: v.g. quod idem numero homo possit diuisim generari à Petro, & Paulo. Sic docent Capreol. Soncinas, Iauelus, Soto, & alii plures, quos adducit, & sequitur Masius *cap.* 3. *sect.* 5. *quæst.* 3.

Probatur primo auctoritate Angelici Doct. *quodlib.* 5. *art.* 8. vbi inquit: *Impossibile est, eundem filium nasci, siue sit alius pater, siue alia mater; sicut etiam non est idē numero sigillum, siue sit alia sera, siue sit aliud corpus sigilli, ex cuius impressione cera sigillatur.* Constat autem, quod in via D. Thom. implicat esse eandem numero figuram sigilli, si cera sit diuersa; cum apud ipsum accidentia indiuiduentur à subiecto: ergo ex mente S. Doctoris repugnat, eundem numero effectum esse diuisim à duabus causis totalibus, & vniuocis.

21 Deinde suadetur ratione: quia sicut differentia indiuidualis limitat v.g. animam rationalem in ratione essentiæ, ita limitat illam in ratione naturæ, seu potentiæ radicalis; quia secundum vtramque rationem contrahit eam, & constituit indiuiduam: sed hæc numero anima rationalis, quia limitata in essentia, nequit constituere eandem numero essentiam, quam alia anima constituit: ergo, quia limitata in conceptu naturæ non poterit per modum potentiæ radicalis producere eundem numero effectum, quem alia anima producit.

Confirmatur primò: quoniam licet Petrus, & Paulus sint eiusdem speciei; nihilominùs numero distinguuntur, & non habent eandem realiter essentiam, vel potentiam generatiuam: ergo licet possint producere effectus eiusdem speciei; non tamen eundem numero effectum. Patet consequentia: quia terminus, & effectus debent respondere principio, & virtuti: ergo si potentia generatiua Petri, & Pauli non est eadem numero, sed specie, non poterit attingere effectum eundem numero, sed specie. ¶ Explicatur hoc: quia potentia generatiua abstracta, & considerata secundum speciem, magis se extendit, quam hæc numero potentia generatiua Petri;

siquidem ista limitat, & contrahit gradum specificum; sed potentia generatiua humana considerata in communi, solùm se extendit ad omnia indiuidua speciei humanæ, & non alterius speciei: ergo hæc numero potentia generatiua Petri non se extendit ad omnia indiuidua humana; sed ab ista numerò determinatè, & non ad alia numero diuersa.

22. Respondebis, vim nostræ rationis fundari in consideratione metaphysica, & in præcisionibus graduum superiorum, & inferiorum; & consequenter parum vrgere apud Philosophos, qui ad has præcisiones non attendunt: sed ad vires, & intentionem naturæ. Hæc autem in productione indiuidui intendit conseruationem speciei: ad quam per accidens est, quod producatur illud, vel illud indiuiduum. Vndè terminus cuiuscunque potentiæ generatiuæ humanæ, est quodcumque indiuiduum illius speciei.

Sed contra: nam rationes metaphysicæ fundantur in physicis: & ideò quia natura diuina non est partita metaphysicè per differentias indiuiduales, rectè colligitur tres diuinas personas habere eandem virtutem, & modum operandi ad extra: si verò natura diuina esset diuersa numero in illis, sicut non essent idem numero Deus; ita neque haberent eandem virtutem, neque possent producere eosdem numero effectus; ergo Philosophus debet attendere ad has præcisiones, & gradus metaphysicos. Quod satis superquè conuincitur exemplo essentiæ in nostra ratione adducto: nam anima Petri, & anima Pauli nequeunt constituere eundem numero hominem, licèt sint eiusdem speciei: non alia ratione, nisi quia ipsæ distinguuntur numero: sed etiam potentia generatiua Petri, & potentia generatiua Pauli distinguuntur numero, vt liquet: ergo non possunt producere eundem numero effectum. Sicut ergo ex limitatione metaphysica animæ, penès gradum indiuidualem, rectè colligitur impotentia physica ad constituendum idem compositum, quod alia anima numero distincta constituit; ita ex limitatione mataphysica huius numero potentiæ generatiuæ, rectè colligitur impotentia physica ad attingendum eundem numero effectum, quem alia potentia producit.

Id autem, quod in hac solutione tangitur, nullius roboris est, quia licèt natura humana considerata in communi intendat sui conseruationem per productionem cuiuscumque indiuidui; ad quod per accidens est istud, vel illud produci; nihilominus hæc numero natura determinata ad Petrum, non intendit conseruationem speciei, nisi per determinatam collectionem indiuiduorum. Et ratio est: quoniam potentia generatiua sumpta secundum speciem agit per omnes potentias illius speciei; & consequenter intendit sui conseruationem per productionem quorumcumque effectuum. At hæc numero potentia non operatur, nisi per determinatam virtutem distinctam numero ab aliis, & sic non intendit conseruationem speciei, nisi per determinata indiuidua, quæ intra illam virtutem continentur.

§. II.

Conuelluntur rationes opinionis contrariæ.

23 ADuersum nostram conclusionem sentiunt Scotus *in 2. dist. 20. quæst. 2.* Suarez *disp. 26. Metaph. sect. 5.* & alij plures: qui asserunt, non solùm supernaturaliter, sed etiam naturaliter fieri posse, quod idem effectus sit diuisim à duabus causis totalibus, & vniuocis. Fundamentum præcipuum illorum est: quoniam duo indiuidua v. g. Petrus, & Paulus sunt eiusdem perfectionis essentialis; ergo eiusdem virtutis: ergo quidquid fit ab vno; potest, saltem diuisim, fieri ab alio.

Sed ad hoc constat ex dictis; duo namque indiuidua esse eiusdem essentiæ, non importat quod eadem numero, & indiuisa essentia sit in vtroque: hoc quippè proprium est naturæ diuinæ, & omni creatæ repugnat: sed solùm per hanc loquutionem significamus, naturam vnius indiuidui esse similem naturæ alterius; & non distingui distinctione orta ex principijs essentialibus, sed solùm ex materialibus. Hinc tamen solùm infertur, quod possint producere effectus similes in specie, & solo numero differentes: minimè tamen colligitur, quod possint ad eosdem numero effectus se extendere. Virtus enim ad omnes eiusdem speciei effectus est propria potentiæ sumptæ secundum speciem; secus verò huius numero potentiæ, quæ per suam hæcceitatem limitat speciem, & determinatur ad certam collectionem indiuiduorum; quemadmodum differentia specifica limitat genus, & determinat ad effectus talis speciei, & non alterius.

24 Cæterùm aduersus hanc doctrinam insurgit Suarez: nam ex ea sequitur, quod hæc numero virtus nequeat attingere, nisi hunc numero effectum, & nullum alium: consequens est manifestè falsum, siquidem experientia constat plures numero effectus ab eadem numero virtute prodire, vt plures filios ab eodem patre: ergo. Sequela ostenditur: quia nos ita philosophamur de differentia indiuiduali contrahente speciem, sicut de differentia specifica contrahente genus: sed genus determinatum per differentiam specificam, solùm potest attingere quandam speciem effectuum, vt animal determinatum per rationale: solùm valet producere homines: ergo species determinata per differentiam indiuidualem, solùm poterit attingere hunc numero effectum, & non alium. Quia sic se habet differentia specifica ad effectum secundum speciem; sicut differentia indiuidualis ad effectum secundum numerum; vel proportio, cui nostra doctrina innititur, nullius ponderis est.

Respondetur negando sequelam, quam Suarius minimè euincit: nam quod virtus indiuidui non ita se extendat, ac virtus speciei, optimè colligitur ex illa proportione differentiæ specificæ, per quam ita genus limitatur, vt nequeat producere quidquid posset attingere sumptum in communi, & prout continet in potentia omnes species. Quod verò limitatio proueniens à differentia indiuiduali non sit tanta, quod determinet virtutem specificam ad vnum numero effectum, experientia ipsa conuincit. Vndè licèt genus contractum per vnam differentiam specificam nequeat attingere effectus alterius speciei; virtus tamen specifica limitata per differentiam indiuidualem potest attingere plures effectus numero distinctos. Et ratio discriminis est satis manifesta; quia indiuiduum per hoc, quod produxerit aliud, non amisit suam naturam, & virtutem operandi; & ideò, eo producto, potest aliud generare: quæuis enim virtus actiua, nisi corrumpatur, vel multum labefactetur, non tot producet, quin possit producere plura: atque ideò indiuidua producibilia ab vno indiuiduo non sunt determinati numeri; sed infinita sincategorematicè. Cæterùm genus determinatum realiter ad vnam speciem excludit positiuè alias; cum nullo modo contineat actu illarum differentias: quod opus erat, vt posset illas effectiuè attingere.

25 Vbi obserua, intra vnam speciem non solùm contineri infinita indiuidua, sed etiam infinities infinita, siue infinitas series indiuiduorum, vt patet in intellectibus damnatorum, quorum quilibet eliciet infinitas sincategorematicè intellectiones per totam æternitatem. Quælibet ergo differentia indiuidualis determinat spe-

ciem

ciem ad peculiarem seriem, seu collectionem indiuiduorum; quare sicut natura generica determinatur per differentiam specificam ad non producendum extra illam speciem; ita natura specifica limitatur per differentiam indiuidualem ad non efficiendum extra illam seriem. Et in hoc stat proportio, quam supra expendimus.

26 Secundò arguitur: quia non minor virtus requiritur ad conseruandum effectum, quam ad illum efficiendum; cùm conseruatio sit continuata productio: sed effectus, qui producitur ab vna causa, potest conseruari ab alia, vt patet in calore aquæ, quem potest vnus ignis producere, & alter conseruare: ergo effectus, qui fit ab vna causa, potest etiam ab alia produci.

Respondetur admittendo maiorem, si procedat de conseruatione quæ est idem cum prima rei productione, & appellatur conseruatio per se; secùs verò, si intelligatur de conseruatione per accidens, quæ distinguitur à prima productione effectus, & solum consistit in remotione contrariorum, et inductione qualitatis congruæ rei conseruandæ. Et hoc vltimo conseruationis modo possunt plures causæ ad eundem effectum conseruandum influere. Ex quo tamen minimè infertur, quod eundem indiuisibilem effectum producant: quia quælibet inducit distinctas numero dispositiones, medijs quibus conseruatur effectus ab alia causa productus.

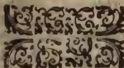
27 Tertiò arguitur: nam ideò effectus, qui fit ab hac causa, non posset fieri ab alia, quia connaturale esset effectui determinare sibi vnam causam, à qua procedat: sed hoc est falsum: ergo idem effectus potest fieri diuisim à pluribus causis totalibus, & vniuocis. Probatur minor: tùm quia effectus, qui producitur à causa vniuoca, posset æquè connaturaliter produci à causa prima. Tùm etiam, quia idem numero calor, qui fit ab igne posset fieri, non solùm à Deo, sed etiam à sole; cùm sol contineat eminenter totam speciem caloris: ergo effectus non determinat sibi aliquam causam, à qua procedat, sed accidit ei fieri ab ista, vel ab illa.

Respondetur, quod licèt effectui considerato secundum suam speciem accidat produci ab ista, vel illa causa, & consequenter nullam sibi in particulari determinet: nihilominùs effectui sumpto secundum suam indiuiduationem per se conuenit contineri in hac numero virtute, & ab ea solùm produci: plura enim concernit ad sui indiuiduationem, à quibus præscindit secundum prædicata essentialia nudè accepta. Et ad primam probationem in contrarium dicendum est, Deum continere eminenter omnem determinationem, quæ in causa creata reperitur: & ideò posse producere se solo effectus, quos cum creatura producit. Neque hinc sequitur, quod ille numero effectus nullam sibi determinet causam; vel quod dependeat per se à duabus causis totalibus particularibus, videlicet à creatura, & à Deo, qui per modum causæ particularis tunc attingeret eum effectum. Hoc inquam, non sequitur: quia effectus vnam numero virtutem actiuam determinat, & ab ea per se dependet: sed huic virtuti, prout terminat habitudinem effectus ad se, accidit habere modum formalem essendi, vt in creatura, vel modum essendi eminentem, vt in Deo. & sic semper effectus fit ab eadem causa; siue fiat à creatura, siue à solo Deo.

Ad secundam probationem respondetur, solem, & idem est de alijs causis creatis vniuersalibus, & æquiuocis, non continere eminenter omnem determinationem causæ particularis: & ita se solo non posse efficere eundem numero effectum; v. g. calorem, quem causat, quando cum causa particulari concurrit. Fatemur tamen soli, vtpotè habenti perfectiorem, & vniuersaliorem virtutem, correspondere maiorem collectionem indiuiduorum, quam sit ea, quæ igni, vel alteri causæ particulari correspondet. Sed non extenditur ad totam speciem, tùm quia non continet eminenter omnes virtutes particulares; hoc enim est proprium Dei: tùm quia sol est numero multiplicabilis, & ideò nequit huic indiuiduo solis competere omnis virtus, quæ conuenit speciei, vt constat ex supra dictis.

28 Vltimò suadetur hæc sententia pluribus experientijs, quibus probari videtur, quod idem effectus productus ab vna causa, fiat ab alia, si tunc applicetur: ergo naturaliter est possibile eundem effectum prodire diuisim à pluribus causis. Assumptum autem ostenditur, tùm quia, siue bos v. g. interficiatur à Petro, siue à Ioanne, siue ab igne, siue à fulmine, sequitur idem numero cadauer. Tùm etiam; quia idem est lumen intensum, & remissum: constat autem idem numero lumen, quod producitur ab vno luminoso, intendi frequenter ab alio. Tum denique, quia diuersi motus diuersorum animalium possunt terminari ad eundem numero locũ: & consequenter possunt illa mobilia habere eandem numero existentiam in loco.

Respondetur negando antecedens, & ad primam probationem dicimus, quod cadauer illud non producitur principaliter à iugulante, vel à fulmine; sed à cœlo, vel ab elemento prædominante: quare identitas, vel diuersitas illius regulari debet penès identitatem, aut diuersitatem huius causæ principalis, à qua per se producitur. ¶ Ad secundam dicimus, intensionem luminis addere aliquid supra lumen secundum speciem acceptum: & consequenter lumen intensum distingui aliquo modo à se ipso, vt remisso. Quare ex eo, quod lumen fiat ab vna causa, & intendatur ab alia, non sequitur, quod idem numero effectus sit ab vtraque; sed quod sit secundum entitatem ab vna, & secundum modum intensionis ab alia. ¶ Ad tertiam dicimus, identitatem existentiæ rei in loco non desumi ex identitate loci sed ex identitate rei locatæ: & ideò duo corpora penetrata, & existentia in eodem loco habent duplex vbi: quia illud indiuiduatur à subiecto, videlicet à re locata quæ in eo casu est duplex entitatiuè. Neque refert, quod duplex motus terminetur ad eundem numero locum: quoniam locus non producitur, saltem per se primò, à motu locali; sed est terminus extrinsecus eius, & supponitur productus.

LIBER III.

PHYSICORVM.

ON potest haberi perfecta notitia naturæ, quæ est principium, & causa motus, nisi eiusdem motus quidditas explicetur. Vndè post traditam naturæ definitionem, rectus ordo postulabat, vt de motu sermo institueretur: quod præstat Arist. in hoc tertio libro. *Et quia actio, & passio comitantur motum: & hic est de genere continuorum, quibus conuenit eße finita, vel infinita: idcircò de actione, & passione, de finito, & infinito disserit in hoc libro Philosophus. Quod, & nos præstare studebimus, elucidantes eius doctrinam, quæ obscuritati obnoxia est, atque expositione indiget.*

DISPVTATIO XVI.

De essentia motus in communi.

MERITO circa quidditatem motus in communi præsentem disputationem instituimus: cùm vt seruemus methodum compositionis, iuxta quam ab vniuersalioribus incipiendum est: cùm quia Aristot. in hoc libro tantùm tractat de motu in communi, acturus de eius distinctione, & speciebus in libro quinto. Cuius ordinem sequi, sicut & mentem consequi optamus: & ideò notitiæ motus in communi damus præsentem disputationem.

QVÆSTIO I.

An definitio motus tradita ab Aristot. sit recta.

QVamuis motus existentiam negauerit quidam Zeno Aristotele antiquior; ea tamen adeò manifesta est, vt sensibus deprehendatur: & ideò, relicta quæstione *an est*, à quæstione *quid est* disputationem ordimur. Natura autem motus non aptiùs poterit innotescere, quam adducendo definitionem eius traditam ab Aristot. quæ est huiusmodi: *Motus est actus entis in potentia, secundum quod in potentia*: quam curabimus exponere, & ab obiectionibus vindicare.

§. I.

Defenditur, & declaratur motus definitio.

1 DIcendum est, prædictam definitionem esse legitimam. Sic docent D. Thom. *in præsenti, & 1. p. q. 9. & 2. contra Gentes, cap. 17.* & communiter omnes Philosophi, & Theologi. Probatur primò, animaduertendo priùs ex D. Thom. hic *lect.* 2. quod res subiecta mutationi potest in triplici statu considerari. Primò in potentia tantum: & tunc adhuc non mouetur; sed est in potentia, non solùm ad terminum; verum etiam ad ipsum motum. Secundò in actu vltimo, seu perfecto: & tunc non mouetur; sed mota est: quia acquisito termino, cessat motus, Tertiò in statu medio inter puram potentiam, & actum vltimum: & tunc propriè mouetur, quia est in progressu, & actuali via ad vltimiorem terminum. Quæ possunt ampliùs illustrari verbis Angel. Doctoris *in præsenti lect.* 1. vbi inquit: *Considerandum est; quod antequam aliquid moueatur, est in potentia ad duos actus, scilicet ad actum perfectum, qui est terminus motus, & ad actum imperfectum, qui est motus. Sicut aqua antequam incipiat calefieri, est in potentia ad calorem, & ad calidam esse: cùm autem calefit reducitur in actum imperfectum, qui est motus; nondum in actum perfectum, qui est terminus motus, sed adhuc respectu ipsius remanet in potentia.*

Hinc apparet veritas nostræ assertionis: quoniam ea definitio est legitima, quæ satis explicat naturam definiti: sed huiusmodi est definitio motus: ergo est legitima. Suadetur minor: quia motus ita actuat mobile, vt illud relinquat partim in actu, & partim in potentia, vt constat ex modo præmissis: sed hoc satis explicatur dicendo, quod

quod est actus entis in potentia, secundum quod in potentia: nam qua parte motus actuat, saltem imperfectè, mobile, debet esse actus eius, cùm omnis actuatio proueniat ab actu: & qua parte non est terminus vltimus, sed relinquit subiectum in potentia ad vlteriorem terminum, opus est, quod sit actus existentis in potentia.

2 Deinde bonitas huius definitionis potest ampliùs ostendi explicando singulas eius particulas. Ponitur enim ly *actus* loco generis: quia in ratione actus conueniunt actus perfecti, & imperfecti. Appellatur actus perfectus, qui ex modo actuandi non relinquit subiectum in potentia, & fluxu ad vlteriorem actum: & huiusmodi sunt albedo v. g. & calor. Dicitur vero actus imperfectus, qui ex proprio actuationis modo relinquit potentiam inexpletam, & consequenter ordinatam ad actum perfectiorem, vt ad complementum talis actus imperfecti: & huiusmodi est motus, qui in præsenti definitur. ¶ Additur *entis in potentia, secundum quod in potentia*: per quas particulas distinguitur motus, seù actus imperfectus ab actibus perfectis. Quamuis enim commune sit cuicunque actui recipi in subiecto potentiali, siue in ente, quod existebat in potentia ad ipsum actum; nihilominus, quando actus est perfectus, satiat, & complet potentiam mobilis, & consequenter ex proprio actuandi modo, non relinquit illud in potentia ad vlteriorem actum. Motus autem, cùm essentialiter sit fluxus, & via ab vno termino ad alium, ita constituit subiectum in actu sui; quod tamen relinquat illud in potentia ad alium perfectiorem actum, ad quem ipse tendit per modum viæ. Et hoc significatur per ly *secundum quod in potentia*.

3 Vnde obserua, quod aliud est habere potentiam ad aliquem actum; & aliud esse in potentia ad illum. Primum optimè stat cum actuali possessione eiusdem actus: nam potentia per acquisitionem actus non destruitur; sed potiùs perficitur, & completur. Ad secundum verò requiritur, quod actus nondum habeatur: quia esse in potentia ad aliquem actum, significat potentiam esse sub priuatione illius: quam manifestum est excludi per aduentum, & possessionem actus. Quia ergo motus ex proprio modo actuationis non complet potentiam mobilis; sed illud relinquit in potentia, & via ad actum perfectiorem; & principaliter intentum, meritò dicitur esse actus entis in potentia, secundum quod in potentia.

Ex ijs probatur secundò nostra conclusio: quoniam definitio, quæ explicat definitum per proprium genus, & differentiam, est recta: sed talis est definitio motus, siquidem motus in ratione *actus* conuenit, sicut in genere, cum pluribus actibus, qui non sunt motus, à quibus secernitur per subsequentes particulas; quæ proinde gerunt munus differentiæ, vt constat ex dictis: ergo definitio, qua Aristot. explicat naturam motus, admittenda est, vt legitima.

§. II.

Respondetur aliquibus obiectionibus.

4 Sed aduersùs communem assertionem à nobis stabilitam objicies primò: motus essentialiter dicit habitudinem ad terminum *à quo, & ad quem*; cùm sit via inter vtrumque: sed hæc habitudo non explicatur in adducta definitione motus; sed solùm respectus ad mobile: ergo hæc definitio est defectuosa.

Respondetur negando minorem: quia hoc ipso, quod dicamus, motum esse actum entis in potentia, *secundum quod in potentia*, satis significatur importare habitudinem ad vlteriorem actum, qui est terminus *ad quem*: & cùm terminus *ad quem* dicatur per habitudinem ad terminum *à quo*, sufficienter per dictam particulam *secundum quod in potentia* declaratur ordo inter vtrumque terminum.

5 Objicies secundò: forma substantialis imperfecta, qualis est forma seminis, & embrionis est actus entis in potentia, secundum quod in potentia: & tamen non est motus, vt ex se liquet: ergo adducta definitio motus conuenit alijs à definito. Maior suadetur: nam in primis forma imperfecta est actus *entis in potentia*, nempè materiæ; & deinde *secundum quod in potentia*: nam prædicta forma relinquit materiam in potentia ad formam perfectam animalis, ad quam forma imperfecta ex natura sua ordinatur.

Respondetur, quod motus relinquit mobile in potentia non qualicumque; sed *proxima* ad vlteriorem actum: hoc enim denotat ly *secundum quod in potentia* absolutè prolatum, & positum in definitione motus. Hoc autem minimè conuenit formis substantialibus, quantumuis imperfectis, & habentibus modum motus: quia materia prima, quandiu informatur forma imperfecta, est impotens ad habendum in sensu composito formam perfectiorem: & consequenter solum est in potentia remota ad illam. Quare videmus, quod vt materia sit in potentia proxima ad susceptionem formæ animalis, debet denudari forma imperfecta v. g. seminis, & diuersis, atque nobilioribus accidentibus disponi. ¶ Adde, motum ita esse viam ad vlteriorem terminum, vt sit *fieri* illius, ac proinde est compossibilis cum termino, vel secundum se totum, vt in mutationibus instantaneis, qualis est generatio substantialis; vel ad minùs secundum aliquid sui, vt contingit in mutationibus successiuis. Quod neutiquam competit formæ substantiali imperfectæ; hæc quippè non est fieri formæ perfectioris, nec illi vlla ratione coëxistit. Dicitur tamen via ad ipsam: eò quod tenet materiam in esse, vt possit sufficienter disponi ad connaturalem receptionem formæ perfectioris.

6 Denique objicies, calor remissus receptus in aqua est actus *entis in potentia*, videlicet ipsius aquæ, & *secundum quod in potentia*; siquidem relinquit illam cum potentia ad intensiorem, & perfectiorem calorem: & tamen non est motus: ergo huius definitio tradita à Philosopho conuenit alijs à definito.

Respondetur, quod licèt calor remissus actuet aquam, quæ aliàs est in potentia ad maiorem calorem; nihilominùs ex se non promouet illam ad vlteriorem terminum; & sic ex vi suæ actuationis non relinquit eam in potentia: sed hæc potentia, & capacitas conuenit aliàs ipsi aquæ. Quapropter etsi implicaret, aquam recipere calorem magis intensum, posset nihilominus actuari per calorem vt duo: & consequenter hic non est via, vel fieri vlterioris termini; via quippè non est possibilis, repugnante termino. Vnde satis liquet, traditam definitionem motus non posse adaptari calori remisso, vel alijs formis, quæ non ordinantur ex se ad productionem termini perfectioris: quamuis enim relinquant in subiecto capacitatem ad perfectiorem formam; hæc tamen conuenit aliàs subiecto, & non trahitur ad vlteriorem terminum ex vi caloris, vel formæ imperfectæ, cui substernitur.

QVÆ-

QVÆSTIO II.

Quid sit definitum in definitione motus.

7 AD quæstionis intelligentiam, & resolutionem obserua motum diuidi in succelsiuum, & instantaneum. Motus succelsiuus habet partes priores, & posteriores, ex quibus componitur: de quo disserit Arist. *in 5. lib. huius operis*, statuens ad tria duntaxat prædicamenta terminari, nempè ad quantitatem, qualitatem, & vbi. Motus instantaneus, qui frequentiùs appellatur mutatio, caret successione prioris, & posterioris; & vnico instanti potest existere. Porrò mutatio instantanea, alia est purè spiritualis, & independens à materia, quales sunt intellectiones, & volitiones Angelorum: alia verò dependet à materia. Et hoc vltimum potest contingere dupliciter: nam quædam mutationes instantaneæ dependent secundum suam substantiam à materia, vt generatio substantialis: quædam autem dependent à materia, non secundum suum esse; sed duntaxat quantum ad modum, & ex parte obiecti, vt intellectiones nostræ pro hoc statu consideratæ.

Præsens ergo difficultas non procedit circa mutationes omninò independentes à materia, quales sunt intellectiones Angelorum: quippè horum motuum consideratio non pertinet ad Philosophum naturalem, qui per se primò solùm contemplatur ea, quæ concernunt materiam sensibilem; sed spectat ad Metaphysicos, & Theologos, quorum est ad altiores gradus attendere. Neque etiam excitamus hoc dubium propter motus sucessiuos: his enim proprilsimè adaptari motus definitionem apud omnes pro comperto est. Vnde difficultas deuoluitur ad omnes, et solas mutationes instantaneas, dependentes à materia, vel secundum substantiam, vel saltem secundum modum: et inquirimus an omnibus his conueniat definitio motus quæstione præced. explicata.

§. I.

Duabus assertionibus deciditur difficultas.

8 DIcendum est, Aristotelem in definitione motus non comprehendisse mutationes instantaneas, quæ sunt actus rei perfectæ, quales sunt intellectiones, volitiones, & sensationes. Sic docent Caiet. 1. *p. qu.* 18. *art.* 1. Masius *in hoc lib. cap.* 3. *quæst.* 2. & alij plures Thomistæ. Probatur manifestè ex Aristot. 3. *de Anima. textu* 22. vbi loquens de sensatione inquit: *Quapropter alia quædam est hæc species motus: nam motus est actus imperfecti; at actus simpliciter, qui quidem est rei perfectæ, alius est omninò diuersus ab illo.* Vbi Angelicus Doctor: *Manifestum* (inquit) *est, quod sentire, si dicatur motus, est alia species ab ea, de qua determinatum est in libris Physicorum: ille enim motus est actus existentis in potentia; sed iste motus est actus perfecti.* Idem docet 1. *p. q.* 9. *art.* 1. *ad.* 1. *& quæst.* 18. *art.* 1.

Probatur ratione: quia motus hic definitus est actus existentis in potentia, & sic quantum est de se supponit, & relinquit subiectum imperfectum, & promouet illud ad vlteriorem actum: sed hoc non conuenit mutationibus, quas in assertione recensuimus: ergo non comprehenduntur sub hac definitione motus. Minor liquet: nam intellectio v. g. est operatio intellectus perfecti, & existentis in actu per speciem intelligibilem, & continentis totam perfectionem specificam intellectionis, atque ideò est actus entis perfecti. Rursus intellectio est id, in quo vltimo ordine intentionis sistit totus processus intellectiuus: quamuis enim intellectio producat verbum, seu speciem expressam, nihilominùs non ordinatur ad verbum; sed potius hoc est propter perfectionem illius: ergo intellectio non relinquit subiectum imperfectum, & in potentia. Quæ ratio potest proportionabiliter applicari sensationi, & volitioni, & cuicumque mutationi rei perfectæ, vt consideranti constabit.

Confirmatur: quia motus hic definitus petit, per se loquendo, quod subiectum præextiterit sub priuatione eius, & consequenter in potentia, tùm ad motum, tùm ad terminum. sed mutationes, qui sunt actus rei perfectæ id non exigunt; & ideo Adam in instanti suæ conditionis elicuit intellectionem, & sensationem: ergo mutationes, quæ sunt actus rei perfectæ: non comprehenduntur sub definitione motus, quam in hoc libro tradidit Aristoteles.

9 Dices, Philosophus adduxit definitionem motus occasione explicandi, qualiter natura est principium motus, vt in principio huius libri diximus: ergo in hac definitione continetur omnis motus, cuius natura est principium: sed natura est principium omnium intellectionum, atque volitionum huius status, & à fortiori omnium sensationum: ergo omnes hæ mutationes comprehenduntur in motus definitione.

Respondetur negando primam consequentiam: nam aliud est id, ex quo sumitur occasio agendi de aliqua re; & aliud res, de qua agitur. Quare licet Aristot. ex definitione naturæ, in qua motus ponitur, desumpserit occasionem ad definiendum motum; potuit tamen citra vitium comprehendere in hac definitione aliquos motus, quorum natura nequit esse principium, vt sunt motus violenti, & non amplecti omnes motus, qui possunt esse à natura, cuiusmodi sunt mutationes instantaneæ rei perfectæ. Et quod ita fecerit, constat, tùm ex eius verbis supra relatis: tum, quia posita definitione motus exemplificat in motu artificiali, cuius natura non est principium. Vnde satis liquet, non dari adæquationem inter motum positum in definitione naturæ, & motum in præsenti definitum: cùm hic partim magis se extendat, siquidem comprehendit motus violentos, & artificiales; & partim minus se extendat, siquidem non amplectitur mutationes instantaneas rei perfectę, quę continentur in definitione naturę.

10 Dicendum est secundò, generationem substantialem, & quamlibet aliam mutationem, quę sit actus entis imperfecti, contineri sub hac definitione motus. Sic docent Ferrara, Toletus, Oña, Rubio, & alij plures. Probatur ex Aristot. qui, tradita hac definitione, statim exemplificauit in generatione, & corruptione substantiali: ergo sensit generationem, & mutationes instantaneas ei similes comprehendi hac definitione; alias consequenter procederet. ¶ Confirmatur ex D. Thom. *ibidem lect.* 1. vbi perspicuè tradit nostram sententiam his verbis: *Accipit hic motum communiter pro mutatione, non autem strictè, secundum quod diuiditur contra generationem, & corruptionem.* Et idem repetit *lib.* 5. *lect.* 2.

Deinde suadetur ratione: quia motus, vt explicat D. Thom dicitur actus entis in potentia, vt per hoc, quod dicitur actus, designetur ordo eius ad præcedentem

tem potentiam; & per hoc, quod sit actus entis in potentia designetur ordo eius ad vlteriorem actum; sed in generatione substantiali est habitudo ad præcedentem potentiam; nimirum materiam primam, quæ est subiectum illius, & ad subsequentem actum, nempè ad formam substantialem, quæ est eius terminus; ergo nihil deest generationi substantiali ex iis, quæ motus hic definitus importat.

Confirmatur primò: quia materia prima est in potentia ad generationem, & ad formam, sicut lignum est in potentia ad calefactionem, & ad calorem; ergo sicut calefactio constituit lignum in actu respectu sui, relinquendo illud in potentia ad calorem, & ideò habet rationem motus; ita generatio constituit materiam in actu respectu sui, & in potentia respectu formæ; & consequenter est cum omni proprietate actus entis in potentia, secundum quod in potentia. Quoniam licèt in instanti generationis materia prima sit simpliciter in actu; eius tamen perfecta actuatio non prouenit à generatione; sed à forma substantiali, quæ tunc adest: quippè generatio, cùm sit actus imperfectus, & vialis, relinquit, quantum est de se, materiam primam actuatam imperfectè; vel, quod idem est, partim in actu, & partim in potentia.

§. II.

Refertur contraria sententia.

11 Aduersus secundam conclusionem opinantur Soto in præsenti *quæst.* 1. Pereira *lib.* 13. *cap.* 5. & alij, quos refert Rubio *in hoc lib. tract.* 1. Et probatur hæc sententia ratione primò: quia motus hic definitus debet habere partes, vt sic possit constituere subiectum partim in actu, & partim in potentia, quatenùs informat secundum aliquas, & relinquit illud in potentia ad alias: sed hoc non conuenit mutationi instantaneæ, vt ex se liquet: ergo hæc non comprehenditur in definitione motus. ¶ Et confirmatur, quia generatio substantialis in eo instanti, in quo est, subitò inducit formam substantialem: ergo constituit materiam primam in actu perfecto: & subinde non relinquet eam in potentia ad formam, neque erit actus entis in potentia, secundum quod in potentia.

Respondetur negando maiorem: quia vt motus relinquat mobile partim in actu, et partim in potentia, opus non est, vt partes habeat: sufficit enim, quod distinguatur à termino, et quod ex natura sua ordinetur ad illum. Nam hoc ipso, non excludet formaliter per seipsum priuationem termini à subiecto; sed relinquet illud ex vi propriæ actuationis imperfectè actuatum, et quantum est de se in potentia ad actum perfectum, et sub priuatione illius. Quod satis est ad motum propriè dictum, et conuenit generationi substantiali, et alijs mutationibus instantaneis, quæ ex natura sua ordinantur ad vlteriorem terminum, sicut ad perfectiorem actum, & vltimum subiecti complementum. Per quod satis constat ad confirmationem.

12 Sed replicabis: de ratione motus est, quod relinquat subiectum sub priuatione formæ, ad quam est motus, & via: sed hoc non conuenit generationi; siquidem in instanti eius est etiam realiter forma substantialis, quæ incompossibilis est cum priuatione sui: ergo in generatione substantiali non saluatur essentia motus in præsenti definiti.

Respondetur, quod licèt in instanti generationis non sit realiter priuatio exercita formæ; nihilominùs cum fundamento in re, priùs intelligimus priuationem formæ substantialis, quam ipsam formam; siquidem priùs est forma in *fieri*, quam in *facto esse*, & pro illo priori intelligitur, quantum est ex solis meritis generationis, priuatio formæ: & hoc satis est, vt generatio conditionem motus sortiatur. Quoniam ad huius quidditatem sufficit, quod per sui actuationem non excludat à proprio subiecto priuationem vlterioris actus, ad quem est via, sed illud sub priuatione, quantum est de se, relinquat: licèt aliundè hæc priuatio à prædicto subiecto in eodem instant. excludatur. Nam hoc ipso erit transitus, seu via subiecti ab vno termino ad alium; in quo essentia motus hic definiti consistit. Et sic satis est, quod tempore antecedenti fuerit priuatio formæ, & non requiritur, quod in eodem instanti exerceatur; sed sufficit, quod illam adhuc durare intelligamus, quantum est ex meritis generationis, licèt absolutè ibi non sit propter præsentiam formæ, tunc existentis.

13 Secundò arguitur: quia ex nostra sententia sequitur, creationem fuisse definitam ab Aristot. siquidem est mutatio instantanea, per quam creatura transit de non esse ad esse: consequens est contra D. Thom. 1. *p.* *q.* 45. *art.* 2. vbi docet Philosophum non comprehendisse creationem sub definitione motus: ergo &c. ¶ Respondetur negando sequelam: quia vt docet S. Doct. *q.* 3. *de potentia art.* 7. creatio deficit à ratione mutationis ex eo, quod non habet subiectum commune, quod maneat sub vtroque termino, videlicet sub *esse*, & *non esse*: quod tamen requiritur ad omnem veram, & realem mutationem. Vnde quando aliquid producitur per creationem, fieri illius non addit aliquid absolutum, & distinctum ab ipsa creatura; cum creatio non sit aliqua actio transiens: sed ad summum addit, & importat aliquam relationem prædicamentalem, per quam effectus nouiter productus refertur ad Deum.

QVÆSTIO III.

An motus distinguatur realiter à termino ad quem.

Distinctio realis motus à termino *à quo* est satis manifesta; cùm ille incipiat ad desitionem istius: quare solùm vocamus in dubium, an eadem distinctio reperiatur inter motum, & terminum *ad quem*.

§. I.

Expeditur difficultas.

14 Dicendum est, motum distingui realiter à termino ad quem. Hæc conclusio statuitur communiter à Thomistis, & probatur primò: quoniam si actio identificaretur cum termino, sequeretur, actionem generatiuam Lazari, & actionem suscitatiuam eiusdem esse realiter idem: consequens est absurdum: ergo actio, siue motus distinguitur realiter à termino. Sequela est legitima: quia quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se: ergo si illæ duæ mutationes identificantur cum termino; non poterunt inter se distingui. Falsitas verò consequentis satis nota est; quoniam illæ duæ actiones eliciuntur à diuersis causis particularibus, & distinctis temporibus: ergo distinguuntur realiter.

Secundò probatur: quoniam id, quod est priùs natura, quam aliud, distinguitur realiter ab eo: sed motus est prior natura, quam terminus: ergo distinguitur

realiter ab illo. Suadetur minor: nam via ad aliquem terminum, præcedit illum prioritate naturæ: sed motus est via realis ad terminum: ergo. ¶ Confirmatur primò: quia implicat eandem rem esse simul permanentem, & successiuam: sed terminus est permanens, & motus est successiuus; ergo hic distinguitur realiter à termino. ¶ Confirmatur secundò: quia motus successiuus non habet simul omnes suas partes; sed terminus illas habet; ergo motus successiuus, & terminus nequeunt esse realiter idem. ¶ Confirmatur tertiò; quia impossibile, est, quod eadem res simul persistat, & non persistat: sed persistente termino, cessat motus; siquidem finita via, manet illius terminus: ergo impossibile est, quod motus, & terminus sint realiter idem.

Respondebis, quod adueniente termino, cessat motus, non quidem quantum ad realitatem; sed solùm quoad formalitatem, & statum viæ. ¶ Sed contra: vel illa formalitas, quæ perijt, est aliquid reale, vel non? Si primum: ergo motus, vt motus est, importat aliquam formalitatem, quæ distinguitur realiter à termino. Secundum autem non potest dici: quia inde sequeretur, formalitatem motus esse purum nihil: quod satis constat esse falsum.

15 Inquires, qualis sit hæc distinctio, quæ datur inter motum, & terminum? Respondent aliqui, quos referunt Conimbr. *lib.* 3. *cap.* 2. *q.* 3. esse realem entitatiuam; sed asserendum est cum D. Thom. *lib.* 5. huius operis *ad textum* 9. cui subscribunt communiter Doctores, distinctionem istam solùm, esse modalem. Fundamentum est: quia motus, cum sit actus vialis, & imperfectus, nequit esse ens, & res; sed solùm habet rationem modi: ergo non distinguitur à termino, sicut res à re: sed solùm distinctione modali.

Neque refert si dicas, motum posse existere absque termino, siquidem quando res successiuè mouetur, adhuc non est terminus: constat autem, quod modus est inseparabilis à re, quam modificat: ergo motus non habet conditionem modi, sed rei: & consequenter distinguetur à termino distinctione reali entitatiua. Non, inquam, hoc refert: quia licèt terminus vltimus motus successiui non sit, quando incipit iste motus: semper tamen est cum motu aliquis terminus intermedius, à quo nequit separari: & hoc satis est, vt non distinguatur à termino, sicut res à re: cùm aliàs sit quid viale, & maximè imperfectum, vt constat ex dictis.

§. II.

Satisfit fundamentis aduersis.

16 MOtum distingui à termino sola ratione ratiocinata tradunt aliqui Doctores, quos refert, & sequitur Masius in præsenti *sect.* 1. *cap.* 3. *quæst.* 4. Pro qua opinione arguitur primò: quia forma, prout in *fieri*, non distinguitur realiter ab ipso *fieri*, seu motu; sed forma in fieri est idem realiter cum forma in facto esse; siquidem idem est quod fit, & postea est factum; ergo motus non distinguitur à forma, ad quam terminatur.

Respondetur ex D. Thom. 11. *Metaph. lect.* 9. negando maiorem: quia motus non est forma, quæ est in fieri, sed est ipsum fieri formæ: nam fieri rei non est ipsa res, quæ fit, sed est via, & fluxus ad illam.

17 Secundò arguitur: quia ex nostra sententia sequitur aquam, dum calefit, moueri duplici motu, vel mutatione; siquidem recipit duas realitates, nimirùm motum, & terminum: consequens est absurdum: ergo motus non distinguitur à termino. Minor constat: quia ibi non est, nisi vna actio: ergo non interuenit duplex motus.

Respondetur ex eodem D. Thom. *in præsenti lect.* 2. negando sequelam, quam probatio non euincit: quia licèt ibi detur duplex realitas, vna solùm est formaliter motus: quia ad existentiam illius requiritur duplex actus: alius imperfectus, & immutans vt *quo*, & in hoc consistit essentia motus, alius verò perfectus, & immutans vt *quod*, ad quem motus ordinatur, & in hoc sita est essentia termini. Quoniam motus est transitus *ecce actum imperfectum*, ab vno termino in alium, *ecce actum perfectum*: & sic definitur, quod sit actus entis in potentia secundum quod in potentia, videlicet ad nobiliorem actum, qui est terminus.

18 Denique arguitur: nam hoc ipso, quod intelligamus calorem recipi in aqua: intelligimus hanc moueri: cum aliter se habeat nunc ac antea: ergo frustrà ponitur formalitas motus distincti realitèr ab ipso calore, vt aqua moueatur ad terminum.

Respondetur negando consequentiam: quia non potest intelligi acquisitio termini, quin ibi intelligatur via, per quam de nouo ille terminus acquiritur: & in hac via consistit motus, quæ proinde debet à termino ante intellectum discerni, vt ex supra dictis constat. Quod si calor induceretur in aqua absque illa via, seu acquisitione sui, non interueniret ibi motus physicus, de quo in præsenti tractamus; sed solùm daretur mutatio Metaphysica quæ saluatur in receptione cuiuscumque realitatis, tametsi per solam resultantiam fiat.

QVÆSTIO IV.

Vtrum omnis motus subiectetur in mobili.

MOtus alterationis, & augmentationis recipi intrinsecè in subiecto, quod mouetur, citrà omnem controuersiam admittitur à Doctoribus. Non est autem ità exploratum, & certum, quod motus localis in mobili subiectetur: quarè circa illum specialiter ventilabimus hanc difficultatem, cuius resolutio ex hactenus dictis, non obscurè, apparet.

§. vnicus.

Proponitur sententia D. Thomæ, & ad obiectionibus vindicatur.

19 DIcendum est, motum localem, & consequenter omnem motum esse subiectiuè, & intrinsecè in mobili. Sic docent Soto, Masius, & Rubio in præsenti, Ferrara 4. *contra gentes*, *cap.* 81. & communitèr Doctores. Probatur auctoritate simul & ratione Angelici Doctoris hic *lect.* 4. *Quia enim* (inquit) *motus est actus existentis in potentia, in quantum huiusmodi; existens autem in potentia, in quantum huiusmodi, est mobile, sequitur, quòd motus est actus mobilis, in quantum huiusmodi.* Quam rationem in eadem lectione sic elucidat, & confirmat: *Manifestum est, quod actus cuiuslibet est in eo, cuius est actus: & sic manifestum est, quod motus est in mobili, cum sit actus mobilis.*

Ex quibus possumus argumentum formare: quoniam ibi est motus subiectiuè, vbi est eius effectus formalis: sed effectus formalis, & proprius motus localis est in mobili: ergo motus localis in eodem mobili subiectatur: Minor constat: quia effectus proprius motus localis est loca-

localitèr moueri: sed mobile est, quod localitèr mouetur: & non ipse locus, qui est terminus motus, vt ex se liquet: ergo effectus motus localis recipitur in mobili.

Deindè suadetur nostra sententia alia ratione: nam ibi est subiectiuè motus localis, vbi est terminus primarius illius: sed iste recipitur in mobili: ergo & motus. Probatur minor: quia terminus primarius motus localis est *vbi*, seu præsentia, & habitudo locati ad locum: sed hæc præsentia recipitur in corpore locato, quod est mobile ad locum: ergo &c.

20 Sed quamuis veritas nostræ assertionis sit adeò manifesta, aduersus eam opinantur Soncinas 5. *Metaph. quæst.* 40 Fonseca *ibidem cap.* 15. *quæst.* 10. *sect.* 5. & alij. Qui probant suam sententiam ex Aristot. 8. *Physic. text.* 9. vbi probat, motum localem esse omnium perfectissimum, quia mobile ex vi illius nullam formam sibi inhærentem acquirit: ergo motus localis non subiectatur in mobili: alias forma, quæ est eius terminus in mobili reciperetur: quod negat Philosophus. ¶ Confirmatur ex Diu. Thom. 1. *p. q.* 110. *art.* 3. *in corp.* vbi inquit: ***Inter omnes motus corporeos perfectior est motus localis, vt probatur*** 8. ***Physicor. Cuius ratio est: quia mobile secundum locum non est in potentia ad aliquid intrinsecum, in quantum huiusmodi; sed solùm ad aliquid extrinsecum, scilicet locum.*** Idem docet 4. ***contra Gentes*** *cap.* 82. *ratione* 6. & alijs in locis.

Respondetur, mentem Philosophi esse, quod terminus motus localis, nempè *vbi* non est forma ita absoluta, sicut quantitas, & qualitas, quæ terminant augmentationem, & alterationem, quibus ibi comparat motum localem. Nam *vbi* non tribuit subiecto aliquem effectũ omnino absolutum; sed solùm specialem modum se habendi ad locum, qui minoris entitatis est, quam effectus prouenientes à quantitate, & qualitate. Quarè mobile præcisè secundum locum non habet tantam potentialitatem, quantam importat mobile ad alias formas. Vndè potuit Aristot. asserere, quod mobile secundum locum non est in potentia ad formam intrinsecam: non quidem quia purè extrinseca sit; sed quia est extrinseca comparatiuè ad quantitatem, & qualitatem.

Per quod satis constat ad auctoritatem D. Thom. continet enim eundem sensum, & exponitur eadem solutione. Quæ satis confirmatur ex eodem Angelico Doct. *lib.* 1. *de cœlo lect.* 6. vbi docet, motum secundum locum causare minimam variationem in mobili: ergo sentit, tam motum localem, quam eius terminum in eo intrinsecè subiectari; aliàs nullam variationem inducerent. Addimus loquutionem D. Thom. in sensu formali esse verissimam; nobis tamen neutiquàm refragari: dicit enim mobile ad locum *in quantum huiusmodi*, hoc est, secundum quod exprimit præcisè ordinem ad locum, esse in potentia ad aliquid extrinsecum: quod est euidens; cum locus sit quid extrinsecum. Sed per hoc non excludit motum localem, per quem mobile acquirat locum, & qui subindè debet in eodem mobili intrinsecè reperiri.

21 Deindè arguitur pro hac opinione: quia ibi est motus localis, vbi proprius eius terminus constituitur: sed proprius terminus motus localis est locus, quem satis constat non subiectari in corpore mobili: ergo nequè motus localis recipitur in eo. Minor probatur: tum quia terminus est id, à quo motus denominatur: sed motus denominatur localis à loco, ergo: Tum etiam, quia quod acquiritur per motum localem, est terminus eius: sed locus acquiritur per motum localem: ergo locus est terminus huius motus. Tum deniquè, quia id, quod producitur per motum localem, est eius terminus: sed motus localis producit locum, siquidem scindit corpus locans, & consequenter causat superficiem ambientem, in qua locum consistere infra constabit: ergo locus est terminus proprius motus localis.

Respondetur, quod terminus per se primò intentus in motu locali, & specificatiuus illius non est locus; sed vbicatio, siuè præsentia corporis locati ad locum: quam esse in mobili satis constat ex dictis. Et probationes in contrarium non vrgent: nam ad primam respondetur, quod motus localis denominatur, sicut à termino intrinseco, à præsentia locali; à loco autem solùm sumit denominationem, sicut à termino extrinseco, qui coniungitur cum termino per se primò intento. ¶ Ad secundam dicimus, quod quando per motum localem acquiritur terminus extrinsecus, nempè locus; tunc simul acquiritur *vbi*, quod per modum termini intrinseci recipitur in mobili: vndè motus localis, qui ad hoc *vbi* per se primò ordinatur, debet in eodem mobili intrinsecè subiectari. ¶ Ad tertiam dicendum est, quod licet dum corpus localiter mouetur, frequenter producatur locus; hic tamen non fit per ipsum motum localem, sed per aliam diuersam actionem, quæ motui accidentalitèr tũc coniungitur. Vndè videmus absquè motu locali corporis locati aliquando produci locum, vt apparet in saxo posito in medio fluminis, & diuidente aquam: quod satis ostendit distinctionem inter motum localem, & actionem loci productiuam. Quarè licet locus, & actio illum producens sint in corpore locante, minimè conuincitur motum localem in eo collocandum fore; sed oppositum conuincitur ex ijs, quæ hactenus tradidimus.

DISPVTATIO XVII.

De actione, & passione, tàm inter se, quam cum motu comparatis.

QVIA actio, & passio annectuntur motui, ideò ad perfectam istius intelligentiam opus est, vt de illis disseramus: pro quo præsentem disputationem instituimus.

QVÆ

QVÆSTIO I.

An motus sit gradus superior ad actionem, & passionem, an verò illarum subiectum quo.

1 Difficultatem hanc in limine huius disputationis excitamus, quia ex eius resolutione dependet, cùm perfecta notitia motus, cùm recta intelligentia eorum, quæ infra tractanda sunt. Ad illius autem discussionem recolenda sunt ea, quæ statuimus in Logica *disp. 16. à num. 2.* vbi docuimus, actionem prædicamentalem, (de qua procedit quæstio) formaliter, & metaphysicè acceptam consistere in respectu transcendentali ad potentiam operatiuam, à qua procedit, & ad effectum, quem in passo inducit. Quod facilè suadetur, tùm quia hæc actio est causalitas agentis: constat autem causalitatem importare essentialiter habitudinem ad principium, quod constituit in actu, & ad terminum, quem originat. Tùm etiam: quia ratio propria actionis prædicamentalis est habitudo originis ad effectum; siquidem effectus egreditur ab agente media actione: sed origo nequit intelligi absque principio originante, & termino originato: ergo actio consistit essentialiter in respectu transcendentali ad vtrumque.

Porrò quidditatem passionis prædicamentalis ex dictis in Logica loco cit. etiam constat constituendam fore in habitudine actualis subiectionis, quam mobile dicit ad agens, vi cuius superatur, & trahitur ad recipiendam nouam formam. Quod suadetur, tùm quia non apparet aliud, in quo prædicamentum passionis possit constitui, vt ibidem ponderauimus. Tùm etiam, quia actio, & passio sunt duæ habitudines inter se oppositæ, vt constat ex communi modo concipiendi: sed actio prædicamentalis est habitudo agentis ad passum, siue ad effectum, quem passio imprimit: ergo passio prædicamentalis est habitudo mobilis, seu corporis patientis ad agens, à quo vincitur.

Natura autem motus satis potest deprehendi ex dictis tota *disput. præced.* constat enim esse quendam actum imperfectum, & vialem, medio quo, transit mobile à termino à *quo* ad terminum *ad quem*. His suppositis non erit ita arduum difficultatem præsentem legitimè resoluere.

§. I.

Stabilitur communis, & vera sententia.

2 Dicendum est primò, motum non esse gradum essentialiter superiorem ad actionem, & passionem. Ita Aristot. & D. Thom. *in præsenti cap. 3. text. 22.* Themistius, Simplicius, Philoponus, Alexander, Auerroës, quibus etiam alij Doctores communiter consentiunt. Probatur ratione: quoniam multiplicatis inferioribus, debent etiam gradus superiores multiplicari; & ideo quia Petrus, & Paulus distinguuntur numero, nequeunt esse vnus numero homo, quia ratio hominis est illis essentialiter superior: sed motus non multiplicatur in actione, & passione; siquidem eæ sunt vnus numero motus, vt docet Philosophus *hic cap. 2. & 3.* ergo motus non est aliquis gradus essentialiter superior ad actionem, & passionem.

Respondebis primo, quod quando vna species incipit immediatè ad desitionem alterius eiusdem generis, tunc gradus genericus non mutatur; sed persistit idem: quamuis ratio specifica varietur: vt si ex circulo fiat semicirculus, variabitur ratio specifica figuræ; secus verò generica. Vnde cùm ad desitionem actionis subsequatur passio, nil mirum est, quod eadem ratio numerica motus saluetur in illis, licèt sit essentialiter superior respectu earum.

Sed hæc solutio aliena prorsus est à veritate: tùm, quia, vt docet Aristot. *cap.* de substantia corruptis indiuiduis, impossibile est aliquid illorum permanere: ergo impossibile est, quod corruptis illis, perseueret idem gradus genericus, qui reperiebatur in eis. Tum etiam, quia omnes gradus, essentiales proueniunt ab eadem numero forma; vt ab eadem anima rationali prouenit esse corpus, animal, hominem, &c. ergo destructa, vel separata forma, repugnat, quod persistat aliquis ex gradibus, quos ipsa communicabat.

Respondebis secundò, quod licèt actio, & passio sint entitatiuè idem numero motus, nihilominùs formaliter sunt duo: quod satis est, vt verificetur, quod multiplicatis inferioribus, multiplicentur etiam gradus superiores. ¶ Sed contra: quia hinc fieret, quod mobile moueretur duobus numero motibus ad eundem numero terminum; siquidem actio, & passio sunt in eodem subiecto, in ordine ad productionem eiusdem termini: consequens est manifestè contra Aristot. *in hoc lib. textu. 19.* ergo hæc solutio nequit in via Philosophi sustineri.

3 Dicendum est secundò, motum se habere per modum subiecti *quo* respectu actionis, & passionis: ita quod, cum hæc tria simul concurrunt, actio, & passio non inhæreant substantiæ, nisi mediante motu. Ita Aristot. & Diu. Thomas. *in hoc lib. cap. 3.* quos sequuntur communiter Thomistæ, & Suarez *disp. 46. Metaph. sect. 2.* Probatur ex Philosopho loco citato, vbi inquit: *Omninò autem dicere est, quod nec actio cum passione, nec doctio cum disciplina idem omninò est; sed cui insunt hæc, motus.*

Probatur ratione desumpta ex D. Thom. *hic lect. 4.* quoniam motus secundum se abstrahit ab actione, & passione; cùm in suo formali conceptu non dicat ordinem ad agens, neque ad passum, sed solùm sit quidam actus imperfectus tendens ad actum, & terminum perfectiorem: ergo formalitates actionis, & passionis accidunt motui; ergo hic comparatur ad illas per modum subiecti. Sicut, quia esse in intellectu, & esse à parte rei sunt modi, à quibus natura secundum sua prædicata essentialia præscindit, ideo natura habet rationem subiecti respectu eorum. ¶ Confirmatur: quia in motu verè reperiuntur formalitates actionis, & passionis, vt tradunt communiter Doctores: sed eæ formalitates nequeunt comparari ad motum, vt gradus illi essentialiter superiores, aut inferiores, vt constat ex dictis in prima assertione: ergo sunt quædam rationes motui accidentaliter conuenientes, & consequenter motus habebit rationem subiecti respectu earum; non vt *quod*, & per modum suppositi, vt ex se liquet; ergo vt *quo*.

§. II.

Referuntur opiniones aduersæ.

4 Soto in præsenti *quæst. 2. conclus. 3. §. Quæritur*, asserit, motum esse essentialiter superiorem ad actionem, & passionem. Fundamentum huius opinionis est: quia motus est actus entis in potentia; sed actio, & passio sunt essentialiter actus entis in potentia; ergo conueniunt essentialiter in propria ratione motus; qui proinde erit gradus essentialis, & superior respectu illarum. Suadetur minor; nam actio, & passio sunt

sunt quidam fluxus, & fieri effectus; ergo vtraque constituit subiectum partim in actu, & partim in potentia, & subinde vtraque erit actus entis in potentia. ¶ Confirmatur primò; quia moueri nihil aliud est, quam aliter se habere nunc, quam prius, ergo id, quo subiectum aliter se habet, est motus, vel mutatio; sed per actionem aliter se habet agens; siquidem ignis transit per calefactionem de calefactiuo in calefacientem: & idem est de passione; cum per illam transeat aqua v. g. de calefactibili in calidam: ergo vtraque importat essentialiter conceptum motus.

Respondetur negando minorem, nam cùm actio, & passio constituant per se prædicamenta, nequeunt consistere essentialiter in motu, vel in esse fluido ita imperfecto, quod nequit in prædicamentis constitui; sed est postprædicamentum. Et ad probationem in contrarium dicendum, quod etsi actio, & passio, & motus recipiantur in subiecto, quod re ipsa est in potentia ad vlteriorem terminum, nempè effectum; nihilominùs respiciunt illud aliter, & aliter. Quoniam motus afficit mobile formaliter, quatenùs mobile est ad perfectiorem terminum; vnde taliter per suam entitatem constituit illud in actu, vt tamen ex ipso modo actuationis relinquat illud in potentia proxima ad vltimiorem actum: & consequenter actuat per modum actus vialis, & imperfecti. Cæterum actio, & passio, quamuis ex cõi conceptu accidentis respiciat subiectum, vt subiectum est, non tamen vt mobile est ad actum perfectiorem, & quatenus existit in potentia ad illum: præscindunt enim in suis conceptibus ab hac formalitate. Et similiter licet respiciant effectum, non tamen attingunt illum sub formali ratione complendi potentiam mobilis, quo pacto respicitur à motu: sed respiciunt illum sub alia ratione, nimirum quatenùs egreditur ab agente, & quatenùs imprimitur passo; siue aliàs sit actus perfectus complens potentialitatem mobilis, siue non. Vnde licet eadem entitas sit terminus motus, & passionis; sub diuersa tamen ratione terminat has formalitates: nam vt terminat motum non importat dimanationem ab agente, sed solùm esse actum perfectum, in quem mobile tendit per motum, & quo acquisito quiescit. At sub ratione termini actionis, & passionis importat per se rationem effectus, & dependentiam ab agente: præscindendo ab hoc, quod est esse complementum mobilis.

Per quod satis constat ad confirmationem; solùm enim probat, quod per actionem, & passionem immutatur subiectum mutatione metaphysica, seu largè, & propriè; secùs verò mutatione physica, seu motu propriè dicto. Ad primum quippè sufficit quælibet realitas de nouo impressa subiecto; ad secundum autem requiritur, quod illa realitas sit formaliter ipse fluxus, & transitus mobilis ab vno termino ad alium: quod non conuenire actioni, & passioni satis constat ex nuper dictis. Vndè sicut materia aliter se habet per formam, quam de nouo recipit, & tamen forma non est motus: sic subiectum immutatur vtcumque recipiendo actionem, & passionem, quin eę propriam conditionem motus sortiantur.

5 Secundò arguitur: quia motus prædicatur de actione, & passione, & ita Aristot. & D. Thom. frequenter repetunt, actionem esse motum, prout ab agente, & passionem motum, prout in passo: sed non prædicatur accidentaliter de illis: siquidem implicat actio, & passio physica sine motu: ergo dicitur de illis essentialiter, & per modum gradus superioris.

Respondetur, motum prædicari de actione, & passione prædicatione materiali, & identica: quia est commune subiectum earum, & postea magis declarabimus. Quare ex eo, quod hæ formalitates nequeunt esse, aut concipi absque motu, minimè conuincitur esse formaliter, aut essentialiter motum, vel quod hic sit gradus superior ad illas: sufficit enim, quod per modum subiecti cum eis connectatur. Sicut etiam figura non valet dari, vel concipi sine quantitate, quæ tamen non est prædicatum essentiale respectu illius; sed duntaxat subiectum *quo*.

6 Contra secundam conclusionem sentit Murcia in præsenti, negans motum esse subiectum quo actionis, & passionis. Pro qua opinione arguitur primò: quia subiectum non prædicatur de accidenti sumpto in abstracto, & ideò hæc est falsa: Albedo est quantitas: sed motus prædicatur de actione, & passione, vt passim in Aristot. & D. Thom. lector offendit; ergo actio, & passio non comparantur ad motum, sicut ad subiectum. ¶ Confirmatur: quia quodlibet accidens denominat subiectum, & de eo prædicatur in concreto, vt cum dicimus: *quantum est album*: sed hoc non conuenit actioni, & passioni respectu motus, aliàs possemus dicere: Motus est agens, Motus est passum, quod est, absurdum: ergo &c.

Respondetur, motum prædicari de actione, & passione prædicatione materiali, & identica, propter identitatem, saltem impropriam, quæ inter has formalitates, & motum intercedit, de qua in quæstione sequenti tractabimus. Hic autem obseruandum est, quod nec Aristot. nec D. Thom. aut alij graues Auctores prædicant de actione, & passione motum absolutè, dicendo v. g. *Actio est motus, Passio est motus*; sed loquuntur cum addito, & reduplicatione: *Actio est motus, prout ab agente, Passio est motus in passo*. In his autem prædicationibus, quod in recto enunciatur, non tàm est motus, quam egressus ab agente, in quo consistit actio; & subiectio passi ad agens, in qua passionis quidditas sita est. Motus autem solùm collocatur ad designandum proprium subiectum *quo* vtriusque formalitatis. Vndè nihil concluditur contra nos. ¶ Ad confirmationem dicimus, denominationes agentis, & passi, esse proprias suppositi, à quo egreditur actio, & subiecti *quod*, in quo recipitur passio: vndè nequeunt communicari motui; cum hic non sit agens, neque passum. Quare motus denominatur ab actione, & passione alijs denominationibus, de quibus non multum curandum est.

7 Probatur secundò hæc sententia: quia subiectum est prius, quam forma in eo recepta: sed motus non est prior actione, & passione; sed inducitur per eas: ergo non est subiectum earum. ¶ Respondetur, motum esse posteriorem in genere causæ efficientis, quam actio, & passio; præcedere tamen illas in genere causæ materialis: quæ duntaxat prioritas est indispensabiliter de ratione subiecti. Vndè in opinione probabili generatio substantialis recipitur in genito, quod producit: & consequenter est prior illo in genere causæ efficientis, & posterior in genere causæ materialis. Et similiter transubstantiatio subiectatur in corpore Christi Domini, vt facto ex pane: ac proinde subsequitur in genere causæ materialis ad id, quod ipsa præcedit in genere causæ efficientis.

8 Alij denique docent, actionem esse essentialiter superiorem ad motum, & passionem. Quæ sententia, quantum ad comparationem actionis ad passionem est euidenter falsa: tum quia hæ constituunt diuersa prædicamenta, & consequenter neutra est superior respectu alterius: tum quia istæ formalitates important habitudines oppositas, vt liquet ex supra traditis. Quoad id autem, quod asserit de actione respectu motus, etiam exorbitat à vero: cum actio sit prædicamentum, motus

autem

autem postprædicamentum. Sed nihilominùs quoad hanc partem suadetur sic: nam mouere in sensu formali est agere: ergo motus formaliter est actio, ac proinde actio prædicatur essentialiter de motu. Patet consequentia: quia sicut se habent concreta inter se collata, ita & eorum abstracta: at mouere est proprium concretum motus: ergo. ¶ Sed hoc fundamentum nullius roboris est: quoniam concretum motus formaliter sumpti, non est mouere, sed moueri: moueri autem non est agere, vt ex se liquet.

QVÆSTIO II.

Qualis distinctio sit inter Actionem, & Passionem, & motum.

RESolutio præsentis difficultatis non obscurè apparet ex dictis quæstione præcedenti: & ideò textus ordo postulat, vt hanc immmediatè post illam excitemus.

§. I.

Deciditur difficultas.

9 DIcendum est, has tres formalitates actionis, passionis, & motus distingui realiter inter se. Hæc assertio est omninò conformis his, quæ statuimus *in Logica disp. 14. quæst. 5.* & satis frequens inter Thomistas, & deducitur ex Aristot. *in hoc lib. cap. 3. & textu. 22.* vbi hæc habet: *Omninò verò dicere est, quod nec doctio cum disciplina, nec actio cum passione idem propriè est; sed, cui insunt hæc, motus; nam huius in hoc actio esse, & huius ab hoc ratione diuersum est.* Confirmatur ex D. Thom. *quæst. 8. de potentia art. 2. ad. 1.* vbi probat, relationem creatam distingui realiter à substantia; secus verò diuinam his verbis: *Ad primum ergo dicendum, quod nulla substantia, quæ est in genere, potest esse relatio: quia est definita ad vnum genus, & per consequens excluditur ab alio genere; sed essentia diuina non est in genere, sed est supra omne genus.* Constat autem, quod actio, & passio pertinent ad diuersa genera, seu prædicamenta: ergo ex mente D. Thom. nequeunt non realiter distingui. Quod etiam viget in motu; siquidem ille ob sui imperfectionem excluditur a prædicamentis, & constituit postprædicamentum.

10 Suadetur conclusio ratione ex verbis D. Thom. desumpta: nam quæ pertinent ad diuersa prædicamenta, distinguuntur realiter: sed actio, & passio sunt prædicamenta diuersa: ergo distinguuntur realiter. Maior constat ex his, quæ tradidimus in Logica loco citato, ex quibus potest breuiter ostendi: nam ea, quæ à parte rei habent essentias adæquatè diuersas, distinguuntur realiter; distinctio enim consequitur vnitatem, & vnitas entitatem, siue essentiam rei: sed quæ collocantur in diuersis prædicamentis, gaudent essentijs adæquatè distinctis; cum sint primò diuersa: ergo distinguuntur realiter. ¶ Confirmatur: quoniam ea, quæ habent diuersas definitiones adæquatas, non possunt esse realiter idem; siquidem definitio manifestat essentiam rei: sed actio, & passio habent diuersas definitiones adæquatas; cum sint prædicamenta distincta, & consequenter nequeant in vlla ratione vniuocè conuenire: ergo distinguuntur realiter. ¶ Adde, actionem, & passionem esse duas habitudines inter se oppositas, vt supra obseruauimus *num.* 1. constat autem, quod realis oppositio petit distinctionem realem: ergo hæc datur inter actionem, & passionem.

Ex quibus satis colligitur distinctio realis inter has formalitates, & motum: nam actio, & passio sunt prædicamenta, & entitates completæ; motus autem est postprædicamentum, & modus quidam: ergo nequit non dari distinctio realis inter has formalitates, & motum. ¶ Confirmatur: quia omnis forma distinguitur à subiecto, cui accidit, & inhæret: sed motus est subiectum *quo* actionis, & passionis: ergo distinguitur realiter ab illis.

11 Inquires, qualis sit hæc distinctio realis, quæ inter istas formalitates interuenit? Respondetur, distinctionem motus ab actione, & passione solum esse realem modalem; distinctionem vero inter actionem, & passionem esse realem entitatiuam. Prima pars huius resolutionis facilè ostenditur: quoniam motus ob suam imperfectionem nequit esse entitas; sed solum est quidam modus: ergo distinguitur ab actione, & passione, non realiter entitatiuè; sed realiter modaliter. Secunda etiam pars liquido colligitur ex dictis in Logica loco citato: nam prædicamenta sunt entitates adæquatè distinctæ, & consequenter debent realiter entitatiuè distingui: constat autem actionem, & passionem esse diuersa prædicamēta: ergo distinguuntur realiter entitatiuè.

Sed obserua, distinctionem entitatiuam esse duplicem, aliam videlicet strictissimam, aliam verò minùs rigorosam; licèt vtraque sit propriè distinctio entitatiua. Illa est, quæ versatur inter extrema habentia tantam entitatem, & modum essendi adeò firmum, vt quantum est ex vi illius possent diuinitùs separari; quamuis aliàs ob aliquam specialem connexionem nequeat separatio exerceri. Posterior autem est, quæ versatur inter extrema habētia quidem essentias completas; sed tenuis adeò entitatis, vt propter hanc tenuitatem nequeant separata consistere. Distinctio ergo entitatiua, quam inter prædicamenta statuimus, non est determinatè strictissima; sed potest esse minus rigorosa: & hæc interuenit inter actionem, & passionem: eæ namque propter suam tenuitatem nequeunt separari, sed mutuo connectuntur. ¶ Secundò obserua, identitatem etiam esse duplicem, nempè propriam, & impropriam. Illa est, quæ remouet omnem distinctionem realem ab extremis, quæ connectit. Hæc vero solum attenditur penes identitatem in subiecto, seu penes conuenientiam aliquorum in subiecto sibi communi, à quo nequeunt separari. Quoniam hoc nomen *idem* importat vnitatem in substantia: subiectum autem, etiam *quo*, induit modum substantiæ respectu formæ, cui subijcitur.

Ex quibus infertur, quod licèt actio, & passio distinguantur entitatiuè, vt constat ex supra præmissis; nihilominus possunt dici idem, identitate impropriè, & largè accepta: quia conueniunt in eodem numero motu, vt in subiecto quo, & non valent ab illo separari. Et similiter potest dici, quod non distinguuntur entitatiuè, videlicet distinctione entitatiua strictissima: quoniam sunt adeò tenuis entitatis, vt ob hanc tenuitatem ab inuicem separari nequeant. Quare distinctio, quæ inter actionem, & passionem intercedit, solet appellari formalis: non quia nomine distinctionis formalis intelligatur distinctio media inter distinctionem realem, & rationis; quam aliqui attribuunt Scoto, & in Logica ostendimus esse impossibilem: sed quia distinctio inter actionem, & passionem ex vno capite est maior, quam distinctio rationis; cùm ponat distinctionem realem, & excludat identitatem propriè sumptam: & ex alio capite est minor, quam distinctio entitatiua strictissimè accepta; siquidem non versatur inter extrema separabilia, sed inter entitates adeò tenues, vt meritò appel-

appellentur formalitates, & conueniunt in vno subiecto *quo*, in eoque identificentur identificatione impropria. Vnde licèt talis distinctio sit entitatiua in vero sensu, quia versatur inter entitates; potest tamen in alio vero sensu dici non entitatiua, sed formalis, quoniam versatur inter entitates debiles, & inseparabiles.

§. II.

Soluuntur argumenta contraria.

12 PRima sententia ijs, quæ hactenus diximus, aduersa tenet, actionem, & passionem omninò inter se distingui, & nullo modo identificari. Ita plures Doctores asserentes, vt quæst. sequenti videbimus, actionem prædicamentalem subiectari in agente, & non in passo: qui ex hoc principio mouentur ad sic sentiendum. Quia tamen falso nituntur fundamento; & aliàs eorum argumenta solùm probant distinctionem realem inter actionem, & passionem, & nequeunt identitatem impropriam earum cum motu remouere: idcircò in eis enodandis non immoramur.

13 Secunda sententia asserit, motum, actionem, & passionem non distingui realiter: sed solùm distinctione rationis ratiocinatæ. Hanc defendunt Masius *in hoc lib. cap. 3. sect. 2. quæst. 1.* Rubio *hic tract. 1. quæst. 7.* & alij. Probatur primò ex Aristot. & D. Thom. *in hoc lib. cap. 3.* vbi satis insinuant, distinctionem harum formalitatum esse secundum rationem: nam Angelic. Doctor inquit, eundem actum secundum rem, scilicet motum esse duorum, agentis quidem, secundum quod est ab eo; passi verò secundum quod est *in ipso*. Ex quibus sic arguitur: quoniam actio est motus, prout egreditur ab agente, & passio est motus, prout recipitur in passo: sed idem motus egreditur à principio, & recipitur in subiecto: ergo actio, & passio sunt idem motus: ergo sunt idem inter se. Patet hæc vltima consequentia: nam quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.

Respondetur, quod quando Aristot. & D. Thom. asserunt actionem, passionem, & motum distingui secundum diuersam rationem, vsurpant rationem, & quidem proprijssimè, pro essentia, quæ satis frequenter appellatur ratio: constat autem ea, quæ habent diuersas essentias, & inter se non subordinatas per modum superioris, & inferioris (qualiter se habere has formalitates apertè à nobis ostensum est) distingui realiter, siue illa distinctio sit entitatiua, qualis datur inter actionem, & passionem; siue modalis, quo pacto motus ab actione, & passione distinguitur. Vnde dixit Aristot. *Hæc enim vnum quidem sunt*: quia videlicet habent identitatem impropriam, tùm propter mutuam connexionem, tùm propter negationem distinctionis entitatiuæ strictissimæ. Sed addit, *ratio tamen non vna est*. Si autem non distinguerentur realiter, ratio, id est, essentia eorum esset vna ante intellectum.

Ex quibus denuò occurritur argumento: nam cùm dicitur actionem esse motum prout egreditur ab agente; licet grammaticaliter, & superficie tenus videatur motus prædicari de actione; quod tamen re ipsa, & formaliter prædicatur non est ipse motus, sed egressus, vel origo motus, & effectus ab agente: in quo consistit essentia actionis, quam circumloquimur per ly *prout egreditur ab agente*: motus enim solum ponitur ad explicandum hunc egressum. Quod etiam proportionabiliter dicendum est de passione. Vnde ad argumentum in forma, concedendo in hoc sensu maiorem, & minorem, distinguendum est consequens. *Ergo actio & passio sunt idem motus*: sunt *idem* identitate propria, & excludente distinctionem realem, nego consequentiam: sunt *idem* identitate impropria, importante vnitatem subiecti, & quod actio, & passio non recipiantur in diuersis motibus, sed in eodem concedo consequentiam. Et termini distinctionis satis constant ex dictis.

Secundò arguitur: quoniam si actio, passio, & motus distinguerentur realiter, sequeretur, idem mobile moueri tribus motibus in ordine ad eundem terminum; siquidem reciperet tres realitates distinctas: consequens est absurdum, & contra Aristot. cap. 3. huius libri: ergo. ¶ Respondetur negando sequelam: quia omnes illæ formalitates, seu realitates requiruntur, licèt diuerso modo, ad eundem numero motum: qui non consistit formaliter in actione, & passione, sed in transitu, quo mobile transit ad terminum ad quem. Videantur supra dicta *num. 4.*

14 Tertia sententia tantam identitatè agnoscit inter passionem, & motum, vt asserat non distingui ratione ratiocinata; sed sola nominis appellatione. Ita Suarez *disp. 46. Metaph. sect. 2.* Probatur: quoniam motus est actus mobilis, vt mobile est, ex Aristot. *hic textu 16.* & passio est actus patientis, vt patiens est ex eodem Philosoph. *textu 22. & 23.* sed eadem omnino est potentia corporis, vt mobilis, & vt patientis: ergo passio, & motus sunt idem omninò actus. Patet consequentia: quoniam si essent actus distincti, respicerent potentias diuersas.

Ad hoc fundamentum constat ex supra traditis *num. 4.* quia potentia, per quam corpus dicitur mobile; solùm importat habitudinem ad terminum, vt ad proprium complementum, & nihil exprimit subiectionis ad agens. Cæterùm potentia, qua corpus habet esse patiens, importat explicitè ordinem ad agens, & ad effectum eius; non quidem sicut ad complementum mobilis, sed qua ratione est terminus egrediens ab agente. Quæ distinctio sufficiens est, vt ex potentiæ correspondeant actibus realiter distinctis.

QVÆSTIO III.

Quod sit subiectum actionis transeuntis.

SVpponimus, actionem formaliter immanentem, quales sunt intellectio, & volitio, recipi intrinsecè in agente, vt ex ipsis terminis liquet. Vndè solùm vertimus in dubium, an actio transiens, v. g. calefactio, subiectetur in agente, an potiùs in passo: hoc enim non ita exploratum est; sed hinc, & inde acriter controuertitur etiam inter alumnos D. Thomæ.

§. I.

Vera sententia auctoritate, atque ratione fulcitur.

15 DIcendum est, actionem transeuntem non subiectari in agente, sed in passo. Hæc proculdubio est mens Aristot. & D. Thom. vt statim expendemus: quam proinde sequuntur vetustiores interpretes Philosophi Alexander, Themistius, Simplicius, & Philoponus, & quam plures Thomistæ Capreolus *in 2. dist. 1. q. 2. art. 3.* Ferrar. *hic quæst. 4.* Heruæus *quodlibet. 4. quæst. 4.* Soncinas, Iauel, Soto, Tolet, quos refert, & sequitur Masius in præsenti *quæst. 3.* Quibus etiam con-

consentiunt Suarez *disp.* 48. *Metaph. sect.* 4. & alii plures Moderni.

Probatur primò auctoritate Philosophi 9. *Metaph. tex.* 16. vbi ait: *Ædificatio namque in ædificato simul, & fit, & est cum domo, &* 3. *de Anima textu.* 138. inquit: *Quod si motus, & actus, atque passio in eo est, quod patitur, atque mouetur, necesse est, & sonum, & auditum actu in auditu, qui est potentia, esse. Agentis namque, mouentisque operatio in ipso patiente suscipitur, atque inest, &c.* Quem locum sic exponit D. Thom. ibidem: *Probat: quod supposuerat ex his, quæ sunt ostensa in* 3. *Physic. Ibi enim ostensum est, quod tam motus, quam actio, vel passio sunt in eo, quod agitur, id est in mobili, & patiente. Manifestum est autem, quod auditus patitur à sono. Vndè necesse est, quod tàm sonus secundum actum, qui dicitur sonatio, quàm auditus secundum actũ, qui dicitur auditio, sit in eo, quod est secundum potentiam, scilicet in organo auditus: & hoc ideò, quia actus actiui, & motiui fit in patiente.*

Idem docet Aristot. *in hoc lib. text.* 20. vt exponit D Thom. his verbis: *Dicit ergo primò, quod non est inconueniens, actum vnius esse in altero: quia doctio est actus docentis, ab eo tamen in alterum tendens continuè, & sine aliqua interruptione. Vndè: idem actus est huiusmodi, id est, agentis, vt à quo, & tamen est in patiente, vt receptus in eo: esset tamen inconueniens, si actus vnius eo modo, quo est actus eius, esset in alio.* Quæ testimonia, & alia, quæ breuitatis gratia omittimus, ita perspicuè militant pro nostra sententia, vt meritò dixerit Rubio *in hoc lib. quæst.* 6. oppositam in via Aristot. non esse probabilem.

Hoc ipsum tradit Angelicus Doct. 9. *Metaph. lect.* 9. & 1. 2. *q.* 3. *art.* 2. & *q.* 31. *art.* 5. & 1. *contra Gentes cap.* 100. & *quæst.* 14. *de veritate art.* 3. & *quæst.* 10. *de potentia art.* 1. & alijs pluribus in locis. Vndè satis erit in præsenti vnicam eius auctoritatem expendere, adeò tamen perspicuam, vt pro mille sufficiat, & cui nullo modo, nisi violenter possunt Aduersarij occurrere. Igitur 1. *p. q.* 14. *ad* 1. hæc habet: *sicut dicitur in* 9. *Metaph. duplex est actio, vna, quæ transit in exteriorem materiam, vt calefacere, & secare; alia, quæ manet in agente, vt intelligere, sentire, & velle. Quarum hæc est differentia: quia prima actio non est perfectio agentis, quod mouet, sed ipsius moti: secunda autem actio est perfectio agentis.* Quid clarius.

16 Secundò probatur nostra conclusio ratione: quoniam actio formaliter transiens distinguitur contra omnem actionem formaliter immanentem, quantumuis sit virtualiter transiens, & producat effectum ad extra: ergo actio formaliter transiens recipitur intrinsecè in passo. Patet consequentia: quia si esset subiectiuè, & formaliter in agente, esset formaliter immanens, & solùm virtualiter transiens, quatenus importaret efficaciam agendi ad extra: ergo, vel dicendum est, actionem formaliter transeuntem non distingui essentialiter ab actione formaliter immanenti, & transeunti virtualiter, quod est absurdum, & contra D. Thom. loc. proximo expenso; vel asserendum est, quod recipitur in passo. ¶ Confirmatur quia actio dicitur formaliter transiens, eo, quod recipitur in subiecto, in quo proprium effectum inducit: nulla quippè alia ratio est assignabilis, ob quam transiens formaliter appelletur: ergo repugnat esse formaliter transeuntem, & non subiectari in passo, cum ibi suum effectum producat.

Respondebis, actionem formaliter transeuntem ordinari per se primò ad perfectionem alterius suppositi; actionem autem formaliter immanentem ordinari per se primò ad perfectionem suppositi, in quo est: vndè apparet sufficiens distinctio inter illas, quamuis vtraque sit subiectiuè in agente. ¶ Sed hæc solutio non eneruat vim nostræ rationis: quoniam quiuis actus ordinatur per se primò ad perfectionem sui perfectibilis: sed, si actio formaliter transitus reciperetur in agente, proprium, & immediatum eius perfectibile esset ipsum agens, vt constat ex terminis: ergo ordinaretur per se primò ad perficiendum agens, & secundariò, ac mediatè ad perfectionem passi: ac subinde minimè distingueretur ab actione formaliter immanenti, & virtualiter transeunti. Quæ ratio præcipuè debet vrgere Aduersarios: quandoquidem ideò ponunt actionem transeuntem in agente, vt illud compleat, constituat in actu secundo, & reducat de potentia ad actum: & hæc sunt munera, quæ primariò attribuunt actioni; ergo inconsequenter asserunt eam non ordinari per se primò ad perfectionem agentis, sed ad perficiendum passum. Cæteras eorum euasiones, & solutiones non expendimus; quia minoris momenti sunt, & quisque facilè diluet.

17 Tertiò probatur assertio; quoniam actionem transeuntem identificari, saltem impropriè, cum motu, & in eo recipi, sicut in subiecto quo, satis expresse docent Aristot. & D. Thom. vt vidimus in duabus quæstionibus præcedentibus: sed motus est intrinsecè in mobili, seu passo, & non in agente; ergo, & actio formaliter transiens. ¶ Confirmatur; quoniam per actionem formaliter transeuntem non immutatur agens; ergo hæc actio non est intrinsecè in agente, sed in passo. Consequentia est euidens, et antecedens traditur à Philosopho 3. *de Anima, textu* 138. his verbis; *Agentis namque, mouentisque operatio in ipso patiente suscipitur, atque inest; quocirca necesse non est id; quod motu mouet, moueri.* Vndè D. Thom. exponens hunc textum, et docens quod actio non est in agente, sed in passo, concludit; *Et ista est ratio, quare non est necessarium, quod omne mouens moueatur.*

§. II.

Diluuntur argumenta partis aduersæ.

18 Contrariam sententiam defendunt Caietanus 1. *p. q.* 25. *art.* 1. Nazarius ibidem controuersia vnica, Torres *ibidem quæst.* 27. *dub.* 4. et alij. Et quamuis hæc opinio posset suaderi pluribus auctoritatibus Philosophi, et D. Thom. nihilominùs, vt prolixitatem vitemus, eas subijciemus duntaxat, quæ nostræ sententiæ apertiùs refragari videntur; ex quarum proinde enodatione constabit solutio ad alias, quæ minoris ponderis sunt, et faciliùs possunt exponi.

Probatur ergo ex Aristot. 2. *de Anima text.* 26. vbi docet, actum esse in eo, cuius est actus; sed actio est actus agentis, vt tradit idem Philosophus 3. *Physic. text.* 18. & 20. ergo sentit actionem esse in agente. ¶ Confirmatur Primò ex D. Thom. *in* 2. *dist.* 40. *q.* 1. *art.* 4. *ad* 1. vbi ait; *Cum actio sit in agente, & passio in patiente, non potest esse idem numero accidens, quod est passio; cùm vnum accidens non possit esse in diuersis subiectis*, Et loquitur de actione transeunti, qua Iudæi crucifixerunt Christum. ¶ Confirmatur secundò ex eodem S. Doctore 2. *contra Gentes, cap.* 9. vbi inquit; *Actio, quæ non est substantia agentis, inest ei, sicut accidens subiecto: & ideò inter nouem genera computatur.* ¶ Confirmatur tertiò ex eodem Angelico Magistro; *nam quæst.* 8. *de potentia art.* 2. sic concludit. *Nihil prohibet aliquid esse inhærens, quod tamen non significatur, vt inhærens; sicut etiam actio non significatur, vt in agente, sed vt ab agente; & tamen constat actionem esse in agente.* Ex quibus omnibus manifestè colligi videtur, quod ex mente D. Th.

omnis

omnis actio fit in agente, sicut in proprio subiecto.

Ad argumentum desumptum ex diuersis auctoritatibus Aristot. respondetur cum D. Thom. *loco citato ex 3. Physic.* quod actio est actus agentis, vt principij, à quo fluit, non verò vt principij, in quo recipiatur. Actus autem in eo est inhæsiuè, cuius est actus per informationem; non autem in eo, cuius est actus, vt principij tantum, à quo egreditur: quo pacto comparatur actio ad agens.

Ad primum testimonium D. Thom. respondetur, quod loquitur de actione sumpta secundum esse morale, hoc est, secundum bonitatem, vel malitiam; cùm agat de peccato crucifigentium Christum: actio autem secundum moralitatem accepta est in agente: quia esse bonitatis, & malitiæ fundatur in actu libero voluntatis, qui est formaliter immanens.

Ad secundum respondetur, procedere de actione formaliter immanenti, & virtualiter, seu quoad efficaciam transeunti: hæc enim, si non est substantia agentis, inest illi, sicut accidens subiecto. Et quod S. Doct. loquatur de hac actione constat, tùm quia loquitur de actione Dei ad extra, quæ non potest esse formaliter transiens. Tùm quia docet, talem actionem inter nouem genera computari: esse autem per computationem in prædicamento actionis, est esse in illo reductiuè: quod non conuenit actioni formaliter transeuntis; sed solùm actioni immanenti quæ virtualiter transit: hæc enim reducitur ad prædicamentum actionis, vt dicemus *in lib.* de Anima.

Ad tertium dicendum est, quod procedit de actione formaliter immanenti: quoniam intendit D. Thom. explicare, qualiter relatio sit inhæsiuè in fundamento, quamuis significetur, vt ad terminum: ad quod aptissimum est exemplum actionis immanentis formaliter, & transeuntis virtualiter, quæ in omnium sententia est in agente, licèt significetur, vt procedens ab eo: & non esset ita opportuna instantia actionis formaliter transeuntis, cùm hæc in probabilissima, & communiori sententia, cui frequenter S. Doctor subscripsit, non sit in agente, sed in passo. Esto tamen, quod loquatur de actione formaliter immanenti, non loquitur ex propria sententia; sed vtitur eo exemplo desumpto ex opinione probabili aliorum: quod in exemplificando frequenter contingit. Et hæc doctrina potest applicari alijs auctoritatibus: quoniam in eis non versat hanc difficultatem ex professo; sed occasione explicandi alias difficultates: quod vt præstet se se accommodat, & quidem rationabiliter opinioni aliorum. Vbi autem ex professo difficultatem hanc tractat, & propriam mentem reuelat, vt *in 3. Physic.* tunc sententiam nostram statuit, elucidat, & confirmat; cui proinde standum est.

19 Secundò arguitur ratione: quoniam ibi est forma, sicut in subiecto, vbi realem, & intrinsecam denominationem communicat: sed actio principium, à quo egreditur, denominat intrinsecè agens: ergo est in illo, sicut in subiecto. Minor suadetur: tum quia actio non denominat passum; ergo solum denominat intrinsecè agens. Tùm quia agens est quoddam concretum per se pertinens ad prædicamentum actionis; in prædicamentis autem non collocantur denominationes extrinsecæ: ergo agens denominatur intrinsecè ab actione.

Respondetur negando minorem: nam principium actiuum non denominatur intrinsecè agens ab actione formaliter transeunti; sed à relatione, quæ talem actionem consequitur, & ipsi principio inest. Et ad primam probationem dicimus, quod licèt actio non impertiatur passo denominationem agentis: cùm hæc sit propria principij actiui, cui illam ab extrinseco communicat: denominat tamen passum affectum actione, & hæc est denominatio, quæ intrinsecè, & primariò ab actione deriuatur. Secunda probatio nullius roboris est: quoniam quod directè in genere actionis constituitur, est ipsa actio, non verò agens: hoc enim solùm spectat ad prædicamentum reductiuè, & ratione denominationis extrinsecæ.

20 Tertiò arguitur: quia perfectio; debet esse in te, cuius est perfectio; cum vnumquodque in tantum sit perfectum, in quantum est in actu, vt docet D. Thom. 1. *p. q. 5. art. 1.* sed actio transiens est perfectio agentis, cùm reducat ipsum de potentia ad actum, & constituat in vltima actualitate: ergo actio transiens est subiectiuè in agente.

Respondetur ex D. Thom. 2. *contra Gentes cap. 1.* quod actio transiens non est perfectio intrinseca agentis, etsi compleat eius potentiam actiuam: quoniam potentia actiua per actionem formaliter transeuntem est potentia ad perficiendum alia, non verò, vt in se intrinsecè perficiatur: hoc enim est proprium potentiæ passiuæ. Vndè dixit D. Thom. loco supra citato ex prima parte, quod actio transiens *non est perfectio agentis, quod mouet; sed ipsius moti*. Concedi tamen potest, quod actio transiens sit perfectio agentis extrinsecè, & extensiuè: nam per illam diffundit suam perfectionem, subijcit sibi alia, & propriam speciem conseruat. Quare *agere* eo modo est perfectio agentis, quo *amari* est perfectio finis: causa quippè efficiens, & finalis mutuo sibi correspondent. Quamuis autem finis per *amari*, quæ est eius causalitas, vel finalizatio, transeat de actu primo ad actum secundum, & in sua appetibilitate compleatur; nihilominus hæc causalitas non est perfectio intrinseca finis, sed eorum, quæ sunt ad finem, & quibus propriam bonitatem transfundit. Quod proportionabiliter de agente, & actione dicendum est.

21 Quartò arguitur: nam agens per actionem transeuntem reducitur de potentia ad actum, & intrinsecè mutatur, cum aliter se habeat nunc, ac antea: sed id, quo suppositum mutatur, & reducitur de potentia ad actum, nequit esse extrinsecum illi: ergo actio transiens non est in passo; sed in agente. ¶ Confirmatur quia actio, vt actio, est in aliquo subiecto: sed vt actio non est in passo: ergo vt actio est, recipitur in agente.

Respondetur, quod agens per actionem transeuntem reducitur ex vi illius de potentia actiua, & communicatiua ad actum se communicandi: quæ reductio fieri optimè potest absque actu, qui inhæreat ipsi potentiæ: quoniam, vt constat ex dictis actus potentiæ actiuæ est illius, vt *à quo*; non verò, vt *in quo*. Quapropter agens ex vi actionis transeuntis non mutatur intrinsecè, quod tradit expressè Aristot. *loc. citato num.* 15. sed immutatur, & aliter se habet ratione præmotionis, qua applicatur ad agendum, & per relationem, quæ actionem ipsam consequitur. Et quamuis nihil possit transire de vno contradictorio dicente carentiam entitatis intrinsecæ in aliud contradictorium v. g. de non quanto in quantum, absque immutatione intrinseca; potest tamen transire absque ista mutatione de contradictorio, importante duntaxat carentiam formæ extrinsecæ; quo pacto paries transit de non viso ad actu visum; & principium actiuum de non agente in actu, ad esse agens in actu. ¶ Ad confirmationem respondetur, quod licèt actio non habeat speciem à subiecto, sed per ordinem ad agens; nihilominus actio; vt actio est, & quidquid in ea intrinsecè repetitur, inest passo. Quod potest declarari exemplo potentiæ, quæ vt talis respicit obiectum; & tamen ipsemet respectus est formaliter non in obiecto, sed in subiecto.

22 Vltimò arguitur: quia ibi est ratio fundandi, vbi est relatio fundata; sed relatio agentis ad passum est in agente; ergo actio illam fundans debet in eodem intrinsecè subiectari. ¶ Respondetur negando maiorem vniuersa-

uersaliter acceptam; quoniam, vt obseruauimus *in Logica disp. 14. quæst. 4.* rationes fundandi relationes secundi generis important motum, & transitum & huiusmodi est actio, quę importat formaliter egressum ab agente in passum. Quare opus non est, quod actio existat in agente, in quo est relatio, quam fundet; sed sufficit, quod fluxerit ab eo.

DISPVTATIO XVIII.

De Infinito.

EXPLICATIS alijs, quæ pertinent ad motum, par est, vt disseramus de infinito, quod cadere solet in definitione continuorum, inter quæ motus etiam computatur.

QVAESTIO I.

Vtrum possit naturaliter dari infinitum in actu.

1 AD intelligentiam tituli, & eorum, quæ in hac disput. dicemus, obserua, infinitum esse duplex: aliud in genere entis, siue in omni genere; aliud autem in genere entis creati, siue in genere determinato. Primum est, quod nullius generis clauditur terminis, sed omnem excogitabilem perfectionem supergreditur: & hoc pacto Deus O.M. infinitatem vendicat sibi, vt lumine naturali est notum, & tradit D. Thom. 1. p. q. 7. Infinitum autem in determinato genere est, quod excedit terminos proprios illius generis: & istud infinitum potest excogitari in genere substantiæ, in genere quantitatis, in genere qualitatis &c. In præsenti ergo specialiter loquimur de infinito in genere quantitatis; & præcipuè permanentis: quia Aristot. hic de illo ex professo disputat: ob connexionem tamen doctrinæ de alijs etiam infinitis disputationem texemus.

Porrò infinitum in genere quantitatis definitur ab Aristot. *in præsenti cap. 7. esse id cuius semper est aliquid extra.* Quoniam licèt plures, & plures partes aliquotas, siue certæ magnitudinis accipiamus, semper restat vlterius accipienda sine termino: qua ratione dicitur impertransibile. Et hoc infinitum bipartitur: aliud enim est infinitum in actu, siue categorematicè, & simpliciter: quod nimirùm secundum id, quod habet in actu, nullis clauditur terminis. Aliud verò est infinitum in potentia, siue syncategorematicè, & secundum quid: & hoc ratione eius, quod importat in actu, est finitum; sed id, quod potest habere, nullum habet terminum aut finem: qua ratione quantitas dicitur diuisibilis in infinitum, quia data qualibet diuisione, potest vlterius diuidi. Præsens igitur dubium procedit de infinito in actu, & simpliciter: & inuestigamus vtrum sit possibile, iuxta prouidentiam Dei ordinariam, & seruato ordine rerum.

§. I.

Præfertur pars negatiua.

2 DIcendum est, non posse dari naturaliter infinitum in actu. Hæc conclusio desumitur satis perspicuè ex illo sapien. 11. *Omnia fecisti in numero, pondere, & mensura*; nam hæc omnia repugnant infinito. Illam etiam tuetur, & validissimis rationibus confirmat Aristot. *in præsent. cap. 5. & 6.* quem sequuntur omnes eius interpretes, nec non Scholastici *in 1. dist. 32. & Theologi 1. p. q. 7. art. 2. 3. & 4.*

Probatur ratione desumpta ex D. Thom. loco cit. quoniam essentia finita naturaliter petit accidentia finita; siquidem accidentia cùm sint affectiones essentiæ debent ei commensurari: sed quælibet creatura habet naturaliter essentiam finitam: ergo omnis creatura est naturaliter finita, & in essentia, & in accidentibus, & consequenter non potest dari naturaliter infinitum in actu. Minor latè probabitur quæst. sequent. & nunc breuiter suadetur: nam termini essentiæ sunt genus, et differentia: sed quælibet creatura constat genere, et differentia; ergo habet essentiam terminatam, siue finita in proprijs terminis.

3 Sed objicies, quod secundum D. Thom. loco cit. licèt corpus esset infinitum secundum magnitudinem, non ideò foret infinitum secundum essentiam; quia adhuc eius quidditas esset limitata per formam, et materiam; ergo ex limitatione in essentia non rectè colligitur finitas in accidentibus.

Respondetur, D. Thom. solùm intendere, vel admittere, quod dato corpore infinito in quantitate supernaturaliter, et per diuinam potentiam, adhuc non esset infinitum in essentia; id autem minimè infringit vim nostræ rationis; quoniam procedit secundum exigentiam, et coaptationem naturalem rerum; qua attenta, certum est, quod essentia finita vendicat accidentia limitata; cùm hæc sint affectiones, et effectus illius, cui proinde proportionari debent sicut subiecto, et radici.

Replicabis: nam ex finitate substantiæ in essentia, solùm colligitur similis limitatio in accidentibus, nempè in essentia; sed magnitudo v.g. est extra essentiam quantitatis: ergo potest ad substantiam finitam secundum essentiam, sequi naturaliter quantitas finita quidem secundum prædicata essentialia; infinita verò secundum magnitudinem.

Respondetur negando consequentiam; nam hoc ipso, quod accidentia sint finita secundum essentiam, exposcunt naturaliter modum essendi sibi proportionatum, atque ideo finitum, et limitatum; et consequenter essentia finita quantitatis vendicat secundum ordinem naturæ, et exigentiam rerum extensionem certam, et finitam. Quare ex limitatione substantiæ secundum essentiam rectè colligitur de primo ad vltimum, omnia accidentia fore finita, naturaliter loquendo, tam secundum essentiam, quam secundum modos.

§. II.

§. II.

Occurritur argumentis Antiquorum.

4 ANaximander, Anaxagoras, & alij antiqui Philosophi, quos citat, Aristot. *in hoc libro*, tenuere, infinitum in actu esse naturaliter possibile, & de facto existere. Pro quorum placito arguitur primò: quoniam quælibet potentia naturalis potest naturaliter reduci ad proprium actum; aliàs esset frustra: sed infinitum in potentia datur naturaliter: ergo potest dari naturaliter infinitum in actu, quo illa potentia expleatur §. Et confirmatur; quia Deus, vt agens cum natura, habet potentiam actiuam infinitam; ergo est dabile naturaliter infinitum in actu; per quod illa potentia reducatur ad proprium exercitium.

Respondetur ex Aristot. *in hoc. lib. c. 6.* & D. Thom. *ibidem lect. 9.* potentiam esse duplicem; nam alia respicit suum actum adæquatum, vt simul, & perfectè possidendum; quo pacto metallum est in potentia ad statuam. Alia autem respicit suum actum adæquatum, non vt simul habendum; sed vt successiuè comparandum; qua ratione quantitas habet potentiam ad diuisionem; quoniam nunquam pertingit ad diuisionem adæquatam; sed qualibet data potest vlteriùs diuidi sine termino. Vndè licèt hæc potentia sit in *compleri, & satiari*, nunquam tamen est in *completo, & satiato esse*: nam respicit actum admixtum potentialitate: qui proinde non habetur adæquatè. Nec ob id est frustra talis potentia: quoniam iam reducitur ad actum, iuxta modum proprium ipsius, qui est non habere totum esse simul. Infinitum ergo in potentia, seu syncategorematicè, quod concedimus, respicit hoc posteriori modo suum actum: & ideò non rectè colligitur, quod possit dari infinitum in actu; sed potius infertur oppositum.

Ad confirmationem negatur consequentia; quoniam virtus infinita Dei non est ad producendum simul effectum infinitum: hic enim repugnat ex parte rei faciendæ, quæ solùm potest esse infinita syncategorematicè, & in potentia; sed est ad producendum infinitum successiuè; quatenus, data qualibet creatura, potest aliam, & aliam perfectiorem producere absque termino: ad quod requiritur virtus infinita.

5 Secundò arguitur: nam in quolibet continuo dantur partes infinitæ in actu, & ab inuicem separabiles: siquidem continuum est diuisibile in infinitum: ergo in quolibet, continuo datur in actu infinitus numerus partium. Quod potest magis explicari, & vrgeri: quia quod est actu pars est actu ens: sed in continuo sunt infinitæ partes in actu: ergo sunt entia infinita in actu.

Respondetur, quod ex infinitis partibus proportionalibus continui, non potest inferri infinitum in actu, vel simpliciter; quia ly *partes proportionales* est additum diminuens, & significans infinitum secundum quid, & in potentia. Et ratio est: quia partes proportionales, cùm sint minores minoribus, & partes partium, omnes continentur sub certa, & determinata magnitudine, vt experientia liquet: & subinde non constituunt quantitatem continuam infinitam in actu. Porrò neque constituere possunt infinitam quantitatem discretam, siue numerum; quoniam hic est collectio plurium vnitatum: vnitas autem consequitur actum essendi, & importat diuisionem vnius ab alio: vndè ad numerum requiritur multitudo actu diuisa. Cùm ergo partes proportionales continui existant per vnum esse, et actu non sint diuisæ, non valent constituere numerum in actu, sed solùm in potentia. Quare ex infinita diuisibilitate partium, solùm colligitur numerus syncategorematicè infinitus. Et desumitur hæc solutio ex D. Thom. *in 4. dist. 10. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 3. ad 1.* vbi hæc habet: *Vnitas rei consequitur eße ipsius: partes autem alicuius homogenei continui ante diuisionem non habent esse actu, sed potentia tantùm: & ideò nulla illarum habet vnitatem propriè in actu. Vndè actu non est ipsarum numerum accipere, sed potentia tantùm.*

Per quod patet ad illam explicationem argumenti: nam licèt ens vtcumque et in potentia prædicetur de partibus proportionalibus; secùs verò ens in actu, et simpliciter: quia sic dicit principium essendi; quod non conuenit partibus proportionalibus, quatenùs tales sunt. Ob quam rationem licèt Theologi concedant in Deo tres res, non tamen tria entia substantiuè, vt docet D. Thom. *in 1. d. 25. quæst. 1. art. 4. in corp.* Vndè ex infinitis partibus proportionalibus solùm colligitur, quod sint in continuo infinita entia in potentia; quæ nunquam potest ad actum perfectum reduci, sed semper est in satiari.

6 Replicabis: nam si in continuo darentur infinitæ partes aliquotæ, siuè certæ magnitudinis, verbi gratia infiniti palmi, daretur multitudo infinita in actu, et simpliciter: et tamen omnes illæ partes existerent vnica existentia, nempè existentia compositi: ergo ex eo, quod partes proportionales non habeant *eße* diuisum, non rectè denegatur eis, esse infinitas simpliciter, & constituere numerum infinitum in actu.

Respondetur negando consequentiam: tùm quia partes aliquotæ, licèt existant per vnam existentiam; tamen existunt distinctè, signatè, & actualiter, et sic constituerent infinitum simpliciter non solùm in multitudine; sed etiam in magnitudine. At partes proportionales existunt per existentiam totius confusè, et indistinctò modo: quia non sunt signabiles, et æquales vni parti certæ, et signatæ: vndè sicut non constituunt magnitudinem infinitam, ita neque numerum infinitum simpliciter, sed tantùm secundum quid. Tùm etiam, et præcipuè, quia licèt partes aliquotæ de facto non existant distinctis existentiis; nihilominùs habent potentiam proximam ad sic existendum; cùm possint omnes, tàm simul, quàm diuisim adinuicem separari: et hoc satis est ad constituendum numerum simpliciter infinitum. Partes autem proportionales non habent infinitas existentias, neque in actu, vt constat; neque in potentia proxima: quia licèt quælibet diuisim accepta possit separari ab aliis; repugnat tamen, quod omnes collectiuè, et simul diuidantur: nam quælibet est in infinitum diuisibilis, vt suo loco dicemus. Et idcircò non possunt constituere numerum simpliciter infinitum.

7 Vltimò arguitur: nam in continuo possunt naturaliter dari infinitæ partes aliquotæ: ergo infinitum in actu est naturaliter possibile. Consequentia constat ex proximè dictis. Antecedens autem suadetur: nam in columna, cuius longitudo, et latitudo sit vnius palmi, necesse est dari lineam habentem infinites palmos; cùm enim dicta linea descendat gitans omnes columnæ partes, quæ sunt infinitæ, et habent extensionem certam, nempè vnius palmi, nequit non illa linea infinites palmos habere, et consequenter infinitas partes aliquotas.

Respondetur negando antecedens, ad cuius probationem dicendum est, partes illas lineæ solum esse aliquotas impropriè, et secundum quid: quia non habent sufficientem entitatem, et actualitatem, vt possint separatæ existere: ideò carent potentia proxima ad existendum, quod est de ratione partis aliquotæ simpliciter dictæ. Hæc quippè appellatur, quæ constat tribus dimensionibus certæ magnitudinis, atque ideò habet

ratio:

rationem partis physicæ, et separabilis. Illi autem palmi, quos distinguimus in linea sunt indiuisibilia continuatiua partium proportionalium, quibus proinde commensurantur. Quare sicut multitudo partium proportionalium infinitarum non constituit infinitum in actu; ita neque multitudo infinitarum linearum, quibus partes proportionales nectuntur, valet constituere infinitum simpliciter, sed solùm secundum quid. Et ratio est proportionabiliter eadem vtrobique, vt consideranti constabit.

QVÆSTIO II.

An possit dari per potentiam Dei absolutam creatura infinita secundum essentiam.

IN qualibet serie essentia est omnium primum; & ideò infinitas creaturæ secundum, essentiam si esset possibilis, anteiret alia genera infinitatum. Propter quod ab hoc genere infinitatis disceptationem ordimur.

§. I.

Legitima decisio dubij.

8 DIcendum est, implicare contradictionem, quod detur creatura infinita secundum essentiam. Hanc assertionem statuit D. Thom. 1. *p. q.* 7. *art.* 2. & alibi frequenter, cui communiter subscribunt omnes Theologi, & Philosophi. Fundamentum est: quoniam termini proprij essentiæ, quibus ipsa finitur, sunt genus, & differentia: sed implicat creatura completa, quæ non constet genere, & differentia: ergo, repugnat dari creaturam infinitam secundum essentiam. Maior est certa: quia respectu essentiæ metaphysicè considerata, non sunt designabiles alij termini, nisi genus, & differentia: vnde sicut linea terminata terminis proprijs, nempè punctis est finita secundum extensionem; sic essentia constans genere, & differentia habet intrinsecam finitatem. Minor etiam constat: nam in qualibet creatura completa est abstrahibilis aliqua ratio communis, in qua conueniat vniuocè cum alijs creaturis; à quibus tamen differt essentialiter per propriam differentiam specificam: ac proinde omnis creatura completa constat genere, & differentia. Consequentia verò est legitima, & extenditur ad essentiam incompletam: quia tanta perfectio, quanta est infinitas, nequit attribui essentiæ incompletæ, si semel completæ repugnat.

9 Respondet Vasquez 1. *part. disp.* 22. & 25. rationem hanc esse infirmam: quoniam etiam Deus constat genere, & differentia, nihilominùs est infinitus secundum essentiam. Et mouetur ex eo, quod compositio generis, & differentiæ fabricetur per rationem nostram, & sic non opponitur infinitæ perfectioni.

Cæterum huius doctrinæ falsitas, vel ex eo duntaxat apparet, quia malè audit apud S. Patres, D. Thom. *loco cit.* D. Dionys. *cap.* 1. de diuinis nominibus. August. 1. *de Trinit. cap.* 1. & 4. & *lib.* 7. *cap.* 5. Anselmum in Monologio *cap.* 7. qui constanter negant Deo compositionem ex genere, & differentia: idemque propugnant communiter omnes Theologi cum Magistro *in* 1. *dist.* 8. Et meritò: quoniam differentia limitat genus; siquidem coarctat, & trahit illud ad determinatam speciem distinctam ab omnibus alijs: ergo implicat, quod essentia constans genere, & differentia contineat omnem perfectionem, quam genus secundum se acceptum importat; sed essentia, quæ non dicit totam perfectionem sui generis, nequit esse infinita in illo, & multo minus in omni genere; vt satis ex se constat: ergo si Deus constaret genere, & differentia, non esset simpliciter infinitus. Accedit, vltimas differentias non includere formaliter genus, vt statuimus *in Logic. disp.* 6. *quæst.* 3. ergo si Deus componeretur ex genere, & differentia, hæc non imbiberet ex suo conceptu formali conceptum genericum: ergo talis ratio non esset ens per essentiam, siue includens omnem excogitabilem perfectionem.

Porrò fundamentum Vasquez nullius roboris est: quoniam licèt hæc compositio sit formaliter per rationem, prærequirit, vt fundamentum, vel saltem, vt conditionem, quod detur in re aliqua compositio, realis saltem ex essentia, & existentia, vt docet D. Thom. *cap.* 6. de ente, & essentia his verbis: *Omne quod est in genere, oportet, quod habeat quidditatem præter esse suum.* Aliàs hæc compositio esset prorsus absque fundamento, & consequenter chimærica. Constat autem, quod in Deo nulla datur compositio ex essentia, & existentia; nam est suum esse per se subsistens: ergo in eo non datur cōpositio ex genere, & differentia: nisi fortè attribuatur ei pro libito nostro, & sine vllo fundamento.

10 Deinde potest suaderi nostra conclusio alia ratione desumpta ex D. Thom. *loco cit.* ex prima parte, quæ potest ad hanc formam reduci: nam si creatura posset habere essentiam infinitam, posset etiam habere existentiam infinitam, vt constat à paritate: sed nequit habere existentiam infinitam: ergo neque essentiam. Probatur minor, quia forma limitatur à subiecto: in quo recipitur: sed existentia cuiuscumque creaturæ est actus receptus in eius essentia; siquidem implicat, quod creatura sit suum esse irreceptum, aut quod illud habeat à se, et non recipiat à Deo per actionem productiuam, vt satis ex se liquet: ergo omnis existentia creata est finita.

Respondebis, quod essentia infinita est capax existentiæ etiam infinitæ: ac proinde quamuis existentia recipiatur in essentia, non ideò contrahet limitationem à subiecto; cùm hoc etiam supponatur infinitum. Vnde sicut datis duabus lineis infinitis, quælibet careret terminis; etsi neutra haberet omnem excogitabilem longitudinem: ita poterit dari essentia infinita, & existentia infinita, licèt neutra sit infinita in linea entis, sed in suo genere, & ordine.

Sed hæc solutio nequit subsistere; tùm quia, quando actus, & potentia distinguuntur, actus limitatur per potentiam, & potentia per actum: ergo si actus existentiæ recipitur in essentia, neutra illarum potest infinitate gaudere. Tùm etiam, quia hoc ipso, quod essentia distinguatur ab existentia, nequit includere per modum transcendentis omnem rationem entis, & omnem gradum superiorem, & communem; sed præstabit fundamentum ad compositionem ex genere, & differentia, & per consequens his finibus continebitur: at essentia constans genere, & differentia, & his terminis circumscripta nequit esse infinita, vt satis constat ex dictis: ergo repugnat quod essentia recipiens realiter existentiam sit infinita in linea essentiæ, et recipiat existentiam infinitam.

§. II.

Diluuntur rationes oppositæ.

11 QVamuis contraria nostræ assertioni sententia non probetur Auctoribus; possunt tamen in eius fauorem formari aliqua argumenta, quæ oportet diluere. Ergo arguitur primò: nam potentia, quo per-

perfectior est, eò potest producere effectum perfectiorem; ergo si fuerit infinita, poterit attingere effectum infinitè perfectum; sed virtus actiua Dei est infinita, ergo potest producere effectum infinitæ perfectionis.

Respondetur negando primam consequentiam; nam vt potentia sit infinita, non requiritur, quod possit producere vnum effectum, qui sit actu, et simpliciter infinitus? sed satis est, quod possit producere effectus infinitos, et se excedentes in perfectione. Nam potentia, quę absque aliqua additione, et variatione sui potest tot effectus producere, nequit non esse simpliciter infinita; cùm actu eminenter contineat simul, & semel omnem perfectionem illorum. Et ita se habet virtus actiua Dei: quare ad eius infinitatem non exigitur, quod producat creaturam infinitam: hæc quippè repugnat ex parte facti, & nequit esse obiectum diuinæ omnipotentiæ, quæ respicit absolutè possibile. Vnde licèt virtus agentis vniuoci debeat manifestari in vnico effectu; virtus tamen agentis æquiuoci non valet in vno effectu ostendi adæquatè, sed splendet, & quasi regulatur per collectionem omnium effectuum, quos continet. Videatur D. Thom. 1. *part. quæst.* 25. *art.* 2. *ad* 2. ¶ Adde, infinitatem virtutis diuinæ satis ostendi in modo producendi, & causandi; siquidem producit res per creationem, & extrahit eas à nihilo: ad quod requiri infinitam virtutem docet, & ostendit D. Thom. 1. *part. quæst.* 32. *art.* 1. & *quæst.* 45. *art.* 5.

12 Secundò arguitur: quoniam si Deus ageret ex necessitate naturæ, influeret secundum vltimum suæ potentiæ: ergo produceret effectum infinitum, & adæquantem potentiam: sed Deus agens liberè non est minoris virtutis, quam tunc esset: ergo potest nunc producere effectum infinitæ perfectionis.

Respondetur negando primam consequentiam: nam si Deus ageret ad extra ex necessitate naturæ, non esset Deus, nec haberet virtutem infinitam; cum operari ex necessitate dicat defectum libertatis, & prouidentiæ in operando: quæ imperfectio repugnat infinitati diuinæ perfectionis. Dato tamen, quod sic operaretur, sequetetur vtrumque; nimirùm, & posse, & non posse producere effectum infinitum, nam casus, sub quo procedit obiectio, est impossibilis; & ex impossibili sequitur quodlibet.

13 Tertiò arguitur: nam potest Deus dicere: *Fiat perfectissimus effectus, quem possum producere:* sed hic haberet infinitam perfectionem: ergo. Suadetur minor: quia aliàs daretur creatura finitè perfecta, quæ esset terminus, vltra quem diuina virtus non posset progredi: quod est absurdum.

Respondetur negando maiorem: quia non esset aliqua creatura, quæ illi obediret imperio; siquidem nulla datur sub esse possibili, quæ sit omnium perfectissima, siue quæ omnes alias excedat in perfectione: nam, data qualibet creatura, potest produci alia, & alia perfectior absque termino; aliàs posset exhauriri diuina virtus, quod est impossibile. Vndè sicut repugnat, Deum imperare, quod fiat prima pars continui, quia non datur talis pars: ita implicat, quod intendat productionem creaturæ perfectissimæ, quoniam repugnat huiusmodi effectus.

14 Vltimò arguitur: quoniam intra collectionem creaturarum possibilium datur vna infinitæ perfectionis: ergo cognoscitur à Deo, & potest ab eo produci. Suadetur antecedens: nam si omnes creaturæ possibiles ponerentur sub exercitio existendi, necessario vna illarum esset infinitè perfecta; tum quia excederet omnes alias, quæ, vt supponitur, sunt infinitæ: tùm quia, si non daretur vna infinitè perfecta, in qua sisteret progressus perfectionis; non existeret tota collectio creaturarum. quod repugnat suppositioni factæ: ergo pariter sub esse possibili datur determinatè vna, quæ omnes alias excedit, ac proinde est infinita.

Respondetur negando antecedens: Deus enim non cognoscit creaturam excedentem in perfectione omnes alias, quæ ab ipso fieri possunt: nulla quippè excellit cæteras collectiuè, sed qualibet designata quantumuis perfecta, potest perfectior produci. Et ad probationem in contrarium, quæ continet suppositionem impossibilem (ex qua proinde sequitur vtrumque) idem respondendum est, quia non esset tunc aliqua creatura superans omnes in perfectione; aliàs hæc esset vltima, quod est contra rationem collectionis, & multitudinis infinitæ: hæc quippè caret fine. Sed vt hæc solutio pleniùs, ac perfectiùs intelligatur, sit.

QVÆSTIO III.

An data quacumque creatura, possit Deus aliam, & aliam perfectiorem secundum speciem producere.

§. I.

Stabilitur commune placitum.

15 Dicendum est, esse possibiles infinitas creaturas se excedentes in perfectione specifica, atque ideò posse Deum, quacumque data, producere aliam perfectiorem secundum speciem. Sic docet D. Thom. 2. *contra Gentes cap.* 26. 1. *p. quæst.* 45. *art.* & in aliis pluribus locis: quem sequuntur omnes Thomistæ, & communiter Doctores.

Fundamentum desumitur ex D. Thom. *loco cit.* ex 2. *contra Gentes:* quoniam creatura est quædam participatio diuinæ perfectionis: sed essentia diuina est participabilis infinitis modis essentialiter distinctis: ergo sunt possibiles infinitæ creaturæ se excedentes in perfectione essentiali; & consequenter, qualibet producta, poterit fieri alia specificè perfectior.

Confirmatur, & explicatur primò: quoniam essentia diuina importat infinitos conceptus, sub quibus inæqualiter est imitabilis à creaturis: sed infinitum non valet exhauriri: ergo posita quacumque creatura, est producibilis alia, quæ perfectionem diuinam diuerso, atque excellentiori modo imitetur. ¶ Quod potest confirmari, & explicari, secundo exemplo imaginum, & exemplaris: quoniam si daretur exemplar infinitæ perfectionis, & imitabilitatis, nulla imago finitè perfecta posset ipsum perfectè, & adæquatè repręsentare: nam imitabilitas infinita nequit per imitationem finitam exhauriri, & adæquari; sed quantumuis sub perfecto modo finito supponatur expressum, superest in eo alia perfectior imitabilitatis ratio, sub qua proindè potest repræsentari perfectiùs; et sic data qualibet imagine, posset alia perfectior efformari; constat autem, quod essentia diuina, et creaturæ hac proportione se habent; siquidem illa est exemplar infinitum, istæ verò sunt quędam finitæ, & defectiuæ imagines. Data igitur qualibet creatura, est possibilis alia, et alia sine termino, quę perfectionem diuini exemplaris excellentius repræsentet, et participet.

16 Sed objicies primò: de facto in rerum natura existit substantia adeò imperfecta, vt Deus nequeat producere aliam imperfectiorem, aut quæ inferiori modo repręsentet, et participet diuinam perfectionem; ergo pariter

pariter erit producibilis alia creatura, quæ imitetur Deum omni perfectione possibili, & qua nequeat dari alia perfectior. Consequentia videtur legitima à paritate, & antecedens suadetur in materia prima sublunari, quæ est omnium substantiarum imperfectissima, vt docet D. August. 12. *Confess. cap.* 7.

Respondetur negando consequentiam: quoniam creatura eò crescit in perfectione, quo magis accedit ad Deum: & quia dato quocumque accessu, semper restat alius maior, cùm Deus infinitè distet à qualibet creatura; ideò posita creatura quantumcumquè perfecta, est possibilis alia perfectior. Creatura autem eò magis decrescit in perfectione, quo amplius à Deo recedit, & distat: & quia est possibilis totalis recessus à Deo, vt constat in distantia, qua nihil elongatur ab illo; idcircò est possibilis creatura, quæ saltem intra latitudinem substantiæ creatæ, minimo recessu distet à nihilo, & maximè recedat à Deo, quæ proinde sit imperfectissima: & huiusmodi est materia prima sublunaris.

§. II.

Refertur negatiua sententia.

17 DVrandus *in* 1. *d.* 44. *q* 8. & Henricus *quodlib.* 2. *quæst.* 8. defendunt partem negatiuam, quæ potest suaderi primò: quoniam non potest Deus producere vniuersum perfectius, aut puchrius isto, quod conditum est, vt docere videntur. D. Aug. *cap.* 10. *Enchirid.* D. Nazianz. *homil. de Natiuit.* sed perfectio huius vniuersi consurgit ex speciebus ipsum componentibus; ergo non valent produci species perfectiores.

Respondetur ex D. Thom. 1. *p. q.* 26. *art.* 6. *ad* 3. vniuersum istud posse considerari, vel quoad species, vel quoad ordinem illarum. Et quidem secundum primam considerationem, posset produci aliud vniuersum perfectius; nam posset Deus perfectiores species producere, ex quibus consequenter resultaret excellentior vniuersitas. At secundum posteriorem acceptionem, & suppositis his speciebus, non potest melius produci; quia ordo illarum rerum est decentissimus, & illis mutatis, corrumperetur ordinis proportio: sicut si vna chorda plus debito intenderetur, cessaret citharæ melodia. Et in hoc vltimo sensu intelligendi sunt SS. Patres.

18 Secundo arguitur fundamento supra tacto, cuius non est leuis difficultas: quoniam si existerent infiniti v. g. Angeli se excedentes in perfectione specifica, necessario vnus ex illis esset infinitus secundum speciem, ille nimirum, qui contineret omnes perfectiones aliorum, & qui infinitè distaret à creatura imperfectissima: sed quod facit actu, facit potentia possibiliter: ergo si sunt possibiles infiniti Angeli se excedentes in perfectione specifica, necessariò concedendus est sub esse possibili quidam Angelicus infinitè perfectus: consequens est absurdum. ergo non sunt possibiles infinitæ creaturæ se excedentes in perfectione secundum speciem; sed poterit fieri aliqua adeò perfecta, vt nequeat perfectior produci.

Respondetur, vt supra *num.* 14. negando maiorem; quia nullus illorum Angelorum contineret perfecte, & adæquatè differentias, & perfectiones specificas, quæ reperiuntur in alijs. *Qualibet enim creatura* (inquit Angelic. Doct. 1. *p. q.* 84. *art.* 2. *ad* 3.) *habet esse finitum, & determinatum. Vnde essentia superioris creaturæ, etsi habeat quamdam similitudinem inferioris creaturæ, prout communicant in aliquo genere, non tamen completè habet similitudinem illius: quia determinatur ad aliquam speciem, præter quam est species inferioris creaturæ.* Id autem, quod non habet omnem perfectionem sui generis, sed intra ipsum intrinsecè terminatur, quo pacto quælibet species limitatur per differentiam, nequit infinitate gaudere; cum habeat genus contractum, & positiuè excludat alias differentias, & perfectiones specificas. Neque enim imaginandum est, quod Angelus superior contineat ipsissimam perfectionem inferioris, & aliquid amplius: hoc enim falsum est, vt docet D. Thom. sed solùm ex maiori eius perfectione sequitur, habere perfectionem specificam superiorem, ad quam infinitæ inferiores nequeunt pertingere. Ad hoc autem non requiritur excessus infinitus, siue in perfectione infinita: sed sufficit excessus essentialis, siue in differentia specifica nobiliori. Quod constat, tùm in homine, qui est perfectior infinitis animalibus possibilibus, quin sit infinitè perfectus, vel habens infinitas perfectiones; sed solum formaliter habet differentiam satis nobilem, quam infinitæ imperfectiores non valent attingere. Tum in numero binario, qui propter immediatum accessum ad vnitatem excedit infinitos numeros possibiles, & tamen non habet infinitam perfectionem: sed duntaxat differentiam finitam, & perfectiorem. Vnde sicut ex excessu hominis, & binarij supra infinita animalia, & numeros non colligitur infinitas harum duarum specierum: sic ex excessu vnius Angeli supra omnes alios, neutiquam infertur, quod sit infinitus simpliciter.

19 Possemus etiam huic argumento occurrere, omissis maiori, & minori, negando consequentiam: quia arguitur ab infinito in actu (quo pacto collectio omnium Angelorum, si actu existerent, esset infinita) ad infinitum in potentia, & syncategorematicè, qua ratione asserimus esse possibiles creaturas infinitas, & specie diuersas: quia nulla est designabilis, qua non possit alia assignari perfectior. Porro hic transitus vitiosus est: nec sequitur, quod in infinito syncategorematico detur possibiliter id, quod actu daretur in infinito categorematico. Quod instatur, & declaratur exemplis: nam si continuum diuideretur actu infinitis diuisionibus, daretur vna pars actu minima, & vlterius non diuisibilis; quod est impossibile: & tamen ex hoc non rectè infertur, quod si quantitas est diuisibilis in potentia infinitis diuisionibus, possit dari vna pars minima, & quæ vlterius nequeat diuidi. Similiter si materia prima reciperet actu infinitas formas possibiles, esset actu satiata: & nihilominùs ex eo, quod possit illas suscipere, non sequitur, quod possit satiari. Ita ergo, etsi admitteremus, quod datis infinitis Angelis in actu, vnus esset actu infinitus, minimè colligitur, quod si possunt esse infiniti Angeli, possit vnus esse infinitus. Et ratio est eadem vbilibet: quia nimirum dicta potentia non est ad terminum infinitum actu, sed ad terminum syncategorematicè infinitum; hoc est, ad actum finitum, admixtum tamen infinitæ potentiæ, quæ proinde non habet vltimum. Et cùm dicitur, idem præstare actum actu, & potentiam possibiliter, intelligendum est de actu, qui est terminus potentiæ: quo pacto collectio infinitorum Angelorum actu, & simul existentium non se habet ad possibilitatem, quam ponimus: quia terminus huius potentiæ est infinitus syncategorematicè, hoc est finitus in actu, & infinitus in potentia; prædicta verò collectio actu existens foret infinita in actu. Quare ex hoc actu ad potentiam illam est illegitima consequentia.

20 Vltimò arguitur: quia ex nostra sententia sequitur, collectionem creaturarum possibilium esse infinitam secundum perfectionem essentiæ; siquidem nullum habet terminum: sed hoc est absurdum: ergo non sunt pos-

possibiles infinitæ creaturæ se excedentes in specie. Suadetur minor: nam tota illa collectio est ens creatum: ergo debet esse finita.

Respondetur distinguendo sequelam, quæ si intelligatur de infinito secundum quid, & in potentia, concedenda est; secus verò, si intelligatur de infinito simpliciter, & in actu: quia tota illa collectio non est simul, & in actu, sed solum in potentia. Et licèt repugnet infinitum in actu, non autem infinitum in potentia, & secundum quid, vt constat ex supra dictis. Videantur Aristot. & D. Thom. *in præsenti lect. 9.* ex quibus desumitur hæc solutio.

QVÆSTIO IV.

An sit possibile infinitum in actu secundum magnitudinem.

POstquam disseruimus de infinito secundum magnitudinem perfectionis, superest vt tractemus de infinito quantitate molis: & ita inquirimus, an possit dari quantum infinitum.

§. vnicus.

Præfertur sententia D. Thom.

21 DIcendum est, implicare contradictionem, quod Deus efficiat magnitudinem infinitam in actu. Hæc est expresse D. Thom. 1. *p. q. 7. art. 3. & quodlib. 9. art. 1.* & *quodlib. 12. art. 2.* Quam etiam docent D. Bonauentura, Durandus, Scotus, Ricardus, & alij innumeri Auctores. Sed priusquam illam ratione probemus, habendum præ occulis est, vt prolixitatem vitemus, & plures aduersariorum euasiones simul præcludamus, quod linea est continuatiua superficiei, & superficies corporis. Vndè talem inter se proportionem, & connexionem, physicè loquendo, habent; quod si infinitudo repugnat vni ex illis, nequeat alteri competere. Hoc supposito.

Suadetur assertio primò: quia si daretur à parte rei corpus infinitum, existeret distantia infinita clausa terminis: consequens implicat contradictionem, vt ex se liquet: ergo &c. Probatur, & explicatur maior: quia duæ lineæ ab eodem centro ductæ, eò magis distant inter se, quò magis distant à centro, quocirca si distantia earum à centro esset infinita, pariter esset infinita distantia illarum inter se: atqui, dato corpore infinito, lineæ ductæ ab eius centro ad circumferentiam protraherentur in infinitum: ergo distarent inter se infinitè, & per consequens daretur distantia infinita clausa terminis, nempe ipsis lineis.

Respondet Vasquez, hinc solùm sequi distantiam illam esse infinitam in potentia, secus verò in actu: quoniam non est aliqua suprema pars linearum, in qua assignetur infinita distantia; sed designata quacumque, poterit alia maior absque termino designari.

Sed hoc facilè refellitur: quoniam vt linea sit actu, & simpliciter infinita, vt admittit hic Auctor, non requiritur, quod designetur in ea pars vltima: imò ex hoc ipso conuincitur esse infinitam: quia videlicet non est in ea pars vltima designabilis; ergo vt distantia sit simpliciter, et in actu infinita, minimè requiritur, quod designetur in ea distantia omnium maxima, sed sufficit esse ibi in actu maiorem, et maiorem distantiam absquè termino maioritatis. Patet consequentia; quia sicut linea absquè termino longitudinis est actu infinita; ità distantia, absquè termino suæ magnitudinis, debet, te ipsa, infinitate gaudere, quamuis distantia à nobis signata infinita non sit.

22 Secundò suadetur nostra conclusio alia ratione, cuius vis vt magis appareat, duò præsupponenda sunt. Primum sit, quantitatem esse ex se dispositionem ad motum localem: quia est forma, per quam substantia habet esse in loco circumscriptiuè, & perfectè, et ideò nequit non conducere, quantum est de se, ad hoc, quod substantia localiter moueatur. Vndè implicat, quod à quantitate proueniat impedimentum ad motum localem, siuè omnimoda immobilitas secundum locum; sicut quia risibilitas est potentia, vt rideamus, nequit à risibilitate oriri repugnantia ad ridendum. ¶ Secundum sit, quantitatem infinitam impedire ex se motum localem. Cuius ratio est; quia corpus affectum quantitate infinita non potest moueri motu recto, siue à loco in locum, cùm occuper omnem locum. Nequit etiam moueri motu circulari: nam ad hunc motum, requiritur, quod vna pars veniat ad locum alterius: quod implicat in corpore infinito; siquidem eius partes distant infinitè inter se: & infinitum est impertransibile. Quarè prædictum corpus haberet, ratione quantitatis, omnimodam immobilitatem secundum locum.

Ex ijs sic formatur ratio: quoniam implicat, quod corpus ratione quantitatis habeat repugnantiam ad motum localem: sed corpus infinitum, ratione quantitatis, esset immobile secundum locum: ergo repugnat corpus magnitudinis infinitæ. Maior, & minor constant ex modò prænotatis, & consequentia est legitima.

Respondebis, quod licèt quantitas secundum se accepta non sit impedimentum ad motum localem; quantitas tamen infinitæ magnitudinis, ratione tantæ molis, potest impedimentum præstare ad huiusmodi motum. ¶ Sed contra: nam implicat, quod accidens ex natura sua potens ad aliquem effectum, fiat ineptum ad illum præstandum, ex eo quod infinitè crescat in perfectione; imò potius quò magis perficitur intra proprium genus, eò potentiùs redditur ad proprios affectus communicandos: sed quantitas ex se disponit ad motum localem: ergo repugnat, quod per sui augmentum reddatur impotens ad hunc effectum, & ponat repugnantiam ad illum; atqui quantitas infinita infert omnimodam immobilitatem secundum locum: ergo implicat quantitas magnitudinis infinitæ. Vndè exclusæ relinquuntur aliquæ Aduersariorum solutiones; quia vel non habent locum, vel procedunt ex sinistra intelligentia rationis D. Thom. cuius vis modo à nobis proposito satis apparet.

23 Contrariam nihilominus opinionem amplectuntur Gregorius, Gabr. Maior, Ocham, & alij, quibus adhæret Vasquez *1. p. disp. 26.* Quorum præcipuum fundamentum est: quia quod non est contra essentiam alicuius, potest illi attribui, saltèm per absolutam Dei potentiam: sed magnitudo infinita non est contra essentiã quantitatis: ergo potest dari quantitas magnitudinis infinitæ. Minor probatur, tùm quia quantitas secundum se non petit terminum certum: ergo habere magnitudinem finitam, vel infinitam est extra essentiam illius. Tùm etiam, quia communiter admittitur; quod si daretur linea infinita, collocanda foret in prædicamento quantitatis, non minus quam linea finita: ergo manet illæsa eius essentia, quamuis crescat infinitò.

Sed hoc facilè diluitur: nam vt absolutè sit impossibilis quantitas infinita, opus non est, quod hæc repugnantia oriatur ab eius essentia; sed sufficit, quod sequatur ratione aliorum implicationum, quæ positionem talis infiniti inseparabiliter comitantur, vt à nobis ostensum est.

est. Addimus etiam quod licet essentia quantitatis non petat determinatè hunc terminum; petit tamen hunc, vel illum vagè: nam petit positiuam sui terminationem, ad quam sequitur figura: & ideò nullo modo potest ei conuenire repugnantia, vt sit terminis circumscripta. Quarè si daretur quantitas habens magnitudinem absque terminis, cui proindè repugnaret, tum figura, tum motus localis; distingueretur essentialiter à quantitate, quæ de facto datur, & cui affectiones competunt. Dicitur tamen communiter quantitatem infinitam collocandam fore in prædicamento quantitatis: quia dato hoc impossibili, argueretur essentiam illius non petere certum terminum, sed tantùm partes extra partes.

QVÆSTIO V.

An possit dari multitudo infinita in actu.

Vidimus *quæst. præced.* repugnare quantitati continuæ infinitatem in actu; superest examinandum, an etiam repugnet quantitati discretæ, siuè multitudini; quod in præsenti decidemus.

§. I.

Resolutio difficultatis ex D. Thoma.

24 Dicendum est, implicare contradictionem, quod detur infinitum in actu secundùm multitudinem. Hæc est D. Thom. 1. q. 7. *art.* 4. & alibi sæpè, quam proinde sequuntur Caiet. Banes, Nazarius, Nauarrete, & alij plures.

Probatur primò ratione: quia si posset Deus producere corpora infinita in actu, posset etiam producere vnum corpus actu infinitum: consequens est falsum, vt constat ex dictis *quæst. præced.* ergo impossibile est, quod producatur multitudo corporum actu infinita. Probatur maior: quia, productis infinitis corporibus, posset Deus illa vnire per continuationem: vndè ex infinitis portionibus v. g. terræ, resultaret terra actu infinita.

Respondebis hinc solum probari, non posse Deum producere illa infinita corpora cum actuali extensione, & in ordine ad locum diuersum; secùs verò si producantur absque extensione locali; vel penetrentur: tunc enim omnia simul non efficiens maiorem magnitudinem, quam quodlibet illorum.

Sed contra: quia licet Deus possit separare passionem ab essentia, nequit tamen efficere, quod passio essentiæ repugnet: essentia quippè semper potest suas proprietates habere, & illas exposcit: sed extensio localis, & impenetrabilitas sunt proprietates quantitatis: ergo si posset Deus producere infinita corpora penetrata, vel absque extensione locali, posset etiam, imò & connaturalius, efficere illa extensa localiter, & impenetrata: atqui efficerent tunc magnitudinem infinitam, vel per continuationem, vel saltem per contiguitatem: ergo si potest Deus producere simul infinita corpora, poterit etiam efficere corpus actu infinitum.

25 Secundò suadetur nostra sententia: quia omnis multitudo quantitatiua existens à parte rei est aliquis numerus: sed implicat numerus infinitus: ergo & multitudo infinita in actu. Maior est certa: quia repugnat aliquid esse sub determinato genere, & non esse sub determinata specie: sed multitudo actu existens est sub multitudine vt sic: ergo debet esse talis species multitudinis: constat autem, quod multitudo quantitatiua, de qua loquimur, nequit esse alia species, quam numerus: ergò. Minor constat; tum, quia numerus est multitudo mensurata per vnum: & mensurari repugnat infinito. Tùm etiam, quia in quolibet numero est vltima vnitas tribuens illi speciem, vt constat ex dictis in Logica: sed est contra rationem infiniti in actu habere partem vltimam; ergo repugnat numerus infinitus.

Respondebis primò ex Vasquez, multitudinem rerum non habere à parte rei vnitatem specificam numeri; sed hanc sortiri ab intellectu numerante vnam vnitatem post aliam. Vndè non est inconueniens, concedere multitudinem, quę à parte rei, sub nulla contineatur specie.

Sed hæc solutio refellitur primò: quia numerus est vera species quantitatis, vt ostendimus in Logica *disp.* 13. *quæst.* 4. ergo quilibet numerus quantitatiuus habet à parte rei vnitatem specificam. Secundò, quia esto, quod vnitas formalis numeri desumeretur ab intellectu, nihilominùs omnis numerus habet à parte rei aliquem ordinem mensurabilitatis, aut numerabilitatis: sed mensurabilitas opponitur infinitati: ergo repugnat, quod detur numerus infinitus.

Respondebis secundò cum Conimbr. quod licèt numerus finitus debeat esse multitudo mensurata per vnum; secùs verò numerus infinitus: vndè non repugnat, speciem huius numeri esse actu infinitam.

Sed hæc etiam solutio corruit; tum quia constituit numerum innumerabilem; cùm tamen omnis multitudo actu existens possit à Deo numerari, & cadat sub determinata intentione eius, siquidem ab ipso fit. Tum etiam, quia numerus debet esse aliquomodo vnus: sed nullus alius modus vnitatis ei competere potest, nisi vnitas ordinis: ad quam requiritur mensurabilitas, & numerabilitas, vel quod omnes vnitates possint sub vna coordinari & supputari: ergo repugnat numerus, qui nequeat mensurari. Et planè omnis numerus etiam imaginarius debet constitui per vnitatem, quæ actu, vel aptitudine sit vltima: alias quantumuis adderentur ei, vel subtraherentur ab eo aliquæ vnitates, semper esset eiusdem rationis: quod est manifestè absurdum.

Ex quibus deducitur, implicare etiam numerum transcendentalem infinitum in actu: quia licèt hic numerus non constituat vnum per se, vt constat ex dictis in Logica, nihilominùs est talis secundùm proportionem ad numerum quantitatiuum, & sic debet importare aliqualem ordinem mensurabilitatis, quæ omninò repugnat infinito.

§. II.

Soluuntur contrariæ rationes.

26 Possibilem esse multitudinem actu infinitam docent Auctores supra relati *num.* 23. quibus adhæret Oña *quæst.* 2. *art.* 3. *concl.* 2. Pro qua sententia arguitur primò: nam quod Deus conseruat media causa secunda, quæ non est de essentia rei, potest absque interuentu eius, se solo conseruare: sed in continuo dantur infinitæ partes proportionales media vnione, quæ extra illarum essentiam est; siquidem quælibet abscindi valet ab alia: ergo potest Deus conseruare omnes illas separatas; & subinde erit multitudo infinita in actu.

Respondetur, quod licèt vnio partium proportionalium sit extra essentiam, cuiuslibet partis proportionalis singulariter acceptæ, quatenus nulla petit vniri alteri determinatæ: attamen de essentia cuiuscumque partis est habere aliquam vnionem; quia cum quælibet pars quan-

titas continua, essentialiter constat partibus, non quidem diuulsis; sed aliquo nexu vnitis. Vndè implicat, quantitatem esse actu, & vltimò diuisam in omnes suas partes. Hinc enim fieret, diuisibilitatem quantitatis esse exhaustam, vt supponitur: & non esse exhaustam; siquidem partes quantitatis sunt vlteriùs diuisibiles; aliàs non essent partes, & eiusdem rationis cum toto, sed quædam indiuisibilia: quod est absurdum.

27 Secundò arguitur: quia potest Deus in quolibet instanti creare vnum Angelum: sed instantia vnius horæ sunt infinita: ergo posset in spatio vnius horæ producere infinitos Angelos. ¶ Et confirmatur: nam potuit tempus esse ab æterno, vt dicemus *lib. 8.* ergo potuerunt præcedere infiniti anni, & in eorum quolibet creari vna anima rationalis: ergo, cùm hæc sit immortalis, existerent nunc infinitæ animæ in actu.

Respondetur non posse Deum creare Angelos in omnibus instantibus horæ collectiuè sumptis: tùm quia illa instantia non sunt certa, & determinata, & ideò nequeunt successiua numeratione percurri, sed confuso modo transeunt: si autem in eorum quolibet produceretur Angelus, iam essent determinata, & certa, quod est impossibile. Tùm etiam: quia instantia indeterminata sunt infinita, & consequenter non est in eis designare primum, & vltimum; sed ante, vel post quodlibet datur aliud, & aliud sine termino: vndè non potest in omnibus collectiuè, & adæquatè acceptis exerceri Angelorum creatio. Instantia autem designabilia, & certa, in quorum quolibet potuit vnus Angelus produci, sunt numero finita: & ideò non sequitur, esse possibilem multitudinem Angelorum infinitam in actu: sed tantùm finitam, & certam. Ad confirmationem constabit ex dicendis *lib. 8. disp. 27. num. 23. & 25.* vbi etiam pleniùs satisfiet argumento.

28 Vltimò arguitur: nam quidquid Deus cognoscit per scientiam practicam, potest in actu producere; cùm hæc scientia sit factiua rerum: sed Deus per scientiam practicam cognoscit infinitas intellectiones hominum, & Angelorum multiplicandas per æternitatem; ergo poterit omnes illas simul, & in actu producere. ¶ Confirmatur primò: quia omnes illæ cogitationes sunt simul in nunc æternitatis: ergo saltem respectu æternitatis datur infinitum in actu. ¶ Confirmatur secundò: quia tota illa multitudo existens in nunc æternitatis constituitur in aliqua specie, aut quasi specie multitudinis: & nihilominùs est infinita simpliciter: ergo non aduersatur multitudini infinitæ esse in determinata specie: atque ideò nullius roboris est secunda ratio nostræ assertionis.

Respondetur, posse Deum producere quidquid cognoscit per scientiam practicam: eo tamen modo, quo cognoscit esse possibile ex parte rei faciendæ. Quamuis autem Deus cognoscat infinita possibilia simultate se tenente ex parte cognitionis; secus verò simultate se habente ex parte obiecti: quia non cognoscit creaturas infinitas, vt simul reducibiles ad actum existentiæ. Sicut etiam simul cognoscit omnes dies anni; & tamen nequit omnes illos simul constituere: eò quod non videt simultatem ex parte rei faciendæ; cùm sit essentialiter successiua. Collectio ergo cogitationum, vel creaturarum possibilium est infinita in potentia, & vt talis cognoscitur à Deo per vnam, & simultaneam intellectionem: quapropter non est reducibilis ad existentiam simul, & collectiuè, sed solùm successiuè; ita vt creaturæ actu productæ sint finitæ, quæ verò supersunt producendæ sint infinitæ.

Ad primam confirmationem dicendum est, ea quæ existunt in *nunc* æternitatis, non existere simul simpliciter; sed solùm in *æternitate*; quod est additum diminuens. Vndè videmus omnes dies anni esse simul in nunc æternitatis; quos tamen absurdum esset dicere esse simul absolutè: cùm tempus sit essentialiter successiuum. Et ratio est: quia æternitas est mensura superior, & infinita. & sic ex parte sua ambit simul in actu ea, quę in se ipsis non sunt simpliciter præsentia, sed præterita, vel futura. Vndè sicut ex coëxistentia præteriti, & futuri, verbi gratia, Adami, & Antichristi in *nunc* æternitatis non rectè infertur, quod sint inter se præsentes absolutè: vel quod amittant præteritionem, & futuritionem simpliciter: sic ex coëxistentia infinitarum cogitationum in nunc æternitatis, solùm infertur, quod sint in actu cum addito, & secundum quid, nempè in æternitate; non autem, quod sint simul simultate se tenente ex parte illarum. Quia sicut æternitas, licèt sit in se præsens, non tollit à rebus ei coëxistentibus præteritionem, & futuritionem, vt constat ex exemplis adductis: ita licèt sit in actu, non impedit, quod cogitationes ei coëxistentes seruent ordinem successionis, quatenùs vna aduenit post corruptionem alterius: & ideò, quæ existunt, sunt limitatæ; infinitæ verò, quæ manent in potentia.

Per quod patet ad secundam confirmationem: quia tota illa collectio existens in nunc æternitatis constituitur in specie, non quidem in actu, sed duntaxat in potentia; quatenùs secundum aliquas ex illis cogitationibus est actu in aliqua specie numeri, videlicet secundum existentes actu in se ipsis, quæ semper sunt finitæ, certæ, & determinatæ. Illæ verò, quæ manent in potentia, non constituuntur actu sub aliqua specie numeri: quia in eis non est designare vltimam, quæ habeat rationem formæ, & communicet speciem; sed qualibet designata superest alia, & alia sine fine. Si autem omnes cogitationes futuræ per totam æternitatem, existerent simul actu in *nunc* nostri temporis, tunc essent actu in determinata specie: & sic essent, & non essent infinitæ: infinitæ quidem vt supponitur; & non infinitæ, quia haberent vltimam vnitatem à qua tribuitur numero species. Vndè fundamentum nostrum semper in suo robore perseuerat.

QVÆSTIO VI.

An sit possibile infinitum secundum intensionem.

POstquam ostendimus repugnare creaturæ infinitatem secundum essentiam, & quantitatem; disquirendum etiam est, an sit possibilis secundum intensionem, vt materia hæc maneat vndequàque absoluta.

§. I.

Statuitur vera sententia.

29 DIcendum est, impossibilem esse intensionem actu infinitam. Hæc assertio colligitur ex D. Thom. *loc. cit. & 3. par. quæst. 7. art. 11.* & est communis inter Thomistas. Fundamentum præcipuum est: quia implicat, quod forma inhærens subiecto sit infinita in actu: sed qualitas, cui propriè conuenit intensio, inest substantiæ: ergo nequit intendi infinitè. Minor, & consequentia constant. Maior autem suadetur: tùm quia omnis forma limitatur per subiectum, vt docet D. Thom. *1. part. quæst. 7. art. 1. & 2.* Tùm etiam: quia forma nequit excedere capacitatem subiecti, cui inhæret.

ret, sed tanta debet esse potentia in ratione receptiuæ, quanta est forma in ratione actus: atqui capacitas cuiuscumque substantiæ creatæ est limitata: ergo implicat, quod forma inhærens subiecto sit infinita.

Confirmatur: quia ex proportione, quæ debet intercedere inter subiectum, & formam, rectè infertur, quod si subiectum habet capacitatem infinitam in potentia, possit recipere qualitatem intensibilem infinitè in potentia: ergo pariter ex capacitate subiecti finita in actu, benè colligitur repugnantia qualitatis intensæ infinitè in actu: sed implicat subiectum, quod non sit finitum, & determinatum in actu, cùm in entitate, tùm in capacitate recipiendi, quæ entitatem consequitur: ergo implicat accidens habens intensionem infinitam in actu.

30 Deinde potest suaderi nostra sententia ab inconuenienti: quoniam si esset possibilis qualitas infinitè intensa, posset etiam dari virtus loco motiua intensionis infinitæ, vt constat à paritate: consequens est absurdum: ergo. Probatur minor: nam quò virtus motiua est major, eò mouet in minori duratione: ergo virtus motiua infinitè intensa mouebit in duratione infinitè minima, ac proinde in instanti: sed est contra rationem motus localis, quod fiat in instanti: ergo repugnat virtus loco motiua infinitè intensa.

Respondebis primò, quod Deus non concurret cum illa virtute concursu infinito, sed finito: & sic non sequitur fore motum in instanti. § Sed hoc effugium nullius momenti est: quia si semel non repugnat virtus creata infinitè intensa, non repugnabit concursus diuinus infinitus: ergo poterit Deus concurrere infinitè cum illa virtute: atque ideò erit motus localis in instanti. Quod potest ampliùs explicari, & vrgeri: quia vel repugnat concursus infinitus, & actus correspondens illi potentiæ, vel non? si primum: ergo repugnat talis virtus, & potentia; cùm omnis potentia sit ad actum sibi correspondentem: si secundum: ergo dabitur motus localis in non tempore, quod apertè repugnat.

Secundò, & meliùs respondebis, quod ex virtute motiua infinita, neutiquam infertur esse possibilem motum localem, qui fiat in instanti: quoniam de facto Deus habet virtutem motiuam infinitam; & nihilominùs non potest facere: quod corpus moueatur in non tempore.

Respondetur, ex infinitate diuinæ virtutis non colligi, quod in creatura detur aliquid infinitum in actu: & sic non sequitur, possibilem esse motum infinitè velocem, & qui perficiatur in non tempore: quia ex generali ratione implicat creatura infinita in actu. Cæterùm si semel non repugnat, esse virtutem creatam infinitam in vi mouendi, pariter non repugnabit actus creatus infinitus illi correspondens, qui non est alius, quam mouere cum infinita velocitate, atque ideo in instanti. Præterquam quod, infinitas diuinæ virtutis satis ostenditur in modo mouendi, videlicet cum independentia ab alio primo motore: nam talis modus mouendi petit virtutem infinitam per essentiam. Creatura autem, si non mouerer in instanti, nihil esset in eius motu, per quod ostenderetur infinitas virtutis illius: & per consequens esset, & non esset infinita.

§ II.

Diluuntur aduersantia fundamenta.

31 OPinionem affirmantem defendunt Auctores in quæstionibus præced. nobis contrarij: quæ potest suaderi primò, quia intensio qualitatis fit per additionem gradus ad gradum: sed prædicti gradus non sunt incompossibiles, vel oppositi inter se: ergo poterunt dari gradus infiniti in actu, & per consequens qualitas intensa infinitè.

Huic argumento (quidquid sit de maiori, cuius falsitatem latè ostendemus *in lib. de Generat.*) respondetur, gradus qualitatis finitos, & certos posse coniungi in eodem subiecto; secus vero gradus infinitos: quoniam est contra proportionem essentialiter requisitam inter subiectum, & formam, quod hæc gaudeat infinitis gradibus in ratione actus, si semel illud habet capacitatem solùm in ratione potentiæ, qualem ei conuenire satis liquet ex supra traditis.

32 Arguitur secundò: quia est possibilis gratia infinita in actu: ergo non repugnat qualitas intensa infinitè. Suadetur antecedens: quoniam gratia nullum habet terminum suæ intensionis: non quidem ex parte agentis; cùm sit infinitæ virtutis: neque ex parte formæ, cuius est participatio; siquidem est natura diuina infinitè participabilis, neque tandem ex parte potentiæ obedientialis, qua media recipitur in creatura: quia limitatio potentiæ non desumitur, nisi ab agente, cui subijcitur; vel ab actu, & forma, quam respicit: quorum vtrumque est illimitatum.

Respondetur, repugnare gratiam infinitam in actu: quæ repugnantia non oritur ex parte Dei, à quo gratia producitur, vel ratione diuinæ essentiæ, quam participat: sed quia est forma creata, dicens habitudinem ad subiectum, à quo nequit non limitari. Porrò potentia obedientialis non est infinita simpliciter, & in actu; sed duntaxat in potentia: quæ eo redditur aptior ad maiorem participationem gratiæ, quo illius recipit plures gradus. Vndè solùm conuincitur, esse possibilem gratiam infinitam in potentia, atque ideò nunquam esse ita intensam, quin possit ampliùs, & amplius intendi sine termino. Sicut etiam collectio creaturarum possibilium est participatio Dei: & tamen non sequitur, vel quod possit tota esse simul in actu; vel quod possit dari vna creatura infinitè perfecta; sed solùm colligitur, quod data quacumque creatura, possit alia perfectior produci: eò quod perfectio diuina est infinitis modis imitabilis, ac subinde inexhauribilis.

33 Sed oppones, gratiam habitualem Christi domini esse actu infinitam: ergo non repugnat gratia infinitè intensa. Assumptum suadetur, tùm quia dicta gratia est immensa iuxta illud Ioann. 3. *Non enim ad mensuram dat Deus spiritum filio.* Tùm etiam, quia potest iustificare homines infinitos sine termino: effectus autem infinitus nequit prouenire à causa finita. Tùm denique, quia aliàs posset pura creatura pertingere ad gradum gratiæ Christi: quod est absurdum.

Respondetur, gratiam Christi consideratam moraliter, siue in esse gratiæ, esse infinitam simpliciter propter vnionem ad personam Verbi diuini: vnde potest sanctificare infinitos homines. Si verò consideretur in esse physico, quo pacto est eiusdem rationis cum nostra gratia, tàm in essentia, quàm in intensione, est simpliciter finita. Et ad probationes contra hanc partem, haud difficile est occurrere: nam in primis illud testimonium intelligendum est, vel de dono diuinæ naturæ, quam Pater Filio ab æterno communicauit: vel de dono vnionis ad personalitatem diuinam, quæ in tempore concessa est humanitati: vel tandem potest exponi de ipsa gratia habituali, quæ immensa dicitur, quia extenditur ad omnia, quæ sunt gratiæ, & est moraliter infinita propter vnionem ad verbum. § Per quod patet ad secundam probationem: nam vt gratia Christi posit habere effectum infinitum sufficit, quod sit gratia capitis, & vniatur verbo diuino, à quo dignificatur infinitè, licet sit finita in esse entis, & qualitatis.

Ad tertiam neganda est sequela: nam vt optimè ob-

seruat D. Thom. 3. *p. q. 7. art.* 11. *ad* 3. Minus potest peruenire ad quantitatem maioris in his, quæ sunt eiusdem rationis; secùs verò in ijs, quæ diuersæ rationis sunt: & ideò virtus ignis, quantumuis crescat nequit adæquare virtutem solis. Gratia autem cuiuscumque creaturæ comparatur ad gratiam Christi, sicut virtus particularis ad vniuersalem: nam gratia Christi est gratia capitis, cui adæquari non valet gratia membrorum. Et ideò nulla gratia potest attingere perfectionem gratiæ Christi in esse gratiæ; licèt vtraque esset eiusdem intensionis in esse Physico.

QVÆSTIO VII.

Vtrum vnum infinitum possit esse maius alio.

Vidimus in tota hac disputatione, in omni genere entis creati repugnare infinitum in actu; sed vt pleniùs infiniti naturam penetremus, opus est inuestigare, an datis per impossibile duobus infinitis in actu, tunc posset vnum esse maius alio: v. g. an vnus numerus infinitus possit alium numerum infinitum excedere: & vtrum vna linea infinita possit protrahi plus, quam alia linea infinita? Ad cuius difficultatis decisionem obseruandum est, infinitum posse bifariam considerari: vno modo materialiter, siue pro materia, ex qua coalescit, quo pacto numerus infinitus importat vnitates. Alio modo formaliter, siue pro ipsa ratione formali infinitudinis consistente in hoc, quod aliquid careat terminis, & magis, ac magis protendatur.

§. I.

Tres assertiones ad decisionem dubbij.

34 Dicendum est primò, quod si infinita accipiantur formaliter, vnum non potest esse maius alio. Hæc assertio communis inter Doctores, & facilè ostenditur: quia infinitum formaliter acceptum importat carentiam terminorum, quæ consistit in indiuisibili: nam vbi minimum termini intrinseci adest, iam secundum illam rationem cessat infinitum: sed in ratione indiuisibili nequit dari excessus: ergo vnum infinitum formaliter sumptum nequit excedere aliud formaliter etiam acceptum.

35 Dicendum est secundò, vnum corpus infinitum non posse esse maius, quam aliud corpus infinitum, etsi considerentur ex parte materiæ. Sic docet D. Thom. 3. *p. q.* 10. *art.* 3. cui subscribunt eius discipuli, & communiter Auctores. Ratio est satis perspicua: quoniam corpus ex natura sua dicit dimensiones versus omne latus; ac proinde corpus simpliciter infinitum debet infinitè extendi versus longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ergo replet omnem locum, & habet omnem quantitatem excogitabilem: ergo implicat, quod corpus infinitum ab alio corpore excedatur, vel formaliter, vel ex parte materiæ. Imò hæc ratio, si rectè perpendatur, probat, dato corpore infinito, esse impossibile aliud, non solùm excedens, sed etiam æquale, aut inferius: quoniam corpus infinitum omnem quantitatem hauriret.

36 Dicendum est vltimò, non repugnare, quod vnum infinitum materialiter acceptum excedat aliud eodem modo consideratum. Hæc conclusio respondet directè quæsito: illamquè statuit Ang. Doct. *loc. citat.* ijs verbis: *species numerorum parium sunt infinita, & similiter species numerorum imparium: & tamen numeri pares, & impares sunt plures, quam pares.* Vndè concludit: *Per hunc igitur modum infinita sunt in potentia creaturæ, & tamen plura sunt in potentia Dei, quàm in potentia creaturæ; Et similiter anima Christi scit infinita, scientia simplicis intelligentiæ, plura tamen scit Deus, secundum hunc modum sciendi.* Quare hic modus dicendi frequens est inter Thomistas. Videantur Caiet. *loc. citato ex* 3. *p.* Ferrara 2. *contra Gentes cap.* 38. §. *vltimo* Socinas 12. *Metaph. q.* 31.

Probatur ratione D. Thom. quoniam totum est maius sua parte: sed multitudo consurgens ex collectione infinita numerorum parium, & ex collectione infinita numerorum imparium se habet ad illas sicut totum ad partes: ergo est maior, quam quælibet ex illis duabus collectionibus, licèt hæc sit infinita: ergo si infinitum sumatur materialiter, potest vnum esse maius alio. Maior, quam Conimbric. dicunt verificari in rebus finitis, secùs verò in infinitis probatur vniuersaliter: quia id, quod includit quidquid habet aliud, & insuper addit aliquid amplius, nequit non esse maius eo, vt constat ex ipsis terminis: sed omne totum includit quamlibet sui partem, & insuper addit aliam; ergo totum, tàm finitum, quàm infinitum est maius sua parte. Quod satis euidenter apparet in exemplo nuper adducto; siquidem numerus constans ex infinitis paribus, & imparibus continet omnes pares, & insuper addit impares: & consequenter excedit collectionem infinitam omnium parium singillatim acceptam, & diuisiuè à collectione imparium.

Confirmatur primò: nam si darentur actu infiniti homines, maior foret numerus digitorum, quam hominum; quandoquidem quiuis haberet decem digitos: & tamen vterque numerus esset infinitus; ergo datis duobus infinitis, & consideratis ex parte materiæ, posset vnum excedere aliud.

Confirmatur secundò: quoniam vbi potest esse minus, potest esse maius, cùm contraria sint circa idem; sed numerus infinitus potest esse minor: ergo numerus infinitus potest esse maior, atque in infinito materialiter sumpto potest dari excessus. Minor explicatur exemplo: nam data infinita multitudine Angelorum, posset Deus annihilare centum ex illis, consequenterquè illa multitudo fieret minor: & nihilominùs maneret simpliciter infinita; aliàs solùm constaret ex finita multitudine destructa, & ex finita multitudine persistente, quod naturæ infiniti repugnat: ergo infinitum potest esse minus. Quod satis declaratur ex ijs, quæ supra adduximus ex D. Thom. nam certum est, quod in virtute Dei, & in virtute creaturæ v. g. solis continentur effectus infiniti: & tamen plures effectus continet Deus, quam sol: ergo in infinito materialiter sumpto datur inæqualitas, & excessus.

§. II.

Refertur opinio contraria.

37 Alexander Aphrodisius *lib.* 3. *quæst. natural. cap.* 12. negat, infinitum posse vlla ratione excedi ab alio. Quam opinionem amplectuntur plures alij, illamquè reputant probabilem Conimb. *in hoc lib. cap.* 8. *quæst.* 2. *art.* 4. Suadetur primò; nam quod superatur ab alio, habet secundum hanc rationem terminum, & finem; cum vlterius non progrediatur; ergo ex hac parte non est infinitum, & per consequens repugnat infinito esse minus alio. Explicatur hoc; quoniam datis duobus numeris, si vnus est maior alio; iam iste sistit

ibi,

ibi, vbi exceditur ab altero, ac proinde habet terminum; quo nihil magis aduersatur infinito.

Respondetur, quod licèt sit contra naturam infiniti habere terminum intrinsecum, seu vltimum sui; minimè aduersatur ei terminus extrinsecus, siue hoc, quod est non habere tantam materiam, quantam habet aliud. Nam negatio termini intrinseci est, quo constituitur infinitum, etsi hoc nequeat ad aliquem terminum extrinsecum peruenire. Quod satis constat; tum ex eo, quod data creatura in aliquo genere simpliciter infinita, quàm aliqui adstruunt esse possibilem, adhuc haberet terminum extrinsecum suæ perfectionis, nimirùm Deum. Tum etiam, quia homines v. g. possibiles sunt infiniti, & tamen non adæquant multitudinem creaturarum possibilium, vt ex se constat. Quare non opponitur infinito, quod habeat terminum extrinsecum, ad quem non perueniat, sed citra illum sistat quasi negatiuè.

38 Secundò arguitur: quia vnum infinitum non potest excedere aliud excessu finito; siquidem infinitum ex propria ratione importat infinitudinem: neque illud valet superare excessu infinito; aliàs vni deficeret infinitas, contra id, quod supponitur: ergo vnum infinitum nequit vllo modo esse maius alio.

Respondetur, quod loquendo de infinito formaliter sumpto, siue ex parte formæ, non valet vnum excedere aliud, vt constat ex dictis prima assertione. Si verò consideretur infinitum ex parte materiæ, potest vnum esse maius alio, aliquando excessu finito, & aliquando infinito. Primum constat: quia datis duobus numeris infinitis Angelorum, & inter se æqualibus, posset Deus destruere centum Angelos in vno, & non in alio: & consequenter vnus numerus excederet alium excessu finito. Secundum etiam liquet ex exemplo creaturarum possibilium, quæ infinitos homines possibiles excedunt excessu infinito. Neque hinc sequitur, vnum infinitum esse inæquale alteri in ipsa formalissima ratione infinitudinis, siue in carentia termini intrinseci; sed solum in materia, quæ potest esse maior, & minor; licet vtrobique sit infinita.

39 Vltimò arguitur: quoniam nequit excogitari maior multitudo, quam illa, quæ habet omnes species numeri, & has infinities multiplicatas, v. g. infinitos binarios, infinitos ternarios, & sic de alijs: atqui de ratione cuiuslibet numeri infiniti est habere omnes species possibiles, & infinities multiplicatas: ergo impossibile est, quod vnus numerus superet alium. Minor constat: quia aliàs, si ternarij v. g. illius multitudinis essent finiti: diuisa illa multitudine in ternarios finitos, ex quibus constabit, nihil talis multitudinis superesset, quod repugnat infinito, cùm sit inexhaustibile; ergo de ratione numeri infiniti est habere infinitos ternarios, & infinities multiplicabiles; & idem est de alijs speciebus.

Respondetur negando maiorem: quoniam opus non est, quod multitudo habens species infinitas, & infinitè multiplicatas, habeat illas ita infinities repetitas, vt nequeat ab alia multitudine superari. Ad rationem itaque multitudinis infinitæ sufficit, & requiritur, quod habeat omnes species numeri infinitè multiplicatas: sed vltra excogitari potest alia multitudo, quæ habeat easdem species pluries repetitas, quam infinitè. Sicut in media parte Vlnæ sunt infinitæ partes, imò infinities infinitæ; & tamen in alia medietate sunt aliæ partes etiam infinities infinitæ: vnde à fortiori sequitur esse in tota vlna plures partes, quam infinitæ infinities repetitæ. Quare optimè excogitari potest vnus numerus infinitus maior altero infinito.

LIBER

LIBER IV. PHYSICORVM.

NS naturale, siue subiectum motui comitantur motus, locus, & tempus: & ideò postquam Arist. tractauit de ente naturali, explicuitquè potissimam eius passionem, videlicet motum, incipit agere de loco, & tempore. Et quia mobile ratione sui est in loco, & ratione motus tempore mensuratur: priùs differit de loco, & etiam de vacuo, quod est locus non repletus corpore; exindè verò de tempore sermonem instituit. Complectitur autem loci, & temporis notitiam quatuordecim capitibus, in quibus perfectè discutit quæcumque circa hanc materiam possunt dubitari: Quæ omnia curabimus maiori, qua potuerimus, breuitate comprehendere, & perspicuitate explanere.

DISPVTATIO XIX.

De loco.

VT Philosophum non solùm in ipsis rebus, sed etiam in ordine doctrinæ sequamur, priùs agemus de loco, & eius proprietatibus, & postea de tempore studebimus tractare.

QVÆSTIO I.

An sit, & quid sit locus.

1 PRimæ partis quæstionis aperta se se offert resolutio: quia satis manifestum est, locum in rerum natura existere: tùm propter auctoritatem Aristot. *in hoc lib. cap. 4.* & D. Thom. ibidem *lect. 5. & opusc. 42.* & communem Philosophorum consensum, à quibus hæc veritas recipitur. Tùm etiam, quia sicut ex transmutatione secundum formas substantiales rectè colligitur esse in rerum natura aliquod commune subiectum, quod omnibus illis subsit, & in quo ipsæ recipiantur; quod appellamus materiam primam: sic ex transmutatione corporum secundum locum, quæ consistit in eo, quod vnum côrpus sit, vbi priùs erat aliud, benè infertur, esse à parte rei quoddam commune receptaculum, à quo mutuo corpora se expellant, & in quo sibi inuicem succedant: quod receptaculum *loci* nomine significatur. Tùm deniquè, quia corpus non mouetur naturaliter, nisi ad aliquid reale consequendum: constat autem plura corpora moueri naturaliter ad locum, vt in eo recipiantur, & foueantur: ergo locus est aliquid reale, & existit à parte rei. Ex quibus etiam colligitur, quod locus sit quid extrinsecum rei locatæ: quoniam corpus completum nequit vniri intrinsecè alteri, sed ad summum extrinsecè, vt receptaculo sui: at quod propriè existit in loco est corpus completum: ergo locus est omnino extrinsecum rei locatæ.

Difficultas autem, & non leuis est in explicando naturam, & propriam quidditatem loci: quam vt decidamus, priùs dicemus quid locus non sit; posteà verò determinabimus, quid sit, vel in quo intrinsecè consistat.

§. I.

Mens Aristot. elucidatur duabus assertionibus.

2 DIcendum est primò, locum non esse *vbi*; neque spatium aliquod imaginarium inter latera corporis ambientis corpus locatum; nec tandem spatium verum, & reale, quod inter prædicta latera corporis continentis intercedat, sitquè immateriale, & penetretur cum corpore locato. Hanc conclusionem statuimus aduersus varias aliorum opiniones infra referendas, quæ in assignando, quid sit locus, maximè exorbitarunt à vero.

Probatur quoad omnes partes: prima quidem, nam, vt in Logica diximus, *vbi* est præsentia, siue respectus transcendentalis corporis locati ad locum: ergo nequit esse ipse locus. ¶ Confirmatur primò, quoniam locus est id, in quo recipitur res locata: res autem non est in sua vbicatione; sed hæc potiùs est in re locata: ergo. ¶ Confirmatur secundò: quia locus debet esse non solùm distinctus à re locata; sed etiam extrinsecus illi: at *vbi*, licèt distinguatur à corpore locato, est quid intrinsecum illi, cum ipsum intrinsecè afficiat, & ei inhæreat:

reat: ergo locus nequit consistere in *vbi*.

Secunda pars etiam ostenditur: tùm quia locatum continetur à loco: sed nulla res potest contineri, & esse in pura nihilitate: ergo cùm illud spatium imaginarium sit in re nihil, non valet sortiri naturam loci. Tùm etiam, quia locus est conseruatiuus rei locatæ, vt infra dicemus: constat autem spatium imaginarium non posse habere vim corporum conseruatiuam: ergo. Tùm denique quia corpora naturali inclinatione mouentur ad locum: sed nulla res inclinatur naturaliter ad nihil: ergo locus nequit consistere in spatio imaginario, quod re ipsa nihil est.

Tandem veritas tertiæ partis nostræ assertionis liquidò apparet: quoniam prædictum corpus reale, immateriale tamen, & penetrabile est prorsus chimæricum, & impossibile; cùm nequeat esse substantia, vel accidens, quod sic ostenditur: nam si est substantia, vel est corporea, vel spiritualis. Si corporea: ergo est naturaliter impenetrabilis, & consequenter non poterit penetrari, & intimè vniri cum corpore locato; sed expellet illud à proprio situ. Si autem spiritualis: ergo est inepta ad rationem loci: hic enim debet habere extensionem, vt sic possit locatum vndequaque circumscribere: substantia autem spiritualis est inextensibilis. Ex quibus etiam satis conuincitur, quod nequit esse accidens: quia hoc naturaliter loquendo, non potest esse à subiecto separatum. Præterquam, quod si accidens est corporeum erit necessariò quantum, subindequè impenetrabile; si verò spirituale, erit indiuisibile, ac proinde impotens, vt ambiat corpus locatum.

3 Dicendum est secundò, locum esse vltimam superficiem corporis continentis, v.g. locum proprium elementi aëris esse vltimam superficiem concauam elementi ignis. Ita Aristot. & D. Thom. *loc. citat.* B. Albertus, Themistius, Auerroës, Auicena, Ægidus, Burleus, Soto, Iauellus, & alij plurimi, quos refert, & sequitur Masius in præsenti *cap. 4. sect. 1. quaest. 3.*

Probatur primò: quoniam locus nequit consistere in *vbi*, aut spatio imaginario, aut in spatio reali extenso, impenetrabili, & immateriali, vt constat ex nuper dictis: ergo consistit in vltima superficie corporis ambientis. Patet consequentia à sufficiente enumeratione eorum, quæ possent habere rationem loci. Maximè, quia locus est quid extrinsecum rei locatæ, ac proinde non valet consistere in materia, forma, aut aliquo accidenti intrinseco. Porrò ex ijs, quæ extrinseca sunt, nihil potest excogitari aptius ad constitutionem loci, quam superficies vltima corporis ambientis: ergo in ea consistit essentia loci.

Secundò probatur à priori: quoniam locus proprius alicuius corporis debet esse illi æqualis, ipsumquè ex omni parte tangere, & circumscribere, vt constat, tùm ex se, tùm ex communi omnium modo concipiendi: sed hæc competunt superficiei vltimæ corporis continentis: ergo est locus. Minor constat: nam talis superficies, quatenùs est longa, & lata potest adæquari locato, & illud vndique circumscribere; & quatenus est indiuisibilis versus profunditatem, potest tangere rem locatam absque penetratione cum illa. Quod satis apparet in orbibus cœlestibus: superficies siquidem vltima, & concaua cœli Mercurij æqualis est superficiei vltimæ conuexæ cœli Lunæ, & illam vndequaque tangit, & circumscribit. Nulla igitur est conditio loci, quæ superficiei vltimæ corporis continentis apprimè non conueniat; & per consequens in ea debet natura loci constitui.

§. II.

Recensentur contrariorum placita.

4 Plures fuerunt apud antiquos dicendi modi, circa constitutionem loci, quos omnes referre, & prolixum, & minus vtile esset. Et ideò tres tantùm, suppressis alijs, proponemus, qui videntur principaliores, & minùs aberrarunt à veritate. Prima ergo opinio defendit, locum esse idem, ac *vbi*. Et probatur; quia locus est id, à quo res dicitur locata, seu existens in loco: sed *vbi* tribuit hanc denominationem; ergo *vbi* est locus. Suadetur minor; nam locari, seu esse in loco, est esse *alicubi*; constat autem, quod esse alicubi est effectus proprius vbicationis; ergo. ¶ Confirmatur; quia id, quod est terminus motus localis, & à quo sumitur relatio propinquitatis, & distantiæ, nequit non esse locus: sed hæc omnia competunt *vbi*; siquidem terminat motum localem, & ab eo prouenit, quod Petrus v. g. sit hic vbicatus, & consequenter distet à Ioanne, vel sit ei approximatus: ergo *vbi*, & locus sunt idem.

Hęc tamen leuia sunt; ad argumentum enim respondetur, locum esse quid extrinsecum rei locatę; quare locus tribuit denominationem locati, vel vbicati solum extrinsecè, & causaliter; quia est id, ex cuius adiacentia resultat *vbi*; non verò formaliter, & intrinsecè, sed hoc pacto denominatur ab *vbi*. Quare satis apparet distinctio inter *vbi*, & locum. Per quod constat ad confirmationem: nam terminus intrinsecus motus localis est *vbi*; terminus verò extrinsecus est locus. Relatio autem distantiæ conuenit per se primò ratione loci: quoniam vnum corpus distat ab alio ex eo, quod est in hoc loco potius, quam in illo. *Vbi* autem est modus resultans ex adiacentia loci, & sic necessariò supponit illum, vt id, à quo relatio distantiæ, vel propinquitatis prius desumitur. Videantur supra dicta *disp. 16. q. 4.*

5 Secunda sententia docet, locum esse illud spatium imaginarium, in quo quasi penetratiuè est locatum: v.g. locum terræ asserit esse intervallum illud, quod intercedit inter latera aquæ terram ambientis, & quod maneret idem, etsi terra, & aqua perirent. Ita sentiunt nonnulli, quos refert Auicenna *lib. 2. sufficient. cap. 6.* Probatur primò: quia hoc spatium imaginarium est immobile, quod continet locatum, & ei omnino adæquatur: ergo habet proprias loci conditiones; eritque proinde locus. ¶ Confirmatur primò: quia si aqua ambiens terram destrueretur, adhuc ista maneret in suo loco naturali: at non ob aliam rationem, nisi quia persisteret in illo spatio imaginario: ergo huic conuenit natura loci. ¶ Confirmatur secundò, quia si daretur vacuum, posset in eo dari motus localis, siue à loco in locum: sed ibi non esset alius locus quam spatium imaginarium: ergo hic est locus.

Respondetur ad argumentum, quod spatium imaginarium nullam ex illis conditionibus habet verè, & realiter; sed imaginatiuè duntaxat: quod minimè sufficit ad constituendum locum verum, & realem.

Ad primam confirmationem dicimus, in eo euentu non manere terram in loco particulari, & sibi proprio; sed tantùm in loco communi, nempè intra ambitum cœli: atque ideò non esse, simpliciter, & omnibus modis in loco naturali. Per quod etiam patet ad secundam; quia in eo casu non moueretur corpus ab vno loco particulari in aliud particulare; sed ab esse in vna parte loci communis ad esse in alia. Quod disputatione sequenti latius exponemus.

6 Tertia sententia asserit, locum non esse spatium ima-

imaginarium, quod adstruit secunda opinio; sed consistere in quodam spatio reali habente easdem conditiones, quas alij attribuunt spatio imaginario, & consequenter tale spatium reale penetrari cum omnibus corporibus locatis. Hic modus dicendi fuit communis inter Stoicos, & Platonicos, illumque amplexati sunt Proclus, Licius, Straton, Lansacenus, Sirianus, & Galenus, vt inquit Simplicius in digressione de loco. Et vltima eius pars, in qua nobis contradicit, probatur: quoniam locus debet esse talis conditionis, quod possit à corpore locato penetrari, siquidem illud recipit intra se: sed hoc conuenit spatio reali, quod situm est intra latera corporis ambientis: ergo in hoc spatio consistit natura loci. ¶ Confirmatur quia locus debet esse æqualis locato: sed hoc competit spatio illi reali; secùs verò superficiei vltimæ corporis continentis: ergo. Minor quoad secundam partem ostenditur: quia corpus locatum habet trinam dimensionem: at superficies tantùm habet duas, nimirùm longitudinem, & latitudinem: ergo hæc superficies non coæquatur rei locatæ.

Ad hæc tamen facilè est occurrere: nam vt locus recipiat, & ambiat corpus locatum, non debet penetrari cum eo: corpus siquidem cum alio penetratum non est locus eius; sed potiùs ambo sunt in eodem loco. Æqualitas autem, quæ est de ratione loci, non consistit in hoc, quod sit trinæ dimensionis, sicut locatum; sed in eo, quod vltimæ superficies corporis locantis, & locati, sint æqualis extensionis, & se inuicem vndiquè contingant: ad quod potius requiritur vtramque superficiem esse indiuisibilem versus profunditatem, vt satis constat ex dictis.

QVÆSTIO II.

An immobilitas sit de ratione loci.

VLtra superficiem ambientem communiter Doctores exposcunt immobilitatem eius, vt loci naturam adæquatè constituant. Quod pluribus difficultatibus obnoxium est; & idcirco indiget discussione.

§. I.

Elucidatur communis sententia.

7 DIcendum est, locum essentialiter esse immobilem. Ita Philosophus *in hoc lib. text.* 41. vbi ait: *Est autem sicut vas locus transmutabilis, sic locus vas immobile.* Vbi D. Thom. *lect.* 6. *Vas* (inquit) *& locus in hoc differre videntur, quod vas transmutatur, locus autem non: vnde sicut vas potest dici locus transmutabilis, ita locus potest dici vas immobile. Et ideo cùm aliquid mouetur in aliquo corpore, quod mouetur, sicut nauis in flumine, vtitur isto, in quo mouetur, magis sicut vase, quam sicut loco continente: quia locus esse vult immobilis, id est, de natura loci est, quod sit immobilis.* Et hic modus dicendi est concors placitum Philosophorum.

Probatur ratione desumpta ex D. Thom. *opusc.* 52. quoniam quod mouetur localiter est in loco: ergo si locus, quatenus talis, esset mobilis; locus vt talis existeret in loco: consequens est absurdum; nam ex eo sequeretur processus in infinitum: ergo locus sub ratione loci importat immobilitatem. ¶ Confirmatur: quia si locus sursum proprius corporis leuis, & locus deorsum proprius corporis grauis non essent immobiles; sequeretur, motus talium corporum ad ea loca non esse naturales, & necessarios: sed contingentes, & per accidens: nam posset contingere, quod locus grauium ascenderet & locus leuium descenderet: consequens est absurdum: ergo immobilitas est de ratione loci. ¶ Ad hæc: locus est terminus *à quo, & ad quem* motus localis: sed terminus *à quo* non defertur cum mobili, sed deleritur, & terminus *ad quem* est id, in quo mobile sistit, & quiescit: ergo locus non mouetur de loco in locum; sed essentialiter importat immobilitatem.

8 Oportet autem explicare, vnde immobilitas loci desumatur: ex hac quippè radice intelligentia communis assertionis dependet, qua detecta, illius veritas liquidò apparebit. Pro cuius luce obseruandum est, quod superficies ambiens v.g. Complutum non habet rationem loci, nisi quatenus importat relationem determinatæ distantiæ ad primum continens, nempè ad cœlum supremum, ad centrum terræ, & ad polos mundi. Hæc autem distantia potest sumi materialiter, & formaliter. Primo modo importat, esse hanc numero distantiam, huic particulari superficiei inhærentem. Posteriori verò modo, solùm dicit distantiam ad prædictos terminos per tot gradus: quare, persistentibus eisdem gradibus, perseuerat eadem formaliter distantia in esse distantiæ; quamuis superficies, quibus inhæret, varientur. Vnde superficies, quæ substat distantiæ, potest etiam dupliciter considerari: vno modo materialiter, quo pacto dicit seipsam, prout est accidens huius determinati corporis v.g. aëris, & non alterius, v.g. aquæ. Alio modo formaliter, qua ratione dicit seipsam prout subest relationi distantiæ ad terminos mundi. Et ideò secundum hanc posteriorem considerationem accepta, non importat esse superficiem aëris, vel aquæ; sed solùm dicit esse subiectum distantiæ per tot gradus.

9 Hinc ergo apparet veritas nostræ conclusionis: quoniam locus non consistit in superficie, & distantia materialiter sumptis, sed in eisdem formaliter acceptis; atqui istæ formaliter consideratæ sunt inuariabiles: ergo locus essentialiter est immobilis. Minor constat ex his, quæ prænotauimus. Maior autem suadetur: quoniam vni locato secundum numerum debet vnus numero locus respondere: sed baculus existens partim in aqua, & partim in aëre est vnum numero locatum: ergo est in eodem numero loco formaliter sumpto: constat autem superficies aquæ, & aëris esse materialiter diuersas: ergo identitas loci, ac proinde esse illius non sumitur à superficie, & distantia materialiter acceptis, sed formaliter sumptis, videlicet quatenùs important tot gradus.

Explicatur hoc: quoniam certum est Venetias v.g. esse in eodem numero loco; cum non moueantur localiter. Quis hoc neget? Et tamen superficies aquæ vel aëris illas ambientis sunt materialiter diuersæ: cum fluant, & refluant: ergo identitas loci, vt locus est, non desumitur à superficie corporis continentis materialiter considerata; sed formaliter sumpta, siue quatenùs dicit distantiam per tot gradus. Nam quia superficies illæ continuò fluentes, & inuicem succedentes important relationem eiusdem distantiæ ad primum continens, & polos mundi, ideò verificatur, Venetias esse in eodem loco: constat autem prædictam distantiam esse omnino inuariabilem: nam hoc ipso, quod gradus sint plures, vel pauciores, iam non est eadem numero distantia, sed diuersa: ergo cum locus essentialiter importat hanc distantiam, sequitur, quod immobilitas sit de essentia loci.

§. II.

§. II.

Occurritur obiectionibus.

10 QVamuis doctrina hactenus tradita sit adeò certa, pluribus tamen obiectionibus impugnatur, quibus proinde oportet occurrere. Ergo obijcies primò; locus est superficies corporis continentis; sed prędicta superficies mouetur ad motum corporis, in quo est; ergo locus mouetur.

Respondetur, loci identitatem, & consequenter immobilitatem non desumi ex superficie materialiter sumpta, sed ex eadem formaliter accepta, siue prout subest relationi distantię per tot gradus. Porrò omnes superficies fluentes, & refluentes, & ambientes v. g. saxum existens in flumine fundant eandem formaliter distantiam; cùm semper sit per eosdem gradus. Vnde sicut verificatur, quod illud saxum non mouetur; sic verificatur, quod locus eius est semper idem, quamuis superficies materialiter varientur.

Replicabis; nam prædicta relatio distantię est accidens inhęrens superficiei ambienti; sed superficies mutatur, vt concedimus, ergo: & distantia. Patet consequęntia; quoniam vnum accidens non transmigrat de subiecto in subiectum; ergo implicat, quod variatis superficiebus, persistat eadem distantia.

11 Vt huic obiectioni, quę principalis est in hac materia, liquidò satis fiat, obseruandum est, vnitatem numericam superficiei in ratione loci, siue in munere subiecti distantię, non desumi ex aliqua eius entitate determinata; sed ex vna; vel ex pluribus superficiebus continuò succedentibus in eodem situ, atque gradu distantię. Sicut vnitas numerica materię primę Petri formaliter sumpta, non consistit in aliqua portione determinata; sed sumitur ex pluribus, absque interruptione succedentibus sub actuatione eiusdem formę. Vnde sicut verificatur, quod Petrus habet, quandiù viuit, eandem numero materiam primam; quamuis omnes eius portiones sint in continuo fluxu, & pereant successiuè vi caloris naturalis humidum radicale depascentis, quoniam illa successio non interrupta sub eadem forma confert illis vnitatem sufficientem, vt materia formaliter accepta dicatur vna numero: ita omnes superficies succedentes sub eodem gradu distantię, & in eadem coordinatione situs sunt formaliter vna numero superficies, tùm in ratione loci, tùm, in esse subiecti relationis distantię.

Hinc ad replicam respondetur, relationes distantiæ materialiter consideratas dependere à superficiebus eodem modo sumptis; atque ideo esse subiectas mutationi, sicut ipsę superficies subiectę sunt. Cęterùm relatio distantię formaliter accepta, solùm dependet à superficie formaliter considerata: quocirca sicut ista non variatur, ita, & illa immobilis perseuerat. Identitas autem, & immobilitas loci non dependet à superficie, & distantia sumptis materialiter, sed formaliter acceptis; qua ratione sunt immobiles, vt patet ex dictis.

12 Animaduertendum tamen est (vt sic cuiusdam Iunioris obiectionem pręoccupemus) subiectum adęquatum relationis distantię localis formaliter acceptę, non esse plures superficies simul sumptas, sed solum esse vnicam, & eandem formaliter superficiem: cuius vnitas numerica, tàm in ratione loci, quàm in officio substandi relationi distantiæ formaliter consideratæ, saluatur, sicut in substracto, vel in vna materialiter superficie, vel in pluribus continuò, & absque interruptione in eodem situ succedentibus. Quod potest declarari exemplo paternitatis, quæ vna, & eadem existens valet terminari modò ad vnum filium, modo ad plures, & semper habet eundem formaliter terminum. Quoniam hic non consistit in aliquo ex genitis materialiter, & determinatè considerato; sed consistit in ratione formali filij: siue hæc ratio existat in vno, siue in pluribus; hoc quippè de materiali est. Et ideo quandiù perseuerat filius, siue vnus sit, siue multiplex, tandiù persistit idem formaliter terminus paternitatis, & consequenter ipsa paternitas. Quæ proportionabiliter queunt præsenti difficultati, atque doctrinæ adaptari.

Ex quibus etiam colligitur, quod si Deus destrueret omninò superficiem ambientem v. g. Complutum, ita vt alia non succederet immediatè; sed post aliquod tempus; tunc non esset Complutum in eodem numero loco, sed in diuerso: quamuis postea succederet relatio distantiæ per eosdem gradus. Ratio est: quoniam ad vnitatem numericam loci, requiritur vnitas ordinis non interrupta ex parte superficierum: nam ijs omninò destructis, perit adæquata ratio loci, tàm formaliter, quàm materialiter, sumpti; cùm nihil permaneat, in quo possit persistere. Quod etiam liquet exemplo paternitatis; hęc enim statim perit, vbi omnes filij moriuntur; non autem si vnus pereat, & alius maneat, vel si in instanti; in quo vnus perit, generatur alius. Quod si post mortem omnium alius producatur, resultat quidem paternitas, non eadem numero cum antiqua, sed alia numero diuersa. Sic in nostro casu contingeret propter similem rationem.

13 Secundò obijcies: potest locus manere immobilis, variata distantia: ergo immobilitas nequit loco conuenire propter relationem distantiæ, & consequenter corruit secunda ratio à nobis supra constructa. Antecedens suadetur: quia si quiescentibus terra, & eius loco v. g. aqua, & aëre illam ambientibus, Deus moueret cœlum versus orientem, tunc terra, & locus eius manerent omninò immota, & nihilominùs variaretur distantia ad primum continens, & polos mundi, vt per se patet: ergo potest locus manere immotus, mutata distantia. ¶ Et confirmatur: nam si Deus globum mundi cum omnibus suis partibus, simul, & semel sursum eleuaret, omnia corpora mutarent locum; siquidem mouerentur localiter: & nihilominùs dicerent relationem eiusdem distantiæ ad primum continens: ergo immobilitas, si quæ conuenit loco, non desumitur à prædicta distantia.

Respondetur ad obiectionem, quod terra in eo euentu non maneret in eodem numero loco, sed in diuerso propter diuersam distantiam aëris v. g. proximè locantis ad primum locans. Et quamuis aër non moueatur localiter, siue de loco in locum; variatur tamen realiter in esse loci, propter diuersam distantiam ad primum continens, à qua in esse loci dependet.

Ad confirmationem dicendum est, nullum corpus in eo euentu manere adęquatè, & perfectè in loco: quoniam tunc primum cœlum amitteret rationem primi locantis; cùm de eius conceptu sit immobilitas secundum se totum. Vndè nullus tunc remaneret locus, saltem perfectè: eò quod destructo primo alicuius generis, destruuntur alia, quę ab eo dependent. Quare licèt omnia corpora manerent in eadem distantia inter se; nullum tamen esset in loco, vel haberet propriam rationem loci, quandiù totus mundus moueretur. Quiescente autem primo cœlo, inciperent omnia corpora esse in loco, qui non esset idem numero cum antiquo; sed distinguetetur ab eo, propter rationem supra tactam. Nec refert, quod omnia illa corpora mouerentur localiter, & sic videtur, quod mutarent locum, & quod consequenter essent in loco. Respondetur enim, quod ille motus non

esset

esset localis per se, ad quem requiritur, quod fiat de loco positiuè ad alium, qui sit propriè, & positiuè locus, sed esset motus impropriè localis, & quasi per accidens: pro quo sufficit, quod totus mundi globus incipiat correspondere distincto spatio imaginario. Et in eo casu non produceretur in primo continenti aliqua vbicatio, saltem propria: nam cum *vbi* sit entitas valde imperfecta, non resultat, nisi ex adiacentia alicuius superficiei, quæ ad minùs inchoatè, & per modum subiecti habeat rationem loci: quæ respectu supremi corporis nulla tunc esset, vt supponitur: & ideo non produceretur *vbi* per talem motum; vel esset analogicè *vbi*, sicut ipse motus localis, cuius est terminus.

14 Vltimò obijcies: terminus relationis distantiæ est primum mobile, & poli eius, qui vna cum ipso mouentur; cùm sint partes, vel indiuisibilia illius: ergo prædictus terminus non est immobilis, & per consequens, non poterit locus desumere ab eo aliquam immobilitatem.

Respondetur, quod cœlum non mouetur motu recto, seu de loco in locum, sed duntaxat circulariter, siue circa locum: & ideò quamuis partes eius moueantur in esse partium, non tamen in esse loci; sed semper cœlum perseuerat adæquatè in eadem positione, & situ: quod satis est, vt sit immobilis in esse termini distantiæ cæterorum corporum ad ipsum. Portò id, quod mouetur circulariter, debet habere duo puncta fixa, supra quæ voluatur: & hæc respectu cœli, & mundi appellantur poli, seu cardines: habentquè omnimodam immobilitatem, quia non mouentur secundum se tota, vt constat, neque secundum partes, cùm sint indiuisibilia.

QVÆSTIO III.

Quæ superficies constituat locum, & an sit genus respectu illius.

VT definitio loci, nempè *superficies vltima corporis continentis immobilis primi* maneat perfectè explicata, inuestigandum est, quænam sit superficies posita in hac definitione, & qualiter locus componatur ex ipsa, & relatione distantiæ. Quæ duo sub vna quæstione coniungimus, quia minoris momenti sunt, & intellectu facilia; in quibus proinde non subsistemus.

§. I.

Enodatio primæ difficultatis.

15 Dicendum est primò, superficiem, quæ est de ratione loci, esse primam, & immediatam locato. Assertio hæc desumitur ex Aristot. nam illa particula *primi*, vel vt alij vertunt, *prima*, qua vtitur definiens locum, ponitur ad hoc significandum, vt exponunt D. Thom. & alij Interpretes. Probatur ratione: quia in præsenti non loquimur de loco communi, qualis est primum cœlum respectu omnium corporum; sed de loco proprio, & particulari vniuscuiusque corporis, qualiter se habet concauum Lunæ respectu ignis: atqui de ratione loci particularis est superficies immediata locato: ergo &c. Minor constat, tum quia ideò orbis Lunæ est locus proprius elementi ignis, quoniam immediatè ambit ipsum; & è contra est locus communis respectu terræ, quia illam non circumscribit immediatè. Tùm etiam quia de ratione loci proprij est, quod sit æqualis locato, vt satis exprimunt Aristot. *cap.* 1. & D. Thom. *ibidem*: sed hanc æqualitatem solùm importat superficies immediata, seu proximè tangens locatum; secùs verò superficies communis, & remota: ergo nomine superficiei positæ in definitione loci, intelligenda est superficies prima, & immediata locato.

16 Dices: de ratione loci est, quod contineat locatum: sed continens nequit esse æquale contento; sed est maius eo, vt satis ex se patet: ergo si superficies proxima locato est ei æqualis, non poterit esse locus illius.

Respondetur, locatum non contineri à loco, sed à corpore superiori, cuius vltima superficies habet rationem loci: & ideò Aristot. non dixit locum esse superficiem continentem; sed esse *vltimam superficiem corporis continentis*. Porrò corpus superius maius est corpore circumscripto, atque ideò potest illud continere.

Sed replicabis: quoniam ideò corpus superius continet, quia vltima eius superficies immediatè ambit locatum: sed *propter quod vnumquodque tale* &c. ergo continere locatum per prius conuenit loco, quam corporis locanti, cuius ipse est vltima superficies: & per consequens non rectè diximus, locum debere esse æqualem locato. § Ad hæc: Locus solùm habet duas dimensiones; corpus verò locatum habet tres, & occupat omne spatium inter latera corporis continentis: ergo impossibile est, quod locus coæquetur locato.

Respondetur, dupliciter posse aliquid continere aliud: vno modo, vt *quod*, siue vt propriè continens: alio modo, vt *quo*, siue vt ratio continendi. Inter hos autem modos continendi hoc est discrimen, quod res continens aliam vt *quod*, debet esse maior ea: illa verò, quæ continet aliam vt *quo*, debet esse æqualis rei contentæ: ita quod superficies concaua corporis continentis, & superficies conuexa corporis contenti habeant inter se adæquationem. Et ratio est: quia hic modus continendi fit per omnimodam correspondentiam, & commensurationem inter rationes formales continendi actiuè, & passiuè. Locus autem non continet locatum vt *quod*, sed solùm vt *quo*: & idcircò non oportet, quod sit maior superficie conuexa corporis locati; sed potius debet illi per adæquationem correspondere.

§. II.

Resoluitur posterior difficultas.

17 Dicendum est secundò, superficiem respectu loci se habere per modum subiecti, & materiæ; non verò per modum generis. Sic docent communiter Thomistæ, quibus subscribit Rubio in præsenti, *quæst.* 3. Probatur ex Aristot. & D. Thom. 5. *Metaph. cap.* 15. vbi docent, locum esse quantum per accidens: ergo sentiunt, quod locus non constat ex superficie, sicut ex genere, sed solùm sicut ex materia: ex qua simul cum relatione distantiæ, quæ se habet ad instar formæ resultat locus. Patet consequentia: quoniam si superficies verè esset genus ad locum, iste esset quantus per se, siquidem foret species superficiei, quæ est propriè, & rigorosè quantitas.

18 Secundò id ipsum probatur ratione; quoniam species contrahit essentialiter genus ad specialem rationem; sed locus nequit contrahere superficiem; ergo hęc non se habet, vt genus respectu illius. Suadetur minor; quia superficies dicit extensionem versus longitudinem, & latitudinem: sed locus importat hanc eandem extensionem, & nullum alium specialem modum extensionis habet: ergo locus non contrahit essentialiter superficiem. Dicere namquè, quod locus prçter superficiem importat immobilitatem, quę se habet per modum indifferentię contrahentis, nullius momenti est: quoniam diffe-

differentia debet esse intranea generi: at immobilitas se habet per accidens ad superficiem, & non pertinet ad genus quantitatis: ergo locus nequit constitui ex superficie, & immobilitate, sicut ex genere, & differentia; sed sicut ex materia, & forma.

Confirmatur: nam locus est ens per accidens resultans ex rebus diuersorum prædicamentorum: ergo nequit propriè constare ex genere, & differentia. Probatur antecedens: quoniam locus essentialiter importat superficiem concauam; cùm hæc sola sit apta ad circumscribendum vndiquè locatum: constat autem, superficiem concauam inuoluere res diuersorum prædicamentorum, nimirùm quantitatem, & figuram illam pertinentem ad genus qualitatis: ergo.

19 Oppositam sententiam defendunt Soto 4. *Physic. quæstion.* 1. *concl.* 4. Toletus, ibidem, *quæst.* 4. & alij, quibus suffragari videtur D. Thom. *in* 2. *dist.* 12. *quæst.* 1. *art.* 5. *ad* 2. vbi ait: *Locus est idem per essentiam, quod superficies corporis locantis*. Fundamentum eorum est: quoniam superficies vt sic, est genus ad illam, quæ habet rationem loci, & ad eam, quæ præcisè est superficies; siquidem vtraque conuenit vniuocè in conceptu superficiei, & distinguuntur proprijs differentijs, cùm vna importet continentiam, & immobilitatem; secus verò alia: ergo locus constituitur ex superficie, sicut ex genere, & ex immobilitate, tanquam ex differentia.

Confirmatur: nam mensura est proprietas quantitatis: ergo quæ conueniunt vniuocè in ratione mensuræ habent etiam conuenientiam vniuocam in ratione quantitatis: sed superficies, quæ est locus, & superficies, quæ loci rationem non importat, conueniunt vniuocè in ratione mensuræ: ergo conueniunt vniuocè in ratione quantitatis. Minor suadetur: quia vtraque est mensura substantiæ, & aliàs distinguuntur essentialiter in hoc, quod vna est mensura intrinseca, alia verò extrinseca: ergo conueniunt in ratione mensuræ, sicut in genere, & distinguuntur proprijs differentijs specificis.

Hæc tamen leuia sunt: ad fundamentum enim respondetur, negando antecedens, quia superficies, quæ est locus, non addit supra conceptum superficiei aliquam differentiam essentialem, & intraneam; sed solùm immobilitatem, & figuram, quæ non pertinent ad genus quantitatis, sed sunt accidentia illius. Quarè superficies, quæ est locus, & superficies, quæ non est locus, non distinguuntur specificè, & essentialiter; sed duntaxat accidentaliter: ad eum sanè modum, quo quantum album distinguitur à quanto, quod non est album. Quoniam locus nullum specialem modum extensionis addit supra superficiem; sed in extensione, quam dicit, coincidit omninò cum ea: & ob id dixit D. Thom. locum esse per essentiam superficiem: eò quod in ratione extensionis nullo pacto differunt, nec comparantur inter se per modum generis, & speciei.

Ad confirmationem neganda est minor: quia locus non addit aliquam specialem rationem mensuræ, sed eandem diuerso modo consideratam: eadem quippè quantitas comparata ad corpus, in quo est, nempe ad corpus locans, & continens, est mensura intrinseca illius; si verò comparetur ad corpus, in quo non est, videlicet ad corpus locatum, & contentum, sortitur rationem mensuræ extrinsecæ. Vndè vtraque mensura est reipsa eadem entitas, & quantitas: & ideo nequeunt distingui specie, & comparari ad mensuram vt sic, tanquam ad genus. Posset etiam non improbabiliter dici, quod ad eandem entitatem superficiei consequuntur duæ proprietates, nimirum ratio mensuræ intrinsecæ, & ratio mensuræ extrinsecæ: sicut eandem essentiam animæ comitantur plures proprietates. Ex quo tamen minimè colligitur, locum componi ex superficie, & immobilitate, sicut ex genere, & differentia.

QVÆSTIO IV.

An locus naturalis addat supra rationem loci qualitatem conseruatiuam locati.

DVplicem locum distinguunt communiter Philosophi, nempè mathematicum, qui importat solam superficiem continentem locatum, & abstrahit à connaturali, & præternaturali, vel violento: & naturalem, qui vniuscuiusque rei inclinationi respondet: nulla quippè est, quæ innata propensione in aliquem locum, sicut in sui centrum non tendat. Et de loco sic sumpto procedit præsens difficultas.

§. Vnicus.

Defenditur communis sententia.

20 DIcendum est, locum naturalem addere supra locum vt sic, siue mathematicè acceptum, qualitatem conseruatiuam rei locatæ. Hæc assertio est communis inter Philosophos, vt testatur Masius, *cap.* 5. *sect.* 1. *quæst.* 6. Probatur ex Aristot. *in hoc lib. cap.* 1. vbi rationem fundamentalem satis expressit his verbis: *Motus etiam naturalium corporum, & simplicium, vt ignis, & terra, & aliorum huiusmodi generis, non solùm locum aliquid esse declarant; sed etiam vim quandam habere.* Quæ sic interpretatur D. Thom. *lect.* 2. *Motus naturalis corporum naturalium ostendit, quod locus habeat quandam potentiam, & virtutem. Videmus enim, quod vnumquodque fertur in suum locum, quando non impeditur, graue quidem deorsum, leue autem sursum. Ex quo patet, quod locus habet quandam virtutem conseruatiuam locata: & propter hoc locatum tendit in suum locum, desiderio suæ conseruationis.*

Ex quibus desumitur præcipua assertionis ratio; quoniam motus naturalis nequit esse vanus, & frustraneus, cùm sit inditus ab Auctore naturæ; sed entia naturalia tendunt in locum sibi proprium maximo impetu; & eo acquisito, ibi naturaliter quiescunt: ergo prædictus locus importat qualitatem conseruatiuam rei locatæ, eique valdè consentaneam. Patet consequentia: quia aliàs frustraneus esset ille motus, & impetus, quo ad assecutionem loci entia naturalia conantur; siquidem nihil inde vtilitatis, aut commodi repportarent. ¶ Confirmatur: nam experientia attestante, plura mixta, quæ conseruantur in suis locis, vbi primum ab illis extrahuntur, citò pereunt, vt patet in piscibus: sed hoc non contingeret, nisi locus naturalis importaret qualitatem conseruatiuam rei locatæ: ergo illam addit supra locum vt sic, & mathematicè sumptum.

21 Valletius *lib.* 6. de sacra Philosophia tenet negatiuam sententiam: quæ potest suaderi primò: quoniam causa formalis debet esse in eo, cui tribuit suum effectum formalem: at effectus formalis qualitatis conseruatiuæ, nimirùm esse conseruatum, non recipitur in loco; sed in re locata, vt ex se constat: ergo non est de ratione loci habere in se qualitatem conseruatiuam locati.

Respondetur, qualitatem conseruatiuam rei locatæ esse duplicem, alia enim conseruat formaliter, & hæc recipitur in locato; alia verò conseruat effectiuè, &

hæc recipitur in loco. Qualitas enim corporis locantis producit aliam qualitatem in corpore locato, à qua istud formaliter conseruatur. Sicut etiam quando aqua calefit ab igne, adest ibi duplex calor: alius, qui calefacit actiuè, & hic inest igni; alter calefaciens formaliter, à quo redditur aqua formaliter, & intrinsecè calida.

22. Secundò arguitur: nam superficies concaua ignis est locus naturalis respectu aëris: & tamen non importat qualitatem conseruatiuam istius: ergo. Suadetur minor, quia ignis comburit partes aëris proximiores: sed implicat aliquid conseruari ab eo, à quo corrumpitur: ergo ignis non habet qualitatem conseruatiuam aëris. ¶ Et confirmatur: quia terra est in superficie concaua aquæ, sicut in loco proprio, & naturali: & nihilominùs corrumpitur ab illa; siquidem humectatur ab ea, & humiditas aduersatur naturali siccitati terræ: ergo non est de ratione loci naturalis conseruare rem locatam.

Respondetur ex D. Thom. *opusc.* 52. quod sicut corpora inferiora habent rationem loci per respectum ad primum continens, quod est primus locus, & à quo alia in hoc genere dependent: sic participant ab eo benignam quandam influentiam, & qualitatem, ratione cuius locus naturalis fouet, & conseruat suum locatum; quamuis particulares eorum naturæ contrarientur inter se: nam hæc benigna qualitas; temperat eorum inimicitias, & impedit ne rixentur. Et hac ratione ignis elementalis conseruat aërem, & aqua terram. Porrò hæc influentia non communicatur à cœlo, nisi ad certam distantiam: ob cuius defectum ignis apud nos existens, destruit aërem sibi approximatum, quia non sunt in ea distantia, & proportione, in qua communicetur vtrique prædicta qualitas. Addendum etiam est, qualitates elementorum inter se contrarias cohiberi à mutua destructione, & inimicitias quasi deponere propter bonum vniuersi; in cuius conseruationem maiori inclinatione propendunt, quam in communicationem propriæ naturæ. Si enim ignis combureret extremas partis aëris, & illæ alias, & sic de cæteris, destrueret tandem aërem: quod in magnum vniuersi detrimentum vergeret. Ex quibus satis etiam constat ad confirmationem.

QVÆSTIO V.

Vtrum omnia entia naturalia sint in loco.

Entia naturalia, de quibus procedit præsens difficultas, reducuntur ad quatuor classes. In prima collocandum est primum continens, seu prima sphęra; in secunda reliqui cœli; in tertia quatuor elementa; & in quarta omnia mixta.

23 Dicendum est ergo, omnia entia naturalia, excepta prima sphęra esse actu in loco. Hęc conclusio recipitur vnanimi consensu Philosophorum, & probatur inductiuè; quoniam mixta, cùm constent ex elementis, sunt tanquàm in loco in elemento in eis prędominante; & quia plus terrę inest eis, quam cęterorum elementorum, ideò ferè omnia sunt in terra, sicut in loco naturali. Terra autem est in aqua, aqua in aëre, aër in igne, ignis in concauo Lunę, Luna in Mercurio, Mercurius in Venere, Venus in Sole, Sol in Marte, Mars in Ioue, Iupiter in Saturno, & Saturnus in corpore stellato; quod in sententia Aristot. est prima sphęra, quę à nullo alio corpore superiori circumscribitur: ergo omnia entia naturalia, dempta prima sphęra, sunt actu in loco. ¶ Ad hęc; intra latitudinem huius vniuersi non est vacuum, sed omnia illius corpora sunt contingua: ergo omnia sunt, non solùm in loco communi, hoc est intra ambitum primi continentis; sed etiam in loco vnicuique proprio, & naturali.

Vnde infertur, omnes formas substantiales, & accidentales prędictorum corporum esse in loco, non quidem per se, sed per accidens, & ratione subiecti, vt docet D. Thom. in presenti *lect.* 7. his verbis; *Quædam secundum accidens sunt in loco; sicut anima, & omnes formæ*. Ratio est; quoniam eo modo aliquid est in loco, quo est quantitas; cùm hęc sit principium *quo*, seu ratio formalis essendi in loco; atqui quantitas conuenit per se primò composito, formis verò, tàm substantialibus, quàm accidentalibus competit per accidens, siue per aliud, nempè ratione totius: ergo existunt in loco, non per se; sed ratione corporis, in quo sunt.

Diximus in conclusione: *Excepta prima sphæra*; quia de hac est specialis difficultas, & pręcipuè in sententia Aristotelis, qui tantum concedit octo sphęras cœlestes, videlicet septem Planetas, & cœlum stellatum, quod appellauit primum mobile, existimans omnes cœlos moueri. Et quamuis, vltra octo sphęras cognitas à Philosopho, dentur alię tres; quarum vltima est propria sedes Beatorum, & propter insignem splendorem appellatur cœlum empyreum, vt docet D. Thom. 1. *p. q.* 66. *art.* 3. à nobis tamen qui Philosophum agimus, & rem hanc iuxta principia Aristot. pertractamus, examinandum est, qualiter primum mobile in sententia Philosophi sit in loco. Resolutio verò dubij poterit cœlo empyreo proportionabiliter applicari.

§. I.

Illustratur mens Aristotelis.

24 Dicendum est primò, sphæram primam, quæ in sententia Philosophi est octauum cœlum, & primum mobile, secundum se totam, & ratione sui non esse actu in loco. Assertionem hanc statuit Aristot. in præsenti, *cap.* 41. his verbis: *Cui quidem igitur corpori inest aliquod extra continens ipsum, hoc in loco est; cui verò non, minimè*. Quæ sic elucidat D. Thom. *lect.* 1. *Concludit ergo primò ex præmissis, quod cùm locus sit terminus continentis, cuicumque corpori adiacet aliquod corpus continens ipsum exteriùs, hoc est in loco simpliciter, & per se. Cui verò corpori non adiacet aliquod corpus exterius continens ipsum, minimè est in loco. Tale autem corpus in mundo non est, nisi vnum, scilicet vltima sphæra, quæcumque sit illa. Vnde secundum hanc determinationem sequitur, quod vltima sphæra non sit in loco*. Quod iterum determinat Philoph. *text.* 46. Vnde hæc sententia communis est inter Thomistas; imò inter alios Doctores.

Fundamentum præcipium eius est, quod adducitur ab Aristot. & D. Thom. quoniam de ratione loci est, quod sit vltima superficies corporis continentis: sed supra vltimum cœlum non est aliquod corpus, à quo contineatur actu: ergo non est actu in loco, saltem secundum se totum, & ratione sui. Quod argumentum est adeò efficax, vt neutiquam labefactari queat aliquorum euasionibus, qui contendunt, locum vltimi cœli esse centrum mundi: cuius positionis falsitas, vel ex eo apparet, quod destruit definitionem loci communiter receptam. Vndè in ea impugnanda non subsidemus, sed concludimus cum Angelico Doct. lect. citata: *Hoc est*

est contra suppositiones communes, priùs de loco positas, scilicet, quod locus sit continens, & quod locus sit æqualis locato.

25 Dicendum est secundò, partes primi mobilis esse aliquo modo in loco, non quidem in actu; sed solùm in potentia. Sic Aristot. loco citat. vbi D. Thom. *Ostendit* (inquit) *quomodo partes primæ sphæræ sint in loco, & dicit, quod sicut supra dictum est, quædam sunt in loco actu, quædam secundum potentiam. Vndè cùm aliquid sit continuum similium partium, partes eius sunt in loco secundum potentiam, sicut est in vltima sphæra.*

Probatur conclusio quoad primam partem: nam partes primi mobilis ita sunt dispositæ, vt vna suo modo ambiat aliam, & rursus alia contineat illam, & sic de reliquis: omnes enim talem habent dispositionem, vt vna vniatur alteri in circulo: ergo vna pars erit aliquomodo in alia sicut in loco, cùm ambiatur, saltem imperfectè ab illa. ¶ Secunda etiam pars facilè ostenditur: quoniam de ratione loci, & locati est, quod sint diuisa secundum superficies, in quibus se tangunt; ita vt vna sit superficies loci, & alia locati, cùm locus sit mensura extrinseca rei locatæ: sed partes cœli non sunt actu diuisæ, licèt possint diuidi: ergo partes primæ sphæræ non sunt actu in loco, sed solùm in potentia.

26 Ex quibus deducitur, primum mobile tantùm esse in loco ratione suarum partium. Quod statuit D. Thom. *lect. 7. cit.* his verbis *Multò autem conuenientiùs est dicere, quod vltima sphæra sit in loco propter partes suas intrinsecas, & magis consonat opinioni Aristot.* Ratio est, quoniam eo proportionali modo aliquid est in loco, quo mouetur, & mutat locum; atqui primum mobile secundum se totum non mutat locum; cùm semper retineat eandem distantiam, tùm respectu centri, tùm respectu spatij imaginarij: mutatur autem secundum partes, quatenus ea, quæ antea erat, v. g. versus Orientem, modo est versus Occidentem, & sic de alijs: ergo primum mobile non est in loco per se, & ratione sui, sed solùm secundum partes, & ratione illarum. Et cùm istæ non sint actu in loco, sed solùm in potentia; sequitur quod primum mobile adhuc per accidens, & ratione partium solùm sit in loco in potentia, minimè verò in actu.

Quod rationi, & rectæ rerum dispositioni consentaneum vndequaque videtur: quoniam vltima sphæra est, quodammodo medium inter alia corpora inferiora, & substantias separatas; & consequenter debet medio modo se habere inter vtrumque extremum: constat autem, substantias separatas non esse in loco circumscriptiuè, neque actu, neque potentia; è contra verò corpora alia, præter vltimam sphæram, esse vtroque modo in loco: oportet igitur, quod primum mobile non sit actu in loco, vt sic assimiletur aliquomodo substantijs separatis, & quod sit in loco saltem in potentia, vt habeat ita proportionem cum alijs corporibus.

§. II.

Fit obuiam aliquibus obiectionibus.

27 Sed aduersus ea, quæ hucusque stabiliuimus oppones primo; eius est moueri, & esse in loco, cuius est esse: sed primum mobile habet esse per se, & ratione sui; partes verò existunt ratione totius; ergo primum mobile mouetur, & est in loco per se, & non præcisè secundum partes. ¶ Confirmatur: nam motus localis subiectatur in toto cœlo, sicut, & alia accidentia: ergo ipsum primum cœlum est, quod præcipuè mouetur localiter: ergo existit in loco per se, & ratione sui.

Respondetur, non rectè colligi aliquid esse in loco per se, & ratione sui, ex eo quod ratione sui existat, & moueatur: nam existere, & moueri circulariter prouenit rei à sua forma: & ideò quod ratione sui habet formam, potest ratione sui existere, & moueri vt *quod*. Cæterùm esse actu in loco prouenit à superficie corporis superioris, & ambientis locatum, & idcircò, quod per se, & ratione sui non circumscribitur, nequit ratione sui esse in loco. Circumscribi autem, seu ambiri, non conuenit primæ sphæræ secundum se totam, benè autem partibus eius, saltem imperfectè, & in potentia: quapropter partes sunt per se in loco, totum autem non est per se, sed ratione partium: licèt aliàs partes habeant existentiam ratione totius, à cuius forma etiam participant posse circulariter moueri.

Vndè patet ad confirmationem: quia ex eo, quod corpus secundum se totum, hoc est, secundum omnes suas partes, moueatur circulariter, minimè infertur, quod secundum se totum, & ratione sui sit in loco: sed sufficit esse in loco vtcumque, & in potentia secundum partes. Et ratio est: quia corpus, quod circumuoluitur, non acquirit per motum esse secundum se totum in nouo loco, sed solùm secundum partes: quatenus illa, quæ correspondebat, v. g. Orienti, fit proxima Occidenti. Vndè corpus motum circulariter mouetur quodammodo, & quodammodo non mouetur: quia secundum se totum non transfertur de loco in locum.

28 Secundò obijcies, nulla pars est in primo mobili, quæ non moueatur: ergo nulla est, quæ possit habere rationem loci respectu alterius. Patet consequentia, quia de ratione loci est, quod sit immobilis, vt supra diximus.

Respondetur negando consequentiam: nam pars continens aliam, & habens rationem loci modo supradicto mouetur materialiter in esse partis, non tamen formaliter in esse loci; siquidem hoc pacto importat ordinem determinatæ distantiæ ad puncta fixa, sicut supra exposuimus immobilitatem loci. Vnde pars, quæ in eodem situ, & distantia succedit, constituit formaliter eundem locum cum præcedenti: & pars de nouo contenta est in eodem loco, in quo erat alia, quæ transijt.

Obijcies tertiò: partes cœli nequeunt ad inuicem separari; alioqui cœlum esset corruptibile: ergo non sunt in loco, adhuc in potentia. Patet consequentia, quoniam requirebatur, quod partes contentæ possent diuidi à continentibus, & sic diuisæ contineri actu ab illis. ¶ Respondetur, quod licèt cœlum ex natura sua sit indiuisibile physicè, potest tamen diuidi supernaturaliter: & hoc satis est, vt partes eius dicantur contineri ab alijs, & esse in loco in potentia.

29 Obijcies quartò: quod mutat locum actu, debet esse actu in loco: sed partes cœli mutant locum actu; siquidem actu mouentur localiter; ergo partes cœli sunt actu in loco. ¶ Confirmatur primo: nam *vbi* in actu, petit locum in actu, cùm resultet ex eius adiacentia: sed partes primi mobilis habent vbi in actu: ergo sunt actu in loco. Minor suadetur: quoniam impossibilis est motus absque termino: sed terminus motus localis est *vbi*: ergo cum partes cœli moueantur actu, sequitur, quod habeant *vbi* in actu. ¶ Confirmatur secundò: quia superficies conuexa primi cœli est aliquo modo in loco; siquidem mouetur localiter ad motum totius cœli: sed non est in loco in potentia, cum à nulla alia parte vllo modo ambiatur: ergo est actu in loco.

Respondetur negando maiorem, si vniuersaliter accipiatur: quoniam vt aliquid actu mutet locum, non est necessarium, quod acquirat locum, qui sit actu locus, sed satis est, quod sit locus in potentia. Quod contingit in partibus primi mobilis, non quia aliqua desinat con-

contineri ab illa, cui priùs erat vnita: sed quia licèt hæc maneat eadem in esse partis, desinit esse in ratione loci propter diuersam distantiam, cui incipit actu subesse. Nequit tamen esse locus in actu respectu alterius: quia non est diuisa ab illa in actu, sed duntaxat in potentia.

Ad primam confirmationem respondetur, quod *vbi* resultat necessariò ex adiacentia loci, qui aliquo modo contineat locatum; sed non exposcit vniuersaliter, quod locus sit actu diuisus à locato, & quod sit locus in actu: sufficit enim, quod sit in actu, quoad entitatem, licèt sit in potentia, quoad separationem. Et hoc pacto intelligenda sunt, quæ *in Logica* diximus *disp. 16. q.* 1. Vndè magis colligitur, qualiter ad motum localem in actu, non requiratur locus in actu: quia terminus primarius prædicti motus, nempè *vbi*, non exigit indispensabiliter locum in actu. Per quæ patet ad secundam confirmationem: nam vt illa superficies moueatur actu, sufficit, quod partes eius contineantur, saltem inadæquatè ab alijs, quatenùs quæuis illius superficiei pars, habet ex vtroque latere alias duas partes, quæ inadæquatè continent, & ambiunt. Qui modus est imperfectissimus, etiam intra latitudinem essendi in loco in potentia; conuenit tamen partibus vltimæ superficiei, vt eis maximè proprius, & accommodatus.

30 Vltimò oppones nobis Aristot. *in præsenti textu* 23. vbi ait: *Propter hoc enim cælum, maximè in loco esse putamus, quod perpetuò motu agitatur*: sed esse in loco in potentia, non est esse maximè in loco, sed solùm secundum quid: ergo primum mobile non est in loco solùm in potentia. § Confirmatur primò: quia nobilissimum corpus, quale est primum mobile debet esse in loco nobiliori modo: ergo primum cœlum est actu in loco. § Confirmatur secundò: nam quod est in actu, est prius eo, quod est in potentia: ergo si primum mobile sit solùm in potentia in loco, sequitur quod aliud corpus sit priùs in loco. Ex quo vlteriùs fieret, motum primi mobilis non esse omnium primum: nam motus localis conuenit proportionabiliter, sicut esse in loco, consequens est omninò falsum: ergo.

Respondetur, Aristot. non loqui ibidem ex propria sententia: & ideò loco illius verbi, *putamus* vertunt alij *putantur*. Esto tamen, quod ex propria sententia loquatur, intelligendus est de alijs sphæris, excepta prima: nam quid de ista sentiat satis constat ex ijs, quæ supra adduximus *num.* 24. § Ad primam confirmationem dicimus, quod esse in loco circumscriptiuo, & in actu, arguit imperfectionem, & propterea hic modus essendi in loco non debet conuenire nobilissimæ sphæræ, sed alijs corporibus inferioribus. § Ad secundam dicendum est ex D. Thom. *lect.* 7. primo corpori existenti in loco in potentia, non debere correspondere aliud corpus, quod sit actu priùs in loco, & prius actu moueatur: nam oppositum exigit recta dispositio huius vniuersi. Vnitas enim est prior multitudine: vnde quia motus partium existentium in loco solùm in potentia, dicit maiorem vnitatem, & simplicitatem, quam si partes essent actu diuisæ, & existerent actu in loco; ideo motus primi corporis, & partium eius, quæ sunt in loco in potentia, antecedit ordine dignitatis, & naturæ, motus aliorum corporum existentium actu in loco.

QVÆSTIO VI.

Vtrum duo corpora possint diuinitùs esse in eodem loco.

QVemadmodum expulsio vnius formæ substantialis ad introductionem alterius, manifestat incompossibilitatem earum in eodem subiecto: ita etiam deprehenditur incompossibilitas, saltem naturalis, duorum corporum in eodem loco, ex eo, quod ad ingressum vnius alterum necessariò expellatur. Vnde in præsenti supponimus, non posse naturaliter duo corpora eidem loco coëxistere: dubitamus autem, vtrum id fieri possit saltem per diuinam potentiam per hoc, quod duo corpora penetrentur, & sic fiant in vi locabili vnum; valeantque proinde collocari in eodem loco.

§. I.

Proponitur vera, & communis sententia.

31 DIcendum est, nullam dari contradictionem in eo, quod duo corpora penetrentur, & eidem loco coëxistant. Ita D. Thom. *in 4. dist. 44. q. 2. art. 2. quæstiunc.* 3. D. Bonauent. *dist. 49. q.* 1. Capreolus *dist. 44. q.* 3. & communiter, tàm Theologi, quam Philosophi. Videatur Suarez 3. *p. q. 54. art. 4. disp. 46. sect.* 5.

Probatur primò ratione simul, & auctoritate: nam de facto non semel duo corpora fuere penetrata: ergo non implicat, quod penetrentur, & consequenter eidem loco coëxistant. Consequentia est euidens. Antecedens autem suadetur primò: quia Christus Dominus natus est de Virgine absque læsione claustri pudoris: sed hoc fieri non potuit absque penetratione: ergo. Secundò: quia ipse Dominus è sepulchro obserato egressus est; & ad discipulos ianuis clausis, ingressus fuit: ad quod vtrobique necessaria fuit penetratio. Tertiò: quoniam ascendens in supremum cœlum inferiores cœlos penetrauit, vt Apostolus ad Hebreos 4. disertis verbis testatur dicens. *Habentes ergo Pontificem, qui penetrauit cælos Iesum*: verba autem sacræ Scripturæ, quoties valent accipi in proprio, & rigoroso sensu, non possunt, nec debent ad improprium detorqueri: ergo.

32 Sed quamuis hæc exempla, & testimonia videantur firmare omninò commune assertum; Durandus tamen conatur illis occurrere, & eorum vim, quæ proculdubio maxima est, eleuare. Illius autem expositiones, & euasiones satis friuolæ sunt: sed nihilominus eas sigillatim proponemus, cum ob maiorem claritatem, tum vt earum falsitas ex immediata earum impugnatione euidentius cognoscatur. Ad primam igitur instantiam respondet, Christum Dominum natum fuisse è purissima Matre per solam dilatationem vteri virginalis, atque ideo absque vlla corruptione. Addit etiam, egressum fuisse ex vtero Virginis transeúdo de extremo ad extremum, absque transitu per medium, & consequenter sine vlla vera penetratione sacri corpusculi cum corpore Matris.

Hanc tamen doctrinam falsam esse, imò & integritati purissimæ Virginis iniuriosam ostenditur, tùm, quia mulieres in statu innocentiæ prolem emitterent per dilatationem illarum partium: & nihilominùs licèt parerent absque dolore, virginitatem tamen in modo pariendi non seruarent, vt ex se liquet; ergo si Virgo emisit sacratissimam prolem, vtero ad id sufficienter dila-

dilatato; quamuis pepererit ſine dolore, non tamen̄ cum virginitate: conſequens aduerſatur fidei: ergo. Tum etiam, quia dilatatio vteri, & adeò magna, qualis ad partum requiritur, eſt mutatio oppoſita ſoliditati corporis: ergo ſi corpus virgineum paſſum fuiſſet hanc reſerationem in partu, non permanſiſſet omninò integrum clauſtrum pudoris. Tum denique, quia egreſſus Chriſti Domini ex vtero Matris fuit miraculoſus, vt communiter docent ſancti Patres: ortus autem per dilatationem partium, quamuis ſit ſine dolore, non eſt miraculoſus, cùm id ipſum contingeret mulieribus in ſtatu innocentiæ: ergo Chriſtus Dominus exijt ex vtero virginali, non per dilatationem eius, ſed penetrando ſē cum illo. Neque id, quod addit Durandus, ſuſtineri vlla ratione valet: quia in tranſitu de extremo ad extremum, & non per medium, nequit ſaluari vera ratio egreſſus, & natiuitatis; cùm naſci ſit per motum localem ab vtero exire, & parere ſit fœtum emittere: ſed Virgo verè peperit, & Chriſtus è Virgine verè natus eſt: ergo non dereliquit vterum, & apparuit nobis per ſolùm tranſitum de extremo ad extremum ſine medio.

33 Secundæ inſtantiæ occurrit dicens, non conſtare ex Euangelio, quod Dominus exierit è ſepulchro immoto lapide. Ad diſcipulos autem, inquit, ingreſſum fuiſſe per hoc, quod ianuæ fuerint velociſſimè apertæ, & iterum clauſæ. Addit etiam, potuiſſe Chriſtum vtrobique dimenſiones proprias adeò conſtringere, vt per minimum foramen quiuerit facilè ſepulchrum egredi, atque ad diſcipulos ingredi. Vnde non concluditur, quod fuerit in his caſibus penetratio neceſſaria.

Hæc autem doctrina, haud melior eſt, quam præcedens; quoniam licèt Euangeliſtæ non ſcribant, Chriſtum è ſepulchro obſerato egreſſum fuiſſe; attamen id tradunt Nazianz. Chriſoſt. Hieron. Auguſt. Bernard. Beda, & communiter omnes ſancti Patres, quibus abſque præſumptione, & temeritatis nota, contraire non valet. Ipſi etiam ſancti Doctores aſſerunt, quod ingreſſus Domini ad diſcipulos fuit miraculoſus: idquè ſatis expreſſit Euangeliſta dicens: *Cum fores eſſent clauſæ* &c. ſi autem ille ingreſſus factus fuiſſet, vt Durandus exponit, quid miraculi haberet, aut portentis. Dicere autem̄, quod Chriſtus ſic proprias dimenſiones conſtrinxerit, vt per minimum foramen ingreſſus, & egreſſus fuerit, abſurdiſſimum eſt, imò, & ridiculum: quoniam talis compreſſio opponitur rectæ diſpoſitioni, quæ corpori Chriſti glorioſo debebatur; illa quippè expoſcit ſitum, & diſtantiam partium. Imo verò non poteſt intelligi tanta conſtrictio abſque aliqua penetratione partium, in quam proinde, etſi nolens incidit Durandus.

Planè omnes euaſiones, & expoſitiones eæ, quibus robur teſtimoniorum, quæ ſupra expendimus, voluit Durandus eludere, adeo exorbitant à communi modo concipiendi fidelium, & à concordi explicatione ſanctorum Patrum, atque aliorum interpretum: vt facile ex hoc ſolo earum futilitas dignoſcatur. Vndè mirum eſt, quot abſurda deuorare non refugerit, in qualque anguſtias ſe reduxerit, ne poſſibilitatem penetrationis admitteret. Sed diſcrimina, in quæ, vel lubens, vel inuitus trahitur, aſſertio veritatis communis ſunt; quam auctoritate firmam poſſumus etiam ratione munire.

34 Probatur ſecundò noſtra concluſio; quoniam nulla eſt contradictio in eo, quod detur effectus primarius alicuius formæ, & impediatur effectus illius ſecundarius, vt conſtat in quantitate Chriſti Domini exiſtentis ſub accidentibus Eucharíſticis, quæ caret effectu ſecundario, nempe extenſione in ordine ad locum: at effectus primarius quantitatis, vt actu extenſæ in ordine ad locum eſt occupare locum; expellere autem aliam quantitatem ab eodem loco, ſolum eſt effectus ſecundarius illius: ergo non implicat, quod quantitas ſit in loco, & quod non expellat ab eodem loco alteram quantitatem: ſed hoc ipſo erunt duæ quantitates actu in eodem loco, vt ex ſe liquet: ergo &c.

Reſpondebis negando maiorem vniuerſaliter intellectam, eo quod dantur aliqui effectus ſecundarij, ſine quibus primarij reperiri non poſſunt, vt videre eſt in expulſione formæ præexiſtentis ad ingreſſum formæ denuò genitæ: licet enim expulſio ſit effectus ſecundarius; nequit tamen impediri, ſtante primario, vt ſupra diximus *diſp.* 4. *num.* 25. Quod in præſenti admittendum fore videtur: nàm quemadmodum non poteſt intelligi, quod forma informet materiam, niſi excludat alteram formam informantem; ſic inintelligibile eſt, quod corpus repleat actu locum, niſi expellat corpus, per quod locus replebatur.

Sed contra: quia tunc effectus primarius formæ eſt inſeparabilis à ſecundario, quando ex negatione iſtius infertur negatio illius, vt contingit in exemplo formæ ſubſtantialis: ſi namquè forma non induceret expulſionem alterius, minimè poſſet conferre materiæ primam actualitatem, ſubindequè non eſſet actus primus illius, in quo conſiſtit eſſentia formæ ſubſtantialis: at ſic eſt, quod ex negatione expulſionis quantitatis præexiſtentis, non infertur negatio effectus primarij quantitatis aduenientis, ac denuò occupantis locum: ergo nulla eſt ratio denegandi diuinæ potentiæ, quod conſtituere valeat duo corpora actu extenſa in eodem loco. Suadetur, & explicatur minor: etenim effectus primarius quantitatis extenſæ in ordine ad locum, eſt occupare ipſum locum cum correſpondentia totius locati ad totum locum, & partis ad partem, non tamen importat eſſe primum̄ actum (vt ſic dicamus) loci, vel primum repletiuum illius; hoc enim per accidens ſe habet ad rationem locati: ſed ex eo, quod duo corpora ſint actu in eodem loco, non tollitur debita correſpondentia vniuſcuiuſque ad locum; cùm quodlibet ſecundum ſe totum correſpondeat toti loco, & ſecundum partem parti: ergo ex negatione expulſionis vnius corporis à loco, non infertur negatio effectus primarij alterius corporis in eodem loco.

Confirmatur; quoniam intimior eſt quantitati extenſio in ordine ad locum, quam actualis expulſio alterius quantitatis ab eodem loco; quandoquidem prius eſt, quantitatem eſſe extenſam in ordine ad locum, illumque replere, quam aliam quantitatem ab eodem loco excludere; cum ideo excludat, quia replet: conſtat autem̄ ſaluari eſſentiam quantitatis, eiusquè effectum primarium abſque extenſione in ordine ad locum; ſiquidem Chriſtus Dominus in Sacramento caret extenſione in ordine ad locum, & tamen habet extenſionem in ordinē ad ſe, ſiue quantitatem, vt communiter docent Theologi: ergo pariter poterit dari quantitas extenſa in ordine ad locum, quin actu inferat effectum ſecundarium expulſionis alterius quantitatis. Ad hæc: tota repugnantia coëxiſtentiæ duorum corporum in eodem loco oritur ex eo, quod ſe tangunt præcisè in extremitatibus, ſeu penès indiuiſibilia terminatiua, atque ideo fundant diſtinctos ſitus: at nulla contradictio apparet in hoc, quod Deus faciat, vt duo corpora ſe tangant ſecundum partes, & adæquatè, vt conſtabit ſoluendo argumenta contraria: ergo tunc non fundabunt diuerſos ſitus, ſed ſe habebunt in vi locabili per modum vnius, & conſequenter poterunt in eodem loco conſtitui.

§ II.

Satisfit rationibus Durandi.

35 CONtrariam sententiam tanquam probabilem tenet Durandus *in 4. dist. 44. quæst. 6.* Quæ potest suaderi primò: quia, semel vnita forma, repugnat non communicari effectum formalem illius: sed expulsio vnius corporis ad introductionem alterius in eodem loco, est effectus formalis quantitatis: ergo implicat, quod corpus habeat quantitatem, & non expellat aliud corpus à loco, quem actu replet: & per consequens repugnat coëxistentia duorum corporum in eodem loco.

¶ Ad hoc argumentum respondetur, effectum primarium non esse separabilem à forma communicata; benè autem secundarium, nisi specialis ratio connexionis cum illo detur. Quare cùm expulsio vnius corporis à loco alterius sit effectus secundarius, & aliàs non demonstretur inseparabilitas primarij ab illo; non est ratio denegandi diuinæ potentiæ, quod possit constituere duo corpora in eodem loco.

36 Secundò arguitur: quia implicat, quod quantitas permaneat impenetrabilis, & quod actu penetretur; siquidem quod actu penetratur, est penetrabile; sed implicat permanere quantitatem, & non permanere impenetrabilem: ergo implicat, quod quantitas penetretur. Suadetur minor: nam impenetrabilitas non distinguitur ab essentia quantitatis: sicut enim est de essentia quantitatis habere distinctas partes; sic & habere partes habentes distinctos situs, in quo consistit impenetrabilitas: ergo implicat, quod maneat quantitas, & quod non persistat impenetrabilis.

Confirmatur: quia repugnat, duas partes eiusdem quantitatis penetrari: ergo repugnat etiam, quod penetrentur duæ quantitates totales. Consequentia liquet à paritate. Antecedens verò suadetur; quia de ratione quantitatis est habere partes extra partes: sed hoc ipso, quod duæ partes eiusdem quantitatis penetrarentur, iam vna esset intra illam, vel, quod idem est, vna non esset extra aliam: ergo repugnat duas eiusdem quantitatis partes penetrari.

Respondetur ad argumentum negando maiorem: quoniam ad hoc, quod quantitas penetretur, non est necessarium tolli ab ea naturalem impenetrabilitatem, quę consistit in vi, siue aptitudine ad expellendum aliud corpus ab eodem loco: sed sufficit, quod impediatur actus, siue effectus prædictæ impenetrabilitati correspondens, videlicet expulsio actualis. Vndè quoties duo corpora in eodem loco constituuntur, fiunt penetrata actu per diuinam potentiam, & simul sunt impenetrabilia, quantum est de se: nam optimè componitur, quod possent se inuicem expellere, in quo consistit impenetrabilitas, & quod, Deo sic disponente, se non expellant, in quo sita est actualis penetratio.

Ad confirmationem negandum est antecedens: nam essentia quantitatis non consistit in habere partes extra partes in ordine ad locum, siue habentes actu distinctum situm: sed sita est in eo, quod habeat partes diuersas in ordine ad se, siue quarum vna non sit alia, quæ proinde petant, & fundent, quantum est de se, diuersos situs. Hoc autem saluaretur in partibus eiusdem quantitatis penetratis, & idcirco conseruaretur indemnis essentia illius.

37 Vltimò arguitur: quoniã repugnat, quod duæ partes motus penetrentur, & coëxistant eidem parti temporis: ergo repugnat, quod duæ partes quantitatis penetrentur, & coexistant eidem parti loci. Patet consequentia: quia sicut partes motus debent seruare ordinem successionis, ita partes quantitatis debent habere ordinem positionis, qui non compatitur cum actuali penetratione.

Respondetur negando consequentiam, ob manifestam disparitatem: nam hoc ipso, quod duæ partes motus coëxisterent eidem parti temporis, iam haberent esse simul tempore; & consequenter tolleretur ab eis ordo prioris, & posterioris, qui est de essentia motus, & cuiusuis entis successiui. Per hoc autem, quod partes quantitatis permanentis penetrentur, non tollitur ab illis extensio, siue distinctio in ordine ad se, & quod petant diuersos situs, vt constat ex dictis: & per consequens saluatur conceptus quidditatiuus quantitatis permanentis in prædicta extensione consistens.

QVÆSTIO VII.

Vtrum idem corpus possit supernaturaliter esse circumscriptiuè in duobus locis.

EX hactenùs dictis satis liquidò deprehendi valet, corpus esse *circumscriptiuè* in loco per hoc, quod totum corpus locatum correspondeat toti loco, & pars locati parti loci. In quo distinguitur præsentia circumscriptiua à præsentia diffinitiua: hæc quippè non expostulat prædictam commensurationem; sed quod locatum, ita sit in hac parte mundi, quod non in alia. Supponimus autem in præsenti, impossibilem esse naturaliter præsentiam, siue coëxistentiam circumscriptiuam vnius, & eiusdem corporis ad duo loca adæquatè diuersa, id quod ipsa experientia conuincitur: sed dubitamus, an id fieri queat saltem per diuinam potentiam absolutam.

§. I.

Vera D. Thomæ sententia, & præcipua illius fundamenta.

38 DIcendum est, repugnare omninò, quod idem corpus sit circumscriptiuè in duobus locis. Hanc assertionem statuit Angelic. Doctor *pluribus in locis*, & præcipuè *3. p. q. 76. art. 1. & in 4. dist. 10. q. 1. art. 5. & quodlib. 3.* vbi sic concludit: *Ponere, quod vnum corpus sit localiter in hoc loco, & tamen sit in alio loco, est ponere contradictoria simul vera. Vnde secundum præmissa hoc à Deo fieri non potest.* Idem tradunt D. August. *lib. 10. contra Faustum cap. 11.* Anselmus *in Monologio cap. 20.* Abulens. *tom. 4. in Math.* D. Bonauent. *in 4. dist. 4[illegible] art. de dote subtilitatis.* Durand. *ibidem q. 6.* Henricus, Ægidius, Dionysius Carthus. & denique omnes Thomistæ, quibus etiam subscribit Vasq. *tom. 3. in 3. p. disp. 189. cap. 4.* Et quamuis veritas huius sententiæ soleat quampluribus argumentis ostendi; breuitatis tamen gratia, non omnia subijciemus, sed ea tantùm seligere curabimus, quæ iudicauerimus esse maioris ponderis, euidentiusquè euincere nostram assertionem.

Probatur ergo ratione primò: quia si vnum corpus esset in duobus locis adæquatis, sequeretur, quemlibet prædictis locis esse, & non esse illi adæquatum: consequens implicat contradictionem: ergo &c. sequela ostenditur: nam in primis esset adæquatus, vt supponitur: deinde non esset adæquatus; siquidem non adæquaret vim locabilem corporis locati, cum istud inueniatur extra prędictum locum: ergo foret, & non foret locus adæquatus,

quatus. Quod potest ampliùs declarari: nam locus, extra quem inuenitur aliqua pars corporis locati, est inadæquatus ipsi locato, vt constat ex terminis: ergo à fortiori locus, extra quem inuenitur totum locatum, non potest per debitam commensurationem illi adæquari.

Confirmatur primò, & simul præcluditur tacita euasio, qua posset huic rationi occurri: quoniam locus comparatur ad locatum per modum termini illius: sed implicat, quod aliquid sit extra terminum, à quo adæquatè continetur: ergo de ratione loci circumscriptiui, & adæquati est, non solùm continere totum; sed etiam illud ita comprehendere, vt nec secundum se totum, nec secundum partem sit extra ipsum. Minor suadetur; tùm quia extremum siue terminus definitur ab Arist. 5. *Metaph.* quod sit *id, extra quod nihil rei possumus vsurpare*: ergo contra rationem termini est, quod terminatum sit extra ipsum. Tùm etiam, quia eò ipso, quod aliquid sit terminus adæquatus, & vltimatus v. g. motus, in intelligibile est, quod motus progrediatur vltra ipsum. Tùm præterea, nam sicut de ratione infiniti est, quod non possimus peruenire ad vltimum eius, sed semper sit vltra progredi, ita de ratione finiti est, quod perueniamus ad vltimum terminum illius, & quod non possimus vlteriùs procedere: atqui omne, quod clauditur termino, est finitum: ergo quod clauditur termino adæquato, nequit simul esse extra illum.

39 Secundò probatur eadem conclusio: quia si vnum corpus posset per suas dimensiones esse in duobus locis adæquatis, posset etiam esse in tribus, & in quatuor, & sic de alijs vsque in infinitum; nulla quippè apparet ratio, cur si potest esse in duobus locis, nequeat esse in alijs pluribus, vel cur determinetur ad certum locorum numerum: consequens autem est absurdum; nam si posset esse in locis absque termino, posset esse vbiquè, & consequenter prædictum corpus foret immensum, quod repugnat: ergo implicat, quod idem corpus collocetur circumscriptiuè in duobus locis.

Respondebis concedendo sequelam, & negando minorem: nam vt aliquid dicatur immensum, oportet, quod propria virtute possit occupare omnem locum; hoc autem nulli corpori competit, siquidem naturaliter ad vnum locum determinatur, & quod sit in duobus, haberet ex virtute diuina illud in locis pluribus collocante: vnde quantumuis corpus queat per Dei potentiam esse in locis syncategorematicè infinitis, non sequitur, quod sit immensum.

Sed contra: quia hæc solutio procedit ex sinistra intelligentia nostræ rationis, quæ potest sic denuò instaurari: nam licèt verum sit, quod Deus actiuè, siue applicatiuè constitueret illud corpus in pluribus locis; virtus tamen formaliter replens loca non esset ipse Deus, sed esset quantitas corporis locati: Deus enim non replet per se ipsum formaliter circumscriptiuè locum, sed per quantitatem corporis, quod in loco constituit: ergo sicut ex eo, quod Deus possit actiuè constituere idem corpus in locis syncategorematicè infinitis, arguitur esse infinitæ virtutis in agendo; ita ex eo, quod idem corpus posset per suam quantitatem replere formaliter infinita loca, conuinceretur, prædictam quantitatem fore in genere causæ formalis infinitam. Itaquè quantitas non occupat locum per aliquam virtutem sibi superadditam; sed per solam suam entitatem: ergo si eadem quantitas queit replere infinita syncategorematicè loca, habet virtutem infinitam in replendo. Nam quemadmodum, vt virtus actiua sit infinita, non requiritur, quod simul actu producat effectus infinitos; hoc enim repugnat ex parte rei faciendæ: sed sufficit, quod per id, quod habet, & absque alio sibi superaddito valeat producere effectus infinitos in potentia, siue absque termino; ita vt vis repletiua in quantitate sit infinita in replendo, & consequenter immensa, non requiritur, quod simul occupet infinita loca; hæc quippè nequeunt simul esse, sed sufficit, quod per suam entitatem, & absquè alio sibi superaddito possit replere omnia loca producibilia, & quod quantitas non minùs extendatur in replendo formaliter loca, quam Dei virtus in producendo illa.

40 Per quod facilè euanescit aliquorum euasio, qui ideò existimant quantitatem illam non fore immensam, quia non fieret præsens omnibus locis per vnam indiuisibilem præsentiam, vt Deus, sed per plures præsentias, iuxta multiplicationem locorum. Hoc, inquam, euanescit: quoniam quidquid sit de præsentia actuali; virtus tamen in actu primo repletiua locorum, non distinguetur ab ipsa essentia quantitatis: ergo si eadem quantitas posset esse in locis syncategorematicè infinitis, iam eadem virtus esset in actu primo repletiua infinitorum locorum: ergo esset immensa, atque infinita in vi locabili. Probatur hæc consequentia: quoniam virtus actiua, quæ absq; se additione virtutis valeret producere omnes effectus possibiles, non posset non esse infinita in ratione virtutis, etsi postea attingeret illos effectus per plures, ac diuersas actiones: ergo pariter virtus repletiua, quæ absque additione virtutis queit replere omnia loca possibilia, nequit non esse infinita in ratione virtutis; tametsi fundet in replendo diuersas præsentias locales.

41 Vltimum, & principale conclusionis fundamentum sumitur ex D. Thom. *loco cit. ex 4. sent.* & potest ad hanc formam reduci: nam si idem corpus per proprias dimensiones constitueretur in duobus locis adæquatis, esset, & non esset idem corpus: consequens implicat contradictionem: ergo antecedens est impossibile. Maior quoad primam partem debet supponi; quoad secundam autem ostenditur: quia si illud corpus poneretur in diuersis locis, non posset non distare à se ipso: sed implicat, quod idem distet à se ipso, sicut & quod distinguatur à se: ergo prædictum corpus non esset idem.

Respondebis, prædictum corpus solùm distare localiter à se ipso: ex distantia autem locali, non benè colligi distantiam, vel potiùs diuersitatem entitatiuam: sicut neque ex eo, quod duo corpora penetrata sint indistantia localiter, sequitur, quod sint idem entitatiuè.

Hanc tamen euasionem pluribus possumus refellere. *Primò*, quia repugnat multiplicari effectum formalem, quantumuis secundarium alicuius formæ, & non multiplicari ipsam formam: ergo repugnat multiplicari præsentiam localem, quæ est effectus formalis secundarius quantitatis, & non multiplicari ipsam quantitatem: ergo ex distantia locali, & diuersitate præsentiarum optimè colligitur, quod quantitas non foret eadem entitatiuè. *Secundò*: nam implicat, quod partes quantitatis, inter quas mediant aliæ partes ab ipsis discontinuæ, non sint partes realiter diuersæ, atque spectantes ad diuersa tota: ergo impossibile est, quod inter quantitatem existentem in vno loco, & quantitatem collocatam in alio, medient aliæ quantitates totales, & discontinuæ, & quod non detur distinctio entitatiua inter quantitatem existentem in vno loco, & quantitatem collocatam in alio: ergo si quantitas poneretur in diuersis locis, non esset eadem entitatiuè. *Tertiò*: quoniam si idem corpus poneretur in duobus locis continuis, necessariò esset contiguum sibi ipsi, non minùs, quam si duo corpora replerent loca contigua; neque oppositum est intelligibile: constat autem non esse possibilem contiguitatem absque distinctione reali; siquidem contigua sunt, quorum extrema sunt simul: ergo corpus collocatum in diuersis locis distingueretur realiter entitatiuè à se ipso. *Quartò*, denique: quia sicut se habet forma ad constituendam rem in specie,

specie, ita se habet quantitas ad constituendum corpus in loco: sed implicat, quod forma, per quam res collocatur in duplici specie, sit eadem forma: ergo repugnat, quod per vnam, & eandem quantitatem constituatur corpus in diuersis locis. Supponimus autem ex doctrina Aduersariorum, quod si corpus esset in duplici loco, constituendum foret per eandem quantitatem: ergo esset, & non esset eadem quantitas; esset, & non esset idem corpus. Ad id verò, quod in hac euasione tangitur de duobus corporibus penetratis, statim respondebimus soluendo argumenta contraria.

§. II.

Respondetur argumentis partis affirmatiuæ.

41 Contrariam nobis opinionem tuentur Scotus *in 4. dist. 10. q. 3.* Ricardus *quodlib. 1.* quibus suffragantur Bellarm. *lib. 3. de Eucharistia cap. 3. & 4.* Suarez *disp. 48. Metaph. sect. 4. & tom. 3. in 3. p. disp. 8. sect. 4.* & alij Moderni. Probatur primò: quia non repugnat, quod duo corpora sint in eodem loco circumscriptiuè: ergo nec repugnat, quod idem sit in duobus. Antecedens constat *ex dictis quæst. praeced.* Consequentia verò suadetur: nam, si ex vnitate loci non sequitur identitas entitatiua eorum, quæ sunt in loco; non est ratio; quare ex diuersitate loci sequatur distinctio entitatiua eius corporis, quod in diuersis locis constitueretur: & consequenter corruit ratio D. Thom. quam vltimo loco expendimus.

Respondetur negando consequentiam, tùm quia coëxistentia duorum corporum in eodem loco fit impediendo quendam effectum secundarium, videlicet expulsionem vnius corporis ab alio; positio autem eiusdem corporis in duobus locis deberet fieri multiplicando effectus secundarios quantitatis, nempè præsentias, & situs: nulla autem implicatio est in eo, quod duæ formæ repetiantur absque effectibus secundarijs: datur tamen, & maxima in eo, quod effectus secundarius ponatur, aut multiplicetur, non existente, vel multiplicato primario. Quare ex duabus præsentijs ad duo loca adæquatè diuersa, optimè colligitur, quod datur duplex quantitas, & consequenter, quod non est idem corpus. Tùm etiam, quia duo corpora, etsi existant in eodem loco, petunt tamen diuersa loca, & fundant ex se diuersos situs, atque ideo debent distingui realiter; quippè cùm quantitates distinguantur per diuersas situabilitates radicales: at si corpus esset in diuersis locis, haberet actu diuersos situs, & præsentias locales, qui cùm sint effectus quantitatis, debent afferre actu quantitates diuersas: & ideo repugnat, quod quantitas occupans diuersa loca sit eadem.

43 Secundò arguitur: nam corpus Christi Domini est in cœlo circumscriptiuè, & in Eucharistia sacramentaliter: ergo idem corpus poterit esse circumscriptiuè in duobus locis. Probatur consequentia, tùm quia mirabiliùs est habere duas præsentias diuersæ, & oppositæ rationis, quam duas eiusdem rationis: sed duæ præsentiæ locales sunt eiusdem rationis; præsentia autem localis, & sacramentalis habent rationes differentes, & oppositas: ergo si idem corpus queit habere simul præsentiam localem, & præsentiam sacramentalem; à fortiori poterit habere duas præsentias locales, siue quantitatiuas. Tum etiam, quia difficilius est esse sine præsentia naturali, quam cum illa: ergo si Christus Dominus est in duobus sacramentis absque præsentia naturali, poterit esse cum illa in duobus locis. Tum præterea, quia licèt corpus Domini sit in cœlo, & in sacramento; non sequitur, quod distet, & distinguatur à se ipso: ergo neque id sequeretur ex eo, quod distet, & distinguatur à se ipso. ergo neque id sequeretur ex eo, quod idem corpus constitueretur in diuersis locis circumscriptiuè. Tùm deinde, quia ex eo, quod corpus Christi possit esse in infinitis syncategorematicè sacramentis, non arguitur, quod sit immensum: ergo ex eo, quod idem corpus queat esse in locis syncategorematicè infinitis, non benè colligimus, fore immensum. Tùm denique, nam ideo vnum corpus non posset esse in duobus locis circumscriptiuè, quia continetur à loco, sicut à termino adæquato: sed etiã Christus, prout existens in cœlo continetur à loco tanquam à termino; & nihilominus inuenitur extra illum terminum; cùm existat realiter in sacramento: ergo &c. Vnde videtur, omnes rationes à nobis constructas elidi sola hac instantia desumpta ex corpore dominico, quod existit in cœlo, & in pluribus sacramentis; atque ideo nullum superesse efficax argumentum ad denegandum Deo, quod possit constituere idem corpus in diuersis locis circumscriptiuè.

Ad hoc argumentum respondetur negando consequentiam, quam nulla ex tot probationibus inductis euincit, ob notabilem disparitatem, quam quilibet rem altè considerans poterit assignare. Ad primam neganda est maior: quia mirabilius foret verificari duas contradictorias, quam dari duas præsentias diuersæ rationis: ex collocatione autem eiusdem corporis in diuersis locis circumscriptiuis plures implicationes sequuntur, vt constat ex supra traditis; in eo verò, quod vnum corpus habeat simul vnam præsentiam localem, & alteram sacramentalem, nulla clauditur contradictio, eo quod prior præsentia conuenit corpori ratione quantitatis, posterior autem ratione substantiæ, vt terminantis conuersionem, ac proinde per diuersas rationes formales.

Ad secundam neganda est consequentia: quia Christum Dominum esse in pluribus sacramentis absque modo naturali, fit per separationem cuiusdam effectus secundarij, nimirum extensionis in ordine ad locum; si autem idem corpus constitueretur in duobus locis circumscriptiuè id deberet fieri multiplicando præsentias, & situs, qui se habent, vt effectus secundarij quantitatis. Et quamuis non repugnet dari effectum primarium absque secundario; repugnat tamen multiplicari effectum formalem secundarium, & eiusdem rationis sine multiplicatione primarij. Quare mirabilius foret esse idem corpus in duabus locis cum modo naturali, quam in duobus sacramentis absque modo naturali.

Ad tertiam negatur consequentia: quoniam si corpus poneretur in duobus locis circumscriptiuè, esset in illis formaliter per quantitatem: & cùm repugnet multiplicari extensionem, & præsentiam localem, quæ sunt effectus quantitatis, absque multiplicatione eiusdem quantitatis, sequeretur prædictam quantitatem non esse vnam, & eandem; siquidem haberet duplicem præsentiam. At corpus Christi est in Cœlo per quantitatem, & in sacramento per suam substantiam, quatenus terminat conuersionem, & in diuersis sacramentis per eandem substantiam, quatenus terminat diuersas conuersiones, & succedit loco diuersarum substantiarum, fundatque modos sacramentales numero distinctos. Quamobrem non sequitur, quod distinguatur a se ipso; sed solum, quod per distinctas rationes formales habeat distinctos effectus, siue præsentias: in quo nulla clauditur implicatio, vt ex se liquet. Deinde corpus Christi non est in sacramento tanquam in loco: vnde existens in illo non distat localiter à se ipso existente in Cœlo, quia ad hanc distantiam localem requirebatur, quod vtrobique existeret localiter. Corpus verò si esset circumscriptiuè in duo-

duobus locis, in vtroque existeret localiter, vt constat ex terminis, & non minùs distaret à se ipso, quam loca, in quibus esset constitutum: vnde cùm distantia realis petat distinctionem realem rerum, quæ distant, sequeretur prædictum corpus non fore idem.

Ad quartam concedimus antecedens, & negamus consequentiam: & ratio disparitatis est, quod ratio formalis constituendi corpus in loco est quantitas: & ideo si vnum corpus per eandem quantitatem posset replere loca sine termino, non posset non prædicta quantitas habere infinitatem in vi replendi. At corpus Christi est formaliter in sacramento per suam substantiam, non absolutè acceptam; sed quatenus terminat diuersas conuersiones, & succedit loco diuersarum substantiarum, & habet diuersos modos sacramentales: vnde licèt corpus sit idem numero; attamen importat diuersas rationes formales existendi in pluribus sacramentis. Quamobrem non arguitur, quod habeat vnam rationem formalem infinitam, per quam sit in infinitis sacramentis; sed solùm, quod habeat, saltem in potentia, rationes formales numero infinitas, per quas possit existere in sacramentis syncategorematicè infinitis. Quælibet tamen ex illis rationibus est in se finita; cùm corpus Christi ratione conuersionis passiuæ, qua fit ex hoc v. g. pane, sit sub sola quantitate illius, & nequeat esse sub quantitate alterius numero panis.

Ad vltimam dicendum est, contra rationem termini adæquati esse, quod id, quod continetur à termino, inueniatur extra ipsum secundum eandem rationem formalem, penès quam attenditur adæquatio inter terminabile, & terminum; secus autem sub alia ratione. Ratio autem formalis constituendi corpus in loco est quantitas: quare si locus est terminus adæquatus locati, repugnat, quod corpus existens in vno loco constituatur alibi quantitatiuè, seu per quantitatem, tanquam per rationem formalem. Cæterum ratio formalis, per quam corpus Christi sit præsens sacramento, non est quantitas: & ideo, quod in Cœlo existens contineatur à loco, sicut à termino, non impedit, quod per aliam rationem formalem ponatur in Sacramento. Neque ista præsentia sacramentalis aduersatur illi adæquationi inter locatum, & locum, inter terminabile, & terminum: quia non fit secundum eandem rationem, sed per diuersas. Maximè, quia corpus Christi prout existens in sacramento, non est propriè loquendo extra Cœlum: quoniam esse intra, vel extra locum sunt modi proprij rei existentis in loco, habentisque extensionem localem: corpus autem dominicum non est in sacramento tanquam in loco, nec ibi habet extensionem localem: & ideo prout existens ibi non est extra locum, & consequenter, neque extra terminum adæquatum suæ quantitatis in Cœlo existentis.

44 Sed adhuc obijcies: sicut Deus conuertit substantiam panis in corpus Christi Domini, posset etiam conuertere quantitatem panis: sed tunc corpus Christi inciperet esse quantitatiuo modo, vbi prius fuerat quantitas panis: ergo esset simul circunscriptiuè in duobus locis; quandoquidem ex vi huius conuersionis, non desineret esse in cœlo. ❡ Respondetur omissis maiori, & minori, negando consequentiam: quia eo ipso, quod corpus Domini succederet quantitatiuo modo in locum quantitatis panis, desineret esse localiter in Cœlo, nam repugnat idem corpus esse in duobus locis, vt constat ex *supra* dictis.

45 Tertiò arguitur: quoniam eadem humanitas terminata per personalitatem Verbi potest simul terminari per personalitatem Patris, & Spiritus Sancti, vt docet D. Thom. 3. *par. quæst.* 3. *art.* 6. ergo eadem quantitas terminata per vnum locum, poterit simul per alium terminari. Patet consequentia, tùm à paritate, tùm à fortiori, quia locus est terminus extrinsecus, personalitas verò terminat intrinsecè; & difficiliùs videtur terminari simul per plures terminos intrinsecos, quam per extrinsecos. ❡ Confirmatur: quia obiectum Philosophiæ semel comprehensum ab vno habitu Philosophiæ, potest simul ab alio habitu numero diuerso comprehendi: ergo pariter corpus comprehensum ab vno loco, poterit simul ab alio comprehendi.

Respondetur negando consequentiam: quia locus etsi ab extrinseco, terminat tamen adæquatè locatum: quælibet autem personalitas diuina est terminus humanitatis inadæquatus, saltem extensiuè; & ideo permittit, quod humanitas possit ab alia personalitate terminari. Vnde sicut tres diuinæ personalitates terminant eandem naturam diuinam, ita valent terminare vnam humanitatem: quoniam vna sola personalitas non est terminus adæquatus, tàm intensiuè, quam extensiuè. Adde primò, diuinas personalitates non esse terminos eiusdem omninò rationis: & ideo humanitas non terminatur ab vna personalitate sub eadem ratione, sub qua terminatur ab alia: Loca autem in terminando omnia sunt eiusdem rationis. Adde secundò, id quod ex præcedenti sequitur, humanitatem sub distincta potentia obedientiali posse terminari à personis diuinis, atque ideo habere diuersam terminabilitatem; corpus verò per eandem omnino rationem formalem, videlicet quantitatem, terminaretur à locis. ❡ Per quod etiam soluitur confirmatio: nam omnes habitus Philosophiæ tendunt ad obiectum sub eadem ratione formali *subqua*: vnde formaliter loquendo non sunt plures comprehendentes, sed vnus, & idem adæquatè comprehendens, nempè habitus secundum speciem acceptus: duo autem loca adæquatè diuersa sunt duo termini formaliter, & adæquatè distincti: & ideo si vnum corpus esset in duobus locis circunscriptiuè, quilibet ex illis locis foret, & non foret terminus adæquatus illius. Prætetquam quod: obiectum non comprehenditur ab habitu per continentiam physicam, sed solùm per adæquationem intentionalem, quæ fit per diuersas species: vnde non rectè ex illa trahitur argumentum ad continentiam, & comprehensionem physicam locati à loco, quæ fit ratione vnius, & eiusdem quantitatis.

46 Vltimò suadetur hæc opinio: quoniam de facto idem corpus fuit circunscriptiuè in duobus locis: ergo id fieri potest per potentiam absolutam. Consequentia est euidens. Antecedens verò probatur, tùm quia Christus Dominus in propria specie apparuit B. Paolo, & tamen tunc simul erat in cœlo, siquidem ex quo Christus ipsum ingressus est, nunquam illud deseruit, iuxta illud *Actor.* 3. *Quem oportet cælum suscipere vsque ad tempus Resurrectionis hominum*; aliàs interrumperetur saltem per breue tempus, gloria accidentalis sanctorum, quæ præcipuè desumitur ex præsentia corporali Christi: ergo idem corpus fuit de facto simul in duobus locis. Tùm etiam, quia non semel sacratissima Christi caro apparuit in Eucharistia, visibiliter, ac localiter extensa, vt constat ex historijs ecclesiasticis: & tamen erat tunc simul in cœlo, vt patet ex proximè dictis: ergo.

Respondetur negando antecedens: ad cuius primam probationem dicendum est cum D. Thom. 3. *p. q.* 57. *art.* 6. Christum Dominum per illud breue tempus, quo in terris apparuit Apostolo, non fuisse in cœlo. Nec oppositum probant verba illa ex 3. *Actor.* nam illorum sensus solum est, quod Christus ascendens in cœlum acquisiuit sibi, & nobis ius ad mansionem cœlestem. Huic autem iuri minimè præiudicat, quod Rex ille cœlestis per breue tempus descendat ad terram; sicut

cut apud nos solet Rex à curia discedere per breue spatium. Et cùm aliàs valeat Christus Dominus ex quocumque loco lætificare Beatos; non sequitur eorum gloriam accidentalem interrumpendam fore. Ad secundam respondetur cum eodem Angelic. Doct. 3. *p. q.* 76. *art.* 8. negando maiorem: quia quod in Eucharistia aliquando videtur, non est corpus dominicum in se ipso, sed duntaxat quædã species, & similitudo illius formata miraculosè in dimensionibus sacramentalibus, vel in oculis, aut imaginatione intuentium: neque aliud conuinci queit ex historijs ecclesiasticis. Esto tamen, quod Christus ibidem ostenderit aliquando propriam speciem; attamen pro illa morula deseruit cœlum, vt ad primam probationem dictum est.

DISPVTATIO XX.

De vacuo.

VACVVM, vt sumitur ex D. Thom. *in* 2. *dist.* 1. *q.* 1. *art.* 5. *ad* 4. *est locus non repletus corpore.* Vnde vacuum est quoddam concretum accidentale importans de materiali aliquid positiuum, nempè locum, & addens per modum formæ priuationem corporis replentis. Per quod satis distinguitur à spatio imaginario: istud quippè solam negationem dicit, & nihil reale positiuum pro materiali importat. Post considerationem autem loci recto ordine succedit, vt de vacuo disseramus: paucis tamen illius notitiam absoluemus, quia leuioris negotij sunt, quæ circa illud occurrunt.

QVAESTIO I.

Vtrum sit possibile dari vacuum in natura?

TRia sunt principia, de quibus dubitari potest, an per eorum virtutem, & vires queat dari vacuum in natura: nempè Deus, Angeli, & creaturæ corporales: & ideò per distinctas conclusiones quæstionem enodare curabimus.

1 Dicendum est primò, per vires creaturæ corporalis non posse dari vacuum. Sic docet Aristot. *in hoc lib. cap.* 8. *&* 9. quem sequuntur D. Thom. & communiter Philosophi. Probatur ratione quoniam nullum agens corporeum potest agere in detrimentum huius vniuersi: siquidem comparatur per modum partis ad illud tanquam ad totum, & nulla pars tendit in destructionem totius, cùm ab eo in suo esse dependeat: atqui vacuum, si daretur, cederet in detrimentum vniuersi: ergo nequit dari per vires naturales agentis corporei. Suadetur minor: quia ad bonum huius vniuersi spectat, quod illius partes sint contiguæ; aliter enim corpora inferiora non poterunt participare influxum, ac virtutem à superioribus: sed vbi daretur vacuum, tolleretur hæc contiguitas, vt ex se liquet, ergo vacuum est contra bonum vniuersi.

Confirmatur: nam quælibet natura maximo impetu conatur impedire, ne detur vacuum: ergo signum manifestum est, quod vacuum cedit in nocumentum eiusdem naturæ, & per consequens non poterit dari viribus naturæ, siue agentis corporalis. Antecedens constat experimentò: nam hac ratione si attrahatur aër à fistula contigua aquæ, ascendit aqua ad occupandum locum relictum ab aëre, ne videlicet maneat ille locus vacuus: motus autem sursum est contra particularem inclinationem ipsius aquæ: ergo natura maximo conatu intendit vitare vacuum; aliàs non moueretur contra propriam, & particularem inclinationem.

2 Sed obijcies: datis duabus tabulis magnis perfectè planis, & se vndique, atque adæquatè tangentibus in superficiebus, si superior velocitèr, & æqualitèr eleuaretur, non posset non dari vacuum inter illas: quandoquidem aër circunstans non valeret in illo breui eleuationis tempore peruadere totum medium inter vtramque tabulam, illudque replere: ergo non repugnat, quod viribus agentis corporei detur vacuum. § Confirmatur: nam si vas plenum aqua calida, & vndique clausum collocetur in loco frigido, aqua fiet densior, & consequenter occupabit minorem locum, & relinquet aliquale spatium: sed nullum corpus ingredietur ad illud replendum; siquidem supponitur, quod vas est omnino occlusum: ergo potest dari vacuum per vim, ac dispositionem agentis corporei.

Respondetur ad obiectionem, vnam tabulam non posse viribus naturæ disiungi ab alia in instanti, sed in tempore: in illo autem tempore, etsi breuissimo ingrederetur aër motu velocissimo, & proportionato tempori, quod esset necessarium ad tabulæ eleuationem: qui motus ideò velocior solito foret, ne daretur vacuum in natura. Quod si id non sufficeret ad obsistendum vacuo; vel tabula superior eleuaretur inæqualiter, vel æqualiter mota secum traheret inferiorem: hæc enim; & alia operaretur natura, ne detrimentum vacui subiret. Per quod patet ad confirmationem: quoniam si vacuum non posset aliter euitari, nisi per fractionem, & aliquam diuisionem vasis necessariam ad ingressum aëris, vas illud quamuis adamantinum frangeretur; id quod non semel experientia testatur.

3 Dicendum est secundò, non posse dari vacuum per virtutem alicuius Angeli. Hæc assertio est æquè communis ac præcedens, & suadetur: quoniam ordo vniuersi nequit immutari ab Angelis: sed contra ordinem, & bonum vniuersi est, quod detur vacuum: ergo nequit dari per vires angelicas. Minor constat ex dictis pro prima conclusione. Maior autem probatur, tum ex illo Pauli *ad Hebræos* 2. *Non enim Angelis subiecit Deus orbem terræ.* Tum ex D. Thom. *quæst.* 16. *de Malo art.*

art. 10 ad vltimum, vbi inquit: *Licèt dæmones possint mouere aliquam partem terræ, non sequitur, quod possint mouere totam terram: quia hoc non est proportionatum naturæ ipsorum, vt mutent ordinem elementorum mundi.* Tùm ratione, quia inuertere ordinem vniuersi est miraculum in ordine naturæ; sed Angelus nequit propria virtute facere miracula: ergo nec immutare ordinem vniuersi. Adhæc: eius est immutare aliquem ordinem, cuius est præfigere illum: constituere autem ordinem vniuersi est proprium Auctoris illius, nempè Dei: ergo nemo præter Deum queit operari contra prædictum ordinem, illum immutando.

4 Sed oppones: corpora etsi non obediant Angelis ad nutum, obediunt tamen eis in ordine ad motum localem, vt docet D. Thom. 1. *p. q.* 110. *art.* 5. ergo quando aër per fistulam attrahitur, poterit Angelus impedire, ne aliquod corpus ascendat sursum, dabiturque proinde vacuum. ¶ Et confirmatur: quia maioris efficaciæ est virtus Angeli, quam sit ille conatus, quo aqua ascendit sursum, vt impediat vacuum: ergo poterit Angelus facilè prædicto motui obsistere.

Respondetur, corpora obedire Angelis in ordine ad eos motus locales, qui tendunt in aliquod bonum, vel malum particulare; secùs verò in illis, qui conducunt ad bonum commune vniuersi, vel cederent in detrimentum illius; vacuum autem aduersatur bono communi: & ideo nequeunt Angeli obsistere corporibus, cùm illi detrimento per proprios motus subuenire procurant. Vnde etiam soluitur confirmatio: nam ille motus, quo aqua sursum fertur ad impediendum vacuum, est participatio quædam ordinationis, & efficaciæ Auctoris naturæ: & ideo excedit vires particulares cuiusuis creaturæ, etsi spiritualis sit.

5 Dicendum est tertiò, per potentiam Dei posse dari vacuum in natura. Hæc conclusio difficultate vacat, & potest breuiter ostendi, tùm quia potuit Deus creare solas cœlestes sphæras, non creatis elementis; in hoc enim nulla apparet repugnantia: sed in tali casu totum spatium, quod modo repletur elementis, esset vacuum: ergo. Tum etiam, quia posset Deus annihilare in instanti elementum ignis, & denegare concursum alijs corporibus, vt mouerentur ad replendum illud vacuum. Tùm denique, & præcipuè, quia totus ordo huius vniuersi subijcitur Deo, valetque proinde ad eius nutum immutari.

QVÆSTIO II.

An corpus moueretur per vacuum, & eius motus fieret in instanti.

6 Dicendum est primò, quod, dato vacuo, posset corpus, moueri per illud. Sic D. Thom. *in præsent. lect.* 12. *& in* 4. *d.* 44. *q.* 2. Scotus *in* 2. *dist.* 2. *q.* 9. Sotus, Toletus, Masius, Rubius, & alij plures in præsenti. Probatur destruendo fundamentum oppositum: nam ideo corpus non posset moueri per vacuum, quia motus corporum inferiorum dependet ab influentia cœli, quæ in prædicto casu non posset participari ob carentiam contiguitatis: sed hæc ratio est nulla, siquidem prædicta influentia posset optimè suppleri à Deo, vt ex se constat: ergo, cum prædictum corpus esset ab intrinseco mobile, posset etsi in vacuo existens moueri. Id, quod magis apparet, & contingeret in corporibus gloriosis; hæc quippè in suis motibus non subduntur primo mobili, aut alteri influentiæ cœlesti.

7 Dicendum est secundò, quod corpus in vacuo moueretur non in instanti, sed in tempore. Hanc assertionem tuentur communiter Doctores, qui præcedentem amplectuntur. Fundamentum est; nam ideo motus factus per vacuum esset instantaneus, quia nullam haberet resistentiam ex parte medij: sed stat benè, quod medium non resistat, & tamen motus consumat tempus: ergo. Minor ostenditur, tùm in motu cœli, qui non fit in instanti, quamuis ei medium nullatenùs obsistat. Tùm quia successio motus non oritur adæquatè ex sola resistentia medij; sed etiam ex alijs capitibus, vt puta ex limitatione virtutis motiuæ, & ex distantia locorum. Et planè si motus factus per vacuum foret instantaneus, iam illo instanti corpus motum esset simul in medio, & in termino: ac proinde occuparet simul diuersa loca, quod est absurdum.

Contra primam conclusionem sentiunt Albert. Magn. 4. *Physic. tract.* 2. *cap.* 6. *&* 7. Themistius, Simplicius, & alij ex antiquis. Et suadetur eorum opinio: quoniam repugnante termino motus, repugnat motus ipse: sed vbicatio, quæ est terminus motus localis, nequit esse in vacuo: ergo in vacuo non posset dari motus localis. Probatur minor: quia vbicatio resultat in corpore locato ex adiacentia loci: sed corpus, quod est in vacuo, non est in loco: ergo vbicatio nequit esse in vacuo. ¶ Confirmatur: quia motus factus per vacuum non esset in aliqua specie: ergo est impossibilis. Consequentia patet: quoniam implicat, quod aliquid sit à parte rei, & non contineatur sub certa specie. Antecedens autem suadetur: nam in vacuo non esset locus *sursum*, *deorsum*, &c. à quibus sumuntur species motus localis: ergo motus localis factus per vacuum non esset in vlla specie.

Respondetur negando maiorem: quia vbicatio non petit necessariò resultare ex adiacentia loci particularis; sed potest resultare ex adiacentia loci communis, ad eum sanè modum, quo *quando* resultat ex circuminsidentia temporis primi mobilis. Corpus autem, quod esset in vacuo adhuc contineretur intra aliquem locum communem v. g. cœlum; siquidem vacuum non importat puram carentiam, sed dicit locum non repletum corpore. Quamobrem per habitudinem ad talem locum resultaret *vbi*, & per motus locales, quibus corpus magis approximaretur, aut distaret à prædicto loco, vel partibus illius, producerentur diuersæ vbicationes; & quia huiusmodi vbicationes importarent maiorem, & minorem distantiam à cęlo, non possent non specie distingui: quandoquidem, quæ esset propè cœlum, importaret *sursum*, & quę distaret à cœlo, diceret *deorsum*, atque ideo transfunderent diuersas species in motus ad se terminatos. Vnde patet ad confirmationem.

8 Oppositam secundæ assertioni opinionem tuetur Auerr. Burleus & alij, quorum fundamentum est: quoniam quo medium minus resistit, eò motus est velocior: & ideo sol illuminat in instanti quia nullam inuenit ex parte medij resistentiam: sed si motus fieret in vacuo non haberet vllam resistentiam ex parte medij; siquidem careret medio: ergo esset infinitè velox, atque ideo instantaneus.

Ad hoc tamen satis constat ex supra dictis; nam successio motus localis non oritur adæquatè ex resistentia medij, sed etiam ex alijs capitibus. Vndè licet motus factus in vacuo, quantum est ex parte carentiæ resistentiæ medij nullum tempus consumeret; attamen ob limitationem mouentis, & distantiam positiuam inter terminos à *quo*, & *ad quem* nequit non illud consumere. Instantia verò illuminationis oppositum non persuadet: quia in qualitatibus sola resistentia ex parte passi retardat earum introductionem: luci autem nihil est contrarium, aut resistens positiuè: & ideo diffunditur instantaneè. Hoc autem non procedit in motu locali, qui potest ex alijs capitibus retardari, vt hactenus dictum est.

DISPVTATIO XXI.

De Tempore.

QVIA tempus est duratio propria earum rerum, quæ à loco circunscribuntur, vt sunt omnia entia naturalia, ideò ob connexionem doctrinæ, postquam tractauimus de loco, disputationem de tempore instituimus. Adeò autem obscurè deprehenditur propria temporis quidditas, vt Augustinus, tametsi præditus aquilino ingenio, dixerit *lib.* 11. *Confess. cap.* 14. *Quid est tempus? si nemo ex me quærat, scio; si quærenti explicare velim, nescio.* Vndè mirum non erit, si in ista parte caligauerimus, nec huic materiæ potuerimus afferre, quam optamus, lucem. Ea tamen curabimus procedere breuitate, & distinctione, quæ maiorem claritatem conciliet.

QVÆSTIO I.

An sit, & quid sit tempus.

VTramque quæstionem simul coniungimus, quia vnius resolutio mutuò alteri subsidio est: à faciliori tamen exordium accipiemus.

§. I.

Communis sententia duabus assertionibus explicatur.

1 DIcendum est primò, tempus esse verum ens reale, vereque existere. Ita Aristot. *cap. de quantitate.* D.Thom. *opusc.* 44. *de tempore cap.* 1. cuius verba infra proponemus. B. Albertus *in hoc lib. tract.* 3. *cap.* 16. & communiter omnes Doctores. Probatur ratione: quia mensura, seu duratio debet proportionari cum re durante: vndè quia æternitas est duratio rei infinitæ, & increatæ, nempè Dei, ideò est increata, & infinita: sed tempus est mensura, siuè duratio motus, qui est aliquid reale, vt ex se constat: ergo tempus est aliquid reale, & datur à parte rei sicut ipse motus.

Confirmatur primò: quia motus primi mobilis verè, & realiter habet maiorem durationem, quam lapis deorsum descendens: sed tempus est duratio motus: ergo motus à parte rei habet tempus; & consequenter tempus est aliquid reale.

Confirmatur secundò: quia successiua existunt realitèr, & ratione vnius indiuisibilis nectentis vnam partem cum alia: atqui in tempore dantur huiusmodi indiuisibilia: ergo tempus realitèr existit. Suadetur minor: quia tempus proportionatur motui, cum sit mensura eius: sed in motu, præter partes, dantur propria *mutata esse*: ergo cuilibet *mutato esse* motus correspondet aliquod instans temporis. Vndè sicut motus verè, & realiter decurrit, & quædam eius partes dilabuntur, & quædam adueniunt, & existit per sua *mutata esse*; sic tempus debet realiter fluere, constareque partibus præteritis, & futuris; insimulque instantibus, ratione quorum verè, & realiter existat, non minus, quam ipse motus. Vndè Angelic. Doct. *opusc. cit.* referens contrariam opinionem adiecit: *Istud non potest habere veritatem: quia cum, tempus sit numerus* (hoc est mensura, & duratio) *motus; & sit numerus numeratus, sic est necesse esse tempus, sicut, & motum: constat autem, quod motus est in re extra: ergo, & tempus est in re extra.*

2. Nec refert si nobis opponas eundem S. Doct. *in* 1. *d.* 19. *q.* 5. *art.* 1. vbi ait: *Et similiter est de tempore, quod habet fundamentum in motu, scilicet prius, & posterius ipsius motus; sed quantum ad id, quod est formale in tempore, scilicet numeratio, completur per operationem intellectus numerantis.* Quæ verba satis insinuant, quod tempus formaliter acceptum est ens rationis. Non, inquam, refert: quia cum D. Thom. dicit tempus compleri per actum intellectus, loquitur de complemento extrinseco, quod supponit veram entitatem; eo modo, quo res ab intrinseco intelligibilis completur in sua intelligibilitate, quando actu intelligitur. Numeratio quippe, quam S. Doct. asserit esse formale in numero, alia est fundamentalis, siue radicalis; alia verò formalis, siuè actualis. Prior consistit in entitate mensuræ intrinsecè communicatæ mensurato: posterior autem importat actum intellectus, per quem, suppositis mensura, & mensurabili, certificamur de quantitate istius. Et hæc vltima numeratio, siue mensuratio, est complementum extrinsecum prioris. Tempus autem essentialiter, ac formaliter sumptum, dicit solam primam numerationem, quam certum est dari absque operatione intellectus, & ideò tempus est ens reale; per posteriorem verò numerationem, quam essentialiter non importat, solùm completur extrinsecè. Vndè perspicua manet mens D. Thom. intendit enim numerationem fundamentalem, in qua consistit formaliter essentia temporis, compleri extrinsecè per operationem intellectus actu numerantis.

3 Dicendum est secundò, quidditatem temporis consistere in eo, quod sit numerus, siuè *mensura motus secundum prius & posterius*. Sic definit Aristot. *in præsenti cap.* 11. Hancque definitionem admittunt, & elucidant D. Thom. Albertus Magn. Auerr. Simplicius, Themistius, & communiter Interpretes. Pro cuius luce obseruandum est, essentiam cuiuslibet rei manifestam nobis fieri per illius genus, & differentiam. Temporis autem genus consistit in conceptu durationis; siquidem in hac ratione conuenit cum æternitate, & æuo. Vnde cum

cùm duratio sit mensura rei persistentis in esse, nequit non tempus ex conceptu generico importare rationem mensuræ. Porrò mensuræ differentia desumenda est per habitudinem ad res mensuratas. Id autem, quod tempore mensuratur est motus, siue res subiecta motui, & ideo temporis ratio explicanda est per ordinem ad motum: quamobrem tempus dicitur esse *numerus siue mensura* motus, secundum prius, & posterius.

Hinc apparet, quam legitima sit prædicta definitio: quoniam omnis quantitas est mensura sui subiecti, vt diximus *in Logica disp.* 13. *q.* 1. sed tempus est vera species quantitatis, vt ibidem statuimus *quæst.* 3. ergo est mensura proprij subiecti: hoc autem est motus: ergo optimè declaratur temporis natura per hoc, quod sit mensura motus, secundum prius & posterius. ¶ Confirmatur primò: quia æternitas est duratio propria Dei, optimè describitur per hoc, quod sit mensura diuini esse: & quia, æuum est duratio propria Angeli, rectè definitur per habitudinem mensuræ ad illum: ergo quia tempus est duratio propria motus, siue rerum, quæ mutationi subiectæ sunt, rectè declaratur dicendo, quod est mensura motus, secundum prius, & posterius. ¶ Confirmatur secundò: quia tempus est duratio successiua: ergo debet esse mensura rei successiuæ, habentisque proinde partes priores, & posteriores: hoc autem significatur per ly *mensura motus secundum prius, & posterius*: ergo prædicta definitio est legitima. Maximè cùm constet ex genere, & differentia, vt patet ex ijs, quæ pro intelligentia illius prænotauimus.

4 Hic autem obserua, quod cùm tempus consurgat ex motu, eumque intrinsecè afficiat, debet multiplicari iuxta multiplicationem illius, & illi proportionari; de quo iterum dicemus quæst. sequent. Motus autem primi mobilis est valdè vniformis, & regularis; ac proinde tempus illius eadem vniformitate, ac regularitate gaudet. Vndè quia mensura debet esse regularis, vniformis, & valdè nota, ideo prædictum tempus aptissimum est ad mensurandum extrinsecè omnes alios motus, & eorum tempora. Et ob hanc rationem tempus primi mobilis habet simpliciter, & quasi per antonomasiam esse mensuram motus: quoniam non solùm est mensura intrinseca motus, quem afficit, quod est omni tempori commune; sed etiam mensurat extrinsecè omnia alia tempora, quod est ipsi peculiare: per habitudinem quippè ad tempus primum, seu primi mobilis certificamur de quantitate, siuè extensione cæterorum temporum. Ex quo fit, quod licet adducta temporis definitio queat cuiuis tempori adaptari, attamen peculiari titulo debeat tempori primi mobilis conuenire: eique illam specialiter accomodant Aristot. *in hoc lib. text.* 133. *&* D. Thom. *ibidem lect.* 23.

§. II.

Aduersa fundamenta demoliuntur.

5 TEmpus esse ens reale negant Auerr. & Galenus, vt refert D. Thom. *opusc. cit.* quibus consentit Pereyra *lib.* 12. *cap.* 13. Et potest suaderi hæc opinio ex Philosopho *in præsenti cap. vlt.* vbi inquit, quod si non esset anima, non esset tempus: ergo sentit tempus esse ens rationis, cuius proprium est habere esse in sola anima, siue intellectu.

Hoc tamen facilè diluet, qui textum legeret: siquidem in eo Aristot. mouet dubitationem, an tempus esset, non existente anima? arguitque ad suadendum partem negatiuam, & ibi continentur verba relata; & ideo non vrgent. Postea verò soluit dubitationem concludens: *Quod aut oportet dicere, quod tempus non sit, si non est anima; aut oportet hoc dicere verius, quod tempus est vtcumque ens sine anima &c.* Ideo autem asserit, tempus esse ens *vtcumque*, siue imperfectè: quia non habet esse fixum, & stabile in rebus; sed continuò dilabitur, & existit per sola instantia, vt infra declarabimus. Vnde coëxistentia, seu simultas omnium partium temporis solum potest haberi per operationem animæ illas simul apprehendentis: & ideo dicitur, quod tempus sine anima esset ens vtcumque. Hoc autem minimè suadet, quod tempus non sit ens reale: nam idipsum contingit in motu; quem tamen dari à parte rei, & experimentum conuincit, & ab Aduersarijs conceditur.

6 Deindè arguitur ratione: quia in continuo non datur numerus, nisi per operationem intellectus: lignum enim non habet numerum palmorum, nisi per intellectum illos distinguentem, & supputantem: sed tempus est numerus rei continuæ, nempe motus v. g. primi mobilis: ergo tempus non datur à parte rei, sed solùm per intellectum. ¶ Confirmatur: quia partes temporis sunt præteritum, futurum: sed neutra ex his partibus existit à parte rei, siquidem præteritum iam non est, & futurum nondum est: ergo tempus non existit verè, & realiter.

Respondetur, quod licèt in tempore non detur numerus actu; datur tamen vera, & realis ratio mensuræ, vt constat ex dictis: & ideò tempus est aliquid reale. Quia tamen numerus, siue quantitas discreta est nobis notior quantitate continua; idcirco mensuram appellamus numerum, & quamlibet rem mensuratam, etsi continuam sub certo numero apprehendimus, vt quando dicimus, pannum habere decem vlnas. Et hac ratione, licèt tempus sit quantitas continua, appellatur numerus motus, quia per illud certificamur de quantitate motus. ¶ Ad confirmationem respondemus, quod licèt tempus non existat per suas partes, existit tamen per aliquid sui, nempè per instantia, quæ continuò succedunt: & hoc satis est, vt sit ens reale, & existat, vt videre est in omnibus alijs entibus successiuis.

7 Aduersus secundam conclusionem opinantur idem Galenus, & alij, qui definitionem temporis traditam ab Aristot. paruipendunt, & impugnant. *Primò*: quia quantitas continua nequit definiri per quantitatem discretam: sed tempus est quantitas continua; numerus verò est quantitas discreta: ergo minùs rectè dicitur, quod tempus est numerus: *Secundo*: quia mensura debet esse notior re mensurata: sed tempus est valdè ignotum; motus autem est res notissima: ergo tempus nequit esse numerus, siue mensura motus. *Tertiò*; quoniam tempus non solùm est mensura motus, sed etiam quietis priuatiuæ, imò etiam substantiæ corruptibilis: ergo non debuit definiri per solum motum. *Vltimò*: nam *prius*, & *posterius* determinantur per tempus, & definiuntur per ordinem ad illud: ergo committitur circulus vitiosus in definitione temporis; siquidem natura illius describitur per ordinem ad *prius*, & *posterius*.

Sed hæc leuioris negotij sunt, vt ob ea deserenda sit definitio tradita à Philosopho, & communiter admissa. Ad primam enim impugnationem constat ex supradictis, quod ly *numerus* non sumitur propriè; sed significat mensuram, quæ à nobis explicatur per numerum: quoniam quantitas discreta est notior quantitate continua.

Ad secundam dicendum est, quod tempus sumptum in actu signato est valde ignotum, & explicatu difficile; attamen in actu exercito satis manifestum est, quippè cùm liquidò deprehendamus fluxum, & prætereitionem illius, omniumque rerum, quæ ipso decurrente, labuntur. Mensuratio autem motus per tempus fit in actu

exercitio; quocirca non prohibetur tempus ex hac parte habere rationem mensuræ.

Ad tertiam respondemus, quietem priuatiuam mensurati per tempus solum secundariò, & per accidens; non verò primariò, & vt subiectum recipiens ipsum tempus: quo pacto motus habet mensurari per illud. Substantiæ autem corruptibiles; eatenùs mensurantur tempore, quatenùs secundum suum esse subijciuntur motui, & tendunt ad interitum; quamobrem satis fuit ad exponendum naturam temporis, dicere, quod est mensura motus.

Ad vltimam dicimus, quod *prius*, & *posterius* posita in definitione temporis, sumuntur, quatenùs causantur in motu ex magnitudine, non verò secundum quod determinantur, aut mensurantur per tempus: nam *prius*, & *posterius*, prius inueniuntur in magnitudine, quam in motu, & in motu, quam in tempore. Vnde nullus datur circulus vitiosus: quia *prius*, & *posterius*, quatenùs mensurata definiuntur per tempus, istud verò definitur per ly *prius*, & *posterius*, non vt mensurata, sed entitatiuè accepta; & per consequens non sumuntur secundum eandem rationem in vtraque definitione. Videatur D. Thom. *in præsenti lect.* 17.

QVÆSTIO II.

Vtrum sit tantùm vnum numero tempus.

PRæsentem quæstionem præcedenti immediatè atteximus, quoniam istius decisio ab illius resolutione pendet, & maiori ex parte habetur. Obseruandum autem est ex D. Thom. *in 2. dist. 12. q. 1. articul. 5. ad 3.* quod tempus potest sumi dupliciter. Primò secundum sua essentialia: quo pacto solùm importat durationem successiuam causatam ex priori, & posteriori motus. Secundo in ratione mensuræ omnium motuum: qua ratione importat tres conditiones, quas Aristot. recenset *in hoc lib. cap. 24.* Prima est, quod sit aliquo modo indiuisibile: quia per id, quod est simplicius in aliquo genere, mensurantur cætera talis generis. Secunda, quod sit vniforme, ac inuariabile, vt ita possimus in certam rei mensuratæ cognitionem deuenire. Tertia, quod sit notius alijs sui generis, vt sic deseruiat ad eorum notitiam. Et quia secundum communem concipiendi, & loquendi modum, solet tempus sumi in ratione mensuræ; hinc est, quod tempus, cui prædictæ conditiones conueniunt, dicatur tempus, quasi per antonomasiam. His prælibatis facilè apparet decisio præsentis difficultatis.

§. Vnicus.

Duplex conclusio pro dubij resolutione.

8 DIcendum est primò, tempus secundum essentialia acceptum multiplicari ad multiplicationem motuum. Hæc est mens Aristot. *in hoc lib. cap. 10.* vbi cùm inquisisset, an tempus sit vbique? respondet: *esse vbique: quia vbique est aliquis motus*. Idem tradit D. Thom. *1. p. q. 66. art. 4. ad 3.* dicens: *Motum autem non est intelligere sine tempore; cum nihil sit aliud tempus, quam numerus prioris, & posterioris in motu*. Vnde hanc sententiam amplectuntur Caiet. Masius, Rubio, & alij plures, tam ex Thomistis, quàm ex alijs.

Fundamentum est: quoniam tempus est numerus, siue mensura motus resultans ex eius partibus prioribus, & posterioribus: atqui non solùm motus primi mobilis habet partes priores; sed etiam quilibet motus: ergo tempus essentialiter acceptum inuenitur in quocumque motu, & multiplicatur ad multiplicationem illius. ¶ Confirmatur primò: quia vnicuique motui inest sua intrinseca duratio, quæ non est alia, quam tempus: hoc igitur essentialiter consideratum non est vnum numero, sed multiplex pro motuum diuersitate.

§ Confirmatur secundò: nam si, destructo primo mobili, permanerent res sublunares, vt fieri potest; adhuc ista durarent, vt ex se liquet; sed non per tempus extrinsecum primi mobilis: ergo per proprium tempus: ergo tempus essentialiter sumptum non reperitur solùm in motu primi mobilis, sed etiam in quolibet motu. Quod eleganter expressit D. August. *11. Confess. cap. 32.* vbi ait: *Audiui à quodam homine docto, quod solis, ac lunæ, ac syderum motus sint tempora, & anni. Cur enim non potiùs omnium corporum motus sint tempora? An verò si cessassent cœli lumina, & moueretur rota figuli, non esset tempus?*

9 Dices sequi ex hac doctrina, quod plura accidentia solo numero diuersa possint naturaliter in eodem subiecto reperiri: consequens est absurdum: ergo. Sequela ostenditur: quia potest quis simul habere plures motus, vt si simul alteretur, augeatur, & moueatur localiter: ergo si in quolibet motu inuenitur suum intrinsecum tempus, sequitur, quod plura accidentia solo numero diuersa inueniantur in eodem subiecto. ¶ Respondetur negando sequelam; quoniam subiectum *quo* temporis est motus mensuratus per illud. Quare satis est, quod motus specie differant, vt subiectum illorum temporum non sit omnino idem in ratione subiecti; licèt aliàs sit idem subiectum materialiter, vt supponitur. Sicut enim substantia habens duas quantitates potest recipere duas albedines; sic subiectum habens plures motus valet recipere plura tempora: quia sicut quantitas est ratio recipiendi albedinem; ita motus est ratio recipiendi tempus. Vnde non sequitur, quod duo tempora sint in eodem omninò subiecto.

10 Dicendum est secundò, tempus sumptum in ratione mensuræ vniformis, ac certissimæ, esse duntaxat vnum numero, illud nimirum, quod reperitur intrinsecè in motu primi mobilis. Hanc docet Aristot. *in hoc lib. cap. 14.* D. Thom. *1. p. q. 10. art. ...* D. Bonauent. *in 2. dist. 2. art. 1. q. 2.* Durand. *quæst. 5.* Capreolus, Ferrara, & alij plures.

Probatur auctoritate simul, & ratione D. Thom. *loco cit.* vbi hæc habet: *Est ergo ratio vnitatis temporis vnitas primi motus: ad alios autem motus comparatur solùm, vt mensura ad mensuratum. Vnde secundum eorum multitudinem non multiplicatur: quia vna mensura separata, multa mensurari possunt.* ¶ Confirmatur, quia idem S. Doct. docet ibidem, quod in æuiternis datur vnum æuum; per quod omnia æuiterna extrinsecè mensurantur: ergo pariter in corruptibilibus datur vnum tempus, à quo omnia corruptibilia habeant mensurari extrinsecè. Patet consequentia: nam sicut æuum, siue duratio primi Angeli est secundum se notius, simplicius, atque immutabilius æuis cæterorum Angelorum; ita tempus primi mobilis est magis simplex, vniforme, & inuariabile, quàm tempora aliorum motuum: ergo sicut æuum primi Angeli est aptum, vt per illud mensurentur durationes aliorum Angelorum, tanquam per mensuram extrinsecam; ita tempus primi mobilis potest, ac debet habere rationem mensuræ extrinsecæ, respectu aliorum motuum, & temporum: ergo, considerando tempus in ratione mensuræ omnium motuum, non datur, nisi vnicum tempus, videlicet primi mobilis,

ad

Ad haec: primum in vnoquoque genere est mensura caeterorum; sed primum tempus est tempus primi mobilis: ergo est mensura caeterorum temporum; & per consequens, loquendo de tempore secundum rationem mensurae primae, regularis, & valdè notae, solùm datur vnicum tempus primi mobilis.

11 Objicies: tempora rerum sublunarium non dicunt habitudinem mensurabilis ad mensuram, ad tempus primi mobilis, nec important aliquam dependentiam ab eo: imò verò per motus horologij mensuramus ipsum motum, & tempus primi mobilis: ergo etsi tempus consideretur in ratione mensurae, non est vnum numero tempus, sed multiplex. § Respondetur negando antecedens: quia coëxistentia durationis inferioris ad superiorem regularem, & notissimam fundat relationem mensurabilis ad mensuram, cùm ab ea dependeat, in cognitione propriae extensionis. Quod si ad designandum tempus primi mobilis vtimur horologijs, id est per accidens: nam per se loquendo prima ratio mensurae durationis temporalis, in solo tempore primi mobilis reperitur: quandoquidem ipsum habet maximam vniformitatem; horologij autem motus est irregularis, vt experimentò liquet.

12 Contra has conclusiones solet referri duplex sententia extrema: alia, quae vniuersaliter asserit, non dari, nisi vnum numero tempus; alia verò, quae sine distinctione defendit, tot esse tempora, quot sunt motus. Existimamus tamen, praemissa distinctione supra tradita temporis essentialiter accepti, & in ratione mensurae sumpti, vel vtramque opinionem reduci ad concordiam: vel fundamenta vnius, & alterius elidi. Nam quae asserit tempora multiplicari, solùm considerat essentialia temporis: idquè suadent rationes, quas pro prima assertione expendimus. Quae autem negat temporum multiplicitatem, contemplatur tempus in ratione mensurae: idquè conuincitur argumentis factis pro secunda conclusione: Vndè nulla superest difficultas, cui oporteat specialiter satisfacere.

QVAESTIO III.

An tempus, & motus realiter distinguantur.

Decisio praesentis difficultatis plurimum confert ad perfectam notitiam temporis, cui specialiter considerando incumbit ex officio Philosophus: ob connexionem tamen doctrinae, necessum erit aliqua inserere, ad alias durationes spectantia.

§. I.

Pars affirmatiua eligitur, & suadetur.

13 Dicendum est, tempus distingui realiter à motu. Ita Aristot. & D. Thom. *locis statim referendis*, Ricard. *in 2. dist. 2. art. 3. q. 2*, Henric. *quodlib. 3.* Soncinas 12. Metaph. *quaest. 58.* Iauel. *in praesent. q. 10.* & alij plures. Probatur primò ex Philosoph. *cap. 11.* huius libri, vbi ex professo ostendit, tempus non esse ipsam circularionem coeli, reprehenditquè oppositum asserentes: si autem tempus non distingueretur realiter à motu, tempus coeli esset re vera ipsa circulatio; atque id asserentes immeritò reprehenderentur: ergo ex mente Aristot. tempus differt realiter à motu. Quod etiam expressit 9. *Metaph. text. 29.* dicens: *Tempus secundum alios motum esse, re tamen vera, non nisi passionem eius.* § Confirmatur ex D. Thom. 1. *p. q. 10. art. 2.* vbi ait: *In Deo duratio eius non distinguitur ab illo; secus verò in creaturis*: Sed duratio Dei distinguitur virtualiter ab illo: ergo duratio motus differt ab eo, non solum virtualiter, sed etiam realiter actualiter: aliàs nulla esset inter vtramque durationem, quantum ad hoc, differentia, quam tamen S. Doct. intendit.

14 Secundò probatur ratione generali: nam quaelibet duratio creata distinguitur realiter à re durante: sed tempus est duratio creata, vt ex se liquet; ergo differt realiter à motu, cuius est duratio. Maior probatur, tùm ex D. Thom. *loco proximè citato*. Tùm quia, quod aduenit enti in actu, aduenit accidentaliter, debetquè proindè ab eo distingui realiter: sed duratio creata aduenit enti in actu, siue existenti: siquidem priùs est rem existere, quam durare: ergo duratio creata distinguitur realiter à re, quae durat. Tùm etiam, quia duratio Dei, nempè aeternitas distinguitur virtualiter ab essentia diuina: ergo duratio creaturarum distinguitur realiter à re durante: quandoquidem tunc datur distinctio virtualis inter praedicata diuina, quando datur aequiualentia, siue eminentia aequiualens illis praedicatis, quae distinguuntur realiter in creaturis.

15 Tertiò probatur specialiter ratione desumpta ex Aristot. & D. Thom. 4. *Physic. cap. 11.* quoniam possunt duo motus esse realiter inaequales in multitudine partium, quin eorum durationes habeant realiter illam inaequalitatem: ergo motus, & tempus non sunt realiter idem. Consequentia videtur euidens. Antecedens autem ostenditur: quoniam in duratione vnius horae potest vnum mobile percurrere spatium vnius leucae; & aliud mobile duplo velociùs, percurrere spatium duarum leucarum: constat autem, quod in hoc casu motus eorum mobilium sunt inaequales in multitudine partium; siquidem magnitudo motus debet proportionari magnitudini spatij, quod percurritur: è contra verò eorum motuum durationes sunt aequales; cùm durent per eandem horam: ergo fieri potest, quod duo motus sint inaequales, & nihilominùs eorum durationes aequales sint.

Respondet Suarez negando antecedens, ad cuius probationem occurrit dicens, quòd durationes intrinsecae illorum motuum sunt inaequales in multitudine partium, sicut ipsi motus: adaequantur tamen durationi extrinsecae primi mobilis, ob tarditatem vnius motus, & velocitatem alterius: sicut etiam duae quantitates permanentes inaequales in multitudine partium, possunt eidem loco correspondere ob condensationem quantitatis maioris, & raritatem minoris: quo pacto comparantur ad motus eorum tarditas, & velocitas.

Sed contra: quia positis velocitate, & tarditate, non potest fieri, quod illi motus sint aequales, vel habeant easdem partes, vt ex se liquet: & tamen fit, quod habeant aequales durationes, siquidem fundant aequalem correspondentiam ad tempus extrinsecum: ergo motus, & illius intrinseca duratio non sunt omninò idem realiter: aliàs sicut ob velocitatem, & tarditatem adaequantur durationes, deberent pariter adaequari ipsi motus.

16 Explicatur hoc amplius: etenim velocitas motus non efficit, quod illius extensio sit parua, seu breuis; quippè stante velocitate motus, stat hunc maximè extendi in multitudine partium, vt videre est in exemplo adducto: atqui velocitas motus efficit, quod illius duratio intrinseca sit breuis, & exigua; siquidem velocitas efficit, quod motus extensus per magnum spatium illud ocissimè percurrat, & breuiter dilabatur: ergo motus, atque duratio eius intrinseca distinguuntur ante intellectum. Probatur consequentia: quoniam si motus, & eius duratio intrinseca essent idem realiter, deberent adaequari in extensione, ac breuitate; sed tam-

te in vtroque eadem velocitate, motus est magnus, & eius duratio breuis: ergo motus, & duratio illius nequeunt non distingui realiter.

Instantia autem illa raritatis, & densitatis, qua vim argumenti effugere conatur Suarez, nihil opis affert illi; sed subsidium confert rationi nostræ: quoniam ideo quantitates habentes diuersam extensionem in ordine ad se, siue inæqualitatem partium, valent affectæ densitate, & raritate coëxistere eidem loco; quia extensio in ordine ad locum distinguitur realiter ab extensione in ordine ad se: quod si extensio in ordine ad se, & extensio in ordine ad locum essent realiter idem, impossibile foret, quod duæ quantitates essent inæqualiter extensæ in ordine ad se; & æqualiter extensæ in ordine ad locum: atqui positis velocitate, & tarditate in motibus queunt esse inæquales in entitate, & æquales in duratione: ergo signum manifestum est, quod motus, & duratio eius realiter distinguuntur.

17 Obserua autem (vt tacitę obiectioni occurramus) quod licèt tempus consequatur ad motum, & partes illius debeant huius partibus respondere: attamen non exigitur, quod quælibet pars temporis, tantùm extendatur, quantum pars motus. Potest enim optimè fieri, quod pars breuissima temporis correspondeat adæquatè parti motus valdè extensæ; quoniam cùm motus modò velocitatis afficitur, velociter fluit; fundatque proinde breuem durationem, per quam mensuretur, & correspondeat tempori primi mobilis. Recolenda etiam sunt in fauorem nostræ assertionis, quæ in *Logica* diximus, nempè tempus esse veram speciem quantitatis; secùs verò motum: illud collocari directè in prædicamento; illum autem ob suam imperfectionem à prædicamentis excludi, & esse postprædicamentum. Posset enim ex iis non leue argumentum formari; quod tamen propter breuitatem, cui studemus, duximus omittendum.

§. II.

Respondetur rationibus negatiuæ sententiæ.

18 Tempus distingui realiter à motu negant Scotus *in 1. dist. 2. q. 3.* Durand. *in 2. dist. 2. q. 3.* Gabriel, Greg. Okam, & alij plures, quibus subscripsit Suarez *disp. 50. Metaph. sect. 1. & sect. 9.* Et probatur primò hæc sententia ratione, quæ specialiter vrget in tempore, & motu: quia numerus numeratus non distinguitur realiter à rebus numeratis; vt decem vlnæ panni numeratæ non differunt realiter ab ipso panno: sed tempus est numerus numeratus partium motus, vt tradit Aristot. *in hoc libro*: ergo tempus non distinguitur realiter à motu.

Respondetur, tempus dici numerum motus, quia est mensura intrinseca illius, vt supra dictum est. Vnde sicut quantitas est mensura substantiæ, & ab ea realiter distinguitur; ita tempus debet differre ante intellectum à motu. Dicitur tamen numerus numeratus partium motus, quia ita mensurat illas, vt tamen sit à nobis mensurabile per ordinem ad tempus extrinsecum primi mobilis.

19 Suadetur secundò eadem opinio argumento, quo conuinci videtur, nullam durationem distingui realiter à re durante: quoniam duratio nihil aliud est, quam persistentia rei in suo esse, quandoquidem hoc ipso, quod res persistat in esse, durat: sed permanentia rei in suo esse non distinguitur realiter ab ipso esse: ergo duratio non distinguitur realiter ab esse rerum. Probatur minor; nam creatio, & conseruatio sunt eadem actio, vt docet D. Thom. *1. p. q. 104. art. 1. ad 4.* ac proinde debent habere eundem terminum: sed terminus creationis est esse, & terminus conseruationis est permanentia in esse: ergo esse, & permanentia in esse sunt idem realiter.

Respondetur, quod sicut similitudo inter duas albedines est duplex, alia fundamentalis, & altera formalis: ex quibus prior non distinguitur ab ipsis albedinibus; posterior verò est relatio illas consequens, ab eisquè ante intellectum distincta: ita pariter duplex permanentia rei in esse distinguenda est, alia fundamentalis, quæ coincidit realiter cum esse rei, alia verò formalis, quæ est quantitas formalis, vel virtualis, per quam esse rei dimetimur. Duratio autem formalis creaturarum non est idem, ac permanentia earum fundamentalis; sed coincidit cum permanentia formali, quæ ab esse rerum distinguitur. Ideo verò creatio, & conseruatio sunt eadem actio, & attingunt eundem terminum: quia conseruatio non terminatur ad persistentiam formalem, quæ est idem, ac duratio; sed ad permanentiam fundamentalem, quæ coincidit cum esse rei, ad quod etiam terminatur creatio. Vndè optimè saluatur distinctio realis inter durationem, & esse; licèt permanentia fundamentalis rerum non distinguatur ab esse illarum.

Sed replicabis: quoniam potest Deus conseruare substantiam absque omni accidenti, cùm ab eis essentialiter non dependeat: sed substantia in eo casu duraret: ergo duratio non est aliquod accidens distinctum ab esse rerum. ¶ Respondetur distinguendo minorem, & si intelligatur de duratione fundamentali, concedatur; si de duratione formali negetur. Etenim sicut si à duobus albis separarentur relationes similitudinis, quibus inuicem referuntur, manerent similia fundamentaliter per ipsas albedines; non verò formaliter ob absentiam relationis, quæ est ipsa similitudo formalis: sic similiter in casu replicæ, substantia illa duraret duratione fundamentali, quæ non distinguitur ab esse rei continuato; non tamen duratione formali. Hæc enim distinguitur ab esse rei non interrupto, vt constat, tùm ex rationibus supra factis, tùm quia humanitas Christi Domini existit per esse diuinum non interruptum, & tamen durat duratione creata, vt communiter docent Thomistæ.

QVÆSTIO IV.

An tempus existat solùm ratione instantis.

Difficultas hæc, quamvis solùm procedat expressè circa tempus, vrget æqualiter in quolibet ente successiuo. Illius autem sensus est, an præter partem præteritam, quæ iam non est, & futuram, quæ nondum est, habeat tempus aliquam partem præsentem, ratione cuius existat actu; an verò sortiatur existentiam ratione solius instantis nectentis partem præteritam cum futura.

§. I.

Elucidatur veritas Thomistica.

20 Dicendum est, tempus non existere ratione alicuius partis præsentis; sed solùm per sua indiuisibilia, siue instantia. Ita expressè Aristot. *in hoc lib. cap. 10. tex. 89.* cuius verba interpretans D. Thom. ibidem inquit: *Assignat rationem eorum, quæ dicuntur de nunc: & primò eius, quod dicitur, quod nihil est temporis,*

ris, nisi nunc. Vnde hanc sententiam amplectuntur B. Albertus, Auerr. Themistius, Philopponus, Simplicius, & communiter Doctores, vt fatetur Suarez *lib. 50. Metaph. sect. 9.*

Probatur primò auctoritate D. August. *lib. 11. Confess. cap. 5.* vbi hanc sententiam approbat, & acutè suadet his verbis: *Si quid intelligitur temporis, quod in nullas, vel minutissimas momentorum partes diuidi possit, id solum est, quod præsens dicatur: quod tamen ita raptim à futuro in præteritum transuolat, vt nulla morula extendatur; nam si extenditur, diuiditur in præteritum, & futurum; præsens autem nullum habet spatium.* ¶ Confirmatur ex D. Thom. 1. *p. q. 46. artic. 3. ad 3.* vbi ait: *Nihil fit, nisi secundum quod est: nihil autem est temporis nisi nunc.* Et infra *q. 66. a. 4. ad 5.* inquit: *Nihil est actu accipere de tempore, nisi nunc.* Idem repetit in aliis pluribus locis, quæ facilè lector offendet.

21 Secundò probatur ratione eiusdem S. Doct. *opusc. 44.* quam sub his verbis proponit: *Qualibet pars cuiuslibet successiui est diuisibilis in diuersas partes: si ergo aliquod successiuum existeret, non solùm secundum aliquod indiuisibile sui, sed secundum aliquam sui partem, sequitur, quod multa partes alicuius successiui simul essent: quod est contra rationem successiuorum.*

Respondebis, partem præsentem temporis, & aliorum successiuorum non esse diuisibilem in plures partes præsentes præsentia permanenti; sed labili, ac fluenti: rei autem successiuæ solùm aduersatur, quod habeat plures partes præsentes permanentes; non verò, quod simul habeat plures partes fluidas. ¶ Hæc tamen euasio solùm consistit in verbis, & potest facilè præcludi: quoniam cùm dicitur, partem illam præsentem habere simul plures partes præsentes, ex quibus constat, præsentia tamen labili, & transeunti, vel significatur, quod simul illæ partes existant: vel denotatur, quod vna pars extiterit, & alia extitura sit. Si primum: ergo dantur plures partes existentes simultaneè, hoc est ita existentes, quod vna non sit post aliam: & sic sequitur existere permanenter. Si secundum: ergo non datur pars temporis; quæ per se, & ratione sui sit præsens, sed partes temporis erunt præteritum, & futurum, quæ solùm existent ratione instantis, per quod nectuntur.

Confirmatur: quia instans præsens minùs durat, quam duraret illa pars: & nihilominùs quia existit de præsenti, habet esse simultaneè, & quasi permanenter: ergo si pars temporis esset præsens per se, & ratione sui, iam haberet esse simulataneè, & permanenter; & per consequens omnes illæ partes, ex quibus constaret, coexisterent inter se, & essent simul præsentes: hoc autem est contra essentiam successiui, de cuius ratione est habere partem post partem: ergo &c.

22 Vltimò suadetur nostra conclusio: quia tempus est mensura motus secundum prius, & posterius, vt Aristot. definit, & admittunt communiter Philosophi: ergo tempus non habet partem præsentem, & quę ratione sui sit actu existens. Probatur consequentia: quia si in tempore, & aliis successiuis daretur pars præsens, hæc esset potissima illorum pars, ac proinde tempus non solùm esset mensura motus secundum prius, & posterius, hoc est secundum partem præteritam, & futuram; sed multò magis secundum partem præsentem. Ex quo vlterius fieret definitionem traditam ab Aristot. esse mutilam, & æquiuocationi subiectam, cum non explicaret præcipuam partem, tàm motus, quàm temporis; sed satis indicet eam non dari. Maneat igitur, tempus existere per sua indiuisibilia, siue instantia; partes autem ratione illorum.

§. II.

Conuelluntur argumenta opinionis aduersæ.

23 Contra nostram conclusionem opinatus est Durand. *in 2. d. 2. q. 4.* cui postea consensere Suarez *loc. citat.* Conimbr. Murcia, Rubio in præsenti, & alij Iuniores. Probatur primò hæc sententia ratione: quoniam nihil est præteritum, nisi quod fuit præsens; nec futurum, nisi quod erit præsens: sed in tempore verè datur pars præterita, & pars futura: ergo datur pars præsens, & actu existens.

Confirmatur primò: quia præteritum, & futurum dicuntur talia per ordinem ad præsens; sed in tempore datur pars, quæ per se, & ratione sui transeat de futura in præteritam: ergo datur etiam pars, quæ per se, & ratione sui sit aliquando præsens, & per consequens adæquata existentia partium non erit per solum instans. Patet consequentia: nam si pars temporis solùm existit per instans, & ratione illius, sicut ob hanc inadęquatam præsentiam, non dicitur absolutè præsens; nec dicetur absolutè præterita, aut futura: quandoquidem futuritio, & præteritio præsentialitati respondent, & modo illius.

Confirmatur secundò: quia pars præterita iam non est, & futura nondum est: ergo, vel tempus non habet sufficientem actualitatem, vt existat, & sit ens reale; vel pręter partem pręteritam, & futuram habet aliquam partem præsentem.

Confirmatur tertiò: nam implicat, quod pars pręterita, & pars futura existant per eandem existentiam: ergo non existunt ratione instantis præsentis; sed quia pars quæ erat futura, fit actu præsens, & postea præterita. Patet consequentia: quia si existerent ratione instantis præsentis; cum illud sit idem, & indiuisibile, non possent non existere per eandem existentiam. Antecedens autem suadetur: quoniam priusquam existant partes futuræ, pereunt partes præteritæ, vt ex se constare videtur: sed perire nequeunt, quin pereat existentia earum: ergo prius cessat existentia partium præteritarum, quam adueniat existentia futurarum; & per consequens pars præterita, & futura non possunt existere per eandem existentiam.

24 Respondetur animaduertendo, quod partes temporis præteritæ, & futuræ sunt in duplici differentia: quædam enim solùm sunt remotè præteritæ, & futuræ, nempè illæ, quæ non habent actu aliquid sui, per quod reddantur vllo modo existentes: aliæ autem sunt præteritæ, & futuræ immediatè; eæ videlicet, quæ nectuntur per instans actu existens. Porrò illud instans comparatur ad partem præteritam temporis, quam immediatè terminat eo proportionali modo, quo ex parte motus comparatur *mutatum esse ad moueri*. Vnde sicut mutatum esse se habet ad partes motus, sicut factum esse illarum, & id per quod completè motus ponitur extra causas, & existit, ita similiter instans, seu momentum præsens complet, & terminat partem præteritam temporis, quam immediatè afficit, redditque illam aliquo modo existentem, & præsentem. Et hic est proprius modus existendi successiuorum; neque enim par omnium rerum existentia quærenda est; sed quemadmodum successiua vendicant essentiam valde diuersam à rebus permanentibus, sic debent sortiri modum existendi diuersum. Hinc ad argumentum respondetur, non esse necessarium ad hoc, vt pars transeat de futura in præteritam, quod fuerit actu, & adæquatè præsens ratione sui; sed satis est, quod transeat ab esse immediatè futuram ad esse præteritam immediatè. Pars enim potest dici præte-

rita per habitudinem ad præsentialitatem instantaneam, quam habuit, cum esset immediatè futura, & eodem modo potest dici pars futura per ordinem ad præsentialitatem instantaneam, quam habebit, cùm fuerit immediatè præterita.

Ad primam confirmationem constat ex modo dictis, quod vt pars dicatur adæquatè præterita, vel futura per habitudinem ad præsens, satis est, quod fiat aliquando præsens modo sibi possibili, videlicet in ratione immediatè præteritæ, & terminatæ per instans præsens: nam hoc ipso, quod istam præsentialitatem propriam rei successiuæ aliquando habuerit, transit in præteritam adæquatè: non secùs, ac res permanens transit in præteritam, hoc ipso, quod aliquando habuerit præsentialitatem propriam, & debitam rei permanenti.

Ad secundam dicendum est, partes remotè præteritas, & remotè futuras, nullo modo esse præsentes; sed vel extitisse; vel extituras esse adæquatè, partes verò immediatè præteritas, & futuras actu existere per existentiam propriam rei successiuæ, quoniam actu datur instans, quod est illarum nexus, & existentia. Existunt tamen per illud instans diuerso modo: nam pars immediatè futura ratione illius instantis existit initiatiuè: pars verò immediatè præterita existit completè per illud, & in facto esse. Et hoc sufficit, vt tempus sit ens reale.

Ad tertiam respondemus, quod vna, & eadem pars nequit ratione eiusdem instantis esse immediatè futura, & immediatè præterita; sed in ratione immediatè futuræ existit per instans antecedens, & initiatiuum, in ratione verò immediatè præteritæ existit per instans subsequens, & completiuum: atque ideo redditur adæquatè existens per diuersa instantia. Si autem loquamur de diuersis partibus, fatemur esse impossibile, quod partes remotè præteritæ, & partes remotè futuræ existant per eandem existentiam; quippè cùm non continuentur immediatè per idem instans. Cæterùm, loquendo de parte immediatè præterita, & parte immediatè futura, necessarium est, quod existant per eandem existentiam: siquidem nectuntur per idem instans, licèt diuerso modo: quoniam illud instans respectu partis præteritæ, quam immediatè afficit, habet rationem termini, & facti esse: respectu verò partis immediatè futuræ habet rationem initiatiui. Et hæc est ratio, quare prius cesset pars præterita, quam adueniat pars futura, vt tangitur in hac confirmationem, nempe quia cùm pars futura fit vltimatè præsens, transit in immediatè præteritam; siquidem ad præsentialitatem adæquatam requiritur, quod pars afficiatur per instans præsens vtroque modo, videlicet initiatiuè, & completiuè. Constat autem, quod quando pars immediatè futura transit in immediatè præteritam; tunc pars, quæ in instanti antecedenti erat immediatè præterita transit in præteritam remotè, & omnibus modis, & per consequens priùs cessat pars præterita, quam pars futura fiat adæquatè præsens. Cum quo tamen benè componitur, quod pars immediatè præterita, & pars immediatè futura existant per eandem existentiam, & per idem instans; sed vna terminatiuè, & alia initiatiuè, vt explicatum est.

25 Secundo arguitur: quia ea, quæ existunt per existentiam præsentem; sunt absolutè præsentia: ergo si partes temporis existunt per instans præsens, iam non erunt partes præteritæ, vel futuræ; sed præsentes. ¶ Confirmatur: quia ea, quæ existunt per eandem indiuisibilem existentiam, coëxistunt inter se: sed secundum nostram sententiam pars immediatè præterita, & pars immediatè futura existunt per idem instans præsens: ergo coexistunt simul inter se. Ex quo vlterius fit, quod destruatur successio temporis; incidamusque proinde in absurdum, quod vitare intendimus, dum excludimus partem præsentem.

Respondetur, quod vt aliquid sit absolutè præsens, requiritur, quod simul habeat actu suam adæquatam existentiam: hoc autem est proprium rei permanenti, & partibus rei successiuè conuenire non potest. Illa quippè, pars, quæ est immediatè futura, solùm existit initiatiuè, quia existit per instans, quod est initium sui; pars verò quæ est immediatè præterita, tantùm existit terminatiuè, quia existit per instans, quod est terminus illius. Neutra tamen habet simul actu suam existentiam adæquatam: ad hoc enim oportebat, vt simul terminaretur vtroque instanti, initiatiuo videlicet, & terminatiuo: quòd est impossibile, quia nequeunt duo instantia esse simul. Sunt igitur partes illæ præsentes non absolutè, sed inadæquatè, & modo successiuo. ¶ Vnde etiam patet ad confirmationem: quia rationi entis successiui solùm aduersatur, quod illius partes coëxistant per existentiam adæquatam vtriusque: sic enim partes illius forent simul præsentes simpliciter, quod est proprium rei permanentis. Minimè verò opponitur rigorosæ partium successioni, quod vna sit præsens terminatiuè tantùm, & alia initiatiuè tantùm: nam hoc, absolutè loquendo, est non adæquari in coëxistendo simul.

26 Tertiò arguitur: quoniam si post hoc instans præsens sequeretur immediatè aliud instans præsens, iam tempus componeretur ex solis instantibus, & hæc immediatè essent inter se coniuncta, quod est omninò falsum, vt infra ostendemus agentes de compositione continui: ergo post instans præsens succedit immediatè aliqua temporis pars, quæ proinde fiet præsens per se, & ratione sui, non minus quam instans, cui succedit.

Respondetur, quod post instans præsens sequitur immediatè illa pars, quæ ratione ipsius instantis existebat in ratione immediatè futuræ. Cæterùm per hanc successionem non transit in partem adæquatè præsentem; sed in immediatè præteritam; fitque præsens aliquo modo ratione alterius instantis præsentis, quæ illam vltimò complet, & terminat.

QVÆSTIO V.

Vnde sit desumenda differentia essentialis inter tempus, æternitatem, & æuum.

NOtitia perfecta temporis plurimum pendet ex decisione huius difficultatis; cùm idem sit constitutiuum, & distinctiuum essentiale. Ei autem ideo non dedimus priorem locum, vt ea, quæ ad tempus vnicè spectant, simul iuncta traderentur faciliùs, antequam ad alia, vel communia, vel extranea progrederetur doctrina. Supponimus autem in præsenti, tres durationes in titulo recensitas distingui essentialiter, & realiter inter se: tum quia hic est communis Doctorum sensus: tum quia mensura, & duratio debent proportionari rei mensuratæ, & duranti: sed Deus, qui durat per æternitatem, substantia creata incorruptibilis, quæ durat per æuum, & res corruptibiles, quarum propria mensura est tempus, distinguuntur inter se realiter, & essentialiter: ergo æternitas, æuum, & tempus sunt durationes realiter, & essentialiter inter se distinctæ. Difficultas verò consistit in aperiendo radicem propriam istius differentiæ essentialis.

§. I.

Decisio difficultatis iuxta mentem D. Thomæ.

27 DIcendum est primò, differentiam essentialem inter hæc tria non consistere in eò, quod æternitas non habeat prius, & posterius; tempus verò habeat prius, & posterius cum innouatione, & inueteratione; æuum autem habeat prius, & posterius, sed absque inueteratione, & innouatione. Hanc assertionem statuimus

contra

contra Henricum, & alios infra referendos; illamquè amplectuntur omnes Auctores, quos dabimus pro conclusione sequenti. Fundamentum est satis efficax, & potest breuiter proponi: quoniam prædicta Henrici positio inuoluit contradictoria: ergo differentia quidditatiua inter prædictas durationes, nequit consistere in diuersitate, quam adstruit illius opinio. Antecedens ostenditur; quoniam prius, & posterius nequeunt esse simul: ergo si æuum habet prius, & posterius, necessum est, quod adueniente posteriori, recedat, & pereat prius: at vbi datur destructio vnius, & aduentus alterius, ibi datur inueteratio, & renouatio, vt liquet ex terminis: ergo dicere, quod æuum habet prius, & posterius, & quod, hoc non obstante, caret inueteratione, & innouatione, inuoluit manifestam contradictionem.

Confirmatur: quia duratio debet proportionari rei duranti; sed æuum est duratio Angeli, qui caret omni diuisibilitate, & successione: ergo æuum nequit esse duratio successiua, & per consequens, nec habere prius, & posterius. Ad hæc: prius, & posterius in mensura prouenit ex transmutabilitate rei mensuratæ, quæ in se ipsa patitur variationem, vt aperrè docet Aristot. *in hoc lib. cap. 2. text. 99. & lib 6. cap. 4. text. 37.* sed ex parte rei æuiternæ non datur prius, & posterius; cùm habeat simul, & indiuisibiliter totum suum esse, & sit omnino intransmutabilis: ergo æuum nequit habere prius, & posterius. Vnde necessariò sequitur, quod vel res, quæ mensuratur æuo, subiecta sit inueterationi, & innouationi, & consequenter ipsum æuum; vel quod æuum non habeat prius, & posterius. Ponere, ergo quod æuum ex vna parte habeat prius, & posterius; & quod ex alia careat innouatione, & inueteratione, apertam implicat repugnantiam.

28 Dicendum est secundò, has tres durationes distingui essentialiter penès hoc, quod æternitas est duratio rei omnino immutabilis; æuum verò est duratio rei immutabilis secundum substantiam, sed mutabilis secundum accidentia; tempus verò est duratio rei omnino mutabilis, tàm secundum esse, quàm secundum accidentia. Ita Angelicus Doct. 1. *p. q.* 10. *art.* 50. Gaetanus, & Zumel ibidem, Oña in præsenti, & alij plures.

Probatur ratione: quoniam æternitas est duratio propria Dei, qui est omnino immutabilis, tam secundum esse, quàm secundum operationes, & hæc immutabilitas est ratio à priori æternitatis, vt docent communiter Theologi; sed tempus est duratio maximè distans ab æternitate, eiquè opposita: ergo propria ratio temporis sita est in eo, quod sit duratio rei omnino mutabilis, nempè secundum esse, & secundum accidentia: atqui æuum medio modo se habet inter æternitatem, & tempus; siquidem est duratio propria Angelorum, qui mediant inter Deum, & res temporales: ergo ratio quidditatiua æui consistit in eo, quod sit duratio rei immutabilis secundum substantiam, & mutabilis secundum accidentia: ergo eæ durationes distinguuntur essentialiter, penès differentias in assertione descriptas. Patet consequentia: nam propria ratio mensuræ sumitur per respectum ad mensuratum.

Confirmatur: nam illæ sunt differentiæ propriæ, & essentiales istarum durationum, ex quibus oriuntur earum proprietates: sed ita se habent differentiæ suprà propositæ: ergo &c. Suadetur minor: quia proprium est æternitatis carere principio, & fine: hoc autem ideo est, quia æternitas est duratio rei omnino immutabilis. Deinde proprium est temporis habere principium, & finem: quod ideo est, quia res tempore mensurata est omnino mutabilis, etiam quoad substantiam: vnde habet esse post non esse, & tandem perit. Deniquè proprium est æui habere principium, & carere fine; & hoc ideo est, quia mensurat rem secundum esse immutabilem, petentemquè proinde, vt semel producta duret in æternum; mutabilem verò secundum operationes, & cui consequenter conuenit habere principium, vt sic eius ostendatur mutabilitas. Ergo proprietates harum durationum radicantur in differentijs, quas statuimus.

§. II.

Soluuntur argumenta contraria.

29 Aduersus nostras assertiones sentiunt Henricus *quodlib. 5. quæst.* 13. & Scotus *in 2. dist. 2 quæst.* 1. Proceditquè præcipuè illorum opinio contra primam conclusionem: existimant enim, quod æuum non est duratio omnino indiuisibilis, sed quod verè habet prius, & posterius, ac formalem successionem. Quod potest suaderi primò: quoniam duratio, in qua datur maius, & minus, non est omnino indiuisibilis; sed habet prius, & posterius, veramquè successionem partium: atqui in æuo datur maius, & minus: ergo æuum non est omnino indiuisibile, sed habet prius, & posterius. Probatur minor: quia si Deus modo crearet vnum Angelum, & post vnam horam illum annihilaret; duratio prædicti Angeli esset minor duratione aliorum Angelorum, siquidem non corresponderet omni tempori primi mobilis, cui aliorum duratio correspondet: ergo in æuo, siue duratione angelica datur maius, & minus.

Confirmatur, & explicatur: quia Angelum durasse in instanti suæ creationis, & Angelum durare in hoc instanti, non est omnino idem *durare*; sed distinguuntur realiter inter se: si enim Deus annihilaret Angelum in hoc instanti, esset verum dicere, quod Angelus durauit in instanti suę creationis; & quod non durat in hoc instanti: sed *durare*, cùm sit effectus primarius durationis, non distinguitur realiter ab ea; saltem in recto, & ex parte rei significatę: ergo duratio Angeli, nempè ęuum, non est prorsus indiuisibilis, & non simul, sed verè habet successionem partium.

Respondetur argumento negando minorem: ad cuius probationem dicimus, ęuum esse durationem, quantum est de se, sufficientem ad conferendum Angelo, vt coëxistat per illam omni tempori possibili, licèt nihil intrinsecum ipsi ęuo superaddatur. Ob conditionem tamen generalem creaturę, indiget concursu Dei conseruatiuo ad persistendum, & vt actu communicet Angelo in genere causę formalis omnem effectum, quem ei potest, quantum est de se, impertiri. Quare, quod in casu argumenti duratio illius Angeli non coëxisteret omni tempori, cui coëxistunt aliorum durationes, non proueniret ex eo, quod vnum ęuum sit in se entitatiuè maius alio; sed quia vnum destruitur, & impeditur à communicatione proprij effectus, alia verò conseruantur. Quod si illud ęuum conseruaretur à Deo, absque aliqua partium additione, corresponderet omni durationi temporali. Vnde satis elucet distinctio eius à duratione successiua: hęc quippè exposcit, non solùm conseruari à Deo; sed etiam, quod ei aliquid continuo, & intrinsecè superaddatur: aliter enim non poterit correspondere tempori futuro. Quamobrem, si Deus in hoc instanti Angelum annihilaret, non ideo verificaretur, Angelum in hoc instanti non durare, quia eius duratio indiguerit aliquo intrinseco sibi superaddito ad mensurandum in hoc instanti esse angelicum; sed quia non conseruatur à Deo in hoc instanti. Si autem Deus illam durationem conseruasset, eadem indiuisiuibilis duratio, quę mensurauit Angelum in primo instanti suę creationis, mensuraret

illum

illum in hoc instanti præsenti, sine aliqua intrinseca additione. Vnde Angelum durare in primo instanti, & durare in hoc instanti præsenti, est idem *durare* realiter, & ex parte formæ: petit tamen tanquam connotatum eandem Dei conseruationem. Quare Angelo annihilato, verificatur, quod in hoc instanti non durat: non quidem, quia formæ, siue durationi aliquid intrinsecum defuerit; sed ob defectum conditionis necessariæ. Per quod satis constat ad confirmationem.

30 Sed contra obijcies, & sit secundum argumentum: nam si æuum esset duratio omnino indiuisibilis, & tota simul, sequeretur esse durationem simpliciter infinitam: consequens est absurdum, vt constat *ex supra dictis tota disput.* 18. ergo &c. Sequela ostenditur primò: quia æuum potest coëxistere tempori infinito: ergo si est duratio tota simul, & non eget aliqua additione, erit infinitum in ratione durationis: sicut si daretur corpus, quod per id, quod actu haberet, & absque aliqua additione valeret replere omnem locum, non posset non esse immensum. Secundò: quia ideo æternitas est duratio simpliciter infinita, quia simul, & indiuisibiliter continet præsens, præteritum, & futurum: sed si æuum caret omni successione, habet id ipsum; siquidem est forma indiuisibilis, & potens sine aliqua additione correspondere omni tempori: ergo erit duratio simpliciter infinita.

Respondetur negando sequelam, ad cuius primam probationem dicendum est, quod licèt æuum sit duratio indiuisibilis, & tota simul, adhuc tamen non est infinitum simpliciter, & in actu, sed solùm infinitum secundum quid, & in potentia. Et ratio est: quia æuum non correspondet actu omni tempori vero, & imaginario, nec omnibus rebus, quæ per totam æternitatem futuræ sunt; sed tantùm coëxistit illis successiuè, & cùm ipsæ adueniunt. Hic autem coëxistendi modus non arguit infinitatem simpliciter; sed cum exigua satis perfectione componi potest, vt ipso exemplo in argumento adducto videre licet: nam ex eo, quod aliquod corpus queat absque additione replere successiuè infinita loca, minimè sequitur fore immensum. Et similiter ex eo, quod saxum existens in flumine coëxistat successiuè omnibus aquis circa ipsum defluentibus, neutiquam infertur, quod omnes illas adæquet in extensione. ¶ Ex quibus patet ad secundam probationem: nam æternitas non habet successiuè coëxistere omni tempori; sed simul actu per modum mensuræ superioris, & continentis omnium durationum differentias, eo modo, quo esse Dei continet omne esse creatum, atque ideo gaudet infinitate simpliciter. Cæterum æuum non continet actu omnes temporis differentias, sicut neque esse angelicum continet eminenter perfectionem rerum temporalium.

31 Vltimo suadetur opinio hæc: quoniam inter primum esse Angeli, & permanentiam illius in esse, datur verus ordo, & successio: sed vtrumque, nempè esse, & permanentia in esse mensuratur æuo: ergo Angelus in duratione proprij esse admittit successionem. Probatur maior: tùm quia creatio Angeli, quæ terminatur ad primum esse illius, iam est præterita; conseruatio verò, quæ terminatur ad permanentiam in esse; est modo præsens: ergo inter esse, & permanentiam in esse datur successio, & ordo, sicut inter actiones, quas terminant. Tùm etiam, quia terminus creationis est esse, vt primò factum ex nihilo; terminus verò conseruationis est permanentia in esse: sed prius est, quod esse producatur, quam quod permaneat: ergo inter primum esse Angeli, & eius permanentiam datur ordo successionis.

Respondetur negando maiorem: quoniam eadem indiuisibili duratione mensuratur esse Angelicum, & illius conseruatio passiua; quippe quæ sunt indiuisibiliter idem. Et ad primam probationem in contrarium dicendum est, creationem, & conseruationem essentialiter acceptas esse eandem omnino actionem Dei, habereque proinde eundem formaliter terminum; licèt distinguantur, quasi materialiter, & ex parte connotati, quatenùs creatio sub conceptu creationis importat nouitatem essendi ex parte termini, quam non dicit sub expressione conseruationis. Vnde creatio Angeli, qui nunc conseruatur, non est præterita; sed nunc actu persistit continuò producens Angelum. Et ideo non sequitur ex vi huius, quod esse Angeli, & permanentia in esse habeant inter se successionem, & debeant duratione successiua mensurari; sed potiùs infertur oppositum. Per quod etiam constat ad secundam probationem: nam licèt inter esse, & permanentiam in esse concipiatur à nobis aliquis ordo; attamen ex parte rei conceptæ, sicut nullam habent inter se distinctionem, ita nullam habere queunt successionem. Quare sicut creatio terminatur ad esse Angeli, vt factum ex nullo præsupposito subiecto; ita conseruatio continuò terminatur ad idem esse producendo illud ex nihilo. Nec in his oportet ampliùs in præsenti immorari: sed videantur Theologi ad locum D. Thom. *supra* citatum.

32 In calce huius quæstionis obseruandum est primò, quod non solùm Angeli, sed etiam substantiæ corporeæ incorruptibiles, quales sunt cœli, secundum suum esse sumptæ mensurantur per æuum: quamvis huiusmodi æuum sit alterius rationis ab æuo Angelico. ¶ Secundò obserua, operationes Angeli corruptibiles, & variabiles non mensurari per æuum, sed per tempus angelicum discretum, vel continuum. Illæ enim operationes, quæ inter se non continuantur; & aliàs habent ordinem ad inuicem, debent mensurari tempore discreto: illæ verò, per quas Angeli agunt continuò, vel tangendo aliquod corpus, vel producendo aliquem effectum, mensurantur tempore angelico continuo. Aliæ autem operationes, quæ nullum ordinem, aut successionem obseruant, sed disparatè se habent, mensurantur per instantia temporis Angelici.

QVÆSTIO VI.

An substantiæ generabiles, & corruptibiles secundum suum esse mensurentur tempore.

EX dictis *quæst. præced.* constat, saltem maiori ex parte, quæ sint durationes propriæ vniuscuiusque rei. Adhuc tamen superest examinandum, vtrum substantiæ generabiles, & corruptibiles habeant, non solùm ratione motus, sed etiam ratione sui *esse* existentiæ exercitæ mensurari per tempus; vel vendicent sibi hac ratione acceptæ aliam peculiarem, & diuersam durationem.

§. I.

Defenditur affirmatiua sententia.

33 DIcendum est, substantias generabiles, & corruptibiles secundum suum esse sumptas mensurari tempore. Ita Aristot. & D.Thom. vt statim videbimus, B. Albertus M. *lib.* 4. *Physic tract.* 3. *c.* 10. Caiet. Soncin. Iauel. Fonseca, & alij plures, quos sequitur Masius *in hoc lib. sect. vlt. quæst.* 5.

Probatur primò ex Aristot. *in præsenti cap.* 12. vbi statuit, & probat, quod res, quæ patiuntur a tempore, men-

mensurantur per illud: sed substantiæ generabiles, & corruptibiles secundum suum esse acceptæ patiuntur à tempore; siquidem senescunt, & dilabuntur, vt experientia liquet: ergo prædictæ substantiæ secundum Philosophum, non solùm ratione motus, sed etiam per suum esse mensurantur tempore.

Confirmatur ex D. Thom. 1. p. q. 10. art. 4. ad 3. vbi nostram sententiam apertè tradit ijs verbis: *Esse ergo rerum corruptibilium, quia est transmutabile, non mensuratur æternitate, sed tempore: tempus enim mensurat, non solùm, quæ transmutantur actu, sed quæ sunt transmutabilia. Vnde non solùm mensurat motum, sed etiam quietem, quæ est eius, quod natum est moueri, & non mouetur. Et in art. 5. ait: Quædam autem sic recedunt à permanentia essendi, quod esse eorum est subiectum transmutationis, vel in transmutatione consistit: & huiusmodi mensurantur tempore, sicut omnis motus, & esse etiam omnium corruptibilium.*

In quibus verbis adeò manifestè S. Doct. propriam reuelauit sententiam, vt facilè elidatur robur alterius auctoritatis eiusdem Angelici Præcep. quæ posset aliàs vrgere, & habetur *opusc. 44. cap. 3.* vbi inquit: *Mobilia verò, quantum ad id, quod sunt, sicut homo, aut lapis, non mensurantur tempore: quia essentia eorum est in quolibet nunc temporis, nec habet prius, & posterius, sine successionem.* Nam cùm mentem D. Thom. in locis proximè citatis ex prima parte, certam, ac indubitatam habeamus; non est cur premamur auctoritate desumpta ex illo opusculo, quod etsi eruditissimum, non tamen est indubitatæ fidei; quia non constat omninò, quod sit proprium D. Thom. vt benè obseruauit Masius. Quare in Romana editione iussu Pij V. facta fuit diuersis characteribus expressum. Staremus autem illi, nisi S. Doct. alibi propriam mentem non expressisset: & ideò prędicto opusculo libenter vtimur in his, quę scriptis à D. Thom. in alijs locis non contradicunt.

34 Secundò probatur nostra conclusio ratione desumpta ex locis D. Thom. supra citatis, quę potest ad hanc formam reduci: quoniam in hoc distinguitur tempus ab ęternitate, quod hęc est mensura rei omninò intransmutabilis; illud verò est mensura omninò transmutabilis; vt constat ex dictis *quæst. præced.* atqui substantię generabiles, & corruptibiles, non solùm secundum operationem, & motum, sed etiam secundum esse sunt transmutabiles; siquidem sunt substantialiter corruptibiles: ergo etiam sumptę secundum esse debent tempore mensurari.

Confirmatur: quia ęternitas mensurat, non solùm operationes rei intransmutabilis; sed etiam eius esse: at tempus est mensura omninò opposita ęternitati: ergo debet mensurare, non solùm operationes, & motum rei transmutabilis; sed etiam esse illius: constat autem, substantias generabiles, & corruptibiles esse transmutabiles: ergo secundum suum esse tempore mensurantur.

Ad hęc: vt aliquid mensuretur tempore, sufficit, quod habeat esse transmutabile, licet actu non transmutetur; nam, vt inquit D. Thom. tempus non solùm est mensura motus, sed etiam quietis, siue rei, quę est apta moueri: at substantię generabiles, & corruptibiles sunt secundum suum esse transmutabiles: ergo non solum ratione motus, & cùm mouentur actu, sed etiam secundum suum esse debent subijci tempori, & illo mensurari.

§ II.

Sententia contraria, & illius fundamenta.

35 Aduersam nobis opinionem tuentur Scotus *in 2. d. 2. q. 4.* Durandus ibidem *quæst. 6.* Suarez *disput. 50. Metaph. sect. 7.* & alij: qui licèt plurimùm inter se dissideant in assignando propriam durationem substantię corruptibilis secundum suum esse consideratę; omnes tamen negant, quod tempore mensuretur.

Probatur primò ex Aristot. *in hoc lib. cap. 12. text. 118 & 119.* vbi docet, corpus non mensurari tempore in quantum quoddam est; sed in quantum motus eius quantus est: ergo sentit, quod mensurari tempore non conuenit substantijs materialibus secundum suum esse consideratis, sed solum quatenus actu mouentur.

Respondetur negando consequentiam: quia Aristot. solùm intendit, quod esse rerum corruptibilium non sit tempore mensurabile, omninò independenter à motu; sed per respectum ad illum, vel actu exercitum, vel futurum: id quod libenter admittimus; sed assertionem suprà stabilitam nequaquam labefactat. Quoniam esse rerum corruptibilium, eatenus asserimus esse mensurabile tempore, quatenus est transmutabile: conceptus autem transmutabilitatis sumitur per respectum ad motum, siue transmutationem: quocirca repugnat, quod omninò independenter à motu, esse rerum corruptibilium tempore mensuretur. Vnde meritò asserit Philosophus, quod corpus, quatenus precisè est ens, & non exprimit transmutabilitatem, non est tempore mensurabile. Cæterum hoc pacto consideratum, sicut pręscindit à gradu transmutabilitatis, ita pręscindit à conceptu mensurabilis: at cùm re ipsa secundum suum esse dicat ordinem ad transmutationem, debet secundum ipsum esse tempore mensurari.

36 Secundò arguitur: nam illud tempore mensuratur, cuius quantitas per ipsum tempus dignoscitur: at per tempus non cognoscimus esse rerum corruptibilium; sed solum quantitatem motus: ergo solùm motus rerum corruptibilium mensuratur tempore; secus verò illarum esse. ¶ Respondetur, quod licèt esse rerum corruptibilium secundum se acceptum, & quatenus pręscindit; tum à motu exercito, tùm ab habitudine ad illum, non subijciatur tempori, nec dignoscatur per illud; sed habeat mensurari quantitate permanenti: nihilominùs ipsummet esse, quatenus est transmutabile, & habet in se ipso senescere, & labefactari; nequit non tempori subijci. Et hac posteriori ratione, prędictum esse in ratione transmutabilis manifestatur per tempus, à quo proinde mensurari debet.

37 Tertiò arguitur: quia mensura, & mensuratum debent esse eiusdem rationis: sed tempus, & esse rerum corruptibilium non sunt eiusdem rationis; siquidem tempus est successiuum, substantię verò prędictę, & secundum suum esse acceptę, sunt entia permanentia: ergo huiusmodi substantię ratione sui esse, nequeunt mensurari per tempus.

Respondetur, quod inter tempus, & substantias corruptibiles est sufficiens proportio, vt eę mensurentur per illud: quoniam secundum suum esse sunt transmutabiles, & subiectę variationi; qua ratione possunt dici entia successiua. Etenim successiuum bifariam potest dici: vno modo proprijssime, quo pacto importat, quod nullę partes eius sint simul; sicut se habet motus: alio modo minus rigorosè, qua ratione solum exigit, quod aliquę eius partes aduenìant, & alię succedant, licèt

aliæ sint simul; vti se habent substantiæ corruptibiles. Et quequo ex ijs modis aliquid sit successiuum, habet sufficientem proportionem, vt tempore mensuretur.

38 Quartò arguitur: quoniam eadem mensura correspondet rei, cùm incipit, & cùm perseuerat in esse: sed esse substantiæ corruptibilis, quando primò incipit, non mensuratur per tempus; siquidem substantia habet primum suum esse in instanti, vt *infra* ostendemus *disputatione* 24. *numero* 12. ergo tempus non est mensura substantiæ corruptibilis, dùm conseruatur in esse.

Respondetur negando consequentiam: quia tempus componitur ex partibus, & indiuisibilibus; & ideo potest per aliquid sui, videlicet per instans, saltem temporis primi mobilis, mensurare primam inceptionem substantiæ corruptibilis; & deinde secundum se totum, & quatenùs includit partes, & indiuisibilia mensurare esse prædictæ substantiæ, dùm continuatur: quoniam eius inceptio est omninò indiuisibilis; continuatio verò habet aliquam latitudinem, & successionem. Vnde semper saluatur, quod esse rei corruptibilis, & cùm incipit, & cùm conseruatur, habet mensurari per tempus, seu per id, quod ad integritatem temporis spectat.

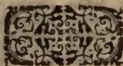
39 Quintò arguitur: nam in creatis actus primus, & secundus debent mensurari per diuersas durationes: sed motus, qui se habet, vt actus secundus substantiæ corruptibilis, mensuratur tempore: ergo esse prædictæ substantiæ, quod est actus primus, debet mensurari alia mensura diuersæ rationis. Maior suadetur: quoniam actus primus, & secundus in creatis important diuersas rationes: ergo petunt mensurari per durationes diuersæ rationis. Et ob hanc causam esse, & operatio Angeli vendicant sibi mensuras diuersas.

Respondetur, majorem vniuersaliter intellectam esse falsam, vt constat in Angelis, in quibus operationes indefectibiles, qualis est intellectio, qua se perpetuò cognoscunt mensuratur per æuum, sicut ipsamet substantia, & actus primus. Et ratio est: quia prædicta operatio est in eodem gradu intransmutabilitatis cum substantia, quocircà debet eadem duratione dimetiri. Quod si aliæ operationes angelicæ, quales sunt actus liberi, non mensurantur æuo, ideò est, quia ob intrinsecam defectibilitatem deflectunt à gradu intransmutabilitatis, in quo est Angelus secundum esse. Cùm ergo esse substantiarum corruptibilium, & motus earum sint actus primus, & secundus conuenientes in eodem gradu transmutabilitatis, debent mensurari per eandem temporis durationem. Quamobrem argumentum istud in Aduersarios retorquendum est.

40 Vltimò arguitur: quia si substantia ex se corruptibilis nullas haberet qualitates actiuas, & passiuas, nullam actu subiret transmutationem; ergo non mensuraretur tempore; quandoquidem tempus est mensura motus secundum prius, & posterius, quæ absque aliqua transmutatione nequeunt intelligi: atqui substantia in eo casu mensuraretur per eandem durationem, qua mensuratur modo; cùm semper habeat idem esse: ergo substantia corruptibilis secundum suum esse considerata non debet tempore mensurari. ¶ Confirmatur: quoniam substantia corruptibilis pro illo priori, pro quo præter omnia sua accidentia, habet aliquam durationem: sed pro illo priori non mensuratur tempore; siquidem pro illo priori nulli subest transmutationi: ergo vendicat pro tunc aliquam durationem à tempore diuersam: quam etiam postea retinebit, cùm nulla sit ratio in contrarium.

Respondetur ad argumentum, & confirmationem, quod substantia in illo casu, & in illo priori, adhuc mensuraretur tempore: quia esset ab intrinseco transmutabilis, licèt nullam actualem pateretur transmutationem. Sicut etiam Angelus potest à Deo annihilari, & nihilominùs quia ab intrinseco est indefectibilis, mensuratur per æuum. Si autem aliqua substantia, quæ sibi relicta est corruptibilis, redderetur per aliquam virtutem intrinsecam sibi superadditam intransmutabilis, non mensurabitur tempore; sed alia mensura: & hoc pacto se habent corpora gloriosa Beatorum. Videatur Caiet. 1. *p.* *q.* 10. *art.* 5.

Sed ad perfectiorem intelligentiam eorum, quæ hactenùs diximus, obserua, quod sicut dùm aliquis mouetur duplici motu; v. g. augmentationis, & alterationis, habet duo tempora numero distincta; quia subiectum quo illorum motuum est realiter diuersum: ita in substantia corruptibili, quæ actu mouetur, duplex tempus intrinsecum distinguendum est: aliud, quod mensurat motum, & illi inhæret; aliud verò, quod mensurat prædictam substantiam, eamque media quantitate afficit. Ex quibus hoc posterius est magis intimum, & mensurat, absque interruptione prædictam substantiam, sicut ipsa continuò durat. Quo pacto intelligendum est quod fortè alibi scripsimus, nempè tempus inesse à quantitate medio motu: loquebamur enim de tempore, quod mensurat motum, & ab omnibus extra controuersiam admittitur.

LIBER

LIBER QVINTVS PHYSICORVM.

OST notitiam motus absolutè accepti, & eorum, quæ rem mobilem, atque ipsum motum comitantur, qualia sunt locus, & tempus; quibus elucidandis operam nauauit Aristot. duobus libris præcedentibus: incipit in præsenti tractare de multiplicitate, speciebus, & contrarietate motuum. Cuius doctrinam sequenti disputatione complecti, & illustrare curabimus.

DISPVTATIO XXII.

De vnitate, distinctione, & contrarietate motus.

EO intentio Philosophi principaliter respicit in hoc libro, vt genera suprema, & species saltem subalternas motus designet. Motus autem vnitatem, & distinctionem accipit à termino *ad quem* per se inspecto, & ideo Aristotel. postquam in primo capite huius libri prælibauit distinctionem inter mutationem, & motum; statim in secundo ostendit ad tria tantùm prædicamenta dari per se motum; & consequenter tria dumtaxat esse suprema genera motus. Quod quia difficultate non vacat, particulare expostulat examen, cui sequens quæstio deseruit.

QVÆSTIO I.

Ad quæ prædicamenta detur per se motus.

VT cum majori luce procedamus in resolutione huius difficultatis, operæ pretium est nonnulla præmittere, quæ facilem viam ad illius decisionem sternant.

§. I.

Aliquæ obseruationes.

1 PRimò obseruanda est differentia inter mutationem, siue motum physicum communiter acceptum, & inter motum strictè dictum: nam indistinctio inter hæc, solet non leuem in hac materia parere confusionem. Motus communiter dictus, vt supra *disp.* 16. q. 2. vidimus, ex Aristot. solùm exposcit, quod sit actus entis in potentia, prout in potentia; siue actus vialis, incompletus, imperfectus, & promouens mobile ad vltimiorem, & perfectum actum. Qua ratione omnis motus, quam vis non exerceatur in tempore, sed in instanti; & siue sit accidentalis, siue substantialis; siue recipiatur in sola materia prima, siue in toto composito; siue procedat à termino *à quo* positiuo, siue priuatiuo, appellatur motus physicus: omnes quippè eæ differentiæ, & modi sunt accidentales respectu motus physici communiter accepti. Motus autem strictè, & particulariter dictus, est motus successiuus, consumens tempus, entitatiuè accidentalis, & procedens à termino positiuo in positiuum, vt statim magis declarabimus. Igitur in præsenti disputatione non loquimur de motu physico communiter dicto, de quo jam plura dedimus supra *disp.* 16. sed tractamus de motu physico strictè accepto, qui est motus successiuus.

Secundò obseruandum est, quod *dari per se motum ad aliquod prædicamentum*, nihil aliud est, nisi quod tale prædicamentum ratione sui, & immediatè terminet motum: quia ly *per se* non appellat supra motum, sed supra terminum. Quod satis patet ab exemplo: nam *agere per se*, est agere ratione sui: ergo pariter *terminare motum per se*, est illum terminare ratione sui, & non ratione alterius, cui coniungitur. E contra verò terminare per accidens motum conuenit ei, quod non attingitur ratione sui, sed ratione alterius. Et hoc contingit dupliciter: primò cùm aliquid verò in se ipso attingitur per motum, non tamen immediatè, sed ratione alterius termini primariò attacti: qui attingentiæ modus est proprius termini secundarij: hic enim eatenus dicitur attingi per acci-

accidens, quatenus attingitur per aliud, vel mediante alio; sed tamen verè attingitur in se ipso. Secundò quando aliquid non attingitur per motum, nec terminat illum, coniungitur tamen per accidens cum termino attacto; qua ratione dicitur, quod Statuarius dealbatur: & hic terminus solet frequentiùs appellari terminus per accidens, sortiturquè impropriissimè nomen, & rationem termini.

2 Tertiò obseruandum est, tres conditiones requiri, vt detur motus strictè dictus. Prima est, quod illius terminus respiciat aliqued contrarium positiuum, ex quo fiat, tanquam ex termino *à quo*. Ratio est: quia ex hac parte præcipuè distinguuntur motus communiter dictus, siuè mutatio, & motus strictè acceptus: illa quippe non determinat, quod terminus *à quo* habeat positiuam contrarietatem, & repugnantiam cum termino *ad quem*: motus autem successiuus id necessariò expostit, in eoquè fundat suam successionem, & continuitatem. ¶ Secunda conditio est, quod inter terminum *à quo*, & *ad quem* detur aliqua latitudo, & diuisibilitas, quæ valeat successiuè pertransiri. Ratio est: quoniam ideo generatio, & aliæ mutationes instantaneæ perficiuntur in instanti, quia inter earum terminos nulla datur latitudo, sed oppositio immediata, & transitus immediatus: ergo ad successionem propriam motus strictè dicti, requiritur, quod inter terminos illius detur aliqua latitudo, quæ possit successiuè; siue in tempore percurri. ¶ Tertia conditio est, quod subiectum motus strictè sumpti sit ens in actu. Et ratio est perspicua: quia prædictus motus est entitatiuè accidens: nullum autem accidens queit recipi in sola materia prima, sed debet recipi in composito, vt ostendemus *in lib. de Generatione*: ergo subiectum motus strictè dicti, non potest esse sola materia, quæ est ens in potentia; sed debet esse corpus, siue ens in actu. Omnes has conditiones proponunt in præsenti Aristot. *cap. 1.* & D. Thom. *lect. 2.* & ideo, qualibet deficiente, non poterit dari per se motus ad aliquod prædicamentum. Quibus suppositis, peruium erit præsentem difficultatem absoluere; respondebimus tamen per diuersas conclusiones, vt maior distinctio, maiorem claritatem conciliet.

§. II.

Quid de quantitate asserendum sit?

3 Dicendum est primò, dari per se motum ad quantitatem. Ita Aristot. *in præsenti cap. 2.* D. Th. ibidem, & communiter omnes Interpretes. Fundamentum est: quia concurrunt omnes conditiones, vt motus terminetur ad quantitatem per se: ergo ad illam datur per se motus. Suadetur antecedens: nam in primis inter quantitatem magnam, & paruam datur contrarietas ad motum requisita; siquidem vna, & altera sunt aliquid positiuum, & se formaliter expellunt ab eodem subiecto: deindè habent latitudinem successiuè percurrendam; quandoquidem à quantitate parua ad magnam non est peruenire, nisi per quantitatem inter vtramque mediam; deniquè subiectum quantitatis non est sola materia prima; sed compositum ex materia, & forma coalescens: ergo omnes conditiones requisitæ ad terminandum motum strictè dictum, quas supra receoluimus, concurrunt in quantitate. ¶ Confirmatur: quia augmentatio est motus successiuus, & strictè dictus, vt tenet communis Philosophorum sententia: sed augmentatio terminatur ad quantitatem: ergo hæc terminat per se motum.

4 Oppositum placet Galeno, & potest suaderi primò: quia quantitati nihil est contrarium ex Aristot. *cap. de quantitate*: ergo deficit quantitati vna ex conditionibus ad terminandum per se motum requisitis. ¶ Confirmatur primò: quia si in quantitate daretur contrarietas, maximè inter magnam, & paruam: at magnum, & paruum non opponuntur contrariè; sed solùm relatiuè; siquidem eadem quantitas relata ad vnam quantitatem est magna, & comparata ad aliam est parua: ergo in genere quantitatis non datur contrarietas ad motum requisita. ¶ Confirmatur secundò: nam vnum contrarium destruitur, adueniente alio: sed quantitas, quæ erat parua, non perit, quando fit maior, vt ex se liquet: ergo quantitas magna, & parua non contrariantur. ¶ Confirmatur tertiò: quia contraria maximè distant: sed inter duas quantitates non datur maxima distantia; siquidem data qualibet quantitate, potest dari alia, & alia maior sine termino: ergo inter quantitates non datur vera contrarietas.

Respondetur ad argumentum, quod duplex est contrarietas: alia specifica, & omninò rigorosa, quæ inuenitur inter duas formas eiusdem generis specie inter se differentes, vt inter calorem, & frigiditatem: alia modalis, & minùs rigorosa, quæ reperitur inter modos, vel terminos eiusdem rei, vt inter calorem intensum, & remissum. Prima ergo contrarietas, non inuenitur in genere quantitatis, et meritò excluditur à Philosopho loco citato; quia non dantur duæ quantitates, quæ per suas species, & independenter à modo sibi superaddito fundent prædictam oppositionem. Secunda autem contrarietas reperiri potest in quantitate, quandoquidem quantitas magna, & parua ita proportionabiliter contrariantur, sicut calor intensus, & remissus, quos certum est contrariari. Porrò vt aliqua forma terminet per se motum, sufficit quælibet ex prædictis oppositionibus.

Ad primam confirmationem respondetur cum D. Thom. *in prima dist. 19. q. 3. art. 3. ad 2.* magnum, & paruum mathematicè sumpta, opponi solùm relatiuè; physicè verò accepta habere contrarietatem, saltem minùs rigorosam, sufficientem tamen ad motum. Et ratio est: quia quantitas mathematicè considerata, non concernit subiectum sensibile; sed potiùs abstrahit ab eo: physicè autem sumpta concernit subiectum, cui est connaturalis. Et hac ratione illa quantitas dicitur magna, quæ est apta ad hoc, vt subiectum proprias operationes debitè exerceat: parua autem appellatur ea, quæ est insufficiens ad munia naturæ. Quo pacto quantitas magna, & parua non opponuntur solùm relatiuè, sed absolutè, & contrariè: vnde possunt terminare motus contrarios augmentationis, & diminutionis.

Ad secundam confirmationem dicimus, quantitatem magnam, & paruam bifariam accipi: vno modo quoad entitatem: & sic non contrariantur, nec comparantur, vt terminus *à quo*, & *ad quem*: quare mirum non est, quod eadem entitas quantitatis perseueret, cùm transit à parua ad magnam. Alio modo quoad tantitatem, siue modos terminationis: et hac ratione quantitas magna, et parua contrariantur, queuntquè proinde esse termini motus augmentationis, aut diminutionis. Cæterùm in hoc sensu, quando quantitas fit maior, perit quantitas formaliter, vt minor: quoniam destruitur prior terminatio, siue modus ille, à quo quantitas constituebatur in esse minoris.

Ad vltimam confirmationem constat ex dictis ad secundam: nam licèt in quantitate considerata mathematicè, et secundum se non sit designabilis vltimus terminus, benè tamen in quantitate physicè sumpta; et respectiuè ad subiectum, vt infra dicemus *disp. 25. quæstione prima*.

5 Secundò arguitur contra eandem conclusionem: quia quantitas semper fit in instanti, et per resultantiam: ergo quantitas non terminat per se motum. Consequentia est euidens. Antecedens autem ostenditur: nam quanti-

quantitas totalis est passio substantiæ totalis: ergo ex vi generationis instantaneæ, per quam substantia totalis producitur, resultat tota quantitas illius. Deinde quantitas partialis acquiritur per nutritionem: sed nutritio fit in instanti, & terminatur per se primò ad substantiam: ergo quantitas partialis fit instantaneè, & per resultantiam à substantia partiali. Nam sicut quantitas totalis est passio substantiæ totalis, & debet ei in modo productionis proportionari: ita quantitas partialis est passio substantiæ partialis, cui proinde debet in suo produci commensurari.

Respondetur negando antecedens, cuius probationi, vt occurramus supponendum est ex ijs, quæ fusiùs dicemus *in lib. de Generat. disp. 5. & in lib. de Anima disp. 8.* potentiam generatiuam, nutritiuam, & augmentatiuam esse tres potentias realiter distinctas, quibus fines, & actus adæquatè diuersi correspondent. Nam finis potentiæ generatiuæ est speciem conseruare: quod assequitur per generationem noui indiuidui, quæ sumpta in esse mutationis fit in instanti, attingitquè primariò substantiam totalem, & consequenter, siue per resultantiam, quantitatem totalem illius. Finis autem potentiæ nutritiuæ solùm est restaurare partes viuentis, quæ dependuntur vi caloris naturalis, quod consequitur per nutritionem, siue transitum materiæ primæ, à forma alimenti ad formam aliti. Deniquè finis potentiæ augmentatiuæ est perducere indiuiduum ad certam, & sibi debitam quantitatem, quam habere non potuit in instanti generationis: & ideo hæc potentia respicit per se primò quantitatem, vt majorem. Vbi maximè elucet differentia inter nutritionem, & augmentationem; illa enim intendit, vt finem reparare deperditum: non verò augmentum viuentis, & ideo durat transacto tempore augmenti, vt patet in ijs, qui post prædictum tempus nutriuntur. Augmentatio autem respicit, vt finem augmentum viuentis: quo fine assecuto in debito tempore statim cessat. Ex quo vlteriùs fit, quod nutritio attingat per se primò substantiam æqualem deperditæ: augmentatio verò terminetur per se primò ad quantitatem maiorem, & quia hæc nequit dari absque noua substantia, ideo tunc concomitanter producitur noua substantia per potentiam nutritiuam, vt sit subiectum maioris quantitatis per augmentatiuam productæ: hunc quippe ordinem terminorum postulant fines harum potentiarum.

Hinc ad probationem illius antecedentis facilis est occursus: concedimus enim, quod quantitas totalis producta per generationem fiat in instanti: admittimus etiam, vel potius omittimus disputationis gratia, quod quantitas partialis producta per nutritionem puram, id est, in qua nulla interuenit augmentatio, non fiat successiuè (nolumus enim in præsenti examinare, an nutritio, vt condistincta ab augmentatione sit mutatio successiua, sed id reseruamus *lib. de Generat.* vbi id discutiemus ex professo) asserimus tamen, quod quantitas producta per augmentationem fit successiuè, & per verum motum. Et ratio disparitatis est, quod quantitas in generatione, & nutritione pura fit secundariò, & solùm vt proprietas substantiæ corporeæ: & ideo potest ex vi huius, illi in modo productionis accommodari. Cæterum in augmentatione attingitur quantitas per se primò, & ratione sui, & non sub formalitate passionis: vnde cùm habeat omnes conditiones requisitas ad terminandum motum successiuum, vt constat ex supra dictis; nulla est ratio, quare actu non terminet illum, & successiuè producatur. Quare sicut quantitas Christi Domini in Eucharistia est indiuisibiliter, quia est ad modum substantiæ, & ratione illius; e contra verò substantia eiusdem corporis in cœlo est diuisibiliter, quia est ibi ratione quantitatis: ita quia quantitas in generatione, & nutritione pura, producitur ratione substantiæ, potest sequi modum productionis illius: quia verò in augmentatione producitur ratione sui, debet attingi diuisibiliter, successiuè, & per motum strictè dictum: & substantia, quæ in augmentatione attingitur ob quantitatem, debet illius productioni proportionari, atque ideo fieri successiuè: de quo latè *in lib. de Generat.*

§. III.

Quid tenendum circa qualitatem, & vbi.

6 Dicendum est secundò, ad qualitatem dati per se motum. Hæc conclusio est communis inter Doctores, & probatur eodem fundamento, quo præcedentem ostendimus: quoniam inter qualitates v. g. albedinem, & nigredinem datur vera contrarietas, vt ex se patet: præterea inter vtramque datur latitudo, quæ possit successiuè percurri; siquidem ab vna in aliam fit transitus per colores medios, viridem v. g. aut rubeum: tandem subiectum qualitatis est ens in actu: ergo in qualitate inueniuntur omnia requisita, vt terminet per se motum. Vnde alteratio, quæ terminatur per se primò ad qualitatem, vt omnes docent, est motus successiuus, & continuus, vt latè ostendemus *in lib. de Generat.*

Sed obijcies primo: id, quod fit per resultantiam ex alio, non terminat per se motum: sed albedo, nigredo, & omnes secundæ qualitates resultant ex permixtione primarum: ergo eæ qualitates non terminant per se motum. ¶ Secundò obijcies: terminus motus, secundum quod terminus, atque ideo secundum vnam, & eandem rationem debet habere omnes conditiones ad terminandum per se motum: at calor v. g. per suam essentiam contrariatur frigori, latitudinem verò habet ratione intensionis, quæ est extra essentiam: ergo nequit per se terminare motum. ¶ Tertiò oppones: calor ignis est perfectissimus omnium calorum, et tamen non fit per motum; cùm sit proprietas ignis: ergo neque alij calores, et qualitates.

Respondetur ad primam obiectionem, quod qualitates secundæ dicuntur resultare ex primis; non quia sequantur per puram, et naturalem sequelam, quo pacto passiones ab essentia dimanant: sed quia licèt fiant per verum, et nouum motum, supponunt tamen permixtionem primarum qualitatum. Adde, hanc obiectionem ad summum probare, quod non detur per se motus ad omnes, et singulas qualitates secundas. Id tamen assertioni nostræ minimè præiudicat: quippè vt verificetur indefinitè, quod qualitas terminat per se motum, sufficit, quod id conueniat aliquibus qualitatibus. ¶ Ad secundam respondemus, calorem v. g. et frigiditatem secundum eandem rationem habere contrarietatem, et latitudinem quia licèt intensio sit extra conceptum essentiæ; nihilominùs essentia eâdem fundat latitudinem, et contrarietatem proximam. ¶ Ad tertiam neganda est consequentia; quoniam calor ignis est proprietas illius, et ideo fit per resultantiam ab eo: hæc autem ratio non militat in alijs pluribus caloribus, et qualitatibus: quare non adest ratio denegandi, quod fiant per verum motum; cùm aliàs habeant omnes conditiones ad id desideratas.

7 Dicendum est tertiò, ad *vbi* dari per se motum. Hæc assertio est æquè communis, ac præcedentes, et suadetur eisdem fundamentis: quia inter duas præsentias locales, verbi gratia inter esse sursum, et esse deorsum datur contrarietas; aliàs etiam datur latitudo; siquidem non est peruenire ab extremo ad extremum, nisi per loca intermedia: præterea vterque terminus recipitur in corpore locato: ergo nihil desideratur, vt detur per se motus ad *vbi*, siue præsentiam localem. Quamobrem la-

tio, seu motus localis, qui per se primò terminatur ad *vbi*, est motus strictè dictus, vt cum Arist. in præsenti tradunt communiter Philosophi.

Nec refert, si opponas, quod mobile, cùm mouetur motu propriè dicto, debet esse partim in termino *à quo*, & partim in termino *ad quem*: nam si præcisè esset in termino *à quo*, adhuc non moueretur; & si præcisè esset in termino *ad quem*, iam non moueretur, sed esset motum: atqui dùm mobile mouetur à loco sursum ad locum deorsum, nequit esse partim in vno loco, & partim in alio; cum prædicta loca maximè distent inter se: ergo ad *vbi*, seu præsentiam localem nequit dari per se rigorosus motus. ¶ Non inquam hoc refert: respondetur enim, quod medium inter duo extrema, habet quodammodo esse vtrumque extremum: sicut fuscum, quod mediat inter album, & nigrum, comparatum albo est nigrum; & comparatum nigro est album: & eodem modo locus medius inter sursum, & deorsum, si comparetur ad esse sursum, est deorsum; & si referatur ad deorsum est sursum. Vnde quando mobile transit ab extremo ad extremum, & est in medio, dicitur quod partim est in termino *à quo*, & partim in termino *ad quem*: eò quod est in medio, quod secundum diuersas rationes participat de vtroque extremo. Nec amplius requiritur ad veritatem illius prolóquij, vt constat inductiuè in alijs motibus successiuis. Videatur D. Thom. *in præsenti lect.* 1. *in fine*, & *text.* 22. *lect.* 5.

§. IV.

Resolutio quæstionis, quoad alia prædicamenta.

8 Dicendum est quartò, ad substantiam non dari per se motum. Ita Aristot. & D. Thom. *in hoc lib. cap.* 2. & communiter Interpretes. Probatur ratione desumpta ex D Thom. 11. *Metaph lect.* 12. quoniam vt aliquid terminet per se motum, debet habere aliquod contrarium positiuum, ex quo directè, & per se fiat: at substantia non fit directè, & per se ex aliquo contrario positiuo; sed solùm ex priuatione sui, vt apparet in productione ignis, qui non petit determinatè fieri ex ligno, vel ex aëre &c. sed hoc accidit illi: ergo substantia non terminat per se motum.

Confirmatur: quoniam à contrario in contrarium non est transitus, nisi per determinata media; & ideo ad maximum calorem non peruenitur, nisi per medium, nec ad magnam quantitatem, nisi per minorem: sed in acquisitione formæ substantialis non est hic procedendi ordo: ergo intra genus substantiæ non est contrarietas ad terminandum per se motum requisita. Minor constat: quia materia prima, cùm exuitur vna forma, potest indifferenter, quantum est de se, recipere quamcumque aliam: quamobrem Aristot. 2. *de Generatione* dixit, quod cùm ex terra fit ignis, non oportet, quod fit transitus per elementa media: ergo à forma in formam substantialem non est processus per media determinata. ¶ Ad hæc: motus strictè dictus est entitatiuè accidens, debetque proinde recipi non in sola materia, sed in toto composito, vt *supra* statuimus *num.* 2. sed acquisitio, vel productio formæ substantialis recipitur in sola materia prima, sicut & ipsa forma: ergo ad formam substantialem non datur motus strictè dictus, de quo in præsenti, sed solùm generatio, aut nutritio, quæ sunt motus communiter acceptus, siue quædam mutationes.

9 Sed objicies primò: Aristot. 2. *de Generatione* asserit, ignem esse contrarium aquæ: ergo intra genus substantiæ inuenitur contrarietas. ¶ Respondetur cum D. Thom. *in præsenti lect.* 3. aquam, & ignem contrariari, non secundum formas substantiales, sed secundum qualitates: quia ignis est siccus, & calidus; aqua verò est humida, & frigida. Verum quidem est, quod cùm contrariorum effectuum debeant esse causæ contrariæ, nequeunt non formæ substantiales ignis, & aquæ aliqua oppositione gaudere. Hæc tamen non est contrarietas formalis, qualis ad motum requiritur; sed solùm radicalis, & priuatiua, quæ attenditur penès excellentiam, & defectum. Quæ oppositio diuagatur per omnes species cuiuscumque generis: & est prima radix cæterarum oppositionum; insufficiens tamen, vt aliquid terminet per se motum, vt apparet in ipso exemplo ignis, & aquæ: hæc quippe non petit determinatè fieri ex illo, neque è conuerso.

10 Objicies secundò: forma cadaueris fit determinatè ex forma viuentis, & forma animalis ex forma embrionis, & terminus nutritionis fit per se ex forma alimenti: ergo habent contrarietatem sufficientem, vt terminent per se motum. ¶ Respondetur negando antecedens: nam omnes prædictæ generationes habent pro termino *à quo* per se inspecto, solam priuationem formæ generandæ: & ideo fiunt, vel possunt fieri in instanti; quia inter *non esse*, & *esse* est immediata oppositio, & nulla latitudo successiuè percurrenda. Cæterùm quia forma animalis petit aliquas dispositiones, quas agens naturale nequit materiæ imprimere, quandiu est sub forma v.g. lapidis; sed solum dum est sub forma seminis, vel embrionis, ideo debent huiusmodi formæ præcedere formam animalis: non quidem, vt hæc fiat ex illis, sicut ex termino a quo; sed quia nequit aliter materia disponi ab agente naturali. Si autem Deus induceret easdem dispositiones in materia terræ, vel ligni; eodem modo fieret per se generatio animalis. Quod satis manifestat, prædictam formam non fieri per se ex aliqua forma, vel termino positiuo, sed duntaxat ex sui priuatione. Et eodem modo respondetur ad instantias formę cadauericę, & formę terminantis nutritionem. Alia exempla, quę possent nostræ conclusioni opponi; maximè verò, quod nutritio sit verus motus successiuus, consulto omittimus in pręsenti; quia propriam sedem habent *in lib. de Generat.* nec possunt pro meritis hic examinari; nisi exturbemus doctrinę ordinem, & prolixitatem, quam vitare intendimus, incurramus.

11 Vltimò dicendum est, non dari per se motum ad alia sex prędicamenta, videlicet *relationem*, *actionem*, *passionem*, *quando*, *situm*, & *habitum*. Sic docent Aristot. & D. Thom. *in præsenti. cap.* 3. & alij Interpretes. Et probatur breuiter vnico fundamento: quia illud terminat per se motum, quod fit immediatè per se, & ratione sui: sed nullum ex his sex prędicamentis terminat actionem per se, & ratione sui: ergo nullum ex illis terminat per se motum. Minor potest sigillatim ostendi; nam in primis ad *actionem*, et *passionem* non datur per se actio; aliàs daretur processus in infinitum: similiter *relatio* non terminat per se actionem; sed resultat ex vi actionis terminatæ ad fundamentum illius, eo proportionali modo, quo passiones dimanant ab essentia: idemque contingit in alijs tribus prędicamentis: *quando* enim resultat ex coëxistentia temporis; *situs* ex circumscriptione loci; & *habitus* ex adiacentia vestium.

12 Objicies: generatio substantialis est terminus pręcedentis alterationis: ergo terminat per se motum; sed generatio est actio: ergo ad actionem datur per se motus. ¶ Respondetur negando primam consequentiam: quia vt generatio terminaret per se motum, debebat esse terminus primarius precedentis alterationis: quod non ita contingit; sed posita vltima dispositione antecedenti, statim naturali sequela sequitur, tum generatio, tùm forma genita, & quę illam consequuntur. Pręterquam quod generatio, secundum quod est terminus alterationis, est ab

ab ea distinguitur, non habet rationem actionis, nec motus successiui, sed vel est pura sequela, vel simplex mutatio, vt ostendemus *in lib. de Generat. disp.* 2.

QVÆSTIO II.

A quo sumat motus vnitatem specificam.

Reduximus in *quæst. præced.* omnes motus ad tria genera suprema, nimirùm ad augmentationem, alterationem, et lationem: modo videndum est, quę sint species motuum. Minimè tamen intendimus recensere omnes motus in speciali; hoc quippè esset in infinitum abire: sed duntaxat statuemus generalia principia, ex quibus vnitas, ac diuersitas specifica motus queat facilè deprehendi. Ad quod pręstandum nulla est aptior via, quam designare id, à quo vnitas specifica motus desumenda est. Tria autem sunt, de quibus potest esse difficultas, nempè terminus *ad quem*, terminus *à quo*, et medium, siue distantia, quę inter vtrumque intercedit: vnde inquirimus, quodnam ex his pręstet speciem motui.

§. I.

Proponitur communis sententia.

13 Dicendum est, motum specificari à termino *ad quem*, non verò à termino *à quo*. Ita Arist. *in præsenti cap.* 4. D. Thom. 1. *p. q.* 23. *art.* 1. *ad* 1. Ferrara *in hoc libro quæst.* 4. Iauell. *quæst.* 7. Sotus *quæst.* 3. Toletus *quæst.* 2. et communiter Philosophi.

Probatur primò ratione simul, et auctoritate: quoniam de facto omnes motus, qui attingunt eundem specie terminum *ad quem*, sunt eiusdem speciei; tametsi procedant à terminis *à quibus*, specie differentibus: ergo manifestum signum est, quod motus specificatur à termino *ad quem*, non verò à termino *à quo*: si enim speciem caperet à termino *à quo*, multiplicatis specie terminis *à quibus*, non possent non motus specie inter se differre. Antecedens ostenditur: quia omnes dealbationes, quas certum est, non semper procedere ab eisdem specie terminis *à quibus*, sunt eiusdem speciei; et idem est in denigrationibus, vt tradit Arist. *cap. citat. text.* 31. dicens: *Omnis autem dealbatio omni dealbationi vnum secundum speciem erit, & omnis denigratio denigrationi; albedini autem non amplius. Vnde specie vna dealbatio albationi omni.* Vbi D. Thom. *lection.* 6. *Motus qui sunt secundum colores possunt esse diuersi specie, sicut dealbatio, & denigratio; sed omnis dealbatio est eadem secundum speciem: similiter, & omnis denigratio: quia albedini non sunt amplius species, in quas diuidatur.* Et loco citat. ex prima parte inquit: *Nihil refert quantum ad rationem dealbationis, vtrum ille, qui dealbatur, fuerit niger, aut pallidus, aut rubeus.*

14 Secundò probatur ratione desumpta ex eodem S. Doct. 10. *Ethic. lect.* 5. quia via inter duos terminos desumit speciem ab eo, quem respicit per se primò, et ratione sui; atqui motus est via inter terminum *à quo*, et terminum *ad quem*; respicitquè terminum *ad quem* per se, et ratione sui; terminum verò *à quo* non respicit per se, sed ratione termini *ad quem*; siquidem recedit ab illo, vt accedat ad istum; ergo motus accipit speciem à termino *ad quem*; non verò à termino *à quo*. ¶ Confirmatur; quoniam motus ab eo specificatur, à quo sumit denominationem primariam; hęc quippè debet esse, per se loquendo, iuxta speciem, siue essentiam rei: sed motus habet denominationem primariam à termino *ad quem*, non verò à termino *à quo*: ergo &c. Minor potest inductiuè ostendi: etenim augmentatio denominatur à quantitate maiori, diminutio à quantitate minori, dealbatio ab albedine, motus localis ab vbi, ad quæ terminantur prædicti motus; minimèque attenditur ad terminos *à quibus* in his denominationibus: ergo motus non denominatur à termino *à quo*, sed à termino *ad quem*.

15 Cæterùm pro maiori intelligentia huius conclusionis obserua, quod terminus *ad quem* potest considerari dupliciter, videlicet materialiter, siue in esse entis, & formaliter, siue in esse termini. Primò modo dicit suam entitatem absolutè acceptam, & præscindit à medijs, per quæ valet attingi. Secundo modo exprimit modum, ac medium attingibilitatis, siue illam rationem formalem, sub qua terminat motum. Vnde sicut conclusio scientifica, quamvis sit eadem in esse entis, diuersificatur formaliter in esse scibilis ob diuersitatem mediorum, siue principiorum, per quæ attingitur: ita terminus motus, licèt sit idem in esse entis, queit esse diuersus in ratione termini ob diuersa media, per quæ fit motus ad ipsum. Igitur cùm asserimus, quod motus sortitur speciem à termino *ad quem*, loquimur de termino sumpto non materialiter, & in esse entis; sed formaliter, & in ratione termini. Sic enim contingit in omnibus respectiuis, & quæ speciem habent per habitudinem ad terminum extrinsecum, vt puta in potentiis, habitibus, operationibus, &c.

Quam doctrinam tradunt *in præsenti* Aristot. *text.* 32. & D. Thom. ibidem, *lect.* 6. vbi inquit: *Ad hoc, vt motus sit idem in specie, non solùm requiritur identitas termini secundum speciem; sed etiam identitas eius, per quod transit motus. Manifestum est autem, quod linea recta, & circularis sunt diuersa secundum speciem. Vnde motus circularis, & rectus, & voluntarius non sunt idem secundum speciem, quamvis sint circa eosdem terminos: quia via non est eadem secundum speciem. Sed si sint ijdem termini, & eadem via secundum speciem, sunt idem motus secundum speciem.*

§. II.

Refertur opinio contraria.

16 Contra nostram conclusionem sentiunt Albert. de Saxonia *in præsenti quæst.* 6. Astudillo *quæst.* 5. Burleus *quæst.* 2. & alij, qui asserunt motum specificari non solùm à termino *ad quem*; sed etiam à termino *à quo*. Pro qua sententia arguitur primò ex Arist. *hic cap.* 1. & 4. vbi asserit, intrinsecum esse motui versari inter terminos contrarios, & ex D. Thom. *in* 4. *dist.* 12. *quæst.* 1. *art.* 3. *quæstiunc.* 2. vbi docet, motum secundum rationem suę speciei requirere terminum *à quo*, & terminum *ad quem*: sed motus specificatur ab eo, quod, secundum suam speciem respicit, & requirit: ergo specificatur, non solum à termino *ad quem*, sed etiam à termino *à quo*.

Respondetur, quod vnumquodque specificatur ab eo, quòd respicit per se, & ratione sui, secus verò ab illo, quod solum respicit ratione alterius, seu propter aliud; quamvis autem motus secundum suam essentiam versetur inter duos terminos, & vtrumque respiciat: attamen terminum *ad quem* respicit per se, & ratione sui, cùm ad ipsum accedat; terminum autem *à quo* non respicit ratione sui, sed propter terminum *ad quem*: vnde speciem capit ab isto, & non ab illo.

17 Secundò arguitur: quoniam mutatio instantanea, & successiua distinguuntur specie: sed hæc distinctio solùm sumitur à termino *à quo*: ergo hic confert speciem

motui. Suadetur minor: quia idemmet calor, si fiat ex priuatione sui, terminat mutationem instantaneam; si verò fiat ex termino positiuo, nempè ex frigore, terminat motum successiuum: ergo differentia inter mutationem instantaneam, & successiuam desumitur dumtaxat ex termino *à quo*.

Respondetur primò negando maiorem: quoniam calefactio v. g. instantanea, & successiua solùm distinguuntur modaliter; vtraque enim habet eundem specie terminum, nempè calorem: sed calefactio successiua attingit calorem, quatenùs importat latitudinem, & dicit modum intensionis; à quo tamen prescindit calefactio instantanea. ¶ Secundò respondetur admittendo maiorem, & negando minorem: quia distinctio specifica inter dictas mutationes, licèt non sumatur ab eodem termino *ad quem* materialiter, & in esse entis; sumitur tamen ab eo formaliter accepto, & multiplicato in ratione termini. Calor autem, quatenùs explicat latitudinem successiuè pertransibilem, terminat motum successiuum; sed quatenùs illam non exprimit, terminat mutationem instantaneam: vnde variatur in esse termini.

18 Tertiò arguitur; quoniam augmentatio, & diminutio sunt motus essentialiter distincti, & inter se oppositi; sed hæc diuersitas specifica non oritur ex termino *ad quem*; ergo prouenit ex termino *à quo*. Probatur minor; quia tàm augmentatio, quàm diminutio queunt habere eundem terminum *ad quem*, vt si quantitas bipedalis augeatur ad tripedalem, & quantitas quadripedalis diminuatur vsque ad tripedalem. ¶ Confirmatur primò; quia motus terræ vsque ad sphæram ignis, & motus ignis ad eandem sphæram distinguuntur specie; cùm primus sit violentus, secundus verò naturalis, & tamen habent eundem terminum *ad quem*; ergo vnitas, & distinctio specifica motuum non sumitur adæquatè ex termino *ad quem*, sed potest desumi ex termino *à quo*. ¶ Confirmatur secundò; nam motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum distinguuntur specie, vt docent Aristot. *in præsenti text. 52.* et communiter Philosophi; sed prædicti motus habent eundem terminum *ad quem*; ergo distinguuntur ob diuersos terminos *à quibus*. ¶ Confirmatur tertiò; quoniam motus aëris à terra vsque ad mediam regionem, et motus eiusdem aëris à sphæra ignis vsque ad eandem regionem mediam habent eundem terminum *ad quem*, vt liquet ex ipsis terminis; et nihilominùs differunt specie; cùm vnus sit ascensus, et alter descensus; ergo prædicta diuersitas sumitur à terminis *à quibus*.

Ad argumentum neganda est minor, ad cuius probationem dicendum est, quod licèt quantitas tripedalis sit eadem in esse entis; attamen est multiplex in esse termini, eò quod terminat augmentationem, quatenùs est major, diminutionem verò, quatenùs est minor; quantitas autem, vt major distinguitur à se ipsa, vt minori. ¶ Ad primam confirmationem negatur maior, quia naturale, & violentum sunt differentiæ accidentales respectu motus: sumuntur enim per respectum ad agens, à quo respectu præscindit motus essentialiter acceptus: quamobrem idem specie motus queit esse naturalis, & violentus respectu diuersorum mobilium: & ita contingit in exemplo huius confirmationis. Videatur D. Thom. *quæst. 7. de Potentia, art. 8.* ¶ Ad secundam respondemus, distinctionem specificam, quam admittimus dari inter illos motus, desumi ex termino *ad quem* formaliter accepto: nam color fuscus mediat inter album, & nigrum, & participat de vtroque: & ideo comparatus albo habet rationem nigri, & comparatus nigro habet rationem albi; & sic terminat prædictos motus sub diuersa ratione formali. ¶ Ad vltimam constat ex dictis: nam media aëris regio respectu ascensus aëris à terra est locus sursùm; respectu verò descensus aëris ab igne est locus deorsùm; quapropter multiplicatur in esse termini; & consequenter valet terminare diuersos specie motus.

19 Sed replicabis: quoniam ex dictis sequitur, quod terminus *ad quem* constituatur in esse talis per habitudinem ad terminum *à quo*; siquidem, vt constat exemplis adductis: quantitas tripedalis habet rationem majoris, quia comparatur bipedali, sicut & minoris, quia confertur cum quadripedali: similiter color fuscus habet rationem albi, & nigri comparatiuè ad diuersos terminos, à quibus procedunt motus: & deniquè idem locus habet rationem sursum, & deorsum propter similem comparationem: ergo motus etiam specificatur à termino *à quo*. Probatur consequentia: nam inde colligimus, potentias specificari ab obiectis, quia specificantur ab actibus, & ij dicunt essentialem habitudinem ad obiecta: ergo si motus specificatur à termino *ad quem*, & iste sumitur per respectum ad terminum *à quo*, sequitur, quod motus speciem capiat à termino *à quo*.

Respondetur negando sequelam: quoniam etsi terminus *ad quem* nequeat explicari absque termino *à quo*; nihilominùs in se ipso quid absolutum est: plura enim non possunt intelligi absque alio, ad quod tamen non dicunt realem habitudinem, vt videre est in *scibili*; quod licèt nullam dependentiam, aut ordinem habeat ad scientiam, nequit intelligi absque illa ob connexionem, quam habet cum ea. Nec oppositum probant exempla inducta; nam sicut quantitatem esse magnam, vel paruam, importat rationem absolutam consistentem in eo, quod natura habeat, vel non habeat quantitatem debitam ad suas operationes: ita quantitatem esse maiorem, vel minorem significat quantitatem, per quam natura est magis, vel minus disposita ad operandum: quæ ratio est quid absolutum, atque independens a termino à quo; licèt connectatur cum eo. Et eodem modo occurrendum est alijs exemplis.

20 Vltimò arguitur: quia motus ab albo in nigrum per diuersos colores intermedios distinguuntur specie, ex eo præcisè, quod vnus fiat v. g. per colorem cæruleum, & alter per colorem viridem: sed media, per quæ fiunt prædicti motus, habent rationem termini *à quo*, respectu termini vltimi: ergo motus specificatur à termino *à quo*. Probatur minor: quia cùm mobile transit à medio ad terminum vltimum, acquiritur iste, & derelinquitur illud: ergo medium habet rationem termini *à quo*.

Respondetur negando majorem: omnes enim motus ab albo in nigrum, per quoscumque colores intermedios fiant, sunt eiusdem speciei, quoniam colores medij terminant motum vnaliter, quatenùs participant aliquo modo nigredinem, & consequenter sub eadem ratione formali. Neque inde inferas, motus factos per lineam rectam, & circularem fore pariter eiusdem speciei: est enim quoad hoc satis nota disparitatis ratio. Quoniam licèt colores medij sint materialiter diuersi, & in esse entis; nihilominùs non præstant transitum ad terminum vltimum, secundum illud, quod habent diuersitatis, sed secundum aliam rationem, in qua conueniunt, & sunt formaliter idem, nempè quatenùs participant colorem vltimum, vt explicatum est. At linea recta, & circularis ad idem punctum præstant motui diuersum modum procedendi ad terminum, ac proinde distinguuntur formaliter in esse medij: vnde refundunt distinctionem formalem in terminum sumptum in esse termini, atque ideo deseruiunt ad specificandos distinctos motus.

QVÆ-

QVÆSTIO III.

Quid sufficiat, & requiratur ad vnitatem numericam motus.

POst designatam vnitatem specificam motus rectus ordo postulat, vt explicemus, vnde eius vnitas numerica desumenda sit: quapropter præsentem quæstionem immediatè annectimus præcedenti.

§. Vnicus.

Statuitur communis sententia.

21 DIcendum est, ad vnitatem numericam motus requiri, ac sufficere vnitatem mobilis, termini, & temporis. Ita Arist. *in præsenti, c.4. text.* 34. D. Th. ibid. *lect.7.& 8.* Iauel. *q.7.* Soto *q.3.* Tolet. *quæst.* 4. & communiter Doctores.

Fundamentum est satis manifestum, & vrgens: quoniam motus est vnus per continuationem: ergo ea requiruntur, & sufficiunt ad vnitatem numericam motus, quæ requiruntur, & sufficiunt ad eius continuationem: sed ad continuationem motus requiruntur, & sufficiunt illa tria, quæ recensuimus in conclusione: ergo illa requiruntur, & sufficiunt ad vnitatem numericam motus. Probatur minor: nam in primis accidentia existentia in diuersis subiectis, licèt sint contigua, nequeunt esse continua: ergo vt motus sit continuus, debet esse in eodem numero subiecto, seu mobili. Deinde hoc ipso, quod termini multiplicentur specie, debent motus specie multiplicari; cùm species motus sumatur à termino; sed motus specie distincti nequeunt continuari, vt ex se liquet: ergo ad continuationem motus requiritur vnitas specifica termini. Imò etiam requiritur, quod terminus sit vnus numero, saltem in esse termini. Hanc tamen conditionem Arist. non proposuit expressè, quia satis subintelligebatur in alijs: nam supposita identitate specifica termini, & vnitate subiecti, necessariò sequitur, quod terminus sit etiam vnus numero; cum terminus recipiatur in eodem mobili, & duo accidentia solo numero diuersa non valeant esse in eodem numero subiecto. Tandem nequit discontinuari duratio, quin discontinuetur res durans: sed tempus est duratio motus: ergo, vt motus sit continuus, requiritur continuitas, siue identitas temporis. Sed præter hæc tria, nempè mobile, tempus, & terminum non est designabile, quid aliud requiratur ad continuationem motus: ergo hæc tria requiruntur, & sufficiunt ad continuationem motus, & consequenter ad vnitatem numericam illius.

22 Sed obijcies primò: si canis ex alta turri projectus in medio descensus moriatur, adhuc perseuerat, & continuatur idem numero motus; cùm nulla ibi appareat quies: & tamen non est idem numero mobile: ergo ad vnitatem numericam motus non requiritur vnitas numerica mobilis. ¶ Respondetur negando maiorem: nam accidentia indiuiduantur à subiecto, nempè à composito, in quo recipiuntur: vnde cùm canis, & illius cadauer sint subiecta numero distincta, nequit motus in eis receptus esse vnus numero. In eo igitur instanti, in quo est verum dicere: *nunc non est canis, & antea erat*, verificatur etiam: *nunc non est motus canis, & antea erat*, & simul verificatur: *nunc non est motus cadaueris, & immediatè post erit.* Quamobrem datur in illo instanti quies negatiua; quia nec datur motus, nec datur aliquod indiuisibile continuatiuum motus: & ad interruptionem motus sufficit prædicta quies.

23 Obijcies secundò: quando aliquis mouetur continuò per spatium vnius leucæ, ille motus est vnus numero; aliàs non esset continuus, vt supponitur: & tamen terminus eius non est vnus numero: ergo ad vnitatem numericam motus non requiritur vnitas numerica termini. Suadetur minor: nam terminus motus localis est vbi: constat autem *vbi* productum in principio motus, non esse idem numero *vbi*, quod producitur in medio, & in fine motus: ergo terminus illius motus non habet vnitatem numericam.

Respondetur negando minorem, cuius probatio non vrget: quoniam licèt vbicationes productæ in principio, in medio, & in fine motus sint plura entia in esse entis; attamen omnes adunantur; & sunt vnum in esse pertransibili. Etenim ex suppositione, quod mobile non quiescat in vbicationibus v.g. intermedijs, sed progrediatur ad vltimam; omnes illæ vbicationes quæ aliàs, quantum est de se, possent vltimò terminare motum, subordinantur vltimæ vbicationi: atque ideo concurrunt quasi partes vnius termini totalis; & magis se habent, vt continuantia motum, quam vt terminus ipsius. Quamobrem optimè saluatur vnitas numerica termini motus localis: quippè cùm hæc debeat attendi penes terminum formaliter sumptum in esse termini, & quatenus vltimò terminat & nó desumatur à terminis intermedijs sumptis in esse entis.

24 Obijcies tertiò: tempus accipit vnitatem numericam à motu, cuius est duratio; cùm illud respiciat, vt subiectum, à quo forma indiuiduatur: ergo motus non accipit vnitatem numericam à tempore. Patet consequentia: nam aliàs daretur circulus vitiosus; siquidem motus indiuiduaretur à tempore, & tempus indiuiduaretur à motu. ¶ Respondetur negando consequentiam: quia sicut non est inconueniens, quod quantitas permanens indiuiduetur à subiecto in genere causæ materialis; & quod subiectum in genere causæ formalis indiuiduetur à quantitate, vel per sigillationem ad illam: ita fieri potest, quod quantitas successiua, scilicet tempus indiuiduetur in genere causæ materialis à motu, quem afficit, ac mensurat; & quod motus in genere causæ formalis habeat vnitatem numericam dependenter à tempore. Nec hinc sequitur circulus vitiosus: quia hæc mutua dependentia est in diuerso genere causæ. Quibus addi potest, quod vnitas motus non desumitur à priori ab vnitate temporis, sed solùm à posteriori, & tanquam à signo.

25 Vltimò obijcies: ad vnitatem motus requiritur vnitas motoris, tùm quia ita expressè docet Arist. 8. *Physic. text.*49.*& text.* 82. tùm quia motus identificatur, saltem largè, cum actione, ad cuius vnitatem certum est, requiri vnitatem agentis: ergo præter tres conditiones, quas recensuimus, requiritur alia ad vnitatem numericam motus. ¶ Respondetur, quod motus quatenùs motus est, non respicit formaliter principium actiuum, sed solùm subiectum, terminum *à quo*, & terminum *ad quem*: vnde non oportuit ad vnitatem motus meminisse agentis. Aristot. autem *in locis citatis*, loquitur de motu sub conceptu actionis, quam secum affert concomitanter, & ad cuius vnitatem fatemur requiri vnitatem agentis: sed hoc identicè solùm, & de materiali competit motui.

QVÆSTIO IV.

Vnde contrarietas motuum desumatur?

COntrarietas motuum consequitur eorum speciem quare postquam ostendimus, vnde motuum specificatio

ficatio desumenda sit, meritò accedimus ad exponendum, quæ sit radix contrarietatis ipsorum. Supponimus autem, vt ratione, ac experimentò compertum est, dari motus inter se contrarios, vt videre est in frigefactione, & calefactione, & in motibus sursum, & deorsum. Difficultas verò est, an huiusmodi contrarietas ortum ducat à terminis *à quibus*, vel à terminis *ad quos*.

26 Dicendum est primo contrarietatem motuum desumendam esse per se primò ex terminis *ad quos*. Ita Aristot. *in præs. cap.* 5. D. Thom. *lect* 8. & communiter Philosophi. Fundamentum est: quoniam vnitas, distinctio, & contrarietas motuum consequuntur eorum specificationem: ergo motus ab eo desumit contrarietatem, à quo sumit specificationem: sed motus accipit speciem à termino *ad quem*, vt ostendimus *quæst.* 2. ergo contrarietas motuum desumenda est per se primò à terminis *ad quos*.

27 Dicendum est secundò, omnimodam, & adæquatam contrarietatem motuum, etiam desumi ex terminis *à quibus*; licèt solùm materialiter, & consecutiuè. Hæc etiam est communis inter Auctores, & potest suaderi primò; quia motus versatur inter terminum *à quo*, & terminum *ad quem*, cùm sit via inter vtrumque: ergo, vt duo motus omnibus modis opponantur, debent habere contrarios terminos *à quibus*, & *ad quos*. ¶ Secundò; quoniam etsi terminus *à quo* non specificet motum; respicitur tamen essentialiter ab eo, non quidem ratione sui, sed ratione termini ad quem: ergo, vt vnus motus alteri contrarietur omnibus modis, siue ex parte cunctorum principiorum; necessarium est, quod opponantur ex parte non solum termini *ad quem*, sed etiam termini *à quo*.

Confirmatur, & explicatur: nam diuerso modo opponitur motus motui, ac mutatio mutationi, vt docent Arist. & D. Thom. *in præs.* sed ad hanc diuersitatem intrat terminus *à quo*; ergo ad omnimodam motuum contrarietatem attendendum est etiam ad terminum *à quo*. Probatur minor; quia ideo calefactio, & frigefactio, in ratione mutationis instantaneæ opponuntur, quia calefactio est a priuatione caloris ad calorem; & frigefactio à priuatione frigoris ad frigus; calefactio verò, & frigefactio, quatenùs sunt motus successiui, ideò opponuntur, quia calefactio est à frigore ad calorem, & frigefactio est à calore ad frigus: ergo diuersus modus, qui datur inter contrarietatem duarum mutationum, & contrarietatem duorum motuum, desumitur aliquo modo ex termino *à quo*. Argumenta verò, quæ poterant impugnare primam conclusionem, solum probant hanc secundam: vnde non oportet, quod eis in particulari occurramus.

QVÆSTIO V.

An idem mobile valeat simul moueri motibus contrarijs.

SVpponimus in præsenti, posse idem mobile moueri diuersis motibus contrarijs, si vterque, vel saltem vnus conueniat illi per accidens; quandoquidem Christus Dominus in Eucharistia mouetur per accidens sursum, & deorsum ratione diuersarum quantitatum sub quibus est: & nauta potest ratione sui moueri versus vnam partem, & ratione nauis versus contrariam. Similiter certum est, posse idem corpus ratione diuersarum partium suscipere contrarios motus, vt videre est in homine, qui secundum vnam manum calefit, & secundum alteram infrigidatur. Vocamus autem ad examen, an idem mobile, & secundum eandem partem queat simul, & per se moueri motibus contrarijs.

28 Dicendum est, idem corpus non posse simul, & per se, & in eadem parte habere motus contrarios. Sic desumitur ex Aristotele *in hoc libro textu* 62. & D. Th. ibidem, quibus subscribunt Soncinas 10. *Metaphy. quæstione* 22. Iauel. ibidem *quæstione* 13. Soto *in præsenti q.* 4. & alij plures.

Probatur ratione: quoniam repugnat, saltem naturaliter loquendo, quod idem mobile accedat, & recedat simul ad eundem terminum: sed corpus verbi gratia quod calefit, accedit ad calorem; & quod frigefit, recedit à calore: ergo repugnat, quod idem mobile moueatur motibus contrarijs calefactionis, & infrigidationis. ¶ Confirmatur primo: quia mobile secundum locum nequit simul accedere ad aliquem locum, & recedere ab illo; quamvis ille accessus, & recessus sit exiguus: ergo idem dicendum proportionabiliter est de alijs motibus contrarijs. quamvis non in eodem gradu necessitatis.

Confirmatur secundo: quia licèt gratis admitteretur, quod habitus amoris, & odij circa idem obiectum possent esse simul in eadem voluntate; nullus tamen admittet, quod idem obiectum, & secundum eandem rationem valeat simul amari, & odio haberi: eo quod amor quantumcumque remissus affert secum priuationem odij; & importat actualem accessum ad terminum, à quo receditur per odium: ergo licèt duæ qualitates contrariæ, vt calor, & frigus possint esse simul in eodem subiecto, saltem in gradibus remissis; attamen duo motus contrarij non poterunt in eodem subiecto coniungi: quia vnus motus est non solùm impeditiuus, sed etiam abiectio, & actuale impedimentum alterius.

Respondebis: posse ita attemperari concursus duorum agentium contrariorum, vt quantum frigiditatis v. g. abiecerit agens calidum, tantum, & non plus inducat frigidatis agens frigidum: ac proinde mouebitur passum motibus contrarijs. ¶ Sed contra: quia si agens calidum habet vim abijciendi à subiecto frigiditatem, quam ei imprimit agens frigidum, etiam habebit vim ad impediendum illius actionem: ergo non mouebitur passum ab vtroque agente, sed ab vno tantum, & consequenter vnicum duntaxat motum habebit.

29 Contrariam nihilominus sententiam defendunt Pl. ça *in præsent. quæst. vlt.* Conimbric. *cap.* 5. *huius libri*, & alij. Quæ potest suaderi primò: nam motus sumunt suam contrarietatem à terminis *ad quos*: sed duæ qualitates contrariæ v. g. calor, & frigus, queunt esse simul in eodem mobili, saltem in gradibus remissis: ergo motus contrarij tendentes ad illas, nempè calefactio, & infrigidatio possunt idem mobile simul afficere.

Respondetur ex dictis negando consequentiam; quia vna qualitas contraria, licet sit expulsiua alterius; attamen non est ipsa actualis expulsio: vnde potest illi coniungi. Motus autem est ipsa actualis abiectio motus contrarij, quia comparantur, vt accessus, & recessus circa eundem terminum: quamobrem necessariò se excludunt.

Arguitur secundò: quia si passo existenti in potentia ad calorem, & frigiditatem applicentur simul agens summè calidum, & agens summè frigidum, tunc vtrumque agens aget; siquidem agens naturale debite applicatum passo necessariò agit: ergo idem passum mouebitur simul motu calefactionis, & infrigidationis.

Respondetur negando antecedens: quia si illa duo agentia fuerint eiusdem actiuitatis, mutuò se impedient, si verò vnum fuerit fortius, ipsum solum aget, impedietque actionem alterius. Esto autem, quod vtrumque ageret, non tamen secundum eandem partem; cum mobile nequeat ratione eiusdem partis æquè distare ab vtroque agente: vnde solùm sequeretur, quod idem passum ratione diuersarum partium moueretur motibus contrarijs: quod non est inconueniens, sed admittitur a nobis.

LIBER

LIBER SEXTVS PHYSICORVM.

RIA *sunt præcipua, quæ præstat Aristot.* in hoc libro. *Primò explicat compositionem motus, & cuiusuis alterius continui, ostendens non posse constare ex solis indiuisibilibus. Secundò proponit modum, quo incipit, & desinit motus. Tertiò differit de terminis entis naturalis, nempè de maximo, & minimo. Complectitur autem hæc omnia decem capitibus: quæ illustrare curabimus per sequentes disputationes, prætermittentes ea, quæ minoris ponderis sunt, & nostro instituto non adeò necessaria, vt sunt plura, quibus Aristot. errores antiquorum Philosophorum refert, ac refutat.*

DISPVTATIO XXIII.

De compositione continui.

QVIA motus, vt supra vidimus, est de genere continuorum, meritò Aristot. ad explicandam compositionem motus, egit priùs de compositione continui: cuius ordinem obseruare cupientes, præsentem disputationem prædictæ difficultati dicamus.

QVAESTIO I.

Vtrum in continuo dentur indiuisibilia terminatiua, & continuatiua.

PErfecta intelligentia compositionis continui plurimum pendet ex notitia horum indiuisibilium, quocirca eis primum locum damus in hac disputatione.

§. I.

Vera Arist. & D. Thom. sententia illustratur.

1 DIcendum est, dari in continuo indiuisibilia terminatiua, & continuatiua, quæ sint aliquid reale positiuum. Hanc sententiam defendunt Arist. & D. Tho. vt statim videbimus, Themist. Simplic. Philopon. Capreolus *in 2. d. 2. q. 1.* Deza *quæst. 2. art. 4.* Caiet. *3. p. quæst. 4. art. 2.* & communiter Thomistæ, quibus in hac parte consentit Suarez *disp. 4. Metaph. sect. 5.* cum alijs pluribus ex iunioribus.

Sed priusquam veritatem huius assertionis ostendamus, animaduertendum est, hæc indiuisibilia in linea esse puncta, in superficie lineas, & in corpore superficies. Quod satis constat ex dictis in *Logica disp. 13. quæst. 2.* traditurquè communiter ab interpretibus, & potest insuper breuiter suaderi: quia superficies est indiuisibilis versus profunditatem, & consequenter est apta, vt terminet corpus, quod est in profunditate diuisibile. Linea autem est indiuisibilis versus latitudinem, atque ideo habet aptitudinem ad terminandam superficiem; hæc quippè est versus latitudinem diuisibilis. Porrò punctum est indiuisibile omninò: ob idquè valet optimè terminare lineam, quæ solùm est diuisibilis versus longitudinem. His suppositis.

Probatur primò conclusio ex Arist. *cap.* de Quantitate, vbi inquit: *Linea verò continuum est. Sumi namquè communis terminus, quo partes lineæ copulentur, punctum potest.* Idem tradit ibidem de superficie, & corpore. Et idem ex professo docet *in hoc lib. cap. 1. 2. & 3.* ostendens, continuum non constare ex solis indiuisibilibus. Cuius doctrinam propugnat, & illustrat D. Thom. *quæst. 28. de Veritat. art. 2. ad 10. & in hoc lib. lect. 8. & opusc. 36. cap. 2.* vbi hæc habet: *In linea tamen sunt plures puncti, & realiter ab inuicem diuisi, vt duo eius termini. Et similiter in eius continuatione.*

2 Secundò probatur ratione, quæ (vt cum maiori distinctione, & claritate procedamus) applicatur specialiter indiuisibilibus terminatiuis: quoniam duo corpora contigua se tangunt contactu reali, & positiuo: sed prædictus contactus nequit fieri, nisi in diuisibilibus terminatiuis: ergo in continuo admittendi necessariò sunt huiusmodi indiuisibilia. Probatur minor: quia illa corpora nequeunt se tangere in carentia extensionis; cum hæc sit realiter nihil: neque se tangunt versus profunditatem, & in partibus; eò quod duæ partes se tangentes

habent

habent esse simul, & coëxistere eidem loco: atque ideo penetrantur: quod est naturaliter impossibile: ergo nequit contactus connaturalis corporum fieri, nisi in aliquibus indiuisibilibus terminatiuis, & positiuis. ¶ Confirmatur quia contactus corporum debet fieri in vltimo, seu in extremitatibus eorum: sed non est designabilis pars vltima, cùm quælibet possit diuidi in infinitum: ergo debent dari aliqua indiuisibilia terminatiua, quibus medijs fiat contactus.

3 Tertiò suadetur eadem assertio quoad indiuisibilia continuatiua: nam continuum est, cuius partes vniuntur termino communi: ergo vt linea sit continua, debent dari aliqua indiuisibilia, quibus vniantur partes illius. ¶ Confirmatur, & explicatur: quoniam si non darentur huiusmodi indiuisibilia continuatiua; nulla foret distinctio inter continua, & contigua: consequens est absurdum: ergo. Sequela ostenditur: quia si duas partes lapidis esse continuas, non addit aliquod indiuisibile, per quod nectantur; continuatio earum solum consistet in eo, quod sint eiusdem naturæ, & non distent inter se: constat autem; quod hoc ipsum habent duo lapides inter se contigui: ergo seclusis indiuisibilibus continuatiuis; non distinguerentur continua à contiguis.

4 Vltimò probatur nostra conclusio: quia si corpus perfectè sphæricum poneretur super corpus perfectè planum, tangeret illud physicè, & positiuè: sed non tangeret in parte: ergo solum tangeret in aliquo puncto, siue indiuisibili; & consequenter debet admitti in quantitate vera indiuisibilia positiua, & realia, quæ ab illius partibus distinguantur. Minor probatur, tùm ex Aristot. 1. *de Anima text.* 13. tùm ex Euclide Mathematicorum Principe. Tùm ratione satis efficaci: quoniam corpora se tangentia adæquantur in eo, in quo fit contactus: ergo si corpus perfectè sphæricum tangit corpus planum in parte; sequitur, quod corpus perfectè sphæricum habeat aliquam partem planam, & consequenter non erit perfectè sphæricum: in quo datur manifesta contradictio. Et eodem argumento conuincitur, dari in continuo lineam indiuisibilem versus latitudinem, & superficiem indiuisibilem versus profunditatem. Si enim columna perfectè rotunda caderet supra perfectè planum, solum tangeret illud in aliqua linea indiuisibili; minimè verò in parte: alias columna non esset perfectè rotunda, sed haberet aliquam planitiem, seu partem planam. Et similiter duo corpora solida, & perfectè plana nequeunt se tangere versus profunditatem, nisi in aliquo indiuisibili: alias non poterit non ibi interuenire aliqua penetratio, seu coëxistentia partium diuersorum corporum ad eundem locum. Necessarium igitur est, quod in continuò sint indiuisibilia realia, tùm terminatiua, tùm continua.

Respondent primò Aduersarij huic argumento, quod corpus perfectè sphæricum tangit corpus perfectè planum in parte incerta, & indeterminata: ac proinde tangit rem diuisibilem indiuisibiliter, quin sequatur inde corpus perfectè sphæricum habere vllam partem planam. ¶ Sed hoc facilè refellitur: quia impossibile est, quod globus tangat partem planam; & quod non habeat in se aliquam partem planam; eò quod corpora adæquantur in eo, in quo se tangunt: atqui est contra rationem corporis perfectè sphærici habere vllam partem planam: ergo impossibile est, quod corpus perfectè sphæricum tangat planum in aliqua parte, siue certa sit, siue indeterminata. Et quidem, quod sit possibile corpus perfectè sphæricum (vt sic tacitam euasionem præcludamus) constat, tùm quia cœli sunt perfectè sphærici, vt tradunt communiter Astrologi. Tùm quia non est aliquod rationabile fundamentum, vt id denegetur diuinæ potentiæ: & in hac hypothesi procedit argumentum.

Respondent secundò, prædictum contactum fieri in indiuisibili existente ibi non formaliter, sed tantùm eminenter. ¶ Hoc tamen falsitatis conuincitur: quoniam ille contactus est formalis, & actualis: ergo fieri debet penès aliquod, quod sit in corporibus actualiter, & formaliter. Et hoc maximè apparet in contactu duorum corporum planorum, ac solidorum: fit enim in superficiebus, quæ in illis actu, & formaliter sunt. Imò verò si in continuo non dantur formaliter indiuisibilia, nequit explicari, qualiter inueniantur eminenter.

§. II.

Referuntur opiniones contrariæ.

5 Prima sententia nostræ assertioni opposita, negat dari in continuo aliqua indiuisibilia terminatiua, quæ sint aliquid positiuum. Hæc placet pluribus Recentioribus, & suadetur: quoniam quælibet quantitas ex se est finita, cùm non habeat ex se esse infinitam: ergo vt quantitas finiatur, & terminetur, non sunt necessaria indiuisibilia terminatiua. ¶ Confirmatur, & explicatur primò: nam etiam si per intellectum abstrahamus puncta terminatiua à linea, adhuc ista manebit ita finita sicut antea: ergo superfluunt huiusmodi indiuisibilia ad terminandam lineam. ¶ Confirmatur secundò, & simul præoccupatur tacita quædam solutio: quia ratio finiti dicit carentiam majoris entitatis, & perfectionis, sicut è conuerso infinitum dicit perfectionem, & positiuam entitatem: ergo vt quantitas: sit modo sufficienti finita, non requiritur aliquis terminus positiuus, per quem finiatur; sed sufficiet carentia majoris extensionis.

Ad hoc argumentum constat ex dictis pro nostra conclusione: hæc enim indiuisibilia terminatiua non ponuntur præcisè ad hoc, quod quantitas sit vtcumque terminata; sed vt sit terminata modo sufficienti ad contactum, & contiguitatem corporum. Ad contactum autem positiuum non sufficit carentia extensionis: tum quia hęc carentia est nihil: tùm etiam, quia talis carentia nequit impedire contactum partium: eę verò non valent se immediatè tangere absque penetratione. Quamobrem vt duo corpora se contingant positiuè, & absque penetratione, debent esse finita, & terminata per aliqua indiuisibilia positiua, & non per solam carentiam majoris extensionis. Vnde ad argumentum dicendum est, quantitatem se ipsa esse finitam negatiuè; secùs verò positiuè: & ad hoc vltimum requiruntur indiuisibilia terminatiua, quę sint aliquid reale positiuum. Per quod etiam constat ad primam confirmationem.

Ad secundam respondetur, quod infinitum duo dicit: primum est habere plures, & plures partes, aut quasi partes, & hoc est aliquid positiuum: secundum est, habere carentiam termini positiui, & hoc est aliquid negatiuum. Vnde cùm finitum infinito è regione opponatur, debet alia duo importare: vnum est carere vlteriori extensione post vltimum sui, & hoc est quid negatiuum: aliud verò habere indiuisibile terminatiuum, per quod finiatur; & hoc est aliquid positiuum. Quamobrem sicut quantitas infinita deberet importare, & positiuam entitatem, & carentiam termini; sic quantitas, vt sit adæquatè finita, debet habere, & carentiam vlterioris entitatis, & terminum positiuum. Et si quantitas careret indiuisibilibus terminatiuis, & positiuis, non esset terminata omni terminatione, quam ex se petit: sicut etiam substantia completa, licèt ex se fundat negationem essendi in alio, adhuc tamen petit terminum positiuum, nempè subsistentiam, ratione cuius sit positiuè per se.

6 Secun-

6 Secunda sententia admittit indiuisibilia terminatiua, negat verò, quod dentur continuatiua. Ita Fonseca 5. *Metaph. cap. 16. quæst. 6.* & alij. Probatur primò ex Arist. 3. *Metaph. cap. 5.* vbi docet, superficiem non esse actu in continuo, sed solùm potestate. Quem locum exponit D. Thom. *lect. 13.* dicens: *Quod autem dictum est de superficie, intelligendum est in linea, puncto, & vnitate: hæc enim in continuo non sunt actu, nisi solùm quantum ad illa, quæ terminant continuum*. Et idem repetit *opusc. 36. cap. 2.*

Respondetur, quod in continuo præter illa indiuisibilia, quæ actu terminant, dantur alia plura indiuisibilia, quæ terminant non actu, sed potestate, & in potentia: & hæc sunt illa, quæ modo non exercent munus terminandi; attamen, posita diuisione, resultabunt in actu, terminabuntquè actualiter, & intrinsecè quantitatem. Igitur Aristot. & D. Thom. non loquuntur de indiuisibilibus continuatiuis, sed terminatiuis in potentia: quod textum legens facilè deprehendet.

Deinde arguitur: quoniam si Deus separaret à linea omnia indiuisibilia continuatiua, adhuc maneret continua; siquidem adhuc persisteret diuisibilis versus longitudinem: ergo ad continuationem quantitatis non requiruntur indiuisibilia continuatiua. ¶ Respondetur, impossibile esse; quod à linea auferantur omnia indiuisibilia; aliàs quantitas diuideretur actu in omnes suas partes. quod repugnat, cùm eæ sint diuisibiles in infinitum. Casu tamen gratis admisso, minimè remaneret linea, nec aliquid eius: non quidem quia linea ex solis indiuisibilibus componatur: sed ob essentialem dependentiam lineæ ab illis: est quippè linea quantitas continuata punctis, vt omnes Philosophi tradunt.

QVÆSTIO II.

An continuum componatur ex solis indiuisibilibus.

EX dictis *quæst. præcedenti* constat, quod in continuo inueniuntur indiuisibilia: sed examinandum restat, vtrum ex solis indiuisibilibus constituatur continuum: ad quod determinandum quæstionem præsentem excitamus.

§. I.

Sententia Aristotelis fulcitur auctoritate, & ratione.

7 DIcendum est, continuum non componi ex solis indiuisibilibus. Hanc conclusionem statuit, & probauit Philosophus *in hoc lib. cap. 1. text. 2.* his verbis: *At verò neque consequenter erit punctus ad punctum, aut ipsum nunc ad nunc ipsum, vt ex his sit longitudo, aut tempus: consequenter enim sunt, intra quæ nihil est eiusdem generis: inter autem puncta semper est linea, & inter ipsum nunc est tempus.* Aristotelem sequuntur D. Thom. & communiter omnes Philosophi, paucis exceptis infra referendis.

Probatur primò hæc conclusio ex Concilio Constantiensi *sess. 5.* vbi Ecclesia Catholica plurimum nostræ sententiæ defert, & oppositum dicendi modum appellat errorem in Philosophia. Nam postquam meminit errorum contra fidem, quibus Ioannes Hus irretitus fuerat, volens eius in Philosophia inscitiam ostendere, ac proteruum ingenium, refert quasdam eius propositiones, his verbis: *Linea aliqua Mathematica continua componitur ex duobus, tribus, vel quatuor punctis immediatis, aut solùm ex punctis simpliciter finitis: vel tempus est, fuit, vel erit compositum ex instantibus immediatis. Item non est possibile, quin tempus, & linea, si sint, aliter componantur.* Quibus statim Concilium debitam censuram adhibuit dicens: *Prima pars est error in Philosophia; sed vltima errat circa diuinam potentiam.* Vbi adeò apertè Concilium nostræ sententiæ fauet, & contrariam reijcit, vt pudeat referre euasiones, quibus Recentes quidam, vel nouarum, vel putrium opinionum cupidi, mentem Sacri Concilij non exponunt, sed deludunt.

8 Secundò probatur ratione, quam supra insinuauit Arist. & possumus ad hanc formam reducere: quoniam linea est extensa versus longitudinem: sed indiuisibile additum indiuisibili nequit causare extensionem: ergo linea non componitur ex solis indiuisibilibus. Maior, & consequentia constant. Minor autem suadetur: quia ea, quæ secundum se tota se tangunt, non magis extenduntur, quam vnum ex illis, vt videre est in duobus corporibus æqualibus, & penetratis, quæ ob adæquatum sui contactum non occupant maius spatium, sed eidem loco correspondent: constat autem, quod duo puncta immediata se tangunt adæquatè, & secundum se tota; nam cùm sint indiuisibilia, impossibile est, quod secundum aliquid sui se contingant, & non secundum se tota; ergo indiuisibile additum indiuisibili nullam facit extensionem. Vnde sicut in ædificio, si vnus lapis adæquatè tangeret alium, & penetraretur cum illo, nullatenùs cresceret ædificium, quantumvis lapides adderentur; sed omnes correspondérent eidem spatio: ita si punctum immediatè adderetur puncto, nullam posset addere extensionem: quia vnum non extenderetur vltra aliud, sed illud adæquatè contingeret.

Confirmatur: nam si linea constitueretur ex solis indiuisibilibus, fieret, quod linea vndecim punctorum esset magis extensa, quam linea decem punctorum: consequens (quod Aduersarij debent admittere, atque concedunt) est omninò absurdum: ergo linea non componitur ex solis indiuisibilibus. Probatur minor: quia linea prior solùm excedit posteriorem in vnico indiuisibili: ergo repugnat, quod sit magis extensa, aut diuisibilis ratione illius. Nam, vt ex terminis liquet, implicat, aliquid esse magis extensum per id, quod caret omni extensione, sicut & quod aliquid fiat album, nisi per albedinem.

9 Respondebis rationi, quod licèt in rebus diuisibilibus, hoc ipso, quod adæquatè se tangant, nequeat vna extendi vltra aliam: attamen indiuisibilia, licèt se adæquatè contingant, queunt causare extensionem, & vnum esse extra aliud. Et potest assignari ratio differentiæ: quoniam penetratio solùm habet locum in rebus diuisibilibus? vnde hoc ipso, quod inter eas detur adæquatus contactus, opus est, quod etiam detur actualis penetratio, & consequenter vna non sit extra aliam: neque extendatur vltra illam. Cæterùm indiuisibilia nequeunt penetrari: quocirca valent se contingere absque intromissione vnius in aliud; sed erit vnum post aliud, ac proinde duo facient maiorem extensionem, quam vnum. Quod potest declarari: quia punctum, quod in nostra sententia terminat aliquam partem, tangit ut adæquatè ab illa: & nihilominus non intromittitur, nec penetratur cum ea, sed sequitur post ipsam. Sic igitur neri potest, quod duo indiuisibilia se adæquatè tangant; & nihilominùs non penetrentur, sed faciant extensionem. ¶ Respondebis etiam confirmationi, quod sicut vnitas prædicamentalis est in se indiuisibilis, & hoc non obstante, vnitas addita vnitati facit numerum, qui est quantitas extensa: ita punctum, quod se solo est quid indiuisibile, si coniungatur alijs punctis, poterit efficere

quantitatem extensam, & magis extensam. Quod valet adhuc explicari alio exemplo: etenim instans temporis est in se ipso indiuisibile: & nihilominùs additum tempori reddit ipsum longius; quandoquidem res durans in vna hora, & in instanti terminatiuo illius plus durat, quam alia, quæ duraret per eandem horam, non verò in instanti terminatiuo eius; in illo quippè instanti terminatiuo verificaretur de priori, quod *est*, & de posteriori, quod *non est*: ergo optimè concipi potest, quod punctum additum lineæ reddat ipsam magis extensam, etsi punctum in se indiuisibile, atque inextensum sit.

10 Sed hæc frustra adhibentur, & sola explicatione nostræ rationis corruunt, non enim facimus vim in eo, quod indiuisibilia immediata penetrentur, vel non: sed libenter concedimus, penetrationem propriè dictam, solùm inueniri in corporibus. Cæterùm asserimus, quod sicut duo corpora æqualia, & penetrata non magis extenduntur, quam vnum: ita duo puncta immediatè se contingentia, non efficient maiorem extensionem, quam vnicum: quia sicut ex corporibus penetratis vnum non progreditur vltra aliud; sic ex indiuisibilibus immediatis impossibile est, quod vnum sit extra aliud. Et ratio est perspicua: quia repugnat, vnum indiuisibile tangere aliud, & non tangere illud totum; cùm in indiuisibili non dentur partes, quarum vna tangatur, & altera non tangatur; atqui cum prædicto adæquato contactu non compatitur, quod vnum progrediatur vltra aliud, vel efficiat vllam extensionem; ergo indiuisibile additum indiuisibili nequit facere extensionem. Minor constat; quia si vnum indiuisibile eò extenditur, quò alterum non progreditur; ergo non se tangunt adæquatè; si autem se tangunt adæquatè: ergo vbi est vnum est aliud, & è conuerso.

Id autem, quod dicitur de puncto terminatiuo partis, nullius roboris est; quia licèt illud punctum immediatè afficiat partem; attamen philosophicè loquendo, non tangit illam; ea quippè, vt asserit Arist. *in hoc lib. text.* 1. se tangunt, quorum vltima sunt simul, & consequenter habent aliquid præter vltimum: quod punctis, ac indiuisibilibus adaptari nequit, vt ex se liquet. Quamobrem prædictum punctum non est intra lineam, nec sequitur post eam, nec vllam illi extensionem addit; nam esse intra, vel extra, vel extendere quantitatiuè, & in ordine ad locum, solùm competit rei extensæ, secùs verò indiuisibili, quale est illud punctum. Vndè solùm terminat, & afficit quantitatem entitatiuè.

Exempla verò aduersus confirmationem adducta, illam minimè labefactant: quoniam etsi indiuisibile additum indiuisibili non valeat efficere maius, aut extensius, potest tamen facere plus, & causare multitudinem. Vndè cùm quantitas discreta, seu numerus sit quædam multitudo; mirùm non est, quod vnitates ex se indiuisibiles queant aggregatæ numerum constituere. Quibus etiam addendum est, partes quantitatis continuæ esse eiusdem rationis cum toto; pars quippè lineæ linea quædam est: quocircà sicut ipsa quantitas continua constat partibus, & potest diuidi in eas; ita quælibet eius pars debet id ipsum habere, quod indiuisibilibus non valet conuenire. At partes quantitatis discretæ non sunt eiusdem rationis cũ toto, non enim pars quinarij v.g. est quinarius; vndè fieri potest, quod quantitas discreta componatur ex solis indiuisibilibus. ¶ Ad aliud exemplum dicendum est, quod instans additum tempori non reddit tempus longius: quia tempus est quid extensum, & implicat fieri aliquid magis extensum per id, quod caret omni extensione. Posito tamen illo instanti, datur maior duratio; hæc quippè abstrahit ab extensione: nam sicut potest dari duratio successiua, ita & duratio instantanea: atque ideò plus durationis potest prouenire ab eo, quod est indiuisibile. Ex quo tamen solùm concluditur, quod linea ratione puncti terminatiui habeat plus de entitate, secùs verò de longitudine, aut extensione.

§. II.

Aliud fundamentum veræ sententiæ.

11 Secundò suadetur nostra sententia ab inconuenienti, quod ex contraria deducitur: quoniam si continuum constat ex solis indiuisibilibus, sequitur, quod mobile velocissimum nequeat in æquali tempore percurrere maius spatium, quàm mobile tardissimum: consequens est absurdum: ergo, & antecedens. Sequela ostenditur: nam dato spatio composito ex decem v.g. indiuisibilibus, tunc mobile tardum non posset non in quolibet instanti temporis acquirere vnum indiuisibile spatij: si enim in illo transitu tempus consumeret, priùs acquireret aliquid illius indiuisibilis, quam totum ipsum: quod rei indiuisibili manifestè repugnat. Mobile autem velox in vnico instanti temporis non posset acquirere, nisi vnicum indiuisibile spatij: quia minimum spatij, quale est vnicum indiuisibile, petit ad sui acquisitionem durationem minimam, quale est vnicum instans temporis. Fieret igitur, quod in æquali duratione non posset mobile velocissimum pertransire maius spatium, quam mobile tardissimum.

Respondent primò Aduersarij, mobile velocissimum posse in vnico instanti temporis percurrere plura indiuisibilia spatij, & consequenter posse in æquali duratione acquirere maius spatium, quam mobile tardum: hoc enim in vno instanti temporis vnum dumtaxat spatij indiuisibile percurrit.

Sed contra: quia ex hac doctrina sequeretur primò, posse naturaliter idem corpus esse simul in duobus locis adæquatis: nam si mobile solùm habet quinque puncta extensionis, & sit ita velox, vt in vnico instanti acquirat decem indiuisibilia spatij; erit in eodem instanti in quinque prioribus, & etiam in quinque posterioribus: constat autem, quod mobile quinque punctorum correspondet, vt locus adæquatus spatium quinque indiuisibilium: ergo foret naturaliter in duobus locis sibi adæquatis. Quod tamen nemo concedet. ¶ Fieret secundò, quod si mobile duplo velocius, quam alterum percurrit in vnico instanti nouem indiuisibilia spatij; tunc aliud in eodem instanti percurret quatuor, & dimidium: sed hoc est ridiculum, cùm indiuisibile careat medietate: ergo prædicta solutio nequit sustineri.

12 Respondent secundò, mobile acquisito vno indiuisibili spatij, statim quiescere per aliquam morulam: quamobrem etsi in vno instanti non acquiratur, nisi vnicum indiuisibile, potest nihilominùs motus vnius mobilis esse velocior, quam motus alterius, & percurrere maius spatium: quia non est necessarium illas morulas esse æquales; sed fieri potest, quod vnum mobile magis detineatur, quam aliud.

Sed contra: quia, mota rota figuli, omnes eius partes mouentur cum æqualibus morulis, si eæ dantur; quippè cùm partes continuæ sint, repugnat quod vna moueatur, & alia quiescat: & nihilominùs partes circumferentiæ velocius mouentur, quam partes axi proximæ; siquidem percurrunt maius spatium: ergo tarditas, & velocitas motuum nequit ad prædictas morulas reuocari. ¶ Ad hæc: nullus motus est ita velox, vt non possit dari alius velocior: ergo si inæqualitas in velocitate oritur ex morulis, quas ista solutio adstruit, nullus erit motus, qui illis morulis non interrumpatur, & aliquantulum quiescat; & consequenter nullus erit motus rigorosè

sè continuus: consequens est absurdum, & contra communem Philosophorum sententiam: ergo doctrina, ex qua deducitur falsa est.

§ III.

Diluuntur rationes in contrarium.

13 Continuum constare ex solis indiuisibilibus docuerunt aliqui antiqui Philosophi, & Ioannes Ilus hæreticus, vt vidimus *num* 7. quos sequuntur nonnulli Moderni ex Societate. Qui dicendi modus potest probari primò: quia mobile motu continuo tangit quidquid est in spatio, per quod mouetur: non enim transit ab extremo ad extremum, nisi per medium: sed si globus perfectè sphæricus moueatur super corpus perfectè planum, solùm tanget planum in puncto: ergo totum planum constat ex solis punctis.

Respondetur, quod spatium, siue medium, per quod ille globus mouetur, non est planum, quod tangit solùm in puncto, & cui minimè adæquatur; sed est aër circunstans, à quo vndique circunscribitur, & cum quo habet debitam commensurationem puncti ad punctum, & partis ad partem. Vnde ex eo, quod ille motus sit continuus, minimè infertur, vel quod globus tangat partem plani, vel quod planum constet ex solis indiuisibilibus. Sed fieri optimè potest, quod ille motus per aërem sit continuus, cùm inter superficiem conuexam globi, & concauam aëris datur perfecta adæquatio; & quod nihilominùs mobile tangat discretè planum, cui innititur, contingendo puncta, & non partes: quia videlicet globus nullam habet partem planam, in qua contingat planum, & ei coæquetur. Et si globus, manu superposita, traheretur per totum planum, idem adhuc dicendum foret; quamuis sensus non percipiat interruptionem contactuum: sufficit enim ad id suadendum ratio philosophica, quam suprà expendimus *num.* 4. cui potius, quam sensibus fides habenda est.

14 Arguitur secundò: nam vel inter primum punctum initiatiuum lineæ, & omnia alia puncta mediat aliquid, vel non? si nihil mediat: ergo iam punctum est immediatum puncto; & consequenter tota linea coalescit ex punctis. Si mediat linea, seu pars lineæ: ergo etiam med aut puncta, sine quibus dari nequit linea: hoc autem est absurdum, quandoquidem inter primum punctum, & cætera omnia puncta collectiuè accepta, repugnat mediare aliquod punctum, vt constat ex ipsis terminis.

Respondetur, quod inter primum punctum, & quodlibet aliud diuisiuè acceptum mediat pars lineæ: at inter primum punctum, & omnia lineæ puncta collectiuè accepta nihil mediat. Quod non contingit ex eo, quod inter punctum, & punctum non mediet pars; sed quia impossibile est accipi collectiuè omnia puncta, nisi etiam accipiantur omnes partes. Si enim manet aliqua pars, nequeunt non manere in ea infinita puncta; cùm quælibet pars quantitatis constet ex infinitis partibus vnitis per infinita indiuisibilia. Qua etiam de causa implicat, quod Deus separet omnia indiuisibilia à quantitate, nimirum quia maneret quantitas, & non maneret.

15 Tertiò arguitur: quia de ratione locati circumscriptiuè est, quod totum correspondeat toti loco, & pars parti, & indiuisibile indiuisibili: sed dato corpore, cuius vna medietas sit in aëre; & alia in aqua; tunc ex parte loci dantur duæ lineæ immediatæ, nempe aëris, & aquæ: ergo ex parte corporis locati debent dari aliæ duæ lineæ immediatæ; & consequenter inter lineam, & lineam non erit pars, sed totum continuum constabit ex solis indiuisibilibus.

Respondetur, quod vtrique lineæ aëris, & aquæ non correspondet ex parte locati, nisi vna linea: cùm enim vtraque linea sit secundum latitudinem indiuisibilis, ita se habent in ordine ad locatum, ac si essent vna, quare sufficit ex parte corporis locati vna linea, vt detur debita correspondentia inter locatum, & locum. Aliis argumentis, quæ videntur huic opinioni suffragari, occurremus *quæst. sequenti.*

QVÆSTIO III.

An partes continui sint finitæ, vel infinitæ.

VT difficultatem hanc, quæ obscuritati satis obnoxia est, majori cum luce explicemus, oportet aliqua prælibare, ex quibus illius intelligentiam, ac perfectam resolutionem omninò pendere arbitramur.

§. I.

Obseruationes nonnullæ.

16 PRimò supponendum est, partes quantitatis alias esse *aliquotas*, & alias *proportionales*. Pars *aliquota* dicitur, quæ est certæ, & determinatæ magnitudinis cum aliis, quæ in continuo reperiuntur: vndè si aliquoties repetatur exhauriet, ac mensurabit continuum: quocirca *aliquota* appellata est. Et quia nec ipsa, nec aliquid eius continetur in aliis partibus per ipsam mensuratis, sed omninò est extra illas; ideò solet etiam *partis non communicantis* titulo insigniri: & hoc pacto se habet primus v. g. palmus ad reliquos vlnæ. Pars autem *proportionalis* appellatur, quæ in aliquota includitur, ita quod sit medietas eius, & rursus medietas primæ medietatis, & sic in infinitum. Qua de causa vocatur *proportionalis*, quia cum proportione quadam componit totum: in maiori enim includitur minor, & rursus in illa aliæ minores continentur, & sic de aliis. Ex quo vlterius fit, quod pars proportionalis nullam sibi determinet certam quantitatem: sed possit esse minor, ac minor sine termino: omnes tamen habent communicare, & contineri sub illa portione quantitatis, quam diuidunt: quomodo comparantur duæ medietates palmi ad palmum, & iterum duæ medietates ad primam palmi medietatem, & sic in infinitum: & ideò appellantur partes *communicantes*.

17 Secundò supponendum est, partes quantitatis, tàm aliquotas, quàm proportionales dari actu, & realiter in continuo, & esse inter se distinctas. Quod suadetur, tum ex Concilio Tridentino *sess.* 13. *cap.* 3. vbi inquit: *Totus enim est integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius parte; totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.* Hæc autem verba non ita rectè explicari possent, nisi quantitas haberet actu, & realiter partes, ac realiter distinctas. Tum etiam, quia id expressè docent Aristot. 5. *Metaph. cap.* 12. & D. Thom. ibidem *lect.* 15. quibus consentiunt communiter Interpretes. Tùm præterea, quia duæ medietates vlnæ (& idem est de aliis partibus) distinguuntur realiter; siquidem sunt per se, & ratione sui ab inuicem separabiles; quod est euidens signum distinctionis actualis: sed non distinguuntur tanquam totum, & totum: ergo tanquam pars, & pars. Tùm denique quia de ratione quantitatis est habere partes extra partes, siue actu distinctas: sed hoc non habet post diuisionem; tunc quippè iam non

sunt

sunt partes, sed quædam tota: ergo quantitas habet actu partes realiter distinctas antecedenter etiam ad diuisionem.

18 Neque his contrarius est D. Thom. *in 4. dist. 10. quæst. 1. art. 2. quæstiunc. 3. ad 1.* vbi ait: *Vnitas rei consequitur esse ipsius: partes autem alicuius homogenei continui ante diuisionem non habent esse in actu, sed potentia tantùm: & ideò nullam habent vnitatem propriam in actu. Vnde in actu non est accipere ipsarum numerum, sed potentia tantùm.* Et hinc consequenter docet, quod Christus non sit infinities sub quantitate hostiæ, & eius partibus: quia videlicet non est accipere partium illarum numerum in actu, sed potentia tantùm. Quod etiam satis apertè significauit 1. *Physic. lect. 6.* dicens: *Hoc autem intelligendum est de partibus existentibus actu in toto, sicut caro, neruus, & os existunt in animali. Et per hoc excluduntur partes totius continui, quæ sunt potentia in ipso.* Eodem modo loquitur 7. *Metaphysic. lectione* 13. Ex quibus deduci videtur, quod iuxta mentem D. Thom. non dantur in continuo partes actu, & realiter distinctæ.

Non inquam Angelic. Doctor contradicit obseruationi proximè factæ: quoniam aliud est partes continui esse actu, & realiter partes, aliud verò partes continui esse partes actu infinitas, vel constituentes numerum. Similiter aliud est, quod partes continui habeant esse actu partes; aliud verò, quod habeant existere simpliciter. Nam ad primum sufficit realis distinctio inter illas, quæ satis colligitur ex earum mutua separabilitate; siue habeant entitatem certam, ac determinatam, siue non: ad secundum autem requiritur, vel actualis illarum separatio, vel saltem, quod dum actu sunt in continuo, habeant modum essendi certum, signatum, ac determinatum: quod solùm conuenit partibus aliquotis. Ad quod attendens D. Thom. merito asseruit in primo loco, partes continui (quod præcipuè de proportionalibus intelligendum est) non habere in actu vnitatem, nec constituere numerum, sed potentia tantùm: intulitque consequenter corpus Christi, non esse infinities sub hostia: quia licèt istius partes sint actu, & realiter partes, attamen non constituunt actu numerum finitum, vel infinitum. Et quoniam caro, neruus, & os sunt certæ, ac determinatæ magnitudinis; secùs verò partes proportionales: idcircò in secundo testimonio asseruit, priores partes existere actu in animali; posteriores autem existere in potentia in continuo. Quoniam licèt partes, tàm aliquotæ, quàm proportionales distinguantur actu realiter inter se, & existant actu per existentiam totius continui; nihilominùs aliquotæ existunt signatè, ac determinatè; & ideo dicuntur esse in actu: proportionales verò existunt modo indeterminato, & confuso; quamobrem dicuntur esse in potentia, non quidem absolutè, sed comparatiuè ad aliquotas.

Sed dices: distinctio consequitur vnitatem: sed pars, quandiu est in continuo, nullam habet vnitatem: ergo non distinguitur actu ab alia parte: Probatur minor: nam in primis non habet vnitatem prædicamentalem, hæc quippè solùm conuenit quantitati totali: nec habet vnitatem transcendentalem; cum ista sequatur esse rei, quod in qualibet re, & partibus eius est vnicum, & simplex. ¶ Respondetur, quod licèt partes quantitatis non habeant propriè, & rigorosè vnitatem in actu, habent nihilominus suam qualemcumque, ac imperfectam vnitatem partialem. Nam sicut quantitas ante diuisionem est actu, & simpliciter vna: ita petit essentialiter constitui in sua entitate per habere partes extra partes: ad quod necessum est, vt quælibet pars sit partialiter vna, tùm prædicamentaliter, tùm transcendenter. Quod etsi non sufficiat, vt partes habeant esse actu simpliciter, & constituant numerum; sufficit tamen ad hoc quod sint actu realiter distinctæ. Videantur, quę supra diximus *disputatione 18. numero 5.*

19 Tertiò, & vltimò supponendum est, partes aliquotas cuiuscumque continui esse numero finitas. Et ratio est perspicua: quoniam pars aliquota habet certam, & signatam magnitudinem, & non communicat cum aliis partibus: ergo partes aliquotæ infinitæ in multitudine nequeunt non constituere corpus magnitudinis simpliciter infinitæ: hoc autem est impossibile, vt constat ex dictis *disput. 18. à num. 21.* ergo partes aliquotæ important in quolibet continuo multitudinem finitam. Quamobrem tota difficultas præsens ad partes proportionales reuocanda est.

§. II.

Resolutio quæstionis.

20 Dicendum est, tot dari partes proportionales in continuo, vt in eis non sit assignare primam, & vltimam, nec possint dinumerari; sed si haberent modum essendi certum, & determinatum, essent actu infinitæ; de facto tamen solùm sunt infinitæ in potentia, & secundum quid. Addimus hanc postremam assertionis partem propter ea, quę nuper diximus *num. 18.* Prior autem, quæ directè respondet quæsito, est Aristot. *in cap. de Quantitate, & 5. Metaph. cap. 13.* & D. Thom. *ibidem, & in hoc lib. text. 37.* Quos sequuntur communiter Thomistæ.

Fundamentum est: quoniam partes proportionales non sunt numero, siue multitudine finitę: ergo tanta est multitudo earum, vt nequeat in eis prima, vel vltima pars designari; & consequenter, nisi obstaret modus essendi harum partium, essent actu, & simpliciter infinitæ, quantum est ex parte multitudinis. Consequentia liquet. Antecedens autem suadetur: quia si partes continui sunt numero finitę, demus, quod sint v. g. decem. Tunc inquirimus: an quęlibet illarum sit diuisibilis, vel non? Si hoc posteriùs eligatur: ergo quęlibet pars est indiuisibilis, & consequenter illud continuum conflabit ex solis decem indiuisibilibus: quod improbatum manet ex dictis *quæst. præcedenti.* Si dicatur primum: ergo iam partes illius continui non erant tantum decem, sed viginti: de quibus fiet idem argumentum, & sic de aliis vsque in infinitum. Vnde, vel asserendum est, continuum componi ex solis indiuisibilibus, quod est absurdum, vel concedendum est conflare ex partibus, quę nullo numero clauduntur, quod intendimus.

§. III.

Solutio plurium argumentorum.

21 Sed quamvis assertio à nobis statuta sit adeo certa, & communis; plures tamen sunt difficultates, quę illius veritatem obnubilare videntur, & quibus oportet occurrere, vt eam incolumem vindicemus. Igitur contra dictam conclusionem arguitur primo: quoniam si in quolibet continuo darentur partes proportionales infinitę, sequeretur, quod granum tritici tot haberet partes, ac cœlum Empyreum: consequens est absurdum: ergo. Sequela ostenditur: quia non sunt imaginabiles plures partes, quam infinitę infinities; sed si quodlibet continuum haberet partes infinitas, iam granum tritici haberet infinitas partes, & in qualibet earum haberet alias partes infinitas, ac proinde gauderet partibus

tibus infinities infinitis; ergo tot partes haberet granum tritici, quot habet cœlum Empyreum.

Respondent Conimbric. huic argumento, concedendo sequelam, & negando minorem: existimant enim non dari plures partes proportionales in continuo maiori, quam in minori. Quod sibi persuadent ex eo, quod si darentur duo circuli, quorum vnus esset maior, & alium intra se contineret, tunc omnes lineæ ductæ à centro vsque ad circumferentiam circuli maioris transirent per circulum minorem: sed qualibet linea in eo transitu occupat vnum punctum: ergo tot puncta habet circulus minor; quot habet circulus maior, & consequenter habebunt æqualem multitudinem partium proportionalium.

Hæc tamen doctrina manifestè falsa est: quoniam cœlum Empyreum ratione vnius partis æqualis longitudinis cum grano tritici habet tot partes, quot habet granum tritici: sed cœlum Empyreum habet insuper plures alias partes, vt ex se liquet: ergo plures partes habet cœlum Empyreum, quam granum tritici; & oppositum asserere est rationi euidenti contradicere. Id autem, quod in sui fauorem afferunt Conimbric. nullius roboris est; plures enim partes habet circulus maior, quam minor: quod apertè deprehendet, qui lineas vtriusque circuli extenderit in longitudinem ad modum lineæ rectæ. Tunc enim magis protenderetur linea circuli maioris, quam linea circuli minoris: ergo in eo, in quo adæquantur, habent æquales partes: sed insuper linea circuli maioris in eo, in quo excedit lineam minoris, habet etiam alias partes: ergo plures partes habet circulus maior quam minor. Et quamvis à quouis puncto circuli minoris possit duci linea ad aliquod punctum circuli maioris; attamen non è quolibet puncto circuli maioris potest duci linea ad punctum minoris: quia plura puncta habet circulus maior, quam minor, vt constat ex dictis. Vnde ad argumentum neganda est sequela, ad cuius probationem dicimus, possibiles esse plures partes, quam infinities infinitas: multitudo quippè partium infinities infinitarum, si bis, aut pluries multiplicetur, est maior, quam ipsa multitudo infinita non multiplicata, vt supra diximus *disp. 18. num. 39.*

22 Secundò arguitur: nam si infinitum constaret infinitis partibus, haberet extensionem, seu magnitudinem infinitam: consequens est falsum; ergo &c. Probatur sequela; quia quælibet pars, sicut habet suam entitatem, ita habet suam magnitudinem; ergo si in continuo dantur infinitæ partes, etiam inuenientur infinitæ magnitudines; at infinitæ magnitudines inter se vnitæ nequeunt non constituere vnam magnitudinem infinitam: ergo si in continuo dantur infinitæ partes, sequitur continuum habere infinitam magnitudinem.

Respondetur negando sequelam; quoniam magnitudo continui non attenditur penes partes proportionales, sed penes partes aliquotas; vnde possunt partes proportionales in infinitum multiplicari, quin efficiant magnitudinem infinitam; imò verò queunt sub quantitate satis parua contineri. Et ratio est; quia non omnes partes proportionales sunt æquales vni parti certæ, aut incertæ magnitudinis; sed sunt minores, & minores sine termino; partes enim totius quantitatis comparantur ad totam quantitatem, vt medietates eius, sub qua continentur, & cui nullam addunt extensionem; & sic in infinitum. Vndè ita in infinitum multiplicantur, vt tamen nullum causent augmentum quantitatis; sed potiùs quantitatem, siue magnam, siue paruam intersecent, partiantur, ac diminuant; quocircà ex illarum infinita multiplicatione non infertur magnitudo infinita in quantitate. Non enim sunt infinitæ magnitudines æquales, & se excludentes, sed infinitæ magnitudines, minores, ac minores, & se versus minimum includentes: atque ideo non augent quantitatem: sed illam diuidunt, & sub illa continentur. Quamobrem sicut duæ quantitates penetratæ, non magis extenduntur quam vna, quia vna non est extra aliam; sic datis duabus medietatibus vnius quantitatis, non magis extenduntur, quam ipsa quantitas: quia licèt vna medietas sit extra aliam medietatem, vtraq; tamen est intra quantitatē, quam diuidunt.

Quæ omnia valent explicari, & confirmari sequenti exemplo: nam dato vase capiente aliquam mensuram aquæ, si hanc in vas infundas, & deinde ex illo extractam iterum per medietates medietatum infundas; tunc licèt prius infundas vnam medietatem totius aquæ; & rursus ex medietate infundas aliam medietatem; & iterum ex medietate manente infundas aliam medietatem; & iterum ex medietate, quæ remansit, aliam medietatem infundas, & sic in infinitum: nihilominùs in fine temporis non plus aquæ inuenietur infusa, quam à principio. Manifestum ergo signum est, quod multitudo infinita partium proportionalium est insufficiens ad efficiendum magnitudinem infinitam.

23 Tertiò arguitur, & simul impugnatur præcedens responsio: quoniam vbi dantur infinitæ partes non communicantes, sed se excludentes, necessarium est, quod efficiant extensionem infinitam: atqui si in continuo darentur infinitæ partes omnes se mutuo excluderent: ergo causarent magnitudinem infinitam. Suadetur minor: quia inter quamlibet, & quamlibet parte medіat punctum, ratione cuius vna est extra aliam: ergo si in continuo dantur infinitæ partes omnes sunt non communicantes, sed se excludentes. ¶ Confirmatur primò; quia tot sunt in continuo medietates æquales, & quarum vna sit extra aliam, quot fieri possunt diuisiones: sed admittimus, quod continuum possit diuidi infinitis diuisionibus: ergo habet infinitas medietates æquales, & se excludentes. ¶ Confirmatur secundò; nam partes, quæ diuisæ facerent multitudinem infinitam in actu, nequeunt non, si sunt vnitæ, facere magnitudinem actu infinitam; sed si partes continui essent infinitæ modo à nobis explicato, & actu diuiderentur, efficerent multitudinem infinitam in actu; ergo vnitæ efficiunt magnitudinem infinitam, quod est contra euidentem experientiam: ergo partes continui non sunt infinitæ.

Respondetur ad argumentum negando minorem; quia licèt duæ medietates inter se comparatæ solùm communicent in puncto illas nectente, & vna sit extra aliam; attamen vna, & altera includitur in ea parte, cuius medietates sunt, & habent in illa communicare; & consequenter sunt partes *communicantes* simpliciter loquendo. Medietas enim digiti v. g. vtramque sui medietatem includit; licèt medietas medietatis non includat illam medietatem, cum qua componit medietatem digiti, & sic de aliis. Quamobrem non efficiunt magnitudinem infinitam; ad hoc quippè necessariæ sunt infinitæ partes simpliciter se excludentes, & nullo modo communicantes: quod solum competit partibus aliquotis. ¶ Per quod patet ad primam confirmationem; nam licèt continuum possit in infinitum diuidi in partes minores, & minores, quæ communicant, & clauduntur sub maioribus; nequit tamen partiri in partes infinitas, & æquales vni certæ: & hoc posterius requirebatur, vt partes infinitæ efficerent magnitudinem infinitam. ¶ Ad secundam neganda est maior; quia ad multitudinem solùm requiruntur plura, siue vnum sit intra aliud, siue non: ad magnitudinem verò desideratur, quod vna pars sit extra aliam, & cum illa non communicet. Vndè quia partes continui sunt distinctæ, & in infinitum diuisibiles, efficerent diuisæ multitudinem infinitam. Cæterùm, quia eædem partes adæquatè non se excludunt, sed

sed minores clauduntur sub maioribus, nullamquè supra illas extensionem addunt; idcircò non efficiunt infinitam magnitudinem.

24 Quartò arguitur: quia si continuum componitur ex infinitis partibus, sequitur quod non possit spatium aliquod diuisibile v. g. vnius vlnę pertransiri motu continuo: consequens est manifestè falsum: ergo & antecedens. Sequela ostenditur: nam datis infinitis partibus in spatio, ante quamlibet partem erit alia, & ante istam alia, & sic in infinitum: & similiter, acquisita quauis parte, restaret alia, & alia acquirenda sine termino; cum in partibus infinitis non detur prima, vel vltima pars, vt ex se liquet: ergo mobile nunquam illas finiet, seu pertransiet motu continuo, & successiuo, nempè acquirendo partem post partem. ¶ Confirmatur; quia si in tempore finito possunt percurri infinitę partes spatij, possent pariter fieri in eodem tempore infinitę diuisiones, vel possent produci infiniti Angeli successiuè, hoc autem est absurdum: ergo, vel dicendum est, non dari in spatio continuo infinitas partes, vel eas non posse finito tempore pertransiri.

Respondetur ad argumentum negando sequelam; nam sicut ex parte spatij dantur infinitæ partes proportionales, ita etiam dantur ex parte motus; cùm iste sit de genere continuorum; quamobrem potest spatium finitum per motum finitum, & exercitum tempore finitò adęquatè percurri. Et ratio est: quia non fit transitus per partes proportionales dinumerando vnam post aliam; quo pacto concedimus esse impertransibiles: sed in vna parte alię infinitę includuntur, quę percurruntur vnico transitu, siue parte motus, in qua etiam alię infinitę partes proportionales motus includuntur. Vndè sicut motus durat finito tempore, etsi constet infinitis partibus proportionalibus; ita valet percurrere spatium, licet in eo infinitæ partes proportionales includantur.

Sed dices, solutionem petere principium; quandoquidem eadem difficultas militat in motu, ac in spatio. Nam si motus habet infinitas partes: ergo non est in eo prima pars, & vltima: & consequenter non valebit incipere, aut desinere, quippè cùm deberet incipere per primam partem, & desinere per vltimam. ¶ Respondetur, quod motus (& idem est de alijs successiuis) non incipit intrinsecè, seu per *primum esse*, ita vt sit verum dicere, *nunc est motus*, sed incipit extrinsecè, & per vltimum *non esse*, quatenus verificatur, *nunc non est motus*, *& immediatè post erit*: quod magis declarabimus *disput. sequenti*. Porrò ad hunc modum incipiendi, non requiritur, quod detur in motu aliqua prima pars determinata, sed sufficit, quod post hoc instans sequatur re ipsa aliquid motus, in quo non sit designabilis prima medietas, sed qualibet designata, valeat designari alia, & alia sine termino: omnes tamen includantur sub ea parte, quæ po st illud instans incipit. Et idem proportionabiliter de desitione motus dicendum est.

Ad confirmationem negatur major: & ratio disparitatis est, quod partes motus, temporis, & spatij sunt partes proportionales, quæ proinde clauduntur sub vna parte certa, & aliquota, & consequenter valent percurri, aut finiri. At illæ actiones, vel diuisiones sunt actiones totales, & non communicant sub aliqua vna actione; quocirca nequeunt exerceri in tempore finito.

25 Vltimò aduersus compositionem continui ex partibus, & illarum infinitatem potest vrgeri argumentum, quo *supra num.* 11. impugnauimus constitutionem ex solis indiuisibilibus, valetquè ad hanc formam reduci: quoniam impossibile est, quod mobile velox percurrat in vna parte temporis, nisi vnicam partem spatij, & etiam repugnat, quod mobile tardum in vnica parte temporis non acquirat aliquam spatij partem: ergo in eodem tempore, vel in eisdem temporis partibus, tot partes spatij percurrit vnum mobile, ac aliud; & per consequens impossibile erit, quod in eadem duratione mobile velocissimum acquirat maius spatium, quam mobile tardum: quod est contra manifestam experientiam.

Respondetur, quod licèt vtrumque mobile in qualibet parte temporis debeat acquirere vnam partem proportionalem spatij; nihilominùs vnum valet absolutè percurrere in eodem tempore maius spatiũ, quam aliud. Et ratio est: quoniam sicut vnum quantum potest esse maius alio; ita partes proportionales vnius debent esse maiores, quam partes proportionales alterius. Nam partes proportionales sunt medietates totius continui; & rursus medietates priorum medietatum, & sic in infinitum: quò autem aliquod totum est maius, eò medietates eius sunt maiores proportionabiliter. Vndè in vna parte temporis possunt mobile velox acquirere partem spatij maiorem, & mobile tardum minorem; & consequenter in fine durationis, maius spatium inuenietur pertransitum à mobili veloci, & minus à mobili tardo. Hoc autem minimè haberet locum, si spatium ex solis indiuisibilibus componeretur: quoniam in indiuisibilibus non datur magis, & minus, sed omnia æqualiter carent extensione: vndè in eodem tempore, vel temporis instantibus non posset mobile velox percurrere maius spatium, quam mobile tardum. Consultò aliquas obiectiones ex dictis scaturientes prætermittimus, tùm quia iuxta hactenus tradita, haud difficile erit illis occurrere: tùm ne materiam ex se satis implexam nouis difficultatibus intricemus: tùm & præcipuè, ne prolixitate, ac rerum multitudine studentium nouitiorum, quibus laboramus, nimis discrutiemus ingenia.

DISPVTATIO XXIV.

De modo inceptionis, & desitionis rerum.

1 AD perfectam intelligentiam eorum, quæ in tota hac disputatione dicemus, supponendum est, quod licèt quælibet res habeat suam intrinsecam durationem, per quam in suo esse mensuretur; nihilominùs, quia tempus primi mobilis est valde notum, & regulare, per illud solemus rerum inceptiones, ac desitiones dimetiri. Et quia instantia habent esse magis determinatum, quam partes; idcircò in prædicta mensuratione ad instantia solemus attendere, vt rerum inceptiones, & desitiones regulemus. Res autem possunt dupliciter incipere,

aut

aut desinere in instanti: primò intrinsecè, seu per coëxistentiam ad illud: secundò extrinsecè, & sine coëxistentia ad instans.

Porrò vt Philosophi maiori claritate in hac parte loquerentur, quatuor terminos inuenere, quibus modum incipiendi, & desinendi rerum significarent. Nam quælibet res incipit *per primum sui esse, vel per vltimum non esse*. Tunc res dicitur incipere *per primum esse*, quando de ea verificatur: *Nunc primò est res, & immediatè antea non erat:* & talis res incipit intrinsecè in instanti, quia in illo accipit existentiam. Tunc autem dicitur incipere *per vltimum non esse*, quando de illa verificatur: *Nunc non est res, & immediatè post erit:* & huiusmodi res incipit extrinsecè in tali instanti, quia non accipit existentiam in eo, sed in tempore immediatè sequenti.

Similiter philosophandum est in desitione: nam quælibet res desinit *per primum sui non esse, vel per vltimum sui esse*. Tunc res dicitur desinere per primum sui non esse, cùm de illa est verum dicere: *Nunc primò non est res, & immediatè antea fuit*: & talis res desinit intrinsecè in instanti, eò quod in illo amittit existentiam. Tunc verò dicitur res desinere *per vltimum sui esse*, cùm de illa verè enuntiatur: *Nunc est res, & immediatè post non erit*; & huiusmodi res desinit extrinsecè in instanti, quia in eo retinet existentiam, sed illam amittet in tempore immediatè sequenti. Quæ possunt breuioribus adhuc vocibus significari dicendo, aliqua incipere, ac desinere *in instanti*, ea videlicet, quorum inceptio, & desitio coëxistunt intrinsecè in instanti, alia verò incipere, ac desinere *in tempore*, illa nimirùm, quorum inceptio, & desitio coëxistit intrinsecè tempori. His suppositis examinandum est in particulari, quali ex prædictis modo res incipiant, & desinant.

QVÆSTIO I.

Quomodo incipiant, & desinant res successiuæ.

AB his potiùs, quam à permanentibus disputationem ordimur, quia deuictâ difficultate circa successiua, facilis patet aditus ad alia.

§. I.

Statuitur prima conclusio.

1 DIcendum est, res successiuas quantum ad entitatem suarum partium incipere *per vltimum non esse*, & desinere *per primum non esse*. Ita Aristot. *in præsenti cap. 5. & 6.* D. Thom. Albert. Auerr. Simplicius, & communiter Interpretes. Probatur conclusio quoad inceptionem: quoniam repugnat, quod ens successiuum habeat totum suum esse simul; cùm essentialiter constituatur ex parte priori, & posteriori; ergo repugnat, quod entia successiua habeant suum primum esse in instanti; & per consequens non incipiunt *per primum esse*, sed *per vltimum non esse*, nempè in tempore. Antecedens est certum, & consequentia liquet ex iis, quæ prænotauimus.

Sed obijcies: si mulier prægnans moueatur, & in medio motus animetur fœtus, incipit hic in instanti, vt constabit ex infra dicendis: ergo incipit moueri instanti. Patet consequentia: nam cùm primò incipit habere *esse*, mouetur ad motum matris. Respondetur negando consequentiam: quoniam in eo instanti nullus est motus, quoad entitatem suarum partium; sed tantùm est mutatum esse motus materni. Vnde quando de fœtu verificatur: *Nunc est, & antea non erat*, de motu ipsius solùm potest enuntiari: *Nunc non est motus, & immediatè post erit*: quia rei permanenti, qualis est fœtus, non repugnat esse in instanti; rei autem successiuæ id omninò repugnat ob successionem suarum partium.

Deinde probatur eadem assertio quoad desitionem: quoniam si res successiua desineret per *vltimum esse*, siue in tempore, iam de illa verificaretur; *Nunc est res successiua, & immediatè post non erit*, & consequenter iam quoad entitatem suarum partium haberet esse in instanti: sed hoc repugnat, vt constat ex nuper dictis: ergò res successiua desinit *per primum non esse*, & in instanti, ita vt de illa verificetur: *Nunc non est res successiua, & immediatè antea erat*.

3 Oppones *primò*: antequam desinat pars posterior, cessat pars prior: sed res successiua constat ex parte priori, & posteriori: ergo repugnat, quod desinat quoad omnes partes simul; & consequenter non habebit suam desitionem in instanti. *Secundò*: ideo repugnat; quod motus secundum suas partes incipiat in instanti, quia prædictæ partes nequeunt esse simul: sed etiam *non esse* illarum nequit esse simul; siquidem *non esse* prioris partis est priùs, quam *non esse* posterioris: ergo repugnat, quod motus secundum omnes suas partes desinat in instanti. *Tertiò*: motus existit ratione indiuisibilis, vt constat ex dictis *disp. 21. quæst. 4.* ergo quandiu est indiuisibile motus, durat motus: sed in vltimo instanti existit vltimum indiuisibile terminatiuum motus: ergo adhuc motus durat, ac proindè non desinet *per primum non esse*.

Respondetur ad primam obiectionem, quod licèt in successiuis prius desinat, pars prior, quam posterior, vtraque tamen habet suum *non esse* in instanti; non quidem in eodem, sed diuerso; post quamlibet enim partem immediatè sequitur instans, in quo pars habet non esse, & consequenter in vltimo instanti totius motus omnes eius partes desinunt adæquatè. ¶ Ad secundam dicendum est, quod licèt entitas motus sit diuisibilis, ac proinde nequeat esse in instanti; attamen vltimum non esse motus est indiuisibile, cùm sit quædam negatio: quamobrem valet esse in instanti. Sicut etiam linea importat essentialiter extensionem; & ni-

hilominùs non esse lineæ omni extensione caret. ¶ Ad tertiam respondemus, quod motus, cùm sit vnus per continuationem, existit per indiuisibilia continuatiua partium: vndè quia vltimum eius indiuisibile non est continuatiuum, sed terminatiuum; idcircò motus non existit absolutè in vltimo instanti, sed potiùs in eo consequitur primum *non esse* suarum partium: verificaturque proinde. *Nunc non est motus quoad entitatem suarum partium, & immediatè ante fuit.* Quomodo autem in vltimo instanti motus possit aliquid produci per ipsum motum, si semel non existit absolutè in illo instanti, exponemus *in lib. de Gener.* discutientes, an generatio sit mutatum esse præcedentis alterationis, an verò noua actio ab alteratione distincta.

§. II.

Alia assertio pro complemento quæstionis.

4 Dicendum est secundò, indiuisibilia motus, & temporis incipere *per primum sui esse*, & desinere *per vltimum sui esse*. Hæc conclusio est æquè communis, ac præcedens, & suadetur breuiter: quoniam vnicum indiuisibile solùm durat per vnum instans; ergo est verum dicere de illo in tali instanti; *Nunc est hoc indiuisibile, & immediatè antea non erat*: *Nunc est hoc indiuisibile, & immediatè post non erit*: quod est incipere *per primum esse*; & desinere *per vltimum esse*. Ex quo etiam fit, quod prædictum instans sit intrinsecum respectu inceptionis indiuisibilium, & extrinsecum ad desitionem eorumdem.

Obijcies: *non esse* motus consistit in indiuisibili: ergo à fortiori *non esse* indiuisibilis debet in indiuisibili consistere; sed quia *non esse* motus est indiuisibile motus, desinit intrinsecè in instanti: ergo pariter indiuisibile debet desinere in instanti intrinseco, ita quod *non esse* eius coëxistat intrinsecè non tempori, sed instanti.

Respondetur; quod etsi illud, cuius *non esse* est indiuisibile; queat quantum ex vi huius, desinere *per primum non esse*, seu in instanti intrinseco, qua ratione ostendimus, motum desinere prædicto modo: nihilominùs valent occurrere aliæ circunstantiæ, & rationes, propter quas debeat habere suum *non esse* in tempore, saltem per correspondentiam inadæquatam. Et ita contingit in indiuisibilibus: nam cùm vnum indiuisibile duret, duntaxat per vnicum instans, & post instans sequatur immediatè tempus; necessarium est, quod habeat suum *non esse* in prædicto tempore. Quæ ratio neutiquam militat in partibus motus, sed potiùs contraria, vt consideranti constabit: vndè habet diuersum modum desinendi.

5 Inquires, qualiter incipiat, & deficiat quies? Respondetur, quod duplex est quies: alia negatiua; quæ solum est remotio motus: alia verò priuatiua, quæ est carentia motus in subiecto apto pro tunc moueri. Ex iis quies nagatiua incipit *per primum esse*, & desinit *per vltimum esse*: quia consistit in indiuisibili, ac proinde debet incipere, & desinere ad modum indiuisibilis positiui. Quies autem priuatiua incipit *per vltimum sui non esse*, & desinit *per primum non esse*: tùm quia quies priuatiua est successiua, sicut motus: ergo debet incipere, ac desinere ad modum illius. Tum etiam: nam quies priuatiua est carentia motus in subiecto pro ea duratione, in qua natum est moueri: sed nequit subiectum moueri in instanti: ergo hæc quies non incipit intrinsecè in instanti; sed in tempore, & consequenter incipit *per vltimum non esse*, & debet adinstar motus desinere, nempè *per primum non esse*, siue in instanti.

6 Sed oppones; in illa duratione, in qua desinit motus, incipit quies: sed motus desinit in instanti; & ideò verificatur: *Nunc non est motus, & immediatè antea erat*: ergo quies incipit in instanti, ita vt de illa verè enuntietur: *Nunc est quies, & immediatè antea non erat.* ¶ Confirmatur: quia in instanti terminatiuo motus, vel est motus, vel est quies; quippè cùm hæc priuatiuè, & immediatè opponantur, opus est, quod vnum eorum in illo instanti conueniat subiecto: atqui in eo instanti iam non est motus, vt constat ex supra dictis: ergo est quies; ac proinde hæc incipiet intrinsecè in instanti.

Respondetur ad obiectionem, quod in illo instanti, in quo desinit intrinsecè motus incipit intrinsecè quies negatiua, quæ est indiuisibilis, & potest esse in instanti: quies autem priuatiua solùm extrinsecè incipit in illo instanti, quatenus verificatur; *Nunc non est quies priuatiua, & immediatè post erit.* Nam cùm huiusmodi quies sit carentia motus pro duratione, in qua posset dari motus, nequit habere esse, nisi in tempore, sicut ipse motus. ¶ Ex quibus etiam constat ad confirmationem. Et ad id, quod ibi additur de oppositione immediata inter motum, & quietem, respondetur, ex oppositione immediata, solùm sequi in duratione, in qua forma potest dari, si non detur forma, dari priuationem illius. Motus autem nequit esse in instanti; sed debet esse in tempore. Vnde quies habens rationem priuationis motus, solùm potest esse in tempore, licèt quies purè negatiua incipiat in instanti.

QVÆSTIO II.

De modo inceptionis, & desitionis rerum, quæ fiunt, & desinunt per motum?

POstquam explicuimus modum, quo motus incipit, & desinit; sequitur, vt exponamus modum inceptionis, ac desitionis rerum, quæ producuntur, & desinunt cum motu, quales sunt quantitas, & qualitas. Possunt autem huiusmodi res considerari dupliciter: primò absolutè, & secundum partem, aut gradum indeterminatum, & prout afficiunt subiectum secundum partem indeterminatam, quo pacto dicuntur esse in fieri. Secundò considerantur, vt tantæ, id est, secundum partem, vel gradum certum, & determinatum, & quatenus inhærent determinatæ parti subiecti, v.g. calor vt duo receptus in quantitate digitali: qua ratione sumuntur *in facto esse*. Et de illis vtroque modo acceptis procedit quæstio.

§. I.

Qualiter incipiant, & desinant huiusmodi res absolutè sumpta.

7 Dicendum est primò, accidentia, quæ incipiunt, & desinunt per motum, si sumantur *absolutè*, & prout *in fieri*, incipere *per vltimum non esse*, seu in tempore; desinere autem per *primum non esse*, siue in instanti. Ita docent communiter Auctores. Fundamentum est: nam calor v.g. absolutè acceptus, prius producitur secundum gradum remissum, quam secundum intensum; & prius introducitur in parte minori subiecti, quam in maiori, ad quod plurimum conducit resistentia contrarij retardantis illius introductionem: ergo calor absolutè sumptus incipit successiuè, & adinstar successiuorum: sed hæc incipiunt *per vltimum non esse*, siue in tempore: ergo calor absolutè acceptus debet incipere

eodem

eodem modo: & idem dicendum est de alijs formis sumptis absolutè, & provt *in fieri*. Vndè cùm eadem ratio militet proportionabiliter in desitione, sequitur, quod sicut successiua desinunt *per primum non esse*, ita prædicta accidentia absolutè considerata debent desinere *per primum non esse*, siue in instanti. ¶ Ad hæc, accidentia prædicta absolutè sumpta incipiunt, & desinunt per motum: ergo in modo incipiendi, & desinendi adæquantur motui: hic autem incipit *per vltimum non esse*, & desinit *per primum non esse*: ergo & prędicta accidentia absolutè sumpta.

8 Sed obijcies: introductio frigiditatis v. g. in ligno est expulsio caloris ab eodem ligno: ergo in eadem duratione, in qua introducitur frigiditas, desinit calor: atqui frigiditas absolutè accepta incipit per *vltimum sui non esse*, siue in tempore: ergo calor absolutè consideratus desinit per *vltimum esse*, siue in tempore, & consequenter falsum erit, quod huiusmodi formæ absolutè acceptæ desinant *per primum non esse*, siue in instanti.

Respondetur, quod quando primò frigiditas introducitur absolutè, siue per partes indeterminatas, & proportionales, tunc calor non deficit absolutè, sed vt tantus; præexistit enim in subiecto sub gradu certo, & determinato: & idcircò debet priùs desinere secundum illum gradum, quam secundum totam suam entitatem. Calor autem vt tantus consistit in indiuisibili, atque ideò debet desinere adinstar indiuisibilium: cùmque hæc desinant *per vltimum esse*, siue in tempore; mirum non est, quod calor vt tantus deficiat eodem modo. Id autem statutæ assertioni minimè præiudicat: quoniam in ea loquimur de desitione caloris absolutè considerati, & secùndum omnes suas partes. Et hoc modo acceptus desinit per *primum non esse*, siue in instanti: nam cùm introducitur frigiditas vt octo, perit calor totaliter, & absolutè: frigiditas autem vt octo introducitur in instanti; ac proinde calor absolutè sumptus debet in instanti desinere. Vndè in eodem instanti verificatur: *Nunc est frigiditas vt octo, & immediatè antea non erat: & nunc non est calor, & immediatè antea fuit.* Quod magis constabit ex his, quæ statim dicemus.

§. II.

Explicatur modus, quo prædictæ qualitates, vt sunt tantæ incipiunt, & desinunt.

9 Dicendum est secundò, prędictas qualitates sumptas *in facto esse*, siue vt tantas, atque in certo gradu incipere *per primum sui esse*, siue in instanti; desinere autem *per vltimum esse*, siue in tempore; Hæc conclusio est communis inter Philosophos, & suadetur: quoniam calor v. g. vt duo consistit quodammodo in indiuisibili; siquidem quidquid illi addas, vel demas, iam non est vt duo: ergo calor vt duo debet incipere ad modum rei indiuisibilis: hæc autem incipit in instanti, & desinit in tempore: ergo idem de calore vt duo asserendum est: cumquè eadem ratio sit de omnibus accidentibus sumptis vt tantis, atque sub gradu, vel parte certa, sequitur quod omnia accidentia prædicto modo considerata incipiant *per primum sui esse*, siue in instanti, & desinant *per vltimum esse*, siue in tempore.

Confirmatur specialiter prima assertionis pars: nam calor vt duo nequit incipere intrinsecè in tempore: ergo incipit intrinsecè in instanti. Probatur antecedens: nam si calor vt duo incipit in tempore, erit verum dicere de illo in aliquo instanti: *Nunc non est calor vt duo, & immediatè post erit*: ergo in illo instanti deest calori aliquid diuisibile, vel indiuisibile, vt sit calor vt duo. Si primum, non poterit acquiri immediatè post instans; siquidem diuisibile priùs acquiritur secundum medietatem, quam secundum se totum: si secundum, non poterit acquiri in tempore; cùm indiuisibile debeat acquiri in instanti: ergo impossibile est, quod calor vt duo incipiat intrinsecè in tempore.

Confirmatur specialiter secunda pars eiusdem conclusionis: quoniam calor vt tantus desinit, quando incipit frigiditas absolutè: nam cùm calor vt tantus consistat in indiuisibili, petit vt tantus ad minimæ frigiditatis introductionem: sed frigiditas absolutè accepta incipit intrinsecè in tempore: ergo calor vt tantus habet etiam in tempore suam intrinsecam desitionem: vnde cùm verificatur: *Nunc non est frigiditas, & immediatè post erit*, etiam verificabitur: *Nunc est calor vt duo, & immediatè post non erit*: quod est incipere per vltimum esse, siue in tempore.

10 Sed obijcies primò: motus nequit esse in instanti: sed calor vt duo producitur per motum: ergo nequit incipere in instanti intrinsecè. ¶ Confirmatur: nam si calor vt duo incipit in instanti: ergo in tempore immediatè antecedenti deficit illi aliquid, vt sit calor vt duo; vel nõ deficit. Si non deficit: ergo ante illud instans iam erit calor vt duo, & consequenter incipiet intrinsecè in tempore: si deest aliquid: vel illud est diuisibile; & sic non poterit incipere in instanti sequenti: vel est indiuisibile; & ita non poterit conducere ad hoc, quod calor præexistens sit maior, & fiat vt duo.

Respondetur ad obiectionem, quod licèt calor absolutè acceptus, & provt *in fieri* incipiat per partes motus, seu per motum; attamen idem calor consideratus vt tantus, & *in facto esse*, incipit per indiuisibilia signata, & certa motus, seu permutata esse illius. Vnde cum hæc incipiant intrinsecè in instanti; sequitur, quod calor vt duo debeat etiam in instanti incipere. ¶ Ad confirmationem respõdetur, quod sicut motus ante vltimum mutatum esse sui terminatiuum, habet esse confusum, & indeterminatum; ita calor quandiu est in fieri habet esse indeterminatum, & incertum. Quamobrem sicut illud, quod deficit motui, est quoddam mutatum esse in indiuisibili consistens, per quod tamen completur, ac determinatur motus; ita calori pro tempore antecedenti ad vltimum instans deficiebat ipsa, vt sic dicamus tantitas, per quam completur, & fit calor determinatus: quæ cum pro formali sit indiuisibilis, queit optimè incipere in instanti.

11 Obijcies secundò: quando vna qualitas expellitur ad introductionem alterius, tot gradus vnius amittuntur, quot alterius inducuntur, & non amplius: ergo si vna introducitur secundum gradus indeterminatos, impossibile erit, quod altera desinat secundum gradus determinatos, & vt tanta: ergo non rectè asseruimus, desinere vnam qualitatem vt tantam, quando qualitas contraria incipit absolutè.

Respondetur negando vtramque consequentiam: nam qualitas illa, quæ expellitur, ante introductionem contrariæ, habet modum essendi certum, & determinatum. Id autem, quod est determinatum, & certum, per ablationem cuiuscumque gradus, aut partis, quantumcumque minima, & incerta sit, amittit illum determinatum modum, in quo præexistebat; atque ideò desinit vt tantum. Quocircà quando vna qualitas introducitur secundum aliquid sui, licèt indeterminatum, & confusum, qualitas contraria præexistens amittit suam tantitatem, ac determinationem: atque ideo cùm vna incipit *absolutè*, altera desinit, *vt tanta*.

QVÆSTIO III.

Qualiter substantiæ generabiles, & corruptibiles incipiant, ac desinant?

HAbita notitia modi, quo accidentia materialia incipiunt, & desinunt, inuestigandus est modus inceptionis, ac desitionis substantiarum generabilium. Sed vt majori claritate procedamus, animaduertendum est, quod substantia generabilis potest produci dupliciter: vno modo per generationem simpliciter, vt cùm primò producitur suppositum; alio modo per aggenerationem, vt cum suppositum nutritur, & augetur.

§. I.

Statuitur modus, quo incipit substantia, cùm generatur.

12 DIcendum est primò, substantiam, quæ habet esse per generationem, incipere *per primum sui esse*, siue in instanti. Ita Aristot. *in hoc lib. cap.* 5. *text.* 43. D. Thom. ibidem, *& quodlib.* 7. *art.* 9. Quibus etiam consentiunt communiter Doctores.

Fundamentum est: quoniam tunc primò est substantia facta per generationem, cùm primò est ipsa generatio: sed hæc incipit intrinsecè in instanti, cùm sit mutatio instantanea, habeatque rationem vltimi mutati esse respectu motus alterationis præcedentis; per quam materia disponitur ad introductionem formæ, vt dicemus *in lib. de Generat.* ergo substantia facta per generationem incipit in instanti, siue *per primum sui esse*. ¶ Confirmatur primò: quia forma substantialis non introducitur, vsquedum sit deuicta tota resistentia contrarij: ergo cùm introducitur, nihil est, quod eius introductionem retardet: ergo non fit successiuè, & in tempore, sed in instanti. ¶ Confirmatur: nam cùm substantia generatur, & primò fit, petit certam, ac determinatam materiã, ita vt non possit introduci in minori, vt ostendemus disputatione sequenti: ergo substantia facta per generationem non incipit in tempore, sed in instanti. Patet consequentia: nam si produceretur in tempore, deberet introduci per partes minores, & minores, atque ideo prius esset in materia incerta, quam in materia determinata.

13 Ex ijs liquidò deducitur, substantiam, quæ corrumpitur ad generationem alterius, desinere *per primum non esse*, siue in instanti. Ratio est quia generatio vnius est corruptio alterius: sed forma denuò facta incipit in instanti: ergo forma, quæ ad eius introductionem corrumpitur, debet in eodem instanti desinere. Vndè in illo instanti, in quo est verum dicere: *Nunc est forma ignis, & immediatè antea non erat*, etiam verificatur: *Nunc non est forma ligni, & immediatè antea fuit*. Quamobrem sicut illa incipit *per primum sui esse*, ita hæc desinit *per primum sui non esse*, siue in instanti. ¶ Ad hæc: materia prima in quolibet instanti debet habere aliquam formam, & in nullo potest simul habere duas: ergo in eodem instanti, in quo verificatur: *Nunc est forma denuò genita*, debet verificari: *Nunc non est forma præxistens*; aliàs essent duæ formæ simul in eadem materia. Et in eodem instanti, in quo verè enuntiatur: *Nunc non est forma præxistens*, debet etiam enuntiari: *Nunc est forma denuò genita*; aliàs materia existeret in illo instanti sine vna, & altera forma. Maneat igitur, quod si substantia denuò genita sit in instanti, siue *per primum sui esse*, vt iam ostendimus: debeat substantia, quæ ad illius generationem corrumpitur, deficere *per primum non esse*, siue in instanti.

14 Sed objcies contra conclusionem: vltima dispositio ad formam substantialem incipit intrinsecè in instanti: ergo forma substantialis incipit intrinsecè in tempore. Patet consequentia, tùm quia quælibet dispositio præcedit formam, ad quam disponit: ergo si illa habet esse in instanti, hæc non habebit esse in eodem instanti, sed in tempore sequenti. Tùm etiam, quia forma sequitur immediatè ad vltimam dispositionem; sed ad instans sequitur immediatè tempus: ergo si dispositio incipit in instanti: forma genita debet incipere intrinsecè in tempore. Antecedens autem suadetur: quoniam vltima dispositio importat certam, ac determinatam intensionem, & introducitur in determinata materia: ergo consistit secundum hanc rationem in indiuisibili, & consequenter incipiet intrinsecè in instanti.

Respondetur, quod dispositio vltima ad formam substantialem est duplex: alia simpliciter vltima, quo pacto se habet calor vt octo ad formam ignis: & huiusmodi dispositio non recipitur in composito corrumpendo, vt puta in ligno; sed in composito denuò genito, nempè in igne. Quamuis autem prædicta dispositio præcedat formam aliqua prioritate naturæ in genere causæ materialis; subsequitur tamen ad illam in alijs causæ generibus: quamobrem non præcedit formam tempore, sed ipsi in eadem duratione coëxistit. Vndè si vltima simpliciter dispositio incipit intrinsecè in instanti, vt obiectio intendit, & nos libenter admittimus; ex hoc ipso concluditur, quod forma etiam incipiat in instanti, vt in conclusione statuimus. Alia verò est dispositio, quæ dicitur vltima non simpliciter, sed cum addito; videlicet vltima ex antecedentibus ad instans generationis, vt calor citra summum: & huiusmodi dispositio non est certa, & determinata, aut *in facto esse*; sed dicit esse indeterminatum, & confusum, atque *in fieri*: vnde habet esse intrinsecè in tempore, in eo videlicet, quod præcedit instans generationis. Sed de his latius agendum est *in libris de Generatione*.

§. II.

Declaratur qualiter incipiat substantia acquisita per augmentationem.

15 DIcendum est secundò, substantiam acquisitam per augmentationem incipere per vltimum non esse, siue in tempore. Hæc assertio est satis communis inter DD. & probatur breuiter: quoniam substantia acquisita per augmentationem non producitur tota simul, sed incipit per partes, aut quasi partes proportionales, & incertas, & consequenter habet esse per correspondentiam ad motum augmentationis: constat autem, quod res habens esse diuisibiliter, & per correspondentiam ad motum non potest incipere in instanti: ergo substantia acquisita per augmentationem incipit *per vltimum sui non esse*, siue in tempore.

Ex quo sequitur, substantiam alimenti, quæ corrumpitur ad productionem substantiæ acquisitæ per augmentationem, desinere *per vltimum esse*, siue in tempore. Ratio est perspicua: quia productio vnius substantiæ est destructio alterius, & è conuerso; ne materia in eodem instanti habeat duas formas, vel careat omni forma: ergo in ea duratione, in qua acquiritur vna substantia, debet altera deficere: atqui substantia acquisita per augmentationem incipit intrinsecè in tempore: ergo pariter sub-

substantia alimenti deficiens ad productionem illius, debet in tempore intrinsecè desinere. Quocircà in eodem instanti, in quo verificatur: *Nunc non est substantia producta ex alimento, & immediatè post erit*, etiam enuntiatur verè; *Nunc est substantia alimenti, & immediatè post non erit*: ac proinde, sicut illa incipit *per vltimum non esse*, ita hæc desinit *per vltimum esse*, vt ita productio vnius, & destructio alterius fiat intrinsecè in eodem tempore.

16 Sed objicies: *non esse* substantiæ consistit in indiuisibili: ergo substantia nequit desinere, siue habere *suum non esse* in tempore, hoc quippè est proprium rerum diuisibilium. § Respondetur negando consequentiam: tùm quia substantia, quæ acquiritur per augmentationem, incipit successiuè ratione quantitatis; ac proinde potest etiam alia substantia desinere successiuè ob eandem rationem: non enim datur simul, & indiuisibiliter destructio omnium partium. Tùm etiam, quia licèt substantia sit ex se indiuisibilis, valet tamen per accidens incipere, ac desinere diuisibiliter ratione quantitatis. Tùm deniquè, quia res indiuisibilis potest habere suum *non esse* in tempore, vt supra statuimus circa indiuisibilia motus, & amplius constabit ex ijs, quæ in *quaest. seq.* dicemus.

QVÆSTIO IV.

Quomodo incipiant, & desinant entia, quæ in suo fieri non dependent à motu.

RES, quæ motui in sua productione non subduntur, vel sunt substantiæ, vt Angeli, & cœli; vel sunt accidentia, vt intellectus, scientia, & intellectio. Sed quoniam eadem proportionabiliter ratio militat in accidentibus, ac in substantijs, idcircò solùm de istis agemus specialiter, & ex professo.

§. I.

Duabus assertionibus explicatur vera sententia.

17 DIcendum est primò, substantias, quæ motui non subiacent, incipere connaturaliter loquendo *per primum sui esse*, siue in instanti; desinere verò *per vltimum sui esse*, siue in tempore. Hæc est communis inter Philosophos, & suadetur: quoniam Angeli sunt substantiæ indiuisibiles, cœli autem habent totum suum esse simul, & non subditum motui, non minùs, ac si essent indiuisibiles: ergo huiusmodi substantiæ, connaturaliter loquendo, siue iuxta suam naturam, debent incipere ad instar indiuisibilium: sed hæc incipiunt *per primum sui esse*, siue in instanti: ergo & prædictæ substantiæ. Qua etiam de causa, licèt eæ substantiæ sint incorruptibiles; attamen si Deo ita disponente desinerent, deberent, attentis earum naturis, deficere ad instar indiuisibilium, & consequenter per vltimum sui esse, siue in tempore.

18 Dicendum est secundò, posse prædictas substantias, Deo ita disponente, incipere *per vltimum sui non esse*, siue in tempore, & desinere *per primum non esse*, siue in instanti, quamuis hic incipiendi, & desinendi modus non esset eis connaturalis, sed præternaturalis. Hæc posterior assertionis pars constat ex dictis in prima conclusione. Priorem autem docent Sotus in præsenti, & communiter Thomistæ. Probatur ratione: quoniam prædictæ substantiæ non mensurantur in suo esse per tempus, nec subduntur illi; & aliàs producuntur, & conseruantur liberè à Deo: ergo potest Deus illas conseruare, aut destruere, quando sibi placuerit, hoc est, per coëxistentiam, vel ad partem, vel ad instans nostri temporis. Quæ enim repugnantia datur in eo, quod Deus conseruet Angelum vsque ad instans inclusiuè, & immediatè post suspendat concursum conseruatiuum?

Confirmatur, & explicatur ampliùs: nam ea, quorum inceptio, & desitio non mensuratur per tempus nostrum, nec illi subditur, possunt incipere per correspondentiam, vel ad partes, vel ad instantia illius; siquidem non dependent à nostro tempore, nec commensurantur necessariò instantibus illius: atqui inceptio, & desitio substantiarum incorruptibilium non mensuratur per nostrum tempus; sed alia altiori mensura, vt docent communiter Theologi 1. p. quaest. 10. & 13. ergo eæ substantiæ possunt absolutè, Deo ita disponente, incipere in tempore, & desinere in instanti; quamvis oppositus incipiendi, & desinendi modus sit illis connaturalior.

§. II.

Satisfit argumentis contra secundam conclusionem.

19 TOletus *in præsenti quaestione 4. conclus. 4.* Conimbr. *capite 8. quaestione secunda, articulo secundo*, & alij sentiunt, quod substantiæ incorruptibiles adeò necessariò habent incipere *per primum sui esse*, siue in instanti, vt oppositum nulla virtute fieri possit. Quæ opinio potest suaderi ratione primò: quoniam ea quæ incipiunt *per vltimum non esse*, incipiunt intrinsecè in tempore: ergo incipiunt per correspondentiam ad tempus, hoc est successiuè, & habendo partem post partem: sed talis incipiendi modus omninò repugnat substantijs incorruptibilibus; siquidem istæ, vel carent partibus, vt Angeli, vel habent simul omnes suas partes, vt cœli: ergo implicat, quòd prædictæ substantiæ incipiant *per vltimum non esse*, siue in tempore.

Confirmatur, & expenditur vis huius rationis: quoniam Angelus nequit incipere secundum se totum in toto tempore, & secundum partes in partibus; siquidem non habet partes: nec valet incipere totus in toto tempore, & totus in qualibet parte; aliàs pluries inciperet, & produceretur, quod repugnat: ergo nulla virtute fieri potest, quòd Angelus incipiat intrinsecè in tempore.

Respondetur ad argumentum, quod illæ res, quæ incipiunt in tempore nostro, tanquam in propria mensura, cui subduntur, & proportionantur, habent inceptionem, successiuam. Inceptio autem rei incorruptibilis, non mensuratur instanti, aut parte temporis nostri, sed per instans temporis discreti: vndè solùm correspondet tempori nostro extrinsecè, & inadæquatè, & tamquam mensuræ inferiori. Quapropter non oportet, quod inter prædictam substantiam, & tempus nostrum, detur correspondentia successionis, & partium; licèt instans temporis discreti, in quo intrinsecè incipit illa substantia, coëxistat tempori nostro.

Ad confirmationem concedendum est, Angelum non incipere aliquo ex illis modis, qui ibi recensentur; sed incipit intrinsecè in aliqua mensura formaliter indiuisibili, quæ ob suam eminentiam coëxistit extrinsecè tempori nostro, & partibus illius, sicut anima nostra absque multiplicatione correspondet toti corpori, & singulis

lis eius partibus. Maximè, quia necessarium non est, vt hæc correspondentia sit adæquata; sed possit esse inadæquata: ita vt non detur correspondentia ad totum tempus, sed ad medietatem eius; nec ad totam medietatem, sed ad medietatem medietatis, & sic in infinitum. Qua ratione, licèt punctum sit indiuisibile, potest terminare lineam diuisibilem, & illi, saltem inadæquatè correspondere: & non esse, indiuisibilium motus incipit in tempore, & ei inadæquatè coëxistit, vt constat ex supra dictis num 4. Sic ergo in præsenti potest proportionabiliter philosophari.

10 Secundò arguitur: quoniam implicat, quod ens successiuum, verbi gratia, motus incipiat *per primum sui esse*, siue in instanti intrinseco: ergo pariter repugnabit, quod ens permanens, ac indiuisibile, vt Angelus incipiat *per vltimum non esse*, siue in tempore: nam sicut diuisibile nequit coëxistere instanti, ita indiuisibile non valet coëxistere tempori.

Respondetur concesso antecedenti, negando consequentiam: & ratio disparitatis est, quod aduersatur naturæ entis successiui, habere totum suum esse simul; quocircà nequit incipere, aut existere in instanti. Cæterùm non est contra rationem entis indiuisibilis, & independentis à tempore, quod propter suam eminentiam coëxistat tempori nostro, non tanquam mensuræ intrinsecæ, sed tanquam durationi extraneæ: sicut nulla est contradictio in eo, quod anima indiuisibilis informet corpus extensum, neque in eo, quod Angelus correspondeat loco diuisibili, & sit verbi gratia in toto gymnasio. Alia argumenta, quibus hæc sententia nititur probare, quod *non esse* prædictarum substantiarum indispensabiliter incipit in instanti intrinseco, non oportet in particulari referre: quia eadem sunt cum præcedentibus, & pari modo soluuntur.

DISPVTATIO XXV.

De termino rerum naturalium.

1 AD intelligentiam nonnullarum vocum, quarum in hac disputat. frequens erit vsus, animaduertendum est, duos esse terminos, cùm magnitudinis, tùm paruitatis entium naturalium: alium videlicet intrinsecum, & alterum extrinsecum. Terminus intrinsecus magnitudinis est ille, sub quo res conseruari potest, & sub maiori non potest: soletquè appellari ***maximum quod sic***: quia est maxima quantitatum, sub quibus res conseruari valet. Terminus autem extrinsecus magnitudinis est ille, sub quo res esse nequit, & potest sub quocumque minori, appellaturquè communiter ***minimum quod non***: nam ex quantitatibus magnis, sub quibus res esse non valet, illa est omnium minima.

Terminus intrinsecus paruitatis est ille, sub quo res esse potest, non tamen sub quocumque minori; & vocatur ***minimum quod sic***: quoniam est minima quantitatum, sub quibus res conseruari valet. Terminus vero extrinsecus paruitatis est ille, sub quo res esse non potest, benè tamen sub quocumque maiori; & iste dicitur ***maximum quod non***: quia ex quantitatibus paruis, sub quibus res esse nequit, illa est maxima.

Vbi obseruandum, quod licèt corpus mathematicum sit diuisibile in infinitum; non tamen corpus naturale, de quo loquimur in præsenti. Et ratio differentię est: quoniam corpus mathematicè consideratum, solùm importat quantitatem: in hac autem nihil inuenitur diuisioni repugnans: atque ideò prędictum corpus, nullum secundum hanc considerationem sibi terminum pręfigit. At in corpore naturali inuenitur forma substantialis, quę inter alias dispositiones debet etiam quantitatem certam exigere, vt magis constabit ex dicendis. Vnde ad designandos terminos quantitatis in entibus naturalibus conuenienter fuerunt inuentę voces, quas proximè exposuimus. His pręlibatis facilè introducimur ad quęstiones circa pręsentem materiam.

QVÆSTIO I.

Vtrum sicut viuentia, ita & non viuentia habeant ex natura sua terminum magnitudinis.

2 PRocedit quæstio attenta exigentia rerum, & earum statu connaturali: quia non contionemus in præsenti, quid valeat fieri per potentiam Dei absolutam: vnde consultò in titulo addidimus illam particulam, *ex natura sua*. Supponimus autem in præsenti, viuentia habere terminum intrinsecum suæ magnitudinis, tum quia id docent Aristot. 4. *de Generatione animal. cap.* 4. *& lib* 1. *Physic. cap* 4. D. Thom. 1. *p. quæst.* 7. *art.* 3. & communiter Doctores. Tùm etiam, quia viuentia augentur per intussumptionem, id est per conuersionem alimenti in substantiam aliti, medio calore naturali, qui quotidie languescit, & debilitatur, ac tandem deficit. Tum præterea, quia augmentum viuentium fit per potentias augmentatiuam, & nutritiuam, quæ habent terminum intrinsecum in agendo, cum non sint infinitæ virtutis. Tum denique, quia id à fortiori constabit ex ijs, quæ

quæ circa non viuentia dicemus. Vnde difficultas reducitur ad non viuentia, de quibus sciscitamur, an terminentur, non solùm extrinsecè, *& per minimum quod non; sed etiam intrinsecè, seu per maximum quod sit.*

§. I.

Defenditur sententia Aristot. & D. Thomæ.

3 Dicendum est, non viuentia habere terminum intrinsecum suæ magnitudinis. Hanc conclusionem statuunt Philosophus, & D. Thom. locis statim referendis. Auerr. 2. *de Anima cap.* 4. Iandunus *in hoc lib. cap.* 16. Caiet. 1. *p q.* 7. *art.* 3. Nazarius ibidem, Ferrara *primo Physic. quæst* 7. & alij plures.

Probatur primò auctoritate Arist. 2. *de Anima text.* 41. vbi hæc habet: *Eorum omnium, quæ natura constant, est finis, tàm magnitudinis, quàm accretionis.* Quæ verba sic elucidat D. Thom. ibidem *lect.* 8. *Manifestum est autem, quod in omnibus, quæ sunt secundum naturam, est certus terminus, & determinata ratio magnitudinis, & augmenti, sicut enim cuilibet speciei debentur aliqua accidentia propria; ita & propria quantitas.* Idem repetit Angelicus Doct. *loco citat. ex prima parte, & in* 2. *dist.* 14. *q.* 1 *art.* 1. *ad* 4.

Secundò probatur ratione desumpta ex D. Th. quoniam ad formam substantialem determinatam consequuntur determinata accidentia: sed quodlibet ens naturale habet formam substantialem determinatam, & finitam: ergo omne ens naturale petit ex se inter alia accidentia quantitatem determinatam, & consequenter terminatam per terminum intrinsecum. ¶ Confirmatur: nam quantitas est dispositio ad formam substantialem: sed ad determinatam formam requiruntur naturaliter loquendo, dispositiones determinatæ: ergo cùm omne ens naturale habeat formam determinatam; necessarium est, quod petat determinatam quantitatem, non aliter, ac petit certum terminum in alijs dispositionibus conseruatiuis.

4 Respondebis primò, ex determinatione formæ secundum esse, non rectè colligi determinationem eius secundum magnitudinem: quia huiusmodi determinationes sunt valdè diuersæ. ¶ Sed contra: nam licèt illa duo sint satis distincta; attamen ex vna necessariò sequitur aliud. Et ratio est: quoniam inter causam, & effectum debet dari proportio, vt docet Aristot. 2. *Phys. text.* 37. *&* 38. sed forma secundum suum esse est causa quantitatis; hæc verò secundum suam magnitudinem est effectus formæ: ergo si forma est determinata secundum esse, nequit quantitas non esse determinata secundum magnitudinem. Aliàs effectus excederet virtutem suæ causæ; atque ideo in tali excessu esset, & non esset effectus illius: quod inuoluit contradictionem.

Respondebis secundò, quod ad formam finitam sequuntur accidentia finita intensiuè, non verò extensiuè: vnde forma ignis poterit informare maiorem, & maiorem materiam sine termino: quia hoc non pertinet ad intensiuam perfectionem illius, sed solùm ad extensionem. ¶ Hæc tamen euasio nihilò melior est, quam præcedens; & eodem modo præcluditur: quoniam non minus extensio quantitatis est effectus formæ substantialis, ac intensio qualitatum: ergo sicut forma finita secundum esse petit qualitates finitè intensas, ita requirit quantitatem finitæ, ac determinatæ extensionis. Adde primò, quod si forma substantialis posset informare maiorem, & maiorem materiam sine termino, necessariò foret infinita simpliciter in informando; licèt actu nunquam informaret materiam infinitam: sicut quia Deus potest producere perfectiorem effectum, rectè colligitur virtutem eius esse infinitam simpliciter, licèt nunquam producat effectum infinitum in actu. Adde secundò; formam ignis non posse agere ad quamcumque distantiam sine termino, aliàs esset infinita in agendo: ergo pariter non potest informare quamcumque materiam sine termino; aliàs erit infinita in informando.

§ II.

Proponitur opinio contraria.

5 Contra nostram conclusionem sentiunt B. Albert. 2. *de Anima tract.* 2. *cap.* 4. Scotus *in* 2. *dist.* 2. *quæst.* 9. Toletus *Physic. qu.* 8. *conclus.* 4. & alij plures, qui non solùm denegant non viuentibus terminum intrinsecum suæ magnitudinis, sed etiam extrinsecum: existimant enim, quod non viuentia possunt absque termino augeri in infinitum.

Probatur primò ex Aristot. 2. *de Anima text.* 4. vbi inquit: *Nam cùm ignis augeri in infinitum possit, quandiu aliquid subest, quod comburatur, &c.* Vbi D. Thom. *lect.* 8. hæc habet: *Ignis augmentum non est vsque ad determinatam quantitatem; sed in infinitum extenditur, si in infinitum materia combustibilis inueniatur.* Et hinc probat, vterque ignem non posse esse causam augmenti viuentis, videlicet, quia viuens habet terminum suæ magnitudinis, secus verò ignis: ergo sentiunt, quod ignis caret in sua magnitudine eo termino, qui competit viuentibus: sed viuens habet terminum intrinsecum: ergo ignis caret termino intrinseco, idemquè dicendum erit de alijs non viuentibus.

Respondetur, quod ignis dupliciter potest esse vnus: vno modo simpliciter, & quasi vnicum indiuiduum in sua specie: altero modo per aggregationem, sicut aceruus lapidum. Cum igitur Aristot. & D. Th. docent, augmentum ignis non habere terminum, loquuntur de illo posteriori modo considerato, qua ratione potest dilatari in infinitum; secus autem priori modo accepto: sic enim præfigit sibi certum terminum, tam magnitudinis, quàm paruitatis, vt constat ex dictis. Quod perspicuum fiet considerantì mentem Philosophi, & S. Doctoris: intendebant enim docere, quod ignis non est causa augmenti corporis viuentis. Porrò ad hoc ostendendum sufficit, quod ignis possit aliam, & aliam materiam sibi indistantem comburere, ignique de nouo genito contiguare, ac proinde fieri vnus per aggregationem. Nam cùm augmentum viuentium sit augmentum per se, & deseruiens enti, quod est simpliciter vnum, sequeretur, quod si ignis esset principium huius augmenti, viuens auctum careret ex vna parte termino sui augmenti, ob maximam actiuitatem ignis continuo disponentis quamcumque materiam: & ex altera parte esset vnum simpliciter, quia hoc est de ratione viuentis: & ideò repugnat, quod ignis sit principium augmenti in viuentibus. Quod non sic procedit in igne prout in se ipso: hic enim non petit in suo augmento esse vnum simpliciter, sed potest esse vnus per aggregationem, & eodem modo subire augmentum infinitum in potentia, vt constat ex dictis.

6 Sed contra arguitur secundò: quoniam ignis, quantumuis magnus sit, si illi applicetur stupa, eam comburet, & in se conuertet; siquidem *ignis nunquam dicit, sufficit, Prouerb.* 3. & consequenter fiet maior non per aggregationem, sed simpliciter: ergo non est possibilis ignis maximus. Patet consequentia; nam aliàs daretur ignis maior maximo, quod repugnat. ¶ Confirmatur; quia quantitas requiritur, tanquam dispositio ad operandum: sed

ſed ignis, quo fit maior, eò fit actiuior, ac potentior ad operandum, vt experientia liquet; ergo ignis nullam ſibi determinat certam quantitatem.

Reſpondetur ad argumentum, ignem in illo caſu combuſturum ſtupam; non tamen continuari cum illo igne à ſe genito, ſed duntaxat fieri vnum per aggregationem, ſeu contiguitatem cum eo: quippè cùm iam ſit in vltimo termino ſui augmenti, ex hoc ipſo impeditur, ne cum alio continuetur, & ampliùs augeatur. Quod ſi ſenſus oppoſitum iudicauerit, corrigendus eſt per intellectum ob rationes, quas ſupra expendimus. ¶ Vnde ad confirmationem dicendum eſt, ignem per augmentum fieri magis actiuum, & validum vſque ad terminum intrinſecum ſui augmenti. Si verò pertingat ad iſtum: vel non poterit vllo modo ampliùs augeri, vt nuper dicebamus; vel eſto, quod augeatur, non erit in diſpoſitione ſibi connaturali, ac proinde nec meliùs diſpoſitus ad agendum: ſed erit in via corruptionis. Oppoſitum autem nequit ſuaderi vlla experientia: quia nos nunquam vidimus ignem ſub vltimo termino ſuæ magnitudinis, qui proculdubio eſt ſatis amplus, vt conſtat in ſphæra ignis, quæ excedit alia tria elementa ſimul ſumpta, vt tradit D. Thom. *opuſc. 2. cap. 18.*

7 Vltimò arguitur: nam ideo viuentia nequeunt in infinitum augeri, quia eorum accretio prouenit à virtute interna, quæ eſt finita, vſquè minuitur: ſed augmentum non viuentium, ſolùm fit per iuxta poſitionem, in quo nulla facultas interna laborat, aut langueſcit, ſed potiùs perficitur: ergo non viuentia nullum ex ſe petunt terminum intrinſecum, vel extrinſecum ſui augmenti. ¶ Reſpondetur negando conſequentiam: quoniam licèt non viuentibus non repugnet augmentum infinitum ob eas rationes, quæ ſpecialiter militant in viuentibus; repugnat nihilominùs ob generalem rationem, quam ſupra expendimus, nimirùm quia formæ ſubſtantiali determinatæ debetur determinata quantitas, ſicut reliqua accidentia.

QVÆSTIO II.

Vtrum ſicut viuentia, ita & non viuentia habeant terminos ſuæ paruitatis.

8 IN hac quæſtione, non minùs, ac in præcedenti, vnum ſupponimus, vt verum, & de alio dubitamus. Supponimus, quod viuentia habent terminum intrinſecum, & extrinſecum ſuæ paruitatis: tùm quia ita docent Ariſtot. D. Thom. & communiter Doctores. Tùm quia forma viuentium eſt determinata, ac proinde petit determinatas diſpoſitiones, & quantitatem, & in maius, & in minus. Tùm quia ſi viuentia non haberent terminum intrinſecum verſus paruitatem, cùm primò generantur, inciperent *per vltimò non eſſe*, ſiue in tempore; cuius oppoſitum oſtendimus *diſp. præc. nu. 12.* Nam data in hoc inſtanti quantitate, quæ ſit *maximum quod non*, reſpectu hominis, ſiue ſub qua non poſſit homo generari, benè tamen ſub quacumque maiori, & prædicta quantitas augeatur in tempore immediatè ſequenti: tunc ſicut in hoc inſtanti verificabitur. *Nunc non eſt quantitas idonea ad generationem hominis, & immediatè poſt erit*; ita verè enuntiabitur: *Nunc non eſt homo, & immediatè poſt erit.* Quod eſt incipere *per vltimum non eſſe*, & in tempore. Vnde ſuppoſito, quod viuentia habeant certum terminum ſuæ paruitatis, inueſtigamus, an idem conueniat non viuentibus.

§. I.

Eligitur pars affirmatiua.

9 DIcendum eſt, non viuentia terminari intrinſecè verſus paruitatem, Ita D. Thom. *in 4. diſt. 12. q. 1. art. 2. quæſtiunc. 3.* vbi inquit: *Subſtantia panis poteſt corrumpi ex parte qualitatis, vt alteratione; & ex parte quantitatis: quia cùm vnaquaque res naturalis habeat quantitatem determinatam, in tantum poterit fieri diuiſio, quod non remanebit ſpecies.* Idem habet *3. p. q. 77. art. 4.* vbi hac ratione probat, poſſe ita puluerizari quantitatem Euchariſticam, & in tam minutiſſimas partes diuidi, vt deſinat eſſe ſub illis corpus Chriſti Domini; eò videlicet, quia deſineret eſſe ſub illis ſubſtantia panis; ſi ibidem eſſet. Vndè S. Doctorem ſequuntur communiter eius diſcipuli, & alij plures.

Et quamvis veritas noſtræ aſſertionis ſatis liquidò conſtet ex dictis *in quæſt. præc.* poteſt nihilominùs alia duplici ratione communiri, quarum prima ſic procedit: quoniam forma ſubſtantialis non introducitur, connaturaliter loquendo, niſi in materia, in qua valeat exercere ſuas operationes; cùm vnumquodque ſit propter ſuam operationem, ex Ariſt. *2. de Cælo, cap. 3. & primo Ethic. cap. 7.* ſed poteſt eſſe adeò exigua materia, vt in illa nequeat forma non viuentis operari, vt conſtat, tùm ex ſe, tùm exemplo inſtrumentorum artis pingendi, quæ poſſunt eſſe ita parua, vt nullam valeant exercere artis operationem: ergo formæ non viuentium petunt certum, & intrinſecum terminum verſus paruitatem, ita vt ſub illo eſſe poſſunt, non tamen ſub minori, & minori.

10 Secundò probatur concluſio eneruando præcipuum fundamentum Aduerſariorum: quoniam ideo poſſent non viuentia generari in minori, & minori quantitate, quia ſunt homogenea, ſiue habentia partes eiuſdem rationis: ſed hæc ratio eſt nulla: ergo, &c. Suadetur minor: quia aliàs poſſet etiam generari viuens ſub minori, & minori quantitate: quod ipſi non admittunt. Sequela autem oſtenditur: nam licèt viuens conſtet partibus diuerſæ rationis, vtputa oſſe, carne, &c. nihilominus quælibet ex ijs partibus ſingillatim ſumpta eſt homogenea; cum quælibet pars oſſis ſit os, & pars carnis caro: ac proinde, ſi ratio oppoſitæ ſententiæ aliquid probat, poterit dari os in minori, & minori quantitate, idemquè erit de carne, & alijs partibus corporis. Ex quo vlteriùs fiet, quod viuens poſſit generari in minori, & minori quantitate; ſiquidem non diſtinguitur ab omnibus ſuis partibus ſimul ſumptis.

§. II.

Conuelluntur oppoſita fundamenta.

11 COntrariam ſententiam tuentur Scotus *in 2. diſt. quæſt. 9.* Ockam ibidem, *diſt. 28.* & alij. Pro qua arguitur primò: quia ignis, quantumvis exiguus ſit, poteſt diuidi in duas medietates, ſub quarum quālibet maneat forma ignis: ergo in igne non datur quantitas minima; hæc quippe ſi daretur, jam talis ignis ſub ea exiſtens non valeret diuidi. Conſequentia liquet. Antecedens verò ſuadetur, tùm quia ignis eſt quantus: quantum autem eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia. Tùm etiam, quia cum ignis ſit homogeneus, in qualibet eius parte ſaluabitur natura ignis.

Huic argumento, (quod ſi rectè expendatur, æquè pro-

procedit in viuentibus; quibus tamen concedit Scotus minimum naturale) respondetur negando antecedens. ad cuius primam probationem dicendum est, quod licèt quantitas mathematicè considerata, quo pacto præscindit ab omni materia sensibili, queat sine termino diuidi: quia prædicto modo sumpta, solùm dicit se ipsam, cui in quantum tali, non repugnat diuisibilitas: attamen physicè considerata, quo pacto sumitur in præsenti, concernit formam substantialem, estque dispositio ad illam: vndè determinare debet certum terminum, & in majus, & in minus. Ad secundam dicimus, quod licèt quævis pars ignis habeat ignis naturam, quælibet tamen petit ad sui conseruationem certam quantitatem versus paruitatem: quâ deficiente, non poterit natura ignis conseruari in illa parte, sed desinet per diuisionem.

12 Arguitur secundò: nam ignis v. g. applicatus ligno prius, ac fortius agit in partem proximam, quam in remotam; ac proinde priùs introducet vltimam dispositionem ad formam, & consequenter ipsam formam in parte vicina, quam in distanti: at quælibet pars est diuisibilis in aliàs infinitas partes igni magis vicinas: ergo ignis introducet formam non in aliqua parte determinata, sed in minori, & minori: ergo entia naturalia non habent terminum versus paruitatem.

Respondetur, formam substantialem non introduci in materia vsquedùm hæc sit vltimò disposita ad receptionem formæ: vltima autem dispositio ad formam ignis, non dicit solùm calorem vt septem; sed etiam importat dilationem illius per certam quantitatem: quocircà licèt ignis priùs calefaciat vnas partes, quam alias; formam tamen substantialem non introducet, vsquedùm vltimò disponatur certa, ac determinata quantitas, ea videlicet, quæ requiritur ad formam ignis. Et in hoc sensu concessis præmissis, negatur vtraque consequentia argumenti.

13 Tertiò arguitur: quoniam eo modo destruitur alimentum, quo conuertitur in alitum: sed huiusmodi conuersio fit successiuè, ideòque per partes minores, & minores: ergo pariter destructio alimenti fit per partes minores, & minores: ergo nunquam pars alimenti erit ita minima, qua non possit dari alia minor; & consequenter non datur minima pars.

Respondetur concedendo, quod forma alimenti possit via corruptionis esse sub quantitate minori, & minori, quam sit illa, quæ ad eius generationem, & connaturalem statum desideratur. Hinc tamen non deducitur argumentum ad persuadendum, quod entia naturalia secundum suum esse, & statum naturalem, non exigant certam quantitatem, & in majus, & in minus. Viuentia verò ideo possunt augeri per partes minores, & minores, quia forma eorum non introducitur primò in illis partibus seorsim acceptis; sed vt aggregatis ijs, in quibus jam forma præexistebat: & ideo numquam illorum forma est sub quantitate minori minima.

LIBER

LIBER SEPTIMVS PHYSICORVM.

T perfectior notitia motus haberetur, disseruit Aristotel. de illo per comparationem ad motores, & mobilia. Et quamvis plures circa hoc possent excitari difficultates; paucis tamen Philosophus totam materiam absoluit; & cuncta, quæ in præsenti statuit, vel alibi exponuntur, vel leui manu illustrantur. Quamobrem solùm ea, quæ hic communiter versant Interpretes, alijs relictis, strictim percurremus.

DISPVTATIO XXVI.

De conditionibus ad agendum.

DVÆ sunt præcipuæ conditiones ad mouendum requisitæ, quas Aristoteles *in hoc libro* statuit, nimirùm applicatio agentis ad passum, & realis distinctio inter utrumque: & ideò peculiariter de illis procedit præsens disputatio. Agemus autem priùs de distinctione, quia istius conditionis notitia est ualdè necessaria.

QVÆSTIO I.

An idem, & secundum idem possit se ipsum per se primò mouere?

PRæsens difficultas solùm versatur circa motum propriè dictum, qui est actus entis in potentia, secundum quod in potentia, & per se pertinet ad institutum philosophicum; ob connexionem tamen doctrinæ, non poterimus non attingere aliqua circa omnem motum, seu actum. Ly autem *per se primò* positum in titulo, denotat, quod mouens sit causa principalis: instrumentum quippè mouet duntaxat secundario, & in virtute alterius.

§. I.

Resolutio dubij iuxta mentem Aristotelis.

1 DIcendum est, non posse idem mouere per se primò se ipsum; sed omne, quod mouetur, ab alio moueri. Hanc conclusionem statuit, & probat ex professo Arist. *in hoc lib. cap. 1. & lib. sequenti, textu* 40. & alibi sæpè. Philosophum sequuntur D. Thom. 1. *contra Gentes, cap.* 13. *& prima parte quæst.* 2. *art.* 3. B. Albert. Simplicius, Themistius, & communiter Interpretes.

Ratio fundamentalis huius assertionis proponitur à D. Thom. *loco citato ex primo contra Gentes*, his verbis: *Nihil est simul in actu, & in potentia respectu eiusdem: sed omne quod mouetur, in quantum huiusmodi, est in potentia, quia motus est actus existentis in potentia, secundum quod huiusmodi. Omne autem, quod mouet, est in actu, in quantum huiusmodi; quia nihil agit, nisi in quantum est in actu: ergo nihil est respectu eiusdem actu mouens, & motum, & sic nihil mouet seipsum.*

Respondet Scotus, quod licet idem nequeat esse simul in actu formali, & in potentia formali respectu eiusdem; valet tamen esse in actu virtuali, & in potentia formali: quoniam optimè componitur, quod aliquid præcontineat virtualiter actum, ad quem est in potentia formali, vt videre est in intellectu respectu suarum intellectionum. Porrò vt aliquid moueat se, vel alia, sufficit præcontinere prædicto modo, tùm motum, tùm terminum illius: vndè non est necessarium, vt omne, quod mouetur ab alio moueatur.

2 Hæc tamen euasio potest efficaciter refelli: quoniam vt aliquid moueat per se primò, seu principaliter se ipsum, vel alia: non sufficit, quod sit in actu virtuali imperfecto respectu effectus; sed debet esse in actu perfecto formali, vel eminentiali: atqui repugnat, quod idem sit in actu formali, vel eminentiali, & simul in potentia formali respectu eiusdem: ergo nihil potest per se primò moueri à se. Major sola declaratione indiget: etenim præcontinentia virtualis est duplex, alia perfecta, quæ coincidit cum eminentiali: & tunc datur, quando vna entitas continetur in alia magis perfecta, & sub modo perfectiori, quam habeat formaliter in se ipsa: quo pacto creatura continetur in Deo, & calor in sole. Alia est præcontinentia virtualis imperfecta, & cui frequentiùs nomen præcontinentiæ virtualis adscribitur: quæ fundatur in actu virtuali, & minus perfecto, quam sit res præcontenta: & hac ratione motus præcontinet terminum, & semen animal, & quodlibet instrumentum effectum, quem producit. Constat autem, quod ad rationem

tionem causæ principalis desideratur major, vel saltem æqualis perfectio cum effectu producendo, & consequenter, præcontinentiam virtualem imperfectam esse insufficientem ad constitutionem causæ principalis; sed requiri continentiam perfectam formalem, vel eminentialem.

Minor autem quoad actum formalem admittitur ab Aduersarijs, & est satis manifesta; aliàs posset idem esse actu formaliter calidum, & esse in potentia ad calorem: quod manifestè repugnat. Quoad actum verò eminentialem, siue virtualem perfectum suadetur *primò*: quia id, quod est in actu eminentiali, habet esse in actu perfectiori modo, quam id quod est præcisè in actu formali, vt constat exemplis supra adductis: ergo si repugnat, quod aliquid sit in actu formali, & in potentia formali respectu eiusdem, multò magis repugnabit esse in actu eminentiali, & in potentia formali. *Secundò*: nam id, quod est in potentia formali ad aliquid recipiendum respicit, & recipit illud ad sui complementum, & perfectionem: sed quod continet eminenter aliquam formam, nequit eam recipere, aut per eam formaliter acceptam compleri, & perfici; cum perfectiori modo illam præcontineat, vt patet in sole, qui hac de causa nequit recipere calorem: ergo id, quod existit in actu eminentiali respectu alicuius formæ, nequit esse in potentia formali ad illam recipiendam. *Tertiò*: nam ideò nequit idem esse simul in actu, & in potentia formalibus respectu eiusdem, ne simul sit perfectum, & imperfectum in ordine ad idem: hæc autem ratio vrgentiùs probat de actu eminentiali, quandoquidem causa continens eminenter aliquem effectum non est imperfecta respectu illius, cùm ipsum perfectiori modo contineat, quam causa vniuoca, in qua continetur secundum actum formalem: ergo nequit in eodem, & respectu eiusdem effectus conjungi continentia in actu eminentiali, & potentia ad ipsum recipiendum. *Quartò*: deniquè quoniam agens naturale habens virtutem sufficientem ad producendum effectum, necessariò illum producit: ergo si ratione eminentiæ, aut continentiæ virtualis valet illum in se ipso producere, illum de facto producet, & habebit actu in se; & consequenter non erit in potentia ad illum recipiendum. Stet igitur, non posse conjungi in eodem subiecto continentiam eminentialem cum potentia receptiua respectu eiusdem effectus. Ad id verò, quod in euasione hactenus impugnata tangitur de intellectu, & eius actibus, constabit ex solutione argumentorum.

§. II.

Proponitur opinio contraria.

3 ADuersus nostram conclusionem sentit Scotus 9. *Metaph. q.* 14. Ianduus 8. *Phys. q.* 12. Greg. *in* 2. *dist* 6. *q.* 1. *art.* 3. & alij. Probatur primo hæc opinio ratione: nam plura sunt, quæ se ipsa intendunt, vt patet in calore ventriculi, qui intensior est in hyeme, & in aqua puteorum, quæ frigidior est in æstate; cuius intensionis nulla causa extrinseca designari valet: ergo idem potest agere in se ipsum, & se mouere per se primò.

Respondetur negando antecedens: & ad inductam probationem dicendum est, calorem stomachi esse vigorosiorem in hyeme ob antiperistasim: frigus enim circumstans constringit poros, impeditquè, ne spiritus vitales, qui calidissimi sunt, & stomachum fouent, ad extremas partes erumpant. Aqua autem putealis est frigidior in æstate, quia vapores calidi, qui subtus terram in hyeme existebant, & aquæ frigiditatem remittebant, ac temperabant, trahuntur virtute solis maximè in æstate vigentis: vnde, eis discedentibus, recuperat aqua suam naturalem frigiditatem per puram resultantiam; cuius præcipua causa non est ipsa aqua, sed generans, à quo primò producta est, Videatur Arist. *sectione* 1. *Problem. quæstione* 29. & Galenus *libr. in Aphorismos Hippocrat.*

4 Secundò arguitur: quoniam viuentia mouent actiuè, & principaliter se ipsa; in hoc quippè distinguuntur à non viuentibus iuxta illud Philos. 8. *Phys. text.* 29. *Officium vitæ est moueri à se*: ergo non repugnat vniuersaliter, quod aliquid per se primò moueat se ipsum.

Respondetur, hoc argumento solùm probari, quod non semper requiritur distinctio suppositorum inter moueos, & mobile, minimè verò conuincere, quod non detur distinctio realis saltem inter partem per se mouentem, & per se motam in eodem supposito. Et hoc posteriùs desiderabatur, vt idem, & secundum idem valeret per se primò mouere se ipsum. In viuentibus autem dantur partes diuersæ rationis, & secundum vnam earum potest viuens mouere, & secundum alteram moueri: atque ideo non mouetur à se ipso secundum idem, sed secundum diuersa.

Sed replicabis: quoniam illa prima pars, quæ mouet alias, vti se habet cor in animalibus, vel mouetur à se, vel mouetur ab agente extrinseco? Si mouetur à se: ergo iam viuens secundum vnam, & eandem partem mouet, ac mouetur. Si verò illa pars moueatur ab agente extrinseco, sequitur, quod viuens secundum illam partem non viuat; siquidem officium vitæ est moueri à se.

Respondetur, quod motus cordis tribuitur generanti, tanquam principio *quod* principaliter, & proximè mouenti, vt apertè docet D. Thom. *opusc. de motu cordis*. Et ratio est: quia prædictus motus se habet, vt propria passio animalis: quandoquidem animal non est constitutum in debita sibi dispositione, quousque ponatur in eo statu, vt possit se mouere: constituitur autem simpliciter in illo per primum motum, qui est motus cordis: quamobrem debet prædictus motus attribui generanti, sicut causæ principali, & particulari. Neque hinc sequitur, quod motus cordis non sit vitalis: quia sufficit, quod oriatur per dimanationem ab anima, quæ est principium vitæ, quippè cum motus petens ex se oriri per dimanationem à principio vitæ, nequeat non esse intrinsecè vitalis, tametsi proueniat à generante, tanquam à principio per se mouente. Cùm autem dicitur officium vitæ esse moueri à se, non est sensus, quod animal, quæ est vita in actu primo, moueat, & moueatur secundum eandem partem, vel rationem formalem; hoc enim est impossibile, vt constat ex dictis: sed solùm significatur, quod moueat, & moueatur secundum diuersas partes eiusdem suppositi. Et quia talis diuersitas non reperitur in corde, cum moueatur secundum se totum: opus est, vt recurramus ad extrinsecum motorem, nempè ad generans, cui incumbit constituere animal in actu primo proximo ad se mouendum, communicando illi primum motum. Qui hac de causa à perfectione vitæ declinat, & dicit admixtum aliquid motus naturalis, & se habet admitar proprietatis.

5 Tertiò arguitur: nam in motibus, qui sunt actus perfecti, idem est mouens, & mobile; quandoquidem anima per voluntatem, & mouet producendo volitionem, & mouetur recipiendo illam; idemquè præstat per intellectum producendo, & recipiendo intellectionem: ergo idem dicendum est de motibus, qui sunt actus imperfecti. Patet consequentia: quoniam si requireretur distinctio realis inter agens, & passum, esset ob generalem rationem, & conditiones agentis, & passi, vt constat ex ratione à nobis facta.

Respondetur negando antecedens, quia nec voluntas, nec intellectus mouent, ac mouentur secundum idem: etenim voluntas in primo actu, siue intentione finis mouetur ab Auctore naturæ, tum per præmotionem, tum per cognitionem intellectus. Vbi autem est sufficienter constituta in actu per actum intentionis, producit actum electionis, qui recipitur in sola voluntate: ac proinde hæc mouet, & mouetur secundum diuersas rationes. Idemque proportionabiliter asserendum est de intellectu: nam in prima cognitione in quolibet ordine, & rerum serie, mouetur specialiter ab Auctore naturæ: deinde constitutus in actu per hanc cognitionem elicit alias intellectiones, quas secundum suam entitatem acceptus recipit. Præterquam quod intellectus elicit cognitionem, vt constitutus in actu per speciem; recipit verò cognitionem sumptus secundum se. Quocirca mouet, & mouetur non secundum idem, sed secundum diuersa. Hinc tamen non inferas, prædictos actus non esse perfectè vitales: ad hoc quippè sufficit; quod à principio vitæ, videlicet anima, & medijs potentijs vitalibus eliciantur; quamuis ad prædictos primos actus requiratur specialis motio Dei, vt agentis particularis.

Vltimò arguitur: quia grauia, & leuia mouent se ipsa in proprium locum per modum causæ principalis; siquidem habent in se grauitatem, & leuitatem, quæ sunt virtutes sufficientes ad motum localem: & tamen recipiunt in se prædictos motus: ergo idem, & secundum idem potest se ipsum per se primò, ac principaliter mouere. § Respondetur negando maiorem: quoniam causa principalis, & proxima prædictorum motuum non est corpus graue, vel leue, quod mouetur; sed generans, à quo est productum, vt constabit ex his, quæ statim dicemus.

QVÆSTIO II.

An grauia, & leuia moueantur localiter à generante, vel à se ipsis.

SVpponimus in hac quæst. grauia, & leuia moueri per accidens à remouente prohibens; nam, vt experientia compertum est, qui remouet obstaculum, vt descendat lapis, concurrit per accidens ad motum, quo ille descendit. Difficultas autem est, an principium per se, & principaliter influens in motus grauium, & leuium sit generans, à quo acceperunt esse, an verò ipsum suppositum, quod mouetur.

§. I.

Statuitur sententia Aristot. & D. Thomæ.

6 DIcendum est, grauia, & leuia non moueri localiter à se ipsis, sed moueri per se à generante, tanquam à principio *quod* proximo, & principali. Ita Aristot. & D. Thom. vt statim videbimus, B. Albert. Magn. 8. *Physic. tract.* 2. *cap.* 4. Sotus ibidem *quæst.* 3. Caietan. 1. *p. quæst.* 18. *art.* 1. Ferrar. 4. *contra Gent. cap. vltimo*, & communiter Thomistæ, quos etiam sectatur Suarez *disp.* 18. *Metaph. sect.* 7. *num.* 21.

Probatur primò ex Philosopho *lib.* 8. *huius operis text.* 33. vbi inquit: *Quæcumque à se ipsis mouentur ab aliquo mouentur, & quæ non à se ipsis, vt leuia, & grauia (aut enim à generante, & faciente leue, & graue, aut ab eo, quod impedientia, & prohibentia prohibet.)* Constat autem, quod remouens prohibentia motum, solùm concurrit per accidens ad motum: ergo secundum Aristot. generans est causa, cui per se debet tribui motus localis grauium, & leuium. § Confirmatur ex D. Thom. 1. *p. q.* 18. *art.* 1. *in corp. & in solutione ad* 2. vbi ait: *Corpora grauia, & leuia mouentur à motore extrinseco, vel generante, qui dat formam; vel remouente prohibens, vt dicitur* 8. *Physic. & ita non mouent se ipsa, vt corpora viuentia.* Similia habet 1. *contra Gent. cap.* 27. & alibi frequenter.

7 Secundò probatur ratione desumpta ex his, quæ diximus *quæst. praeced.* quoniam lapis v. g. nequit moueri localiter à se ipso, tanquam à causa effectiua principali: sed non apparet alia causa, in quam possimus reuocare motum lapidis, sicut in principium proximum, & per se, nisi generans, à quo lapis est productus; quandoquidem remouens prohibens solum concurrit per accidens: ergo motus localis lapidis est à generante, vt à principio principali, proximo, & per se. Minor, & consequentia constant. Maior autem suadetur: tum quia moueri à se est proprium officium vitæ: ergo lapis, cum non sit viuens, nequit moueri à se. Tum etiam: quoniam inter mouens, & motum requiritur distinctio realis, vel suppositorum, vel saltem partis per se mouentis, & partis per se motæ in eodem supposito, vt suprà ostendimus: sed in lapide non dantur, neque diuersa supposita, neque distinctæ partes, quarum vna sit per se mouens, & alia per se mota; cùm omnes partes lapidis sint homogeneæ, siue eiusdem rationis: ergo repugnat, quod lapis moueatur localiter à se ipso. In qua ratione vrgentius confirmanda non immoramur ampliùs, cùm quia illius robur satis apparet ex dictis *quæst. praeced.* cum vt aliam specialem proponamus, quam iam subiicimus.

8 Tertiò suadetur eadem conclusio: nam motus, quo res genita acquirit perfectionem sibi debitam in instanti generationis, attribuendus est generanti, sicut causæ principali, proximæ, & per se: at grauia, & leuia acquiruntur per motum localem perfectionem sibi debitam in instanti generationis: ergo prædictus motus prouenit principaliter, immediatè, & per se à generante. Minor constat: nam quies, & situs in determinato loco huius vniuersi se habet, vt propria passio grauium, & leuium: qua de causa graue propendit ex se in locum deorsum, & leue in locum sursum. Sicut enim connaturalis dispositio viuentium est esse in motu, seu moueri à se: ita propria dispositio non viuentium est quiescere in proprio centro. Quamobrem quoties grauia, & leuia extra proprium locum generantur, toties conantur, vbi primum possunt, acquirere medio motu locali prædictum locum. Maior autem ostenditur: quoniam generans aliquam rem, debet ei conferre, quidquid illi debetur in instanti generationis, iuxta illud: *Qui dat formam, dat consequentia formam*: & hac ratione productio passionum consequentium essentiam genitam tribuitur generanti: ergo pariter motus, quo res genita consequitur statum, seu perfectionem, quæ sibi debetur in instanti generationis, & ob aliquod impedimentum occurrens non potuit illi conferri, debet esse principaliter, & immediatè à generante. Probatur hæc consequentia: quia acquisitio, seu recuperatio perfectionis debitæ in instanti generationis est complementum ipsius generationis: ergo sicut generatio, ita & prædicta acquisitio debet tribui generanti, tanquam causæ principali, & immediatæ.

Confirmatur: quoniam emanatio proprietatum ab essentia semper tribuitur generanti, siue talis emanatio fit in instanti generationis, siue postea; siue sit pura resultantia, siue motus; nam hæc variatio est per accidens:

sed

sed situs in proprio loco se habet ad instar proprietatis grauium, & leuium; siquidem ratione propriæ quidditatis fundant, & exigunt talem situm: ergo acquisitio loci debet tribui generanti, licèt ibi interueniat motus localis propter distantiam.

9 Sed objicies, sequi ex nostra ratione, quod respiratio animalis debeat tribui generanti, siquidem est dispositio connaturaliter requisita ad vitam, & perfectionem animalis, incipitquè in instanti generationis, saltem extrinsecè, & per vltimum non esse: consequens est absurdum? ergo. ¶ Respondetur negando sequelam: quia licèt ad generans pertineat constituere viuens in actu proximo ad se mouendum; & ideo motus cordis, qui est primus simpliciter in animalibus, & per quem constituuntur in actu ad eliciendos alios motus, tribuatur generanti, tanquam causæ particulari, & immediatæ: cæterùm respiratio, cùm supponat animal sufficienter constitutum in actu, & distinctionem partis per se mouentis, & partis per se motæ, potest esse ab animali tanquam à causa principali proxima. Vndè non est cur motum respirationis reuocemus in generans, tanquam in causam particularem? hoc quippè satisfacit muneri suo constituendo viuens genitum in actu sufficienti, vt se moueat, & communicando ei eas perfectiones, & motus, quorum viuens nequit esse principium: inter quos non est annumeranda respiratio.

§. II.

Demoliuntur Scoti fundamenta.

10 Contrariã nobis opinio placet Scoto in 1. dist. 2. q. 10. Gregor. dist. 6. quæst. 1. art. 3. Vallesl 2. Physicor. cap. 1. & aliis. Et probatur primò: nam effectus in actu petit causam in actu: sed quando mouetur graue, sæpe non est generans in rerum natura, vt experientia liquet: ergo prædictus motus non potest esse à generante, tanquam à causa particulari, & immediata. ¶ Confirmatur nam causa mouens debet esse indistans à passo; sed generans solet distare à grauibus, & leuibus cùm mouentur localiter: ergo motus localis grauium, & leuium non est attribuendus generanti.

Respondetur, non requiri, vt motus sit actu à generante, quod generans existat actu in se ipso; sed sufficit, quod existat in aliqua virtute à se decisa, & genito communicata, vt patet in resultantia passionum post aliquod tempus, & in generatione viuentum, quæ frequenter perficitur, quando generans non est in rerum natura; & tamen illi tribuitur, quia reliquit semen, & existit virtualiter in eo. Per quod etiam soluitur confirmatio: quia sufficit, quod agens sit indistans à passo, vel per se ipsum, vel per suam virtutem.

11 Arguitur secundò: quia graue genitum in loco superiori, quo magis accedit ad centrum, & recedit à generante, eò velociùs mouetur: ergo non mouetur à generante, sed à se. Probatur consequentia: nam agens fortius agit in propinquum, quam indistans, atque ideò si graue moueretur à generante, eò remissiùs moueretur, quo magis distat ab illo.

Respondetur negando consequentiam, cuius probatio solum procedit cæteris paribus; secùs verò, quando cætera non sunt paria, vt in prædicto casu contingit; nam quanto magis corpus graue accedit ad centrum, eò magis confortatur grauitas illius ob propinquitatem ad proprium locum, vbi grauitas perfectissimè reperitur. Vndè cùm graue reddatur meliùs dispositum, fit aptiùs ad meliùs recipiendum motum generantis: & consequenter licèt magis distet ab illo, potest velociùs moueri. Quam solutionem tradit D. Thom. lib. 1. de Cælo lect. 17.

12 Arguitur tertiò: quoniam motus grauium, & leuium procedunt actiuè ab eorum grauitate, & leuitate: sed non tanquam à forma instrumentali; cùm perfectior sit grauitas v.g. quam motus: ergò tanquam à virtute principali; & consequenter grauia, & leuia mouentur principaliter à se ipsis, & non à generante. Maiorem docent Arist. lib. 4. huius operis text. 86. & lib. 8. text. 32. D. Thom. 3. contra Gent. cap. 24. & in 2. dist. 18. quæst. 1. art. 2. vbi inquit: *Non eodem modo omnes motus dicuntur naturales, sed quidem propter principium actiuum intus existens, vt motus localis grauium, & leuium.*

Respondetur, quod vt supra ostendimus disp. 10. num. 33. principium actiuum est duplex: aliud quod influit per rigorosam actionem, siue principaliter, siue instrumentaliter; aliud verò, ad quod effectus consequitur per solam dimanationem: quo pacto essentia est principium actiuum suarum proprietatum, & prima proprietas se habet ad secundam. Cùm igitur Arist. & D. Thom. dicunt, grauitatem, & leuitatem concurrere actiuè ad motus locales, loquuntur de principio actiuo sumpto posteriori modo. Quamobrem, sicut proprietates, licèt fluant actiuè ab essentia per dimanationem, tribuuntur tamen à generante, sicut à principio *quod* rigoroso, particulari, & immediato: ita quamvis motus locales grauium, & leuium sint à grauitate, & leuitate, tanquam à virtutibus actiuis per dimanationem, & secundum quid; debent tamen attribui simpliciter generanti; sicut principio efficienti vt *quod* particulari, & immediato. Quod si Angelicus Doct. (vt sic vno verbo aliis testimoniis occurramus) in lib. 2. de Cælo text. 92. & in aliis locis denegare videatur omnem actiuitatem grauitati, & leuitati respectu motuum; intelligendus est de actiuitate rigorosa, quæ est per actionem mediam principalem, vel instrumentalem: non verò de actiuitate vtcumque, qualiter se habet agere per solam dimanationem.

QVÆSTIO III.

Vtrum causa efficiens debeat coniungi passo, vt in illud agat.

13 Aliis verbis solet hæc difficultas proponi, videlicet, an agens possit agere in distans; quin priùs agat in passum sibi propinquum, & coniunctum? sed sensus in idem coincidit; vt consideranti constabit. Ad eius autem resolutionem præmittendum est, quod coniunctio agentis ad passum est duplex, virtualis nimirum, & formalis. Prior tunc datur, quandò causa attingit effectum virtute propria, & non instrumentali; siue talis virtus resideat in sola causa principali; siue communicetur instrumento, medio quo effectus attingitur; siue diffundatur per aliquod spatium quousque perueniat ad passum: quo pacto sol agens in hæc inferiora dicitur coniungi illis immediatione virtutis. Posterior autem coniungit, quando inter suppositum agens, & suppositum patiens nullum aliud suppositum mediat, sed sunt inter se indistantia: qua ratione ignis coniungitur ligno sibi contiguo, in quod agit. Igitur, quod in præsenti discutimus est, an agens possit agere in passum, quin illud contingat aliqua ex prædictis coniunctionibus; vel, quod in idem redit, possit agere in distans, quin prius agat in passum sibi contiguum.

§. I.

Resolutio difficultatis secundum Aristot. & D. Thomam.

14 Dicendum est, causam efficientem debere esse coniunctam coniunctione formali, siue suppositi, illi passo, in quo primò suum effectum producit; cæteris autem debere saltem coniungi immediatione virtutis propriæ, & per contactum suppositi alieni, cui illa virtus communicatur. Ita Aristot. *in hoc lib. cap. 2.* vbi inquit: *Primum autem mouens, non vt id, cuius causa; sed vndè principium motus est, simul cum eo, quod mouetur. Simul autem dico; quia nihil inter ipsa est. Hoc autem commune est in omni, quod mouetur, & quod mouet.* Quæ verba sic illustrat D. Thom. *Intelligit autem hoc de immediatè mouente; & ideo dixit, primum mouens, vt per primum significetur immediatum mobile, non autem id, quod est primum in ordine mouentium. Et dictum est communiter, quod mouens, & motum sunt simul, & non specialiter de motu locali: quia hoc est commune in omni specie motus, quod mouens, & motum sunt simul.* Idem defendunt D. Bonauent. *in 1. dist. 37. art. 2. quæst. 1.* Argentinas ibidem *quæst. 1. art. 1.* Durandus *quæst. 1.* Capreolus *quæst. 1. art. 1. & 3.* Caiet. Bañez, Zumel, Nazar. *1. p. quæst. 8. articulo primo,* & alii plures, tàm ex antiquis, quàm ex modernis.

Probatur ratione: quoniam virtus actiua debet esse immediatè coniuncta actioni, per quam producitur effectus: sed prædicta actio immediatè coniungitur effectui: ergo omne agens debet esse immediatè coniunctum passo, saltem immediatione virtutis: ergo si prædicta virtus existit præcisè in agente principali, dabitur immediata coniunctio suppositorum inter principale agens, & passum; si verò communicetur instrumento, dabitur contactus immediatus suppositorum inter instrumentum, & passum, & priùs causa principalis aget, vel in instrumeutum eleuando illud, vel in medium diffundendo per illud suam virtutem. Vtraque consequentia est satis nota. Minor autem suadetur: quia actio attingens effectum communicat illi suam entitatem, vel extrahendo illum ex nihilo, vel educendo eius formam ex materia: ergo nequit non esse intimè præsens effectui, illiquè immediatè coniungi. Quod maximè verificatur in actionibus transeuntibus: istæ enim recipiuntur in passo, vt supra ostendimus *disp. 17. quæst. 3.* Maior etiam ostenditur: tùm quia actio est ipsa datio, & communicatio, qua virtus actiua se diffundit: sed nihil potest se communicare per id, quod est ab eo distans: ergo virtus debet esse immediatè coniuncta actioni, per quam attingit effectum. Tùm etiam, quia actio est causalitas virtutis actiuę, sed quęnis causa est immediatè præsens suæ causalitati, & ab ea indistans: ergo virtus immediatè coniungitur actioni.

Confirmatur, & explicatur primò: nam vel agens operatur per virtutem à se deriuatam, & receptam in alio; vel per virtutem existentem solùm in ipso. Si primum: ergo priùs agit in propinquum, quam indistans; siquidem prius est, quod communicet virtutem medio, quam quod eo mediante, agat in passum remotum. Si secundum, ergo attingit passum immediatione non solùm virtutis, sed etiam proprij suppositi: nam cùm virtus non sit diffusa, sed maneat in supposito agentis, ibi solùm potest esse immediatè præsens, vbi suppositum fuerit.

15 Confirmatur secundò: quia si agens naturale non prius ageret in propinquum, quam in distans, posset agere ad quancunque distantiam; siquidem nihil esset, quod illud determinaret ad hanc distantiam potiùs quam ad illam: consequens est absurdum, vt experientia probat: ergo agens naturale nequit agere in distans, quin priùs agat in propinquum. Ad hæc: agens naturale per medium rarius agit ad maiorem distantiam, & per densius ad minorem: sed si non ageret prius in medium sibi propinquum, quam in passum distans, hæc diuersitas medij nihil conduceret ad prædictam actionis variationem: ergo priùs agit in propinquum, quam in distans.

Confirmatur deniquè ab experientiis: quia generans attingit genitum medio semine, quod fuit illi coniunctum, & habet virtutem eius: similiter ea, quæ mouentur localiter, vel mouentur à principio coniuncto, & intrinseco, vt viuentia; vel sunt coniuncta mouenti saltem in principio motus: sol item non illuminat partem distantem, nisi priùs illuminet proximam; & ideo impeditur eius illuminatio per interpositionem corporis opaci: obiecta denique visibilia diffundunt suas species per medium: idemquè posset inductiuè ostendi in omnibus aliis agentibus: ergo causa naturalis, ita attingit passum remotum contactu virtutis, quod tamen attingat medium, siue passum sibi proximum contactu formali, & immediatione suppositi, ac virtutis, & consequenter non valet agere in distans, quin agat priùs in propinquum.

§. II.

Fit obuiam argumentis opinionis aduersæ.

16 Contraria sententia docet, posse agens naturale agere in rem distantem, quin priùs agat in propinquam, dummodo contineatur intra sphæram actiuitatis illius. Ita Auicena *in suo lib. de Anima sect. 4. cap. 4.* Alexand. Afrodis. *1. Metaph. comment. 8.* Scotus *in 1. dist. 17. q. vnica,* & communiter Scotistæ. Pro qua opinione arguitur primò: quia si causa naturalis prius agit in propinquum, quam in distans, sequitur, quod possit agere ad quancumque distantiam: consequens est falsum; cùm quodlibet agens habeat determinatam suæ actiuitatis sphæram: ergo &c. sequela ostenditur: nam si prima v. g. pars medij calefit, poterit semel calefacta aliam calefacere, & hæc alteram, & sic in infinitum: ergo si agens priùs agit in propinquum, quam in remotum, poterit agere ad quancumque distantiam, & absque termino.

Respondetur negando sequelam, quam probatio inducta minimè euincit: quoniam virtus diffusa per medium eò redditur debilior, quo magis distat ab agente, cùm ob extraneitatem medij, cui imprimitur; cum ob distantiam à suo principio, quod fortius agit in propinquum, quam in distans, vt est commune proloquium Philosophorum. Quamobrem valet qualitas deriuata ab agente peruenire ad statum adeò remissum, & imperfectum, vt nequeat iam agere circa aliam partem; quia agere est opus perfecti.

17 Arguitur secundò: quia si omne agens priùs ageret in propinquum, quam in distans, fortius ageret in medium sibi proximum, quam in passum remotum: sed potest agere vehementius circa remotum, quam in proximum: ergo signum est, quòd potest agere in distans, quin prius agat in propinquum. Probatur minor ab experientijs: tum quia ignis magis calefacit stupam distantem, quam aërem proximum; & ideò comburit illam, & non istum. Tùm quia ignis maiorem calorem imprimit partibus superioribus aquæ existentis in lebete, quam fundo ipsius lebetis; siquidem feruentibus is-

his, ſæpè iſtud eſt frigidum. Tùm etiam, quia ſol magis calefacit parietem diſtantem, quam aërem vicinum. Tùm denique, quia flamma fornacis magis calefacit manum, ſi ex directo illi opponatur, quam ſi ponatur ad latus; licèt ad latus poſita minùs diſtet à fornace.

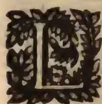
Reſpondetur, quod licèt agens nequeat attingere paſſum diſtans, niſi agendo prius circa medium; valet tamen aliquem effectum in parte remota inducere, quem non producit in proxima ob iſtius indiſpoſitionem, & incapacitatem: nam agentis actio dependet in productione effectus à diſpoſitione paſſi. Et hac de cauſa ſtupa diſtans magis calefit ab igne, quam aër illi proximus, eò quod illa ratione ſiccitatis eſt melius diſpoſita; aër autem per ſuam humiditatem obſiſtit intenſiori calori. Per quod conſtat ad primam inſtantiam. Ad ſecundam dicendum eſt, fundum lebetis in principio calefactionis eſſe magis calidum, quam aqua in eo incluſa: qui calor communicatur partibus aquæ, quæ fundo lebetis ſunt magis vicinæ: hę autem leuiores factæ ratione caloris ſtatim aſcendunt; aliæ verò partes frigidæ, & conſequenter magis graues deſcendunt ad fundum lebetis, & contactu ſuo temperant illum. Quod in cauſa eſt, vt feruentibus partibus aquæ ſuperioribus, fundus lebetis non appareat ita calidus. Ad tertiam reſpondetur, calorem aëris intenſiorem eſſe calore parietis, licèt iſte magis ſentiatur ob maiorem denſitatem ſubiecti: ſicut magis ſentitur calor ferri candentis, quam ignis aëris inflammati. Ad vltimam dicimus, quòd ex ipſa natura caloris, & aliorum agentium prouenit, vt fortiùs agant circa materiam ſibi è regione obiectam, quam in illam, quæ eſt ad latus; licèt prius agant in medium, quam in diſtans. Sicut, & quod potentia viſiua non percipiat res à tergo exiſtentes, in ipſius potentiæ naturam reuocandum eſt.

18 Arguitur tertiò: quoniam agens naturale frequenter agit in diſtans nihil circa medium operando: ergo non eſt de ratione agentis naturalis agere priùs in propinquum, quam in diſtans. Conſequentia liquet: Antecedens autem ſuadetur, quia magnes attrahit ferrum diſtans, & non aërem vicinum. Piſcis Torpedo ſtupefacit manum piſcatoris remotam, & non arundinem proximam. Piſcis Remora detinet prætereuntem nauim, & non remoratur aquam fluentem ſibi contiguam. Mulieres ſolent faſcinare pueros eminùs poſitos, & non viros cominùs conſtitutos. Denique Baſiliſcus ſolo viſu interficit hominem, cùm tamen actio videndi ſit formaliter immanens, & nihil imprimat medio.

Reſpondetur negando antecedens, quod nullo ex inductis exemplis poteſt conuinci. Pro quo ſemper conſiderandum eſt id, quod ſuprà obſeruauimus, videlicet virtutem, & actionem agentis priùs recipi in medio, quam in termino; ſed non eſſe neceſſarium, quod vtrobique recipiatur eodem modo. Fieri enim optimè poteſt, quod ſtante eadem virtute, & diſpoſitione ex parte agentis, detur in termino diſpoſitio ad aliquẽ effectum, & hæc non inueniatur in medio: & è conuerſo. Quamobrem licèt agens prius agat in medio, quam in termino; valet tamen imprimere termino aliquem effectum, quem non communicat medio ob indiſpoſitionem illius, vt rectè tradit D. Thom. 3. *contra Gentes cap.* 103. Et hinc conſtat ad omnes inſtantias: magnes enim non attrahit aërem, quia hic non eſt diſpoſitus, vt trahatur à magnete: idemque dicendum eſt de effectibus Torpedinis, & Remoræ. Pueri autem faciliùs faſcinantur quam viri: quia ob naturalem teneritudinem ſunt magis diſpoſiti, vt alterentur per qualitates malignas reſidentes in oculis quarumdam mulierum: prædictæ enim qualitates venenatæ ſimul cum ſpiritibus animalibus viſioni deſeruientibus exiliunt ab oculis, & diffunduntur per medium; atque vbi perueniunt ad puerorum corpuſcula illa peſtiſere inficiunt. Per quod etiam patet ad id, quod dicitur de Baſiliſco.

LIBER OCTAVVS PHYSICORVM.

IBER hic vltimus Physicorum, in quo Aristot. de æternitate motus, temporis, & mundi, insimulquè de primo motore D. O. M. per decem capita differit, ob materiæ excellentiam, ac dignitatem eminet inter alios. Quamobrem postremam in hoc opere vendæat sedem, quia in doctrina tradenda seruandus est ordo naturæ, quæ ab imperfectis ad perfectiora procedit. Quem ordinem, vt indiuulsè retineamus, priùs de æternitate mundi, & motus agemus; exinceps verò in postrema quæstione dari vnum primum motorem, ac supremum rerum opificem cum Philosopho ostendemus. Et hanc procedendi rationem satis apertè præscripsit D. Paulus ad Roman. 1. *dicens*: Inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas.

DISPVTATIO XXVII.

De æternitate mundi, ac de primo eius motore.

PLVRA, quę in pręsenti inserit Aristot. circa naturam motus, & quietis, constant maiori ex parte ex ijs, quę in diuersis huius operis locis dicta sunt. Et ideò ea relictis alijs, seligere studebimus, in quibus versandi nouum doctrinę, ac notitię lucrum reportemus.

QVAESTIO I.

Vtrum mundus fuerit conditus ab æterno.

AB hac quæstione, cuius resolutio certò nobis constat, disputationem ordimur, vt ad alias, quæ satis implexas continent difficultates, liberiùs procedamus. Porrò *mundi* nomine intelligimus hoc vniuersum cum omnibus suis partibus, tàm spiritualibus, quàm corporeis.

§. Vnicus.

Statuitur veritas Catholica.

1 DIcendum est, mundum non fuisse conditum ab æterno, sed incepisse in tempore. Hæc conclusio est de fide definita *in Concilio Lateranensi 2.* & apertè constat ex illo *Genes. 1. In principio creauit Deus cælum, & terram, & Prouerb. 8. Antequam quidquam faceret à principio.*

Et licèt hæc veritas nequeat ratione naturali demonstrari; cùm mundi productio, vel ab æterno, vel in tempore dependeat ex libera Dei voluntate; plures tamen suppetunt congruentiæ ad suadendum conuenientissimum fuisse, quod mundus non fuerit ab æterno productus, sed in tempore. *Prima*, vt ostenderetur, creaturam non esse æqualem in duratione suo Auctori. *Secunda*, vt apertiùs constaret, Deum non indigere suis creaturis. *Tertia*, vt euidentiùs innotesceret, Deum produxisse mundum, non ex necessitate; sed cum libertate, & ex mera benignitate. De quo videndus est Angelic. Doctor 1. *parte quæst. 46. art. 2.*

2 Aristoteles tamen, cui fidei lux non affulsit, pro certo habuit, mundum fuisse conditum ab æterno. Cui positioni consensere Simplicius, Auerr. Auicenna, & alij ex antiquioribus in præsenti. Probatur primò: quia posita causa omninò sufficienti, & efficaci ad agendum, necessariò sequitur effectus; sicut posito sole, sequitur illuminatio: sed Deus est ab æterno causa omninò sufficiens ad productionem mundi: ergo de facto produxit mundum ab æterno. ¶ Confirmatur, & simul præcluditur euasio, quæ poterat rationi adhiberi: quoniam posita actione, & productione effectus, nequit non ipse effectus produci, vt videtur constare ex ipsis terminis: sed actio, qua Deus produxit mundum, fuit ab æterno, siquidem est actio immanens diuini intellectus, & non distinguitur à Deo: ergo mundus fuit productus ab æterno.

Respon-

Respondetur, quod licèt causa necessaria producat necessariò suum effectum; causa tamen libera, qualis est Deus, quamvis sufficiens sit, valet se suspendere à productione effectus. Et cùm actio diuina sit summè efficax, subijcit sibi effectum, non solùm quantum ad entitatem, sed etiam quoad omnes circunstantias loci, & temporis. Vnde licèt prædicta actio sit ab æterno, non sequitur, quod producat effectum ab æterno; sed solùm, quod possit illum inferre, vel ab æterno, vel in tempore, provt ipse Deus disposuerit.

Sed dices: per actionem, ac volitionem nouam non potuit produci effectus antiquus: ergo pariter per volitionem, & actionem antiquam nequit effectus nouus produci: ergo per actionem æternam Dei, non potest produci nouus effectus in tempore. ¶ Respondetur distinguendo primum consequens, & si intelligatur de actione, & volitione antiqua, quæ præterijt, & iam non existit, concedenda est consequentia: quia effectus in actu petit causam, & causalitatem in actu. Negari verò debet, si intelligatur de actione antiqua, quæ nunquam præterijt, sed semper est præsens, qualis est actio Dei, vtpotè quæ mensuratur æternitate. Vndè neganda est secunda consequentia: quia actio diuina est omninò independens ab effectu; atque ideo valet esse sine illo: & simul est summæ efficacitatis, & eminentiæ; quocircà infert illum in hac, vel illa duratione iuxta determinationem Dei.

3 Secundò arguitur: nam motus non habuit initium: ergo nec mundus. Suadetur antecedens: quia ad omnem motum præsupponitur mobile: quodlibet autem mobile fit per motum: ergo ante quemcumque motum, datur alius, & alius motus; & consequenter non datur primus motus, sed motus caret initio. ¶ Confirmatur; quia tempus est ab æterno: ergo & mundus. Antecedens probatur: nam si tempus incepit: ergo *antea* non erat: sed ly *antea* designat tempus: ergo fuit antequam esset, quod est impossibile: ergo tempus nunquam incepit, sed fluxit ab æterno.

Respondetur ad argumentum, non omne mobile productum fuisse per motum; sed plura facta fuisse per creationem, quæ non est motus, nec supponit subiectum, sed producit ex nihilo totum ens: vndè non est necessarium, quod quilibet motus supponat alium motum. § Ad confirmationem dicendum est, quod ly *antea* non designat tempus verum, & proprium; sed vel æternitatem, vel tempus imaginarium, per ordinem ad quæ verificatur, quod *antea* non erat tempus reale.

Tertiò arguitur: quia de ratione summi boni est se summo modo communicare creaturis: sed si mundus productus fuisset in tempore, Deus non se communicasset summo modo creaturis; quandoquidem major esset communicatio ab æterno: ergo mundus ab æterno conditus est.

Respondetur, quod licèt summum bonum sit summè communicatiuum sui, non est necessarium, quod se actu communicet: nam cùm Deus sit agens liberum, potest sua sapientia, & libertate eligere eos communicationis modos, qui sibi magis placuerint. Fides autem docet elegisse de facto communicationem ex tempore: ad quod conducere potuerunt congruentiæ rationes, quas supra proposuimus, & aliæ plures, & altissimæ, quæ latent nos.

QVÆSTIO II.

Vtrum mundus cùm concursu Dei ordinario valeat durare in æternum?

4 PRo decisione quæstionis, supponendum est vt certum, quod de facto cœli, elementa, & species humana durabunt in æternum: quia cœli sunt ex natura sua incorruptibilia; elementa verò secundum se tota idem habent, & cessante motu cœlorum, consequentur incorruptionem etiam secundùm partes, sicut, & homo illam assequetur secundum diuinam prouidentiam, quæ statuit, vt omnes homines resurgant, & in æternum durent ad gloriam, vel ad pœnam. Motus autem cœli, tempus, & omnes mixtorum generationes post diem iudicij cessabunt, vt liquidò deducitur *ex Isaia 60. & Apocalipsis 10.* Nam cùm omnia hæc constituta fuerint, vt hominum generationi, ac propagationi deseruiant, consequens est, vt homine ad cœlos ascendente, vel ad inferos descendente, cuncta illa finiantur. Vnde solùm reuocamus in dubium, an mundus hic sibi relictus, & cum communi Dei prouidentia possit in æternum durare, quoad omnes mixtorum species per repetitas indiuiduorum corruptiones, & generationes. Et dicimus *cum concursu Dei ordinario, & communi prouidentia*: quia per respectum ad potentiam Dei absolutam, nullus est ambigendi locus; cùm nulla appareat implicatio in eo, quod mundus iste, provt nunc est, perseueret in æternum.

§. Vnicus.

Defenditur communis sententia.

5 DIcendum est, vniuersum hoc sibi relictum, & communi Dei concursu adiutum posse durare in æternum. Ita Aristot. & communiter omnes Philosophi. Fundamentum est; quoniam cœli, & eorum motus, atque influxus queunt secundum communem prouidentiam durare in perpetuum, vt omnes admittunt: similiter ex eodem concursu valent elementa esse perpetua, nam licèt sint inter se contraria; seruant tamen eam in agendo, & patiendo proportionem, vt nullum valeat totaliter destruere aliud, sed quodlibet potest illatum sibi damnum resarcire, vt experientia præcedentium sæculorum conuincit, ac demonstrat: ergo ex generali concursu Dei valent omnes mixtorum species in æternum conseruari, per repetitam indiuiduorum generationem; & consequenter potest hoc vniuersum, provt iacet, durare absque termino à parte post. Probatur consequentia: quia omnia mixta generantur ex influxu cœlorum, & elementorum: ergo si cœli, & elementa, atque eorum influentiæ queunt secundum prouidentiam Dei ordinariam durare in æternum; poterunt etiam omnes mixtorum species per repetitam indiuiduorum generationem assequi ex eodem concursu perpetuitatem sine fine.

Confirmatur primò: quia mixtorum species per tot sæcula, quæ iam fluxerunt, potuerunt propagari, quin aliqua species perierit vsque nunc: ergo pariter poterunt propagari in æternum. § Confirmatur secundò: nam ob benignum concursum syderum, & aliarum causarum filij frequenter euadunt robustiores parentibus: ergo si quod damnum patiuntur species in aliquibus indiuiduis, potest aliundè reparari in alijs. § Confirmatur tertiò: quo-

quoniam secundum prouidentiam Dei ordinariam, cujusvis speciei conseruationi præest vnus Angelus: ergo illius protectione quælibet species potest consequi conseruationem perpetuam.

6 Contrariam sententiam docuit Plato in Thimæo, quæ potest suaderi primò: quia omne, quod naturaliter habet initium, debet habere finem; sed mundus naturaliter habuit initium, vt diximus *quæst. præced.* ergo sibi relictus habebit finem. ¶ Confirmatur primò: quia ad durationem infinitam requiritur infinita virtus, vt sic possit deuincere omnia contraria, & nociua: sed nulla creatura gaudet infinita virtute: ergo nulla ex solo concursu Dei ordinario valet durare in infinitum. ¶ Confirmatur secundò: nam compositio ex contrarijs est principium corruptionis: sed hoc vniuersum constat ex contrarijs: ergo habet ex se principium suæ corruptionis, ac proinde sibi relictum non durabit in æternum.

Respondetur ad argumentum negando antecedens: quia licèt id, quod ex se excludit initium suæ durationis, nequeat habere finem, sed sit æternum; illud tamen, quod habet initium, potest carere fine, vt constat in Angelis. ¶ Ad primam confirmationem neganda est maior: quia sine virtute infinita potest aliquid absque fine durare, vel quia caret contrarijs, vt Angelus; vel quia per continuas generationes perpetua successione instauratur, vt species equi. ¶ Ad secundam dicendum est, ex ea solùm conuinci, quod nullum indiuiduum affectum contrarijs qualitatibus valeat in æternum durare; secùs verò species: hæc quippe, cùm corrumpitur vnum illius indiuiduum, alterius generatione instauratur, atque ideò per repetitas generationes queit in æternum conseruari.

7 Arguitur secundò: quoniam humidum radicale in generatione acceptum est longè perfectius eo, quod per nutritionem acquiritur: quocircà opus est, vt parentes communicent proli imperfectiorem substantiam ea, quam ipsi à suis genitoribus acceperunt: ergo per repetitas generationes adeò prædicta substantia vilescet, vt nequeat se per generationem communicare; cùm generatio sit actus perfecti. ¶ Quod potest confirmari, & vrgeri ex periodo, tàm vitæ, quàm staturæ hominum, quæ adeò à perfectione primæua defecerunt, vt cùm priscis temporibus satis longum vitæ spatium homines peregerint, præcellamque staturam habuerint, vt constat ex sacra pagina, & tradit D. August. 15. *de Ciuitate Dei, capite* 9. modo quam breuibus, tàm vitæ, quàm staturæ circumvallantur terminis: ergo manifestum est, quod species humana (& idem est de alijs) continuò à prima perfectione deflectit, & in sui interitum vergit: ergo species mixtorum sibi relictæ, & solo ordinario Dei concursu adiutæ, non possunt conseruari in æternum.

Ad argumentum respondetur, quod ob benignam influentiam cœlorum, & aliarum causarum ad generationem concurrentium frequenter parentes communicant proli perfectiorem substantiam, quam ipsi in sua generatione acceperunt: vnde progigni valet filius robustior parentibus; nec opus est, vt species semper in deterius abeat. ¶ Confirmatio nihil concludit; quoniam periodus vitæ humanæ à tempore Dauidis ad hæc vsque tempora imminuta non est, vt satis colligitur *ex illo Psal.* 89. *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor, & dolor.* In principio autem mundi diuturnior fuit vita hominis, quam eius species postulauerit, ob necessariam tunc hominum propagationem, quam diuina prouidentia intendebat. Accessit etiam optima primorum parentum complexio à Deo immediatè fabricata, insignis Medicinæ, atque Astrologiæ peritia, & alia, quæ non parum iuuabant ad vitam longissimè producendam. Statura autem illa prodigiosa non fuit omnibus hominibus communis, sed solis Gigantibus propria, quorum superbo robore mundus in crimina turpiter tunc prolapsus vapulabat.

QVÆSTIO III.

Vtrum aliqua creatura permanens potuerit esse ab æterno?

POstquam ostendimus, mundum incepisse in tempore, videndum est, an potuerit produci ab æterno, tàm secundum creaturas permanentes, quàm successiuas. Et quia de ijs posterioribus maior est difficultas, priùs decidemus dubium, quoad permanentes.

§. I.

Eligitur sententia Diui Thomæ.

8 DIcendum est, creaturam permanentem potuisse produci ab æterno, & nullam in hoc dari repugnantiam. Ita D. Thom. pluribus in locis, *& præcipuè* 1. *p. q* 46. *art.* 2. *ad* 1. *&* 3. *contra Gentes, cap.* 38. *& quæst.* 3. *de potentia, art.* 14. *& opusculo* 37. *de æternitate mundi*, vbi inquit: *Sic ergo patet, quod in hoc, quod dicitur aliquid factum esse à Deo; & nunquam non fuisse, non est intellectus aliqua repugnantia. Si enim esset aliqua repugnantia, mirum est, quomodo Augustinus eã non vidit; quia hac efficacissima via esset ad improbandam mundi æternitatem; cùm tamen ipse multis rationibus impugnet æternitatem mundi in* 11. *&* 12. *de Ciuitate Dei. Hanc autem vnde omninò prætermitteret? Quinimò innuere videtur, quod non sit ibi repugnantia intellectus.* Et subdit: *Mirum est etiam quomodo nobilissimi Philosophorum hanc repugnantiam non viderunt.* Vndè per ironiam concludit: *Ergo illi, qui tam subtiliter eam percipiunt, soli sunt homines, & cum ijs oritur sapientia.* Angelicum Doctorem sequuntur communiter Thomistæ, Caietanus, Bannez, Nazar. 1. *p. quæst.* 46. *art.* 2. Capreol Herueus, & Deza *in* 2. *d.* 1. *q.* 1. Ferrar. 8. *Physicorum, quæstione tertia*, Soto *quæstione* 2. Masius *quæst.* 10. Quibus etiam consentiunt Durandus, Gregor. Gabr. Ocham, Suarez, & alii plures.

Ratio fundamentalis est: quoniã creaturã permanentẽ produci, & esse ab æterno nõ repugnat ex parte Dei, neq; ex parte creaturæ, neq; ex parte modi, quo fit, nimirũ per creationem ex nihilo: ergo non repugnat, quod creatura permanens fuerit producta ab æterno. Consequentia liquet: quia in antecedenti referuntur omnia capita, ex quibus oriri poterat repugnantia. Antecedens autem ostenditur, quoad singulas partes: *prima* quidem; tùm quia Deus ab æterno habuit potentiam ad producendum creaturam, liberumque illi fuit eam tunc producere, vel in tempore. Tum etiam, quia causa agens per actionem instantaneam, qualis est Deus, non præcedit necessariò suum effectum in duratione; qua ratione sol in primo instanti, in quo fuit, potuit illuminare: ergo non repugnat ex parte Dei, quod creatura permanens fiat ab æterno. *Secunda* autem, quia de ratione creaturæ solum est, quod habeat principium efficiens in suo esse, non verò initium in duratione; siquidem per priorem dependentiam sufficienter saluatur, quod sit ens ab alio: ergo non repugnat ex parte creaturæ permanentis fieri ab æterno. Maximè cum ex eo, quod creatura fuerit ab æterno,

non sequatur, quod illi communicetur attributum æternitatis; sed solùm, quod habeat infinitam durationem à parte ante; sicut Angelus illam de facto habebit à parte post. *Tertia* denique; quoniam ad creationem non requiritur, quod res creata priùs fuerit sub *non esse*, & postea transierit ad *esse*, sed sufficit, quod fiat ex non præsupposito subiecto, vt docet D. Anselmus in Monologio *cap.* 8. his verbis: *Dicitur aliquid esse factum ex nihilo, cùm intelligimus esse quidem factum, sed non esse aliquid, vnde sit factum. Per similem significationem dici videtur, cùm homo tristatur sine causa, dicitur contristatus de nihilo*: sed etiam si creatura fieret ab æterno, fieret ex nullo subiecto, seu causa materiali: ergo ex parte modi productionis non repugnat, creaturam permanentem fieri ab æterno. Quod euidentiùs constabit soluendo argumenta contraria.

§. II.

Occurritur fundamentis Aduersariorum.

9 CONtrariam nihilominùs sententiam amplectuntur B. Albertus *in hoc lib. cap.* 1. *&* 2. *parte summæ Theologiæ tractatu* 1. *q.* 2. D. Bonauent. *in* 2. *d.* 1. *q.* 2. Ricard. ibidem, *art.* 3. *q.* 4. Toletus *in præsenti quæst.* 24. & alij. Probatur primò ratione simul, & auctoritate: nam S. Patres, Arium ponentem Filium Dei esse creaturam hoc argumento communiter falsitatis conuincunt: Nulla creatura est æterna: sed Filius Dei est Patri coæternus: ergo non est creatura. Vndè apertè sentire videntur, non posse vllam creaturam ab æterno produci; aliàs prædictum argumentum foret inefficax. Quo sensu dixit Ambros. 1. *Exameron*: *Quomodo ergo coæternum Deo mundum asserunt, & creatori omnium sociant, atque æqualem esse disputant creaturam?* Et Damascenus, vt refert D. Thom. *opusc.* 27. *Non aptum est, quod ex non esse deducitur, coæternum esse ei, qui sine principio est, & semper est.*

Confirmatur ex D. August. *lib. contra Felician. cap.* 7. vbi sic definit creaturam: *Creatura namque est ex eo, quod adhuc non est, aut aliquando non fuit, rei cuiuscumque corruptibilis, quantum in se est, Patris omnipotentis Dei voluntate facta substantia*: ergo de ratione creaturæ est, quod priùs sit sub *non esse*, quam quod constituatur sub *esse*: sed quod est ab æterno, semper habuit *esse*: ergo repugnat, cuiuis creaturæ produci ab æterno.

Respondetur, S. Patres disputantes contra Arium solùm asserere, quòd de facto nulla creatura est ab æterno producta; quod nobis minimè opponitur, & sufficit, vt prædictum argumentum concludat efficaciter. Nam scriptura diuina ex vna parte docet, omnem puram creaturam incepisse in tempore; ex alia autem asserit Filium Dei esse coæternum Patri: vndè legitimè concluditur Filium Dei non esse creaturam. Neque vis prædicti argumenti reuocanda est ad principium incertum, nempe repugnare creaturæ, quod ab æterno fiat. Quibus addendum est, illud (propriè loquendo) dici coæternum Deo, quod mensuratur æternitate, & excludit ab intrinseco initium, & finem suæ durationis; creatura autem ab æterno producta, tametsi infinitè duraret, non mensuraretur æternitate, sed alia mensura inferiori, atque defectibili, quæ potuisset habere principium: quocircà non posset appellari coæterna Deo. Quo sensu interpretandi sunt D. Ambros. & Damascenus.

Ad confirmationem desumptam ex D. August. respondemus, per illa verba: *Aliquando non est, aut aliquando non fuit*, non significari necessariò actum, sed solam potentiam, & aptitudinem: nam creatura, licèt sit ab æterno, valet tamen, quantum est de se, habere initium suæ durationis, & consequenter transire de non esse ad esse. In quo satis distinguitur à creatore: huic quippè necessariò, & positiuè conuenit esse ab æterno, & oppositum omninò repugnat.

Sed dices: de ratione creaturæ est, quod transeat de *non esse ad esse*: sed quod transit à *non esse*, priùs fuit actu sub *non esse*, quam sub *esse*: ergo repugnat, quod creatura habeat *esse* ab æterno. Ad hæc: illud, quod producitur ex nihilo, priùs fuit sub nihilo, quam sub esse; & consequenter non potuit semper existere, nec esse ab æterno: sed id, quod producitur per creationem, fit ex nihilo: ergo non potest res creari ab æterno. Adde secundò, creaturam non posse annihilari ab æterno, quia id quod annihilatur priùs debet habere *esse*, quam amittere illud esse: ergo neque potest creari ab æterno, nam quod creatur prius debet esse nihil, quam habere *esse*.

Hæc tamen facilè diluuntur ex dictis: nam vt verificetur, quòd creatura producta ab æterno transit à *non esse*, & fit ex nihilo, non est necessarium, vt *non esse*, & nihil præcedant duratione *esse* creaturæ; sed sufficit, quod præcedant natura, & quantum est de se; quia nimirùm creatura sibi relicta esset nihil; *esse* verò habet à Deo: ea quippè, quæ competunt alicui ex se ipso, præcedunt, quantum est de se, illa, quæ non conueniunt illi, nisi ab alio. Exemplum autem illud annihilationis nihil conuincit: nam implicat, quod destruatur, nisi illud, quod fuit: cùm annihilatio sit transitus de *esse* ad *non esse*: vnde repugnat aliquid annihilari, ab æterno. Cæterùm vt aliquid creetur satis est, quod fiat ex nihilo, idest, ex nullo præsupposito subiecto, seu causa materiali; quamvis autem res ab æterno crearetur, posset fieri ex nullo præsupposito subiecto; quocirca non implicat, quod creatio sit ab æterno.

10 Secundò arguitur: quia si Angelus v. g. fuisset ab æterno creatus, hæc propositio: *Deus creauit Angelum*; esse falsa: consequens est absurdum, vt ex se liquet: ergo Angelus non potuit ab æterno produci. Sequela ostenditur: quia omnis propositio de præterito, regulatur per aliquam de præsenti: sed supposita creatione Angeli ab æterno, non esset designabile aliquod primum instans, vel nunc, pro quo verificetur: *Deus nunc creat Angelum*; siquidem ante quodlibet nunc, erat Angelus productus: ergo illa propositio; *Deus creauit Angelum*, esset falsa.

Respondetur negando sequelam, quam probatio non euincit: nam prædicta propositio: *Deus creauit Angelum*, verificaretur, non quidem per ordinem ad aliquod instans præsens temporis, sed per respectum ad *nunc* æternitatis. Nam sicut de Verbo diuino verè enunciamus, quod nunc generatur, & est genitum, & in æternum generabitur: sic de Angelo ab æterno producto verificatur, quod nunc creatur, & est creatus, & in æternum creabitur. Et ratio est proportionabiliter eadem vtrobique: nam & generatio Verbi, & creatio Angeli ab æterno non transeunt, sicut neque ipsa æternitas, cui coëxistunt.

11 Tertiò arguitur: quoniam ex nostra sententia sequitur, Deum non producere liberè prædictum Angelum: consequens derogat diuinæ perfectioni, & libertati: ergo. Suadetur sequela, nam in primis Deus non potuisset non producere Angelum, cùm illum actu producebat, quia dum creatio exercetur, nequit non exerceri iuxta illud: *Omne quod est, ex suppositione, quod est, necessariò est.* Deinde non potuit eum non producere, antequam illum produxisset; quandoquidem quod ab æterno est productum, semper fuit productum, & habuit esse: ergo si Angelus fuisset creatus ab æterno, Deus non

non haberet libertatem ad productionem illius.

Respondetur negando sequelam: quia necessitas ex suppositione non officit libertati: & ideo licèt Angelus productus ab æterno, non posset non in sensu composito suæ creationis esse productus: adhuc tamen liberè simpliciter produceretur à Deo: quia illa necessitas fundaretur super volitionem liberam Dei, qua vellet Angelum ab æterno producere. Et quantum ad hoc, eadem difficultas militat in creatione Angeli exercita in nunc nostri temporis; siquidem ex suppositione, quod Angelus fiat, nequit non fieri, & tamen liberè fit, quoniam illa necessitas innititur suppositioni simpliciter liberæ. Porrò ad libertatem agentis minimè requiritur, quod præcedat duratione suum actum, vel effectum: sed sufficit, quod præcedat natura, & quantum est de se: vt videre est in actu, quo Deus ab æterno voluit producere mundum in tempore; Deus quippe liberè se habuit in tali actu, quem tamen non præcessit duratione.

12 Quartò arguitur: nam si ab æterno producerentur duo contraria intensa, & inter se indistantia; vel ab æterno mutuò agerent, & se destruerent, vel non. Hoc vltimum dici nequit; quia destruit conceptum, ac naturam contrariorum. Si autem dicatur primum: ergo vnum ex illis contrarijs simul est ab æterno, vt supponitur, & simul non est; siquidem ab æterno destruitur à suo contrario: in quo datur euidens contradictio: ergo repugnat, quod aliquid fiat ab æterno.

Respondetur negando hanc vltimam consequentiam, nam ex eò, quod ab æterno nequeant duo contraria produci, & simul ab inuicem agere, & se destruere: minimè infertur, vel quod nequeant produci absolutè; vel quod aliarum rerum productiones non valeant esse ab æterno, vt quisque rem considerans facilè deprehendet. Data tamen hypotesi, quod duo contraria producerentur simul, & indistantia; vel non agerent contra se inuicem, vel si agerent, neutrum expelleret, ac destrueret aliud; sed Deus, data illa suppositione; vtrumque conseruaret: siquidem supponitur vtrumque fieri, & esse ab æterno.

13 Vltimò arguitur: quoniam si Angelus posset creari ab æterno, valeret etiam produci cum gratia, atque ab æterno mereri; sed hoc est absurdum: ergo & antecedens. Probatur minor: nam quò actus meritorius est diuturnior, eò meretur maius proemium; si autem meritum Angeli fuisset ab æterno, duraret per infinitum tempus; ac proinde illi correspondetet, vt proemium lumen gloriæ infinitum, & visio infinita, atque comprehensiua Dei; sed implicat huiusmodi lumen, & visio: ergo repugnat, quod Angelus ab æterno habeat actum meritorium.

Respondetur concedendo sequelam, & negando minorem: ad cuius probationem dicendum est, quod licet ille actus, ratione suę extensionis haberet proportionem ad merendum infinitam gloriā; si hęc esset possibilis; illam tamen in actu secundo non mereretur ob impossibilitatem illius. Sicut etiam quilibet actus Christi Domini habet, quantum est de se condignitatem ad merendum infinitam sui corporis gloriam, quam tamen de facto non meruit, quia est impossibilis gloria corporis infinita simpliciter, & in actu. Quibus addendum est, quod quemadmodum, vt potentia Dei sit infinita categorematicè, & simpliciter, non desideratur, vt producat effectum categorematicè infinitum, sed sufficit, quod producat effectum infinitum syncategorematicè, & in potentia, quatenus data quacumque creatura potest aliam, & aliam perfectiorem absque termino producere. Ita vt meritum Angeli esset ratione extensionis infinitum (quæ infinitas non est physica, quam supra *disp. 18.* ostendimus repugnare, sed est duntaxat moralis) non requiritur, quod in actu secundo consequatur gloriam infinitam simpliciter, sed sufficit, quod designato quolibet glorię gradu majorem, ac maiorem assequeretur.

QVÆSTIO IV.

Vtrum valeant motus, & tempus esse ab æterno.

Titulus quæstionis omnem motum propriè dictum complectitur, siue sit augmentatio, siue alteratio, siue motus localis, tàm rectus, quàm circularis; quamvis, vt confusionem vitemus, procedet quæstio maiori saltem ex parte circa motum localem; quem si posse ab æterno dari ostendatur, idem consequenter asserendum erit de tempore, vtpotè quod consequitur ad motum.

§. I.

Probatur sententia Angelici Doctoris.

14 Dicendum est, non implicare, quod motus, & tempus sint ab æterno. Hæc est D. Thom. 1. *p. q. 46. per totam, & in 2. dist. 1. q. 5. & art. 5. & opusc. 27. de æternitate mundi*, & pluribus in locis, in quibus ostendit, possibilem esse productionem mundi ab æterno: *mundi* autem nomine intelligitur vniuersitas creaturarum, tàm permanentium, quàm successiuarum, vt constat ex communi modo concipiendi. Deniquè S. Doctor *quæst. 3. de Potentia art. 17. ad 17.* cùm proposuisset argumentum ad probandum, quòd motus circularis fuit de facto ab æterno, respondet. *Ad 17. dicendum, quod illa ratio non probat, quod motus semper fuerit; sed quod motus circularis possit esse semper.* Vndè hic dicendi modus est satis frequens apud Thomistas. Videantur Caiet. & Nazarius *1. p. q. 46. art. 2.* Ferrara *in hoc lib. q. 3.* Iauel *q. 14.* & alij.

Probatur primò ratione: quia cœlum potuit esse ab æterno, vt ostendimus *quæst. praced.* ergo, vel produceretur sub exercitiò motus, vel sub quiete. Si primum: ergo ab æterno daretur motus. Si secundum: ergo ab æterno potuit esse motus; siquidem quies solum requiritur in eo, quod potest moueri, & non mouetur.

¶ Confirmatur primò: quia motus quoit proportionari corpori, quod mouetur, & lineæ super quam fit: sed in cœlo, cùm sit corpus circulare, non est accipere principium, & finem in actu: ergo motus eius potest carere principio, & fine; constat autem, quod motus carens principio durationis est ab æterno: ergo non repugnat, quod motus, & tempus illum consequens ab æterno fuerint. ¶ Confirmatur secundò: nam id, quod concipitur cum fundamento in re, non implicat contradictionem: sed cum fundamento in re apprehendimus coëxistere æternitati tempus, quod appellamus imaginarium: ergo non repugnat, quod tempus fuerit realiter ab æterno. Et id, quod diximus de motu locali circulari, potest aliis motibus proportionabiliter applicari; siue tales motus habeant vnitatem per continuationem non interruptam, siue per solam aggregationem, quatenus tot possunt v. g. alterationes multiplicari, vt ante quamlibet designata fuerit alia, & alia sine principio.

15 Secunda, & fundamentalis assertionis ratio est; quia semper attribuendum est diuinæ potentiæ, quod possit præstare quidquid non inuoluit contradictionem: sed in eo, quod motus, & tempus fuerint ab æterno nulla est contradictio: ergo motus, & tempus, attenta diuina

uiri potentia, potuerunt esse ab æterno. Minor non poterit aptiori modo suaderi, quam soluendo argumenta contraria: quod jam præstamus.

§. II.

Difficultates in contrarium extricantur.

16 Contrariam opinionem amplectuntur Durandus *in 2. dist. 1 q. 2. art. 3.* Soto, Conimbr. Rub. Oña, Plaza in præsenti, Suarez *disp. 20. Metaph. sect. 6.* & alij. Quę potest suaderi primò auctoritate D. Thom. *opusc. 27.* vbi postquam ostendit, non repugnare, quod aliqua creatura fiat ab ęterno per operationem instantaneam; statim addit: *Repugnaret in causis producentibus effectus suos per motum; quia oportet, quod principium motus præcedat finem eius:* ergo sentit, quod motus successiuus nequit esse ab æterno. ¶ Confirmatur ex D. August. 12. *de Ciuit. Dei capite* 15. vbi inquit: *Tempus, quod mutabiliter transcurrit, æternitati immutabili non potest esse coæternum.*

Respondetur, D. Thom. solum intendere, quod nulla creatura determinata, & producta per motum successiuum potuerit esse ab æterno, eò, quod motus successiuus pręcedit duratione suum terminum; minimè tamé excludere, quod vel vnus motus per continuationem, qualis esset circularis, vel vnus saltem per aggregationem potuerit esse ab æterno; quoniam licèt nulla v. g. alteratio determinata sit ab æterno, attamen ante quamlibet alterationem potest dari alia, & alia, quin detur prima; & consequenter collectio alterationum, vel alteratio vna per aggregationem potuit esse ab ęterno. ¶ Ad confirmationem dicimus, coæternitatem importare æqualitatem in modo durationis; vnde quia æternitas est tota simul; & è conuerso tempus importat successionem partium, meritò asserit August. tempus non posse esse coæternum æternitati. Per hoc tamen non excluditur, quod tempus potuerit habere infinitas partes successiuas, per quas æternitati absque principio coëxisteret.

17 Arguitur secundò ratione; quia in æternis non datur prius, & posterius, vt constat ex definitione æternitatis tradita a Boetio: sed motus successiuus includit essentialiter prius, & posterius; ergo implicat, huiusmodi motum esse ab æterno. ¶ Confirmatur, & explicatur, primò: nam implicat, quod pars posterior motus sit ab æterno; cùm essentialiter supponat partem priorem: ergo repugnat etiam, quod pars prior sit ab æterno. Patet consequentia: nam ex opposito fieret, partem anteriorem motus durare per infinitum tempus ante partem posteriorē, quod est contra naturam entis successiui. ¶ Confirmatur, & explicatur secundò: nam in motu nullius partis corruptio valet esse ab ęterno; siquidem prius est aliquid generari, quam corrumpi: ergo neque potuit esse ab æterno vllius partis generatio. Probatur consequentia: quia si generatio vnius partis esset ab æterno, & illius corruptio exerceretur in tempore: jam illa pars pręcederet per infinitum tempus suam corruptionem: hoc autem est apertè falsum: cùm in successiuis ad generationem cuiuscumque partis sequatur statim, & immediatè corruptio illius: ergo &c. ¶ Confirmatur, & explicatur tertiò: quoniam ex opposito fieret, infinitos annos fuisse ab æterno; quandoquidem duratio successiua infinita nequit non complecti infinitos annos: consequens est absurdum; cùm annus præsupponat duratione menses, hebdomadas, ac dies, & id, quod supponit duratione aliud, nequit esse æternum; ergo repugnat, quod tempus sit æternum à parte ante, vel quod fuerit ab æterno.

Respondetur, hoc argumentum, & illius confirmationes æquè vigere in tempore infinito à parte post: vnde cùm non conuincant dari repugnantiam in eo, quod tempus sine fine duret, nec suadere valent, quod implicet, tempus durare ab æterno, & absque principio. Quod licèt imaginatio non transcendens sensibilia, & impotens ad attingendam durationem infinitam nequeat apprehendere, ratio tamen facilè admittit, vt possibile, & dissoluit oppositas difficultates. Ad argumentum igitur dicendum est, quod licèt in iis, quę mensurantur æternitate, sicut propria mensura, repugnet successio prioris, & posterioris; non tamen in eis, quę per durationem inferioris rationis coëxistunt æternitati: qua ratione tempus potest coëxistere æternitati à parte post, vt Aduersarij admittunt, & potuit eidem coëxistere æternitati à parte ante, vt nos docemus: par quippe quoad hoc est vtrobique ratio.

Ad primam confirmationem respondemus, quod vt motus fuerit ab æterno, non requiritur, aliquam illius partem determinatam priorem, vel posteriorem fuisse ab æterno; hoc enim repugnat, vt confirmatio rectè concludit: sed sufficit, quod ante quamlibet partem priorem fuerit prior alia, & alia absque principio, & parte prima. Sicut etiam, vt tempus duret in infinitum à parte post, non requiritur, quod vlla illius pars posterior duret sine fine, & coëxistat æternitati; sed satis est, quod post quamlibet partem posteriorem detur alia posterior & post hanc altera, & altera sine vltima. Vnde licèt nulla pars motus determinata queat esse æterna à parte ante, vel à parte post; collectio tamen partium valet vtroque modo esse æterna, vt constat ex dictis.

18 Ad secundam confirmationem concedimus, nullam corruptionem determinatam potuisse esse ab æterno; asserimus tamen collectionem omnium corruptionum potuisse esse ab æterno: quia tot includeret corruptiones, vt ante quamlibet designatam fuerit alia, & alia corruptio, ita vt non posset designari prima. Sicut ad hoc, vt tempus sit infinitum à parte post, non requiritur, quod generatio alicuius partis determinatæ sit æterna; hoc enim apertè repugnat. cùm post quamlibet sequatur corruptio illius: sed sufficit, quod post quamlibet generationem sequatur alia, & alia sine vltima.

Dices: non solùm corruptio particularis, & designata debet supponere generationem rei, quæ corrumpitur; sed etiam omnes corruptiones collectiuè sumptæ supponunt pręcessisse aliquid, quod corrumpatur: ergo sicut repugnat, quod aliqua corruptio determinata fuerit ab æterno; sic etiam repugnat, quod collectio omnium corruptionum fuerit ab æterno. ¶ Respondetur negando secundam partem antecedentis: quia licèt ad quamlibet corruptionem in particulari supponatur generatio rei, quæ corrumpitur; ad omnes tamen corruptiones simul, & collectim acceptas nulla generatio supponitur. Si enim simul sumptis omnibus corruptionibus, adhuc superesset aliqua generatio, etiam superesset aliqua corruptio illi generationi respondens; & consequenter non fuisset sumptæ omnes corruptiones, & destrueretur suppositio facta. Vnde sicut in tempore infinito à parte post, ad generationem, cuiuslibet partis in speciali sequitur corruptio eius; & nihilominus non infertur, quod post omnes generationes partium simul sumptarum detur aliqua corruptio; alias partes temporis non durarent in infinitum à parte post: ita in tempore infinito à parte ante, ad quamlibet corruptionem designatam præcederet aliqua generatio; & tamen ad omnes corruptiones collectim sumptas nulla generatio præiret. Nec oppositum suaderi potest, nisi arguendo a diuisis ad coniuncta, quod argumenti genus vitiosum est.

Ad vltimam confirmationem dicendum est, quod li-

cèt ante quemlibet annum designatum dentur dies, & menses, attamen collectio infinitorum annorum non præsupponeret dies, & menses, sed illos in se clauderet, & ex illis simul sumptis constitueretur. Et ideo sicut ante quemlibet annum determinatum daretur mensis, ita ante quemlibet mensem determinatum daretur annus, & nullus annus esset primus, sed ante quemlibet designatum daretur alius, & alius sine principio. Quæ declarati valent exemplo temporis infiniti a parte post: in eo quippè post quemlibet diem sequitur nox, & post mèses annus: & nihilominus ex hoc nequit inferri, quod post collectionem omnium dierum, & mensium detur annus: aliàs dies non durarent infinitè à parte post. Sic in nostro casu, licèt ante quemlibet annum designatum dentur menses, & dies; at ante collectionem omnium annorum nullus est mensis, vel dies, sed includuntur in illa collectione.

19 Arguitur tertiò: quoniam infinitum est impertransibile: sed si tempus fuisset ab æterno, esset pertransitum infinitum tempus; siquidem esset pertransitum omne tempus præteritum, quod nunc supponeretur fuisse infinitum, vt constat ex dictis: ergo repugnat, quod tempus sit ab æterno. Adde, quod infinito nequit fieri additio: constant autem quibusvis annis præteritis, posse addi alium, & alium annum: ergo anni præteriti non valent esse infiniti: ergo tempus nequit esse infinitum à parte ante.

Hoc argumentum diluit D. Thom. 2. *contra Gentes capite* 38. dicens: *Infinitum, etsi non sit simul in actu, potest esse in successione; quia sic quodlibet infinitum acceptum finitum est. Qualibet igitur circulatio præcedentium transiri potuit, quia finita fuit. In omnibus simul, si mundus semper fuisset, non esset accipere primum, & ita neque transitum, qui semper exigit duo extrema*. Itaquè licèt infinitum tempus fuisset præteritum; non esset tamen, propriè loquendo pertransitum: quia transitus petit esse ab extremo ad extremum: sed præteritio id non exposcit: & in tempore infinito non datur aliquod primum, à quo sit transitus: vnde non potest pertransiri, etsi queat esse præteritum. Ad id, quod additur, respondetur ex eodem S. Doct. *loc. cit.* quod si tempus durasset ab æterno, fuisset infinitum à parte ante, secùs verò à parte post: cum nunc v. g. haberet in actu vltimum sui instans: quamvis autem nihil possit addi infinito ex ea parte, qua est infinitum; benè tamen ex illa, qua finitum est: vndè annis præteritis, licèt infinitis possent addi alij plures anni à parte post.

Sed replicabis: quia non est major distantia ab hoc instanti vsque in æternum à parte post, quam ab eodem instanti vsque in æternitatem à parte ante: sed repugnat, quod tempus à parte post infinitum sit aliquando præteritum: ergo implicat, quod tempus à parte ante infinitum queat esse præteritum in actu: atqui quodcumque tempus fuisset, modo esset præteritum: ergo repugnat tempus infinitum à parte ante. ¶ Sed ad hoc facile constat ex proximè dictis: nam tempus ab æterno durans esset infinitum à parte, vt sic dicamus, anteriori; finitum verò ex parte posteriori: è contra autem tempus durans in æternum foret finitum à parte anteriori, & infinitum ex parte posteriori. Vnde, cum vnicuique queat præfigi principium, vel terminus ex ea parte, qua est finitum, mirum non est, quod tempus ab æterno durans licèt careat principio à parte ante, habeat terminum à parte post; & consequenter queat præteriri, & dici in hoc *nunc* præteritum in actu. Tempus autem durans in æternum licèt valeat incipere; caret tamen termino, & fine: quocirca nunquam potest verificari quod est adæquatè præteritum.

20 Arguitur quartò: quia sol v. g. nequit ab æterno moueri: ergo motus non potest esse ab æterno. Probatur antecedens: nam cuicumque corpori determinato debetur determinatus locus: ergo sol, cùm sit determinatum corpus, produceretur ab æterno, in loco determinato: sed in quocumque loco sol produceretur ab æterno, fuisset, ac quiesceret in eo sine principio; siquidem fieri ab æterno sub aliqua dispositione est semper fuisse sub illa: ergo sol non potuit moueri ab æterno. ¶ Confirmatur: quoniam si sol moueretur ab æterno, illius reuolutio consumeret, & non consumeret infinitum tempus: consumeret quidem, quia esset æterna: & non consumeret, quia motus solis, solùm causat de facto tempus viginti quatuor horarum, vt ex se liquet: consequens inuoluit contradictionem: ergo motus solis non potuit esse ab æterno.

Respondetur ad argumentum negando antecedens, cuius probatio minimè vrget: quia licèt soli debeatur determinatus locus, super quem reuoluatur, ab Oriente v. g. in Occidentem; potuit tamen produci sub motu continuo, & consequenter moueri ab æterno. Vnde quamvis quælibet solis præsentia singillatim accepta correspondeet determinatè, vel nostro hemisphærio, vel opposito; nihilominùs sub nulla præsentia determinata sol fuisset productus; sed ante quamlibet præsentiam determinatam esset designabilis alia, & alia vsque in infinitum. Per quod patet ad confirmationem; nam solùm conuincit, nullam particularem solis reuolutionem posse esse infinitam, vel ab æterno; minimè verò, quod collectio reuolutionum non sit ab æterno: & hoc posteriùs sufficit ad saluandam veritatem nostræ assertionis.

21 Arguitur quintò: nam motus localis est posterior duratione, quam mobile: sed quod supponit aliud prius durans, nequit esse ab æterno, vt ex se constat: ergo non potuit dari ab æterno motus localis. Antecedens suadetur, quoniam mobile v. g. cœlum, cùm sit res permanens, debet incipere intrinsecè in instanti; motus autem ob suam successionem nequit coëxistere instanti: & ideo cùm verificatur: *Nunc est mobile*, solùm verificatur: *Nunc non est motus, sed immediatè posterit*: ergo motus localis est posterior duratione, quam mobile.

Respondetur, quod licèt motus localis incipiens in tempore sit posterior quam mobile: ille tamen, qui fuisset ab æterno productus, nó sequeretur ad mobile, sed ei in duratione coëxisteret. Nec probatio in contrarium vrget: tùm qui non repugnat, quod res permanens producatur, Deo ita disponente, per coëxistentiam ad motum, & tempus, vt supra ostendimus *disp.* 24. *q.* 4. Tùm etiam, quia ille modus incipiendi relatus in argumento est proprium rerum habentium principium suæ durationis: vnde nequit ex eo desumi argumentum ad mobile, & motum, quę supponimus ab æterno produci. Quamobrem asserendum est, quod sicut mobile ab æterno productum non habet aliquod instans initiatiuum sui; sed fuit ante quodlibet instans designabile: ita etiam motus æternus à nullo instanti determinato inciperet extrinsecè, sed antecederet quodcumque instans designatum. Hunc enim incipiendi modum exposcit, tùm motus æternus, tùm res permanens, quæ ab æterno produceretur sub motu. Vndè licèt mobile v. g. cęlum præteret duratione quamlibet reuolutionem designatam, non tamen omnes collectiuè sumptas.

22 Arguitur sextò: quoniam saltem motus localis rectus non potest esse ab æterno: ergo nequit vniuersaliter saluari, quod motus potuerit esse ab æterno. Suadetur antecedens: nam motus rectus necessariò est inter duos terminos finitos; repugnat enim spatium infinitum, quod motu recto percurratur: ergo omnis motus rectus est finitus, & consequenter non valet esse æternus.

¶ Con-

¶ Confirmatur: quia si motus augmentationis, & alterationis essent ab æterno, & consequenter infiniti, producerent quantitatem infinitè extensam, & qualitatem infinitè intensam: consequens est impossibile, vt constat *ex supra dictis disp.* 18. ergo repugnat, quod augmentatio, & alteratio sint ab æterno.

Respondetur, argumentum, & confirmationem præcisè concludere, quod non possit dari ab æterno vnus motus, vel localis rectus, vel augmentationis, vel alterationis, qui sit vnus simpliciter, & per continuationẽ: quod libenter admittimus. Hoc autem veritatem nostræ assertionis minimè labefactat: saluatur enim indemnis per hoc, quod prædicti motus habeant vnitatem per aggregationem; quatenùs ante quemlibet v. g. motum localem rectum fuisset alius, & alius vsque in infinitum sine principio: nam licèt quilibet motus sit finitus, collectio tamen omnium motuum sibi mutuo succedentium foret proculdubio infinita. Quæ solutio illustrari potest exemplo motus infiniti à parte post: quamvis enim repugnet, quod vnus motus rectus duret in æternum; nihilominus non implicat, quod collectio motuum rectorum sit à parte post æterna: cùm dato quolibet motu recto, queat dari alius, & alius sine vltimo. Sic proportionabiliter in motu æterno à parte ante philosophãdum est.

23 Vltimò arguitur: quia si tempus fuisset ab æterno præteriti fuissent infiniti anni, in quorum quolibet potuisset Deus producere vnum Angelum: ergo cùm Angeli sint immortales, forent nunc existentes infiniti Angeli in actu: consequens implicat contradictionem; ergo repugnat, quod tempus sit ab æterno.

Hoc argumentum vrget eodem modo in tempore imaginatio, quod ab æterno fluxit; posset enim Deus in quolibet anno imaginario vnum Angelum producere: vnde ab omnibus soluendum est. Respondetur igitur, posse quidem Deum in singulis annis singulos Angelos producere: at non posse illos conseruare simul: sed si vellet in singulis annis vnum Angelum creare, deberet etiam in singulis annis annihilare vnum ex jam productis. Cuius rei non est quærenda alia ratio, nisi impossibilitas infiniti, quod in nulla linea potest dari in actu. Et certè nullæ Deo vires accrescunt ex duratione: vnde si dato tempore infinito, posset tunc conseruare Angelos infinitos in actu, posset pariter in spatio vnius horæ omnes illos producere, & conseruare. Repugnantia ergo ad infinitos Angelos in actu, non in Deum, neque in durationem; sed in ipsam infinitatem reuocanda est.

QVÆSTIO V.

Vtrum generationes, & corruptiones substantiales potuerint per diuinam potentiam esse ab æterno?

AD perfectiorem intelligentiam eorũ, quæ hactenùs diximus, oportuit præsentem difficultatem specialiter discutere ob aliqua argumenta solutione digna. Nomine autem generationum, & corruptionum intelligimus prædictas mutationes naturali modo factas, hoc est, media alteratione, & dispositionibus naturalibus, ita vt quodlibet indiuiduum per generationem productum, tandiu durasset, quandiu eius natura postulat.

§. I.

Eligitur pars affirmatiua.

24 DIcendum est, non implicare, quod generationes, & corruptiones substantiales fuerint ab æterno. Hæc est D. Thom. *locis supra citatis, num.* 14. & admittitur ab eius discipulis, quos dedimus ibidem.

Fundamentum est: quia generatio, & corruptio substantialis sunt terminus alterationis, per quam vltimò disponitur materia ad introductionem vnius formæ, & expulsionem alterius: sed, vt ostendimus *quæst. praced.* non implicat, quod alterationes sint ab æterno, quatenùs ante quamlibet alterationem determinatam potest dari alia, & alia vsque in infinitum à parte ante: ergo pariter non repugnat, quod generationes, & corruptiones substantiales sint ab æterno, ita videlicet, quod ante quamcumque designatam generationem sit alia, & alia, quin valeat designari prima. ¶ Confirmatur: nam per vnamquamque cœli circulationem potest aliquid generari: cùm motus cœli ordinetur ad generationem rerum inferiorum: sed circulationes cœli potuerunt esse ab æterno: ergo & generationes substantiales.

Quæ explicari, & illustrari possunt exemplo æternitatis à parte post: etenim vt successio generationum possit durare in æternum, vt ostendimus *quæst.* 2. non requiritur, quod aliqua particularis generatio, vel corruptio sit æterna; sed sufficit, quod post quamlibet generationem detur aliqua corruptio, & post quamlibet corruptionem detur aliqua generatio; quin possimus designare vltimam generationem, aut corruptionem: quia non datur. Sic igitur; vt successio generationum, & corruptionum queat durare ab æterno, non oportet, quod aliqua particularis generatio sit æterna; sed requiritur, & sufficit, quod ante quamlibet generationem sit aliqua corruptio, & ante quamlibet corruptionem sit aliqua generatio, quin valeat designari prima generatio, aut corruptio: quoniam sicut in infinito a parte post non datur vltimum, sic in infinito à parte ante non datur primum. Nulla autem apparet maior repugnantia in hoc, quod ante quamlibet generationem detur alia, & alia vsque in infinitum; quam in eo, quod post quamlibet generationem detur alia, & alia vsque in infinitum. Vnde si generationes substantiales naturali modo factæ queunt durare in æternum; pariter potuerunt ab æterno durare.

25 Hic tamen animaduerte, statutam assertionem indefinitam esse, neque extendendam fore ad generationem humanam: in hac quippè aliter philosophandum est. Cùm enim anima rationalis suæ naturæ relicta sit immortalis; si infinitæ hominum generationes modo naturali factæ præcessissent, necessariò sequeretur dari infinitas animas in actu: quod repugnat. Vndè asserendũ est, quod propagatio speciei humanæ non potuit esse ab æterno secundum prouidentiam ordinariam. Attenta verò diuina potentia, nulla est contradictio in eo, quod generationes humanæ ab æterno fuerint: potuit enim Deus ita in creatione animarum procedere, vt quoties vnam produceret, toties aliam ex iam productis annihilaret: vnde non sequeretur dari infinitum in actu. Sed quidquid sit de hac particulari generatione, veritas nostræ assertionis, quæ indefinita est, saluatur in omnibus aliis.

§. II.

Refertur contraria sententia.

16 NEgatiuam partem defendunt omnes Auctores supra relati *num.* 16. quam probant primò: nam vt generationes essent ab æterno; deberent esse infinitæ, vt ex se patet: sed repugnat, quod generationes sint infinitæ: ergo, & quod sint ab æterno. Probatur minor: quia multitudo clausa terminis nequit esse infinita: sed omnis multitudo generationum v.g. leonum clauderetur terminis; siquidem à leone vltimò genito deueniendum esset ad primum leonem, quem Deus produxit; ergo repugnat, quod collectio generationum sit infinita. Explicatur ampliùs; quia vbi est prima, & vltima generatio, nequit collectio generationum esse infinita: sed in casu quæstionis daretur vltima generatio, vt ex se constat; & etiam prima generatio: ea nempè, quæ procederet immediatè à leone, & leæna productis à Deo per creationem: ergo collectio generationum leonum non valet esse infinita. Quæ difficultas æquè vrget in omnibus aliis generationibus.

Respondetur negando minorem, & ad probationem respondemus, quod licèt infinitum careat termino intrinseco, queit tamen habere aliquem terminum extrinsecum, ad quem non perueniat; sed sistat citra ipsum, quasi negatiuè, vt supra diximus *disput.* 18. *num.* 37. Leo autem per creationem productus non spectat intrinsecè ad collectionem leonum productorum per generationem: & ideo non dicit ordinem ad aliquem ex illis leonibus, tanquam ad secundum, neque ipse habet rationem primi respectu illius collectionis. Vndè non prohibetur illa collectio esse infinita: quia etsi extrinsecè terminetur per leonem creatum; nihilominus ex leonibus genitis nullus est primus: sed ante quemlibet designatum esset priùs alius genitus, & ante hunc alter, & sic in infinitum. Per quod patet ad illam argumenti explicationem: quoniam licèt leones procederent immediatè à leone, & leæna productis à Deo per creationem, si ly *immediatè* cadat supra causam proximam, & excludat alias causas; secùs verò, si designet, aliquem leonem determinatum esse primum, ac immediatum effectum, & primogenitum. Sic enim nullus leo procedit immediatè ab illis, & negandum est suppositum: nam ante generationem cuiuscumque leonis est alia, & alia cæterorum generatio, quin sit peruenire ad primam, quia non datur.

17 Deinde suadetur hæc sententia: quoniam generatio modo naturali facta est terminus præcedentis alterationis, & ad illam subsequitur duratione: ergo repugnat generationem modo naturali factam esse ab æterno. Ex quo etiam videtur concludi, quod collectio omnium generationum nequeat esse æterna à parte ante; nam sicut se habet particularis generatio ad particularem alterationem, sic se habet collectio omnium generationum ad collectionem omnium alterationum: ergo collectio omnium generationum supponit alterationem; & consequenter nequit esse æterna.

Solutio huius argumenti satis apparet ex dictis *quæstione præcedenti*, solùm enim conuincit, quod nulla particularis, & designata generatio potuit esse ab æterno; ex quo tamen non rectè infertur, quod collectio omnium generationum nequeat ab æterno durare. Et ratio est: quoniam licèt quælibet generatio designata supponat alterationem; collectio tamen generationum infinitarum nullam alterationem supponit, sed infinitas alterationes includit. Nam quemadmodum ante quamlibet generationem esset alteratio: ita ante quamlibet alterationem esset generatio, vnde series omnium generationum simul sumptarum non supponeret seriem omnium alterationum; neque è conuerso. Quod explicatur exemplo æternitatis à parte post: etenim non est necessarium, quod post omnes alterationes simul sumptas sequatur aliqua generatio; aliàs collectio omnium alterationum non posset durare in æternum: ergo pariter non requiritur, quod ante omnes generationes simul acceptas detur aliqua alteratio; sed ante quamcumque alterationem designabilem potest dari alia, & alia generatio vsque in infinitum à parte ante.

18 Vltimò arguitur: quoniam in causis subordinatis nequit dari processus in infinitum ex Aristot. 2. *Metaph. textu* 5. sed si præcessissent infinitæ generationes verbi gratia leonum, præcessissent infiniti leones habentes inter se subordinationem per modum generantis, & generati; causæ, & effectus; siquidem nullus esset leo, ante quem non esset alius leo generans: ergo repugnat generationes esse infinitas, & ab æterno.

Respondetur ex D. Thom. 2. *contra Gentes, cap.* 38. *& prima parte quæstione* 46. *articulo secundo*, quod processus in infinitum solùm repugnat in causis per se subordinatis, nempè quarum vna non mouet, nisi dependenter ab actuali influxu alterius; vti in generatione hominis se habent homo, cœlum, & Deus. Si enim istæ causæ essent infinitæ, nulla esset prima, & consequenter nulla esset: à qua primò inciperet motus in actu, ac proindè nulla moueret. Causæ autem per accidens subordinatæ, id est, quarum vna in influendo non dependet ab actuali influxu alterius; licèt eam aliàs per accidens supponat, queunt in infinitum multiplicari; cùm in hoc nulla sit designabilis repugnantia. Et hanc dumtaxat posteriorem subordinationem seruarent infiniti leones, si eorum generatio fuisset ab æterno: quia per accidens est respectu huius leonis generantis, quod præcesserint alij infiniti leones: accidit quippè illi, in quantum generat, esse genitum ab alio, & eodem modo generaret, etiam si nullum leonem supponeret.

QVÆSTIO VI.

Quomodo ex motu deueniamus in notitiam vnius primi motoris.

EX ijs, quæ in toto hoc opere dicta sunt, assurgit mens ad cognitionem vnius primæ causæ, & perfectionum illius. In quo, quamvis intellectus placidè conquiesceret, non multum indulgebimus calamo: quia non potest hæc materia pro dignitate in præsentiarum versari; sed illustrior, ac diffusior eius contemplatio spectat ad Theologos. Vnde solùm colligere studebimus ea, quæ faciliora intellectu sunt, & vt coronidem sui laboris apposuit Aristoteles toti operi.

19 Dicendum est, quod ex motu rectè colligitur dari vnicum primum motorem. Sic docent Aristot. & D. Thom. *in hoc libro* 8. *text.* 28. & communiter omnes Philosophi, & Theologi. Ratio est: quia omne, quod mouetur, ab alio mouetur, vt statuimus *disputatione* 26. *numero primo*, sed in causis per se subordinatis non potest procedi in infinitum, vt diximus numero præcedenti: ergo necessario deueniendum est ad vnum primum motorem, à quo omnia moueantur, & sint.

Hinc sequitur primò, hunc primum motorem esse omnino immobilem. Quoniam primus motor non potest moueri ab alio: aliàs iam non esset primus motor; sed ad alium priorem motorem recurrendum foret, & sic

sic in infinitum. Deinde nequit moueri à se, tùm quia omne, quod mouetur, ab alio mouetur: tùm quia primus motor non constat ex partibus componentibus, quarum vna sit per se mouens, & alia per se mota: nam cùm partes sint priores, quam totum, iam primus motor non esset primum ens, & consequenter nec primus motor: quæ est manifesta implicatio.

Infertur secundò, primum motorem esse actum purum, & æternum. Nam vnumquodque est mobile, secundum quod est in potentia: sed primus motor est omninò immobilis: ergo nihil potentialitatis habet, sed est purissimus actus. Porrò vbi est omnimoda immutabilitas, nequit esse indifferentia, & potentia ad esse, & non esse: at primus motor est omnis potentialitatis, ac immutabilitatis expers, vt iam ostensum est: ergo nullam indifferentiam habet ad esse,& non esse,sed necessariò habet esse, & consequenter est æternus; cùm æternitas nihil aliud re ipsa sit quam infinita, & necessaria duratio.

Infertur tertiò, primum motorem esse infinitè perfectum. Quia perfectio rei non limitatur, nisi ex suis causis: sed primus motor nullam habet causam sui, vt ostensum est, & liquet ex terminis: ergo illius perfectio est illimitata. Deinde id, quod mouet aliud ad aliquam perfectionem, priùs habet in se talem perfectionem; cùm vnumquodque agat, secundum quod est in actu: sed primus motor mouet omnia mobilia ad suas perfectiones: ergo habet in se omnes perfectiones possibiles. Ad hæc: actus non finitur, nisi per potentiam receptiuam: sed primus motor est actus irreceptibilis: ergo est actus infinitus: constat autem, quod actus ex suo conceptu dicit perfectionem: ergo primus motor est infinitè perfectus.

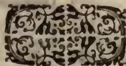
Infertur quartò, primum motorem habere virtutem actiuam infinitam. Virtus enim agendi consequitur essentiam rei, & illi proportionatur; siquidem vnumquodque agit secundum modum, quo est: sed primus motor est infinitè perfectus: ergo habet virtutem actiuam infinitam. Præterea, sicut vnumquodque recipit, quatenùs est in potentia; sic agit, secundum quod est in actu: sed primus motor habet summam actualitatem; cùm nihil potentialitatis includat: ergo habet summam vim ad agendum.

Infertur quintò, primum motorem esse vbique. Quia mouens debet esse coniunctum mobili, vt ostendimus *disp. 26. num. 14.* sed primus motor mouet omnia: ergo est coniunctus omnibus mobilibus: ergo est vbique. Maximè cùm primum mouens agat immediatè immediatione virtutis, & suppositi, eò quod in illo virtus, & suppositum non distinguuntur.

Infertur sextò, primum motorem habere intellectū. Tùm quia primus motor non mouetur ab alio in finem; aliàs iam non esset motor primus: sed ipse mouet se in finem, & cuncta dirigit in proprios fines, tanquam motor vniuersalis: ad hoc autem requiritur cognitio finis, & eorum, quæ sunt ad finem: ergo primus motor est cognoscitivus. Tùm etiam, quia primus motor mouet creaturas ad intelligendum: ergo nequit non habere hanc perfectionem. Tùm præterea, quia immaterialitas, seu puritas à materia est radix intellectualitatis: sed primus motor hoc ipso, quod sit actus purus, nequit non esse summè immaterialis: ergo debet esse summè cognoscitivus. ¶ Ex quo etiam deducitur, quod habet voluntatem: tùm quia voluntas sequitur ad intellectum. Tùm quia hoc ipso, quod primus motor cognoscat propriam bonitatem, necessariò se ipsum diliget; cùm summum bonum perfectè cognitum necessitet voluntatem ad amorem. Tùm denique, quia primus motor, vtpote intelligens, influet per intellectum: hic autem non mouet, nisi media voluntate: ergo primus motor habet voluntatem. Porrò intellectio, & volitio primi motoris est realiter idem cum illo: si enim intelligeret, & vellet per intellectionem, & volitionem à se distinctas, & sibi de nouo aduenientes, mutaretur realiter per illas, & faceret compositionem cum eis: hoc autem repugnat primo motori, qui est omnino immutabilis, & actus purus: ergo primus motor, non solùm est intelligens, & volens; sed est ipsa intellectio, & volitio.

Vltimò infertur, primum motorem esse obiectum primarium suæ intellectionis, & volitionis; intelligere autem, & diligere alia à se, vt obiectum secundarium. Ratio est: quoniam essentia non ducit directè, & primariò, nisi in cognitionem eius, cuius est essentia: sed primus motor intelligit se ipsum per suam essentiam, & non per aliquam speciem superadditam: ergo intelligit se ipsum, tanquam obiectum primarium. Et cùm idem realiter sit obiectum per se primò intellectus, & voluntatis; planè sequitur, quod primus motor seipsum tanquam obiectum primarium diligat. Cognoscens autem comprehensiuè aliquam causam eo ipso attingit, saltem tanquam obiectum secundarium omnes effectus in illa contentos: sed primus motor continet in se ipso omnia possibilia: ergo cognoscens se ipsum, sicut obiectum primarium attingit omnia alia à se tanquam obiectum secundarium. Spectat verò ad perfectionem summam primi motoris, vt omnia pro meritis diligat: at creaturæ, vtpote habentes bonitatem finitam, & pluribus imperfectionibus permixtam, non sunt dignæ amore necessario: ergo primus motor non diligit necessariò creaturas, sed liberè, ita videlicet, quod possit eas non diligere.

Et hæc sufficiat Philosopho attigisse ductu motus de summo, ac primo motore, qui est Deus O. M. in cuius gloriam cedant, quæ hactenus dicta sunt. Sint etiam in honorem B. Mariæ Virginis de monte Carmeli, & Sanctissimi Doctoris, ac Doctoris nostri D. Thomæ, cuius mentem assequi fideliter studuimus; & cuius intercessionibus huc peruenisse credimus, & ad alia progredi feliciter speramus. Si autem aliquid ab eius mente alienum huic operi irrepserit; illud sæpissimè retractamus, & tanquam à nobis alienum reijcimus.

INDEX

RERVM NOTABILIVM:

In quo littera D. disputationem, littera N. numerum marginalem, col. Columnam; vltimus verò numerus paginam designat.

LAVS DEO.